SCIENTIA RERUM POLITICARUM

Civilisztika I.

Általános tanok – Személyek joga – Szellemi alkotások joga

Szerkesztette:
BARZÓ TÍMEA
PAPP TEKLA

Dialóg Campus

CIVILISZTIKA I.

Általános tanok – Személyek joga – Szellemi alkotások joga

Scientia Rerum Politicarum

Sorozatszerkesztők
Kiss György és Kis Norbert

CIVILISZTIKA I.

ÁLTALÁNOS TANOK
SZEMÉLYEK JOGA
SZELLEMI ALKOTÁSOK JOGA

Szerkesztette
Barzó Tímea – Papp Tekla

DIALÓG CAMPUS KIADÓ ❖ BUDAPEST

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés”
című projekt keretében jelent meg.

Szerzők

Első rész: Általános tanok
I., II. fejezet: Leszkoven László
III., IV., V. fejezet: Barzó Tímea

Második rész: Az ember mint jogalany
Barzó Tímea

Harmadik rész: Személyiségvédelem
Barzó Tímea

Negyedik rész: A jogi személyek
I., VII., VIII. fejezet: Papp Tekla
II., III., IV., V., VI. fejezet: Lehoczki Zóra Zsófia
IX. fejezet: Bezdán Anikó
X. fejezet: Kaprinay Zsófia
XI. fejezet: Nagy Barna Krisztina
XII. fejezet: Auer Ádám

Ötödik rész: Szellemi alkotások joga
Sápi Edit

Szakmai lektorok

Görög Márta
(Első és harmadik rész)

Csécsy György
(Második és ötödik rész)

Nochta Tibor
(Negyedik rész)

Az első rész I–II. fejezetét és a negyedik–ötödik részt szerkesztette
Barzó Tímea

Az első rész III–V. fejezetét és a második–harmadik részt szerkesztette
Papp Tekla

© Dialóg Campus Kiadó, 2018
© A szerkesztők, 2018
© A szerzők, 2018

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalom

Első rész: Általános tanok 17

I. fejezet: A polgári jog a magánjog rendszerében 19
II. fejezet: A polgári jog alapelvei 23
1. A polgári jog alapelveiről általában – bevezető gondolatok 23
2. A mellérendeltség és egyenjogúság elve 24
3. Az értelmezési alapelv 26
3.1. A Ptk. úgynevezett értelmezési klauzulája 26
3.2. A jogfejlesztő értelmezés elve 27
4. Az észszerűség, igazságosság és jogbiztonság alapelvei 28
4.1. Az észszerűség követelménye 28
4.2. Az igazságosság elve 29
4.3. A jogbiztonság alapelve 30
5. A jóhiszeműség és tisztesség alapelve 31
5.1. A jóhiszeműség és tisztesség elvének fogalma 31
5.2. Az alapelv és a jóerkölcsbe ütköző magatartások kapcsolata 33
5.3. Az alapelv alkalmazása az ítélkezési gyakorlatban 34
5.4. A *venire contra factum proprium* elve 35
6. Az elvárható magatartás követelményének elve 36
6.1. Az elvárhatóság megközelítése 36
6.2. Az elvárhatóság alapelvi elágazásai (alesetek) 38
7. A joggal való visszaélés tilalma 38
7.1. Az alapelv megközelítése 38
7.2. A joggal való visszaélés tilalma az ítélkezési gyakorlatban 39
7.3. Egyes elhatárolási kérdések 41
8. Az alapelvek érvényesülése és érvényesítése 41
9. Az alapelvet sértő joggyakorlás következményeiről 44
III. fejezet: Jogszabálytan 47
1. A polgári jog forrásai 47
2. A polgári jog egyéb kútfői 51
3. A polgári jogi norma szerkezete 54
3.1. A szerkezeti elemek 54
3.1.1. A tényállás 55
3.1.2. A rendelkezés 56
3.1.3. A jogkövetkezmény 57
3.2. Az egyes jogszabályhelyek kapcsolata 59
4. A polgári jogszabályok érvénye és hatálya 61

5. A polgári jogi szabályok alkalmazása 64
5.1. Az jogértelmezés alanyai 64
5.2. A jogértelmezés módszerei 65
5.3. A jogalkalmazás fontos eszközei 66
IV. fejezet: A polgári jogi jogviszony 69
1. A polgári jogi jogviszony fogalma, jellemzői 69
2. A polgári jogviszonyok osztályozása 69
2.1. Vagyoni és személyi jogviszonyok 69
2.2. Abszolút és relatív szerkezetű jogviszonyok 70
3. A polgári jogviszony elemei 71
3.1. A jogviszony alanyai 71
3.1.1. A jogalanyok csoportosítása 71
3.1.2. A jogalanyok érdekállása 72
3.1.3. Egyidejű többalanyúság 73
3.1.4. Egymást követő többalanyúság 74
3.2. A polgári jogviszony tárgya 76
3.2.1. A jogviszony közvetlen tárgya 76
3.2.2. A jogviszony közvetett tárgya 77
3.3. A jogviszony tartalma 78
3.3.1. Az alanyi jogok 78
3.3.2. A kötelezettségek 81
3.3.3. Az alakító jogok 82
V. fejezet: A jogi tények 85
1. A jogi tényekről általában 85
2. Emberi magatartások 86
2.1. Jogos magatartások 87
2.1.1. Jognyilatkozatok 87
2.1.2. A nem jogügyleti megengedett cselekmények 92
2.2. Jogilag nem védett magatartások 93
2.2.1. Az utaló magatartás 93
2.3. Jogellenes magatartások 95
3. Emberi és társadalmi körülmények 96
4. A közhatalmi aktusok 97
5. Az embertől független, külső körülmények 98
5.1. Az idő folyása mint jogi tény 98
5.2. Természeti jelenségek 99
Felhasznált irodalom 100
További irodalom 101

Második rész: Az ember mint jogalany 103

I. fejezet: Fogalmi alapvetés 105
1. A személyek köre 105
2. A jogképesség és más képességek 105
II. fejezet: Az ember jogképessége 107

1. Az ember jogképessége általában 107
2. A jogképesség kezdete 108
3. Gyámrendelés a születendő gyermek részére 109
4. A jogképesség megszűnése, a halál beállta 110
4.1. A halál tényének bírói megállapítása 111
4.2. Holtnak nyilvánítás 112
4.2.1. A holtnak nyilvánító határozat módosítása 115
4.2.2. A holtnak nyilvánító határozat hatályon kívül helyezése 115
4.2.3. A holtnak nyilvánított személy előkerülése 116
4.3. Eltűntnek nyilvánítás 117
III. fejezet: Az ember cselekvőképessége 119
1. A cselekvőképességről általában 119
2. A cselekvőképtelen állapot 121
3. A korlátozottan cselekvőképes, illetve cselekvőképtelen kiskorúak 122
3.1. A korlátozottan cselekvőképes kiskorúak 122
3.2. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozata 123
3.2.1. A törvényes képviselő hozzájárulásával érvényes jognyilatkozatok 123
3.2.2. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú önálló jognyilatkozatai 124
3.2.3. A törvényes képviselő önálló nyilatkozatai 127
3.3. A cselekvőképtelen kiskorúak 128
3.4. A cselekvőképtelen kiskorúak jognyilatkozatai 128
3.5. A gyámhatóság jóváhagyásával érvényes jognyilatkozatok 129
3.6. A gyámhivatal jóváhagyásával sem érvényes jognyilatkozatok 132
3.7. Relatív semmisség 133
4. A kiskorú személy gondnokság alá helyezése 134
5. A nagykorú személy gondnokság alá helyezése 134
5.1. A cselekvőképesség részleges korlátozása 135
5.2. A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy nyilatkozatai 140
5.2.1. A törvényes képviselő (gondnok) önálló nyilatkozatai 140
5.2.2. A cselekvőképességében részlegesen korlátozott gondnokolt önálló jognyilatkozatai 140
5.2.3. Törvényes képviselő (gondnok) beleegyezésével, utólagos jóváhagyásával érvényes jognyilatkozatok 142
5.3. A cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság 143
5.4. A cselekvőképtelen, nagykorú gondnokolt nyilatkozatai 143
5.5. A gyámhatóság jóváhagyásával érvényes jognyilatkozatok 144
5.6. A gyámhatóság által kivételesen jóváhagyható ügyletek 146
5.7. Relatív semmisség 147
6. A támogatott döntéshozatal 147
6.1. A támogatott döntéshozatal fogalma és célja 147
6.2. A támogató kirendelése 149
6.3. A támogató kirendelésének felülvizsgálata 150
7. Az előzetes jognyilatkozat 151
7.1. Az előzetes jognyilatkozat alakja, tartalma és nyilvántartásba vétele 151

7.2. Az előzetes jognyilatkozat hatályossá válása 152
7.3. Az előzetes jognyilatkozat felülvizsgálata 153
IV. fejezet: A gondnokság alá helyezési eljárás és a gondnokrendelés 155
1. A gondnokság alá helyezési eljárást megelőző intézkedések 155
1.1. Zárlat elrendelése 155
1.2. Ideiglenes gondnok rendelése 156
2. A gondnokság alá helyezés 157
3. A gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálata 161
4. A gondnokság alá helyezés módosítása vagy megszüntetése 162
5. A gondnokrendelés 163
5.1. A gondnok személye 163
5.2. A gondnokrendelés rangsora 163
5.3. Többes, helyettes és eseti gondnokrendelés 164
5.4. A gondnok tevékenysége 165
5.5. A gondnok tevékenységének felügyelete 166
5.6. A gondnoki tisztség megszűnése 168
Felhasznált irodalom 169

Harmadik rész: Személyiségvédelem 171

I. fejezet: A személyiségvédelem általános kérdései 173
1. Személyiségi jogok – személyhez fűződő jogok 173
2. A személyiségi jogok általános vonásai 175
3. Az úgynevezett általános személyiségi jog védelme 177
4. A közéleti szereplés 179
II. fejezet: Egyes nevesített személyiségi jogok 185
1. Nevesített személyiségi jogok 185
2. Az élet, a testi épség és az egészség megsértése 185
3. A személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás sérthetetlensége 187
3.1. A személyes szabadsághoz való jog 187
3.2. Magánélethez való jog 190
3.3. A magánlakás sérthetetlensége 192
4. A személy hátrányos megkülönböztetésének tilalma 193
5. A becsülethez és a jó hírnévhez való jog 196
5.1. A becsülethez való jog megsértése 196
5.2. A jó hírnévhez való jog megsértése 197
5.2.1. A jó hírnév megsértésének tényállási elemei 197
6. A magántitok védelme 200
6.1. Levéltitok 202
6.2. Hivatásbeli titkok 203
6.2.1. Ügyvédi titok 203
6.2.2. Orvosi titok 204
7. A személyes adatok védelme 205
7.1. Bevezetés 205
7.2. Adatvédelmi fogalmak 207

7.3. Az adatvédelem alapelvei 208
7.4. Az érintettek jogai 209
7.5. A jogellenes adatkezelés jogkövetkezményei 211
8. A képmáshoz és hangfelvételhez való jog 212
8.1. A képmással vagy hangfelvétellel történő visszaélés esetkörei 212
8.2. Fényképek, művészeti alkotások speciális helyzete 214
8.3. A képmáshoz és hangfelvételhez való jog korlátai 215
8.4. Intézkedő rendőrök képmásának közzététele 218
9. Névviseléshez való jog 221
10. A kegyeleti jog 224
10.1. A kegyeleti jog fogalma 224
10.2. A végtisztesség megadása 225
10.3. Sírhely, síremlék feletti rendelkezés 226
10.4. A holttest jogi jellege 227
10.5. Az elhunyt személyiségi értékei mint kegyeleti jogok 227
10.6. Elhunyt személy emlékének megsértése miatti igényérvényesítésre jogosultak 228
III. fejezet: A személyiségi jogok megsértésének szankciói 231
1. A polgári jogi személyiségvédelmi eszközök általános vonásai 231
2. A személyiségvédelem objektív eszközei 232
2.1. A jogsértés megtörténtének bírói megállapítása 232
2.2. Kötelezés a jogsértés abbahagyására és eltiltás a további jogsértéstől 233
2.3. Elégtétel adására kötelezés 233
2.4. A sérelmes helyzet megszüntetésére kötelezés 234
2.5. A jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére kötelezés 234
2.6. Közigazgatási jogkörben okozott személyiségsértés 235
3. A személyiségvédelem szubjektív eszközei: sérelemdíj és kártérítés 235
3.1. A sérelemdíj 235
3.1.1. Előzmények 235
3.1.2. A sérelemdíj megállapítása 239
3.1.3. A nem vagyoni hátrány és a sérelemdíj 242
3.1.4. A kártérítés 244
4. A személyiségi jogok érvényesítésének jellemzői 245
4.1. A személyes jogérvényesítés 245
4.2. Az ügyész keresetindítási joga 246
4.3. Keresetindítás gyűlöletbeszéd esetén 246
5. A sajtó-helyreigazítás 247
5.1. A sajtó-helyreigazítás jogosultja 248
5.2. A jogsértő sajtóközlemény 249
5.2.1. A sajtóközlemény jogsértő jellegének hiánya 250
5.2.2. Határozatok, bűnügyek 252
5.3. A sajtó-helyreigazítás kötelezettje: a médiatartalom-szolgáltató 253
5.4. Sajtó-helyreigazítás kérése (kötelező előzetes eljárás) 255
5.5. A helyreigazítás 256
5.5.1. Helyreigazítás peren kívül 256

5.5.2. Helyreigazítás perben 257
6. A képmáshoz és hangfelvételhez való jog érvényesítése iránti per (képmásper) 259
6.1. A sérelem orvoslására irányuló kötelező előzetes eljárás 260
6.2. A sérelem orvoslására irányuló peres eljárás 261
7. A közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jog érvényesítése iránti per 262
Felhasznált irodalom 263

Negyedik rész: A jogi személyek 267

I. fejezet: A jogi személy 269
1. A jogi személyről általában 269
1.1. A jogi személyhez kapcsolódó elméletek magyarországi fejlődése 269
1.2. A jogi személyek csoportosítása 273
2. A jogi személy jogképessége 274
3. A jogi személy kritériumai 276
3.1. A Ptk. alapján 276
3.2. A polgári jogi szakirodalom alapján 276
4. A Ptk.-beli típuskényszer 278
5. A közjogi személy 279
6. A tulajdoni elkülönülés/elválasztás elve 280
7. A tagjának/alapítójának helytállási kötelezettsége 281
II. fejezet: A jogi személy szervezeti egységének jogalanyisága, a jogi személy létesítése és képviselete 283
1. A jogi személy szervezeti egységének jogalanyisága 283
2. A jogi személy képviselete 284
2.1. Törvényes képviselet 284
2.2. Szervezeti képviselet 285
2.2.1. Szervezeten belüli képviseleti joggal járó tisztség 285
2.2.2. Jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeti egység vezetőjének képviseleti joga 285
2.2.3. Munkavállalói képviselet 285
2.3. A képviseleti jog terjedelme 286
3. A jogi személy jognyilatkozatainak közzététele 286
4. A létesítés szabadsága 287
4.1. A jogi személy létrehozása 287
4.2. Diszpozitivitás 289
4.3. A tagsági jogokról történő értékpapír-kibocsátás tilalma 291
5. A létesítő okirat 291
5.1. A létesítő okirat tartalma 291
5.2. A jogi személy neve 292
5.3. A jogi személy székhelye 293
5.4. A jogi személy tevékenysége 293
5.5. A vagyoni hozzájárulás 294
5.5.1. Vagyoni hozzájárulás teljesítésének kötelezettsége 294
5.5.2. A vagyoni hozzájárulás tárgya és mértéke 295

5.6. A jogi személy létrehozásának időtartama 297
6. A jogi személyek nyilvántartása 298
6.1. A nyilvántartásba vételi kérelem benyújtása 298
6.2. A jogi személyek nyilvántartásának alapelvei 299
7. A jogi személy létesítésének érvénytelensége 299
III. fejezet: A jogi személy szervezete 303
1. Bevezetés 303
2. A jogi személy döntéshozó szerve 303
2.1. A döntéshozó szerv általános szabályai 303
2.2. Az ülés tartásával történő döntéshozatal 304
2.3. Határozathozatal ülés tartása nélkül 309
3. A jogi személy operatív szerve 310
3.1. Az operatív szerv általános szabályai 310
3.2. A vezető tisztségviselői megbízatás létrejötte és tartalma 311
3.3. A vezető tisztségviselő felelőssége 314
3.4. A vezető tisztségviselői megbízatás megszűnése 315
4. A jogi személy belső ellenőrző szerve 316
IV. fejezet: A jogi személy törvényes működésének biztosítékai 321
1. Bevezetés 321
2. A jogi személy törvényességi felügyelete 321
3. A jogi személy határozatainak bírósági felülvizsgálata 323
4. Állandó könyvvizsgáló 325
5. A törvényes működés további biztosítékai az egyes jogiszemély-típusoknál 327
V. fejezet: A jogi személy megszűnése 329
1. Bevezetés 329
2. A jogi személy átalakulása 329
3. A jogi személy egyesülése 332
4. A jogi személy szétválása 333
5. A jogi személy jogutód nélküli megszűnése 335
5.1. A jogutód nélküli megszűnés okai 335
5.2. A jogi személy vagyoni viszonyainak rendezésére irányuló eljárások 335
5.2.1. A jogi személy fizetőképessége 336
5.2.2. A jogi személy fizetésképtelensége 336
5.3. A jogutód nélkül megszűnő jogi személy vagyona 337
VI. fejezet: Vállalatcsoport 339
1. Befolyásszerzés 339
2. Vállalkozási csoportosulások 340
3. Az elismert vállalatcsoport 340
3.1. Az elismert vállalatcsoport ismérvei 340
3.2. Az uralmi szerződés 342
3.2.1. Az uralmi szerződés megkötése 342
3.2.2. Az uralmi szerződés tartalma 343
3.2.3. Az uralmi szerződés végrehajtása 343
3.3. Az uralkodó tag helytállási kötelezettsége 344
3.4. Az elismert vállalatcsoport megszűnése 346

4. A tényleges vállalatcsoport 346
VII. fejezet: A gazdasági társaságok 349
1. A társulás és vállalkozás szabadsága 349
2. A gazdasági társaságok közös fogalma 352
3. A gazdasági társaságok csoportosítása 354
4. Az egyes gazdasági társaságok ismérvei 358
4.1. A közkereseti társaság (kkt.) 358
4.2. A betéti társaság (bt.) 358
4.3. A korlátolt felelősségű társaság (kft.) 359
4.4. A részvénytársaság (rt.) 360
5. Az állami/önkormányzati tagságú gazdasági társaságok 361
VIII. fejezet: Az egyesülés 363
1. Az egyesülés fogalma, jellemzői 363
2. Az egyesülés alapítása 365
3. Az egyesülés szervezete 367
4. Az egyesülés vagyona 370
4.1. Kizárólag koordinatív-kooperatív tevékenységet ellátó egyesülés 370
4.2. Kiegészítő gazdálkodási tevékenységet is végző egyesülés 370
5. Tagsági jogok, kötelezettségek az egyesülésben 371
5.1. A tagsági jogviszony keletkezése 371
5.2. Tagsági jogok 372
5.3. Tagsági kötelezettségek 372
5.4. A tagsági jogviszony megszűnése 373
6. Az egyesülés megszűnése 374
7. Az európai gazdasági egyesülés 375
IX. fejezet: A szövetkezet 377
1. A szövetkezet fogalma 377
2. A szövetkezet alapítása 380
3. A szövetkezet szervezete 381
3.1. Közgyűlés 381
3.2. A szövetkezet ügyvezetése és képviselete 382
3.3. Egyéb szervek 382
4. A szövetkezet vagyona 383
5. Tagsági jogok, kötelezettségek a szövetkezetben 384
5.1. A tagsági jogviszony keletkezése 384
5.2. A tagsági jogok 384
5.3. A tagsági kötelezettségek 385
5.4. A tagsági jogviszony megszűnése 386
6. A szövetkezet megszűnése 386
7. Egyes sajátos szövetkezeti formák ismérvei 386
7.1. Az iskolaszövetkezet 387
7.2. A szociális szövetkezet 387
7.3. Az agrárgazdasági szövetkezetek 388
7.4. A lakásszövetkezetek 389

7.5. Szövetkezeti hitelintézet, takarék- és hitelszövetkezet, illetve biztosítási szövetkezet 390
7.5.1. Hitelszövetkezetek, takarékszövetkezetek 390
7.5.2. Biztosító szövetkezetek 390
7.6. Az ipari és egyéb szövetkezetek 390
7.7. Közérdekű nyugdíjas szövetkezet 391
8. Az európai szövetkezet 391
X. fejezet: Az egyesület 393
1. Az egyesület fogalma, jellemzői 393
2. Az egyesület alapítása 395
3. Az egyesület szervezete 396
3.1. Közgyűlés 396
3.2. Az egyesület ügyvezetése 398
4. Az egyesület vagyona, gazdálkodása 398
5. A tagsági jogviszony, a tagok tagsági jogai, kötelezettségei 400
6. Az egyesület törvényes működését biztosító jogintézmények 401
7. Az egyesület megszűnése 403
8. Az egyesület közjogi szempontból 404
XI. fejezet: Az alapítvány 409
1. Bevezetés 409
2. Az alapítvány fogalma 410
3. Alapítvány létesítése 410
3.1. Alapító okirat 411
3.2. Végintézkedés 412
3.3. Meghagyás 413
3.4. Az alapítvány létrejötte 414
4. Az alapító, a csatlakozó, a kedvezményezett 415
4.1. Az alapító 415
4.2. A csatlakozó 416
4.3. A kedvezményezett 416
5. Az alapítvány szervezete 417
5.1. Kuratórium 417
5.2. Felügyelőbizottság 418
6. Az alapítvány működése és vagyongazdálkodása 418
7. Az alapítvány megszűnése 420
7.1. Jogutóddal történő megszűnés 420
7.2. Jogutód nélküli megszűnés 420
8. A közalapítvány 422
9. A bizalmi vagyonkezelés és az alapítvány 422
XII. fejezet: Az állam részvétele a polgári jogi jogviszonyokban 425
1. Az állam jogi személyisége 425
2. A közjogi személyek típusai és az állam jogi személyiségének jellemzői 426
3. Speciális helytállási kötelezettség 427
4. Az állam képviselete 430
Felhasznált irodalom 430

Ötödik rész: A szellemi alkotások joga 439

I. fejezet: A jogterület általános áttekintése és rendszertana 441
II. fejezet: A szerzői jog 447
1. A szerzői jog célja, törvényi rendszere 447
2. A szerzői jogi védelem tárgya 447
3. A szerző 449
4. A szerzői jogok keletkezése és tartalma 449
4.1. A szerző személyhez fűződő jogai 450
4.1.1. A mű nyilvánosságra hozatalának joga 450
4.1.2. A név feltüntetésének joga 450
4.1.3. A mű egységének védelme (integritáshoz való jog) 451
4.1.4. A személyhez fűződő jogok gyakorlásának szabályai 451
4.2. A szerző vagyoni jogai 452
4.2.1. A többszörözés joga 453
4.2.2. Terjesztés joga 453
4.2.3. Nyilvános előadás joga 453
4.2.4. Nyilvánossághoz közvetítés joga 453
4.2.5. Átdolgozás joga 453
4.2.6. Kiállítás joga 454
5. A felhasználási szerződés 454
6. A szerzői jog korlátai 455
6.1. A védelmi idő 455
6.2. A szabad felhasználás 455
6.3. A munkaviszonyban létrehozott alkotások 456
6.4. Az árva művek felhasználásának alapvető szabályai 457
7. A szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelme 457
8. Közös jogkezelés 457
9. A szerzői jogok megsértése 458
III. fejezet: Iparjogvédelem 459
1. A fejezet felépítése 459
2. A műszaki szellemi alkotások 459
2.1. A találmányok jogi védelme: a szabadalom 459
2.1.1. A szabadalmaztatható találmány kritériumai 459
2.1.2. A szabadalmi oltalomban nem részesülő találmányok, megoldások 460
2.1.3. A feltaláló és a szabadalmas 461
2.1.4. A találmányból és a szabadalmi oltalomból eredő jogok és kötelezettségek 461
2.1.5. Szolgálati és alkalmazotti találmány 463
2.1.6. A szabadalom korlátai 464
2.1.7. A szabadalom megszűnése 464
2.2. A használati minta oltalma 465
2.3. Növényfajta-oltalom 465
2.4. A formatervezési minta oltalma 466

3. Vállalat- és árujelzők 468
3.1. A védjegy 468
3.1.1. A védjegyoltalom feltételei 468
3.1.2. A védjegyoltalom kizártsága 469
3.2. A földrajzi árujelzők 469
4. A licenciaszerződés és a bitorlás szabályai 470
4.1. A bitorlás 470
Felhasznált irodalom 472
Jogi rövidítések jegyzéke 473

Vákát oldal

Első rész:
Általános tanok

Vákát oldal

I. fejezet
A polgári jog a magánjog rendszerében

A polgári jog a magánjog anyajoga. Magánjog, civiljog és polgári jog igen gyakran szinonim kifejezésként állnak egymás mellett, bár a szövegkörnyezettől függően esetenként mást és mást értünk alattuk. Anélkül, hogy jogtörténeti áttekintésbe fognánk, annyit kell rögzítenünk, hogy *a polgári jog kifejezés Világhy Miklós és Eörsi Gyula nyomán vált általánossá,* felváltva a magánjog terminológiáját. Ennek előzményei kevésbé lényegesek számunkra, sokkal inkább az, hogy a magyar jog az 1959. évi IV. törvény után ma is a Polgári Törvénykönyvet állította kódexként a privátautonómiát szabályozó joganyag élére. Ez a törvény *a jelenleg hatályos 2013. évi V. törvény* (a továbbiakban: Ptk.).

Szászy István *A magyar magánjog általános része* című könyvében a magánjog fogalmához és tárgyköréhez közelítést „a jog helye a Mindenségben" problémájának rövid tárgyalásával kezdi. Tankönyvünkben nem indulhatunk ilyen messziről, ezért a jog, a jogrend és a jogrendszer, a jogágak stb. fogalmainak tárgyalását mellőzzük. A polgári jog fogalmának meghatározásához és tartalmának, tárgykörének (legalább hozzávetőleges) körülírásához azonban *szükségesnek mutatkozik a magánjog és a vele szembeállított közjog elhatárolása.* Az alábbiakban – az egyszerűség kedvéért – nem is a magánjog (mint elvont fogalom) általában, hanem a *magánjogi jogszabály,* de még inkább a *magánjogi jogviszony* áll az érdeklődésünk középpontjában, annak előrebocsátása mellett, hogy elemzésünk inkább *a lényeges jellemvonások érzékeltetését* tűzi ki célként, nem törekszik jogelméleti és jogfilozófiai pontosságra.

A magunk részéről Bíró és Lenkovics elemzését vesszük alapul, amelyből a magánjogi jellemzőket kiemelve – természetesen nem véletlenül – a *polgári jog* mint magánjogi jogterület legfontosabb jellemzőit láthatjuk és láttathatjuk. Ezek a következők:

funkcióját illetően a magánjog a személyeket megillető alanyi jogok biztosítását, gyakorolhatóságát szolgálja,

a) a magánjogi életviszonyok jellemzően *mellérendeltségi (horizontális)* viszonyok,
b) a magánjogban a felek *egyenjogúsága* a jellemző,
c) a magánjogi kötelezettségek *általában csak a kötelezettek* akaratából állnak be (akaratautonómia),
d) a magánjogi viszonyokat főszabályszerűen csak a *közvetett kényszer,* tipikusan a bírói út igénybevételének lehetősége és az ebből fakadó végrehajthatóság jellemzi,
e) az eddig felsorolt tartalmi jellemzők formai szempontból úgy jelennek meg, hogy a magánjogban a *jogosító (attributív) szabályozás* figyelhető meg.[1]

---

[1] Bíró György – Lenkovics Barnabás (2013): *Új magyar polgári jog. Általános tanok.* Miskolc, Novotni Kiadó. 26.

f) A fenti gondolatsor arra kitűnően alkalmas, hogy körvonalazza *a polgári jog mint magánjogi jogág jellemzőit.* Azonban amennyire csak lehetséges, meg kell határozni a polgári jog tárgykörét is. Erre nézve a következőket szükséges rögzítenünk.

A polgári jogot kódexként szabályozó Polgári Törvénykönyv 1:1. § bekezdésében a következőképpen fogalmaz: „E törvény a mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint szabályozza *a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait.*”[2] Ebből következően a polgári jog tárgykörébe egy sajátos magánjogi módszert követő szabályozás révén létrejövő vagyoni és személyi viszonyok tartoznak.

Novotni Zoltán szerint a polgári jog alapvetően vagyoni viszonyok szabályozását tűzi ki célul. Ezen felül azonban a jogalanyok személyiségét és e személyiség védelmét is a polgári jog tárgyalja.[3] Ez a negyedszázaddal ezelőtt megfogalmazott álláspont ma is követhetőnek tűnik: a Polgári Törvénykönyv nagyobb részét a vagyonjogi viszonyok statikus vagy dinamikus szabályozását célul kitűző úgynevezett *vagyonjog* teszi ki (elsősorban dologi és kötelmi jog, de bizonyos értelemben idesorolható az öröklési jog is) azzal, hogy a monista elv alapján kodifikált Polgári Törvénykönyvben az eddiginél nagyobb szerepet kapott *a személyek jogának* szabályozása is az ember mint jogalany, a családjog és a jogi személyre vonatkozó alapvető joganyag kódexbe való beiktatása miatt. Bíró–Lenkovics összegző meghatározását idézve „a polgári jog törvény által garantálja a személyek, így különösen az ember számára az önrendelkezés szabadságát, benne a személyiség kibontakoztatását, védelmét és ehhez tartozóan a vagyonával való szabad rendelkezést természetes személyeknél mind élők között, mind a rendelkező személy halála esetére”.[4]

Ennek megfelelően *a polgári jog tárgyalja különösen,* de nem kizárólagosan

a) a személyek alapvető szabályait, a jogalanyiság, jogképesség és cselekvőképesség alapvető kérdéseit és a személyiségi jogot, a személyhez fűződő jogokat és azok védelmi eszközeit,
b) a jogi személyek általános szabályait, kiemelten az alapítványra, az egyesületre és a gazdasági társaságokra vonatkozó legfontosabb rendelkezéseket,
c) a családi jogon belül a család, a házasság, a házastársak, élettársak és a gyermekek jogait, vagyoni viszonyaikat,
d) a dologi jogot, ezen belül is különösen a tulajdonjog megszerzését, tartalmát, a korlátolt dologi jogokat, így különösen a haszonélvezet és a zálogjog szabályait, a közös tulajdon szabályait, az ingatlan-nyilvántartás alapvető anyagi jogi szabályait,
e) a kötelmi jogot, a legnagyobb terjedelemben a szerződések jogát, de az értékpapírjogot és a kártérítés szabályait is,
f) végül az öröklési jogot, a törvényes öröklés és a végintézkedés szabályait.

Ha a polgári jog e szűkebb – alapvetően a kódex tételes jogi rendelkezésein alapuló – tárgykörét áttekintjük, nem vitathatjuk azt a megállapítást, hogy a magánjogi jogágak közül

[2] Ptk. 1:1. § bek. A szerző kiemelése.
[3] NOVOTNI Zoltán (1991): *Polgári jog I. Általános rész.* Miskolc. 4.
[4] BÍRÓ–LENKOVICS (2013): *i. m.* 30.

a legfontosabb szerepet a *polgári jog* tölti be. A felsoroltakon túl hagyományosan a polgári jog fogalma alá soroljuk a kódex alapvető rendelkezéseit a speciális szabályozás igénye folytán külön rendező szerzői jogi, iparjogvédelmi joganyagot, de a Polgári Törvénykönyv biztosít alapot és hátteret a kereskedelmi szerződések és az anyagi értékpapírjog számára is, és így tovább.

Nem lehet vitás, hogy a mindenkori polgári törvénykönyv – Sólyom László szavait idézve – „kiemelkedő jelentőségű jogszabálya a jogrendszernek”,[5] e törvénynek azonban nemcsak „önmagáért”, hanem saját keretein túlmutató jelentősége miatt minden részletében átgondolt és valóban időtálló törvénynek kell lennie. A Polgári Törvénykönyv ugyanis – ahogyan arra az indokolás nagyon helyesen rámutat – nem egy a törvények közül. „Kiemelkedő jelentőségét *az általa közvetlenül szabályozott életviszonyok fontossága, szerteágazó volta önmagában is mutatja.* A kódex hatása ugyanakkor jóval túlmutat a közvetlenül szabályozási körébe vont viszonyokon, kisugárzik valamennyi polgári jogi normával rendezett vagy rendezhető kapcsolatra, éspedig függetlenül attól, hogy az adott norma kifejezetten háttér-jogszabályaként jelöli-e meg a törvénykönyvet vagy sem.”[6] Ennek a ma oly gyakran előálló komplex – magánjogi és közjogi elemeket egyaránt magukban hordozó – jogviszonyok esetében különösen nagy jelentősége van.

[5] Forrás: www.parlament.hu/naplo38/237/n237_004.htm (A letöltés időpontja: 2018. 01. 10.)

[6] Ptk. miniszteri indokolás. Az e fejezetben található idézeten belüli kiemelések a szerzőhöz tartoznak.

Vákát oldal

II. fejezet
A polgári jog alapelvei

1. A polgári jog alapelveiről általában – bevezető gondolatok

„Ahogy egykor a tengeri hajósoknak a Nap és a csillagok állására, úgy van szüksége a társadalmi viszonyok egyre bonyolultabb szövevényében élő embereknek *biztos tájékozódási pontként* eligazodást nyújtó, állandósult, iránymutató értékekre, alapvető elvekre. […] A jogrendszer egészének, az egyes jogágaknak, ezen belül az egyes fontosabb részterületeknek is vannak iránymutató eszméi, azaz alapelvei. Ezek iránytűként, vezérfonalként szolgálnak mind a jogtudomány művelői, mind a jogalkotók, mind pedig a jogalkalmazók számára, ideértve nemcsak a bíróságokat és hatóságokat és a jogi képviseletet ellátó szakembereket, de a jogviszonyokat létesítő és a jogi normákat önként követő embereket és szervezeteiket is."[1]

A jogi irodalomban leginkább elfogadott megközelítés szerint egy adott jogág alapelvei a társadalom állandó jellegű célkitűzéseinek, jogpolitikájának állandó irányvonalát, főbb tendenciáit jelölik ki.[2] Ez alól nem kivétel a polgári jog sem. Más kérdés, hogy az alapelvek létének elismerése és jelentőségük hangsúlyozása ellenére meglepően nagy eltérések mutatkoznak a jogtudományban arra nézve, hogy melyek is a polgári jog alapelvei, arról nem is szólva, hogy miként érvényesülnek a polgári jogban (leginkább a jogalkalmazásban). Így például vitatott, hogy az alapelvek kapcsán meg kell-e különböztetni a magánjog vezérmotívumait, generálklauzuláit és alapelveit (például Lábady),[3] kell-e különbséget tenni törvényi és tudományos elvek között, de nem egységes a megközelítés abban a vonatkozásban sem, hogy a polgári jognak (esetleg szélesebben: a magánjognak) vagy a polgári jog kódexének, a Polgári Törvénykönyvnek vannak-e alapelvei. Végül kérdéses lehet, hogy alapelv-e minden olyan tételes jogi szabály, amelyet a kódex alapelvnek nevez, és így tovább.[4]

A „mit értünk alapelv alatt" kérdésének megválaszolása helyett Bíró–Lenkovics megközelítését idézzük, amelyet – annak ellenére, hogy nem jogi fogalom – maradéktalanul pontosnak tartunk, mert az alapelvek működésére, jelentőségére mutat rá, és ez a legfontosabb. A szerzők így foglaltak állást: „A jogrendszer egészének, az egyes jogágaknak, ezen belül az egyes fontosabb részterületeknek is *vannak iránymutató eszméi, azaz alapelvei*. Ezek

---

[1] Bíró–Lenkovics (2013): *i. m.* 55.

[2] Novotni (1991): *i. m.* 33.

[3] Lábady Tamás (2012): *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Harmadik, javított, bővített kiadás. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 129.

[4] Nézetünk szerint legalábbis a törvény által alapelvnek nevezett szabály nem minden esetben alapelvi rendelkezés: a Ptk. 3:13. §-ában, *A jogi személy nyilvántartásának alapelvei* cím alatt az (1) bek. rendelkezése legfeljebb alapvető szabály, de nem alapelv. Ugyanez a helyzet az 5:112. § (1) bekezdésének vagy az 5:118. §-ának szabályával.

iránytűként, vezérfonalként szolgálnak mind a jogtudomány művelői, mind a jogalkotók, mind pedig a jogalkalmazók számára, ideértve nem csak a bíróságokat és hatóságokat és a jogi képviseletet ellátó szakembereket, de a jogviszonyokat létesítő és a jogi normákat önként követő embereket és szervezeteiket is."[5]

Tankönyvünkben – megengedve, hogy a jogi irodalomban eltérő álláspontok is megjelenhetnek – a polgári jog általunk lényegesnek tartott alapelveit vesszük górcső alá. Inkább többet (félre nem értendő), mint kevesebbet, célunk ugyanis elsősorban az, hogy felhívjuk a figyelmet a szóban forgó elv fontosságára. Erre ma nagyobb szükség van, mint korábban. A régi magánjogi irodalomban egyébként is kevésbé volt fontos az alapelvi címke – lényegesebb volt a ma alapelvinek nevezhető tartalomnak megfelelő jogértelmezés és joggyakorlás. Csak egyetlen példával élve: bár Szladits Károly nem sorolta a jóhiszeműség és tisztesség elvét a magánjog alapelvei közé (polgári jogegyenlőség, a tulajdon, a szerződés és a végrendelkezés szabadsága, a szerzett jogok tiszteletben tartása), *a jóhiszeműség és a tisztesség követelményét* – mint lentebb kitérünk rá – a magánjog egészében, szerződéses és szerződésen kívüli jogviszonyokban egyaránt *fontos, irányító elvnek tekintette.* Ez mai felfogásunkban alapelvi szemléletmód akkor is, ha a jogirodalmi tárgyalás nem az alapelvek között történt. Ma viszont az alapelvek jelentőségének halványulását tapasztaljuk, ezért szükségesnek tűnik a szerepük erősítése. Ez – álláspontunk szerint – indokolja a lényeges elvek kiemelését.

A polgári jog egyes részterületeinek (családjog, dologi jog, szerződési jog stb.) önálló alapelveire nem térünk ki, ezeket a megfelelő helyen tárgyaljuk.

2. A mellérendeltség és egyenjogúság elve

A Ptk. 1:1. § kimondja, hogy „[e] törvény a *mellérendeltség* és *egyenjogúság* elve szerint szabályozza a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait".[6] A kódex indokolása és a kommentárirodalom szerint a szabály nem alapelv,[7] álláspontunk szerint azonban *határozott alapelvi kicsengése is van.* A jogi norma ugyan megfogalmazása szerint a kódex hatályát és szabályozási módszerét hivatott meghatározni, álláspontunk szerint azonban ennél többről van szó. *A mellérendeltség és egyenjogúság elvének a Polgári Törvénykönyv élére állítása ugyanis elvi tételként sugárzik át a kódex valamennyi szabályán,* mi több, a később említésre kerülő, úgynevezett értelmezési elven keresztül (Ptk. 1:2. §) valamennyi polgári jogi jogviszonyt szabályozó normára. A Ptk. 1:1. § szabályát a Bíró–Lenkovics szerzőpáros is az alapelvek sorában az első helyen tárgyalja, méghozzá *az autonóm mozgástér védelmének elve* elnevezéssel, de megjegyzendő, hogy az általunk képviselt álláspontnál képest bővebb tartalommal.

A Ptk. 1:1. § rendelkezése nézetünk szerint tehát *szabályozási elvként és elvi alapként egyaránt* azt jelenti, hogy a Polgári Törvénykönyv normái minden polgári jogi jogviszony esetében követik és közvetítik a polgári jognak mint minden magánjogi jogviszony anyajogának alapvető jellemvonását, miszerint *a jogalanyok mellérendeltek és egyenjogúak, leg-*

[5] BÍRÓ–LENKOVICS (2013): *i. m.* 55.

[6] Ptk. 1:1. § bek.

[7] Kecskés László szerint nem alapelv, „pusztán" a törvény tárgyi hatályát határozza meg. KECSKÉS László (2013): Első könyv: Bevezető rendelkezések. In WELLMANN György szerk.: *Polgári jog I/VI.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 49.

alábbis ami a jogi egyensúlyt illeti. Ennek a két, egymással összekapcsolódó tulajdonságnak a szabályozásban kifejezésre kell jutnia (ezt mondja ki a Ptk. 1:1. § rendelkezése), és még tovább lépve: mind az értelmezésben, mind a jogalkalmazásban (jogkövetés és ítélkezési gyakorlat) meg kell jelennie.

Összecseng ezen értékelésünkkel az ítélkezési gyakorlat is. A mellérendeltség és egyenjogúság követelménye több helyen is előtérbe kerül, nem véletlen, hogy általában komplex, az egysíkúságot nem tűrő jogviszonyok kapcsán vagy a polgári jog „nehéz eseteiben". A Szegedi Ítélőtábla egyik döntésében például rámutatott: *a szerződésekben a jogok és kötelezettségek meghatározása során* érvényesülnie kell azon elvnek, miszerint *a felek mellérendeltek és egyenjogúak.* Annak megállapításához, hogy valamely feltétel visszaélésszerűnek minősül, túlzottan és észszerűtlenül, vagyis indokolatlanul hátrányos a másik félre és ezáltal sérti a jóhiszeműség követelményét, nem pusztán az adott konkrét, támadott kikötés értékelése, hanem a szerződés teljes feltételrendszerének vizsgálata szükséges. Lehetséges, hogy egyes kikötések önmagukban nézve jogszerűnek minősülnének, de a szerződéses kikötések összességét alapul véve, a feltételek együtthatását vizsgálva már tisztességtelenek.[8]

A kifejtettekkel összhangban áll az úgynevezett szerződési igazságosság követelménye – amely részben ugyancsak a mellérendeltség és egyenjogúság elvében találja meg gyökerét – és a diszpozitivitással való visszaélés tilalma is.[9] Az alapelvi követelmény sérelme áll elő azokban az esetekben is, amelyeket a gyakorlatban nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütköző szerződésként említünk.[10]

Akad olyan – szintén elgondolkodtató indokolással közzétett – döntés is, amely a jóhiszeműség és tisztesség követelménye mellett *a felek alkufolyamatban megvalósítandó egyenlőségére* hívja fel a figyelmet, ez pedig a mellérendeltség és egyenjogúság elvének egyfajta *leképezése,* a Ptk. 1:4. § etikai tartalmú elvével való támogatása mellett. A konkrét esetben a bíróság kimondta, hogy nincs akadálya annak, hogy a felek ingatlanközvetítői szerződésben kizárólagossági kikötést tegyenek, ez azonban *akkor tisztességes, akkor alapul a felek egyenlőségén,* ha határozott, egyértelmű, egyedileg megtárgyalt, behatárolt és részletezett.[11]

Van olyan határozat is, amely – nem minden alap nélkül – kifejti, hogy *a szerződési egyensúly felborulása olyan alakot is ölthet, amely a mellérendeltség és egyenjogúság elvét alapjaiban sérti meg,* ezt viszont a polgári jog nem teheti lehetővé. Ez ugyanis – a konkrét esetben a szerződésmódosító hatalmasság túlzó, meg nem engedett alkalmazása – „a felek közötti jogviszonyt *a mellérendeltség és egyenjogúság érvényesülésével jellemzett polgári jog határain túlra helyezné úgy,* hogy *annak következtében a felek közt polgári jogi jogviszony már nem maradna fenn.*"[12]

---

[8] BDT2007. 1550. A határozat indokolása azért is figyelemre méltó, mert a mellérendeltség és egyenjogúság elvét a Ptk. diszpozitív szabályai alapján (elvileg) szabadon kialakítható szerződési feltételrendszerre nézve, ráadásul a szerződéses jogviszonyt mint tágabb értelemben vett kötelmi jogviszonyt (egységesen) vizsgálta. A Ptk. 1:1. § szabálya ebben az értelemben tehát – tesszük hozzá – a Ptk. 6:59. § (2) bekezdésének evidens útmutatója és határkijelölő szabálya is egyben.

[9] Lásd például: BDT2015. 3298., hasonló érveléssel BDT2007. 1550.

[10] Például: Pécsi Ítélőtábla Gf.IV.40.033/2016/6.; Fővárosi Ítélőtábla 5.Pf.21.434/2016/5/II.

[11] BDT2008. 1775.

[12] Fővárosi Ítélőtábla 5.Pf.21.122/2013/10.

3. Az értelmezési alapelv

3.1. A Ptk. úgynevezett értelmezési klauzulája

Maga a Polgári Törvénykönyv is – az indokolással támogatva – a polgári jog alapelvei között tartja számon a Ptk. 1:2. § úgynevezett értelmezési szabályát. A Ptk. 1:2. § (1) bekezdése szerint „[e] törvény rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni".[13] A (2) bekezdés szabálya szerint pedig „[a] polgári jogi viszonyokra vonatkozó jogszabályokat e törvénnyel összhangban kell értelmezni".[14]

A Polgári Törvénykönyv indokolása szerint „[a] törvény elvi jellegű és jelentőségű kiindulópontnak tekinti, hogy a polgári jogi vitákat elsősorban az adott kérdésre vonatkozó konkrét normák alapján kell eldönteni. *Az alapelvek ezért az ítélkezési gyakorlatban mindenekelőtt a konkrét normák értelmezésénél jutnak szerephez,* különösen akkor, ha az adott szabály a bíróság számára kifejezetten mérlegelést enged. Kiemelten fontos az alapelvek szerepe a törvénykönyv – hosszú távra szánt – szabályainak a változó viszonyokhoz történő alkalmassá tételében. *Az alapelvek ebben az értelemben a jogfejlesztő értelmezés legjelentősebb eszközei.*"[15]

A Polgári Törvénykönyv – ahogyan arra az indokolás is utal – tudatosan kerüli az értelmezési szempontok kimerítő felsorolását. A Ptk. 1:2. § rendelkezései tehát nem a történeti, nyelvtani, logikai stb. értelmezés szabályait írják körül. Az alapelvnek nem ez a feladata és nem ez a célja. Az értelmezési alapelv szerepe ugyanis elsősorban abban ragadható meg, hogy *a konkrét normák alkalmazása ne kerülhessen összeütközésbe az Alaptörvénnyel és más alkotmányerejű szabályokkal, és ne vezethessen a törvény egészének rendeltetésével ellentétes eredményre.* Ennek a követelménynek *két vetületét* – alkotmányos összhang és valamennyi polgári jogi jogszabály kódexnek alárendelt értelmezése – rendezi a Ptk. 1:2. § (1) és (2) bekezdése.

A polgári jog számára mindkét irány fontos, a gyakorlati szempontok azonban kétségtelenül a (2) bekezdésre irányítják a figyelmet. Ennek következtében *a Polgári Törvénykönyv rendelkezései mindig összehangoló, iránymutató szerepet kapnak,* és vita, kétség esetében *elsőbbséget* élveznek az adott polgári jogi életviszonyt szabályozó más (akár később alkotott) szabályokkal szemben is, legyenek azok a Polgári Törvénykönyvvel azonos jogforrási szinten álló törvények vagy a jogforrási hierarchia alacsonyabb fokán álló jogi normák. Ebben áll az a „minőségi többlet", amelyet a *Polgári Törvénykönyv kódexjellege* hordoz.[16] Mind az úgynevezett polgári jogi „külön törvények" (például a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény), mind pedig az egészen különleges, a polgári jogtól első ránézésre messze álló életviszonyt rendező jogszabályok polgári jogi rendelkezései esetében érvényesül ez a szabály.[17]

---

[13] Ptk. 1:2. § (1) bek.

[14] Ptk. 1:2. § (2) bek.

[15] Ptk. indokolás. Ugyanezt hangsúlyozta korábban Vékás Lajos is. Lásd: VÉKÁS Lajos (2007): A törvény célja. In GELLÉRT György szerk.: *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata 1.* Budapest, CompLex Kiadó. 27.

[16] Ebben a vonatkozásban nemcsak az értelmezési elvet említi, hanem az alapelvek szerepét általában hangsúlyozza. Lásd: NOVOTNI (1991): *i. m.* 44.

[17] Itt csak utalunk példának okáért a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 46. § (9) bekezdésének szabályára.

3.2. A jogfejlesztő értelmezés elve

Külön kell szót ejtenünk az úgynevezett *jogfejlesztő értelmezés* elvéről. *A jogfejlesztő értelmezés alapját* határozott véleményünk szerint csak és kizárólag – nyilván szélesebben felfogott, tehát alapvető elveket, alapelvnek nem minősülő egyéb elveket, vezérmotívumokat és generálklauzulákat stb. is magában foglaló – *alapelvi bázis adhatja,* hiszen az alapelvi tételek hatósugara nagyobb, tartalmuk az igazság eszményéhez kötődik, erkölcsi alappal bírnak, és jogbiztonság felé törekednek.[18]

Ennek következtében a jogfejlesztő értelmezés – Bíró és Lenkovics szerint, egyébként helyesen – az értelmezési elv nehezebb, emeltebb szintjének követelménye. Azt már mi tesszük hozzá, hogy közvetlen tartalmában az értelmezési elven túl is mutató, bizonyos értelemben más dimenzióban működő elvről van szó. Az idézett szerzők ezt az elvet – nagyon szemléletesen és nézetünkkel egyezően – egy folyamat részeként látják és láttatják: a jogalkalmazó bíróság (hatóság) a számára még nyitva álló mozgástérben (tehát nem *contra legem*) hoz olyan határozatokat, szerkeszt olyan indoklást, amely mint korszerű értelmezés általános (egységes) gyakorlattá válik, és a későbbiekben esetleg visszatükröződik az új normák pontos szövegében is.[19]

Ide is illik Szladits egyik megjegyzése. „A jogbiztonság kívánalma […] a jogalkalmazás *egyenletessége:* kiki bízhassék abban, hogy hasonló tényállások esetében hasonló döntésre számíthat. Ennek az egyenlő elbánásnak legfőbb biztosítéka a bírónak törvénys általában jogtisztelete: a bírónak nem csak a világos törvényt nem szabad önkényesen félretennie, hanem tartózkodnia kell a bírói gyakorlat megokolatlan ingadozásaitól is."[20] Más vonalon is értelmezhetően, de alapvetően Eörsi és Novotni nyomán erre utal Bíró és Lenkovics tankönyve is, amikor a jogfejlesztő értelmezés kapcsán megfogalmazza a követelményt: „[…] ugyanazt a jogszabályi rendelkezést a különböző jogalkalmazók, elsősorban maguk a felek és a bíróságok (de a jogalkotók és a jogtudósok is) ugyanazzal a helyes tartalommal, egyformán értelmezzék és alkalmazzák. Az egységes jogértelmezés alapvető feltétele a jogbiztonság megvalósulásának."[21] Mert a jogfejlesztő értelmezés nem egyszerű „értelemfeltárás", hanem a helyes irány kimunkálásával egyszerre egységesítő szerepet is hordoz, emellett kitűnő eszköz arra, hogy változatlan szabályozási környezet mellett is biztosítsa a helyes jogértelmezést és jogalkalmazást megváltozott életviszonyok mellett is.[22]

---

[18] Némi költői fordulattal úgy is fogalmazhatnánk, hogy éppen a fentiek miatt a helyesen megvalósított jogfejlesztő értelmezés mélyebbre nyúlik és magasabbra tör.

[19] BÍRÓ–LENKOVICS (2013): *i. m.* 67. Ha igaz az a jogfilozófiai tétel, hogy a jogszabályok nem objektumok, hanem csak nyersanyag, amelyből a jogot ki kell dolgozni, akkor az értelmezés és annak nézetünk szerint is nagyobb intenzitású alakja, a jogfejlesztő értelmezés e munkának valóban a legalkotóbb formája.

[20] SZLADITS Károly (1941): *Magyar magánjog.* I. kötet. Budapest, Grill Kiadó. 44. S ha már az egyenletességnél tartunk: a polgári jog – mint Radbruch mondta – minden jogok szívkamrája. Meszlény viszont úgy fogalmazott valahol, hogy a bírói gyakorlat – abban az esetben persze, ha hivatása magaslatán áll – az élő jog ütőereinek lüktetése. Kívánatos tehát az is, hogy ez a lüktetés kitartó és valóban egyenletes legyen, akkor is, ha a környezet ingereire válaszolva olykor-olykor fel is gyorsul (lásd például a devizahitelek polgári jogi kihívásait kezelni igyekvő, gyors egymásutánban meghozott jogegységi határozatokat: 6/2013.; 2/2014. és 1/2016. PJE határozatok).

[21] BÍRÓ–LENKOVICS (2013): *i. m.* 57.

[22] A jogfejlesztő értelmezés elve tehát szintén több dimenzióban ható elv.

A jogfejlesztő értelmezés kitűnő példái a Ptk. 6:18. § (2) bekezdésében szabályozott látszaton alapuló képviselet,[23] az értékviszonyok változásának a kártérítés mértékére és a kártérítési kötelezettség esedékességére való hatását szabályozó Ptk. 6:534. § rendelkezése[24] vagy például a közös tulajdon megszüntetése körében az 1/2017. (IX. 11.) PK vélemény megállapításai (példának okáért az alkalmatlan idő és a visszaélésszerű joggyakorlás értelmezése terén). A Ptk. nem határozza meg a tiszta jó erkölcs fogalmát sem, annak tartalmát bírói gyakorlat fejti ki az eseti döntések alkalmával.[25]

4. Az észszerűség, igazságosság és jogbiztonság alapelvei

4.1. Az észszerűség követelménye

Szladits Károly szerint három alapeszmét kell a magánjog élére helyeznünk: *az észszerűséget, az igazságosságot és a jogbiztonság eszméit.*[26] Így ír: „[a] jogrend célszervezet. Tételei nem önkényes parancsok, amelyek vak engedelmességet követelnek. A jog észszerű berendezkedésre törekszik; ehhez képest tételeit *céljuknak* megfelelően kell érteni és alkalmazni. […] Ezért minden jogszabályról fel kell tenni, hogy észszerű eredményre akar vezetni. […] A jog nem furcsaságok múzeuma, nem csodabogarak gyűjteménye. Ha Goethe azt veti a jog szemére, hogy benne az észszerűség oktalanságra fordul át (Vernunft wird Unsinn), ezzel szemben a jogász legnemesebb hivatása: tenni róla, hogy ne úgy legyen."[27] Nem véletlen tehát, hogy az észszerűség *alapelvi* követelményének magyarázata során gyakran kerül szóba az életszerűség,[28] az okszerű gazdálkodás[29] és a gazdasági racionalitás követelménye[30] úgy is, mint „észszerűségi kapcsolópontok".

Így például a zálogtárgy értékesítésére nézve a Ptk. 5:133. § (1) bekezdése a kereskedelmi észszerűség követelményére hívja fel a figyelmet, a kezest megillető, törvényen alapuló sortartási kifogás intézménye önmagában és jogi tartalmában is az észszerűség elvét követi (Ptk. 6:419. §), de ugyanez a motívum lelhető fel a szavatossági igények kétlépcsős rendszerében, ideértve a lépcsőn belüli mozgást és a lépcsők közötti átjárást rendező szabályokat is, lásd például a Ptk. 6:159. §-ának (2) bekezdését.[31]

---

[23] BH1994. 96.; BDT2007. 1668.; BDT2014. 3061.

[24] Kúria Pfv. III. 20.630/2016/4.; BH1999. 273.; 34/1992. (VI. 1.) AB határozat.

[25] BH1993. 604.; BH1999. 409.; BH2000. 260.

[26] Bevezető gondolataink során kifejtett álláspontunk szerint ezeket az alapeszméket is – együttesen mint egymás hatását támogató elveket – alapelvként tartjuk számon. A mai jogirodalomban többségi nézet szerint az észszerűség, igazságosság és jogbiztonság nem polgári jogi alapelvek, de lényeges vezérmotívumok, generálklauzulák.

[27] SZLADITS (1941): *i. m.* 41.

[28] Élettársak közötti vagyonjogi vitában például: Kúria Pfv.II.21.907/2012/4.

[29] A vagyonközösséghez tartozó egyéni vállalkozói vagyon megosztási módjának a meghatározása során – az egyéb vagyontárgyakhoz kapcsolódó ítélkezési gyakorlatnak megfelelően – a felek rendelkezési jogának, a célszerűség, arányosság és méltányosság elvének, valamint az okszerű gazdálkodás és az észszerűség követelményeinek egyaránt érvényesülnie kell. Kúria Pfv.II.20.211/2012/9.

[30] Behajthatatlan követelés engedélyezése jelképes ellenérték fejében nem színlelt szerződés, ha azt a gazdasági észszerűség indokolja. KGD2010. 114.

[31] 1/2012. (VI. 21.) PK vélemény 3–5. pont. Lásd ehhez: LESZKOVEN László (2016): *Szerződésszegés a polgári jogban*. Budapest, Wolters Kluwer.

Az észszerűség követelményére hívja fel a figyelmet *Magyarország Alaptörvénye* (a továbbiakban: Alaptörvény) is: „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor *azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.*”[32] Ha pedig a jogszabályok – ezen belül természetesen a polgári jogi jogviszonyokat rendező szabályok – értelmezésekor a józan észnek való megfelelés vélelme érvényesül, még inkább követelmény, hogy ez az elv a jogalkalmazás során soha háttérbe ne szoruljon.

A 2/2006. számú polgári jogegységi határozat is a józan ész és a logika szabályaival támasztja alá a jogalkalmazás során érvényesülő főszabály-kivétel kapcsolatának helytálló voltát. Kimondja, hogy a „parkoló üzemeltetője a nyilvántartásból megismert adatok alapján […] közvetlenül a gépjármű üzemben tartójával (tulajdonosával) szemben érvényesítheti a meg nem fizetett parkolási díj, pótdíj megfizetése iránti igényét, hiszen *joggal tételezheti fel,* hogy a gépjárművel az üzemben tartó (tulajdonos) parkolt fizetés nélkül. Ezzel *a józan ész és a logika szabályain alapuló természetes vélelemmel szemben* az üzemben tartóra (tulajdonosra) hárul a bizonyítási teher, neki kell a vélelmet hitelt érdemlő módon megdöntenie ahhoz, hogy szabaduljon a felelősség alól.”[33]

4.2. Az igazságosság elve

Szladits Károly szerint „[a] magánjog eszménye, mint a jogé általában az igazságosság, vagyis olyan társadalmi rendnek a megvalósítása, amely a társadalom és ezzel az emberi lét egyetemes célját legjobban szolgálja. A jog viszonya az igazságossághoz (miként az erkölcshöz általában) elsősorban a jog értékelésének, tehát a jogbölcseletnek és a jogpolitikának, nem pedig a tételes jognak a kérdése. Mégis, az igazságosság eszméjének a magánjog terén *tételes* jelentősége is van.”[34]

Grosschmid Béni ma is időtálló megfogalmazásában: „[a] legrendezettebb jogállamban is a jog uralmának legfőbb alapja és biztosítéka a jog- és igazságérzet. Vagyis, hogy az emberekben bensőleg él a jog.”[35] A szerző *Fejezetek kötelmi jogunk köréből* című zseniális művében többször is utal arra, hogy vannak olyan kérdések, amelyeket másképpen nem, csak „az igazság közvetlen ösztönével” lehet megoldani. Ez – a mai elméleti felfogással teljes mértékben egyezően – *az igazságosság elvi jellegű, erkölcsi tartalmára* utal. Az igazságosság tartalmát tekintve – szemléletesen szólva – egy igen nehezen kitapogatható elv, a mai polgári jogban azonban semmiképpen nem szorulhat háttérbe. Helyesen kezelve (vagyis értve alatta, ami értendő) a többi alapelv mellett a jogalkalmazás minden szakaszában a jogász szeme előtt kell, hogy lebegjen.

Lábady – részben Szladits nyomán – az igazságosság követelményét a magánjog egyik vezérmotívumaként tárgyalja. Így szól: „az igazságosság erény, a jog rend.”[36] Ugyanakkor megjegyzi: „[sz]embekerülésük esetén *az igazságosságot nem feltétlenül lehet a jog elé*

[32] Magyarország Alaptörvénye 28. cikk.
[33] 2/2006. sz. PJE határozat IV. pont.
[34] SZLADITS (1941): *i. m.* 41.
[35] GROSSCHMID Béni (1905): *Magánjogi előadások. Jogszabálytan.* Budapest, Athenaeum Kiadó. 1.
[36] LÁBADY (2012): *i. m.* 130.

helyezni."[37] Az igazságosságról Bíró és Lenkovics is azt gondolja, hogy etikai megalapozottságú, talán éppen ezért is „magasabb rendű" elvként tartják számon. A szerzőpáros ugyanakkor Szladitscsal és Lábadyval egyetértve hangsúlyozza az elv *tételesjogi jelentőségét* is.[38]

Maga a Polgári Törvénykönyv – bár az *igazság, igazságosság* kifejezéseket nem használja – számos olyan szabályt megfogalmaz, amelyek igazságosságra való törekvése ránézésre felismerhető. A teljesség igénye nélkül ilyennek tekinthetjük azt a rendelkezést, miszerint a közös tulajdonban a hasznok szedése, a költségviselés és a veszély viselése főszabályként a tulajdoni hányadhoz igazodik,[39] a jogalap nélküli gazdagodás meg-, illetve visszatérítésének szabályait,[40] az igazságosság és arányosság kívánalmát fogalmazzák meg a túlzott mértékű szankciók mérséklését lehetővé tevő szabályok,[41] és az igazságossággal állnak összefüggésben a szerződéses szinallagma védelmét szolgáló szabályok (például a feltűnő aránytalanságot tiltó Ptk. 6:98. §-a), illetve a tisztességtelen kikötéseket érvénytelennek nyilvánító egész sor törvényi rendelkezés.[42]

Az igazságosság elvével és az egyenjogúság követelményével állnak összhangban azok a szabályozási – *jogi konstrukciókat kialakító* – Ptk.-beli szabályok is, amelyek jellemzően többalanyú, összetett erőviszonyok mentén épülő és működő jogi kapcsolatokban igyekeznek tételes szabályokkal igazságos egyensúlyt kialakítani. Ilyennek tartjuk például a Ptk. azon rendelkezéseit, amelyek a kezességi jogviszonyt a jogok és kötelezettségek körére nézve a korábbihoz képest sokkal kifinomultabban szabályozzák.[43]

Alkalmanként a bírói gyakorlatban is – meglehet, jóval visszafogottabban – megjelenik az igazságosság hangsúlyozása, inkább kisegítő, indokolást támogató érvként. Ehelyütt a szerződési egyensúly és az igazságosság kapcsolatára mutatunk rá. Egy eseti döntés szerint „a szerződés tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg, a szerződésre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek.[44] A diszpozitív szabályokat a jogalkotó a tipikus esetekre, az egyensúlyt teremtő *szerződési igazságosság* elvei alapján alkotta meg, ezért a diszpozitivitás nem járhat azzal a következménnyel, hogy bármelyik jogalany széles körben módosítsa a jogok, kötelezettségek és kockázatok törvényben szabályozott elosztását."[45]

4.3. A jogbiztonság alapelve

Szladits megfogalmazásában: a „jogbiztonságnak egyik legfőbb támasza a jogtételek állandósága. […] Valamely jogszabály uralma tehát annál szilárdabb, mentől hagyományosabban gyökerezik az emberek lelkiismeretében. Ezért főleg a magánjogban a lehetőség szerint kerülni kell az alkalmi törvényhozást, a törvényhozási túltermelést: a jogélet agyonszabályozását és túlterhelését aprólékos szabályokkal, valamint a jogszabályok sűrű váltogatását."[46]

[37] LÁBADY (2012): *i. m.* 130.
[38] Például: BÍRÓ–LENKOVICS (2013): *i. m.* 62.
[39] Ptk. 5:75. §.
[40] Ptk. 6:579–582. §.
[41] Például: foglaló mérséklése, Ptk. 6:185. § (5) bek.
[42] Például: Ptk. 6:102. §.
[43] Vesd össze: Ptk. 6:416–430. §.
[44] 1959-es Ptk. 200. § (1) bek.
[45] BDT2015. 3298.
[46] SZLADITS (1941): *i. m.* 44.

Minden jogterületen, így a magánjogi viszonyokban is (szinte elengedhetetlen) követelmény, hogy a jogrend kiszámítható, következetes szabályokkal rendezze az életviszonyokat. A jogszabályoknak viszonylag állandónak, áttekinthetőnek és érthetőnek kell lenniük, továbbá fontos a *megismerhetőség* is. Egyik követelmény a másikkal kart karba öltve jár. Gyakori tapasztalat, hogy a túlzottan aprólékos, egészen apró részletekbe hajló szabályozás többnyire nem szolgálja a jogbiztonságot, azzal éppen ellentétes hatást fejt ki.[47] Ugyanez a helyzet a jogszabályok túl gyakori módosításával, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a jogvitákban így más és más hatályosságú jogszabályszöveget (szövegállapotot) kell alkalmazni.[48]

A jogbiztonság alapelvi követelményének való megfelelés a polgári jogon belül egész sor esetben kerül szóba a legkülönbözőbb formában. Az elévülés megszakítására vezető jogi tények közül például a Polgári Törvénykönyv 6:25. § (1) bekezdése elhagyta a követelés teljesítésére irányuló írásbeli felszólítást. E megszakítási ok ugyanis – szintén az indokolás szerint – ellentétes az elévülés intézményének lényegével: nem az igény érvényesítésére, hanem az igényérvényesítési idő (és az azzal járó bizonytalanság) meghosszabbítására ösztönöz. Az indokolás szerint ezért a *jogbiztonságot szolgálja,* ha önmagában egy ilyen aktus nem eredményezi az elévülés megszakítását.[49]

5. A jóhiszeműség és tisztesség alapelve

5.1. A jóhiszeműség és tisztesség elvének fogalma

Szladits Károly ma is figyelemre méltó álláspontja szerint „a kötelezettség teljesítésében az adósnak, a teljesítés átvételében a hitelezőnek *becsülettel és emberséggel kell eljárnia, úgy amint azt, tekintettel az eset körülményeire és az élet felfogására, a jóhiszeműség és a tisztesség megkívánja*”.[50] Igaz, hogy Szladits e szabályt a teljesítés kapcsán fejtette ki, de meglátásunk szerint valamennyi polgári jogi jogviszonyban megfontolandó elvi tételről van szó. Ugyanígy és ugyanebben a felfogásban különösebb nehézség nélkül általánosíthatónak tartjuk Grosschmid Béninek az objektív jóhiszeműségről vallott, bár elsősorban

[47] Bíró és Lenkovics nagyon találó megfogalmazásával élve: a „kazuisztikus”, többlépcsős szabályozás megnehezíti a „jogtalálást”, a jogalkalmazást és az önkéntes jogkövetést. BÍRÓ–LENKOVICS (2013): *i. m.* 65.

[48] Megítélésünk szerint elrettentő példa a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény, amely a kézirat lezárásakor 100 feletti hatályossági állapotot mutat.

[49] Más kérdés, hogy megjelent egy ellentétes – nézetünk szerint téves – értelmezés is, amelyet a gyakorlat támogatni látszik. Ennek értelmében nem sért jogszabályt az elévülést megszakító okok kibővítése, akár a teljesítésre irányuló felszólítás visszaültetése sem. Megkérdőjelezhető tehát, hogy – az utóbbi nézet érvényesülése esetén – valóban jogbiztonságot erősítő volt-e a kódex elévülési szabályának módosítása.

[50] SZLADITS Károly szerk. (1933): *Glossza Grosschmid Béni „Fejezetek kötelmi jogunk köréből” című művéhez.* Budapest, Grill Kiadó. 548.

kötelmi viszonyokra megfogalmazott azon nézetét, miszerint a jóhiszeműség tartalma nem más, mint „a másik fél érdekére való hívséges tekintet”.[51]

A jóhiszeműség és tisztesség követelményét a Ptk. lényegében ugyanezzel a fordulattal írja körül, kötelezettség teljesítése és átvétele helyett a jogok gyakorlására és a kötelezettségek teljesítésére utalva (ami nyilvánvalóan szélesebb kör, mint a polgári jogi teljesítésfogalom): „[a] jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően kötelesek eljárni.”[52] Ez a szabály egy alapvetően objektív mércét állít fel, amely a tisztességes ember szokásait, magatartását, viselkedését állítja fel zsinórmértékként. Bizonyos értelemben a jóhiszeműség és tisztesség elve ma is a kölcsönös bizalom követelményét fejezi ki.

A kódex indokolása kiemeli: „[a] törvény fenntartja a Ptk.-nak a jóhiszeműség és tisztesség követelményét megfogalmazó alapelvi tételét, amely ma számos nemzeti kódexben és jogegységesítő tervezetben is elismert magatartási mérce. Ez az alapelv etikai megalapozottságú általános és objektív zsinórmértéket fogalmaz meg a polgári jogi viszonyokban követendő eljáráshoz, és egyben a felek kölcsönös bizalmának garanciáját jelenti. Fontos szerepe van ennek a követelménynek a piacgazdaságban érvényesülő magánautonómia szociális szempontokból történő korlátozásánál is. A döntési és cselekvési szabadságot biztosító magánautonómia a kölcsönös bizalom elvével kapja meg kiegyensúlyozott tartalmát. A magánautonómia széleskörű elismerése és a jóhiszeműség és tisztesség követelménye szorosan összetartoznak tehát, és a törvény egyik alappillérét képezik.”[53]

A jóhiszeműség és tisztesség követelménye önmagában szinte kizárólag *elméletileg írható körül,* ezért a joggyakorlatban *más elvek kísérik, pontosítják, teszik érthetővé az értelmét.* Az alapelvnek az elvárható magatartás követelményével, valamint az együttműködési kötelezettség szerződési jogi elvével való szoros kapcsolatára állhat példaként a Szegedi Ítélőtábla egyik közelmúltban született döntése. Az eseti határozat szerint a jóhiszeműség és tisztesség elvéből és a fogyasztót is terhelő együttműködési kötelezettségből eredően a lízingbevevőtől is minimálisan elvárható, hogy a nagy összegű, hosszú távra szóló pénzügyi ügylet jellegéhez, a vállalt kötelezettség mértékéhez igazodóan tájékozódjon a szerződés megkötése előtt, tanulmányozza át a szerződést, szükség esetén az egyes, általa nem érthető rendelkezésekről tájékoztatást kérjen. „Ha a felperes kellő figyelmességgel és körültekintéssel elolvasta volna az egyedi szerződést és az üzletszabályzatot, úgy az előzőekben megjelölt szerződési rendelkezések alapján fel kellett volna ismernie, hogy fizetési terhei előre nem látható mértékben is megnövekedhetnek.”[54] Ebben a megközelítésben – mondhatnánk – a jóhiszeműség és tisztesség követelménye nem más, mint az együttműködési kötelezettséget nyomatékosító, etikai érveléssel is megerősítő alapelv. Egy nem sokkal korábbi döntésben pedig e jogi helyzetet az elvárható magatartás követelményével össze-

[51] Részletes kifejtését lásd GROSSCHMID Béni (1933): *Fejezetek kötelmi jogunk köréből.* Második rész, Budapest, Grill Kiadó. 865. A fejezetek zsenialitását az is mutatja, hogy a Grosschmid által erkölcsi alapon nyugvóként felvezetett tétel magától értetődően jelenik meg a leggyakorlatiasabb polgári jogi jogviszony, a kötelem szabályai között, ott is a kötelem belalkatának, a szolgáltatási-teljesítési mérték meghatározása és a teljesítési kötelezettség tartalmának értelmezése során nyer jelentőséget. Mély erkölcsi megalapozottságú elv ennél praktikusabban és életszerűbben nemigen tárgyalható.

[52] Ptk. 1:3. § (a) bek.

[53] Ptk. indokolás.

[54] Szegedi Ítélőtábla Pf.II.20.047/2017/5.

függésbe hozva így fogalmazott a bíróság: a fogyasztónak szerződési feltételeket tartalmazó okiratot – az átlagfogyasztótól elvárható gondossággal – át kell tanulmányoznia, és ha a szerződésben olyan rendelkezéseket észlel, amelyeket nem ért, megfelelő magyarázatot igényelhet. Az előbbi döntéshez képest ebben a határozatban magatartási mércét (tudniillik mi az elvárható magatartás) állít fel a bíróság, amelynek végső alapját az együttműködési kötelezettség elvén keresztül szintén a Ptk. 1:4. § szabályában rögzített alapelvi követelményben találhatjuk meg.[55]

5.2. Az alapelv és a jóerkölcsbe ütköző magatartások kapcsolata

A *jóhiszeműség* és *tisztesség* elvének a *jóerkölcs* fogalmával való kapcsolatát támasztja alá, hogy a két jogi fogalmat a széles spektrumú tartalmi azonosság okán az ítélkezési gyakorlat is sok esetben *együtt említi*. Egy példával élve „a nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző szerződés fogalma [Ptk. 200. § (2) bekezdés] olyan generálklauzula, amely egy másik alapelvi generálklauzula, a Ptk. 4. § (1) bekezdésében írt követelmény, *a jóhiszeműség és tisztesség szerződési tartalomban vagy célban megtestesülő megsértésének esete.* A nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző szerződés azért semmis, mert a szerződési tartalom vagy cél a jóhiszeműség, a tisztesség, illetve a kötelező együttműködés követelményével ellentétes. A nyilvánvaló jóerkölcs tartalmának meghatározása során tehát nem általában az erkölcsi normákból, hanem ezek közül a polgári jogi szerződéseken számon kérhető, alapelvi követelményekből kell kiindulni."[56]

A jóerkölcsnek megfelelő magatartás követelményével való kapcsolat még jobban kidomborítja a *jóhiszeműség és tisztesség alapelvének* – amúgy sem halvány – *erkölcsi tartalmát, etikai színezetét.* A bírósági határozatokban gyakran olvasható értelmezés szerint a jó erkölcs – polgári jogi értelemben – a társadalom általános értékítéletét, a magánautonómiának a társadalmi közmegegyezés által meghatározott korlátait, az általánosan elvárható magatartás zsinórmértékét fejezi ki. Bár a felek a szerződés tartalmát alapvetően szabadon állapítják meg, e szerződési szabadság nem korlátlan, a törvény nem fogadja el érvényesnek azokat a szerződéseket, amelyek nyilvánvalóan sértik az általánosan kialakult erkölcsi normákat. A *jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően kell eljárni a polgári jogviszonyokban, ebből pedig az következik, hogy az üzleti életben a tisztességesen gondolkodó emberek értékrendje az a mérce, amely a jó erkölcs absztrakt fogalmának meghatározásánál irányadó.* A jó erkölcs (közerkölcs) erkölcsi közfelfogást is jelent a társadalmilag helyesnek tekintett magatartási szabályokra vonatkozóan. A közpénzek hanyag kezelése, a bizonytalan lehetőségek kihasználása, a magasan kvalifikált munkáért járó

[55] BDT2013. 2889. A döntés egyébként (e fejezethez csak közvetetten kapcsolódóan) azért is figyelemre méltó, mert egy bírói tapasztalatot felhívva, nem feltétlenül igazolható logikával igyekszik igazolni a döntést: „Lényeges, hogy a pénzügyi kötelmekben – az átlagfogyasztó által nem feltétlenül ismert – szakkifejezések használata, adott esetben matematikai formulák, képletek alkalmazása elkerülhetetlen, éppen ezért azok használata önmagában nem tisztességtelen pusztán azért, hogy megértésük a fogyasztó számára a szerződés elmélyültebb tanulmányozását, esetleg szakember segítségének igénybevételét teszi szükségessé."

[56] Fővárosi Ítélőtábla 5.Pf.21.434/2016/5/II.

díjazás több százszorosát meghaladó jövedelem megszerzése nyilvánvalóan a társadalom erkölcsi rosszallását vonja maga után.[57]

5.3. Az alapelv alkalmazása az ítélkezési gyakorlatban

A Ptk. 6:102. § (1) bekezdése például kimondja, hogy tisztességtelen az az általános szerződési feltétel, amely a szerződésből eredő jogokat és kötelezettségeket a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel alkalmazójával szerződő fél hátrányára állapítja meg. Ez a rendelkezés – amint arra az igazságosság és a joggal való visszaélés tilalma kapcsán is rámutatunk – valódi egyensúlyszabály, amely nem a felek közötti különbségeket zárja ki (tehát nem mennyiségi szemléletű), hanem a jogi pozíciók viszonylagos egyensúlyára ügyel, hogy a jog által már nem tolerálható, jogellenesnek minősülő eltolódásokat megakadályozza. Tisztességtelen és ezért érvénytelen az a végrendeleti rendelkezés, amelyre az örökhagyót tisztességtelen befolyással vették rá, mondja ki a Ptk. 7:40. § (1) bekezdésének c) pontja.

A jogalkotó figyelmet fordít arra is, hogy azok a személyek, akik a polgári jogi jogviszonyokban *kiszolgáltatottnak* vagy *gyengébb félnek* minősülnek, a jóhiszeműség és tisztesség elve alkalmazásával védelemben részesülhessenek. Erre a legjobb példa a Ptk. számos, *fogyasztói jogokat védő* rendelkezése. Ezek lehetnek közvetlenül az alapelvként megfogalmazott normát felhívó szabályok (például úgynevezett fekete és szürke lista, vö. Ptk. 6:104. §), de generálklauzulák (például Ptk. 6:101. §) is. Sőt több, egyoldalú kógenciát kimondó jogszabályi rendelkezés is a Ptk. 1:3. § (1) bekezdésébe veti a horgonyát (lásd például: Ptk. 6:157. § (2) bekezdés, miszerint fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben semmis az a kikötés, amely e fejezetnek a kellékszavatosságra és a jótállásra vonatkozó rendelkezéseitől a fogyasztó hátrányára tér el). Finomabb megközelítést tükröz, de idevág a fogyasztókkal szembeni *tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot tiltó* jogszabály (a 2008. évi XLVIII. törvény).

A jogi irodalom és az ítélkezési gyakorlat is rögzíti, hogy a szavatossági jogok gyakorlása során a jóhiszeműség és tisztesség követelményének is érvényesülnie kell. A jogosult ezért eredményesen nem érvényesíthet olyan szavatossági igényt, amelynek teljesítése a kötelezett számára más szavatossági igény teljesítéséhez képest méltánytalan hátrányt vagy aránytalan többletköltséget eredményezne.[58] Ugyanebben a témakörben maradva a szavatossági perek tapasztalatait összegezve mondta ki a Legfelsőbb Bíróság 1/2012. (VI. 21.) PK véleménye, hogy az elállási jog gyakorlásához hozzátartozik, hogy csak az a fél követelheti eredményesen a neki visszajáró szolgáltatást, aki egyidejűleg hajlandó az általa kapott szolgáltatást is visszaszolgáltatni. Ez tekintendő ugyanis a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelő joggyakorlásnak.

Az ügyletkötés mindkét felet terhelő kockázatából kiinduló okfejtéssel mondta ki a bíróság, hogy a szerződés megkötése során *a fogyasztónak is a jóhiszeműség és tisztesség* követelményének, az együttműködési kötelezettségnek megfelelően kell eljárnia, méghozzá akképp, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. „Elvárható a fogyasztótól, hogy

[57] Például: EBH2003. 956.; Pécsi Ítélőtábla Gf.IV.40.033/2016/6.; Fővárosi Ítélőtábla 5.Pf.21.434/2016/5/II.
[58] BH2013. 122.

a nagy összegű és hosszabb távra szóló ügylet jellegéhez, nagyságrendjéhez, a vállalt kockázat mértékéhez igazodóan tájékozódjon a szerződés megkötése előtt."[59]

Mind a mellérendeltség és egyenjogúság, mind pedig az igazságosság követelményének elvi talaján is értelmezhető a jóhiszeműség és tisztesség követelményét megfogalmazó azon eseti döntés, amely szerint az *arányosság* elve észszerű összefüggést követel meg a jogsérelem és következményei között. Az arányosság elvét sértő felmondás például tisztességtelennek, ennek következtében érvénytelennek minősülhet.[60]

Itt kell megjegyeznünk, hogy a jóhiszeműség és tisztesség követelménye *nem tévesztendő össze és nem tárgyalandó együtt* a jóhiszeműség és rosszhiszeműség fogalompárjával. Ez utóbbiak ugyanis – szemben az alapelvvel – szubjektív tartalommal bírnak, hiszen nem egy objektív zsinórmérték szerint mérik az alany magatartását, hanem a tudatállapotára irányítják a figyelmet: a jóhiszemű személy nem tudott, és nem is kellett, hogy tudjon például birtoklása jogellenességéről.[61]

5.4. A *venire contra factum proprium* elve

A Ptk. 1:3. §-ának (2) bekezdése kimondja, hogy a jóhiszeműség és tisztesség követelményét sérti az is, akinek joggyakorlása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott.

A kódex indokolása szerint a Ptk. 1:3. §-ának (2) bekezdése nem alapelv, hanem olyan önálló norma, amelynek a bevezető rendelkezések között való elhelyezését csak általános jellege indokolja. Ezzel ugyan nem értünk egyet, mert meglátásunk szerint a szabály – az (1) bekezdésben foglaltakkal együtt értelmezve – alapelvi jelentőségű, az viszont megfelel a valóságnak, hogy e tétel jogalkalmazásban játszott szerepe (ahogy az indokolás fogalmaz) nem különbözik a kódex egyéb helyein megfogalmazott jogi normák funkciójától. Ez azonban nem vesz el semmit a *venire contra factum proprium elvének* alapelvi súlyából: a szabályt ugyanis – meggyőződésünk szerint – a gyakorlat is minden esetben a Ptk. 1:3. § (1) bekezdésének rendelkezésével együtt fogja, mert csak együtt tudja értelmezni és alkalmazni. Másképpen fogalmazva, a *venire contra factum proprium elvének* mindig *elvi támasztéka lesz a jóhiszeműség és tisztesség alapelve.* Nemcsak azért, mert a (2) bekezdés rendelkezése az (1) bekezdésben megfogalmazott elvi tételből nő ki, hanem elsősorban azért, mert az utóbbi szabály ugyanazon az alapelvi síkon mozog, mint a jóhiszeműség és tisztesség alapelve, annak – nézetünk szerint legalábbis – alapelvi rangú alesete.

A Ptk. 1:3. § (2) bekezdése alkalmazásának jogi akadályait, értelmezést, mérlegelést kiváltó problémáit várhatóan a konkrét, rendeltetésszerűnek (jogszerűnek) tűnő

[59] BDT2013. 2889. Más kérdés, hogy a konkrét eset alapján levont, az indokolásban összegzett állásfoglalással nem tudunk teljes mértékben azonosulni.

[60] „[…] ha a fél mulasztásának nincsenek komoly következményei, a másik, sértett fél sem élhet drasztikus jogkövetkezményekkel. A szerződés egyoldalú, azonnali megszüntetése ezért csak súlyos szerződésszegés, a hitel visszafizetésének tényleges, valós veszélyeztetettsége esetén alkalmazható; az ettől eltérő, bármilyen enyhébb megítélésű fizetési késedelem vagy más enyhébb szerződésszegés esetére kikötött felmondási jog tisztességtelen, érvénytelen." BDT2011. 2571.

[61] „Az általános szerződési feltételekben a tisztességtelen kikötés megtámadása szempontjából a jóhiszeműség nem szubjektív – elsősorban a dologi jogban irányadó – tudattartalom, hanem a »jóhiszeműség és tisztesség« objektív követelményét jelenti." BDT2007. 1550.

joggyakorlás és ugyanezen fél korábbi magatartása egybevetésének nehézkessége fogja okozni. Ez ugyanis nem egyszerű összemérést, hanem *komplex jogviszony-értelmezést* követel. Mivel a *venire contra factum proprium elve* tételes kimondást nyert, a jövőben nem kerülhető meg az egyes jogvitákban az állásfoglalás a „konkrét norma hiányára" vagy az alapelvi tétel „túl távoli" voltára hivatkozással.[62] Nyilvánvaló azonban az is, hogy nem szabad túlzottan tág teret engedni a Ptk. 1:3. § (2) bekezdés érvényesülésének, mert – hogy stílusosan szóljunk – az alapelvekkel sem szabad visszaélni. Helyesen figyelmeztetett az *exceptio dolus generalis* alkalmazásával kapcsolatban Beck Salamon arra, hogy az alapelv igazi ezerjófű, valóságos bűverejű talizmán, amely azonban elveszíti erejét, ha túl sokszor (és feleslegesen) kérjük szolgálatát.[63] Az egyensúly megtalálását jogintézményeink egész sora segíti, mint például a szerződési kötőerő, a *pacta sunt servanda* elve és a *clausula rebus sic stantibus* kivételessége, a szerződési igazságosság és a szinallagma védelmének követelménye stb.[64]

6. Az elvárható magatartás követelményének elve

6.1. Az elvárhatóság megközelítése

A Polgári Törvénykönyv alapelvi követelményként fogalmazza meg az elvárható magatartás tanúsításának szabályát. A Ptk. 1:4. § (1) bekezdése szerint „[h]a e törvény eltérő követelményt nem támaszt, a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható". A (2) bekezdés rögzíti, hogy „[f]elróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat". A (3) bekezdés végül kimondja, hogy „[a] másik fél felróható magatartására hivatkozhat az is, aki maga felróhatóan járt el".

Az elvárhatóság a jóhiszeműség és tisztesség követelményéhez hasonlóan – jellemzően a polgári jogi szabályozás jellegére – nem szubjektív, hanem „objektív zsinórmértéket" határoz meg.

Ezt Novotni a következőképpen fejezte ki: „[a] polgári jog objektivizált normarendszerrel dolgozik, mely nem az adott embertől elvárható cselekvést veszi figyelembe (nem a »tőle elvárható« magatartást), hiszen itt újfent szubjektív nézőpont jelentkezne, nem is a mindenkitől elvárható normákat építi ki, hanem az emberek, illetve egyéb jogalanyok meghatározott körét veszi alapul (nagyvállalati szervezettség mellett elvárható magatartás, gépjárművel rendszeresen közlekedőktől elvárható magatartás, szülőktől, gyermekgondozótól, falusi életviszonyok között élőktől stb., elvárható ismeretanyag."[65] Az „adott helyzetben" fordulat nem a jogalany személyes adottságaira vetíti a figyelmet, sokkal inkább a szóban

[62] Úgy is mondhatjuk, hogy legalább ennyi haszna, jogi hozadéka már mindenképpen van az indokolásbeli – általunk fentebb idézett – álláspontnak, miszerint a *venire contra factum proprium* elve nem alapelv, hanem általános érvényű, de a Ptk. későbbi könyveiben helyet kapó szabályokhoz hasonló konkrét norma.

[63] Ez is a „kellő veleélés" grosschmidi fogalma alá vonható megállapítás.

[64] Könnyen lehet tehát, hogy a Ptk. 1:3. § (2) bekezdésének jövőbeli alkalmazása a „törvénylátás" követelménye – „le kell szállni arra az alapra, amelyre maga a törvény is építve van" (Grosschmid) – érvényesülésének, megerősödésének egyik motorja lesz. GROSSCHMID Béni (1932): *Fejezetek kötelmi jogunk köréből. Második rész.* Jubileumi kiadás, Budapest, Grill Kiadó. 865.

[65] NOVOTNI (1991): *i. m.* 42.

forgó magatartás kifejtésének körülményeit, környezetét vizsgálja. Az általában vett elvárhatóság megkövetelésével a jogalkotó szintén az egyéniesítést kívánta elkerülni, ez is alátámasztja, hogy a Ptk. 1:4. § szabályai nem szubjektívek, nem az egyéni tudatállapotot, jó- vagy rosszhiszeműséget helyezik előtérbe, de nem is a szándékosság vagy gondatlanság (a szoros és szubjektív értelemben vett vétkesség) áll a figyelem homlokterében. Az általános magatartási mérce tehát nem a „bűnösségen" vagy szubjektív értelemben vett vétkességen nyugszik, hanem az adott helyzetben irányadó társadalmi elvárás határozza meg azt.

Nézetünk szerint a Ptk. 1:4. §-a által megfogalmazott elvárhatósági alapelvnek a legnagyobb előnye *a normán belüli rugalmasság.* Ennek következtében a gyakorlatban alakítható az elvárhatóság szintje az alábbiak szerint:

a) szakembertől, a szakmában járatos személytől elvárható,
b) vállalkozástól elvárható,
c) fogyasztónak minősülő személytől elvárható, vagy nem várható el,
d) mezőgazdasági termeléssel foglalkozótól elvárható,
e) az üzleti életben, a jogban járatos személytől elvárható stb.[66]

Ezt úgy is megfogalmazhatjuk, hogy az elvárható magatartás objektív követelménye saját belső szerkesztési tulajdonságainál fogva mintegy belső önszavának meghallása útján, tehát *természetesen válik hajlíthatóvá:* tényálláson forduló jellege miatt valójában ez az elvárhatósági követelmény tipizáltan objektív.

Mivel a felróható magatartás egy társadalmilag elítélt viselkedés jogi következménye, az elméletben és a gyakorlatban is elfogadott nézet, hogy a természetes személyek esetében vétőképesség szükséges ahhoz, hogy az elvárható magatartást az alanyon számon lehessen kérni.[67]

A Ptk. nem változtatott az elvárható magatartás alapelvi követelményének – az 1959. évi IV. törvényben is meghatározott – tartalmán, várhatóan a korábbi bírói gyakorlatot alkalmazzák a felróhatóság megítélésében a jövőre nézve is. A régi Ptk. alapján kialakított elvek irányadók az új Polgári Törvénykönyv hatálya alá tartozó esetekben is azzal, hogy a szabályozási környezet változása nem hagyható figyelmen kívül. Evidens példaként említhetjük a deliktuális kárfelelősség szabályaihoz képest jelentősen megváltozott kontraktuális kárfelelősségi rendszert, itt ugyanis a korábbi évek gyakorlatától eltérő „elvárhatósági" követelmények kerülnek előtérbe.

A károsulttól elvárható magatartás elmulasztása alapot adhat a kármegosztásra, a szokásosat meghaladó készenlét azonban tőle nem várható el. A kármegelőzési kötelezettség nem terjeszthető ki annyira, hogy a szolgáltató hibája miatt kimaradt áramellátás esetén – bármikor javítja majd ki a hibát – a károsult a teljes időre biztosítsa az áramellátást.[68]

---

[66] Olyan határozatokkal is találkozunk ugyanakkor, amelyek egyfajta „egységesítő szemléletet" tükröznek, például a BDT2016. 3551. döntés, amelynek indokolása kimondja, hogy „[a]z ítélőtábla nem fogadta el azt a felperesi érvelést, miszerint kézjegye csak a szintén kézzel írt, az okirat végén található egyszerű számításmenetet tanúsítja. Mind a gazdasági életben tevékenykedő felektől, akik vállalkozásuk során számtalan alkalommal kötnek szerződést, mind a magánélet szereplőitől elvárható, hogy csak olyan okiratot lássanak el aláírásukkal, melynek tartalmával tisztában vannak, azt elolvasás és megértés után írják alá." Az elvárhatóság követelményének megsértése itt kizárta a szerződés érvénytelenségére, az „akarathiányra" való hivatkozást. Ebbéli jellegében hasonló: BDT2013. 2889.

[67] Hasonlóan például: Kecskés (2013): *i. m.* 57.

[68] EBH2009. 2042.

Az elvárhatósági mércét alkalmazzák a személyi jogban is, például a személyiségi jogok megsértése esetén a Ptk. 2:52. §-ának (3) bekezdése értelmében sérelemdíj követelhető, ahol *mérlegelni kell a felróhatóságot is,* figyelemmel kell lenni ugyanis a sérelemdíj mértékének megállapításakor egyebek mellett a felróhatóság súlyára is.[69] *A felróhatóság súlya* kifejezés nem azt jelenti, hogy az elvárható magatartás megsértésének fokozatai lennének, de kifejezi azt, hogy a jogalkotó az elvárható magatartásként megfogalmazott magatartási követelmény súlyosabb – a társadalmi értékítéletet nagyobb mértékben megsértő – magatartás következményeként más szempontok egyidejű mérlegelése mellett összegszerűségében nagyobb mértékű szankciót helyez kilátásba.

6.2. Az elvárhatóság alapelvi elágazásai (alesetek)

A Ptk. 1:4. §-ának (2) és (3) bekezdései az (1) bekezdésben megfogalmazott alapelvi követelményt mint törvényi „fő elvet" kiegészítő szabályok. Ezeket az indokolás – akárcsak a Ptk. 1:3. § (2) bekezdésének szabályát – nem tekinti alapelvnek. Az ítélkezési gyakorlat igen széles körben hívja segítségül a régi Ptk.-ban is szabályozott elvet: saját felróható magatartására – így különösen mulasztására, késedelmére, szerződésszegésére, bűncselekményére – előnyök szerzése végett nem hivatkozhat.

Bár a saját felróható magatartásra való hivatkozás *tilalom* formájában jelenik meg a kódexben, ugyanezen az elven alapszik a Ptk. 6:525. §-ának rendelkezésében a *kárenyhítési* kötelezettségét felróható magatartásával elmulasztó károsult helyzetét rendező konkrét jogi norma is. Ez a szabály az általános polgári jogi alapelv – Ptk. 1:4. § (2) bekezdés – távoli rokona, *kárfelelősségi normaként való leképezése.*

Végül a Ptk. 1:4. § (3) bekezdéséről kell szót ejteni. E szabály kimondására azért van szükség, hogy a felróható magatartás ne zárja ki *ipso iure* a másik fél felelősségének megállapíthatóságát. Az önhiba tehát önmagában nem fosztja meg a jogosultat a másik féllel szembeni igény érvényesítésének lehetőségétől. A szembenálló felek kölcsönösen felróható magatartása a polgári jogban általában – jellemzően tehát, bár nem kizárólagosan – egyfajta összemérést, arányosítást eredményez.[70] Ez a helyzet például a fentebb említett Ptk. 6:525. §-ának (2) bekezdésében, de ugyanez a helyzet a Ptk. 6:539. § (1) bekezdése esetén is.

7. A joggal való visszaélés tilalma

7.1. Az alapelv megközelítése

A joggal való visszaélés tilalmát a polgári jogban törvényi alapelvként tartjuk számon. A Ptk. 1:5. §-a értelmében a törvény tiltja a joggal való visszaélést. A (2) bekezdés pedig kimondja, hogy ha a joggal való visszaélés jogszabály által megkívánt nyilatkozat meg-

[69] Nem vagyoni kártérítés iránti kérelem kapcsán, de az új Ptk. 2:52. § rendelkezésének alkalmazása során is megfelelően irányadó okfejtéssel mutatott rá erre a BDT2012. 2740 számú döntés. A felróhatóságnak a sérelemdíj fizetésére kötelezés kapcsán előálló szerepére az újabb bírói gyakorlatból lásd példuál: BH2016. 241.; BDT2017. 3676. döntéseket.

[70] Lásd ehhez például: Kúria Pfv.IV.21.949/2015/5.; BH1996. 329.; BH1984. 143.; BDT2009. 1978.

tagadásában áll, és ez a magatartás nyomós közérdeket vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért, a bíróság a nyilatkozatot ítéletével pótolhatja, feltéve, hogy az érdeksérelem másképpen nem hárítható el.

A joggal való visszaélés tilalma az alanyi jog gyakorlásának a jog társadalmi rendeltetéséhez kötött korlátja. Az indokolás szerint „[a] törvénynek elsősorban az alanyi jogok szabad gyakorlását kell biztosítania, a kirívóan rendeltetésellenes joggyakorlás pedig rendszerint a joggal való visszaélés tilalmába ütközik".[71]

„Ahogyan az emberi szabadság nem fajulhat szabadossággá, azaz egyes ember szabadsága nem terjedhet ki mások szabadságának korlátozására, ugyanúgy az alanyi jogok sem gyakorolhatók önkényesen, a joggal való élés nem fordulhat át visszaélésbe. Az alanyi jogok nem önmagukért, önmagukban valók, azoknak meghatározott társadalmi célja, rendeltetése van. Minden alanyi jogot csak céljának megfelelően, rendeltetésével összhangban szabad gyakorolni, és csak ekkor számíthat törvényi védelemre és elismerésre."[72]

A joggal való visszaélés tilalmának kimondása – látszólagos evidenciája ellenére – rendkívül fontos alapelvi tétel. A jogszabályhely alkalmazása során ugyanis – ebben áll nehézsége – egy első ránézésre jogszerű magatartást, joggyakorlást kell mérlegre tenni abból a szempontból, hogy a törvény betűjének megfelelő joggyakorlás nem ellentétes-e a törvény szellemével. Nem véletlen, hogy a joggal való visszaélés tilalmát a régi Ptk. a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményével állította párba. A jog ugyanis nem öncél, hanem eszköz, amelyet nem lehet rendeltetésével ellentétes célra felhasználni. Nem véletlenül mondta Beck Salamon, hogy *a visszaélés tilalmának kimondásával a jogalkotó lényegében saját becsületes intencióit védi.*[73] Nem állunk messze talán a valóságtól, ha úgy fogalmazunk, hogy a Ptk. 1:5. §-a által rögzített alapelv tartalmát tekintve nem más, mint egy minden polgári jogi jogszabály mögött ott álló, *a magatartást és joggyakorlást eligazító,* útbaigazító jelzőtábla. Bíró és Lenkovics ehhez kapcsolódóan azt rögzítik, hogy a joggal való visszaélés azért jogellenes, mert magasabb rendű elveket sért (alkotmányos rend, igazságosság, észszerűség).

7.2. A joggal való visszaélés tilalma az ítélkezési gyakorlatban

A joggal való visszaélés tilalmának általánosított megfogalmazása nem hagy kétséget afelől, hogy a jogalkotó nem kívánta az alapelvi tétel hatókörét a bevezető rendelkezések között szűkíteni, sem a lehetséges esetköröket előre behatárolni. Az elmélet és a bírói gyakorlat azonban számos esetkört alakított ki, amelyben – jellemzően alapelvi érvek mentén – korlátok közé szorítja a Ptk. 1:5. § szabályának érvényesülését.

[71] Itt jegyezzük meg, hogy joggal való visszaélés helyett helyesen talán a jog gyakorlásával való visszaélésről kellene beszélni. A jogi irodalomból lásd a teljesség igénye nélkül például: KELEMEN László (1935): A joggal való visszaélés (Chicane). Különlenyomat, *Jog,* II. évf. 4. sz.; SÁRÁNDI Imre (1965): *Visszaélés a joggal.* Budapest, Akadémiai Kiadó. Az újabb irodalomból: TERCSÁK Tamás (2003): *A joggal való visszaélés.* A Szladits Szeminárium Kiadványai, Budapest, vagy például *A joggal való visszaélés tilalmának ítélkezési gyakorlata* címet viselő, joggyakorlat-elemző csoport által készített összefoglalót (elsősorban munkajogi jogviszonyokra figyelemmel, a jelentés végén polgári jogi jogviszonyokat érintve).

[72] BÍRÓ–LENKOVICS (2013): *i. m.* 73.

[73] BECK Salamon (1928): Jog és igazság viaskodása. A magánjogi törvénykönyv visszhangja. *Polgári Jog,* 8. sz. 162.

A kommentárirodalom egységesen rögzíti, hogy a joggal való visszaélésre hivatkozás – ezen belül is elsősorban a jognyilatkozat pótlása – kapcsán az ítélkezési gyakorlat markánsan védi a szerződési szabadságot. Ennek megfelelően a szerződési jogviszonyon belül alapvetően nem lehetséges a szerződő fél elmaradt nyilatkozatának ítélettel való pótlása (kivételes helyzetekről lásd alább).[74]

Természetesen vannak olyan helyzetek is, amelyekben jognyilatkozat megtagadásának formájában a joggal való visszaélés fogalmilag (vagy legalábbis túlnyomórészt) kizárt. Ilyen például a családjogi nyilatkozatok köre (házasságkötés, apai elismerő nyilatkozat). A törvény szellemében is helyes, hogy a bírói gyakorlat kizártnak tekinti a joggal való visszaélés lehetőségét például szerződéskötési vagy szerződésmódosítási nyilatkozat megtagadása esetén. Ugyanez állapítható meg például a családi jogállást érintő (például örökbefogadás engedélyezéséhez szükséges) szülői hozzájárulás megtagadásával kapcsolatban.

A részvénykönyv adataiba kívülálló részére betekintést biztosító törvényi rendelkezések célja a részvénytársaság tulajdonosi szerkezete megismerhetőségének korlátok nélküli biztosítása. E szabályok a részvényeseken kívül állóknak nyújtanak garanciális jellegű jogot, amely az alapszabály által nem korlátozható, feltételhez nem köthető. Természetesen e betekintési jog gyakorlásával megszerzett ismeretek, adatok felhasználása csak jogszerű lehet, *a visszaélésszerű joggyakorlás* polgári jogi és büntetőjogi jogkövetkezményeket vonhat maga után.[75]

Az alperes által az egyik bérlemény esetében fizetett bérleti jog ellenértéke sem a felek szerződése, sem az összeg nagyságrendje alapján nem eredményezhette a bérleti jog örök érvényű megváltását. A pénzösszeg ilyen okból történt átadása azt támasztotta alá, hogy a felek valóban hosszabb távra kívántak szerződni egymással, ezért – szerződéses rendelkezés hiányában – *a felperes joggal való visszaélése lett volna megállapítható akkor, ha a szerződés megkötését követően rövid időn belül él a rendes felmondás lehetőségével.* A perbeli esetben a szerződésben szereplő hároméves időtartamot lehetett alapul venni arra, hogy mi volt az az időszak, ameddig a felperesnek a kapott ellenértékért cserébe biztosítania kellett a bérlet lehetőségét. Ez az időszak azonban eltelt, és a tíz évet is meghaladó időtartamú bérleti jogviszony alatt az alperes által a pénzösszeg megfizetésével szerzett többletjogosítvány már elenyészett. A felperes a felmondással tehát nem valósított meg joggal való visszaélést.[76]

„Nem jogszerű az elővásárlási jog gyakorlásának kizárása oly módon, hogy a vételár töredékének teljesítését az eladó olyan egyedileg meghatározott ingó dolog átadásával fogadja el, amely dolog megszerzésének lehetősége az elővásárlásra jogosult részéről lehetetlen, de legalább is bizonytalan.[77] *A szerződés tartalmának szabad megállapítására irányuló jog nem gyakorolható visszaélésszerűen úgy, hogy az az elővásárlási jog jogosultja alanyi jogának gyakorlását ellehetetlenítse.*"[78] Az ilyen joggyakorlás a Ptk. 5. §-ának (2) bekezdése szerint joggal való visszaélésnek minősül, mert az a jog társadalmi rendeltetésével össze nem férő

[74] Például nem pótolható joggal való visszaélés alapján az elmaradt nyilatkozat alapító okirat létesítése, módosítása esetében. Vesd össze: BH1985. 56.; BH2000. 535.

[75] BH2017. 124.

[76] BH2014. 108.

[77] BH1984. 270.

[78] EBH2010. 2133., ugyanígy BH2015. 189. A joggal való visszaélés problémakörének további nehéz eseteit érzékeltetik például az EBH2003. 935. és a BH2010. 212. szám alatt közzétett döntések.

célra irányul, más személyek jogainak és törvényes érdekeinek csorbítására vezet. További példák is hozhatók a joggal való visszaélés kérdéskörében. A Kúria egyik határozatában megállapította, hogy *az eljárási jogok rosszhiszemű gyakorlása miatt joggal való visszaélés megállapítása iránt külön per nem indítható.* Az eljárási jogok visszaélésszerű gyakorlásának jogkövetkezményeit az eljárási szabályok alkalmazásával az a bíróság vonhatja le, amely előtt folyó eljárásban az eljárási jogokkal való visszaélés történt.[79]

Ellenben a jóhiszemű joggyakorlás követelményébe és a joggal való visszaélés tilalmába ütközik, ezáltal a személyhez fűződő jog megsértését is megállapíthatóvá teszi az alperesek azon magatartása, hogy a felperessel szemben az ügyvédi kamara és a különböző hatóságok, illetve bíróságok előtt huzamosabb ideig rendkívül nagyszámú panasz, feljelentés előterjesztésével, ismétlődően, lényegében azonos körülményekre alapítva, zaklató jelleggel kezdeményeztek újabb és újabb eljárásokat (összesen 26 eljárást) a felperes ellen: ez pedig *messze meghaladja azt a mértéket, amely az eljárás kezdeményezésére vonatkozó jog társadalmi rendeltetésével összeegyeztethető.*[80]

A Kúria jogi álláspontja szerint a közérdekű adatigénylés akkor visszaélésszerű, ha az adatigénylő személyes motivációval, mintegy vélt konfliktus miatti retorzióként igényel speciális információkat, amelyeknek közérdekű adattartalmuk alig van.[81]

7.3. Egyes elhatárolási kérdések

Az alapelv érvényesülése kapcsán több esetben találkozunk elhatárolási problémákkal is, amelyek azonban nem összeütközésként állnak elő, sokkal inkább az alapelv érvényesülési körét határolják le, a hasonló helyzetekre tételes jogi szabályozás útján nyújtva megoldást. Gondolunk itt példának okáért a következő jogviszonyokra:

a) a szerződésben vállalt jognyilatkozat pótlása a szerződésszegés jogkövetkezményeként a Ptk. 6:184. §-a alapján és nem a Ptk. 1:5. §-ának (2) bekezdésére hivatkozva lehetséges,
b) a szerződéskötéstől vagy a szerződés fenntartásától elzárkózás esetében a Ptk. 6:72. §-a alkalmazandó,
c) az előszerződéssel kapcsolatos jogvitákban a szerződéskötés megtagadása esetén ugyancsak a szerződésszegés egyik konkrétan meghatározott szankciója, a bíróság általi szerződéslétesítés jön szóba [vesd össze: Ptk. 6:73. § (1) bekezdés].

8. Az alapelvek érvényesülése és érvényesítése

Novotni szerint „a fentebb tárgyalt alapelvek megismerése és felismerése valamennyi jogalkalmazó és gyakorló jogász elengedhetetlen feladata. Az alapelvek adják meg egy adott jogtípus *elméleti alapjait.* A polgári jog alapelveinek ismerete egész polgári jogi gondolkodásunkra *meghatározó hatást gyakorol.* […] A jogismeret, jogi kultúra azt jelenti,

[79] Kúria Pfv.V.20.367/2015/6.
[80] Kúria Pfv.IV.21.598/2012/16.
[81] Pfv.IV.21.274/2014/9.

hogy az adott jogszabályt mindig összefüggéseiben ismerjük meg és vetjük vizsgálat alá. Az összefüggésekre azonban általában nem a konkrét szabályok, hanem a jogág alapelvei világítanak rá. Az alapelvek teszik lehetővé *a különféle jogszabályok összhangjának* megteremtését is."[82]

Akárhogyan is közelítünk az alapelvek témaköréhez, kétségtelen, hogy az alapelvek áthatják az egész polgári jogot. Akár értelmező (figyelemirányító), akár közvetlen alkalmazást is lehetővé tevő, hézagpótló funkciót tulajdonítunk e szabályoknak, mindenképpen igaz, hogy állandóan a jogalkalmazó és a jogalkotó figyelmének előterében kell, hogy álljanak. Az alapelvek semmiképpen nem másodlagos normák, szubszidiaritásuk – avagy, hogy akkor nyernek elsősorban alkalmazást, ha a tényállást konkrét jogi norma nem rendezi – nem vezethet félre.

Az alapelvek jelentőségét jól lehet érzékeltetni Grosschmid egy, az érdekirányadás körében megejtett gondolatával. Azt mondta, hogy *ugyanazon alapra kell leszállni, amelyre maga a törvény is építve van.* Ez az alap a legmélyebb réteg vagy, ha úgy tetszik, a legmagasabb eszmény. Ilyenkor a feladat nem más, mint „a törvény saját belülről jövő, csakhogy halkabb önszavának meghallása a lármásabb tételek mögül".[83] Ezért mondhatjuk, hogy *az alapelvek a jog lelki mozgatórugói.* A konkrét norma a test, az alapelv a lélek: az alapelvek nélkül a jogot csak lelketlenül alkalmazhatjuk. A különös szabályok (a Ptk. más könyveiben foglalt jogi tételek) elvi értelemben az általános szabály (az alapelv) uralma alá hajlanak. Az értelmezés és az alkalmazás zsinórmértéke a polgári jogi alapelvekben keresendő és található meg.

A mai jog nagy problémáját abban látjuk, hogy ezek *a lelki mozgatórugók a gyakorlatban nem mozognak elég olajozottan.* Az ítélkezési gyakorlatban az alapelvek közvetlen alkalmazása – jogvita egyenes eldöntése alapelvvel – viszonylag ritka, mi több másodlagos normaként való elkönyvelésük önmagában értékrontó, mert az alkalmazásba vétel során állandó visszafogottságot generál. Nézzük például a szerződés érvénytelenségének kérdéskörét, amely a jogszabályban kimondott alapelvi tétel magától értetődő jogi következménye lehetne (vesd össze például: Ptk. 6:95. §).[84] A többségi álláspont szerint azonban az alapelvek megsértése érvénytelenséget (semmisséget) nem eredményez, az érvénytelenség kimondásához „konkrét" norma felhívása szükséges.[85] A joggal való visszaélés kapcsán, ám a polgári jog alapelveire általában mondta ki a Győri Ítélőtábla egyik ítélete, hogy a Ptk. bevezető rendelkezései között szabályozott alapelvek, így *a jóhiszeműség és tisztesség követelménye,* az együttműködési kötelezettség, valamint *a joggal való visszaélés tilalma nem érvénytelenségi okok, azok esetleges sérelme jogszabályba ütközésre hivatkozással*

[82] NOVOTNI (1991): *i. m.* 43.

[83] GROSSCHMID (1932): *i. m.* 865.

[84] Más kérdés, hogy (nézetünk szerint) a hatályos polgári jogból nagyon hiányzik a jogellenesség (nem csak kárfelelősségi) és az érvénytelenség (nem csak jogügyleti) általános, átfogó – ha úgy tetszik, az egész kódexet átkaroló – fogalma.

[85] Az alapelveket „távol tartó" szemléletre példa a Győri Ítélőtábla egyik határozata, amely szerint például a felmondás érvényessége minden esetben több lépcsőben vizsgálandó. Elsődlegesen azt kell megítélni, hogy a felmondási jog gyakorlása az azt lehetővé tevő szerződés szabályainak, míg másodlagosan, hogy a Ptk. kötelmi különös részének megfelel-e. Szerződési, illetve különös részi szabályozás hiányában harmadlagosan a Ptk. kötelmi általános része alapján ítélhető meg az érvényesség kérdése, és csak a vizsgálat negyedik lépcsőjében jöhet szóba az érvényesség kérdésének alapelvi szabályok szerinti megítélése. BDT2014. 3101.

sem eredményezi a szerződés érvénytelenségét.[86] Más döntés is ezt az álláspontot tükrözi: „Az ítélőtábla hangsúlyozza, hogy a Ptk. 4. § (1) és (4), illetve 5. § (1) és (2) bekezdései alapelvi rendelkezések, megsértésükhöz a Ptk. nem fűzi a semmisség jogkövetkezményét. Az e szakaszokban megfogalmazott jóhiszeműség és tisztesség elve, valamint a joggal való visszaélés tilalma értelmezési alapelvek, nem szolgálhatnak konkrét jogi kérdés megválaszolásának kizárólagos alapjául, *anyagi jogot nem teremtenek senki számára, márpedig a polgári jogi jogvitákat elsősorban az adott kérdésre vonatkozó konkrét normák alapján kell eldönteni.*"[87] Arra nem térünk ki, hogy az alapelveket kimondó jogszabályhelyek ugyanolyan (de inkább tartalmuk miatt magasabb rendű) jogi normák, mint azok, amelyekre a határozatok „konkrét normaként" utalnak.

Hosszabban is foglalkozott az alapelvek szerepével a Kúriának egy közigazgatási ügyben hozott határozata, amelynek okfejtését a polgári jogi alapelvek vonatkozásában is maradéktalanul helytállónak tartjuk. A döntés idevágó része a következőképpen fogalmaz: „Amennyiben valamely jogszabályi rendelkezésről – így a Ket.-ben foglalt alapelvekről – az a megállapítás születik, hogy önmagában nem alkalmazható, úgy az jogdogmatikai szempontból azt jelenti, hogy az adott rendelkezésnek normatív ereje nincs. *Alapelvi rendelkezések normatív erejének kétségbe vonása az alapelvben megfogalmazott jogintézmények, jogok és elvek érvényesülésének korlátjaként jelentkeznek. Ezért kiemelkedő jelentőségű normativitásuk önmagában történő elismerése is.* […] A Kúria nyomatékosítja, hogy ezeknek az alapelveknek *normatív ereje van.* […] Természetesen, ha az adott kérdésre vonatkozóan speciális szabályok is vannak, akkor ezen speciális szabályok nem hagyhatók figyelmen kívül. Ezért mondta ki a Kúria például a Kfv. I. 35.007/2012/11. számú határozatában, hogy nem lehet egy jogvitát alapelvi rendelkezések alapján eldönteni, ha az adott jogviszonyt speciális jogszabályi rendelkezések szabályozzák. Ez az értelmezés azonban nem zárja ki azt, hogy a speciális szabályok is az alapelvi rendelkezések tükrében értelmezhetők, minthogy azt sem, hogy ha nincs más jogszabályi rendelkezés – például az anyanyelv használata vagy a hatóság együttműködési kötelezettsége körében, akkor az – alapelvek szerint is lehet döntést hozni. […] A Kúria a fentiek alapján megállapítja, hogy (Alaptörvénybe) törvényekbe foglalt alapelvi rendelkezések sérelmére hivatkozás esetén a bíróságok nem háríthatják el a vizsgálatot. *Törvényi alapelvek megsértése is jogszabálysértés.*"[88]

Erre a problémára már a korábbi, szocialista jelzővel ellátott, de tartalmát tekintve helytálló jogirodalom is rámutatott. „Az alapelvek általában nem önállóan, hanem egy másik konkrétabb jogszabályon keresztül, annak helyes alkalmazását elősegítve érvényesülnek. Amennyiben a kérdést a törvény valamely részletszabállyal rendezi, az ügyet az alapelveket tükröző részletszabály alapján kell ugyan eldönteni, azonban az alapelv világítja meg azt, hogy a részletszabály több lehetséges értelme közül melyik a helyes. A másik viszonylag ritkábban előforduló abban az esetben, ha az adott ügyben elbírálásra kerülő tényállásra

[86] BDT2014. 3101. Ezzel ellentétesnek tűnik: Kúria Pfv.I.21.330/2013/6., miszerint „a tájékoztatási kötelezettség és ezáltal a polgári jog alapelveinek – az együttműködés, a jóhiszemű és tisztességes, illetve az adott helyzetben elvárható eljárás követelménye, valamint a saját felróható magatartásra előnyök szerzése végett történő hivatkozás tilalma – esetleges megszegése az adásvételi szerződés megtámadhatóságát, illetve az adásvételi szerződés hibás teljesítéséből eredő jogok gyakorolhatóságát eredményezheti".

[87] Debreceni Ítélőtábla Gf.II.30.114/2016/3.

[88] EBH2015. K.40.

a törvény nem tartalmaz kifejezett rendelkezést, a jogalkalmazó közvetlenül az alapelvekhez fordul, s azokat a hiányzó részletszabály pótlásaként közvetlenül alkalmazza."[89]

9. Az alapelvet sértő joggyakorlás következményeiről

Az alapelveket sértő jogi helyzetek, jognyilatkozatok, magatartások elbírálása már a fentiek miatt is a legnehezebb jogi feladatok közé tartozik. Az alapelvek általános megfogalmazása, konkrét helyzeteken messze túlmutató jelentőségük (ebből fakadóan sajátos normaszerkesztési módjuk) miatt a jogalkotó csak kivételesen határozza meg az alapelvi követelmény megsértését eredményező magatartás konkrét jogi következményét, szankcióját. Ebből azonban nem az fakad, hogy a jogkövetkezményre való tételes utalás hiányában az alapelvek a Polgári Törvénykönyv egyéb könyveiben megfogalmazott normák mögé lennének utasítva, még kevésbé, hogy megsértésük következmény nélkül maradna. A helyzet bizonyos szempontból – legalábbis meggyőződésünk szerint – éppen fordítva van: mivel az alapelvi követelmények – ismét Grosschmidot idézve – *ugyanarra az alapra szállnak le, melyre a törvény egésze maga is építve van,* az alapelvi követelményt sértő magatartás, joggyakorlás, jognyilatkozat stb. *polgári jogi szankciója annyiféle lehet, ahányféle adekvát jogi reakciót a megsértett jogviszony megkövetel.* Éppen ezért a szóba jöhető jogi eszközök nagyon sokfélék lehetnek.[90] A jogkövetkezmények terén tapasztalható „szabályozatlanság" ilyenformán nem hiba, ellenkezőleg: *a rugalmasság lehetővé tételével a konkrét életviszonyhoz való igazodást teszi lehetővé, ami a legnagyobb szolgálatot teszi a polgári jog által elismert jogi érdek védelmének és érvényre juttatásának.* Ez az alapelvek legkézzelfoghatóbb haszna a mindennapi élet viszonyainak rendezésében.

a) A legegyszerűbb helyzet magától értetődően akkor áll elő, ha az adott alapelvi normát *a Ptk. egyéb könyvében tételesen megismétli,* és a jogkövetkezményt a kódex meg is határozza. Ilyen esetben viszont a gyakorlatnak nem is az alapelvre, hanem a tételes jogi rendelkezésre kell támaszkodnia, az alapelvet mintegy másodlagosan, a felhívott norma „elméleti" alapjaként kell hivatkoznia. Erre szolgálhat példaként az a jogi megoldás, amikor a jóhiszeműség és tisztesség alapelvi követelményét sértő szerződési kikötések érvénytelenségét a Polgári Törvénykönyv ki is mondja.

b) A Ptk. 1:5. § (2) bekezdése az alapelv sérelme esetén ítélettel korrigálhatóvá teszi a jogellenes magatartást, a jogszabály által megkívánt, de megtenni elmulasztott *jognyilatkozatot ugyanis a bíróság ítélete pótolhatja.*

c) A joggal való visszaélést megvalósító, a törvény tilalmába ütköző joggyakorlásra gyakran a polgári perben derül fény. Ilyenkor a bíróság *a felperesi keresetet elutasítja.* Erre példa a közös tulajdon megszüntetése. A Ptk. 5:83. § (2) bekezdése szerint az alkalmatlan idő kifogása mellett a joggal való visszaélés is lehetőséget ad arra, hogy a bíróság mellőzze a közös tulajdon megszüntetését.[91]

---

[89] BENEDEK Károly (1964): A polgári jog legfontosabb alapelvei. *Jogtudományi Közlöny,* 19. évf. 12. sz. 633–640.

[90] Az alábbi felsorolás semmiképpen nem teljes, az egyes esetkörök sem jelentenek zárt kategóriákat, legfeljebb érzékeltetik a számba vehető jogi lehetőségeket.

[91] Vesd össze: 1/2017. (IX. 11.) PK vélemény 4. pont. A BH2014. 108. döntés indokolása utal arra, hogy bizonyos esetben a joggal való visszaélés is jogellenessé teheti a bérleti szerződés felmondását.

d) Előfordul olyan eset is, amikor a joggal való visszaélésnek az alanyi jog gyakorlását egyéb módon megakadályozó, gátló hatása van. Ilyen például a Ptk. 6:436. §-ának (1) bekezdése, amely a garancia nyilvánvalóan rosszhiszemű vagy visszaélésszerű lehívásáról szól. Ebben az esetben a joggal való visszaélés következménye, hogy a *jogellenes joggyakorlás visszautasítására (elhárítására)* jogosít fel a Ptk., ebben az értelemben kötelmi kötelezettség alóli *feloldó hatás* áll elő, a már kifizetett összeg visszakövetelésére pedig *kötelmi igény nyílik meg.*

e) Bizonyos megközelítésben ezzel ellentétes hatású az a jogi helyzet, amikor az alapelvbe ütköző magatartás esetén *beállítunk egy egyébként elmaradó joghatást.* „Amennyiben […] kizárólag az egyik szerződő fél hatalmasságán múlna, hogy egy postai küldemény tartalmát mikor ismeri meg – vagy teljesen passzív magatartása esetén annak tartalmát nem ismeri meg –, ez olyan visszaélésszerű jogi helyzetet teremtene, ami a forgalom biztonságát veszélyeztető, egyoldalú előnyök szerzésére vezető, a polgári jog által elvi alapon tiltott magatartást valósítana meg. A bírói gyakorlat szerint, ha a postai úton továbbított küldeményt illetően megállapítható, hogy az az érdekelt tudomására jutására alkalmas volt, de az azért nem került megismerésre, mert a kézbesítést az érdekelt fél megakadályozta, úgy a felmondó nyilatkozat akkor is közöltnek tekinthető, ha az az érdekelt félnek azért nem jutott tudomására, mert az azt tartalmazó irat átvétele az ő hibájából hiúsult meg, vagy következett be később."[92]

f) Az imént említetthez hasonló helyzet áll elő abban az esetben, ha az eladó – vélhetően az elővásárlási jog megkerülése érdekében – az elővásárlási joggal érintett dologgal együtt kívánja értékesíteni más vagyontárgyait is. A gyakorlat szerint az ilyen magatartás jogszabály megkerülését célozhatja (ebben az értelemben az ilyen kikötés semmis), emellett a joggal való visszaélés tilalmába is ütközik.[93]

g) A visszaélésszerű magatartás speciális következményét fogalmazza meg a Ptk. 3:23. §-ának (2) bekezdése, amely szerint *törvényi kötelezettség teljesítése* (iratokba való betekintés lehetővé tétele) *alól old fel,* ha a jogosult e jogát visszaélésszerűen gyakorolja.

h) Ugyancsak az alapelvi követelmény megsértésének a jogellenességgel való szoros kapcsolata jelenik meg a „felelősségáttörés" esetében. Ilyenkor ugyanis a jogi személy tagjának *közvetlen marasztalására* többlettényállási elemek esetén kerülhet sor, ami rendszerint a tag részéről olyan minősített jogellenes és felróható magatartás, amely – a jogi személyiség leple alatt – a saját egyéni érdekei, vagyona javára való szándékos, csalárd és célzatos *visszaélésnek* minősül. Ilyen esetben a jogi személy tagja is felelős a deliktuális kártérítés törvényi feltételei szerint a magatartásával összefüggésben harmadik személynek okozott károkért. A természetes személy tag részéről megvalósított „többlettényállás" tehát nem más, mint *a rendeltetésszerű joggyakorlás súlyos megsértése, a joggal való visszaélés tilalmának tényállása* [Ptk. 5. §, Ptk. 1:1. § (5) bek.]. A joggal való

[92] EBH2016. P.3.; BH2011. 68.
[93] EBH2010. 2133.; BH2015. 189.

visszaélés következménye, hogy a tag a jogi személy elkülönült felelősségére nem hivatkozhat.[94]

i) A jóhiszeműség és tisztesség követelményébe ütköző magatartás – ha a kártérítési felelősség valamennyi konkrét törvényi előfeltétele megállapítható – *kártérítési felelősséget* alapozhat meg.[95]

[94] EBD2014. G.3.

[95] BH2003. 195.; BH2003. 289.

III. fejezet
Jogszabálytan

1. A polgári jog forrásai

A jogforrásfogalom „költői metafora”.[1] A jog – egyfajta nézet szerint – az állam által alkotott, a társadalom valamennyi tagjára kötelező, kikényszeríthető, absztrakt magatartási szabályok összessége.[2] A polgári jog – akárcsak más jogágak, azaz a jogrendszer egésze is – *jogszabályok halmazából* áll, amelyeket polgári jogi jogszabályoknak nevezünk. Egy-egy jogszabály többször közel száz vagy még annál is több (például kódexek esetén), akár ezer *jogi normából,* paragrafusból, azaz szakaszból, ezen belül bekezdésekből, a bekezdéseken belül mondatokból állhat.

Szászy István szerint a magánjogi jogszabály az államhatalomnak külső emberi magatartásra vonatkozó, kifejezetten vagy hallgatólagosan, közvetlenül vagy közvetve kényszerszankcióval ellátott olyan parancsa, amely magánszemélyek között hoz létre, változtat vagy szüntet meg jogi vonatkozásokat.[3]

A jogi norma elsődlegesen *magatartásszabály.* A társadalomban több magatartási szabály is érvényesül, mint például az erkölcs, a vallási előírások, az illem, az öltözködés körében érvényesülő magatartási szabályok.[4] Ezek a magatartási szabályok annyiban különböznek a jogi normától, hogy betartásuk állami *úton nem kényszeríthető ki.* Ezért is különösen fontos, hogy a jogi normák mindenki számára ismertek, de legalábbis megismerhetők legyenek.

A jogi norma megismerési forrása – *az alaki jogforrás* – a jogalkotói hatáskörrel felruházott közhatalmi szervek (anyagi jogforrás) által megalkotott és nyilvánosan kihirdetett jogszabály.[5] *Jogforrásnak* elsősorban az írott jogot (tételes jogot, jogszabályszöveget) tekintjük, azonban a magánjog fejlődésében hosszú évszázadokon át komoly jelentősége volt

---

[1] Azóta használjuk, amióta Titus Livius a „forrás” szót a XII táblás törvénnyel kapcsolatban először használta. A szemléletes kifejezés arra utal, hogy a jogi előírásoknak számos lelőhelye van, és a jogtételeket ezekből a lelőhelyekből, forrásokból merítjük. Lábady Tamás (2010): *A magyar magánjog (polgári jog) általános része.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 159.

[2] Veress Emőd (2017): *Román polgári jog. Általános rész.* 2. kiadás. Kolozsvár, Sapientia Forum Iuris Könyvkiadó. 15.

[3] Szászy István (1947): *A magyar magánjog általános része különös tekintettel a külföldi magánjogi rendszerekre.* I. kötet. Budapest, Egyetemi nyomda. 85.

[4] Több erkölcsi szabály megjelenik jogi normában is, például a tisztesség alapelvi követelménye vagy a nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző szerződés semmissége.

[5] Bíró György – Lenkovics Barnabás (2014): Általános tanok. In Barzó Tímea et al.: Általános tanok és személyek joga. Miskolc, Novotni Kiadó. 86.

a szokásjognak, illetve a szokásjogi gyűjteményeknek.[6] A *szokásjogi jellegű szabályok* azok az életben kialakult, a gyakorlatban ismételt módon követett magatartási szabályok, amelyeket az állami szervek, különösen a bíróságok határozataikban állandóan alkalmaznak, s ezáltal szankcionálnak.[7] Arra a kérdésre, hogy *mitől válik a szokás joggá,* két nézet áll egymással szemben a jogirodalomban. Az egyik szerint a szokásjog azon alapszik, hogy azt a törvényhozó elismeri. A másik szerint viszont a szokás joggá azáltal válik, hogy azt a bíróságok ítélkezésük alapjává teszik. Lábady véleményével egyetértve *a szokás forrása a magánjognak,* de csak akkor, ha alkalmas arra, hogy „élő joggá" váljék, tehát az ítélkezési gyakorlat alapja legyen. Van, hogy a Ptk. kifejezetten utal a szokásra, például a szokásos mértékű ajándékra[8] vagy szokásos szükségletre[9], illetve a szokásos mértékű vagyontárgyra, berendezési, felszerelési tárgyra vonatkozó rendelkezések a családjogban vagy az öröklési jogban. Ezekben az esetekben azonban a bírói gyakorlat állapítja meg, mi is a szokásos mértékű ajándék, a szokásos szükséglet stb.[10]

A mindenkire egyaránt vonatkozó, mindenki által alkalmazandó, absztrakt írott jogi és szokásjogi normákat együttesen *tárgyi jognak (norma agendi)* nevezzük. Kolosváry Bálint ezt úgy fogalmazta meg, hogy „tárgyi (objektív) értelemben a jog az állam életrendjét szabályozó tételek, normák és elvek összességét jelenti".[11] Megkülönböztetjük a tárgyi jogtól az *alanyi jogot* mint egy konkrét személyt a tárgyi jog alapján megillető, esetlegesen gyakorolható *jogosultságot (facultas agendi).* Az alanyi jog ad az adott személynek jogot arra, hogy a tárgyi jogi norma alapján valamilyen magatartást tanúsítson, vagy valamilyen magatartást, illetve attól való tartózkodást követeljen. Az alanyi jog alapja a tárgyi jog. A tárgyi jog magát a szabályt vagy a szabályok összességét jelenti, míg az alanyi jog konkrét jogalanyhoz kapcsolódó jogosultságot foglal magában.[12] Szladits szerint a tárgyi jog a jogszabály, az alanyi jog pedig a tárgyi jog – azaz a jogszabály – alapján az egyént

---

[6] Szászy István „szövegezett" és „szövegezetlen" jogszabályokat különböztetett meg egymástól. Ez utóbbiak az emberek öntudatában élnek anélkül, hogy szavakban lennének formulázva. A szokásjog szabályai többnyire ilyenek, amelyek közül többet írott formában rögzítettek, ilyen például Werbőczy *Hármaskönyve* és az Országbírói Értekezlet *Ideiglenes törvénykezési szabályai.* A törvény azonban mindig szövegezett jogszabály. SZÁSZY (1947): *i. m.* 86.

[7] VILÁGHY Miklós – EÖRSI Gyula (1962): *Magyar polgári jog.* I. kötet. Budapest, Tankönyvkiadó. 69.

[8] Ptk. 6:237. § (5) bek.

[9] Ptk. 2:12. § (2) bek. b) pont.

[10] LÁBADY (2010): *i. m.* 167–168.

[11] KOLOSVÁRY Bálint (1930): *Magánjog. A magyar magánjogból tartott egyetemi előadások rövid foglalata.* Budapest, Studium Kiadó. 36.

[12] VERESS (2017): *i. m.* 19.

megillető jogosultság.[13] Az alanyi és a tárgyi jog egymáshoz való viszonyáról, egyik vagy másik primátusáról a természetjogi és a jogpozitivista felfogás ellentétes nézetet vall.[14]

Alaptörvényünk ezzel kapcsolatban kimondja, hogy „[a]z ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége. Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait."[15] Kimondja továbbá azt is, hogy „az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat *törvény állapítja meg.* Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható."[16] A legfontosabb alanyi jogok úgynevezett *alkotmányos alapjogok* formájában öltenek testet, míg a polgári jogban az alanyi jogok a személyiségi jogok és a tulajdonjog területén bírnak kiemelt jelentőséggel.

„A Polgári Törvénykönyv alkalmazásában jogszabálynak minősül az *Európai Unió általános hatályú,* közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa is."[17]

A polgári jog *alaki forrásai* – vagyis a jogszabályok, amelyekből a jogi normák tipikusan megismerhetők – a *jogszabályi hierarchiában* elfoglalt sorrend szerint a következők lehetnek:

a) A magánjog elsődleges, konkrét jogforrása *Magyarország Alaptörvénye.* Az Alaptörvény nemcsak háttérjogforrása a polgári jognak, azaz nemcsak közvetett, úgynevezett indirekt forrás, hanem az Alaptörvény fogalmi kultúrájának és egész értékrendjének közvetlen, direkt módon is át kell hatnia a teljes magánjogot. Maga a Ptk. is úgy rendelkezik, hogy a kódex szabályait *Magyarország alkotmányos rendjével összhangban* kell értelmezni.[18]

b) Az Alaptörvényben deklarált *alapjogok* (alapvető emberi jogok) a Polgári Törvénykönyvben a személyiségi jogok (az emberi méltósághoz, az élethez, az egészséghez és testi épséghez, a személyes szabadsághoz való jog, a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetetlenségéhez, a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog stb.) körében kap abszolút védelmet. Szintén az Alaptörvényben biztosított alapjog *a tulajdonhoz való jog, az öröklés joga,* valamint *a vállalkozás joga* és *a gazdasági verseny szabadsága.*

---

[13] SZLADITS Károly (1938b): *Magyar magánjog. Általános rész.* Második füzet. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 188.

[14] Az *alanyi jog* fogalmát a különböző elméletek – például az alanyi és tárgyi jog különbségét tanító dualista elméletek és e két jog egységét valló monista elméletek – eltérően határozzák meg meg. Vannak azonban olyan elméletek is, amelyek teljesen ki akarják küszöbölni a magánjogból az alanyi jog fogalmát. A dualista elméletek szerint az alanyi jog a tárgyi jog, a jogszabály alkotása, a jogszabály hatásaképpen keletkezik, módosul vagy szűnik meg. A tárgyi joggal szemben áll, attól lényegében elkülönül és független tőle. A monista elméletek ezzel szemben az alanyi és tárgyi jog dualizmusában veszélyt látnak, mert szerintük a dualista elmélet a jog egységét megbontja, és azzal a következménnyel járhat, hogy adott esetben más lehet az alanyi, mint a tárgyi jog. Ezért emiatt az alanyi és a tárgyi jogot nem egymástól különböző és független jognak, hanem egymással teljesen azonosnak kell tekinteni. SZÁSZY (1947): *i. m.* 155. Lásd még: LÁBADY (2010): *i. m.* 253.

[15] Magyarország Alaptörvénye I. cikk (1)–(2) bek.

[16] Magyarország Alaptörvénye I. cikk (3) bek. A szerző kiemelése.

[17] Ptk. 8:1. § (2) bek.

[18] Ptk. 1:2. § (1) bek.

c) A magánjog és ezen belül is a polgári jog alapvető és általános forrása *a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény* (Ptk.) a magánjog „anyajoga", a polgári jog legfontosabb normáinak rendszerbe foglalt gyűjteménye (kódexe). A Ptk.-nak a többi polgári jogi területet szabályozó külön törvények mellett *irányadó szerepe* van, amit maga a Ptk. is megerősít az alábbiak szerint: „A polgári jogi viszonyokra vonatkozó jogszabályokat e törvénnyel összhangban kell értelmezni."[19] A kódex mint iránymutató törvény esetében nem él az az általános jogelv, hogy azonos szintű jogszabályok közül – ellentétes tartalom esetén – a később alkotott (ellentétes tartalom esetén) külön rendelkezés nélkül is lerontja a korábbi normát.[20]

d) A Ptk.-hoz szorosan kapcsolódik az annak hatálybalépésével összefüggő, átmeneti és felhatalmazó rendelkezéseket tartalmazó 2013. évi CLXXVII. törvény (a továbbiakban: Ptké.).

e) *Egyéb, kifejezetten polgári jogi vonatkozású törvények.* Egyes speciális magánjogi területek, illetve jogintézmények részletes szabályozását külön törvényben olvashatjuk. A legfontosabb ilyen törvények:
   - ea) a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (a továbbiakban: Cstv.),
   - eb) a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (cégtörvény, a továbbiakban: Ctv.),
   - ec) a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.),
   - ed) a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény,
   - ef) a védjegyről szóló 1997. évi XI. törvény (a továbbiakban: Vt.),
   - eg) az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény (a továbbiakban: Inytv.)

   A korábban önálló törvényben szabályozott családjogi viszonyok, továbbá a gazdasági társaságokról szóló normaanyag – egészben vagy alapvető szabályaikat illetően – beépültek a kódex szövegébe.

f) A *kormányrendeletek* (korábban minisztertanácsi rendeletek) leggyakrabban a Ptk. egyes rendelkezéseinek végrehajtási rendelkezéseit tartalmazzák.
   - fa) a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet,
   - fb) az egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról szóló 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet,
   - fc) az utazási szerződésről szóló 281/2008. (XI. 28.) Korm. rendelet,
   - fd) a távollévők között kötött szerződésekről szóló 17/1999. (II. 5.) Korm. rendelet.

   A jogforrási hierarchiából következően a kormányrendeletek csak a Ptk.-val, különösen annak alapelveivel összhangban szabályozhatnak személyi és vagyoni viszonyokat.

g) *A miniszteri rendeletek.* A kormányrendeletnél is alacsonyabb szintű jogforrások szintén lehetnek a polgári jog forrásai, azonban jellemzően ezek is magasabb szintű normák végrehajtási szabályai. Ilyen például e szinten a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló

[19] Ptk. 1:2. § (2) bek.

[20] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 88.

1993. évi LXXVIII. törvény végrehajtásáról szóló 7/1995 (V. 30.) KHVM rendelet vagy a fogyasztói szerződés keretében érvényesített szavatossági és jótállási igények intézéséről szóló 49/2003. (VII. 30.) GKM rendelet.

h) *Helyi önkormányzati rendeletek.* Az önkormányzatok saját illetékességi területükön *törvény felhatalmazása alapján* a helyi, területi sajátosságoknak megfelelő részletes szabályok megállapítására vagy magasabb szintű jogszabályban nem rendezett társadalmi viszonyok rendezésére önkormányzati rendeletet alkothatnak.[21] Az önkormányzati rendelet *személyi hatálya* a *helyi önkormányzat közigazgatási területén* a természetes személyekre, jogi személyekre és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekre, a társulásban részt vevő helyi önkormányzatok esetében a társult képviselő-testületben részt vevő települési önkormányzatok közigazgatási területén a természetes személyekre, jogi személyekre és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekre terjed ki.[22] Polgári jogi szempontból a helyi önkormányzatok legfőképpen a saját tulajdonukkal kapcsolatos használati, hasznosítási, elidegenítési és megterhelési kérdésekről (például a lakás és helyiséggazdálkodás rendjéről) alkotnak rendeleteket. Másrészt rendelettel szabályozza az önkormányzat a kötelezően igénybe veendő közszolgáltatásokat (szemétszállítás, kéményseprés) is.

i) A felsoroltakon túlmenően a polgári jog (jogszabályi) forrásai még az Elnöki Tanács korábban létezett (1989. október 23-a óta újonnan már ki nem bocsátható) *törvényerejű rendeletei* is, például az autóbusszal végzett nemzetközi személyfuvarozás általános feltételeiről szóló, Berlinben, az 1970. évi december 5. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló *1971. évi 29. törvényerejű rendelet;* a gazdasági és tudományos-műszaki együttműködés során a találmányok, ipari, használati minták és védjegyek jogi oltalmáról szóló megállapodás kihirdetéséről szóló 1975. évi 8. törvényerejű rendelet; a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény kihirdetéséről szóló 1982. évi 10. törvényerejű rendelet; a *takarékbetétről* szóló 1989. évi 2. törvényerejű rendelet. E normák megjelenésükkor törvénnyel egyenlő értékűek voltak.

2. A polgári jog egyéb kútfői

A szó szoros értelmében nem jogforrások, ám a jogalkalmazásban elfoglalt helyük, a polgári jog alakításában, fejlesztésében betöltött szerepük miatt mégis a polgári jog egyfajta, főként a jogfejlesztő jogértelmezés útján ható *kvázi forrásaiként* szolgálnak az alábbiak:

a) a bíróságok, közülük is kiemelkedően a Kúria elvi jelentőségű határozatai,
b) valamint az Alkotmánybíróság határozatai.

[21] Magyarország Alaptörvénye 32. cikk (1) bek. a) pont; a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 16. §.

[22] A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 6. § (2) bek. b) pont.

A bírói döntések jogforrási jellegének megítélésénél alapvető tétel, hogy a bíróságok jogszabályokhoz kötöttek. Ez a fajta kötöttség azonban – szemben minden állami szervvel és jogalannyal – különleges, ami abban áll, hogy a bíróság mondja meg, hogy „mi a jog tartalma, és milyen esetekben alkalmazandó az adott tartalmú jogi norma".[23] A bíró tehát az ítélkezés során – tehát az eseti szituációkban és egyedi konfliktusban született döntés meghozatalakor – alkotó tevékenységet végez, de nem alkot jogot. Ahhoz, hogy a bírói ítélkezés normatív karaktert öltsön, az szükséges, hogy az ítéletekben kifejeződő „jog" következetes és állandó tartalmat hordozzon. Ezért *a bíróságok* általános szabályt kialakító *és egységes ítélkezési gyakorlata,* az azt kialakító, „precedensértékű" eseti döntések, egyes legfelsőbb bírósági állásfoglalások jogforrásjellegű (vagy legalábbis iránytűként követett) normának tekinthetők.[24] Ez a fajta bírói jogalkotás a bírói jogfejlesztő értelmezés körében megy végbe. A Kúria az Alaptörvényben[25] meghatározott feladatának ellátása körében *jogegységi határozatokat* hoz, jogerősen befejezett ügyekben *joggyakorlat-elemzést folytat,* valamint *elvi bírósági határozatokat* és *elvi bírósági döntéseket* tesz közzé.

Ha a jogalkalmazás egysége érdekében szükséges, akkor az ítélőtábla és a törvényszék kollégiumának vezetője a Kúria kollégiumvezetőjének vagy az ítélőtábla elnökének *jogegységi eljárás* indítványozására, a Kúria elnökének vagy kollégiumvezetőjének elvi bírósági döntés közzétételére tesz javaslatot.[26] Jogegységi eljárásnak akkor van helye, ha a *joggyakorlat továbbfejlesztése* vagy az *egységes ítélkezési gyakorlat* biztosítása érdekében elvi kérdésben jogegységi határozat meghozatala, korábban meghozott jogegységi határozat megváltoztatása vagy hatályon kívül helyezése szükséges, vagy a Kúria valamely ítélkező tanácsa jogkérdésben el kíván térni a Kúria másik ítélkező tanácsának elvi bírósági határozatként közzétett határozatától vagy a közzétett elvi bírósági döntéstől.[27] Például az *1/2014. PJE számú polgári jogegységi határozat* állapította meg azt, hogy a Kúria civilisztikai tárgyú állásfoglalásai közül melyek irányadók a 2013-as Ptk. alkalmazása mellett is, és melyek azok, amelyek nem alkalmazandók, mert vagy beépültek a Ptk. normaszövegébe, vagy az azoktól eltérően rendelkezik.

A *bírósági joggyakorlat-elemző csoport* feladata *az ítélkezési gyakorlat vizsgálata.* A vizsgálati tárgyköröket a Kúria elnöke – miután beszerezte a Kúria kollégiumainak véleményét – évente meghatározza. A bírósági joggyakorlat-elemző csoport a vizsgálat eredményéről *összefoglaló véleményt* készít. Az elkészült összefoglaló véleményt a Kúria tárgykör szerint illetékes kollégiuma megvitatja, és egyetértése esetén annak megállapításait a csoport vezetője a Kúria *honlapján közzéteszi.* Ezzel egyidejűleg a teljes összefoglaló véleményt a csoport elnöke a bíróságok központi intranetes honlapján is közzéteszi.[28]

A *polgári elvi bírósági határozatok* és az *elvi bírósági döntések* kiválasztására és közzétételére a Kúrián polgári szakágú elvi közzétételi tanács működik. Ha a Kúria ítélkező tanácsa valamely, a társadalom széles körét érintő vagy a közérdek szempontjából kiemel-

[23] LÁBADY (2010): *i. m.* 171.

[24] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 91–92.

[25] Magyarország Alaptörvénye 25. cikk (3) bek.

[26] Bszi. 27. § (2) bek.

[27] Bszi. 32. § (1) bek.

[28] Bszi. 29–30. § például. Az összefoglaló véleményekre lásd példaként: a joggal való visszaélés tilalmának ítélkezési gyakorlata (2017. július 12.) vagy a közös tulajdon megszüntetésével kapcsolatos bírói gyakorlat vizsgálatára felállított joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye (2016. április 7.).

kedő jelentőségű ügyben elvi kérdésekre is kiterjedő határozatot hozott, az ilyenről a tanács elnöke a határozat írásba foglalását követően haladéktalanul köteles tájékoztatni az érintett szakág szerint illetékes kollégiumvezetőt. A kollégiumvezető a határozatot az elvi közzétételi tanács elé terjeszti, amely indokolt esetben dönt annak *elvi bírósági határozatként* történő közzétételéről. Ha a Kúria elnöke vagy kollégiumvezetője tudomást szerez arról, hogy az alsóbb fokú bíróság elvi kérdésekre is kiterjedő határozatot hozott, és jogegységi eljárás lefolytatásának vagy elvi bírósági határozat közzétételének feltételei nem állnak fenn, a határozatot a Kúria érintett szakág szerint illetékes elvi közzétételi tanácsa elé terjeszti, amely dönt az *elvi bírósági döntésként* történő közzétételéről.[29]

A korábbi legfelsőbb bírósági gyakorlatból a polgári jogban ma is jelentős kérdéseket szabályoz például a XXV. sz. Polgári Elvi Döntés (PED) az ingatlanok tulajdonjogának megszerzésével kapcsolatosan. A Kúria, az ítélőtáblák és a megyei törvényszékek kollégiumai az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében elemzik a bíróságok gyakorlatát és – jogegységi eljárás kezdeményezése nélkül is – nyilvánosság elé tárt, ám kötelezően alkalmazandó *véleményt* nyilváníthatnak. Ilyenek például az érvénytelenségi perekben felmerülő, egyes eljárásjogi kérdésekről szóló 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény 2–4., 5/b., 6–9., 10/b pontjai vagy az 1/2017. (IX. 11.) PK vélemény az ingatlan közös tulajdona megszüntetésének egyes kérdéseiről. Korábban *kollégiumi állásfoglalást* (PK, GK, MK, KK) is hozhattak, amelyek közül számos még jelenleg is alkalmazható, például: PK 279. II. pont, PK 281., PK 298. I. és III. pont, PK 29., PK 31. A vélemények és kollégiumi állásfoglalások követése az eljáró bíró (bírósági tanács) számára pro forma nem kötelező, azonban statisztikailag bizonyítható, hogy elenyésző az ezekkel szembehelyezkedő eseti határozatok száma.

Bár nem tartozik (hivatalosan) a Kúria által gyakorolt elvi irányítás körébe, a Bírósági Határozatok (BH), illetve más kiadványok, az IT (Ítélőtáblai Határozatok) vagy az ugyancsak ítélőtáblai határozatokat tartalmazó BDT (Bírósági Döntések Tára) stb. hasábjain *közzétett eseti döntések, határozatok* iránymutató szerepe aligha vitatható. Ezek követése az alsóbb bíróságokra nézve szintén nem kötelező, viszont úgy is fogalmazhatnánk, hogy „kötelezően ajánlott", alkalmazásukat ugyanis a másodfokú bíróságok jó néven veszik, a peres felek (illetve jogi képviselőik) is beadványaikban, az eljáró bíróságok pedig döntéseikben, érvelésük alátámasztására gyakran hivatkoznak ezekre a publikált eseti (konkrét ügyben hozott) döntésekre.

Az Alkotmánybíróság határozatai ugyancsak kútfői, forrásai a magánjognak. Az Alkotmánybíróság tevékenysége *nem jogalkalmazás,* e (speciális) testület konkrét jogvitákat közvetlenül nem dönthet el, inkább „negatív törvényhozó". Az Alaptörvénybe ütköző normák *erga omnes* hatályú megsemmisítését eredményező alkotmánybírósági határozatok az adott jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés derogációjához vezetnek, s ezzel a döntések a jog forrásává válnak[30] Ezt a tevékenységét az Alkotmánybíróság az úgynevezett *utólagos normakontroll* körében végzi, amely során a kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede vagy az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére felülvizsgálja a jogszabályok Alaptörvénnyel való összhangját. Ettől a tevékenységétől meg kell különböztetni az úgynevezett *előzetes normakontrollt,* amelynek körében az elfogadott, de még ki nem hirdetett jogszabályok alkotmányosságát veszi górcső alá a taláros testület. Az Alkotmánybíróság

[29] Bszi. 31. §.
[30] LÁBADY (2010): *i. m.* 162.

úgynevezett *autentikus alkotmányértelmezése* közvetlenül is kötelezi a polgári bíróságokat és ezeken keresztül közvetve – vagy bírói út hiányában ugyancsak közvetlenül – magukat a feleket is. Az alkotmánybírósági határozatok a magánjog közvetlen vagy közvetett forrásai lehetnek. A határozat *egyenes (közvetlen) jogforrás,* ha a rendes bíróság közvetlenül arra hivatkozva hozhatja meg konkrét ítéletét. *Közvetett jogforrási erővel* bír az Alkotmánybíróság határozata azokban az esetekben, amelyekben a benne kifejtett jogelvek, jogtételek meghatározzák a magánjogi rendelkezések alkotmányos értelmét és tartalmát.[31]

Ezen kívül az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja *a bírói döntés Alaptörvénnyel való összhangját* is. A jogszabályt hatályon kívül helyező vagy a bírósági ítéletet megsemmisítő határozatok indokolása révén nem csekély az AB jogfejlesztő szerepe sem.[32] Az alkotmányjogi panasz alapján a bírósági határozat Alkotmánybíróság általi megsemmisítését követően újból lefolytatandó bírósági eljárásban az ügyben felmerült alkotmányjogi kérdésben az Alkotmánybíróság határozatában foglalt jogértelmezési szempontok figyelembevételével kell a perbe vitt anyagi jogvitát elbírálni.[33]

3. A polgári jogi norma szerkezete

3.1. A szerkezeti elemek

A jogszabályok általában nem egy esetre vonatkoznak, hanem az esetek egész jövendő sorára, egyedileg meg nem határozott, jövőben előforduló esetekre. A jogszabály ezért rendszerint *absztrakt;* elvonatkoztat az egyes, konkrét esetekben meglevő, nem lényeges sajátosságoktól, és az adott társadalmi viszonyban előforduló általános, lényeges elemeket kiemelve megállapítja az ilyen esetekben követendő eljárást, és meghatározza azokat a hátrányokat is, amelyek a magatartási szabályok megsértése esetén beállnak.[34] A polgári jogszabály szerkezeti elemei, mintegy „építőkövei" a polgári jogi normák. A polgári jogi norma más jogágak normáihoz hasonlóan több részből tevődik össze, amelyek a következők: a *tényállás,* a *rendelkezés* és a *jogkövetkezmény.* A három szerkezeti elem azonban nem feltétlenül szerepel egy jogszabályhelyen belül, sőt előfordulnak olyan jogi normák is, ahol hiányzik valamelyik elem. Az „életszerű" fejlődés következménye, hogy a társadalmi és gazdasági viszonyok állandóan változnak és irreverzibilisek. A történelmi fejlődés során *a hasonló esetek tipizálása következtében* jön létre a norma „tipikus" megfogalmazása az egyes tényállási elemekben. A polgári jogi norma így nem azonos az „életbelivel", ahhoz képest egy szűkre szabott, tipizált, egyszerűsített, egyoldalúan megfogalmazott „fejlődési vonulatot" ábrázol.[35]

---

[31] LÁBADY (2010): *i. m.* 163.

[32] Az új Ptk. kihirdetett normaszövegével szembeni normakontroll eredménye a 7/2014. (III. 7.) AB határozat, amely a Ptk. 2:44. §-ának a „méltányolható közérdekből" szövegrészét semmisítette meg.

[33] 9/2016. számú polgári elvi határozat.

[34] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 71.

[35] ASZTALOS László (1987): *Polgári jogi alaptan. A polgári jog elméletéhez.* Budapest, Akadémiai Kiadó. 87.

3.1.1. A tényállás

A tényállás (feltétel, hipotézis) azon, rendszerint elvont módon meghatározott életviszonyok, azokból kiemelt elemek, jelenségek, tények, körülmények összességét fogalmazza meg, amelyek *megvalósulása esetére* a jogszabály *meghatározott emberi magatartás tanúsítását írja elő.*[36] Lábady szerint a tényállás nem más, mint a jogon kívüli életjelenségekből vagy az anyagi világ történéseiből merített absztrakció.[37] A jogszabályban a hipotézis már sokszor a szövegben is feltételként jelentkezik. Erre példa az, ha a házassági vagyonjogi szerződés a felek közös megegyezése vagy egyiküknek a szerződésben biztosított felmondási joga folytán szűnik meg, a megszűnés időpontjától az életközösség fennállása alatt a házastársak vagyoni viszonyaira a házastársi vagyonközösség szabályait kell alkalmazni.[38]

Maga a normatív (törvényi, jogszabályi) tényállás tehát több tényből, körülményből tevődhet össze; ezeket külön-külön *tényálláselemeknek* nevezzük. A *rendelkező rész* csak a teljes tényállás megvalósulása esetén alkalmazható, vagyis akkor, ha minden tényállási elem bekövetkezett. A norma szerinti tényállás megvalósulását vagy nemlétét a konkrét tényállással való egybevetés, azaz a *minősítés* során kell megállapítani.

Ha a jogalkotó valamely tényt ugyan szerepeltet a tényállás elemei között, viszont azt is akarja, hogy az a fél, aki a normára majdan hivatkozik, ezt a tényt ne legyen kénytelen bizonyítani, akkor *vélelmet (praesumptio)* állít fel, miszerint az adott *valószínű tényállást a minősítés során tekintsük valónak.*[39] A vélelem jogszabályszerkesztési egyszerűsítés. Az élet valószínűségéből, az esetek gyakoriságából, a mindennapok tapasztalatából vonja le azt a következtetést, hogy bizonyos körülmények között valószínű, hogy az adott tényállás a valóságban is bekövetkezett, tehát fűződjenek hozzá meghatározott jogkövetkezmények.[40] Például az ellenkező bizonyításáig úgy kell tekinteni, hogy az ingatlan-nyilvántartásba *bejegyzett jog* vagy *feljegyzett tény fennáll,* és az az ingatlan-nyilvántartás szerinti jogosultat illeti meg. Az ellenkező bizonyításáig úgy kell tekinteni, hogy az ingatlan-nyilvántartásból törölt jog vagy tény nem áll fenn.[41] Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell, hogy a teljesítést követő hat hónapon belül a fogyasztó által felismert *hiba már a teljesítés időpontjában megvolt,* kivéve, ha e vélelem a dolog természetével vagy a hiba jellegével összeegyeztethetetlen.[42]

Ismerünk *megdönthető vélelmet (praesumptio iuris),* amikor az ellenkező tény bizonyításának helye van, és *megdönthetetlen vélelmet (praesumptio iuris et de iure),* amikor ellenbizonyításnak nincs helye. Az elsőre példa, hogy a holtnak nyilvánított személyt az ellenkező bizonyításáig halottnak kell tekinteni.[43] Az utóbbira pedig az, hogy cselekvőképtelen az a kiskorú, aki tizennegyedik életévét nem töltötte be.[44] Ez utóbbi vélelem megdöntésére nincs jogi lehetőség.

---

[36] ASZTALOS (1987): *i. m.* 87.
[37] LÁBADY (2010): *i. m.* 180.
[38] Ptk. 4:74. § (3) bek.
[39] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 95.
[40] ASZTALOS (1987): *i. m.* 105.
[41] Ptk. 5:173. §.
[42] Ptk. 6:158. §.
[43] Ptk. 2:5. § (2) bek.
[44] Ptk. 2:13. §.

A magánjogi jogszabály tényállásának egyszerűsített kifejezésmódja az úgynevezett *fikció (jogképzelem),* amikor a jogalkotó *valamely tudottan nem valós tényt valónak fogad el.* Ez azt jelenti, hogy egy tényállásról azt mondjuk ki, hogy azonos egy másik tényállással – holott tudjuk, hogy ez nem így van – azért, hogy valamely jogkövetkezményt alkalmazni lehessen.[45] A fikció célja szerint *jogalkotási eszköz,* amely a jogalkalmazást segíti, de a jogalkalmazásban a fikció tilos. Például a házasság a törvényben foglalt alaki feltételek hiányában nem jön létre. A nem létező házasságot azonban úgy kell tekinteni, *mintha* meg sem kötötték volna (pedig megkötötték).[46] Ha az örökbefogadás hatálytalanná válik, ezt úgy kell tekinteni, *mintha* az örökbefogadásra nem került volna sor (pedig sor került).[47] Aki kötelezettsége teljesítéséhez vagy joga gyakorlásához más személy közreműködését veszi igénybe, az igénybevett személy magatartásáért úgy felel, *mintha* maga járt volna el (pedig nem maga járt el).[48] Az alapító által halála esetére rendelt alapítvány – nyilvántartásba való bejegyzése esetén – úgy szerzi meg az alapító által a hagyatékból részére juttatott vagyont, mintha az öröklés megnyílásakor létezett volna.[49] A vélelmet és a fikciót elsősorban jogalkalmazást könnyítő eszközként vesszük számba, ezért a vonatkozó részben e két fogalommal ismét foglalkozunk.

3.1.2. A rendelkezés

A polgári jogi norma második eleme a *rendelkezés,* avagy *diszpozíció.* A jogi norma rendelkező része írja elő azt a *követendő magatartást,* amelyet a tényállás elemeinek megvalósulása esetére a jogszabály meghatároz, azaz amit a jogalanyoknak tanúsítaniuk kell.[50] Ez az előírt magatartás lehet *pozitív* (valaminek a megtételére, tevésére kötelező, mint a *dare* vagy a *facere* típusú szerződések), illetve *negatív* is (nem tevés, valamitől való tartózkodás, mint a *non facere* megállapodások).[51]

Abból a szempontból, hogy a rendelkező részben előírt magatartástól az alanyok számára van-e lehetőség az eltérésre, megkülönböztetünk egymástól

a) *diszpozitív (engedő, hézagpótló),*
b) *kógens (kényszerítő, félre nem tehető),*
c) és *klaudikálóan kógens* normákat.

A rendelkező rész (ezáltal a norma) akkor *diszpozitív,* ha az az előírt magatartástól az érintett jogalanyoknak *eltérést enged.* A diszpozitív rendelkezések esetén tehát a felek jogviszonyaikat a saját egyéni érdekeik menték alakíthatják úgy, hogy a jogszabályi rendelkezésektől közös akarattal eltérnek. Az egyenrangú és mellérendelt jogalanyok kapcsolatát

[45] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 76.
[46] Ptk. 4:5. § (3) bek.
[47] Ptk. 4:137. § (2) bek.
[48] Ptk. 6:148. § (1) bek.
[49] Ptk. 7:25. § (4) bek.
[50] ASZTALOS (1987): *i. m.* 89.
[51] Az olyan szabályokat, amelyek pozitív rendelkezéseket, azaz valamilyen előírt magatartás tanúsításának előírását foglalják magukban, *parancsoló szabályoknak,* azokat a szabályokat, amelyek negatív rendelkezéseket, azaz valamilyen magatartástól való tartózkodás előírását foglalják magukban, azokat pedig *tiltó szabályoknak* nevezzük. LÁBADY (2010): *i. m.* 187. Lásd még: VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 72.

rendező polgári jogi szabályok – főként a szerződések joga körében – diszpozitívak, például az öröklésről való lemondás a felek eltérő megállapodásának hiányában a kötelesrészről való lemondást is jelenti. A lemondás a felek eltérő megállapodásának hiányában kiterjed a hagyatéknak arra a részére is, amivel a lemondó hányada utóbb más kiesése következtében növekszik.[52] További példa, hogy a felek szabadon állapíthatják meg a szerződés tartalmát. A szerződéseknek a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó szabályaitól egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja.[53] Ha a házassági vagyonjogi szerződés eltérően nem rendelkezik, a házastársak között a házassági életközösség időtartama alatt házastársi vagyonközösség (törvényes vagyonjogi rendszer) áll fenn.[54] Ki kell azonban hangsúlyozni, hogy a felek kizárólag akarategységben élhetnek a diszpozitív rendelkezés által biztosított eltérés lehetőségével, amennyiben viszont nincs közöttük eltérő megállapodás, a diszpozitív szabályt kell alkalmazni. Ilyenkor vélelmezhető, hogy az akaratuk megegyezik az életviszonyokat tipikusan rendező jogi norma előírásaival.

Amennyiben a jogalkotó tiltja, hogy *a felek az előírt jogszabályi rendelkezéstől* – akár akarategységben – *eltérjenek,* mert azok a felekre nézve *kötelező erővel* bírnak, *kógens* szabályokról beszélünk. A jogalkotó a kógenciát általában „a felek eltérően nem rendelkezhetnek", vagy „a felek ettől eltérő megállapodása semmis" (vagy más ehhez hasonló) kifejezésekkel jelzi. Ha direkt eltérést tiltó rendelkezés a törvényhelyben nem található, a kógencia rendszertani értelmezéssel állapítható meg,[55] például a cselekvőképességet korlátozó jognyilatkozat semmis.[56] Vagy a jogi személy törvényben meghatározott típusban, törvény által nem tiltott tevékenység folytatására és cél elérése érdekében alapítható és működtethető; az e rendelkezésbe ütköző létesítő okirat semmis.[57]

A diszpozitív és a kógens szabályok között helyezkednek el a *klaudikálóan kógens* szabályok, amelyek esetében *megengedett az eltérés, de csak az egyik fél érdekében,* illetve *irányában* (a *claudicans* jelentése: sántikáló). Például fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben semmis az a kikötés, amely e fejezet kellékszavatosságra és jótállásra vonatkozó rendelkezéseitől a fogyasztó hátrányára tér el.[58] A jogalkalmazás során gyakran igen nehéz annak eldöntése, hogy egy norma enged-e eltérő megállapodást, vagy sem. A jogszabályhelyek ugyanis nem mindig jelölik pontosan és egyértelműen, hogy kógens vagy diszpozitív normáról van-e szó, ezért a jogszabályhely jellegét sokszor a jogértelmezést végző jogalkalmazónak kell eldöntenie.

3.1.3. A jogkövetkezmény

A jogi norma a tényállási elemek együttes fennállásához és a rendelkezésben előírt magatartás tanúsításához, esetleg az előírás megsértéséhez *meghatározott jogkövetkezményt* fűz *(lex perfecta).* A jogkövetkezmény alapvetően tehát kétféle lehet:

---

[52] Ptk. 7:9. § (1)–(2) bek.
[53] Ptk. 6:59. § (2) bek.
[54] Ptk. 4:34. § (2) bek.
[55] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 96–97.
[56] Ptk. 2:8. § (3) bek.
[57] Ptk. 3:1. § (4) bek.
[58] Ptk. 6:157. § (2) bek.

a) azt a jogkövetkezményt, amelyet a jogi norma a rendelkezésben foglaltak szabályszerű megvalósulása esetére kilátásba helyez, *joghatásnak* nevezzük;
b) azt a jogkövetkezményt, amelyet a jogi norma a rendelkezés rendellenes realizálódásának esetére helyez kilátásba, azt pedig *szankciónak* hívjuk.[59]

A *kívánt joghatás* beállása nem igényel külön elemzést. Más a helyzet a polgári jogi szankcióval. A *szankció* valamely, a jogalkotó által nemkívánatosnak minősített magatartás hátrányos következménye. A szankciók lehetnek *objektív* vagy *szubjektív* alapúak.

Objektív alapú a szankció, ha a nemkívánatosnak minősített magatartás ténye önmagában megalapozza a joghátrány bekövetkezését. Az objektív szankció teljesen független a szankcionált magatartás tanúsítójának tudati és akarati állapotától (rosszhiszeműség, vétkesség vagy felróhatóság). Ilyen esetekben tehát közömbös, hogy a jogellenes magatartás tanúsítása a joghátránnyal sújtani szándékozott személynek felróható-e, vagy sem: a joghátrány alól nincs helye kimentésnek. Például *a személyiségi jogok megsértése esetén* a jogaiban sértett fél több olyan jogkövetkezménnyel is sikerrel felléphet, amelyek függetlenek a jogsértő felróható magatartásától. Éppen ezért a jog nem ismeri az ilyen jogkövetkezmény alóli kimentést. Így a jogellenesen eljáró személynek akkor is megfelelő elégtételt kell adnia a megsértett számára, ha a jogsértés tekintetében sem szándékosság, sem gondatlanság nem terheli, helyesen: magatartása nem felróható.[60] Továbbá, ha valaki visszterhes szerződést hibásan teljesít, a teljesítéskor fennálló hiba puszta ténye a másik fél számára megnyitja a kijavítási, kicserélési-árleszállítási vagy elállási, azaz a kellékszavatossági igények lehetőségét attól függetlenül, hogy a hiba bekövetkezte a szolgáltatás kötelezettjének felróható-e, vagy sem.[61] *Objektív szankciók* továbbá az alábbiak:[62]

Az objektív szankciók közül a polgári jog leggyakrabban előforduló eszköze az érvénytelenség. Az érvénytelenség a jogügylet (akaratnyilatkozat) formai vagy tartalmi, valamint a megvalósítani kívánt cél valamilyen hibáját azzal sújtja, hogy a jogügylethez nem fűzi a szándékolt joghatást, ha pedig az már beállt, akkor – a hiba orvosolhatósága hiányában – a joghatás beállása előtti eredeti állapot helyreállítását *(in integrum restitutio)* rendeli el.[63]

A kötelezettségszegés másik, kimentést nem tűrő jogkövetkezménye lehet, hogy a joghátrány következtében valamilyen további *kötelezettség keletkezik* (például késedelmi kamat),[64] vagy a *fennálló kötelezettség tovább nehezedik* (például az óvadék elvész).

Hasonló, kimentést nem ismerő szankciója lehet a kötelezettséget sértő magatartásnak valamely fennálló *jogosultság elveszítése*. Például részletvétel esetén a felek megállapodhatnak abban, hogy az eladó – választása szerint – az elállás, illetőleg a részletfizetési kedvezmény megvonásának jogát gyakorolhatja abban az esetben, ha a vevő a részletet az esedékességkor nem fizeti meg.[65]

---

[59] ASZTALOS (1987): *i. m.* 98.
[60] Ptk. 2:51. § (1) bek. a)–e) pontja.
[61] Ptk. 6:157. §–6:159. §.
[62] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 99–100.
[63] Ptk. 6:110. §–6:112. §.
[64] Ptk. 6:48. § (1) bek.
[65] Ptk. 6:227. § (1) bek.

Szubjektív szankció azonban csak akkor áll be, ha a tényállást előidéző emberi magatartást szubjektív rendellenesség (vétkesség, felróhatóság, rosszhiszeműség stb.) is jellemzi.[66] Például a rosszhiszemű, jogalap nélküli birtokos köteles megfizetni azon hasznok értékét, amelyeket elfogyasztott vagy elmulasztott beszedni.[67] Aki nem úgy járt el, ahogyan *az az adott helyzetben általában elvárható,* annak a magatartása felróhatónak tekinthető. A felróhatóság tehát az elvárhatóság hiánya.[68] A szubjektív alapú szankciók bekövetkezése alól *kimentésnek van helye* vagy az adott helyzetben általában elvárható magatartás és jóhiszeműség, vagy a törvényben előírt – esetleg emelt szintű – külső és elháríthatatlan ok tanúsításának bizonyításával.

Tipikusan szubjektív alapú szankció a *kártérítés.* Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül azonban a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható.[69] Megítélésünk szerint szintén kimentést tűrő, szubjektív joghátrány lehet a *sérelemdíj* is, amelyet a személyiségi jogaiban sértett fél követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért.[70]

Vannak olyan (egyébként szerződést megerősítő) jogintézmények is, amelyek, ha a szerződés részét képezik, a szerződéses kötelezettséget megszegő fél tekintetében joghátrányként, szankcióként értékelhetők, és amelyek esetében helye van a kimentésnek. Például a teljesítés meghiúsulásáért felelős fél az adott *foglalót* elveszti, a kapott foglalót kétszeresen köteles visszatéríteni.[71] Továbbá a kötelezett pénz fizetésére *(kötbér)* kötelezheti magát arra az esetre, ha olyan okból, amelyért felelős, megszegi a szerződést. Mentesül a kötbérfizetési kötelezettség alól, ha szerződésszegését kimenti.[72]

A polgári jognak volt kivételesen érvényesülő *büntető (represszív) jellegű* következményeket kilátásba helyező és alkalmazó szankciócsoportja is. Ebbe a körbe tartozott a bírság (közérdekű bírság)[73] vagy az állam javára marasztalás,[74] amely a jelenleg hatályos Ptk.-ban már nem kapott helyet.

Kivételesen lehetnek olyan polgári jogi normák, amelyek *szankciónélküliek,* azaz nem tartalmaznak kikényszeríthető joghátrányt a jogalanyokkal szemben *(lex imperfecta).* Ilyen normák azonban a magánjog körében ritkán fordulnak elő.

3.2. Az egyes jogszabályhelyek kapcsolata

Valamennyi elemet (tényállás-rendelkezés-jogkövetkezmény) felvonultató jogszabály egy jogszabályhelyen (egy paragrafusban vagy egy bekezdésben) ritkán fordul elő együtt. Gyakran van azonban olyan, hogy a jogszabály egyes elemeit nem ugyanaz a jogszabály (jogi norma) tartalmazza, amely az elsőt ilyen vagy olyan irányban kiegészíti. Ennek megfele-

[66] LÁBADY (2010): *i. m.* 191.
[67] Ptk. 5:11. § (3) bek.
[68] Ptk. 1:4. § (1) bek.
[69] Ptk. 6:519. §.
[70] Ptk. 2:52. § (1) bek.
[71] Ptk. 6:185. § (3) bek.
[72] Ptk. 6:186. § (1) bek.
[73] 1959-es Ptk. 84. § (2) bek.
[74] 1959-es Ptk. 237. § (4) bek.

lően megkülönböztetünk önálló és *nem önálló normákat.* Mihelyt egy norma nem önálló, felmerül a többi normához (szakaszhoz) való viszonyának a vizsgálata.

a) *Önálló normának* nevezzük az olyan szabályokat, amelyek a tényállást, a rendelkezést és a jogkövetkezményt is tartalmazzák. Ezek a normák önmagukban alkalmazhatók, szemben azokkal, amelyek csak egy másik normával együtt értelmezhetők. Önálló normaként értelmezhető és alkalmazható például a jogképesség, a cselekvőképesség.[75]

b) A *nem önálló jogi normák* kiegészítését más jogszabályban (jogtételben) lehet megtalálni, illetve nem önálló jogi norma az sem, ami maga szolgál más szabály kiegészítéséül.[76] Ezek a nem önálló jogi normák más jogszabályi rendelkezésekkel *együtt* határoznak meg követendő magatartást. A nem önálló jogszabályok körében tárgyaljuk a megszorító, a kiterjesztő, a fogalommeghatározó normákat, a keretszabályokat és a hivatkozó jogszabályokat.

ba) A *megszorító szabály* azt mondja ki, hogy milyen esetekben nem érvényesülhet az a rendelkezés, amelyet egy másik jogszabály tartalmaz. Például az apaság vélelmének nemperes eljárásban való megdöntése során az apaság vélelmének megdöntésére irányuló per megindítására vonatkozó határidőket nem lehet alkalmazni,[77] vagy a fogyasztói kezességi szerződés szabályait nem lehet alkalmazni, ha a kezes a jogi személy kötelezett vezető tisztségviselője vagy többségi befolyással rendelkező tagja.[78] Idetartozik minden olyan szabály, amely egy másik szabály alóli kivételt állapít meg.[79]

bb) A megszorító norma fogalompárja a *kiterjesztő* jellegű jogszabály, amely egy szabály tartalmát az eredetileg hatálya alá nem tartozó más esetekre is vonatkoztathatja. Például az ideiglenes gondnok tevékenységére egyebekben a gondnokra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni,[80] továbbá a letéteményes köteles a letett dolgot kezelni, ha a letett dolog természete azt szükségessé teszi, ilyenkor a letett dolog kezelésére a megbízás szabályait kell alkalmazni.[81]

bc) A teljes jogszabály egyes részeit képező, nem önálló jogszabályok például a *fogalommeghatározó normák,* ahol a jogalkotó definiálja, hogy a jogszabályban foglalt valamely kifejezés, jogi kategória, jogintézmény stb. tartalmilag mit jelent. Erre különösen olyankor van szükség, amikor az adott fogalom tartalma, határai a mindennapi szóhasználatban elmosódnak, és a jogszabály helyes alkalmazása e pontatlanságok kiküszöbölését követeli meg.[82] Ezek a normák kizárólag rendelkezést tartalmaznak, például közeli hozzátartozó, hozzátartozó, fogyasztó, vállalkozás.[83]

---

[75] Ptk. 2:1. § és 2:8. §.
[76] LÁBADY (2010): *i. m.* 192.
[77] Ptk. 4:114. § (3) bek.
[78] Ptk. 6:430. § (5) bek.
[79] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 75.
[80] Ptk. 2:26. § (3) bek.
[81] Ptk. 6:361. § (2) bek.
[82] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 75.
[83] Ptk. 8:1. § (1) bek. 1., 2., 3. és 4. pontok.

bd) A *keretjogszabály (generálklauzula)* esetén az általános tartalmú keretszabályt sokszor külön jogszabályok töltik ki részletszabályokkal, vagy ami még jellemzőbb, hogy a tartalmát a bírói gyakorlat (bírói szokásjog) alakítja ki.

be) A *hivatkozó jogszabály* (vagy utaló szabály) egy másik norma alkalmazását rendeli el az adott jogviszonyra. Például a jogi személy általános szabályait megfelelően alkalmazni kell a Ptk.-ban nem szabályozott típusú jogi személyre,[84] továbbá a dologra vonatkozó szabályokat rendeli a törvény megfelelően alkalmazni a pénzre és az értékpapírokra, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre is.[85] Az áttétel akár kétszeres is lehet: a szállítmányozásra a bizomány szabályait kell alkalmazni, a bizományra a megbízás szabályait, tehát közvetve a szállítmányozásra a megbízás szabályait is megfelelően (értelemszerűen) alkalmazni kell.[86] A hivatkozó jogtételek megkönnyítik a jogalkotást, de legalábbis elkerülik az ismétlést, azonban megnehezítik a jogalkalmazó helyzetét, nagy körültekintést igényelnek.

c) *Főszabály, kivétel, alkivétel.* A főszabály és a kivétel a jogszabályszerkesztés módszertani megoldása. A *főszabály* egy viszonylag szélesebb tényállásra állapít meg bizonyos rendelkezést. Ezzel szemben a *kivétel* kiemel a szélesebb tényállásból egy szűkebb tényállást, egy sajátos esetet, amely egyébként a főszabály alá tartozna, azonban arra a főszabálytól eltérő külön rendelkezést állapít meg.[87] A jogalkotó tehát az általánoshoz képest speciális tényállásra nem alkot önálló szabályt, hanem a különös tényállást kivételként jelöli meg. Ritkán, de előfordul olyan eset is, amikor a jogalkotó a kivétel alól is kivételt tesz, és *alkivételt* állít fel. Ilyenkor az alkivétel jogi sorsa vagy a főszabályéval megegyezik, vagy további kivételként értelmezhető. Például a törvényes képviselő a korlátozottan cselekvőképes kiskorú nevében maga is tehet jognyilatkozatot, kivéve azokat, amelyeknél jogszabály a korlátozottan cselekvőképes kiskorú saját nyilatkozatát kívánja meg, vagy amelyek a korlátozottan cselekvőképes kiskorú munkával szerzett jövedelmére vonatkoznak.[88] Továbbá a jogi személy személyhez fűződő jogaira a személyiségi jogokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, *kivéve,* ha a védelem jellegénél fogva csupán az embert illetheti meg.[89]

4. A polgári jogszabályok érvénye és hatálya

Különbséget kell tenni egy jogszabály érvényessége, hatályossága és tényleges érvényesülése között. Érvényes az a jogszabály, amit az annak kibocsátására feljogosított jogalkotó szerv a *jogalkotásról szóló törvény*[90] betartásával bocsátott ki, s a jogszabályt *kihirdették.* Az a norma, amelyet nem hirdetnek ki a jogalkotási törvényben meghatározott módon és ott

[84] Ptk. 3:3. § (2) bek.
[85] Ptk. 5:14. § (2) bek.
[86] Ptk. 6:287. § és 6:309. §.
[87] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 78.
[88] Ptk. 2:12. § (4) bek.
[89] Ptk. 3:1. § (3) bek.
[90] A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.).

megjelölt nyilvánosságot biztosítva, az nem lehet érvényes és nem alkalmazható. Jogállami keretek között az érvényesség tartalmi feltétele a norma (tartalmi) *alkotmányossága* is.[91]

A polgári jogi norma érvényesülése azt jelenti, hogy a jogi norma kikre, miként, milyen területen és milyen időbeli határok között alkalmazható. Ez az állami szervek, a bíróság vagy más hatóság hatáskörében és jogkörében eljáró tevékenységként jelentkezik. A jogi norma érvényesüléséről beszélünk azonban akkor is, amikor a jogalanyok önkéntesen tesznek eleget a polgári jogi norma előírásainak, például a károkozó elismeri a felelősségét, és önkéntesen teljesít.[92]

A *jogszabály hatálya* határozza meg, hogy az adott jogszabály

a) mely *személyekre,*
b) milyen *földrajzi területen* és
c) milyen *időintervallumban* lesz a polgári jogviszonyok alakítója (azaz keletkeztet, módosít vagy megszüntet bizonyos polgári jogi jogviszonyokat).

Az *időbeli hatály.* A jogszabály időbeli hatálya kifejezi azt, hogy csak a *meghatározott időbeli korlátok között* alkalmazható a normában foglalt rendelkezés. A hatálybalépés napját a jogszabályban (vagy a külön, úgynevezett hatálybaléptető szabályban, amilyen például a Ptké.) kifejezetten meg kell jelölni. Ez rendszerint a kihirdetés napja (a *Magyar Közlöny*ben, illetve a helyben szokásos módon történő közzététel). A hatálybalépés lehet továbbá a közzétételt követően egy naptár szerint megjelölt nap, vagy történhet más módon is, de egyértelműen *beazonosítható napnak* kell lennie (például a kihirdetést követő 90. nap). Előfordulhat, hogy egy jogszabályt korábban hirdetnek ki, és csak egy későbbi időpontban lép hatályba. Minden ilyen esetben, azaz amikor a jogi norma érvényes létrejövetele elválik annak alkalmazhatóságától vagy hatálybalépésétől, rendelkezni kell azokról az életviszonyokról, amelyek a közbenső időben jönnek létre.[93]

Az időbeli hatály sajátos esete az úgynevezett *visszaható hatály,* amikor a jogszabályi rendelkezést a hatálybalépést megelőzően létrejött jogviszonyokban is alkalmazni kell. Visszaható hatályú norma *csak kivételesen* fordulhat elő, és az ilyen szabály „utólag" nem állapíthat meg a hatálybalépését megelőző időre kötelezettséget, kötelezettséget nem tehet terhesebbé, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé. A jogszabály hatálybalépésének időpontját úgy kell megállapítani, hogy elegendő idő álljon rendelkezésre a jogszabály alkalmazására való felkészülésre.[94] Így a visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmába ütközik a folyamatban lévő ügyekre is kiterjedő – a fél számára hátrányosabb helyzetet teremtő – rendelkezésmódosítás.[95] A visszamenőleges jogalkalmazás tilalmába ütközik, ha a hatóság olyan időpontban elkövetett cselekményért szab ki bírságot, amikor az adott cselekményt az irányadó jogszabály bírsággal sújtandóként nem nevesíti.[96]

---

[91] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 105.
[92] ASZTALOS (1987): *i. m.* 109.
[93] ASZTALOS (1987): *i. m.* 114–115.
[94] Jat. 2. § (2)–(3) bek.
[95] BH2016. 160.
[96] KGD2014. 186.

A Ptk. hatálybalépésével összefüggő átmeneti rendelkezéseket tartalmazó Ptké. a visszaható hatály általános tilalma alapján főszabályként rögzíti, hogy a Ptk. rendelkezéseit a *hatálybalépését követően* keletkezett tényekre és jogviszonyokra, megtett jognyilatkozatokra kell alkalmazni.[97] Tekintettel azonban arra, hogy egyes jogterületeken nehézséget okozhat a korábbi és a jelenleg hatályos Ptk. által szabályozott különböző polgári normák párhuzamos alkalmazása, ezért a Ptké. a Ptk. egyes könyvein végighaladva, annak egyes adott szakaszaihoz kapcsolva speciális alkalmazási (hatálybalépési) szabályokat ír elő a Ptk. időbeli hatályát illetően.

Az időbeli hatály megszűnése. A jogszabály saját időbeli hatályának végét is megjelölheti („önmegsemmisítő jogszabály"). Megszűnik a jogszabály hatálya, ha azt az ugyanolyan vagy magasabb szintű későbbi jogszabály *kifejezetten megszünteti,* illetve a jogszabályt hatályon kívül helyezi (abrogáció), vagy ha csupán tartalmilag *azzal ellenkező (ellentétes) szabályt* léptet hatályba (derogáció). *A jogbiztonság elve* azonban azt igényli – és polgári jogi viszonyoknál ez többnyire így is van –, hogy a tartalmában eltérő norma egyben ki is mondja (expressis verbis) az előző norma hatályon kívül helyezésének tényét és időpontját. Ritka, de az is előfordul, hogy egy jogi norma fő tartalma önmagában egy korábbi jogszabály hatályon kívül helyezése.

A *területi hatály.* Minden jogalkotó jogalkotási hatalma saját terrénuma határainál elvileg véget ér. A területi hatály dönti el, hogy az adott jogszabályt mely (földrajzilag körülhatárolt) területen lehet alkalmazni. A polgári jog szabályai általában *az ország egész területére* kiterjedő hatállyal bírnak, a helyi önkormányzatok rendeleteinek azonban *csak saját közigazgatási területükre* kiterjedő hatályuk van. Speciális területi hatály külföldi (külföldön kötött) ügyletekre, más jogcselekményekre is kiterjedhet, a személyi hatállyal összefüggő módon.

A *személyi hatály.* A magánjogi norma mindig bizonyos személyekre, illetve a személyek bizonyos körére alkalmazható. A jogszabály *személyi hatálya* azon jogalanyok körét jelöli, akikre az adott rendelkezést alkalmazni kell. A polgári jogi normák nagy többségének személyi hatálya *minden (bármely) jogalanyra* kiterjed. Sok esetben a jogszabályok személyi hatálya ennél szűkebb, csak a jogalanyok meghatározott (kisebb vagy nagyobb) csoportjára terjed ki. Így lehetséges, hogy a jogszabály csak az *emberekre* mint természetes személyekre, vagy fordítva, csak a *jogi személyekre* alkalmazható. Ha egy jogszabály állampolgárokat említ, akkor ez a magyar állampolgárokat jelenti, ha *magánszemélyekről* szól, akkor az ország területén élő nem magyar állampolgárokra is kiterjed. A jogi személyek fogalma is tovább szűkíthető és differenciálható. Amennyiben tehát a jogalkotó a jogszabály személyi hatályát szűkíteni vagy bővíteni kívánja, nagyon pontosan meg kell határoznia a jogalanyok azon körét, akikre az adott szabályozás kiterjed. A személyi hatály tehát a területi hatály sajátos „kiterjesztését" jelentheti azáltal, hogy a magyar jogalanyokra a magyar polgári jog szabályait kell alkalmazni akkor is, ha éppen külföldön tartózkodnak, illetve egymással külföldön kötnek ügyletet.[98]

---

[97] Ptké. 1. §.

[98] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 108–109.

5. A polgári jogi szabályok alkalmazása

Jogalkalmazás alatt a legáltalánosabban véve azt értjük, hogy az életre hogyan lehet a jogot ráilleszteni.[99] *Tág értelemben jogalkalmazásnak* tekinthető, ha maguk a felek egymás közötti viszonyukban a jogszabályi rendelkezésnek megfelelően járnak el, és ha mégis konfliktusba kerülnének, akkor esetleges vitájukat konszenzussal rendezik („önkéntes jogkövetés"). *Szűkebb értelemben* azonban *jogalkalmazás* alatt a közhatalmi (főként állami) szervek, elsősorban a *bíróságok* és kivételesen *más hatóságok* (például a földhivatalok, gyámhatóságok) eljárását értjük, amelynek során ezek a jogalkalmazó szervek alkalmazzák a jogot a felek viszonyára.

A *jogalkalmazás lényege* annak megállapítása, hogy valamely konkrét életbeli tényállás mely általános magánjogi szabály absztrakt tényállásának felel meg *(minősítés),* és hogy ennek következtében – a jogszabály helyes értelmezése útján – a konkrét tényálláshoz milyen joghatás fűződik. Az elvont absztrakt jogszabályi tényállás (feltétel) és a konkrét történeti tényállás mindig eltér egy kicsit, ezt kell áthidalnia a jogalkalmazásnak.

5.1. Az jogértelmezés alanyai

A jogszabály értelmezését végző alany szerint megkülönböztethetünk

a) jogalkotói,
b) jogalkalmazói
c) és tudományos értelmezést.

Jogalkotói (autentikus) jogértelmezés esetén a jogalkotó maga értelmezi az adott jogszabályt (jogi normát). Ennek leggyakrabban előforduló esete az, amikor alacsonyabb szintű jogszabályban, úgynevezett *végrehajtási rendeletben* fogalmazza meg a legfontosabb részletszabályokat. A jogalkotói értelmezés másik fontos esete, amikor a jogalkotó az adott jogszabályon belül úgynevezett értelmező rendelkezések körében pontosítja és írja körül a fogalmakat és jogintézményeket. Például a Ptk. 8:1. § (1) bekezdése határozza meg a Ptk. alkalmazása során felmerülő olyan alapvető fogalmakat, mint a hozzátartozó, a közeli hozzátartozó, a fogyasztó, a vállalkozás vagy a vagyontárgy. A norma tartalmának, céljának feltárásához támpontot nyújthat az adott törvény miniszteri indokolása, ez azonban nem minősül jogforrásnak, ezért inkább a rendszertani-történeti értelmezés szempontjából lehet jelentősége.

A *jogalkalmazói értelmezés* alatt a bíróságok és más jogalkalmazó szervek, továbbá a jogkövető-jogkereső közönség, valamint (elsősorban jogi) képviselőiknek a norma értelmét feltáró tevékenységét értjük. A bíróságok jogértelmező munkája a Legfelsőbb Bíróság korábbi irányelvei, elvi döntései, kollégiumi véleményei, a Kúria *jogegységi és elvi határozatai,* az ítélőtáblák és a megyei bíróságok (törvényszékek) kollégiumi véleményeinek és a közzétett eseti döntéseinek alakjában követhető nyomon.

A jogfejlesztés szempontjából komoly jelentőséggel bír az úgynevezett *tudományos* értelmezés (vagy másként *jogirodalmi* értelmezés). A tudományos értékű tanulmányok

[99] LÁBADY (2010): *i. m.* 213.

és cikkek, a jogalkalmazó szervek számára készült kommentárok, az egyetemi tankönyvek, jegyzetek jogfejlesztő igényű értelmezése gyakran mutat irányt a bíróságok számára. A jogviták alapját képező dogmatikai kérdések mélyebb, alaposabb feltárása, a vélemények nyilvános ütköztetése gyakran nyújt hasznos segítséget a jogalkalmazók számára. A tudományos értelmezésnek azonban leginkább nem a konkrét jogvitákra, hanem *a jogalkotásra van komoly hatása* a hatályos szabályozás kritikája, a felmerült jogalkalmazási problémák elemzése, konkrét módosító javaslatok megfogalmazása körében.[100]

5.2. A jogértelmezés módszerei

A jogszabályok értelmezésének – a módszer szempontjából – hagyományosan négy fajtáját különböztetjük meg:

a) a nyelvtani,
b) a logikai,
c) a rendszertani
d) és a történeti értelmezést.

A *nyelvtani értelmezés* azt kutatja, hogy mit jelent a jogszabály szövege.[101] Az értelmezés legegyszerűbb módja, amikor a jogszabályt a különleges, sajátos jogászi szóhasználat (jogi szakkifejezések, „terminus technicusok") figyelembevételével, de mégis csak a *szavak közönséges értelmével* magyarázzuk, azaz úgy, ahogy azokat „az életben érteni szokás". Természetesen előfordulhat az is, hogy a jogban a szavaknak különös értelmet kell tulajdonítani. Például a cselekvőképesség közönséges értelme egészen más, mint a jogi.[102]

A jogértelmezés során megkülönböztetjük a nyilatkozati elvet és az akarati elvet. A *nyilatkozati elvre* jó példa a jognyilatkozatok értelmezésére megállapított törvényi rendelkezés, miszerint a jognyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a címzettnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel *a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett.*[103] Az *akarati elv* lényege azonban – ami csak kivételesen érvényesül a polgári jogban – annak vizsgálata, hogy mit akart célként elérni a nyilatkozatot tevő személy. Például a végrendeletet kétség esetén az örökhagyó feltehető akaratának megfelelően és úgy kell értelmezni, hogy az örökhagyó akarata lehetőség szerint érvényre jusson.[104]

A *logikai értelmezés* már egy magasabb rendű művelet, ahol *a logika szabályai szerint* vezet le a jogalkalmazó a jogszabályszövegből bizonyos eredményt, azaz a kétes törvényszöveg értelmét a logika szabályai szerint, különösen a törvény logikai szerkezetéből levont következtetések útján állapítja meg.[105] A formális logika szabályainak alkalmazását jelenti,

---

[100] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 110–113.

[101] Nem szabad azonban jogi „műszókat", törvényi fordulatokat és mondatkötéseket erőltetni az értelmezés céljából. SZLADITS Károly (1938a): *Magyar magánjog. Általános rész.* Első füzet. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 155.

[102] LÁBADY (2010): *i. m.* 222.

[103] Ptk. 6:8. § (1) bek.

[104] Ptk. 7:24. §.

[105] SZLADITS (1938a): *i. m.* 155.

különösen az állítások és az azokból levonható egyes következtetések tekintetében. Így kellő körültekintéssel alkalmazható a „többről a kevesebbre” *(a maiori ad minus)* és a „kevesebbről a többre” *(a minori ad maius)* típusú következtetés logikai szabálya; egyetlen lehetséges értelmezés mellett a többi kizártsága *(argumentum ex absurdo);* s leggyakrabban az egyik állításból annak az ellenkezőjére való következtetés *(argumentum a contrario)* használatos.

A *rendszertani értelmezés* keretében egy adott szabály tartalmára vonatkozóan annak a jogrendszeren, jogágon, törvényen belüli, továbbá a törvény egyes részein, címein, fejezetein, sőt az egyes szakaszán, esetleg bekezdésén belüli elhelyezéséből von le következtetést a jogalkalmazó. Ezen túlmenően vizsgálja az általános vagy a különös szabályokat, a főszabályokat és kivételeket, illetve ezeknek egymáshoz való viszonyát.

A *történeti értelmezés* keretében vizsgálni kell a jogszabály keletkezési körülményeit, az adott jogszabályt életre hívó gazdasági és társadalmi körülményeket, a jogalkotó feltételezett célját és magyarázatát. Ezekre leginkább a jogszabály előkészítési szakaszában lezajlott tudományos és politikai viták adataiból és a jogszabály esetleges indokolásából következtethetünk. Az adott jogszabály hatálybalépése után a kibocsátása alapjául szolgáló körülmények folyamatosan változnak, átalakulnak, ezért a történeti értelmezés részeként elemezni kell az adott jogszabály joggyakorlatának változásait, a bírói jogfejlesztés eredményeit. A történeti értelmezés leginkább a tudományos alapú és szintű értelmezés eszköze.[106]

5.3. A jogalkalmazás fontos eszközei

A jogalkalmazás folyamatában annak hatékonyságát elősegítendő fontos szerepet játszik

a) a fikció,
b) a vélelem
c) és az analógia.

Fikcióról beszélünk akkor, ha annak érdekében, hogy egy adott tényállásra irányadó tényállást egy másik, ezzel nem azonos tényállásra is alkalmazni lehessen, a jogalkalmazás megkönnyítése érdekében *a jogszabály* ez utóbbi tényállást *azonosnak mondja ki* az előbbivel, holott *valójában (a jogalkotó által is tudottan) nem azonos vele.* Valójában a fikció nem jogalkalmazási technika, hanem jogalkalmazást elősegítő jogalkotás-technikai eszköz. Míg a normában lehet fikció, addig a norma alkalmazásában soha. A jogbiztonság és igazságosság alapelvi szintű igényét veszélyeztetné, ha a jogalkalmazó a konkrét tényállás minősítése körében élhetne a fikció, azaz a tudva valótlan tényállásra alapítás eszközével.[107] Például az érvénytelen szerződés érvényessé válása esetén a szerződő felek úgy kötelesek egymásnak teljesíteni és az érvényessé válást követő szerződésszegésért úgy felelnek, *mintha* a szerződés megkötésétől fogva érvényes lett volna,[108] továbbá ha a bérlő a dolgot a bérbeadó hozzájárulásával adta albérletbe vagy más használatába, az albérlő és a használó magatartásáért úgy felel, *mintha* a dolgot maga használta volna.[109]

[106] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 109–114.
[107] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 115.
[108] Ptk. 6:111. § (2) bek.
[109] Ptk. 6:334. § (2) bek.

A *vélelem* esetében a jogalkotó egy *valószínű tényállást tekint valónak,* hogy alaphelyzetben elkerülje a valóság bizonyítását. Ezzel a valós tényállás esetére írt jogkövetkezmények a valószínű tényállás esetében külön bizonyítás nélkül is alkalmazhatók lesznek. A vélelem lehet *megdönthető* és *megdönthetetlen vélelem,* amit az határoz meg, hogy a vélelemmel szemben van-e helye ellenbizonyításnak, vagy nincs.

a) *Megdönthető vélelem (praesumptio iuris)* esetén a vélelemmel szemben az ellenbizonyítás megengedett. A *bizonyítási teher* a vélelemtől eltérő tényre jogot alapító személyt jogosítja, és egyben terheli. Például a gyermek apjának azt a férfit kell tekinteni, akivel az anya a gyermek fogamzási idejének kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak legalább egy része alatt házassági kötelékben állt.[110]

b) Ezzel szemben *megdönthetetlen vélelem (praesumptio iuris et de iure)* esetén a jogalkotó eleve kizárja az ellenbizonyítás lehetőségét. Például nem lehet az apaság vélelmét megtámadni, ha a származás reprodukciós eljárás következménye, kivéve, ha az anya férje vagy élettársa az eljáráshoz nem járult hozzá; vagy az apaságot bíróság állapította meg.[111]

Az *analógia.* A polgári jogi jogszabályok alkalmazása során esetleg jelentkező joghézag „kitöltésének" egyik lehetséges eszköze az analógia, ami nem más, mint *a hasonlóság elve alapján* konkrét jogszabályhely által nem szabályozott esetre egy hozzá *hasonló életviszonyra vonatkozó szabály alkalmazása.*[112]

a) *Törvényi analógia (analogia legis)* esetén jogszabály (a jogalkotó) mondja ki, hogy adott esetre milyen más esetre vonatkozó jogszabályt kell alkalmazni. Célját illetően ez a megoldás valójában jogalkotási technika, egy eszköz a jog könnyebb alkalmazhatósága érdekében, és a lényegét illetően azonosítható a kiterjesztő jellegű normával. Például a cégvezetőre a vezető tisztségviselőkkel kapcsolatos kizáró és összeférhetetlenségi okokat megfelelően alkalmazni kell,[113] vagy a betéti társaságra – a törvényben foglalt eltérésekkel – a közkereseti társaságra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.[114]

b) A *jogalkalmazási analógia (analogia iuris)* esetében a jogalkotó az esetleges joghézag kitöltésére nem adott konkrét iránymutatást, ezért a jogalkalmazónak kell kiválasztania és eldöntenie, hogy milyen szabályt fog alkalmazni a hasonlóság elve, az észszerűség és az igazságosság alapelvi követelménye alapján. Ez tehát valóban a jogalkalmazás folyamatának sajátos, nagy felelősséget jelentő és igénylő, csak a magánjogi jogágakra, így a polgári jogra jellemző jogtechnikai eszköze.

Az analógia lényegében *a jogfejlesztő értelmezés egyik fontos eszköze,* szemben a büntetőjoggal, ahol *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* elve az analógia alkalmazását szigorúan tiltja.

---

[110] Ptk. 4:99. § (1) bek.
[111] Ptk. 4:108. §.
[112] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 116.
[113] Ptk. 3:113. § (2) bek.
[114] Ptk. 3:155. §.

Vákát oldal

IV. fejezet
A polgári jogi jogviszony

1. A polgári jogi jogviszony fogalma, jellemzői

A *jogviszonyok* a jogalkotó által szelektált, a jogi szabályozás körébe bevont, jogilag szabályozott társadalmi viszonyok. A jogviszony tehát jogilag szabályozott kapcsolatot jelent két vagy több személy között. Az egy-egy jogviszonyra vonatkozó jogszabályok összességét pedig jogintézménynek tekintjük. A jogviszony mint személyek közötti viszony mindig meghatározott tárgyra irányul, és meghatározott alanyi jogokat és ezekkel korrelációban lévő kötelezettségeket hordoz. Így a magánjogi jogviszonyok dogmatikai szerkezetét tekintve a jogirodalom a jogviszonyok alanyairól, tárgyáról és tartalmáról beszél.[1]

A magánjog sajátosságaira visszautalva *a polgári jogi jogviszonyok főbb jellemzői* a következők:

a) mindig *emberek,* illetve *ember alkotta szervezetek* között jönnek létre;
b) jellemzően *vagyoni jellegű* viszonyok, azonban jelentős számban *személyi természetű* viszonyok is megtalálhatók bennük;
c) a polgári jogi jogviszonyban szereplő felek *egyenjogúak* és egymáshoz képest *mellérendelt pozícióban* vannak;
d) az egymástól egyébként elkülönült, egyaránt *autonóm felek* tipikusan *szabad akaratukból kapcsolódnak össze;*
e) a feleket egymással szemben kiegyensúlyozott mértékű jogosultságok illetik meg, illetőleg kötelezettségek terhelik.[2]

2. A polgári jogviszonyok osztályozása

2.1. Vagyoni és személyi jogviszonyok

A polgári jogi jogviszonyokat sokféle szempontból lehet csoportosítani. Ezek közül azonban kiemelten érdemes megkülönböztetni

a) a *vagyoni viszonyokat*
b) és a *személyi viszonyokat.*

---

[1] Lábady (2010): *i. m.* 249.
[2] Világhy–Eörsi (1962): *i. m.* 90–91.; Bíró–Lenkovics (2014): *i. m.* 118.

A polgári jogi jogviszonyokban túlsúlyban vannak a vagyoni viszonyok, azonban jelentőségüknél fogva a személyi viszonyok is fontos szerepet töltenek be. A *személyi jogon* belül az alábbi jogviszonycsoportokat különböztethetjük meg:

a) a személyek *jogalanyiságával* kapcsolatos viszonyokat (az ember jogképességét és cselekvőképességét szabályozó jogviszonyok, a jogi személyek általános szabályait meghatározó jogviszonyok, az úgynevezett szervezeti viszonyok),
b) a személyiségi jogok védelmének viszonyait, az úgynevezett *személyiségi jogviszonyokat,*
c) a *családjogi jogviszonyokat,*
d) a *szellemi tulajdon* szabályrendszere többek között a személyhez fűződő jogok biztosításával kíván jogi védelmet biztosítani a szellemi alkotások létrehozói számára.

A *vagyoni viszonyokon* belül hagyományosan három nagy jogviszonycsoportot különböztetünk meg:

a) *dologi viszonyok,*
b) *kötelmi viszonyok,*
c) illetve öröklési *viszonyok.*

Az előbbi kettőt szokás élők közötti, az utóbbit halál esetére szóló vagyoni jogviszonyoknak is nevezni. Az öröklési viszonyok az ember halála esetére rendezik el fennálló vagyoni viszonyainak jogi sorsát (az öröklési jogi viszonyokat jellegük szerint főként dologi, de például a végintézkedések és a kötelesrész körében a kötelmi viszonyok jellemzik).

A tisztán polgári jogviszonyoktól meg kell különböztetni az úgynevezett *komplex jogviszonyokat,* amelyekben a magánjogi és jellemzően polgári jogi, illetve a közjogi jogtételek egyes elemei vegyülnek egy jogviszonyon belül. Az alanyok, a tárgy vagy a tartalom körében elegyednek (például az adatvédelmi vagy a környezetvédelmi jogviszonyok).

2.2. Abszolút és relatív szerkezetű jogviszonyok

Az *abszolút szerkezetű jogviszonyoknak* két fő sajátosságuk van: az egyik az, hogy *csak a jogosult személye ismert,* ő van személy szerint megjelölve és név szerint meghatározva, a kötelezett nincs, de a megjelölt jogosulttal szemben mindenki (mint kívülálló) kötelezett. A másik fontos sajátossága a jogviszonynak, hogy a kívülállók kötelezettsége alapvetően *negatív tartalmú:* kötelesek az adott jogosultságot elismerni, a jogosulti joggyakorlást tűrni és tartózkodni annak bármiféle zavarásától. A mindenkivel szembeni abszolút jogosultság sem jelent azonban korlátlan jogokat, hiszen az ilyen jogosult is a törvények, a polgári jog alapelvei, különösen a jóhiszeműség, a tisztesség követelményének szem előtt tartásával, az elvárható magatartás törvényi követelményének, továbbá más személyek alanyi jogainak és törvényes érdekeinek tiszteletben tartásával[3] köteles gyakorolni alanyi jogait. Az abszolút

[3] Az úgynevezett szomszédjogok körében a tulajdonos mint egy abszolút jogviszony jogosultja a dolog használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen a szomszédokat szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné. Ptk. 5:23. §.

szerkezetű jogviszonyok legtisztább formáinak a személyiségi jogviszonyokat és a tulajdonjogot szokás tekinteni.

Relatív szerkezetű jogviszonyokban mindkét fél – több pólus esetén *minden (azaz a jogosulti és kötelezetti pozícióban lévő) alany – név szerint meghatározott,* és ezek csupán egymással szemben – de kölcsönösen – jogosultak és kötelezettek. A relatív jogviszonyok tartalma tipikusan (de nem kizárólagosan) *pozitív,* a jogosult tehát valamely tevőleges magatartás tanúsítását követelheti a kötelezettől, és fordítva. Természetesen kivételesen előfordul olyan eset is, ahol a kötelezett valamilyen magatartástól való tartózkodásra köteles. A relatív szerkezetű jogviszonyok *fő területe a kötelmi jog.*

Az abszolút szerkezetű jogviszonyok relativizálódása figyelhető meg azonban akkor, amikor valaki megsérti egy abszolút szerkezetű jogviszony jogosultjának (például a tulajdonos) abszolút jogát. Ilyen esetben az abszolút jogok a konkrét jogsértővel szemben relatív jogviszonnyá alakulnak át. Ám nemcsak a jogok *megsértése* változtatja át az abszolút szerkezetű jogviszonyt, hanem a jogosult autonómiájának dinamikus, bármely célú önkéntes feladása, azaz a jogalany „forgalombalépése" is (például nyilvános közéleti szereplés vállalása). Ugyanakkor a relatív jogviszonyokat is köteles minden kívülálló tiszteletben tartani és tartózkodni illetéktelen zavarásuktól.

3. A polgári jogviszony elemei

3.1. A jogviszony alanyai

A polgári jogviszony alanyai azok a személyek, akik vagy amelyek polgári jogi jogviszonyok alanyai lehetnek, azaz akik (amelyek) polgári jogi alanyi jogok és kötelezettségek hordozói lehetnek.

3.1.1. A jogalanyok csoportosítása

A jogalanyokat három fő csoportba oszthatjuk:

a) az ember,
b) a jogi személyek,
c) a jogi személyiség nélküli jogalanyok.

Minden *ember* jogképes: jogai és kötelezettségei lehetnek.[4] Vannak olyan polgári jogi jogviszonyok, amelyeknek alanya – jellegüknél fogva – csak az ember lehet, illetve olyan jogok és kötelezettségek, amelyek – ugyancsak jellegüknél fogva – kizárólag az emberhez fűződhetnek (például házasság, bejegyzett élettársi kapcsolat, szülői felügyelet, gondnokság, élethez, testi épséghez, egészséghez való jog, emberi méltósághoz és becsülethez való jog, kötelesrészre való jogosultság).

A *jogi személy* jogképes: jogai és kötelezettségei lehetnek. A jogszabály által megjelölt vezető tisztségviselőin (például ügyvezető, elnök) mint szervezeti képviselőin keresztül

[4] Ptk. 2:1. § (1) bek.

jognyilatkozatot tehet, amellyel alanyi jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat. A jogi személy jogképessége kiterjed minden olyan jogra és kötelezettségre, amely jellegénél fogva nem csupán az emberhez fűződhet *(abszolút jogképesség).*[5] Az állam a polgári jogi jogviszonyokban jogi személyként vesz részt.[6]

Az állam csak annyiban speciális jogalany, hogy a többi jogi személy jogképessége jogszabályi kritériumok alapján az államtól ered, tehát az állam elsődleges, míg a többi jogi személy ezen értelemben másodlagos jogalany. Bár lényegét illetően az állam közjogi-közhatalmi intézmény, magánjogi szempontból a helyzete nem privilegizált, azaz a többi polgári jogi jogalany egyenjogúsága és mellérendeltsége egy jogállamban nem szenvedhet csorbát. Az állam mint szerződő fél éppúgy hibátlan teljesítésre, jogos károkozása esetén bizonyos kivételekkel kártalanításra, jogellenes károkozása esetén kártérítésre köteles, mint más magán- vagy jogi személy.[7]

A *jogi személyiség nélküli jogalanyok* kapcsán elmondható, hogy a hatályos Ptk. hatálybalépését megelőzően a társasági törvény felruházta az akkor jogi személyiséggel nem rendelkező egyes gazdasági társaságokat (betéti társaság és közkereseti társaság) tagjaiktól elkülönült, önálló jogalanyisággal (jogi személyiség nélküli szervezeti jogalanyiság): saját cégnevük alatt jogokat szerezhettek és kötelezettséget vállalhattak, így különösen tulajdont szerezhettek, szerződést köthettek, pert indíthattak és perelhetők voltak.[8] Ezt a különbségtételt a Ptk. megszüntette,[9] mivel jelenleg már mindkét gazdasági társaság jogi személy.

Vannak azonban olyan jogalanyok, amelyeknek tulajdona, szervezete van, perelhetnek és perelhetők, de nincs jogi személyiségük. Ilyen például a *társasház,* amely az általa viselt közös név alatt az épület fenntartása és a közös tulajdonnal kapcsolatos ügyek intézése során jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat, önállóan perelhet és perelhető, gyakorolja a közös tulajdonnal kapcsolatos tulajdonosi jogokat, viseli a közös tulajdon terheit.[10]

3.1.2. A jogalanyok érdekállása

A jogviszonyok alanyainak érdekállása többféle lehet:

a) kétpólusú
b) többpólusú,
c) egy érdekállású.

Kétpólusú (dualisztikus vagy dipólusos) a jogviszony, ha annak alanyai *két különböző* (szembenálló) érdekállásban helyezkednek el – ilyen például az adásvételi szerződés, ahol jellemzően egy eladó és a vevő áll szemben egymással. Hasonló a helyzet a bérleti szerződésnél, ahol a bérbeadó és a bérlő áll a kétpólusú jogviszony két oldalán, vagy a kárköte-

---

[5] Ptk. 3:1. § (1)–(2) bek.
[6] Ptk. 3:405. § (1) bek.
[7] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 123.
[8] A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 2. § (3) bekezdése. (Hatályon kívül helyezte a 2013. évi CLXXVII. törvény 67. § c) pontja. Hatálytalan 2014. március 15-étől.)
[9] Ptk. 3:88. § (1) bek.
[10] A társasházakról szóló 2003. évi CXXXIII. törvény 3. § (1) bek.

lemben a károkozót és a károsultat nevesítették. Ezekben a jogviszonyokban az *ellentétes érdekek kiegyenlítése,* egyensúlyba hozása, illetve az érdekkörök megosztása a jellemző.

A *többpólusú* (pluralisztikus) *jogviszonyok* alanyai egymástól szintén különböző érdekpozíciókat foglalnak el, ám konkrétan nem határozható meg, hogy az a többi partnerrel ellentétes vagy éppen azonos. Ilyen pluralisztikus jogviszony a *bizományi szerződés,* ahol a megbízó, a bizományos és az adásvételi szerződést kötő harmadik személy különböző személy lehet, de említhető még a legalább háromalanyú társasági szerződés is. Míg a *kárkötelemben* teljes körű az ellentétes érdek, hiszen a károsult minél nagyobb összegű kártérítés megfizetését tartja elsődleges érdekének, addig a károkozó fő érdeke a helytállási kötelezettség alóli mentesülés vagy minél kisebb összegű kártérítés megfizetése. A *szerződéses jogviszonyokban* azonban mindig van egy elsődleges közös érdek, a szerződés teljesülése, amely a felek legfőbb közös célja kell, hogy legyen.

Végül léteznek olyan *egy érdekállású* (úgynevezett monisztikus) jogviszonyok is, amelyek alanyai a jogviszony természeténél, jellegénél fogva *azonos érdekállást* foglalnak el. Ilyenek tipikusan – legalábbis külső jogviszonyokban – a jogalanyt alapító szerződések (például egy társasági szerződés) külső, 3. személyek irányában, amelyekben a szerződő felek akaratának iránya megegyezik, hiszen azonos érdekeik közös érvényesítésére, egy irányban történő előmozdítására törekszenek. (Más kérdés, hogy a belső jogviszonyban érdekellentéteik lehetnek és gyakran vannak is.)[11]

3.1.3. Egyidejű többalanyúság

A jogviszony egyazon (jogosulti vagy kötelezetti) pólusán egy időben (egyszerre) többen is szerepelhetnek *(egyidejű többalanyúság).* Ilyen esetben mind a jogosultság, mind a kötelezettség lehet *osztott, együttes* vagy *egyetemleges.* A kérdésre azért kell különös figyelmet fordítani, mert a kötelezettségszegés miatti felelősség e jogi pozíciók alapján terheli az érintett alanyt.

Ha többen tartoznak egy osztható szolgáltatással *(osztott kötelezettség),* akkor minden kötelezett csak a ráeső résszel tartozik, a jogosult minden kötelezettől a ráeső részt követelheti. Kétség esetén a kötelezettek egyenlő mértékű szolgáltatás teljesítésére kötelesek. Osztható a szolgáltatás, ha önállóan használható részekre bontható, kivéve, ha a megosztás a jogosult lényeges jogi érdekét sértené. [12]

a) Ha egy osztható szolgáltatást többen követelhetnek *(osztott jogosultság),* minden jogosult az őt megillető részt követelheti. Kétség esetén a jogosultak egyenlő mértékű szolgáltatás követelésére jogosultak.[13]
b) Ha többen jogosultak nem osztható szolgáltatást követelni *(jogosulti együttesség),* valamennyi együttesen jelen lévő jogosult kezéhez (együttesen) kell teljesíteni.[14]
c) *Egyetemleges kötelezettségről* beszélünk akkor, amikor többen tartoznak egy osztható vagy egy nem osztható szolgáltatással, és *a teljesítés egésze* bármelyik kötelezettől követelhető, azaz *minden kötelezett az egész szolgáltatással tartozik.*

[11] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 124.
[12] Ptk. 6:28. § (1)–(2) bek.
[13] Ptk. 6:31. §.
[14] Ptk. 6:32. §.

Amennyiben bármelyikük teljesít, a jogosulttal szemben a teljesített rész erejéig a többiek kötelezettsége is megszűnik. Ha a kötelezett kötelezettségét meghaladó szolgáltatást teljesített a jogosultnak, a többi kötelezettől a követelésnek őket terhelő része erejéig az általa nyújtott többletszolgáltatás megtérítését kérheti. [15]

d) *Egyetemleges jogosultság* esetén a követelés több jogosultat úgy illet meg, hogy mindegyik az *egész szolgáltatást követelheti.* A kötelezettet ilyenkor egyszeri szolgáltatás terheli, azonban a kötelezettség minden jogosulttal szemben megszűnik, ha bármelyik jogosult kielégítéshez jut.[16]

3.1.4. Egymást követő többalanyúság

A polgári jogviszonyokban – akár jogosulti, akár kötelezetti pozícióban – időben egymást követően is szerepelhet több alany, mégpedig akár a jogalanyok életében (illetve a jogi személyek működése során), akár halála (a jogi személyek esetében megszűnése) esetére. Ilyenkor a jogviszonyokban alanyváltozásról van szó, amelynek során a korábbi jogalanyt *jogelődnek,* a helyébe lépő későbbi jogalanyt *jogutódnak* nevezzük. A jogutódlás kétféle lehet: egyetemes (egyetemleges) vagy különös.

Egyetemes jogutódlásról (successio universalis) van szó akkor, amikor a jogelőd vagyona (azaz a jogosultat megillető vagyoni jogok és kötelezettségek összessége) mint egész száll át a jogutódra (esetleg több jogutódra). Ilyenkor a jogszerzés egyetlen cselekmény, illetve egyetlen esemény alapján jön létre az egész vagyonra nézve, vagyis nincs szükség a vagyon tartalmát kitevő egyes helyzetekre vonatkozó külön-külön jogszerző cselekményekre.[17] Az átszállás kiterjed a vagyon aktív és passzív alkotóelemeire egyaránt,[18] például öröklés esetén az ember halálával hagyatéka mint egész száll át az örökös(ök)re.[19] Hasonló a helyzet jogi személy *egyesülése* esetén, amikor a jogi személy más jogi személyekkel összeolvadás vagy beolvadás útján egyesül. Összeolvadásnál az összeolvadó jogi személyek megszűnnek, és új jogi személy jön létre általános jogutódlás mellett. Beolvadásnál a beolvadó jogi személy szűnik meg, általános jogutódja az egyesülésben részt vevő másik jogi személy.[20] A jogutódlás azonban csak a jogalanyok vagyoni viszonyaira vonatkozhat, mert számos olyan személyhez kötött jogosultságról és kötelezettségről van szó, amelyek személyhez kötöttek, és ezért alanyváltozást nem tűrnek, vagy egyébként is a jogosult haláláig tartanak, például a festőt és a drámaírót szerzői műve tekintetében megillető személyhez fűződő jogai vagy a holtig tartó haszonélvezeti jog.

Különös jogutódlás (successio singularis) esetében a jogutód csak egyes, meghatározott jogok tekintetében lép a jogelőd helyébe, azaz valamely jól körülhatárolható alanyi jogi helyzetben áll be az alanycsere. A különös jogutódlás vagy egy jogra, vagy a jogok

---

[15] Ptk. 6:29. § (1)–(2) bek.; 6:30. § (1) bek.

[16] Ptk. 6:33. § (1) bek.

[17] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 178.

[18] A vagyonban mint egészben bekövetkező utódlás azonban nem jelenti szükségképpen az egész vagyon átszállását. Lehetséges ugyanis, hogy a jogelődnek egymás mellett több jogutódja is van, illetve az egyetemes jogutódja mellett a jogelődnek különös jogutódja is lehet. LÁBADY (2010): *i. m.* 264.; SZLADITS (1938b): *i. m.* 255.

[19] Ptk. 7:1. §.

[20] Ptk. 3:44. § (1) bek.

zárt és pontosan behatárolható körére vonatkozik. Például egy konkrét dolog átruházása adásvétel vagy ajándékozási szerződés alapján, vagy a hagyomány az öröklési jogban.[21] Szintén különös jogutódlásról beszélhetünk akkor, amikor a jogosult a kötelezettel szemben fennálló követelését ruházza át harmadik személyre (engedményezés).[22]

A jogutódlás beállhat

a) a felek akaratán kívül álló okból (törvény erejénél fogva)
b) és a felek akaratából (például ügyleti úton) egyaránt.

A *felek akaratán kívüli ok* például az, ha a törvényes öröklés esetében örökhagyói akaratnyilatkozat nélkül, *a törvény erejénél fogva (ipso iure)* áll be a jogutódlás már a halál pillanatában, és az örökhagyó hagyatéka mint az egész a törvényes öröklés rendje szerint száll át az örökös(ök)re. Lehetőséget ad a törvény azonban arra is, hogy egy *követelés* szálljon át másra jogszabály rendelkezése alapján. Ilyenkor az engedményezés szabályait kell megfelelően alkalmazni.[23] Abban az esetben, ha kivételesen a jogszabályi rendelkezés ír elő a kötelezetti pozícióban alanyváltozást, *tartozásátszállásról* beszélünk.[24]

Előfordul olyan, amikor a felek akaratából a jogosulti vagy a kötelezetti pozícióban áll be alanyváltozás (ügyleti úton).

A *jogosulti pozícióban* áll be jogutódlási helyzet, amikor a jogosult a kötelezettel szembeni követelését másra átruházza *(engedményezés).* Az engedményezés az engedményező és az engedményes szerződése, amellyel az engedményes az engedményező helyébe lép. Az engedményezéshez a kötelezett hozzájárulására nincs szükség, hiszen neki alapesetben mindegy, hogy mint adós kinek tartozik, a jogosulti alanycsere folytán a helyzete nem válhat terhesebbé. Az viszont nem mindegy, hogy kinek teljesít: a jogosult személyében beálló változás folytán a kétszeri teljesítés veszélyét csak úgy kerülheti el, ha hitelt érdemlően tudomást szerez arról, hogy ki a követelés jogosultja. Az engedményező ezért köteles a kötelezettet az engedményezésről az engedményezés tényét és az engedményezett követelést megjelölve írásban értesíteni, vagy az engedményes személyét is meghatározó engedményezési okiratot az engedményesnek átadni.[25]

a) A jogosult azonban nemcsak a követelését, hanem vagyoni értékkel bíró és forgalomképes jogát is átruházhatja másra *(jogátruházás).* A jogátruházás az átruházó és az új jogosult szerződése, amellyel az új jogosult az átruházó helyébe lép.
b) Amennyiben a *kötelezetti pozícióban* élők közötti ügyleti úton áll be jogutódlás, *tartozásátvállalásról* beszélünk. Mivel a jogosult számára nem mindegy, hogy az adósa milyen teljesítőkészséggel és teljesítési képességgel bír, ezért a tartozásátvállalás során egy háromalanyú ügyletről van szó: az eredeti kötelezett és a jogosult megállapodik egy harmadik személlyel (tartozásátvállaló) abban, hogy a tartozásátvállaló a kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló kötelezettségét átvállalja. Ezt követően a jogosult a szolgáltatást kizárólag az átvállalótól

[21] Ptk. 7:31. §.
[22] Ptk. 6:193. §.
[23] Ptk. 6:201. §.
[24] Ptk. 6:207. §.
[25] Ptk. 6:196. §, 6:200. §, 6:468. § (1) bek.

követelheti. Az átvállalót azonban megilletik mindazon jogok, amelyek a kötelezettet a jogosulttal szemben a szerződés alapján megillették.[26]

c) Amennyiben csak egy kétoldalú megállapodásról van szó az átvállaló és az eredeti kötelezett között a kötelezett tartozásának átvállalásáról, nem tartozásátvállalásról, hanem csak *teljesítésátvállalásról* beszélhetünk. Ilyenkor a kötelezettséget átvállaló személy köteles lesz a kötelezett tartozását teljesíteni vagy a kötelezettet olyan helyzetbe hozni, hogy az lejáratkor teljesíthessen. Ez azonban nem eredményez a tartozásátvállalásnál érvényesülő jogutódlási helyzetet, hiszen a jogosult sem követelheti a tartozást az átvállaló harmadik személytől.[27] Amennyiben a felek a teljesítésátvállalásról *a jogosultat értesítik,* egyetemleges kötelezettség jön létre *(tartozáselvállalás),* ahol az új kötelezett a régi kötelezett mellé lépve erősíti a kötelezetti pozíciót. Tartozáselvállalás esetén az egyetemleges kötelezettet mindazon jogok megilletik, amelyek a kötelezettet a jogosulttal szemben a szerződés alapján megillették. Jogutódlási helyzetet azonban ez a jogügylet sem eredményez.[28]

3.2. A polgári jogviszony tárgya

3.2.1. A jogviszony közvetlen tárgya

Az uralkodó felfogás szerint a magánjogi jogviszony *tárgya* az, amire a jogviszony alanyainak jogai és kötelezettségei irányulnak. A polgári jogi jogviszonyokban kétféle tárgyat különböztetünk meg: közvetlen tárgyat, amely szükségszerű eleme a jogviszonynak, és közvetett tárgyat, amely csak esetlegesen fordul elő az egyes jogviszonyokban.[29] A jogviszony *közvetlen tárgyának az az emberi magatartás* tekinthető, amelyet az adott jogviszony alanyainak egymás irányában tanúsítaniuk kell. Lábady szerint azonban a magánjogi jogviszonyok közvetlen tárgyát nemcsak az emberi magatartás képezi, hanem az a védett érdek és érték is, amelyet maga a jogviszony szolgál, azaz amire maga az alanyi jog és kötelezettség vonatkozik.[30] Szűkebb értelemben a közvetlen tárgy *a kötelezett magatartása,* vagyis az a *szolgáltatás,* amit a jogosult a kötelezettől követelhet, s amit a kötelezett a jogosultnak teljesíteni tartozik.[31]

Ez a magatartás a hagyományos osztályozást követve kétféle lehet:

a) *tevőleges,*
b) illetve *nemleges.*

A *tevőleges magatartás* a kötelezettől valamilyen *tevékenység kifejtését követeli meg,* ami megnyilvánulhat „adásban", vagyis a dolog vagy jog átruházásában *(dare),* ilyen például az adásvételi vagy az ajándékozási szerződés, a kölcsön vagy a csereügylet. A tevőleges

[26] Ptk. 6:203. §.
[27] Ptk. 6:205. §.
[28] Ptk. 6:206. §.
[29] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 147.
[30] LÁBADY (2010): *i. m.* 287.
[31] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 128.

magatartás körében azonban a kötelezett valamilyen *tevékenység kifejtését (facere) is vállalhatja.* Klasszikus példa ezekre a magatartásokra a megbízási vagy a vállalkozási szerződés. De bizonyos szempontból a tevőleges magatartások közé sorolhatók az úgynevezett *praestare* tartalmú szolgáltatások is, ahol a kötelezetti magatartás *a tartós rendelkezésre állásban,* illetve szükség esetén a *helytállásban* realizálódik. A polgári jogviszonyok e csoportjára tipikus példa a *biztosítási szerződés,* amely alapján a biztosító köteles a szerződésben meghatározott kockázatra fedezetet nyújtani (rendelkezésre állni), és a kockázatviselés kezdetét követően bekövetkező biztosítási esemény bekövetkezése esetén a szerződésben meghatározott szolgáltatást teljesíteni.[32] Ez tipikusan pénzösszeg megfizetését, „átadását" jelenti.

A *nemleges magatartás* körébe tartoznak az *abszolút szerkezetű jogviszonyok,* hiszen ezekben az esetekben a jogosulttal (tulajdonossal, szerzővel) szemben minden kötelezett tartózkodásra, tűrésre köteles. A kötelezetti magatartás ilyenkor tisztán negatív jellegű: mindenki köteles tiszteletben tartani a meghatározott személy jogait, tűrni és nem zavarni azokat. Szintén nemleges a kötelezetti magatartás a *non facere* típusú szerződések esetében. Idesoroljuk az úgynevezett *használati kötelmeket* (például bérlet, haszonbérlet, haszonkölcsön), amikor a bérbe-, haszonbérbe vagy haszonkölcsönbe adó tulajdonos – ellenérték (díj) fejében vagy visszteher nélkül – *tűrni köteles* a tulajdonában lévő dolog más általi birtoklását, használatát, esetleg még hasznosítását is.

3.2.2. A jogviszony közvetett tárgya

A közvetlen tárgy mellett a vagyoni jogviszonyok túlnyomó részében *közvetett tárgyként* szerepel a *dolog* mint fizikai, létező valóság, amelyre az alanyi jogosultság és kötelezettség irányul. Jogi értelemben *dolognak* minősül minden birtokba vehető testi tárgy, amely tulajdonjog tárgya lehet.[33] Testi tárgyak alatt mindazt értjük, ami érzékszerveinkkel felfogható, tehát látható, tapintható stb. Nem szükséges azonban, hogy a testi tárgyak szilárd halmazállapotúak is legyenek, dolognak minősülnek a folyadékok és a légnemű testek, gázok is.[34] A dologra vonatkozó szabályokat azonban megfelelően alkalmazni kell a *pénzre* és az értékpapírokra,[35] valamint a dolog módjára hasznosítható *természeti erőkre* is (például villamos- vagy hőenergiát fejlesztő szél- vagy vízi erőmű, napenergia).

A dologra vonatkozó szabályokat az állatokra a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezések figyelembevételével kell alkalmazni.[36] A jogviszonyok tárgyát képezhetik *vagyoni értékkel bíró, forgalomképes jogok és követelések* is.

---

[32] Ptk. 6:439. § (1) bek.

[33] Ptk. 5:14. § (1) bek.

[34] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 147.

[35] A pénz alatt itt az érme és a bankjegy értendő, a számlakövetés nem. Ez utóbbi kötelmi követelésként működik és nem dologként. Az értékpapírok esetében pedig a fizikai úton előállított és nyomtatott formában megjelenő értékpapírokra kell gondolni, amelyek a bennük foglalt jogot és követelést inkorporálják. Ma már azonban többnyire a dematerializált, azaz kizárólag számítógépen nyilvántartott értékpapírok veszik át a helyüket, amelyeket rendhagyó dologként kell kezelnünk, azaz a dolgokra szabott rendelkezéseknek csak megfelelő alkalmazására van jogi lehetőség. LESZKOVEN László (2014): A dolog a polgári jogban. In JUHÁSZ Ágnes – LESZKOVEN László – PUSZTAHELYI Réka: *Dologi jog.* Miskolc, Novotni Kiadó. 38.

[36] Ptk. 5:14. § (1)–(3) bek.

Minthogy polgári jogi szempontból dolgok a birtokba vehető, emberi uralom alá hajtható, rendes vagy rendhagyó *tárgyak* lehetnek, így e feltétel hiányában *soha nem lehet a jogviszony tárgya a dologként nem kezelhető élő ember.* Mert az élő ember csak a személyiségi jogoknak lehet a tárgya.[37] Ugyanakkor minősülhetnek rendhagyó dolognak az emberi test szervei, illetve az elhalt ember szervei (testrészei), amelyek külön törvény szerinti korlátozott átengedése (adományozása) jogszerűen csak ingyenes lehet, és nem sérthet személyiségi (kegyeleti) jogokat.[38]

A dolgok az alábbi főbb csoportokba sorolhatók:

a) forgalomképességük szerint vannak forgalomképes, korlátozottan forgalomképes vagy forgalomképtelen dolgok,
b) természeti tulajdonságuk szerint megkülönböztetünk *ingó* és *ingatlan* dolgokat, *helyettesíthető* és *helyettesíthetetlen* dolgokat, *elhasználható* és *elhasználhatatlan* dolgokat, *osztható* és *oszthatatlan* dolgokat,
c) a dolgok egymáshoz való kapcsolódása szerint beszélhetünk *alkotórészről* és *tartozékról*,[39] *növedékről, dologösszességről, vagyonról* (alvagyonról), a dolog *hasznairól, gyümölcseiről* és a dolog fenntartásával kapcsolatos *költségekről* (szükséges, hasznos és fényűző).

A dolog fogalmának és a dolgok osztályozásának részletesebb kifejtésére a dologi jogi tárgyrészben kerül sor.

3.3. A jogviszony tartalma

A polgári jogi viszony tartalmát a jogviszony alanyait megillető *jogosultságok (alanyi jogok),* illetve az őket terhelő *kötelezettségek együttese* alkotja. Az alanyi jog és a jogi kötelezettség egymástól elválaszthatatlanok, kölcsönösen függnek egymástól és feltételezik egymást. Az alanyi jog tartalma gyakran egyenlő a neki megfelelő jogi kötelezettséggel, a kötelezettség tartalmát pedig a jogosultság határozza meg, például az eladó kötelezettségeit egy adásvételi szerződésben a vevő jogai határozzák meg, és viszont.[40]

3.3.1. Az alanyi jogok

Alanyi jogról akkor beszélünk, ha a személy olyan *megengedett cselekedetéről* van szó, amelyhez jogi hatások fűződnek. Az alanyi jog mindig valamely jogi kötelezettség másik oldalaként jelentkezik, így az alanyi jog végső soron jogi kényszerrel biztosított lehetőség valamely kötelezettség teljesítésének a követelésére.[41] Az alanyi jog a jogalany törvény által körülírt, meghatározott és védett, állami kényszereszközökkel biztosított jogosultsága, például a bérlőnek alanyi joga van a bérelt dolgot birtokolni és használni. Az alanyi jog

[37] LÁBADY (2010): *i. m.* 288.
[38] Eütv. XI. Fejezet.
[39] Ptk. 5:15–5:16. §.
[40] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 156.
[41] LÁBADY (2010): *i. m.* 256.

akkor is létrejön és fennáll, ha a jogosult személy nem gyakorolja a jogát.[42] Szladits szerint ahhoz, hogy valamely jogi helyzetet *alanyi magánjognak* nevezhessünk, a következő elemek találkozására van szükség:

a) meghatározott jogosult, akinek érdekében
b) meghatározott vagy meghatározatlan személy(ek) köre
c) bizonyos magatartásra (tevésre vagy nem tevésre) oly módon kötelesek, hogy e magatartás elmulasztása esetén
d) a jogosult kívánságára
e) közvetlen vagy legalább közvetett szankciók alkalmazásának van helye.[43]

Előfordul azonban az is, hogy az alanyi jog jogosultja az elvileg jogos magatartásával az adott konkrét esetben túllépi az alanyi jog gyakorlására megszabott kereteket, ami megvalósíthatja *a joggal való visszaélést.* Ettől minden jogalanynak tartózkodnia kell.

Az alanyi jog az ember vagy ember alkotta szervezet jogilag elismert lehetséges magatartása. Az alanyi jogot abban az állapotában, amelyben állami kényszereszközök útján érvényesíthető és biztosítható, *igénynek* nevezzük. Az igény tehát nem külön alanyi jog, hanem az alanyi jognak csupán egy létszaka: azaz állapota, amelyben már minden feltétel rendelkezésre áll az állami kényszer igénybevételéhez.[44] A jogosult azonban szabadon dönti el, hogy él-e a kikényszerítés lehetőségével, vagy sem. A kikényszerítés alatt az állami (bírósági) igazságszolgáltatás és végrehajtás igénybevételének lehetősége értendő. Az önbíráskodás tilos, kivéve az arányosság követelményét betartó jogos önhatalom lehetőségét a tulajdonvédelem és a birtokvédelem körében.[45]

Az igénnyel szemben állnak a bíróilag nem érvényesíthető jogok. Nem minden alanyi jog részesül ugyanis közvetlen bírói (vagy állami) jogvédelemben, mivel egyes követelésektől a törvény az állami úton történő kikényszeríthetőség lehetőségét megtagadja.[46] Az *igény nélküli helyzetek* több esetkörét különböztetjük meg. Idetartozik például

a) a *naturalis obligatio,*
b) az elévülés,
c) a házastársi személyes kötelezettségek.

A *naturalis obligatio* esetében ugyan a jogosult alanyi joga fennáll, s bár az önkéntes teljesítés lehetősége is adott, azonban az önkéntes teljesítés hiányában a jogosult az alanyi jog kikényszerítéséhez nem kap állami segítséget. Ilyenek például a nem tiltott játékból vagy fogadásból eredő követelések, kivéve, ha a játékot vagy fogadást hatósági engedély alapján bonyolítják le, vagy a kifejezetten játék vagy fogadás céljára ígért vagy adott kölcsönből eredő követelések. A bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelés önkéntes teljesítését nem lehet visszakövetelni jogalap nélküli gazdagodás címén.[47]

Lényegesen nagyobb jelentőséggel bír az igény nélküli jogi helyzetek körében az *elévülés.* Az elévülés lényege, hogy egy törvényben meghatározott idő elteltével az így elévült

[42] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 158.
[43] SZLADITS (1938b): *i. m.* 189.
[44] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 164.
[45] Ptk. 5:6. §, 5:36. § (4) bek.
[46] SZLADITS (1938b): *i. m.* 201.
[47] Ptk. 6:121. §.

követelést bírósági úton érvényesíteni már nem lehet. Az elévült követelés így az időmúlás miatt – kötelezetti kifogás hatására – elveszíti igényjellegét.

Az *elévülés* tehát az idő múlása miatt beálló olyan jogi tény, amely ugyan *a fennálló alanyi jogot nem szünteti meg,* de annak állami kényszereszközökkel való érvényesítését nem teszi lehetővé. Az elévülés intézménye egy megdönthetetlen vélelmet állít fel arra vonatkozóan, hogy az idő múlásával a jogosultnak az igényhez fűződő érdeke közömbössé vált, azaz a jogosult nem kívánja igényét érvényesíteni.[48] Erre tekintettel az elévülés megnehezíti annak a jogosultnak a helyzetét, aki egy bizonyos ideig menthető ok hiányában nem tesz semmit azért, hogy az őt megillető jogot (dolgot) megszerezze. Az elévülés a kötelezettnek a szolgáltatás teljesítésére vonatkozó kötelezettségét nem érinti; az elévült követelés alapján teljesített szolgáltatást a követelés elévülésére tekintettel visszakövetelni nem lehet.[49]

Az általános elévülési idő 5 év, amely alól számos kivétel van.[50] Az elévülés akkor kezdődik, amikor az alanyi jog az „alaki kénytetőség", tehát az igény állapotába lépett, vagyis amikor a követelés *esedékessé vált.* Az elévülési idő folyását bizonyos események közbejötte feltartóztathatja: vagy úgy, hogy az addig letelt idő egyáltalán nem számít *(félbeszakadás),* vagy úgy, hogy a közbejött akadály megszűnése után az akadályt megelőző idő hozzászámít az akadály megszűnését követő időhöz *(nyugvás).*

Az elévülés nyugvása: ha a követelést a jogosult menthető okból nem tudja érvényesíteni, az elévülés nyugszik. Ha az elévülés nyugszik, az akadály megszűnésétől számított *egyéves* – egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetén *három hónapos* – határidőn belül a követelés akkor is érvényesíthető, ha az elévülési idő már eltelt, vagy abból egy évnél – egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetén három hónapnál – kevesebb van hátra.[51]

Az elévülés megszakadása: ha az elévülési idő megszakad, akkor az addig eltelt idő figyelmen kívül marad, és az *elévülési idő* újból kezdődik. Az elévülést megszakítja a kötelezett tartozáselismerése; a kötelem megegyezéssel történő módosítása és az egyezség; a követelés kötelezettel szembeni bírósági eljárásban történő érvényesítése, ha a bíróság az eljárást befejező jogerős érdemi határozatot hozott; vagy a követelés csődeljárásban történő bejelentése.[52]

Az elévülés csak *kifogás* formájában hatályosul, ami azt jelenti, hogy az elévülésre jogot alapító személynek, a kötelezettnek az elévülés tényére *hivatkoznia kell („elévülési kifogás"),* azt a bíróság hivatalból nem köteles észlelni.

---

[48] Az idő múlásával a jogosultnak az igényhez fűződő érdeke is elmúlik. Az a körülmény, hogy igényét hosszú ideig nem érvényesíti, arra mutat, hogy maga sem fektet nagy súlyt annak érvényesítésére. Emellett az idő múlásával elenyésznek az alanyi jog fennállásának a bizonyítékai is. Az okiratok elvesznek, az emlékezet elhomályosul, a tanúk esetleg meghalnak stb. Csak kivételesen fordulnak elő a polgári jogban olyan alanyi jogok, amelyek soha nem évülnek el, ilyen például a tulajdoni igény.

[49] Ptk. 6:23. § (2) bek.

[50] Ptk. 6:22. § (1) bek. Különös elévülési idők: a veszélyes üzem üzembentartójának felelőssége 3 év alatt évül el (Ptk. 6:538. §); a fuvarozási szerződésből származó igény 1 év alatt évül el (Ptk. 6:270. §); a szavatossági igényt érvényesítő személy igénye 1 év alatt, fogyasztói szerződés esetén 2 év alatt évül el [Ptk. 6:163. § (1)–(2) bek]; a bűncselekménnyel okozott kár esetében a követelés mindaddig nem évül el, amíg a bűncselekmény büntethető [Ptk. 6:533. § (1) bek].

[51] Ptk. 6:24. §.

[52] Ptk. 6:25. §.

Állami úton szintén nem érvényesíthetők – Szladits szerint sem – a *házastársi személyes kötelezettségek*. E kötelezettségek kizárólag közvetett szankciók alá vannak helyezve a házassági bontóper keretében.

Függő jogi helyzet. A függő jogi helyzet addig áll fenn, amíg bizonytalan, hogy a megkezdett tényállás kiegészítő eleme bekövetkezik-e, vagy amíg nem következett be a joghatást gátló körülmény – például a szerződés függőben léte a szükséges jóváhagyás bekövetkeztéig; a megtámadható jognyilatkozat, amíg meg nem támadták, vagy a megtámadási jog el nem enyészett; az örökös helyzete, amíg az örökséget el nem fogadta. A tényállás joghatása rendszerint csak akkor áll be, ha a tényállás utolsó eleme is bekövetkezett. Kivételt jelent ez alól az úgynevezett *visszahatás* esete, amikor a joghatást egy korábbi időpontban beállottnak kell tekinteni, vagyis nem az utolsó, hanem egy korábbi tényálláselem beálltától számítva. Például a méhmagzat élve születése esetén a fogamzás pillanatára visszamenőlegesen szerzi meg a jogképességet.[53]

A váromány mint függő jogi helyzet. A leendő jogosult oldalán keletkező függő jogi helyzetet, amely a jogosultra vonatkozóan a későbbi jogszerzés reményét hordozza, *várománynak* nevezzük. Várományi jogról csak akkor beszélhetünk, ha a helyzet jogilag releváns. A jogszerzés kilátásával járó jogi helyzet általában még nem váromány, hiszen az alanyi jog megszerzésének lehetősége a magánautonómiából fakad. A váromány még nem is alanyi jog, hanem az alanyi jog „előképe", az a jogi helyzet, amelynek bizonyos elemei már megvalósultak, de ahhoz, hogy a helyzet alanyi jogot eredményezzen, a tényállás még kiegészítésre szorul.[54] Például ilyen a *felfüggesztő feltétel,* amely esetén egyik fél sem tehet semmit, ami a másik fél jogát a feltétel bekövetkezése vagy meghiúsulása esetére csorbítja vagy meghiúsítja.[55] Például a méhmagzatnak várománya van a jogképesség megszerzésére, ami akkor áll be, ha élve megszületik.

3.3.2. A kötelezettségek

A jogviszony tartalmának másik összetevője az alanyi jogok ellentételezésére a jogosultságokkal kölcsönhatásban álló *kötelezettségek* sora. A kötelezettségek a tárgyi jog által előírt, a jogalanyok által követendő és tanúsítandó, meg nem kerülhető magatartások. Kötelezettségei még az *abszolút szerkezetű jogviszonyokban* lévő jogosultaknak is vannak. Például a tulajdonosnak kell viselnie a dolgával kapcsolatos költségeket és mindazt a kárt, amely másra nem hárítható át *(casus nocet domino).*[56] A szerződéssel kikötött szolgáltatásért *(relatív szerkezetű jogviszonyokban)* – ha a szerződésből vagy a körülményekből más nem következik – ellenszolgáltatás jár.[57] A károsultat – a *kárkötelmekben* – kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettség terheli. Az e kötelezettségek felróható megszegése miatt keletkezett kárt a károkozó nem köteles megtéríteni.[58] A kötelezettség teljesítését

[53] SZLADITS Károly (1937): *A magyar magánjog vázlata. I. rész.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 122–123., illetve lásd részletesebben: SZLADITS (1938b): *i. m.* 245–246.

[54] LÁBADY (2010): *i. m.* 265.; SZLADITS (1938b): *i. m.* 248.

[55] Ptk. 6:117. §.

[56] Ptk. 5:22. §.

[57] Ptk. 6:61. §.

[58] Ptk. 6:525. § (1) bek.

a jogosult állami kényszereszközök útján – jellemzően bírói úton – kényszerítheti ki az önként nem teljesítő másik féltől.[59]

A magánjogi követelés és a magánjogi kötelezettség *korrelatív fogalmak* annyiban, hogy magánjogi kötelezettség általában nem képzelhető el magánjogi jogosultság (követelési jog) nélkül. Mégis vannak olyan esetek, amikor *alanyi jog nélküli kötelezettségről* van szó: idetartozik például a meghagyás, továbbá a bírói úton nem érvényesíthető követelések *(naturalis obligatio).* A magánjogi kötelezettségek teljesítése körében megkülönböztetünk *helyettesítést nem tűrő* (személyes), illetve *helyettesítést tűrő* kötelezettségeket. A kötelezettség tárgyát tevő magatartás minősége szerint léteznek valamely cselekvésre és tevékenységre irányuló *tevőleges* (pozitív) kötelezettségek és valamely magatartástól való tartózkodásra irányuló *nemleges* (negatív) kötelezettségek. Említést tehetünk még vagyoni és nem vagyoni magánjogi kötelezettségekről, valamint fő és járulékos kötelezettségekről.[60]

3.3.3. Az alakító jogok

Előfordulnak a polgári jogban olyan rendhagyó helyzetek, amikor a jogviszony tartalmát az egyik alany egyoldalú nyilatkozatával megállapítja, módosítja vagy megszünteti oly módon, hogy a másik félre nézve keletkeztet kötelezettséget, vagy szüntet meg jogosultságot.[61] Az ilyen egyoldalú nyilatkozatokat alakító jognak – régies kifejezéssel hatalmasságnak – nevezzük. Az alakító jog Lábady szerint az alanyi jogok egy sajátos fajtája, amely alapján a jogosultnak hatalmában áll, hogy egyoldalú cselekvésével jogváltozást idézzen elő saját magának vagy másnak a jogában vagy egyéb jogi helyzetében.[62] Szladits szerint azonban a hatalmasság nem alanyi jog, mert az egyoldalú jogosultsággal szemben nem áll más személy magatartása mint kötelezettség. Az alakító jog sok esetben egyáltalán nem is irányul más személy ellen.[63] A hatalmassággal – Szászy szerint – mindig szemben áll a „kiszolgáltatottság jogi helyzete", mivel valaki mindig ki van szolgáltatva a jogosulti hatalmasság jogi hatásának.[64]

Az alakító jogok megjelenhetnek *egyoldalú jogosultság* formájában – ezek a következő kategóriákba sorolhatók:[65]

a) *Jogalapító* hatalmasságok:
   aa) *Tulajdonszerző* hatalmasságok, mint például az uratlan dolog elsajátítása.
   ab) *Kötelemalapító* hatalmasságok, mint a *vételi jog, visszavásárlási jog* gyakorlása. Ha az adásvételi szerződés megkötésével egyidejűleg a felek megállapodnak abban, hogy a vevő visszavásárlási jogot enged a megvett dologra,

[59] Ptk. 1:6. §.

[60] LÁBADY (2010): *i. m.* 278.

[61] Az alakító jogokkal részletesen foglalkozik Blutman László tanulmányában. Lásd: BLUTMAN László (2013): Alapvető alanyi jogi pozíciók a Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny,* 68. évf. 6. sz. 273–285.

[62] LÁBADY (2010): *i. m.* 271.

[63] SZLADITS (1938b): *i. m.*

[64] A hatalmasság joghatásai a kiszolgáltatottat automatikusan érik anélkül, hogy ebbe bármilyen közrehatása vagy közreműködése lehetne, vagy hogy ellene bármilyen magatartással fel tudna lépni. A hatalmasság gyakorlása tehát teljesen független annak a jogalanynak az akaratától, akit a joghatások érni fognak. SZÁSZY (1947): *i. m.* 239.

[65] SZLADITS (1937): *i. m.* 117–118.

az eladó a vevőhöz intézett nyilatkozatával a dolgot megveheti.[66] Ha a tulajdonos meghatározott dologra nézve szerződéssel vételi jogot alapít, a jogosult a dolgot a szerződésben meghatározott vételáron egyoldalú nyilatkozattal megvásárolhatja.[67] *Jogalapító hatalmasság* például a végrendelkezés joga.[68]

b) *Jogmódosító* hatalmasságok, amikor a kötelmi jogviszonyban álló két személy közül az egyik egyoldalú nyilatkozattal meghatározhatja vagy módosíthatja a jogviszony tartalmát:
   ba) A *választás joga* vagylagos szolgáltatás teljesítése esetén,[69] vagylagos felhatalmazottság esetén *(facultas alternativa).*
   bb) *Kedvezményezett jelölése* 3. személy javára szóló szerződésben.[70]

c) *Jogszüntető* hatalmasságok:
   ca) Aki jogszabálynál vagy a szerződésnél fogva *felmondásra* vagy *elállásra* jogosult, a másik félhez intézett egyoldalú jognyilatkozattal szüntetheti meg a szerződést. A szerződés *felmondása* esetén a szerződés a jövőre nézve, elállás esetén pedig a megkötésének időpontjára visszamenőleges hatállyal szűnik meg.[71]
   cb) *A visszautasítás joga* a hagyaték megnyílta után megilleti az örökösöket, kivéve az államot, így az állam szükségképpeni törvényes örökösnek minősül.[72]

d) Más jogi helyzeteket változtató hatalmasságok:[73]
   da) A *házasság*[74] és az örökbefogadás[75] (családjogi kapcsolatok) *felbontásának* kérése, amely nemcsak jogot, hanem egész jogviszonyt megszüntet.
   db) A *kiesési okra*[76] (például érdemtelenség) való hivatkozás, amelynek sikeressége esetén az érintett az egész öröklési jogviszonyból kiesik.
   dc) *Más személy jogi helyzetének megváltoztatására irányuló hatalmasság* az apaság vagy anyaság bírói megállapításának vagy az apasági vélelem megdöntésének kezdeményezése; továbbá a gondnokság alá helyezési per megindítása vagy valakinek a holtnak nyilvánítására irányuló eljárás megindítása.

Alakító jog a jogviszonyban azonban nemcsak a jogosultat illetheti meg, hanem a *kötelezettet* is. Különleges megítélés alá esnek azok az alakító jogok, amelyek a kötelezettet a vele szemben fennálló *jog megszüntetésére,* illetve a jogból eredő *igény érvényesítésének*

---

66 Ptk. 6:224. §.
67 Ptk. 6:225. §.
68 SZLADITS (1937): *i. m.* 117–118.
69 Ha a kötelezettség több szolgáltatás közül bármelyikkel teljesíthető, a választás joga a kötelezettet illeti. Ptk. 6:134. §.
70 Ptk. 6:136. §.
71 Ptk. 6:213. §.
72 Ptk. 7:89. § (1) bek.
73 SZLADITS (1938b): *i. m.* 228–229.
74 Ptk. 4:21. §.
75 Ptk. 4:138–4:139. §.
76 Ptk. 7:4. §.

kizárására illetik meg. Ezeket az alakító jogokat magánjogi *kifogásoknak (exceptio)* vagy más néven *ellenjogoknak* nevezzük.[77] A kifogások lehetnek

a) *jogszüntető* vagy
b) csak az *igényérvényesítést kizáró* hatásúak.[78]

A jogszüntető kifogások. A jogszüntető hatású kifogás magát az alanyi jogot fogja likvidálni. A legjobb példa erre a beszámítási kifogás, ahol a kötelezett pénztartozását úgy is teljesítheti, hogy a jogosulttal szemben fennálló lejárt pénzkövetelését a jogosulthoz intézett *jognyilatkozattal a pénztartozásába beszámítja.* A beszámítás erejéig a kötelezettségek megszűnnek.[79] A beszámított ellenkövetelés mintegy „kioltja" az egyébként jogalappal bíró alanyi jogot.

Igényérvényesítést kizáró kifogások. E kifogások az alanyi jogot nem szüntetik meg, azonban annak állami kényszereszközökkel való érvényesítését és kikényszerítését átmenetileg vagy véglegesen kizárják. Ebben a körben kétféle kifogást különböztetünk meg: úgynevezett *halasztó hatályú kifogást,* amely csak ideglenesen zárja ki a kötelezettel szemben fennálló alanyi jog érvényesítését, és a *végleges hatályú kifogást,* amely az igény érvényesítését véglegesen meggátolja.[80] Ideiglenes hatályú kifogás például az úgynevezett sortartási kifogás, amelyet az egyszerű kezes emelhet a hitelezővel szemben azon a címen, hogy a követelést előbb a főadóssal szemben kell érvényesíteni.[81] Végleges hatályú kifogás például az elévülési kifogás.[82]

[77] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 181.
[78] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 136–138.
[79] Ptk. 6:49. §.
[80] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 182. Lásd még: SZLADITS (1937): *i. m.* 119–120.
[81] Ptk. 6:419. §.
[82] Ptk. 6:22–6:25. §.

V. fejezet
A jogi tények

1. A jogi tényekről általában

„A jog nem teremt életet, csak kormányozhatja azt." Ez a kormányzás az emberi élet szinte minden területére kiterjed. A társadalmi és gazdasági változásokat, a fejlődést számos esemény, tény és körülmény idézi elő. E tények közül vannak olyanok, amelyek a jog szempontjából teljesen közömbösek, és vannak olyanok is, amelyek jogilag jelentősek. Az életet alakító tényekből, körülményekből, élethelyzetekből általában a jogi norma vagy az utólagos bírói elismerés emel ki párat, és fűz hozzájuk magánjogi joghatásokat. Azokat az emberi, társadalmi és természeti jelenségeket, tényeket, élethelyzeteket, történéseket, amelyek *jogi értékelést nyernek,* és jellegzetesen magánjogi joghatásokat idéznek elő, *jogi tényeknek* nevezzük.[1] Ezek a magánjogi joghatások megnyilvánulhatnak jogviszony keletkeztetésében, módosításában vagy megszüntetésében. A jogi tényeket több szempont alapján csoportosíthatjuk.

a) jogkeletkeztető jogi tények,
b) jogviszony-módosító jogi tények,
c) jogviszonyszüntető jogi tények.

A *jogkeletkeztető tények:* a jogszerzés és a jogutódlás. Az alanyi jog keletkezését valakire nézve *jogszerzésnek* nevezzük. A dologi jog körében nagy jelentősége van annak, hogy a jogszerzés eredeti-e, vagy származékos. *Eredeti jogszerzésről* van szó, amikor a joghatást előidéző szerzésmód következtében lényegében új tulajdonjog áll elő – vagy azért, mert a dolog felett a szerzés bekövetkeztekor *nem állt fenn tulajdonjog* (például tulajdonszerzés gazdátlan javakon),[2] vagy a tulajdonjog az eredeti, korábbi (előző) tulajdonjogtól független, új jogként keletkezik (például találás, elbirtoklás).[3] A jogszerzés tehát más, már fennálló jogra tekintet nélkül áll be. A *származékos jogszerzés* során a jogszerző személy (a jogutód), az adott jogosultságot korábban gyakorló személy *(a jogelőd) helyébe lép,* jogait és kötelezettségeit a jogutód a jogelődtől származtatja. A jogszerzés alapja ilyenkor valamely más jog, és az újonnan szerzett jog ezen a már meglévő jogon alapszik.[4] A származékos jogszerzések típusos alapesete az átruházás,[5] amely során senki nem ruházhat át több jogosultságot, mint amennyivel ő maga jogszerűen rendelkezhet. A származékos jogszerzést az új jogosult

---

[1] Lábady (2010): *i. m.* 297.; Szladits (1938b): *i. m.* 250–251.
[2] Ptk. 5:52. §.
[3] Ptk. 5:54. § és 5:44. §.
[4] Világhy–Eörsi (1962): *i. m.* 177.
[5] Ptk. 5:39. §.

oldaláról *jogutódlásnak* nevezzük. Ilyen esetben a korábbi jogosultat *jogelődnek,* azt pedig, aki a jogot származékos módon megszerzi, jogutódnak hívjuk. Ez az elméleti konstrukció azonban sok esetben nem tartható, mert számos szerzésmód csak nagy nehézségek árán sorolható egyik vagy másik kategóriába. Sokkal nagyobb jelentőséggel bír annak tisztázása, hogy az adott tulajdonszerzésmód a jogszerzőre nézve *tehermentes tulajdonjogot keletkeztet-e, vagy sem*, azaz mikor maradnak fenn és mikor szűnnek meg harmadik személynek a dolgot terhelő jogai.[6]

Jogviszony-módosító jogi tények a jogviszony minden elemében előállhatnak. Jogviszonyt módosító körülmény például a kötelezett késedelme, mert ezzel többféle igény érvényesítésére nyílik lehetősége a jogosultnak (például pénzszolgáltatás esetén késedelmi kamat vagy elállás). Jogviszonyt módosító jogi tény lehet továbbá egy jogszabályi rendelkezés vagy a szerződő felek jogügylete, amelyben konszenzussal módosítják a szerződésüket.

A *jogviszonyszüntető jogi tény* körében a legjellemzőbb példa a szerződés közös megegyezéssel történő megszüntetése vagy felbontása, vagy az egyik fél hatalmasságnak tekinthető, egyoldalú akaratnyilatkozata is, mint az elállás vagy felmondás.[7] Személyhez kötött ügyletek esetén a (természetes személy) jogalany halála vagy egyébként a jogi személy végelszámolása szintén vezethet az adott jogviszony megszűnésére. A vagyonjogi helyzetek többségét azonban a jogalany halála nem szünteti meg, mert azok általában nem személyhez kötöttek, és fennállásukra nézve közömbös az, hogy az eddigi helyett másik személy szerepel alanyként a jogviszonyban. Ilyenkor a jogalany halála csak azt eredményezi, hogy a kérdéses jogi helyzet az örökösre száll át. A jogviszonyt megszüntető jogi tények hatása általában *ex nunc,* azaz a jövőre kiható, de kivételesen lehet *ex tunc* (azaz a keletkezésére visszaható) hatályú is.

A jogi tényeket legfontosabb jellemzőik szerint négy fő csoportba soroljuk:

a) emberi magatartások,
b) emberi és társadalmi körülmények,
c) közhatalmi aktusok,
d) külső körülmények.

2. Emberi magatartások

Az emberi magatartások a joghatások legfőbb mozgatórugói, ezért a magánjog legjelentősebb jogi tényei. Az emberi magatartásokat a jog szempontjából több csoportba oszthatjuk. Létezik a *jogos (jogszerű, megengedett és védett)* és a *jogellenes magatartások* csoportja. A tényállások e két szélsőséges pólusa között kaptak helyet azok a magatartások, amelyeket a magánjogi irodalom *kis relevanciájú* vagy *jogilag nem védett magatartásoknak* nevez.[8] Már az elnevezések is azt sugallják, hogy a jog szempontjából a két igazán fontos, egyértelmű, „tiszta" csoportot a vagy jogos, vagy jogellenes magatartások alkotják, a har-

[6] JUHÁSZ Ágnes (2014): A tulajdonjog megszerzése és megszűnése. In JUHÁSZ Ágnes – LESZKOVEN László – PUSZTAHELYI Réka: *Dologi jog.* Miskolc, Novotni Kiadó. 92.

[7] Ptk. 6:212–6:213. §.

[8] LÁBADY (2010): *i. m.* 299.

madik csoport úgynevezett *köztes területet* alkot. Villányi (Fürst) László nagyon találóan az előbbieket „nagyintenzitású", a köztes csoportot „kisintenzitású" jogi tényeknek nevezte.[9]

2.1. Jogos magatartások

2.1.1. Jognyilatkozatok

A jogi tények közül mind jelentőségükkel, mind pedig gyakoriságukkal kiemelkednek a *jognyilatkozatok.* Az olyan akaratnyilatkozatokat (akaratkijelentéseket), amelyek kifejezetten valamely joghatás kiváltására, azaz magánjogi jogviszony keletkezésére, módosítására vagy megszüntetésére irányulnak, *jogügyletnek* nevezzük. A jogügylet három elemet foglal magában:

a) az *akaratot,* amely a jogügylet belső oldala,
b) az akarat kifejezését, másképpen a *nyilatkozatot,* amely a jogügylet külső oldala, és
c) a *jogi hatást,* amelynek elérésére a jogügylet irányul, és amely a jogügylet normatív elemének mondható.

A *jognyilatkozat* joghatás kiváltására irányuló akaratnyilatkozat,[10] amelyben az a célzat jut kifejezésre, hogy a magatartást tanúsító személy bizonyos joghatás bekövetkezését akarja elérni, és amelyhez a magánjog éppen ezért fűz joghatást. A jognyilatkozatok lehetnek 1. *egyoldalú jognyilatkozatok* vagy 2. a felek egybehangzó akaratát kifejező két- vagy többoldalú jognyilatkozatok, azaz *szerződések.*

Az akaratnyilatkozatok *hatályosulása:*

a) *Nem címzett nyilatkozatok,* amelyek nincsenek meghatározott személyhez intézve. Ilyen például a végrendelet vagy a díjkitűzés. Ezek a nyilatkozatok a megtételükkel létre is jönnek, és hatályossá is válnak.[11]
b) Ezzel szemben a *címzett akaratnyilatkozatok* mindig meghatározott személyhez vagy személyekhez szólnak, így ezek a jognyilatkozatok csak akkor hatályosulnak, ha a címzett a nyilatkozat tartalmáról tudomást is szerez. A *jelenlevők között* tett jognyilatkozat – amely során a jognyilatkozat tartalmáról a címzett annak megtételével egyidejűleg tudomást szerez – nyomban hatályossá válik. A *távollevők között* tett jognyilatkozat a címzetthez való megérkezéssel válik hatályossá. A ráutaló magatartással tett jognyilatkozat a címzett tudomásszerzésével válik hatályossá.[12]

A jognyilatkozat alakja. Az akaratnyilatkozatot háromféle alakban lehet kifejezésre juttatni: szóban, írásban, valamint ráutaló magatartással. A *főszabály* szerint az akaratnyilatkozat érvényessége nem függ alaki megkötéstől. Vannak azonban olyan ügyletek, ahol a *jognyilatkozat érvényességéhez* az is szükséges, hogy az megfeleljen bizonyos alaki feltételeknek.

---

[9] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 141–142.
[10] Ptk. 6:4. §; 6:58. §.
[11] Ptk. 6:5. § (4) bek.
[12] Ptk. 6:5. (1)–(3) bek.

Gyakran a jognyilatkozat érvényességéhez annak írásba foglalása szükséges, amit kimondhat jogszabály és a felek megállapodása egyaránt.[13]

A *szóbeli jognyilatkozat* legtöbbször címzett nyilatkozat, amely a jelenlévők között hangzik el, s a másik fél tudomásulvételével azonnal hatályosul. A szóban tett nyilatkozatokhoz joghatás fűződik minden olyan esetben, amikor nincs írásbeliséget előíró jogszabályi vagy felek által előírt rendelkezés. A szóbeli jognyilatkozatok jellemzően a magánszemélyek egymás közötti, csekélyebb jelentőségű, kisebb értékű ügyletei körében fordulnak elő. Javasolt azonban a bonyolultabb vagy jelentős értékre kötött megállapodásokat – különösen a bizonyíthatóság érdekében – akkor is írásba foglalni, ha ez nem kötelező.

Írásbeli forma. Amennyiben a jogszabály vagy a felek megállapodása alakszerűséget ír elő, ez mindig írásbeli formát jelent. Ha a jognyilatkozatot írásban kell megtenni, az akkor érvényes, ha legalább *a lényeges tartalmát írásba foglalták*. Eltérő rendelkezés hiányában a jognyilatkozat akkor minősül írásba foglaltnak, ha jognyilatkozatát a nyilatkozó fél aláírta. Írásba foglaltnak kell tekinteni a jognyilatkozatot akkor is, ha annak közlésére a jognyilatkozatban foglalt tartalom változatlan visszaidézésére, a nyilatkozattevő személyének és a nyilatkozat megtétele időpontjának azonosítására alkalmas formában kerül sor.[14] Az okiratoknak *három minősítési szintje* ismeretes:

a) *Egyszerű magánokirat.* Az ilyen okirathoz nem fűződik törvényi vélelem, és annak bizonyító erejét a bíróság a bizonyítás általános szabályai szerint a tárgyalás és a bizonyítás összes adatának figyelembevételével állapítja meg.[15] Például a kötbér[16] írásban köthető ki, továbbá ha az adásvételi szerződés tárgya ingatlan, az adásvételi szerződést írásba kell foglalni.[17]

b) A *minősített (teljes bizonyító erejű) magánokirat* az ellenkező bizonyításáig teljes bizonyító erővel bizonyítja, hogy az okirat aláírója az abban foglalt nyilatkozatot megtette, illetve elfogadta vagy magára kötelezőnek ismerte el. A teljes bizonyító erejű magánokirat valódiságát csak akkor kell bizonyítani, ha azt az ellenfél kétségbe vonja, vagy a valódiság bizonyítását a bíróság szükségesnek találja.[18] Attól lesz valami *teljes bizonyító erejű magánokirat,* hogy

   ba) a kiállító az okiratot saját kezűleg írta és aláírta,

   bb) *két tanú igazolja,* hogy az okirat aláírója a részben vagy egészben nem általa írt okiratot előttük írta alá, vagy aláírását előttük saját kezű aláírásának ismerte el; az igazoláshoz az okiraton mindkét tanú elhelyezi az aláírását, továbbá saját kezűleg, olvashatóan feltünteti a nevét és lakóhelyét, ennek hiányában tartózkodási helyét,

   bc) az okirat aláírójának aláírását vagy kézjegyét az okiraton *bíró vagy közjegyző hitelesíti,*

   bd) az okiratot *a jogi személy képviseletére jogosult személy* a rá vonatkozó szabályok szerint megfelelően aláírja,

[13] Ptk. 6:6. § (1) bek.
[14] Ptk. 6:7. § (1)–(3) bek.
[15] Pp. 326. §.
[16] Ptk. 6:186. § (2) bek.
[17] Ptk. 6:215. § (2) bek.
[18] Pp. 325. § (3)–(4) bek.

be) ügyvéd vagy jogtanácsos az általa készített okirat szabályszerű *ellenjegyzésével* bizonyítja, hogy az okirat aláírója a más által írt okiratot előtte írta alá, vagy aláírását előtte saját kezű aláírásának ismerte el,

bf) az elektronikus okiraton az aláíró a minősített vagy minősített tanúsítványon alapuló *fokozott biztonságú elektronikus aláírását vagy bélyegzőjét helyezte el,* és – amennyiben jogszabály úgy rendelkezik – azon *időbélyegzőt* helyez el,

bg) az elektronikus okiratot az aláíró a kormány rendeletében meghatározott azonosításra visszavezetett *dokumentumhitelesítési szolgáltatással* hitelesíti, vagy

bh) olyan, törvényben vagy kormányrendeletben meghatározott szolgáltatás keretében jött létre, ahol a szolgáltató az okiratot a kiállító azonosításán keresztül a kiállító személyéhez rendeli, és a személyhez rendelést a kiállító saját kezű aláírására egyértelműen visszavezethető adattal együtt vagy az alapján hitelesen igazolja; továbbá a szolgáltató az egyértelmű személyhez rendelésről kiállított igazolást elektronikus dokumentumba kapcsolt, elválaszthatatlan záradékba foglalja, és azt az okirattal együtt *legalább fokozott biztonságú elektronikus bélyegzővel és legalább fokozott biztonságú időbélyegzővel látja el.*[19] Például a gazdasági társaság *létesítő okiratát* közjegyzői okiratba vagy ügyvéd, illetve valamelyik alapító jogtanácsosa által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni.[20] Ügyek egyedileg meg nem határozott körére adott általános *meghatalmazás* is akkor érvényes, ha teljes bizonyító erejű magánokiratba vagy közokiratba foglalták.[21] Ha a házastársak *a házastársi közös vagyont szerződéssel osztják meg,* akkor a szerződés akkor érvényes, ha közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalták.[22]

A *közokirat* olyan *papíralapú* vagy *elektronikus* okirat, amelyet *bíróság, közjegyző* vagy más *hatóság,* illetve *közigazgatási szerv* ügykörén belül, a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelő módon állított ki. A közokiratot az ellenkező bizonyításáig valódinak kell tekinteni, a bíróság azonban az okirat kiállítóját hivatalból is felhívhatja nyilatkozattételre az okirat valódisága tekintetében. A közokirat teljes bizonyító erővel bizonyítja, hogy a kiállító a benne foglalt intézkedést megtette, vagy a határozatot a benne foglalt tartalommal meghozta, bizonyítja továbbá a közokirattal tanúsított adatok és tények valóságát, a közokiratban foglalt nyilatkozat megtételét, annak idejét és módját.[23] A leggyakrabban előforduló, közokirati formához kötött nyilatkozatok a korlátozottan cselekvőképes kiskorú vagy az *írástudatlan személy* közvégrendelete,[24] de például a házassági és az élettársi vagyonjogi szerződés érvényességéhez is annak közokiratba (vagy ügyvéd által ellenjegyzett *magánokiratba*) *foglalása szükséges.*[25]

c) Kiváltképpen a tömegügyletek lebonyolításának egyszerűsítését célzó módon a jog elismeri a jognyilatkozat *ráutaló magatartásként való kifejezésének* lehetőségét.

[19] Pp. 325. § (1) bek.
[20] Ptk. 3:95. § (2) bek.
[21] Ptk. 6:16. §.
[22] Ptk. 4:57. § (2) bek.
[23] Pp. 323. § (1)–(3) bek.
[24] Ptk. 7:14. § (4) bek.
[25] Ptk. 4:65. § (1) bek., illetve 6:515. § (1) bek.

> Ráutaló magatartásról beszélünk akkor, ha a nyilatkozattevő az akaratát nem szóban és nem is írásban, hanem valamilyen nyilatkozattételre utaló viselkedése, cselekvése útján fejezi ki. Ráutaló magatartással jönnek létre például az automatából történő adásvételi ügyletek, az önkiszolgáló boltban való vásárlás vagy a parkolás is.[26] Érdekes problémát vet fel a *hallgatás.* A hallgatás, vagyis a nyilatkozattétel „elmulasztása" csak akkor vált ki joghatást, ha 1. a felek kifejezetten így állapodnak meg,[27] *jogszabály így rendelkezik.* Például a határozott időre kötött bérleti szerződés határozatlan időtartamúvá alakul át, ha a bérleti szerződésben megállapított idő letelte után a dolgot a bérlő tovább használja, és ez ellen a bérbeadó 15 napos jogvesztő határidőn belül nem tiltakozik.[28]A hallgatás tehát önmagában nem beleegyezés, azonban a hallgatás is kizárólag a *létező ügyleti akarat* sajátos kifejezéseként értelmezhető: ha nincs (legalább vélelmezett) akarat, kiváltképp akarategység, a hallgatás sem keletkeztet jogviszonyt. Érdekes kivétel a biztosítási szerződés, ami akkor is létrejöhet, ha a szerződő fél fogyasztó, és ha a biztosító az ajánlatra annak beérkezésétől számított tizenöt napon belül nem nyilatkozik.[29]

A jognyilatkozatok egyik formáját alkotják a *szerződések (konszenzus).* A *szerződés* két vagy több fél joghatás kiváltását célzó és arra alkalmas, egybehangzó jognyilatkozata, amelyből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére.[30] A szerződés elengedhetetlen eleme a konszenzus, azaz a felek (két vagy több fél) kölcsönös és egybehangzó akaratnyilatkozata, ami megnyilvánulhat szóban, írásban és ráutaló magatartással egyaránt. Konszenzus hiányában nincs szerződés, a felek egymástól eltérő tartalmú nyilatkozatai (disszenzus) nem alkalmasak szerződés keletkeztetésére, így joghatás kiváltására sem.

A jognyilatkozatok másik formáját alkotják az *egyoldalú jognyilatkozatok.* Egyoldalú jogügyletről akkor beszélünk, amikor az akaratnyilatkozat önmagában – más beleegyezése nélkül – is jogi tényként jelentkezik, azaz jogviszonyt létesít, módosít vagy szüntet meg.[31] Formái:

a) *Jogviszonyt keletkeztető egyoldalú jogügyletek.* Ebben az esetben a nyilatkozattevő egyoldalú nyilatkozatával kötelezettséget keletkeztet a maga számára, mivel saját helyzetét – más helyzetének nehezítése nélkül – bármikor terhesebbé teheti bárki. Ilyen például a díjkitűzés,[32] a közérdekű kötelezettségvállalás,[33] a végrendelet[34] vagy a meghatalmazás.[35] Ugyanakkor egyoldalú nyilatkozatból csak a jogszabályban megállapított esetekben keletkezik jogosultság a szolgáltatás követelésére.[36]

---

[26] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 145.
[27] Ptk. 6:4. § (4) bek.
[28] Ptk. 6:338. § (1) bek.
[29] Ptk. 6:444. § (1) bek.
[30] Ptk. 6:58. §.
[31] Ptk. 6:2. § (2) bek.
[32] Ptk. 6:588. §.
[33] Ptk. 6:589. §.
[34] Ptk. 7:10. §.
[35] Ptk. 6:15. § (1) bek.
[36] Ptk. 6:2. § (2) bek.

b) *Jogviszonyt módosító egyoldalú jogügyletek.* E körbe azon (egyben alakító jognak tekinthető) egyoldalú akaratnyilatkozatok tartoznak, amelyek nem keletkeztetik vagy megszüntetik a jogviszonyt, hanem annak tartalmát befolyásolják. Ilyen például az elévülési kifogás, amely puszta alanyi joggá konvertálja az állami úton kikényszeríthető igényt. A *tartozáselismerő nyilatkozat* esetében pedig – a bizonyítási teher megfordulásával – a nyilatkozatot tevő hátrányára változik meg a jogalanyok egymás közötti helyzete. A nyilatkozattételt követően ugyanis a tartozáselismerőt terheli annak esetleges bizonyítása, hogy mégsem áll fenn a tartozása (mert megfizette, mert nem is tartozott stb.).[37] A jogviszonyt módosító tények körébe tartozó egyoldalú nyilatkozat lehet *„lehívás"* is, amely a határozatlan idejű kölcsön visszafizetését teszi megfelelő időközzel esedékessé.

c) *Jogviszonyt szüntető egyoldalú nyilatkozat.* A már létrejött polgári jogi jogviszonyok megszüntetésére is lehetőség van egyoldalú akaratnyilatkozattal. Ezek lehetnek egyrészt *kifogások,* mint például a beszámítási kifogás,[38] másrészt az egyéb kötelemszüntető hatalmasságok, mint a szerződések körében az egyoldalú nyilatkozattal gyakorolt *elállás* és a *felmondás.*[39] Hasonlóan kötelemszüntető egyoldalú nyilatkozat a *joglemondás* is, amelyet csak kifejezett jognyilatkozattal lehet megtenni, és amit nem lehet kiterjesztően értelmezni.[40]

A képviselet. A *képviselet* nem más, mint helyettesítés jognyilatkozat tételében, illetve elfogadásában. A képviselő a képviselt személy helyett, annak nevében és érdekében tesz, illetve fogad el akaratnyilatkozatot.[41] A képviselet lehet törvényes, szervezeti és jogügyleti képviselet. A jogi személy *törvényes képviseletét* a vezető tisztségviselő látja el, aki képviseleti jogát önállóan gyakorolja.[42] A kiskorúak törvényes képviselői a szülő vagy a gyám, míg a gondnokoltaké a gondnok. Ha a jogi személy létesítő okirata vagy szervezetére és működésére vonatkozó belső szabályzata a jogi személy szervezetén belül *képviseleti joggal járó tisztséget* határoz meg, e tisztség betöltője a jogi személy önálló képviselője lesz (szervezeti képviselet).[43] A *meghatalmazás* képviseleti jogot létesítő egyoldalú, címzett és ingyenes jognyilatkozat, amelyet a képviselőhöz, az érdekelt hatósághoz, bírósághoz vagy ahhoz a személyhez kell intézni, akihez a meghatalmazás alapján a képviselő jognyilatkozatot jogosult tenni *(jogügyleti képviselet).* A meghatalmazáshoz olyan alakszerűségek szükségesek, amilyeneket jogszabály a meghatalmazás alapján megtehető jognyilatkozatra előír. Így például az ingatlan eladására vonatkozó meghatalmazás – mivel az ingatlan-adásvételi szerződés érvényessége írásbeliséghez kötött − írásbeli alakban érvényes. Amennyiben a tulajdonjog bejegyzésére irányuló földhivatali eljárásra is szól a meghatalmazás, akkor az alakiság még szigorúbb: közokirat vagy ügyvéd (jogtanácsos) által ellenjegyzett magánokirat szükségeltetik.

[37] Ptk. 6:26. §.
[38] Ptk. 6:52. §.
[39] Ptk. 6:213. § (1) bek.
[40] Ptk. 6:8. § (3) bek.
[41] Ptk. 6:11. § (1) bek.
[42] Ptk. 3:29. § (1) bek.
[43] Ptk. 3:30. § (1) bek.

2.1.2. A nem jogügyleti megengedett cselekmények

Egyszerű jogcselekmények (másodlagos jognyilatkozatok). Számos esetben előfordul, hogy bizonyos jogszerű emberi magatartáshoz a jog annak vizsgálata nélkül fűz joghatást, hogy az adott cselekedet tanúsítójának volt-e erre irányuló akarata. Az ilyen egyszerű jogcselekmények közé tartoznak tehát az olyan akarat-, érzés- vagy tudatnyilatkozatok, amelyek nem irányulnak kifejezetten a hozzájuk fűzött joghatások elérésére, de azok mégis bekövetkeznek. Jellemzően *egy már létező jogviszonyban fűződik hozzájuk joghatás.* Az ilyen jogcselekmények lehetnek *akaratkijelentések, tudatnyilatkozatok* vagy *érzésnyilatkozatok.*[44]

a) *Akaratkijelentésnek* minősül például, amikor a szomszéd időben tiltakozik a túlépítés ellen, amellyel az építkezőt a rosszhiszemű túlépítővel azonos joghelyzetbe hozza.[45] Amennyiben a szerződésszerű teljesítés elfogadását a jogosult alapos ok nélkül megtagadja, ő maga esik késedelembe *(jogosult átvételi késedelme).*[46]

b) A *tudatkijelentések* közül leginkább a másik fél értesítése, tájékoztatása érdekében tett nyilatkozatok, tényközlések érdemelnek említést, amelyek elmulasztása – a feleket terhelő, kötelmi jogi alapelvként is megfogalmazott együttműködési kötelezettség megsértése okából általában – kártérítési kötelezettséget teremthet.[47] Szladits idetartozónak tekintette a biztosító értesítését a káresemény bekövetkezéséről, vagy a meghatalmazás adását, illetve visszavonását is.[48]

c) A releváns érzésnyilatkozatok közül a legjellemzőbb példa a *megbocsátás.* Ha a kötelesrészből való kitagadás okát az örökhagyó végintézkedése előtt megbocsátotta, a kitagadás érvénytelen, és az örökös kötelesrészre tarthat igényt. Ha a kitagadás okát az örökhagyó a végintézkedése után bocsátotta meg, a kitagadás a végintézkedés visszavonása nélkül hatálytalanná válik.[49]

Az egyszerű jogcselekmények is jognyilatkozatok, de ezek mégsem minősülnek jogügyleti jognyilatkozatoknak.

Magatartás-eredmények. Míg az egyszerű jogcselekmények jognyilatkozati jogi tények, addig a jogügyletnek nem minősülő *reálaktusok* olyan jogcselekmények, amelyek nem jognyilatkozati formában jelennek meg. A reálaktusok esetében a magatartás tanúsítójának akarata nem egy szándékolt joghatás, csupán egy ténybeli eredmény elérésére irányul, mégis ezek a cselekmények joghatást idéznek elő már pusztán a tevékenység eredményénél fogva. Például egy festő nem azért fest egy képet, vagy egy szobrász nem azért készít egy szobrot, hogy polgári jogi jogviszonyt hozzon létre, mégis a szerzői jog szabályai szerint a festőt és a szobrászt is megilletik a művét illetően személyhez fűződő és vagyoni jogok. De idesorolhatjuk a találást, a dolog átalakítását stb.

---

[44] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 150.
[45] Ptk. 5:29. § (1) bek.
[46] Ptk. 6:156. §.
[47] Ptk. 6:62. § (3) bek.
[48] SZLADITS (1938b): *i. m.* 261.
[49] Ptk. 7:79. §.

2.2. Jogilag nem védett magatartások

A jogos és jogellenes között helyezkedik el azoknak a magatartásoknak a köre, amelyek eredményüket tekintve rendellenesek ugyan, de a jog mégsem fűzi hozzájuk a rendellenesség következményeit, ugyanakkor nem is biztosítja azt a védelmet, amely a jogos magatartásokat megilleti. Ezek a magatartások tehát nem jogellenesek, de nem is védettek. Ebbe a csoportba soroljuk az *utaló magatartást,* a *naturalis obligatiókat,* mint például a játékból, fogadásból eredő követeléseket,[50] de idetartoznak az *elévült követelések* is, ha a bíróság az elévülés tényét a kifogás alapján megállapította.[51] A jogos magatartástól a tűrt magatartásokat az különbözteti meg, hogy a jog az adós önkéntes teljesítését tudomásul veszi, azonban a teljesítés kikényszerítéséhez, a bírói úthoz és a végrehajtáshoz nem ad segítséget.[52]

2.2.1. Az utaló magatartás

Ha valaki az akart (szándékos) „utaló" magatartásával másban valamely tény valósága tekintetében hitet ébreszt, és a másik személy e hite alapján olyan cselekményeket végez, illetve mulaszt el, amelyből őt a későbbiekben kár éri, akkor a szándékos magatartás tanúsítója (a biztató) helytállni tartozik. Az utaló magatartás *nem minősül jogügyletnek,* mert a másban valamely képzetet ébresztő magatartás nem akaratnyilatkozat, és nem is irányul joghatás kiváltására; és *nem is jogellenes cselekmény,* mert a magatartás nem ütközik jogszabályba, és önmagában nem is károkozó. Az utaló magatartás ezért köztes helyet foglal el a jogos és a jogellenes cselekmények között.[53] Például ilyen az, ha a menyasszony vagy a vőlegény a másik házassági ígéretében bízva komoly költségekbe veri magát, vagy valaki egy állásajánlatban alapos okkal bízva feladja munkaviszonyát.

Az *utaló magatartás* tehát egy olyan jogilag nem tiltott, szándékos magatartás, amely egy másik jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indít (bíztat), amiből azt önhibáján kívül károsodás éri.[54] Ezért szokták az ilyen kárt „biztatási kárnak" is nevezni. A bíróság a biztató magatartást tanúsító személyt az ilyen kár egészben vagy részben történő megtérítésére kötelezheti, azaz a bíróság az összes tényállási elem megvalósulása esetén sem köteles marasztaló határozatot hozni. Az úgynevezett utaló magatartás *nem deliktuális felelősségi tényállás,* mert nem jogellenes magatartás következménye, ezért a következménye nem is kártérítés, hanem kártalanítás. Az utaló magatartás a szerződéshez és a deliktuális felelősséghez képest olyan *szubszidiárius törvényi tényállás,* amelynek alkalmazására akkor kerülhet sor (kivételesen), ha a felek között polgári jogi szerződés nem jött létre, az ügyletkötéssel ugyanakkor a másik fél nyomatékosan biztatta a jóhiszemű felet, ezért az ebből eredő hátrányok miatt – a kockázat megosztásával – a jogosult kártalanításra tarthat igényt.[55]

---

[50] Ptk. 6:121. §.

[51] Ptk. 6:23. §.

[52] Van olyan nézet is, ami az önhibát is a jogilag nem védett (kis relevanciájú) magatartások közé sorolja. Az önhiba objektív alapja az, hogy az ilyen magatartás jogilag nem védett, de a jogellenesség fokát mégsem éri el. LÁBADY (2010): *i. m.* 306.

[53] LÁBADY (2010): *i. m.* 303.

[54] Ptk. 6:587. §.

[55] BDT2005. 1175.

Az *utaló magatartás* törvényi tényállási elemei a következők:

d) *Szándékos magatartás:* az utaló magatartáshoz csak akkor fűződnek jogkövetkezmények, ha az adott magatartás tanúsítója cselekvőképes. További fontos követelmény a „biztató" szándékos magatartásával szemben, hogy az alkalmas legyen a másik félben valamely tény valósága iránti hit felkeltésére: ezért a magatartásnak *komolynak, egyértelműnek, határozottnak és elhihetőnek* kell lennie.

e) *Az önhiba hiánya:* az emberi magatartásokban, így az utaló magatartásokban sem lehet „vakon bízni". A más emberbe vetett bizalomhoz, különösen egy utaló magatartásra való ráhagyatkozáshoz nagy fokú körültekintésre, mérlegelésre van szükség. Így például a leendő károsultnak meg kell győződni az utaló magatartás *komolyságáról, elhihetőségéről* stb. Az ilyen téren tanúsított mulasztás önhibának minősül, amelynek következményeit mindenki maga viseli.

f) A *jóhiszeműség* az utaló magatartásban bízó fél oldalán azt jelenti, hogy a hite szerinti tény valótlanságáról nem tudott, és kellő gondosság mellett nem is kellett tudnia. Asztalos szerint az utaló magatartás az emberi jóhiszeműséggel való visszaélés – amely nem éri el a jogellenesség szintjét –, ám reparálására és szankcionálására szolgál.[56]

g) Fontos feltétel továbbá, hogy a károsult az utaló magatartásba vetett *bizalma, hite alapján,* a saját *személyi* és/vagy *vagyoni helyzetében* olyan *változtatást* hajt végre, vagy éppen fordítva, olyan helyzetet tart fenn, amit másként az utaló magatartásba vetett bizalma (hite) nélkül nem tett volna meg *(okozati összefüggés).* A kárnak a károsult személy magatartásával, e magatartásnak pedig a másik személy szándékos magatartásával kell okozati összefüggésben állnia. E szabály alapján kizárólag azon kár megtérítésére nyílhat jogi lehetőség, amely azért következett be, mert a károsult jóhiszemű személy, és más szándékos magatartása miatt olyan magatartást tanúsított, amelyből őt önhibáján kívül érte károsodás.[57]

h) *Károsodás* alatt a személyi és vagyoni viszonyokban a helyzetváltoztatás következtében előálló bármilyen hátrányt értünk, ami az utaló magatartás és az arra alapozott károsulti magatartás nélkül ugyancsak nem következett volna be.

i) *A kár megtérítése* nem áll minden esetben elő. Az utaló magatartás tanúsítóját a kár *egészben vagy részben* történő megtérítésére kötelezheti a bíróság az összes körülmény (bizonyítékok) gondos mérlegelése és az arra alapozott saját meggyőződése alapján. A bíróság mellőzheti a kár megtérítésére irányuló igénynek helyt adó határozatot.[58]

A *saját gazdasági tevékenységének,* üzleti tervei, elképzelései *megvalósulásának kockázatát,* a szerződéskötés előmunkálatának költségeit – főszabály szerint – *a fél maga viseli.* A tőle elvárható körültekintéssel eljáró fél javára csak a nagyobb arányú, indokolt költekezés megtérítésére lehet mód.[59] A felek szabadon bocsátkozhatnak szerződési tárgyalásokba, és nem tartoznak felelősséggel – utaló magatartás címén sem – *a megállapodás elmaradásáért.* Ha a felek közötti megállapodás nem terjed ki valamely piacon a kizárólagos forgal-

[56] ASZTALOS (1987): *i. m.* 168.
[57] BDT2005. 1196. I.
[58] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 151–153.
[59] BH2013. 275.

mazási jog kikötésére, akkor az ennek reményében költekező fél utaló magatartás címén nem követelheti az üzleti elképzelései meghiúsulása miatti kárát.[60] Amennyiben a nyertes pályázó *a szerződéskötés elmaradása miatt* biztatási kár iránti igényt érvényesít, bizonyítania kell egyrészt a másik fél szerződéskötési látszatot keltő, szándékos magatartását, másrészt azt, hogy ezzel összefüggésben a saját kockázatviselésének elve alóli kivételt jelentő, objektív alapú okból feltételezett jóhiszemű magatartása folytán őt károsodás érte. A szerződési szabadság elvéből következik, hogy a felek szabadon bocsátkozhatnak szerződési tárgyalásokba, és *nem tartoznak felelősséggel a megállapodás elmaradásáért.* Az egyik fél részéről a szükségleti igényeiről nyújtott tájékoztatás, és a másik fél részéről a közölt igények teljesítésére való felkészülés – akkor is, ha nagyobb anyagi ráfordítást eredményez – olyan üzleti kockázat, ami a kötelezett terhére esik, és a szerződés létrejöttének hiányában nem hárítható át a másik félre. A szerződéskötés elmaradása miatt az utaló magatartásra alapított kárigény kivételesen akkor érvényesíthető, ha a megrendelő *szándékosan* hozza a kötelezettet abba a helyzetbe, hogy költekezett, majd pedig lényegében észszerű indokok nélkül tagadja meg a szerződéskötést. Az a fél, aki a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeivel ellentétesen bocsátkozik szerződési tárgyalásokba, vagy szakította meg azokat, köteles a másik, jóhiszemű fél ebből eredő kárának megtérítésére.[61]

Önmagában amiatt, mert a felek előrehaladott szerződéses tárgyalásokat folytattak, amelyek során nyomatékkal felmerülhetett a szerződéskötés lehetősége, a szerződés létrejöttének elmaradása nem alapozza meg az utaló magatartás miatt a biztatási kártalanítást. *A kár megtérítésére csak az adhat alapot,* ha az egyik fél – adott esetben a vevő – szándékosan hozza a másik felet – adott esetben az eladót – abba a helyzetbe, hogy magas költséggel beszerezze az adásvételi szerződés tárgyát, majd pedig lényegében észszerű indokok nélkül, önkényesen tagadja meg a szerződés megkötését. Az a fél tartozik a másik, jóhiszemű fél kárának részben vagy egészben történő megtérítésével, aki a jóhiszeműség és tisztesség követelményével ellentétben bocsátkozik szerződési tárgyalásokba, vagy szakítja meg azokat.[62]

Gyakran okoz problémát a gyakorlatban, hogy ha összekeverik az utaló magatartás és a ráutaló magatartás fogalmát. A *ráutaló magatartás* a megengedett, így bírói úton feltétlen kikényszerített magatartásnak minősülő jogügyletek körében tárgyalt, akaratnyilatkozatot megjelenítő forma, míg az *utaló magatartás* a kis intenzitású, megengedett magatartás, amelynek nem szükséges, hanem lehetséges jogkövetkezménye a bírói marasztalás.

2.3. Jogellenes magatartások

A jogellenes magatartások a jog parancsába ütköznek, azaz valamely *jogi normát* sértenek. A magatartás jogellenes volta, értékelése *objektív,* tehát a jogellenes magatartás tanúsítójának akaratától és tudatától függetlenül minősül a jogi norma alapján a cselekedet jogellenesnek. A magatartás jogellenes volta akkor is megmarad, ha annak magánjogi jogkövetkezménye már nem állhat be például elévülés okán.[63]

---

[60] BDT2010. 2247.
[61] BDT2005. 1138.
[62] EBD2013. P.12. II.
[63] LÁBADY (2010): *i. m.* 300–301.

A magatartás jogellenessége lehet *abszolút,* ami azt jelenti, hogy az adott magatartás tanúsítása bárkivel szemben tilosnak minősül. Ilyen például a bűncselekménynek is minősülő emberölés, rablás vagy a magánjogban általános tilalomként megfogalmazott *károkozás.*[64] A magatartás jogellenessége továbbá lehet *relatív,* ha csupán a jogviszonyban álló másik féllel, esetleg érdekelt harmadik személlyel szemben jogellenes a tanúsított cselekedet, és csak annak jogát vagy jogos érdekét sérti. Ilyen például a kötelezetti vagy jogosulti késedelem, illetve egyéb szerződésszegő magatartás.

Szokásos a magánjogban a jogellenességnek egy olyan csoportosítása is, amely megkülönbözteti az objektíve jogellenes és a szubjektíve jogellenes magatartást. *Objektív jogellenességről* beszélünk akkor, ha a jogellenesség megállapítása *független a magatartás tanúsítójának akaratától vagy tudatától* (felróhatóságától, vétkességétől, szándékosságától vagy gondatlanságától). Azaz a jogellenesség a jogsértés puszta tényének bizonyításával beáll. *Szubjektív* a jogellenesség akkor, ha megállapításához a jogsértő tudati, akarati állapota (jellemzően felróhatósága) is vizsgálandó.

3. Emberi és társadalmi körülmények

A jogi tények e csoportjába az ember személyében vagy az őt körülvevő társadalmi-gazdasági valóságban rejlő *olyan tényeket, körülményeket, állapotokat* soroljuk, amelyeknek egyes jogviszonyokban jogi jelentősége lehet.[65] Ezek az emberi körülmények, amelyek bizonyos tulajdonságokat, állapotokat fejeznek ki, feloszthatók *objektív* és *szubjektív körülményekre.* Objektívnek minősíti a jogtudomány azokat a körülményeket, amelyek az emberek akaratától és tudatától függetlenek.[66] Ilyen *objektív emberi körülmények* az embernek jogilag jelentős személyállapotai: a kor, a nem, a lakóhely, a hozzátartozói minőség, az ember születése és halála. Az ember feltétlen jogképessége a *születéssel,* feltételes jogképessége a fogantatással veszi kezdetét, e pillanattól fogva jogai és kötelezettségei lehetnek. *Halálával* a személyéhez kötődő jogai és kötelezettségei megszűnnek. A *nagykorúsággal* az adott személy elnyeri teljes cselekvőképességét, míg az emberek *nemének* akkor van jelentősége, ha házasságot vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot kívánnak létesíteni a másikkal. Míg az előbbit csak különnemű, addig az utóbbit kizárólag egynemű személyek köthetnek egymással.[67]

Szubjektívek azok a körülmények, amelyek az ember bizonyos lelki állapotait fejezik ki. Idesoroljuk az ember tudatállapotával, akarati állapotával és érzelmi állapotával kapcsolatos jogi tényeket.[68] A tudatállapot körében kiemelésre érdemes az ember *jó-* vagy *rosszhiszeműsége. Jóhiszemű* az, aki nem tud, és gondos körültekintés mellett sem kellene tudnia a látszattal ellentétes jogi helyzetről. Például a személygépkocsi vevője abban a hiszemben van, hogy az eladó a dolog tulajdonosa. *Rosszhiszemű* viszont az, aki a látszattal ellentétes valóságról tud, vagy kellő gondosság mellett tudnia kellene róla. Például a személygépkocsi vevője tudja, hogy a vásárolt autó lopott, azaz hogy az átruházott dolognak nem az eladó

[64] Ptk. 6:519. § (1) bek.

[65] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 154.

[66] ASZTALOS (1987): *i. m.* 172.

[67] A bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény 1. § (1) bekezdése.

[68] ASZTALOS (1987): *i. m.* 172.

a tulajdonosa. Az emberi tudatállapot körében fontos szerepe lehet még a *tévedésnek*, a *fenyegetettségnek* (különösen, ha azt a másik fél okozta).[69]

Döntően az akarati állapottal jellemezhető szubjektív emberi körülmény a *felróhatóság* és a *vétkesség. Felróhatóság* alatt az adott helyzetben általában elvárható magatartással ellentétes magatartást értjük, míg a *vétkesség* a cselekvő személynek olyan akarati fogyatékossága, amelynél fogva őt felelősség terheli. A vétkességnek két alakzata van: a szándékosság és a gondatlanság. *Szándékos* magatartást tanúsít az, aki cselekményének következményeit kívánja, vagy e következményekbe belenyugszik.[70] *Gondatlanság* esetén a jogsértő előre látja cselekményének lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában, vagy cselekménye lehetséges következményeit azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja.

Az ember magatartását érzelmi állapota motiválja, az érzelmi állapot azonban a magánjog számára nehezen megragadható, így csak kivételesen lehet jogi jelentősége. Ilyen lehet például egy határozatlan idejű ügyvédi vagy orvosi megbízás esetén a „bizalomvesztés" vagy a házasság feldúlttá válása, amely a házasság felbontásához vezethet, továbbá a megbocsátás, ami a családjogon belüli különböző rokontartások esetén értelmet nyerő érdemtelenségi okoknál, valamint az öröklési jogban a kötelesrészből való kitagadási okoknál jut jelentőséghez.

Az ember külső, *társadalmi-gazdasági helyzete* és rokoni kapcsolatai egyes jogviszonyokban nyerhetnek jogi értékelést: ilyenek például az összeférhetetlenségi szabályok a végrendelkezésnél vagy a gazdasági társaság vezető tisztségviselői megbízatásánál,[71] továbbá az alapítvány kedvezményezettjénél.[72]

4. A közhatalmi aktusok

A *közhatalmi aktusok* körébe soroljuk mindazokat a jogalkotási és jogalkalmazási megnyilvánulásokat, amelyek a magánjogi jogviszonyokra alakítólag hatnak. Ebbe a körbe tartoznak az állami, a különböző szakmai és önkormányzati szervek által alkotott normák és eseti határozatok, továbbá a *jogszabályok* és a *jogalkalmazó szervek* (konkrét, eseti) *határozatai, döntései,* így a bírósági, közjegyzői és a hatósági határozatok, illetve néhány esetben az úgynevezett hatósági közreműködés is (lefoglalás, birtokba visszahelyezés, kilakoltatás stb.). Aszerint, hogy ezek az aktusok milyen hatást gyakorolnak a magánjogi viszonyokra, megkülönböztetünk jogviszonyt alakító *(konstitutív)* és megállapító *(deklaratív)* aktusokat.

a) *Konstitutív hatályú aktusról* beszélünk akkor, amikor a jogviszonyt maga *a közhatalmi aktus hozza létre, módosítja, szünteti meg.* Például a gazdasági társaságok cégjegyzékbe való bejegyzése,[73] valamint az ingatlan tulajdonjogának átruházással történő megszerzése során ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése is.[74] Ingatlanon vagy ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogon alapított *haszonélvezeti*

[69] BÍRÓ–LENKOVICS (2014): *i. m.* 155.
[70] Btk. 7. §.
[71] Ptk. 3:115. § és 3:129. §.
[72] Ptk. 3:386. §.
[73] Ptk. 3:100. §.
[74] Ptk. 5:38. § (2) bek.

jog létrejöttéhez az erre irányuló szerződésen vagy más jogcímen felül a dolog birtokának átruházása, valamint a haszonélvezeti jog ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése szükséges.[75]

b) A *deklaratív hatályú aktusok* ezzel szemben jogviszonyok keletkezésére, megszüntetésére, módosulására közvetlenül nem hatnak ki, csupán *megállapítják ezeket a tényeket* (adott esetben a jogviszony hiányát), és alkalmasak a tényleges jogi helyzet tanúsítására, például az ingatlannak elbirtoklással, örökléssel vagy házastársi vagyonközösség címén történő megszerzése esetén a tulajdonváltozás ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése. A deklaratív természetű közhatalmi aktusok már létező jogviszonyokhoz valamilyen joghatást, például harmadik személyekkel szembeni védett állapotot kapcsolnak.

Mindez természetesen igaz lehet fordítva is: *a jogszerzést tanúsító bejegyzés (bejegyeztetés) elmaradása,* elmulasztása a védett helyzet megszűnésével vagy „elenyészésével" járhat. Így a jóhiszemű és ellenérték fejében szerző javára az ingatlan-nyilvántartás tartalmát akkor is helyesnek és teljesnek kell tekinteni, ha az a valódi anyagi jogi jogállapottól eltér. Ennek alapján a szerző a Ptk. szerinti védelemben részesül.[76]

5. Az embertől független, külső körülmények

Az embertől független, külső körülmények alkotják a jogi tények negyedik csoportját, amelyek közül csak a legfontosabbakat fejtjük ki. Ezek a jogilag releváns körülmények lehetnek a külvilágban beálló események, természeti jelenségek, valamint *az idő folyása* is.

5.1. Az idő folyása mint jogi tény

Az idő múlása olyan külső körülmény, amelynek szinte minden jogviszonyban van jelentősége. Ezek közül is kiemelésre érdemesek a kötelmi – azon belül is a szerződéses – jogviszonyok, amelyek körében igen gyakori a *határidőtűzés.* Ilyen például az ajánlati kötöttség,[77] a felfüggesztő feltétel,[78] a bontó feltétel.[79]

A szerződések körében lényeges kérdés a *teljesítési határidő,* amely a legtöbb szerződés esetében nélkülözhetetlen fogalmi elem. A teljesítési határidőt a felek többféleképpen is meghatározhatják:

[75] Ptk. 5:146. § (1) bek.

[76] Ptk. 5:174. §.

[77] Aki szerződés megkötésére irányuló szándékát egyértelműen kifejező és a lényeges kérdésekre kiterjedő jognyilatkozatot tesz, nyilatkozatához kötve marad. Az ajánlattevő kötöttségének idejét meghatározhatja. Ptk. 6:64. (1)–(2) bek.

[78] Ha a felek a szerződés hatályának beálltát bizonytalan jövőbeli eseménytől tették függővé, a szerződés hatálya a feltétel bekövetkeztével áll be. Ptk. 616. § (1) bek.

[79] Ha a felek a szerződés hatályának megszűntét bizonytalan jövőbeli eseménytől tették függővé, a feltétel bekövetkeztével a szerződés hatályát veszti. Ptk. 616. § (2) bek.

a) kiköthetnek *határnapot* (például a kölcsön visszafizetésére egy konkrét napon – július 4-én – kerül sor, vagy
b) *teljesítési időszakot* (július 1-től 15-ig), továbbá
c) megjelölhetnek *véghatáridőt* (legkésőbb január 31-én) is.

A szerződésben rögzített teljesítési határidő elmulasztása kötelezetti késedelemnek minősül, amely szankciót von maga után. Vannak olyan élethelyzetek, amikor csak egy konkrét időpontban és csak abban az időpontban *(fix időpont)* lehet teljesíteni. Ilyen például a születésnapi rendezvény vagy esküvő megszervezése, a báli ruha megvarrása.

Egyes tulajdonszerzési módozatok bizonyos idő elteltét követelik meg. Ilyen az elbirtoklással történő tulajdonszerzés, ahol az ingóknál 10, ingatlanoknál 15 év szakadatlan sajátkénti birtoklást kíván meg a törvény.[80]

A határidők számításának módját maga a Ptk. határozza meg az alábbiak szerint:[81]

a) a *napokban* megállapított határidőbe a kezdő napot nem kell beleszámítani;
b) a *hetekben, hónapokban* vagy években megállapított határidő azon a napon jár le, amely elnevezésénél vagy számánál fogva megfelel a kezdő napnak. Ha ilyen nap az utolsó hónapban nincs, a határidő a hónap utolsó napján jár le;
c) ha a határidő utolsó napja *munkaszüneti nap,* a határidő a következő munkanapon jár le;
d) a határozott naphoz kötött jogszerzés a nap kezdetén következik be.

A határidő elmulasztásának vagy a késedelemnek a jogkövetkezményei csak a határidő utolsó napjának elteltével állnak be.

Az idő folyásának kiemelkedő jelentősége van a polgári jogi igények érvényesíthetősége szempontjából: az időmúlásnak kétféle hatása lehet; ezek függvényében beszélhetünk jogvesztő (vagy záros), illetve elévülési természetű határidőről. *Jogvesztő (vagy záros) határidőről* beszélünk akkor, ha a jogosult csak meghatározott időn belül vehet igénybe állami kényszert, s ha ezt az időt elmulasztja, akkor joga a maga egészében megszűnik. Elévülési jellegű határidő esetén az állami kényszer igénybevételére megszabott határidő eltelte után az alanyi jog nem szűnik meg, csak a kikényszeríthetőség lehetősége.[82] Egy határidő mindig csak akkor tekinthető jogvesztő természetűnek, ha ezt a törvény kifejezetten kimondja. Ha a határidő nem jogvesztő, arra az elévülés szabályait kell alkalmazni.[83] Jogvesztő határidő természetesen kiköthető megállapodásban is.

5.2. Természeti jelenségek

Az emberi erővel elháríthatatlan jelenségek, természeti, elemi csapások vagy társadalmi-gazdasági katasztrófák, válságok, zavargások a jogban mint *„elháríthatatlan külső ok”*

[80] Ptk. 5:44. §.
[81] Ptk. 8:3. §.
[82] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 165.
[83] Ptk. 6:21. §.

(vis maior) jelennek meg, és általában egy jogviszony vagy egy kötelezettség megszűnését, a felelősség alóli mentesülést,[84] illetve a tulajdonosi kárveszélyviselést idézik elő.[85]

A természeti erő (például jégkár) azonban lehet egyben *biztosítási esemény* is, amely nem szünteti meg a jogviszonyt, sőt mint feltétel bekövetkezése közvetlen alanyi jogot keletkeztet a biztosított javára a biztosítási összeg megfizetésére.

Előfordul azonban olyan eset is, amikor még a *vis maior sem ad mentesülést* a felelősség alól. Ilyen eset például az, amikor a bérlet megszűnése után a bérlő a dolgot jogosulatlanul tartja vissza magánál: a visszatartás idejére a szerződés alapján kikötött bérleti díj megfizetésén túl *minden olyan kárért felel, amely enélkül nem következett volna be.*[86]

Felhasznált irodalom

ASZTALOS László (1987): *Polgári jogi alaptan. A polgári jog elméletéhez.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

BECK Salamon (1928): Jog és igazság viaskodása. A magánjogi törvénykönyv visszhangja. *Polgári Jog,* 8. sz. 157–162.

BENEDEK Károly (1964): A polgári jog legfontosabb alapelvei. *Jogtudományi Közlöny,* 19. évf. 12. sz. 633–640.

BÍRÓ György – LENKOVICS Barnabás (2013): *Új magyar polgári jog. Általános tanok.* Miskolc, Novotni Kiadó.

BÍRÓ György – LENKOVICS Barnabás (2014): Általános tanok. In BARZÓ Tímea – BÍRÓ György – JUHÁSZ Ágnes – LENKOVICS Barnabás – PUSZTAHELYI Réka: *Általános tanok és személyek joga.* Miskolc, Novotni Kiadó. 20–164.

BLUTMAN László (2013): Alapvető alanyi jogi pozíciók a Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny,* 68. évf. 6. sz. 273–285.

GROSSCHMID Béni (1905): *Magánjogi előadások. Jogszabálytan.* Budapest, Athenaeum Kiadó.

GROSSCHMID Béni (1932): *Fejezetek kötelmi jogunk köréből. Második rész.* Jubileumi kiadás, Budapest, Grill Kiadó.

GROSSCHMID Béni (1933): *Fejezetek kötelmi jogunk köréből.* II. rész. Budapest, Grill Kiadó.

JUHÁSZ Ágnes (2014): A tulajdonjog megszerzése és megszűnése. In JUHÁSZ Ágnes – LESZKOVEN László – PUSZTAHELYI Réka: *Dologi jog.* Miskolc, Novotni Kiadó. 92–137.

KECSKÉS László (2013): Első könyv: Bevezető rendelkezések. In WELLMANN György szerk.: *Polgári jog I/VI.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 39–77.

KELEMEN László (1935): A joggal való visszaélés (Chicane). Különlenyomat, *Jog,* II. évf. 4. sz.

KOLOSVÁRY Bálint (1930): *Magánjog. A magyar magánjogból tartott egyetemi előadások rövid foglalata.* Budapest, Studium Kiadó.

LÁBADY Tamás (2010): *A magyar magánjog (polgári jog) általános része.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

[84] Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik. Ptk. 6:535. § (1) bek.

[85] A tulajdonos viseli a dologban beállott azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni. Ptk. 5:22. §.

[86] Ptk. 6:341. § (2) bek.

LÁBADY Tamás (2012): *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Harmadik, javított, bővített kiadás. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
LESZKOVEN László (2014): A dolog a polgári jogban. In JUHÁSZ Ágnes – LESZKOVEN László – PUSZTAHELYI Réka: *Dologi jog*. Miskolc, Novotni Kiadó. 37–50.
LESZKOVEN László (2016): *Szerződésszegés a polgári jogban*. Budapest, Wolters Kluwer.
NOVOTNI Zoltán (1991): *Polgári jog I. Általános rész*. Miskolc.
SÁRÁNDI Imre (1965): *Visszaélés a joggal*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
SZÁSZY István (1947): *A magyar magánjog általános része különös tekintettel a külföldi magánjogi rendszerekre*. I. kötet. Budapest, Egyetemi Nyomda.
SZLADITS Károly (1937): *A magyar magánjog vázlata*. I. rész. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata.
SZLADITS Károly (1938a): *Magyar magánjog. Általános rész*. Első füzet. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata.
SZLADITS Károly (1938b): *Magyar magánjog. Általános rész*. Második füzet. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata.
SZLADITS Károly szerk. (1933): *Glossza Grosschmid Béni „Fejezetek kötelmi jogunk köréből" című művéhez*. Budapest, Grill Kiadó.
SZLADITS Károly szerk. (1941): *Magyar Magánjog*. I. kötet. Budapest, Grill Kiadó.
TERCSÁK Tamás (2003): *A joggal való visszaélés*. A Szladits Szeminárium Kiadványai, Budapest.
VÉKÁS Lajos (2007): A törvény célja. In GELLÉRT György szerk.: *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata 1*. Budapest, CompLex Kiadó. 27–31.
VERESS Emőd (2017): *Román polgári jog. Általános rész*. 2. kiadás. Kolozsvár, Sapientia Forum Iuris Könyvkiadó.
VILÁGHY Miklós – EÖRSI Gyula (1962): *Magyar Polgári jog*. I. kötet. Budapest, Tankönyvkiadó.

További irodalom

ASZTALOS László (1966): *A polgári jogi szankció*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
ASZTALOS László (1985): *Polgári jog. Általános rész*. Budapest, Tankönyvkiadó.
BECK Salamon (1927): *A kötelemvalósulás*. Budapest, Pesti Lloyd Társulat.
CSANÁDI György (1984): *Polgári jog*. Budapest, Tankönyvkiadó.
DEZSŐ Gyula (1931): *Szolgáltatás és ellenszolgáltatás a kötelmi jog körében*. Kecskemét, Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda.
DEZSŐ Gyula (1936): *Változó tárgyú kötelmek*. Debrecen, Studium Kiadó.
EÖRSI Gyula (1950): *Magánjog és polgári jog*. Budapest, Jogi és Államigazgatási Kiadó.
EÖRSI Gyula (1983): *Kötelmi jog. Általános rész*. Budapest, Tankönyvkiadó.
FEHÉRVÁRY Jenő (1941): *Magyar magánjog kistükre*. Budapest, Budai Nyomda.
FÖLDI András (2001): *A jóhiszeműség és tisztesség elve. Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig*. Budapest, Publicationes Instituti Iuris Romani Budapestiensis.
FRANK Ignác (1845): *A közigazság törvénye Magyarhonban*. I. rész. Buda, Egyetemi nyomda.
FUGLINSZKY Ádám: (2015) *Kártérítési jog*. Budapest, HVG-ORAC Kiadó.
GROSSCHMID Béni (1901): *Magánjogi tanulmányok I–II*. Budapest, Politzer Kiadó.
KAUSER Lipót (1935): *„Fogalomkultusz" és „életszerűség"*. Magyar Jogászegyleti Értekezések.
KELEMEN László (1937): *A jóhiszeműség és tisztesség a magánjogban*. Szeged.

KELEMEN László (1941a): *A szerződésen alapuló kötelem.* Szeged, Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete.

KELEMEN László (1941b): *A szerződésen alapuló kötelmek áldozati határa.* Budapest.

KOLOSVÁRY Bálint (1907): *A magyar magánjog tankönyve.* I. kötet. Budapest, Politzer Kiadó.

LESZKOVEN László – PUSZTAHELYI Réka szerk. (2016): *Kötelmi jog. A kötelmek közös és a szerződések általános szabályai.* Miskolc, Novotni Kiadó.

MARTON Géza (1960): *A római magánjog elemeinek tankönyve. Institúciók.* Budapest, Tankönyvkiadó.

NIZSALOVSZKY Endre (1933): *Az érdekkutató jogtudomány a magánjogban.* Debrecen, a Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai, V. kötet, 7. szám.

NIZSALOVSZKY Endre: *Kötelmi jog Általános tanok. 1948/49. tanévi előadások.* Kézirat (é. n.), MEFESz Jogász Kör.

NOVOTNI Zoltán (1992): *Polgári jog 1. Általános rész.* Budapest, Tankönyvkiadó.

NOVOTNI Zoltán (1993): *A polgári jog normarendszere és a gazdasági jogalkotás összefüggései, illetve ellentmondásai.* Miskolc.

OSZTOVITS András szerk. (2014): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja.* III. kötet. Budapest, Opten Kiadó.

PUSZTAHELYI Réka (2015): *A magánjogi elévülés.* Miskolc, Novotni Kiadó.

SCHWARZ Gusztáv (1892): Az akarat a szerződésben. *Magyar Igazságügy,* XXXVII.

SCHWARZ Gusztáv (1900): *Institutiók és Pandekták.* Budapest, Politzer Kiadó.

SCHWARZ Gusztáv (1911): *Új irányok a magánjogban.* Budapest, Athenaeum Kiadó.

SZÁSZY István (1948): *A magyar magánjog általános része különös tekintettel a külföldi magánjogi rendszerekre.* II. kötet. Budapest, Egyetemi Nyomda.

UJLAKI László (1990): *Méltányosság a polgári jogban.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk. (2014): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.

VÉKÁS Lajos (1992): A szerződési szabadság alkotmányos korlátai. *Jogtudományi Közlöny,* 54. évf. 2. sz. 53–60.

VÉKÁS Lajos (2001): *Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

VÉKÁS Lajos szerk. (2008): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez.* Budapest, CompLex Kiadó.

VILÁGHY Miklós – EÖRSI Gyula (1965): *Magyar polgári jog.* I–II. rész. Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat.

WELLMANN György szerk. (2014): *Polgári jog V/VI.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

ZLINSZKY Imre – REINER János (1899): *A magyar magánjog mai érvényében.* Budapest, Franklin Társulat.

ZOLTÁN Ödön (1961): *Felelősség szerződésen kívül okozott károkért.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

ZSÖGÖD Benő (1901): *Magánjogi tanulmányok, tervezetek és kisebb dolgozatok.* Budapest, Politzer Kiadó.

Második rész:
Az ember mint jogalany

Vákát oldal

I. fejezet
Fogalmi alapvetés

1. A személyek köre

A *személyek* kifejezés a polgári jogban azt jelenti, hogy *kik lehetnek* polgári jogviszonyok alanyai. Más néven ezt a képességet *jogalanyiságnak* nevezzük. Személynek minősül a polgári jogban az *ember,* az *állam* és a *jogi személy.*

Az *ember* jogalanyisága minden olyan jogviszonyra kiterjed, amelynek jellegénél fogva az ember alanya lehet. Ebből kifolyólag vannak olyan polgári jogi jogviszonyok is, amelyeknek – jellegüknél fogva – az ember nem lehet alanya. Az állam jogalanyisága szintén nem korlátlan, hiszen nem lehet alanya az ember személyéhez kötött jogviszonynak. A *jogi személyek* jogalanyisága – az államhoz hasonlóan – mindazokra a jogokra és kötelezettségekre kiterjed, amelyek jellegüknél fogva nemcsak az emberhez kötődhetnek. Említést kell tennünk olyan szervezetekről is, amelyek jogi személyiséggel bár nem rendelkeznek, mégis bizonyos jogviszonyokban önálló jogalanynak tekinthetők (például társasházak).

2. A jogképesség és más képességek

A *jogképesség* az embernek, az államnak és a jogi személynek az a képessége, hogy polgári jogviszonyok alanya, azaz polgári jogok és kötelezettségek birtokosa lehet. A jogképesség elengedhetetlen feltétele annak, hogy valakinek a polgári jog területén jogai és kötelezettségei legyenek, vagyis a jogképesség a polgári jogi értelemben vett alanyi jogok és kötelezettségek általános (absztrakt) feltétele.[1] A személy *jogalanyisága* az adott polgári jogviszonyban tehát mint *jogképesség* jelentkezik. Ez azonban nem jelenti egyúttal azt is, hogy valamennyi polgári jogviszony alanya lehet az adott személy. A jog személynek csak azt ismeri el, akit jogképességgel ruházott fel.[2] A magyar polgári jog azonban *más képességeket* is meghatároz (lásd alább).

A *szerzőképesség* az adott személy *konkrét képességét* fejezi ki arra, hogy meghatározott alanyi jogokat szerezhessen, illetve kötelezettségeket vállalhasson. A szerzőképesség a konkrét jogviszonyban meghatározott alanyi jogok és kötelezettségek megszerezhetőségét fejezi ki. Ilyen, amikor a jogszabály bizonyos vagyontárgyak (ingók vagy ingatlanok) forgalmát korlátozza, és ezáltal meghatározott személyi kört a szerzésből kizár, például külföldiek

---

[1] Világhy Miklós – Eörsi Gyula (1962): *Magyar Polgári jog.* I. kötet. Budapest, Tankönyvkiadó. 95.

[2] Szladits Károly (1937): *A magyar magánjog vázlata.* I. rész. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 72.

ingatlanszerzésének vagy a termőföldtulajdon megszerzésének feltételekhez kötése.[3] Vannak továbbá olyan jogviszonyok is, amelyeknek csak bizonyos személyek lehetnek az alanyai. Például házasságot engedéllyel is csak 16. életévet betöltött személy köthet, végrendeletet (közvégrendeletet) is csak legalább 14. életévét betöltött kiskorú tehet.[4]

A *cselekvőképesség* az embernek (és csakis az embernek) az a képessége, hogy saját akaratelhatározásával, -cselekményével és akaratnyilatkozatával önállóan szerezhet jogokat és vállalhat kötelezettségeket. (A cselekvőképesség korhatárát a Ptk. állapítja meg. Eszerint az emberek 14 év alatt cselekvőképtelenek, 14–18 között korlátozottan cselekvőképesek, 18 év fölött pedig teljesen cselekvőképesek.)

A *perképesség* a jogképesség eljárásjogi vetülete, a perben állás lehetősége, vagyis az, hogy *a jogalany* bíróság előtti eljárásban (perben) félként szerepelhet. A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) 33. §-a szerint a perben fél az lehet, akit a polgári jog szabályai szerint jogok illethetnek és kötelezettségek terhelhetnek. A felek perbeli jog- és cselekvőképességét, valamint a törvényes képviselőnek ezt a minőségét a bíróság az eljárás bármely szakaszában *hivatalból* vizsgálja.

A *vétőképességnek* a kártérítési jogban van jelentősége, ahol a károkozó személy belátási képességének hiánya vagy fogyatékossága kizárhatja a felróhatóságot és ezzel a károkozó felelősségének megállapítását. A bíróságnak minden egyes egyedi esetben döntenie kell arról, hogy a károkozó személy rendelkezett-e a károkozás során olyan belátási képességgel, amellyel fel tudta mérni a károkozással kapcsolatos magatartásának következményeit, azaz vétőképes volt-e vagy sem. (A vétőképességnek nincs törvényi korhatára, azt a bíróság 9–12 év között a körülmények mérlegelésével állapítja meg.) Az *ítélőképesség* a gyermeknek azt a képességét jelenti, hogy az őt érintő és eldöntendő kérdésekben tud-e önállóan és befolyásmentesen véleményt alkotni és nyilvánítani. Ennek a családjogban van jelentősége. Ez utóbbi két képességet *szituatív képességnek* nevezzük tekintettel arra, hogy azok megítélése mindig a konkrét helyzettől függ.

---

[3] Az általános jogképesség mellett Szladits megkülönböztetett különös jogképességet, ami azt jelentette, hogy az adott személy bizonyos alanyi jogokat megszerezhet-e, a már megszerzett jogokat megtarthatja-e, bizonyos kötelezettségek terhelhetik-e, és ha igen, ezek uralma alatt maradhat-e. Például képesség gyámság vagy gondnokság viselésére, bizonyos típusú ingatlan megszerzésére. SZLADITS Károly (1938c): *Magyar magánjog. Általános rész.* Harmadik füzet. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 400.

[4] KÖRÖS András (2013a): A jogképesség. In KECSKÉS László – KÖRÖS András – MAKAI Katalin – OROSZ Árpád – OSZTOVITS András – PETRIK Ferenc: *Az új Ptk. Magyarázata I/VI.* PETRIK Ferenc főszerk. Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 78.

II. fejezet
Az ember jogképessége

1. Az ember jogképessége általában

Minden ember jogképes: jogai és kötelezettségei lehetnek. A jogképességet korlátozó jognyilatkozat semmis.[1] Számos nemzetközi dokumentum deklarálja az ember veleszületett jogát arra, hogy jogképességét, jogalanyiságát bárhol elismerjék. Az Alaptörvényben is gyökeredző tétel, hogy *a törvény előtt mindenki egyenlő,* és *minden ember jogképes.*[2] Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékosság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.

Az ember jogképessége a magyar jog szerint általános, egyenlő és *feltétlen.* Általános, mert minden ember kivétel nélkül jogképes. A magyar jog semmi olyan tulajdonságot nem jelöl meg, amely az emberek, illetve az emberek jogképessége közötti különbségtételt indokolná. *Egyenlő,* mert a *jogképesség terjedelme* szempontjából sincsenek az emberek között különbségek. Nemcsak mindenkire kiterjed a jogképesség, hanem mindenkire *egyenlő mértékben* terjed ki. Az ember jogképessége tehát valamennyi lehetséges szempontból egyenlő. Ezen lehetséges elhatárolási kritériumok – mint a kor, nem, nemzeti hovatartozás, állampolgárság – teljes köre nem sorolható fel, már csak azért sem, mert a társadalmi és gazdasági változásokkal számuk és fajtájuk folyamatosan változik.

A jogképesség egyenlősége azonban nem jelenthet azonos szabályozást. A jogalkotó a „pozitív diszkrimináció" alkalmazásával a társadalmilag vagy egyéb szempontból indokolt esetekben kedvezőbb feltételeket állapíthat meg, vagy támogató különbséget tehet. Így az Alaptörvény külön intézkedéseket ír elő az esélyegyenlőség biztosítására *a gyermekek, a nők, az idősek és a fogyatékkal élők védelme* érdekében.[3] A jogegyenlőség szintén nem jelenti a természetes személyek jogon kívüli szempontok szerinti egyenlőségét. Az ember *hivatása, képzettsége, kereseti viszonyai* szerint különbözhet, és ténylegesen különbözik is más emberektől. Az állam joga, hogy a jogalkotás során figyelembe vegye az emberek között ténylegesen meglévő különbségeket.

Végül, az ember jogképessége azért *feltétlen,* mert a jogképesség megszerzéséhez az ember részéről semmiféle külön tulajdonságra vagy teljesítményre – értelmi fejlettségre, életképességre, nyilatkozatra stb. – nincs szükség. Nem szükséges az sem, hogy a megszületett baba legalább valamennyi *ideig* életben legyen, ha az orvos szerint élve született.

---

[1] Ptk. 2:1. § (1)–(2) bek.

[2] Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XV. cikk (1)–(2) bek.

[3] Magyarország Alaptörvénye XV. cikk (4)–(5) bek.

A jogképességet korlátozó jognyilatkozat semmis, tehát az ember sem szerződéssel, sem pedig egyoldalú nyilatkozattal nem mondhat le arról, hogy polgári jogviszony alanya lehessen. Ugyanez vonatkozik a jogképesség *teljes kizárását* tartalmazó nyilatkozatra is, ami a szövegből egyébként *minori ad maius* következik.[4]

Nem minősül jogképességet korlátozó szerződésnek *valamely jogról történő lemondás* – például ha az elővásárlási jog jogosultja lemond elővásárlási jogáról.

2. A jogképesség kezdete

A törvény a jogképesség kezdetét *az ember fogamzásának időpontjához* köti azzal a feltétellel, hogy élve születik. A fogamzástól az élve születésig tehát a jogképességet illetően *függő jogi helyzet áll fenn.* A fogamzás időpontjára a törvény *vélelmet* állít fel: a fogamzás időpontja a születéstől visszafelé számított 300. nap, ami megdönthető vélelem. Bizonyítani lehet ugyanis, hogy a fogamzás korábban vagy később történt.[5] A bizonyításnak mind a gyermek érdekében, mind pedig annak ellenében helye lehet.[6] Minden ilyen esetben a bizonyítás elsősorban *orvosszakértői* kérdés. *Annak a személynek kell bizonyítania,* aki a 300. napos fogantatási időt vitatja.

Az élve született ember – akármilyen rövid ideig él is – *jogképes,* és megszerzi azokat a jogokat, illetőleg rászállnak azok a *kötelezettségek,* amelyek az élve születésétől függtek. Mindazokban a jogviszonyokban (például öröklési jogviszonyok), amelyekben jogosultként vagy kötelezettként méhmagzat szerepel, egy időre függő jog helyzet áll be. A függő jogi helyzet mindaddig tart, amíg a magzat élve meg nem születik, vagy az lehetetlenné válik. Amennyiben a magzat élve születik, akkor a jogokat és kötelezettségeket a fogamzásának időpontjára visszamenőleges hatállyal szerzi meg. Míg, ha az élveszületés lehetetlenné válik (például elvetél az édesanya), akkor szintén visszamenőleges hatállyal, de úgy tekinthető, mintha a függő jogi helyzet el sem kezdődött, azaz a magzat meg sem fogant volna.[7] A méhmagzat jogképességének kérdése leginkább öröklési képességgel kapcsolatban merül fel, ha az örökhagyó végakarata szerint a már megfogant, de még meg nem született személy örökösként számításba jöhet. A méhmagzat öröklési képessége tekintetében függő jogi helyzetben van, a méhmagzat a *hagyatéknak dologi várományosa.*[8]

Az élve született ember az *élve születés pillanatában* jogképes. A törvény az élve születésnél *nem igényli az* életképességet, és azt sem tűzi feltételül, hogy bizonyos ideig életben maradjon az újszülött. Ilyenkor az újszülött a fogamzásának és halálának időpontja közötti

---

[4] Jogrendszerünk korábban elismerte a jogképességnek azt a részleges korlátozását, amely az egyházi jog szerint a szerzetesrendbe lépésből következik. A szegénységi fogadalom következtében a szerzetes a maga személyére nézve elvesztette a szerzőképességét, és a rend szerzője lett úgy, hogy mindaz, amit szerez, a rendé lesz. SZLADITS (1937): *i. m.* 74.

[5] Ptk. 2:2. § (1)–(2) bek.

[6] KŐRÖS (2013a): *i. m.* 79.

[7] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 97–98.

[8] Szászy szerint a méhmagzatot, bár feltételesen, de megillethetik családi jellegű jogok, mint például a tartás, továbbá kártérítést követelhet az őt tartani köteles szülő elvesztése miatt az ezért felelős személlyel szemben, vagy kedvezményezett is lehet a javára kötött szerződésben. SZÁSZY István (1948): *A magyar magánjog általános része különös tekintettel a külföldi magánjogi rendszerekre.* II. kötet. Budapest, Egyetemi nyomda. 7.

időszakra jogképessé válik, így bármilyen korán hal meg, mint örökhagyó maga után hagyja azt a vagyont, amit fogamzásának időpontjától megörökölt vagy szerzett.

A Ptk. nem foglal állást abban a kérdésben, hogy maga a *magzat* absztrakt értelemben embernek tekinthető-e, vagy sem. Az Alaptörvény II. cikke az emberi méltóság sérthetetlenségéhez kapcsolódva rendelkezik úgy, hogy a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. Azt azonban, hogy ez a védelem a magzat emberként való elismerését jelentené, nem tartalmazza. A 64/1991 (XII. 17.) AB határozat sem adott egyértelmű választ arra a vitára, amely a méhmagzat jogalanyiságával foglalkozik. Határozott álláspontot fogalmazott meg arra vonatkozóan, hogy az emberi élet a fogantatással és nem a születéssel kezdődik, azonban a magzat emberként való elismerését a határozat nem tartalmazza.[9] A Ptk. a védelmet továbbra is azzal biztosítja, hogy a magzat mint feltételes jogalany részére adja meg az élve születéstől függő jogképességet. Míg tehát az élő ember jogképessége általános, egyenlő és feltétlen, addig *a méhmagzat jogképessége* élve születéséig általános, egyenlő és *feltételes.*

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.) különbséget tesz az embrió és a magzat fogalma között. *Embriónak* minősül minden élő emberi embrió a megtermékenyítés befejeződése után a terhesség 12. hetéig, míg *magzat* a méhen belül fejlődő emberi lény a terhesség 12. hetétől.[10] A humán reprodukciós eljárások közül azonban azokban, ahol az embrió testen kívül jön létre, az embriót a méhmagzat jogállása *csak a beültetés napjától* illeti meg.[11] Az Eütv. tehát a jogképesség tekintetében aszerint tesz különbséget, hogy az embrió az anya testén kívül vagy belül van-e, ezzel a Ptk.-beli vélelemhez képest kiegészítést tesz, és külön szabályozást ad.[12]

Az élve születés és a *fogamzás* is orvosi kérdés. Ha akár az élve születés, akár a fogamzás ideje vitás, orvosszakértői bizonyításnak van helye.

A születés napján *0 órától számít* a jogképesség, még akkor is, ha a születés az adott nap 23. órájában történt. A születés tényét az *anyakönyvi bejegyzés* bizonyítja, amellyel szemben bizonyításnak van, illetve lehet helye.[13]

3. Gyámrendelés a születendő gyermek részére

A születendő gyermek jogai és törvényes érdekei még a megszületése előtt védelemre szorulhatnak. Ezt a célt szolgálja a méhmagzat részére történő gyámrendelés. A Ptk. következetesen érvényesíti azt az elvet, hogy a magyar jogban a kiskorúnak gyámja, a nagykorúnak gondnoka van. Ezért a régi Ptk.-val szemben nem gondnok, hanem *gyám* által biztosít törvényes képviseletet a magzat részére.

---

[9] SZIKORA Veronika (2014a): A jogképesség. In OSZTOVITS András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja.* I. kötet. Budapest, Opten Informatikai Kft.

[10] Eütv. 165. § a) és b) pontok.

[11] Eütv. 179. § (3) bek.

[12] NAVRATYIL Zoltán (2012): Észrevételek az új Polgári Törvénykönyv tervezetével összefüggésben. *Magyar Jog,* 59. évf. 11. sz. 690–691.

[13] Az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény (továbbiakban: Aetv.) 1. § (3) bek.

A gyámhatóság – kérelemre vagy hivatalból – gyámot rendel a magzat részére, ha ez *a magzat jogainak megóvása érdekében szükséges.*[14] Ilyen természetesen az, amikor a magzat és törvényes képviselője között érdekellentét valószínűsíthető, mert a születendő gyermek *olyan jogviszony alanyává válik,* amelyben *szülője* is érdekelt, és a kettőjük közötti érdek ellentétes (például az örökhagyó unokája nevezett örökös, de ha kiesne az öröklésből, akkor az édesapa lenne a törvényes örökös). A gyámhatóság a törvényi keretek között maga dönthet arról, hogy az adott esetben a magzat jogai veszélyben forognak-e, vagy sem.[15]

A gyámrendelés a *gyámhatóság* feladata. A gyámrendelésre bármelyik szülő, nagyszülő, az ügyész stb. kérelmére vagy hivatalból kerül sor. A gyám *teljes jogkörben* képviseli a születendő gyermeket megszületéséig. A születést követően már emberről van szó, akinek a képviseletét *törvényes képviselője* (szülő, gyám) látja el. Amennyiben azonban az érdekellentét továbbra is fennáll, akkor a gyámhatóság a gyermeknek eseti gyámot rendel.[16]

4. A jogképesség megszűnése, a halál beállta

Amennyire természetes, hogy az ember jogképességének kezdő időpontja a születés, annyira természetes, hogy annak végpontja a *halál.*[17] Mindazok a jogok, amelyeket az ember a jogképességgel a születéskor elnyer, a halállal megszűnnek. Azaz a halál tényével megszűnik az ember jogalanyisága: sem jogokat, sem pedig kötelezettségeket a jövőben nem szerezhet. A halála pillanatában fennálló jogai és kötelezettségei pedig – ha azok a halállal nem szűntek meg – a *hagyatékaként mint egész szállnak át a jogutódokra.* Ezért a halál tényének megállapítása – különösen öröklési jogi szempontból – kiemelkedő jelentőséggel bír.

A *személyhez fűződő jogok* természetéből következik azonban, hogy személyhez fűződő joggal csak létező (élő) személy rendelkezik. A halál anyagi jogokat megszüntető hatásának következtében megszűnnek a vagyoni jogok is, de a jog kidolgozta a jogutódlás intézményét, amellyel gondoskodik a jog megőrzéséről a vagyoni viszonyok keretében. A személyhez fűződő jogok esetében azonban jogutódlásra nincs lehetőség.[18]

A halál mint jogi tény más területeken szintén *jogkövetkezményekkel* jár:

a) A halál bekövetkezése után nincs mód a polgári perben való részvételre, mivel halála után az elhunytnak *nincs perbeli jogképessége.* Amennyiben a fél a per ideje alatt halálozik el, a jogutód perbelépéséig vagy perbevonásáig a folyamatban lévő peres eljárás félbeszakad.[19]

b) A halál *megszünteti a személyhez fűződő jogokat,* ezért például a becsület és az emberi méltóság megsértésére alkalmas kifejezések elhunyt emberrel kapcsolatban történő használata nem az elhunyt személyiségi jogainak sérelmét, hanem a kegyeleti jogok megsértését valósítja meg.[20]

---

[14] Ptk. 2:3. § (1) bek.
[15] KŐRÖS (2013a): *i. m.* 80.
[16] Ptk. 4:163. § (2) bek.
[17] Ptk. 2:4. §.
[18] BDT2003. 898.
[19] Pp. 119. § (1) bek. a) pont.
[20] Ptk. 2:50. § (1) bek.

c) A halál *megszünteti a házasságot,*[21] illetve a házastársi (élettársi) *vagyonközösséget.*
d) Különélő szülők esetén a gyermeket gondozó szülő halálával feléled a másik szülő szülői felügyeleti joga, mindkét szülő halálával pedig kiskorú gyermeküknek gyámot kell kirendelni.[22]
e) A rokontartás körében a kötelezett halála esetén más rokon tartási kötelezettsége léphet az elhaltat terhelő tartási kötelezettség helyébe, a tartásra jogosult halála esetén pedig a tartási kötelezettség megszűnik.[23]

A halál időpontjának pontos meghatározása tehát a jogutódlás, illetve bizonyos jogok megszerzése szempontjából igen fontos. Az *egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény* (Eütv.) szerint megkülönböztetjük a klinikai halál és az agyhalál fogalmát.[24] A *klinikai halál* a légzés, a keringés vagy az agy működésének átmeneti megszűnése, amely nem jelenti a halál vagy az agyhalál beálltát, az *agyhalál* azonban az agy – beleértve az agytörzset is – működésének teljes és visszafordíthatatlan megszűnését jelenti. A törvény szerint *az ember halála* akkor következik be, amikor a légzés, a keringés és az agyműködés teljesen megszűnik, és emiatt a szervezet visszafordíthatatlan felbomlása megindul. A születés, az életben lét vagy halál tényét vita esetén annak kell bizonyítania, aki arra jogának megállapítása vagy az ellene érvényesített jog kizárása vagy megszüntetése céljából hivatkozik.[25]

A halál tényét, helyét és idejét (évét, hónapját, napját) *halotti anyakönyvi kivonattal* lehet bizonyítani. A halotti anyakönyvi kivonat mint közokirat az ellenkező bizonyításáig tanúsítja a benne feljegyzett adatokat. Azt természetesen lehet bizonyítani, hogy a halál egyáltalán nem, vagy nem a halotti anyakönyvben – és halotti anyakönyvi kivonatban – szereplő időpontban következett be. *Többes elhalálozásnál az öröklés sorrendjének* megállapítása során már nincs jelentősége az arra irányuló bizonyítás lefolytatásának, hogy az örökhagyó a nap melyik órájában (percében) hunyt el. A *közös balesetben* vagy más hasonló közös veszélyhelyzetben elhunyt személyek az egymás után történő öröklés tekintetében a halál beálltának sorrendjétől függetlenül kiesettnek tekintendők.[26]

4.1. A halál tényének bírói megállapítása

Amennyiben a halál bizonyítására *orvosi halottvizsgálati bizonyítvány* nem állítható ki, mert például nincs holttest, azonban *a halál ténye, helye és ideje egyértelműen megállapítható,* akkor a halál tényének bírói megállapítására kerülhet sor.[27] Ilyen, amikor az elhunyt olyan balesetben veszti életét, ami kizárja a holttest előkerülését (például robbanás, lavina stb.). Az eljárás célja, hogy a bíróság végzése pótolja a hiányzó orvosi halottvizsgálati

[21] Ptk. 4:20. § (1) bek. a) pont.
[22] Ptk. 4:223. §.
[23] Ptk. 4:212. §.
[24] Eütv. 216. §.
[25] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 98.
[26] Ptk. 7:4. §.
[27] KECSKÉS László (1999): *Magyar polgári jog. Általános rész II. A személyek joga*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 77.

bizonyítványt, és a határozat alapján sor kerülhessen a haláleset anyakönyvezésére. Ezekben az esetekben a meghalt személy halála tehát *közokirattal nem igazolható,* és ezt más módon – például tanúkkal – kívánják bizonyítani. A halál tényét megállapító határozatban a halál napját és a halál idejét is meg kell állapítani. Ha az említett körülmények bármelyike kétséges, csak holtnak nyilvánítási eljárás lefolytatásának lehet helye.

A halál tényének megállapítása iránti *eljárás célja,* hogy megállapítsa a meghalt személy halálának közokirattal nem igazolható tényét. A holtnak nyilvánítás iránti eljárás szabályait kell alkalmazni a halál tényének megállapítása iránti eljárásra. A halál tényének bírósági megállapítása *határidő nélkül* kérhető, és nem kell hirdetményt kibocsátani, ha a halál közveszély, köztudott baleset vagy más súlyos szerencsétlenség folytán következett be. Ennek fennállását a bíróság megkeresésére a feladatkörében érintett miniszter közli. Ha a halál természeti vagy egyéb katasztrófa miatt következett be, erről a bíróság értesíti a Magyar Vöröskereszt Országos Igazgatóságát, amellyel a jogerős halál tényét megállapító végzést is közölni kell. A *végzésben* a halál napját és – ha ez megállapítható volt az eljárás során – a halál helyét és okát is meg kell határozni.[28]

A halál tényét megállapító határozatot a bíróság hatályon kívül helyezheti, ha az eljárás megindítására jogosult bármelyik személy *olyan újabb tényekre vagy bizonyítékokra* hivatkozik, amelyeknek a korábbi bizonyítékokkal való együttes értékelése alapján a halál ténye megállapításának feltételei nem állnak fenn.[29]

4.2. Holtnak nyilvánítás

Vannak olyan esetek, amikor a halál nagy valószínűséggel bekövetkezett, azonban az sem anyakönyvi kivonattal, sem más hitelt érdemlő bizonyítékkal nem tekinthető igazoltnak. Mivel a hozzátartozók, illetve más személyek jogi és egyéb érdeke a helyzet tisztázását követeli meg, a jog kisegítő eszközhöz nyúl. Ez a *holtnak nyilvánítás,* amely abban áll, hogy a bíróság kimondja, hogy a hosszabb ideje eltűnt személy meghatározott időpontban meghalt. Ez a megállapítás azt is magában foglalja, hogy az eltűnt személy a megállapított időpontig életben volt. A holtnak nyilvánítás tehát *tényeken alapuló vélelem a halál bekövetkezéséről.* A holtnak nyilvánított személyt az ellenkező bizonyításáig halottnak kell tekinteni.[30] Feltételei:

a) a személy *eltűnése* (életben létére semmilyen körülmény vagy tény nem utal),
b) az eltűnéstől számított *5 év eltelte.*[31]

A holtnak nyilvánításhoz ugyanazok a *jogkövetkezmények* fűződnek, mint a halálhoz.[32]

[28] A bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény (a továbbiakban: Bpnp. tv.) 12. §.
[29] BH2007. 150.
[30] Ptk. 2:5. § (2) bek.
[31] Ptk. 2:5. § (1) bek.
[32] Ha a bíróság az anya férjét olyan időponttal nyilvánította holtnak, amely az anya gyermekének fogamzási idejét megelőzi, a gyermeket a születési anyakönyvben feltüntetett adatra tekintet nélkül házasságon kívül születettnek kell tekinteni. A gyermek az apaság megállapítása iránt pert indíthat. Az anyakönyv kijavításának elmaradása vagy késedelme ezen a helyzeten nem változtat. PK 97. számú állásfoglalás.

Nyilvánvaló feltétele a holtnak nyilvánításnak, hogy az eltűnt személy életben létére utaló adatok ne álljanak rendelkezésre. Hogy erre vonatkozóan milyen széles körű bizonyításra van szükség, azt a bíróság annak figyelembevételével állapítja meg, hogy az érintett személy milyen körülmények között és milyen egészségi állapotban tűnt el; kikkel állt szorosabb kapcsolatban, érdekében állt-e, hogy valakivel az eltűnése után az érintkezést fölvegye, vagy halálának látszatát keltse stb.[33]

A halál időpontjának megállapítása gondos vizsgálódást igényel, amelyet a bíróság a körülmények mérlegelésével állapít meg.[34] Ez különös nehézséget jelenthet az úgynevezett *tömegszerencsétlenségeknél* (például hajó elsüllyedése, földrengés, vonatszerencsétlenség). Itt a tömegszerencsétlenség ténye önmagában nem elegendő a halál, illetve a halál időpontjának a megállapításához, hiszen nem biztos, hogy az eltűnt személy jelen volt, és a szerencsétlenség során valóban meg is halt.[35] Viszonylag könnyebb a bizonyítás repülőgép-szerencsétlenségek esetében, ahol a távolsági járatokon a menetjegy előzetes megváltása és annak bizonyítása, hogy az eltűnt a repülőgépen tartózkodott, elégséges lehet a halál időpontjának megállapításához (például utaslista).[36] Amennyiben a bizonyítás nem vezet eredményre, a halál időpontja *az eltűnést követő hónap 15. napja*.[37]

A bíróság az eltűnt személyt holtnak nyilvánító határozatában *a halál helyét nem állapíthatja meg.* Ha a halál helye ismertté válik, a halál ténye megállapításának van helye.[38] A PK állásfoglalás indoklása szerint csak az eltűnt személyt lehet holtnak nyilvánítani, nem pedig a bizonyíthatóan meghatározott helyen meghalt személyt. A holtnak nyilvánításnak éppen az a feltétele, hogy a bíróság megállapítsa az eltűnést, továbbá az is, hogy az eltűnt személy életben létére utaló adatok már legalább öt év óta nem ismeretesek. Amennyiben a bizonyítékok alapján a halál helye és ezzel egyben a halál ténye is megállapítható, nem holtnak nyilvánításnak, hanem a halál ténye bírói megállapításának van helye.

Mind a *holtnak nyilvánítási eljárás,* mind pedig *a halál tényének bírói megállapítására* irányuló eljárás jelenleg nemperes eljárásként, törvényi szinten van szabályozva.[39] A holtnak nyilvánításra irányuló nemperes eljárás kezdeményezésére jogosultakat azonban a Ptk. indokoltnak tartotta törvényi szintre emelni az alábbiak szerint: az elhunyt *közeli hozzátartozója,* az *ügyész,* a *gyámhatóság* és az, akinek az eltűnt holtnak nyilvánítása *jogi érekét érinti*.[40] Ez utóbbi személy lehet például az eltűnt által kötött életbiztosítási szerződés vagy befektetés kedvezményezettje, a hagyományos, vagy aki valamilyen jogtól vagy tehertől kíván szabadulni az eltűnt holtnak nyilvánításával.[41]

---

[33] KECSKÉS (1999): *i. m.* 77.

[34] Ptk. 2:6. § (1) bek.

[35] SZÉKELY László (2014b): A jogképesség. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 70.

[36] BARZÓ Tímea (2014a): Az ember mint jogalany. In BARZÓ Tímea et al.: *Általános tanok és személyek joga.* Miskolc, Novotni Kiadó. 172.

[37] Ptk. 2:6. § (2) bek.

[38] PK 1. számú állásfoglalás.

[39] A bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény.

[40] Ptk. 2:5. § (3) bek.

[41] KŐRÖS (2013a): *i. m.* 82.

A holtnak nyilvánítás iránti *kérelemnek tartalmaznia* kell:

a) az eljáró bíróság megjelölését és azokat az adatokat, amelyekből a bíróság illetékessége – ha az ügyben külföldi elem van, a joghatósága – megállapítható;
b) a kérelmező, valamint képviselője nevét, lakóhelyét vagy székhelyét, továbbá a kérelem előterjesztésére való jogosultság jogcímét;
c) az eltűnt személy nevét, anyja nevét, születési helyét és idejét, családi állapotát, utolsó belföldi lakóhelyét, ennek hiányában utolsó belföldi tartózkodási helyét;
d) az eltűnt személy ismert közeli hozzátartozóinak nevét és lakóhelyét;
e) az eltűnés idejének és körülményeinek részletes előadását;
f) a bíróság döntésére irányuló határozott kérelmet.

Az a bíróság illetékes kizárólagosan az eljárás lefolytatására, amelynek területén az eltűnt személy *utolsó belföldi lakóhelye,* ennek hiányában utolsó belföldi tartózkodási helye volt. Ha az illetékes bíróság ez alapján nem állapítható meg, az eljárásra a Budai Központi Kerületi Bíróság illetékes.

A bíróság az eltűnt személy életben létére, halálára vagy eltűnése körülményeire vonatkozó adatok bejelentése érdekében *hirdetményt bocsát ki,* amit *harminc napra* közzé kell tenni a bíróságok központi internetes *honlapján,* továbbá harminc napra ki kell függeszteni a bíróság *hirdetőtáblájára* és az eltűnt személy utolsó belföldi lakóhelye, ennek hiányában utolsó belföldi tartózkodási helye szerinti polgármesteri vagy közös önkormányzati hivatal *hirdetőtáblájára.* A bíróság megkeresi továbbá a polgárok személyi és lakcímadatait, illetve értesítési címadatait tartalmazó nyilvántartást kezelő szervet annak közlése iránt, hogy az eltűnt személynek az eltűnését követő öt éven belül változott-e a bejelentett lakóhelye, illetve a tartózkodási helye. A hirdetmény többek között tartalmaz egy felhívást arra vonatkozóan, hogy akinek az eltűnt személy életben létéről, haláláról, eltűnéséről vagy az eljárás szempontjából lényeges körülményről tudomása van, azt a hirdetmény közzétételétől, illetve kifüggesztésétől számított harminc napon belül jelentse be az eljáró bíróságnak. A bíróság – ha ezt indokoltnak tartja – elrendelheti a hirdetménynek vagy a hirdetmény kivonatának belföldi, illetve külföldi napilapban való közzétételét a kérelmező költségén. A bíróság – szükség esetén – az eltűnt részére ügygondnokot rendelhet ki. A bíróság *bizonyítást* hivatalból is elrendelhet, ha azt a kérelemben előadott tényállás vagy az eljárás során tudomására jutott adatok alapján szükségesnek tartja.

A bíróság a holtnak nyilvánítás kérdésében a hirdetményi határidő lejártát követően határoz. Amennyiben a holtnak nyilvánítás feltételei fennállnak, a bíróság az eltűntet holtnak nyilvánítja, ellenkező esetben a kérelmet elutasítja. A bíróság – a kérelemnek helyt adó döntés esetén – megállapítja azokat az adatokat, amelyek a halál tényének anyakönyvi bejegyzéséhez szükségesek. Holtnak nyilvánítás esetén a bíróság a halál időpontját is meghatározza.[42] A holtnak nyilvánított személyt a bíróság által megállapított naptól kezdődően *holtnak kell tekinteni,* tehát beállnak a halálhoz fűződő jogkövetkezmények.

A bíróság a jogerős holtnak nyilvánító végzését közli:

a) a halál tényének anyakönyvezése érdekében az illetékes *anyakönyvvezetővel,*

[42] Bpnp. tv. 4–9. §.

b) a hagyaték leltározása érdekében a holtnak nyilvánított személy utolsó belföldi lakóhelye, ennek hiányában utolsó belföldi tartózkodási helye, ennek hiányában a hagyatéki vagyon fekvési helye szerint illetékes *helyi önkormányzat jegyzőjével,*
c) a hagyatéki eljárásra illetékes *közjegyzővel,*
d) a honvédelmi miniszterrel, valamint a Magyar Vöröskereszt Országos Igazgatóságával is, ha az eltűnés háborús eseményekkel kapcsolatban következett be.[43]

Holtnak nyilvánítás	Halál tényének megállapítása
eltűnt személyre vonatkozik	bizonyíthatóan meghalt személyre vonatkozik
megdönthető vélelem arra vonatkozóan, hogy az eltűnt személy meghalt	a halál tényének közhitelű igazolása
vitás a halál ténye	nem vitás a halál ténye
nem állapítható meg a halál helye és ténye	megállapítható a halál ténye, helye és ideje

4.2.1. A holtnak nyilvánító határozat módosítása

A megdönthető vélelem több együttes jogi tény fennállásához fűződik, amelyek közül egyik vagy másik megváltozhat. Ha bizonyítást nyer, hogy a holtnak nyilvánított a határozatban megállapított *időpontnál korábban vagy később tűnt el, de* az eltűnéstől számítva az *öt év eltelt* anélkül, hogy az életben létére utaló bármilyen adat ismert lenne, akkor lehetséges a határozat módosítása. A jogkövetkezmények ilyenkor a módosított határozat szerint alakulnak.[44] Így például az új időpont alapján kell az öröklést megállapítani, s emiatt előfordulhat, hogy az örökösök köre megváltozik – bővül vagy éppen szűkül –, mert valaki kiesik az öröklésből.[45]

A holttá nyilvánítás nemcsak az elhalálozás tényére, hanem időpontjára nézve is vélelmet teremt. Az eltűnés időpontjára vonatkozóan utóbb tudomásra jutott adatok a holttá nyilvánító végzés módosítását eredményezhetik. Ennek hiányában azonban a halál időpontjának eltérő megállapítására a más hatóság által kiállított igazolás nem szolgálhat megfelelő alapul.[46]

4.2.2. A holtnak nyilvánító határozat hatályon kívül helyezése

Amennyiben a holtnak nyilvánított személy bizonyíthatóan egy olyan későbbi időpontban tűnt el, amelyhez képest az öt év még nem telt el, akkor a bíróságnak a holtnak nyilvánító határozatot *hatályon kívül kell helyeznie.* Ilyen esetben a korábban beállott *jogkövetkezmények (például öröklés) semmisek,* amennyiben az lehetséges, vissza kell állítani az eredeti állapotot.[47]

Természetesen lehetőség van az *újbóli holtnak nyilvánításra* akkor, ha annak feltétele – tehát az eltűnéstől számított öt év – eltelik úgy, hogy az eltűnt személy életben létére utaló

[43] Bpnp. tv. 11. §.
[44] Ptk. 2:7. § (1) bek.
[45] BARZÓ (2014a): *i. m.* 174.
[46] BH2002. 165.
[47] Ptk. 2:7. § (2) bek.

bármilyen adat ismeretes volna. Ilyenkor az új határozatban megjelölt időponttól kezdődően mondja ki a bíróság a jogképesség holtnak nyilvánítás útján történő megszűnését.

4.2.3. A holtnak nyilvánított személy előkerülése

Amennyiben a holtnak nyilvánított személy előkerül, azaz kétséget kizáróan bizonyítható, hogy él, akkor a korábbi holtnak nyilvánító határozat *ipso iure hatálytalanná válik,* és a határozat alapján beállott jogkövetkezmények *semmisek.*[48]

Ha a bíróság a holtnak nyilvánító végzés hatálytalanságát állapította meg, a *közjegyző* az erről szóló végzés alapján hivatalból állapítja meg a holtnak nyilvánításhoz fűződő jogkövetkezmények hatálytalanná válását, és *hivatalból jár el* a hagyatéki eljárást megelőző állapot helyreállítása iránt.[49] Ennek során egyebek között – ha erre szükség van – hivatalból keresi meg a földhivatalt is. A hivatalból történő eljárást indokolja, hogy a hagyaték átadása folytán bekövetkezett jogváltozások mindegyikét éppen a közjegyző tudja csak megállapítani a hagyatéki eljárás irataiból, ezek mindegyikéről az érdekelt esetleg nem is tud.[50] Ezt a közjegyző csak a saját eljárása keretein belül teheti meg, mert ha időközben harmadik jóhiszemű személy az átadott ingatlanra jogot szerzett, a közjegyző már nem járhat el az *in integrum restitutio* érdekében, ilyenkor az érdekelt igényét perben érvényesítheti.[51] Amennyiben azonban a hagyatéki eljárásban szerepelt vagyonra (például ingatlanra) harmadik személy már jogot szerzett, a közjegyző nem járhat el hivatalból az eredeti állapot helyreállítása iránt. Ilyenkor az érdekelt az általános szabályok szerint csak per útján érvényesítheti az igényét.

A holtnak nyilvánított személy életben létének jelentős *családjogi jogkövetkezménye* is lehet:

a) Amennyiben a holtnak nyilvánított, de mégis életben lévő személy *házastársa nem kötött újabb házasságot,* akkor a holtnak nyilvánított személlyel fennálló házassági kötelék érintetlen marad, így legfeljebb annak felbontására van lehetőség.

b) Amennyiben azonban a holtnak nyilvánított, de mégis életben lévő személy házastársa – a holtak nyilvánításra való tekintettel – időközben újabb házasságot kötött, akkor a holtnak nyilvánított személlyel korábban kötött házasságot akkor is megszűntnek kell tekinteni, ha a holttá nyilvánító, jogerős bírósági végzés hatálya az újabb házasságkötést követően megdől. Fontos feltétel azonban, hogy az újabb házasságot kötő felek a házasságkötéskor jóhiszeműek legyenek. Ilyenkor a korábbi házastárs holtnak nyilvánítását utólag tévesen bizonyító bejegyzést tartalmazó közokiratban megállapított időponttól kezdve kell az előző házasságot megszűntnek tekinteni. Nem alkalmazhatók azonban ezek a rendelkezések akkor, ha az újabb házasságkötéskor bármelyik házasuló tudta, hogy a holtnak nyilvánított korábbi házastárs valójában nem halt meg.[52]

---

[48] Ptk. 2:7. § (4) bek.

[49] Polgári kollégiumi állásfoglalás, 264. szám.

[50] BARZÓ (2014a): *i. m.* 175.

[51] HAVASI Bálint (2011): Halál és eltűnés. *Közjegyzők közlönye,* 58. évf. 6. sz. 61–63.

[52] Ptk. 4:20. § (2) bek.

4.3. Eltűntnek nyilvánítás

A jogalkotó lehetőséget teremtett arra is, hogy az eltűnt személyt akkor is holtnak lehessen tekinteni, ha az eltűnést követő öt év még nem telt el. Bizonyos jogviszonyok esetén ugyanis nem lehet megvárni az öt év elteltét, amit a jogviszonyok természete indokol. Az eltűntnek nyilvánítási eljárás célja, hogy *társadalombiztosítási jogszabályon alapuló juttatás igénybevétele céljából* megállapítsa egy személy eltűnését.[53] A holtnak nyilvánítás iránti eljárás szabályait kell megfelelően alkalmazni az eltűntnek nyilvánítási eljárásra. Ezt az eljárást azonban a társadalombiztosítási jogszabályok szerinti juttatás igénybevételére jogosult személy kezdeményezheti, és az eljárás megindításával nem kell megvárni az eltűnéstől számított öt év elteltét.[54] Hirdetmény kibocsátására sor kerülhet, azonban a hirdetmény napilapban való közzétételének és ügygondnok kirendelésének nincs helye. A bíróság az eltűntnek nyilvánítás tárgyában – hirdetmény kibocsátása esetén a hirdetményi határidő lejártát követő – hatvan napon belül határoz.[55] Az eltűnés jogerős megállapítása kizárólag társadalombiztosítási hozzátartozói nyugellátásra (özvegyi nyugdíj, árvaellátás, szülői nyugdíj) való jogosultság szempontjából minősül halálesetnek.

[53] Hozzátartozói nyugellátásra jogosultság szempontjából halálesetnek számít az eltűnés is, ha azt bíróság jogerősen megállapította. A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény 44. § (1) bek.

[54] HAVASI (2011): *i. m.* 62–63.

[55] Bpnp. tv. 13. §.

Vákát oldal

III. fejezet
Az ember cselekvőképessége

1. A cselekvőképességről általában

Ahhoz, hogy az ember ne csupán passzív alanya legyen a polgári jogi viszonyoknak, hanem azokban maga is aktívan közreműködjön (létesítse, módosítsa, megszüntesse azokat), bizonyos fokú szellemei érettségre, megfontolási és döntési képességre, szellemi fejlettségre, tehát az észszerű akaratelhatározás és az azon alapuló magatartás tanúsításának képességére van szükség.[1] A cselekvőképesség az embernek – *csak az embernek* – az a képessége, amelynél fogva *saját akaratelhatározásával, saját nevében* jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat.[2] A cselekvőképesség az embernek azon a képességén alapul, hogy megfelelő *érettséggel* rendelkezik, és szellemi fogyatékossága, pszichés állapota, esetleges szenvedélybetegsége – azaz *mentális zavara* – nem gátolja az akaratelhatározás kialakításában. A cselekvőképesség feltételezi az ember *belátási képességének* épségét és érettségét. Erre tekintettel a cselekvőképesség teljessége az értelmes akaratelhatározásra való képességet jelenti.[3] Szladits értelmezése alapján a cselekvőképesség jogügyleti vagy szerződőképességet jelent.[4] Hasonlóan fogalmaz Kecskés László, aki szerint a cselekvőképesség az érvényes jognyilatkozat tételének, illetve elfogadásának képessége, tehát a testi és szellemi fejlettség és épség mellett az embernek a nyilatkozat adására és a nyilatkozat érvényes elfogadására vonatkozó képessége.[5] A jog tehát abból indul ki, hogy *az ember képes a saját érdekeinek megfelelő akaratot* nemcsak kialakítani, hanem azt megfelelően és egyértelműen ki is nyilvánítani. Ebbe beletartozik az a képesség is, amely alkalmassá teszi az embert arra, hogy nyilatkozatainak jogkövetkezményeit átlássa és viselje, azaz rendelkezik *az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel*.[6] Az embernek ez a képessége két vonatkozásban *különbözik*

---

[1] Székely László szerint a cselekvőképesség egyfelől az ember biológiai-szociológiai, másfelől pedig jogi adottsága. Ahogyan minden ember más és más, ugyanúgy más lesz a biológiai-szociológiai értelemben vett belátási képessége is, ami korának előrehaladtával, külső és belső adottságainak, valamint személyi, családi és vagyoni körülményeinek változásával együtt módosul. Mint jogi adottság a cselekvőképesség legáltalánosabb értelemben jognyilatkozati (jogügyleti) képességet jelent. Székely László (2014a): A cselekvőképesség. In Vékás Lajos – Gárdos Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 75.

[2] Világhy–Eörsi (1962): *i. m.* 100.

[3] Világhy Miklós – Eörsi Gyula (1965): *Magyar polgári jog.* I–II. rész. Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat. 100.

[4] Szladits (1937): *i. m.* 136.

[5] Kecskés (1999): *i. m.* 40.

[6] Kőrös András (2013b): A cselekvőképesség. In Kecskés László – Kőrös András – Makai Katalin – Orosz Árpád – Osztovits András – Petrik Ferenc: *Az új Ptk. Magyarázata I/VI.* Petrik Ferenc főszerk. Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 85.

a jogképességtől. Egyrészt a cselekvőképesség *csak emberre* szabott kategória a magyar jogban, s ennek következtében nem beszélhetünk a jogi személy, illetve az állam cselekvőképességéről. Másrészt a jogképesség fogalmánál – még az ember esetében is – *szűkebb* a cselekvőképesség kategóriája, hiszen minden ember jogképes, míg cselekvőképességgel nem rendelkezik minden ember.

A jog abból indul ki, hogy az *ember képes a saját érdekeinek megfelelő akaratot* nemcsak kialakítani, hanem azt megfelelően és egyértelműen ki is nyilvánítani. Ebbe beletartozik az a képesség is, ami alkalmassá teszi az embert arra, hogy nyilatkozatainak jogkövetkezményeit átlássa és viselje, azaz rendelkezik az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel.

A cselekvőképesség tehát érvényes *jognyilatkozati képességet* is jelent. Ezt fejezi ki a törvény, amikor kimondja, hogy a cselekvőképes személy maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot.[7] Ez a cselekvőképesség *aktív oldala.* A szakirodalom azonban megkülönbözteti a cselekvőképesség *passzív oldalát* is, amely azt fejezi ki, hogy az ember mennyiben fogadhat el érvényesen más részéről hozzá intézett nyilatkozatokat. Az aktív és passzív cselekvőképesség szabályai – kevés kivételtől eltekintve – azonosak.[8]

A cselekvőképességet csak törvény vagy bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélete korlátozhatja.[9] Ezért mondja ki a törvény, hogy a cselekvőképességet korlátozó bármely jognyilatkozat semmis,[10] amely az *a minori ad maius* elvére tekintettel a cselekvőképességet kizáró jognyilatkozatra is értendő.

A cselekvőképesség *fokozatai:*

a) cselekvőképesség,
b) korlátozott cselekvőképesség,
c) cselekvőképtelenség.

A cselekvőképesség korlátozása tehát *törvényi* rendelkezésen vagy a *bíróság* cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezést elrendelő ítéletén alapulhat. *Törvényen* alapul a korlátozás

a) a cselekvőképtelen állapotban tett jognyilatkozat esetén és
b) az életkor miatti korlátozott cselekvőképesség és cselekvőképtelenség esetén.[11]

A bíróság ítélete korlátozza a nagykorú személyek cselekvőképességét a törvényben pontosan meghatározott feltételek teljesülése esetén:

a) cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezés és a
b) cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezés esetén.[12]

---

[7] Ptk. 2:8. § (2) bek.
[8] VILÁGHY–EÖRSI (1962): *i. m.* 101.; KECSKÉS (1999): *i. m.* 39.
[9] Ptk. 2:8. § (1) bek.
[10] Ptk. 2:8. § (3) bek.
[11] BARZÓ (2014a): *i. m.* 177.
[12] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 87.

2. A cselekvőképtelen állapot

Cselekvőképtelen állapot esetén a természetes személy nem rendelkezik a szükséges belátási képességgel. Ennek oka különböző lehet, de a döntő az, hogy az eset összes körülményéből megállapítható legyen, hogy a jognyilatkozat megtételekor a nyilatkozattevő cselekvőképtelen állapotban volt. Ebben az esetben igen *széles körű bizonyítási eljárást* kell lefolytatni. A belátási képesség hiányát okozhatja valamilyen állandó betegség (például agyér-elmeszesedés, demencia, előrehaladott Alzheimer-kór stb.) Többször azonban csak átmeneti jellegű a gondnokság alá nem helyezett személy cselekvőképtelen állapota. Ennek okai lehetnek az *alkoholos* befolyásoltság, a *kábítószer-fogyasztás* miatti bódult állapot, altatás vagy egyéb *orvosi beavatkozás* utáni állapot. Az ilyen állapotban tett jognyilatkozat semmis.[13] A cselekvőképtelen állapot csak *a belátási képesség teljes hiánya* esetén állhat fenn, ha a belátási képesség csökkent, akkor az ilyen állapotban tett jognyilatkozat érvényes lesz.[14] Éppen ezért *a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezés nélkül nagykorú személlyel szemben a korlátozott cselekvőképességhez fűződő jogkövetkezmények nem alkalmazhatók!* A törvény azonban megfogalmaz *egy kivételt a cselekvőképtelen állapotban tett jognyilatkozat semmisségének jogkövetkezménye alól.* Cselekvőképtelenség miatt *nem lehet semmisnek tekinteni* a cselekvőképtelen állapotban lévő személy jognyilatkozatát, ha tartalmából és körülményeiből arra lehet következtetni, hogy a jognyilatkozat *a fél cselekvőképessége esetén is indokolt lett volna.*[15]

Vannak olyan helyzetek, amikor a belátási képességgel már nem rendelkező érintett a jognyilatkozat tételének időpontjában *még nem volt gondnokság alá helyezve,* de az esetleg indokolt lett volna, illetve a *későbbiekben* meg is történt. Az ilyen állapotban tett jognyilatkozat érvényességét illetően a tanúkihallgatások, a személyi körülmények és elsősorban az orvosszakértői vélemény alapján juthat a bíróság arra a következtetésre, hogy ez az állapot már hosszabb ideje, esetleg a vitatott *jognyilatkozat megtételének időpontjában is fennállott.* Fontos azonban, hogy csak az adott helyzet, illetve a nyilatkozattételkori körülmények gondos, szakértői, bírói mérlegelésével dönthető el a cselekvőképtelen állapotban tett jognyilatkozat indokoltsága és észszerűsége.[16] Nyilvánvalóan nem állt például az elesett, jelentős tudatzavarban szenvedő örökhagyó érdekében a lakhatását biztosító, ezáltal biztonságot nyújtó lakásingatlan értékesítése olyan körülmények között, amikor a néhainak jelentős összegű készpénzre nem volt szüksége, és a vételárhoz hozzá sem jutott.[17] Amikor azonban az ingatlan jókarban tartására már nyilvánvalóan képtelen, mások támogatására szoruló örökhagyó a több éve üresen álló és az állagromlás veszélyének egyre inkább kitett házas ingatlanát az ingatlan forgalmi értékének megfelelő összegért eladta, akkor e szerződés megkötése az ő érdekét szolgálta, és jognyilatkozata cselekvőképessége esetében is indokolt lett volna.[18] Egy másik esetben az önmagáról gondoskodni képtelen, cselekvőképtelen állapotban lévő jogosult kilenc gyermeke közül kizárólag az egyikükre és annak házastársára számíthatott, ezért velük tartási szerződést kötött. A gyermekek kö-

[13] Ptk. 2:9. § (1) bek.
[14] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 87.
[15] Ptk. 2:9. § (2) bek.
[16] BARZÓ (2014a): *i. m.* 178.
[17] EBH2003. 937.
[18] BH1986. 100.

zötti hallgatólagos megállapodás is az volt, hogy az ingatlan azé legyen, aki édesanyjukról utolsó éveiben gondoskodott. Az eltartók a tartási szerződésben foglalt kötelezettségüknek eleget tettek. Következésképpen a szerződés megkötésére indokoltan került sor, ezért a bíróság megállapította, hogy a tartási szerződés nem semmis.[19] A cselekvőképtelen állapotban lévő fél által kötött szerződés érvénytelenségének megítélésénél *nem a fél érdekét kell vizsgálni.* Az általa kötött szerződés csak akkor nem érvénytelen, ha annak megkötése a fél cselekvőképessége esetén is indokolt lett volna. Amennyiben az egyik szerződő fél cselekvőképtelen állapotban van, az általa kötött szerződés attól függetlenül érvénytelen, hogy a másik szerződő fél felismerte-e az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége hiányát.[20]

A jognyilatkozat indokoltsága azonban *a végintézkedés* érvényességét nem befolyásolja. A cselekvőképtelen állapotban tett *végintézkedés* mint az örökhagyó legszemélyesebb, halála után érvényesülő akaratának kifejezése – annak indokoltsága esetén is – *megtámadható* érvénytelenségre való hivatkozással.

3. A korlátozottan cselekvőképes, illetve cselekvőképtelen kiskorúak

3.1. A korlátozottan cselekvőképes kiskorúak

A *kiskorúság* a születési nap 0 órájától a *tizennyolcadik életév* betöltési napjának 0 órájáig tart függetlenül attól, hogy ténylegesen a születésre az adott nap mely órájában került sor. A tizennyolcadik életév betöltésének napjával a személy nagykorúvá, cselekvőképessé válik.[21] A kiskorú gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll, ami azt jelenti, hogy az életben a kiskorú helyett és nevében főszabályként törvényes képviselője – szülője vagy gyámja – jár el, és tesz jognyilatkozatokat.[22]

Kivételt jelent ez alól a *házasságkötés,* amelynek nagykorúsító hatása van. A 16. életévét betöltött kiskorú személy a gyámhatóság engedélyével házasságot köthet. Az érvényes házasságkötéssel a kiskorú nagykorúvá válik, így kikerül a szülői felügyelet vagy gyámság hatálya alól, és maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot.[23] A házasságkötéssel megszerzett *nagykorúságot a házasság érvénytelennek nyilvánítása,* illetve *megszűnése* – például az egyik házastárs halála, illetőleg a házasság felbontása mint megszűnési ok – *nem érinti.* A házasságkötés azonban nem jár a nagykorúság megszerzésével, ha a bíróság jogerős ítélettel a házasságot az alábbi okokból *nyilvánítja érvénytelenné:*

a) a házasfél *cselekvőképességének hiánya* (például a házasuló 16 év alatti, vagy cselekvőképtelen állapotban volt a házasság megkötésekor),
b) a házasságkötéshez szükséges *gyámhatósági engedély hiánya.*[24]

[19] BH2010. 90.
[20] BDT2012. 2764.
[21] Ptk. 2:10. § (1) bek.
[22] Ptk. 4:149. §.
[23] Ptk. 4:9. § és Gyer. 36. §.
[24] Ptk. 2:10. (2)–(3) bek.

Az 1959-es Ptk. a korlátozott cselekvőképesség korhatárát a 12. életévben jelölte meg. A korhatár felemelése más jogterület (büntetőjog, munkajog) korhatári meghatározásával összhangban történt a Ptk. 1977-es Novellájával.[25]

A Ptk. szerint amennyiben a kiskorú személy *a tizennegyedik életévét betöltötte, korlátozottan cselekvőképesnek minősül.* A 14. életév betöltése nem jelenti azt, hogy önmagában az életkor elérése *eredményezi* a korlátozott cselekvőképességet. Abban az esetben ugyanis, ha a bíróság az életkora következtében korlátozott cselekvőképességű (például a 17. életévét betöltött) kiskorút *cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezi,* akkor a határozat jogerejétől a 14. életévet betöltött kiskorú cselekvőképtelen marad.[26] Cselekvőképtelennek minősül a 14. életévét már betöltött, de valamilyen oknál fogva (például ittasság, kábítószer-fogyasztás stb.) mégis cselekvőképtelen állapotban lévő kiskorú is. A korlátozott cselekvőképesség elérése a 14. életév betöltésével a születési nap 0 órájától számít.

3.2. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozata

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú személyek jognyilatkozatai *több csoportra* oszthatók:

a) azok a jognyilatkozatok, amelyeket a korlátozottan cselekvőképes kiskorú maga tehet meg, de érvényességükhöz *a törvényes képviselő hozzájárulása* szükséges,
b) azok a jognyilatkozatok, amelyeket *a korlátozottan cselekvőképes kiskorú önállóan,* a törvényes képviselő hozzájárulása nélkül is megtehet, illetve *csak ő tehet meg,*
c) azok a jognyilatkozatok, amelyeket a korlátozottan cselekvőképes kiskorú *helyett* a *törvényes képviselő* maga tesz meg,
d) illetve léteznek olyan jognyilatkozatok, amelyek érvényességéhez a törvény a törvényes képviselő hozzájárulásán kívül *a gyámhatóság jóváhagyását is megkívánja,* vagy amelyek *a gyámhatóság jóváhagyásával sem lesznek érvényesek.* Ezekről a jognyilatkozatokról a későbbiekben szólunk részletesebben.[27]

3.2.1. A törvényes képviselő hozzájárulásával érvényes jognyilatkozatok

Függő jogi helyzet áll elő a korlátozottan cselekvőképes olyan jognyilatkozatánál, amelyhez *a törvényes képviselő* – szülő vagy gyám – *beleegyezése, utólagos jóváhagyása* szükséges. Ebben az esetben azonban nem a Ptk. 6:118. §-ának (1) bekezdésében foglalt rendelkezéseket kell alkalmazni, mivel a jogalkotó egyértelműen úgy rendelkezett, hogy a korlátozottan cselekvőképes *kiskorú jognyilatkozatának érvényességéhez* szükséges a törvényes képviselő

[25] SZÉKELY (2014a): *i. m.* 79.
[26] Ptk. 2:11. §.
[27] BARZÓ (2014a): *i. m.* 182.

hozzájárulása.[28] Amennyiben azonban a korlátozottan cselekvőképes maga válik cselekvőképessé a nagykorúság betöltésével, minden esetben *maga dönt* függő jognyilatkozatainak érvényessége felől.[29]

3.2.2. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú önálló jognyilatkozatai

E témakörön belül öt alpontot célszerű tárgyalni:

a) személyes jellegű jognyilatkozatok,
b) a mindennapi élet szokásos ügyletei,
c) a munkával szerzett jövedelemmel való rendelkezés,
d) a kizárólag előnyt jelentő szerződések,
e) a szokásos mértékű ajándékozás.

Személyes jellegű jognyilatkozatok:[30]

a) Korlátozottan cselekvőképes kiskorú személy érvényesen végrendelkezhet, de kizárólag *közvégrendeletet* tehet.[31] Végrendelkezni is *kizárólag* személyesen lehet.
b) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú *személyhez fűződő jogai* védelmében maga is felléphet. Ez a joga azonban nem kizárólagos, hanem csak eshetőleges.[32]
c) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú, ha betöltötte a 16. életévét, akkor gyámhatósági engedéllyel házasságot köthet. A *házasságkötési nyilatkozatot* azonban *kizárólag* személyesen teheti meg.[33]
d) *Az apaságot elismerő nyilatkozat teljes hatályához* – ha a gyermek betöltötte a tizennegyedik életévét – a törvény megkívánja többek között a gyermek hozzájárulását is, ami szintén személyes jognyilatkozat.[34]
e) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú önállóan tett nyilatkozattal *megtilthatja,* hogy halála után testéből *szerveit vagy szöveteit átültetés céljára eltávolítsák.*[35]
f) A 16. életévét betöltött kiskorú közokiratban, teljes bizonyító erejű magánokiratban vagy – írásképtelensége esetén – két tanú együttes jelenlétében megtett nyilatkozattal megnevezheti azt a cselekvőképes személyt, aki jogosult helyette *az egészségügyi – akár invazív – ellátásába történő beleegyezés, illetve a visszautasítás jogát gyakorolni,* illetve akit tájékoztatni kell.[36]

---

[28] A Ptk. 6:118. (1) bekezdése értelmében, ha a szerződés hatályosságához jogszabály harmadik személy beleegyezését vagy hatóság jóváhagyását teszi szükségessé, a beleegyezéssel vagy a jóváhagyással a szerződés megkötésének időpontjára visszamenőleg válik hatályossá. Amennyiben pedig a harmadik személy nem adja meg a hozzájárulását a kiskorú által kötött szerződéshez, akkor a megkötött szerződés nem válik hatályossá, és a szerződés teljesítése nem követelhető. A hatálytalan szerződés alapján történt teljesítésekre azonban ugyanúgy az érvénytelen szerződés jogkövetkezményeit kell megfelelően alkalmazni.

[29] Ptk. 2:12. § (1) bek.

[30] Ptk. 2:12. § (2) bek. a) pont.

[31] Ptk. 7:14. § (4) bek.

[32] Ptk. 2:54. § (2) bek.

[33] Ptk. 4:5. § (1) bek.

[34] Ptk. 4:101. § (5) bek.

[35] Eütv. 211. § (1) bek.

[36] Eütv. 16. § (1) és (6) bek.

g) Rendhagyó ugyan, de említésre érdemes a *képviselet* egy speciális esete is. Saját ügyeinek ellátása céljából *meghatalmazással* korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképességében részlegesen korlátozott személyt is fel lehet jogosítani arra, hogy a képviselt nevében jognyilatkozatot tegyen, részére jogokat szerezzen és kötelezettségeket vállaljon.[37] A képviselő *csak személyesen* járhat el, mivel nem ruházhatja tovább meghatalmazás során kapott képviseleti jogát. Így az a sajátos helyzet áll elő, hogy míg a korlátozottan cselekvőképes személy önállóan ritkán járhat el, addig cselekvőképes személyt – személyesen, megkötés nélkül – képviselhet.

A mindennapi élet szokásos ügyletei.[38] A korlátozottan cselekvőképes kiskorú személy is megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket. Ez az úgynevezett *„zsebpénzszabály",* ami azt teszi lehetővé, hogy egy 14. életévét betöltött kiskorú is érvényesen végezhessen kisebb bevásárlásokat, köthessen egyszerűbb ügyleteket. Ehhez két konjunktív feltétel egyidejű megvalósulására van szükség:[39]

a) A *mindennapi élet szokásos szükségleteinek* megítélése nagyban függ a korlátozottan cselekvőképes kiskorú, illetve családja társadalmi helyzetétől, vagyoni viszonyaitól és jellegzetes szokásaitól. A szokásos szükségletek megítélése, valamint az, hogy mekkora lehet a szabad felhasználású zsebpénz összege, a társadalmi rétegek és csoportok, családok és foglalkozások stb. szerint *különböznek,* ezért mindig a konkrét helyzetet kell vizsgálni.
b) A *kisebb jelentőségű szerződések* minősítés azt kívánja kifejezni, hogy a szerződés nem nagy összegű, illetve nem nagy jelentőségű az adott társadalom, osztály, réteg, helyi viszonyok adott körülményei között.

Mivel az alapítónak az alapítvány működésére, vagyonára, szervezetére kiható, alapvetően személyes jognyilatkozatot kívánó jogosítványai vannak, és mivel az alapítói jogok gyakorlása meghaladja a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezésére szolgáló, kisebb jelentőségű szerződések megkötésének körét, az alapítói jogok gyakorlására kiskorú személy nem jelölhető ki.[40] Ebben a körben azonban a bírói gyakorlat *alig mutat fel számbavehető gyakorlatot.* A kisebb jelentőségű szerződéseket az adott helyzetben, az adott körülmények között a felek maguk minősítik kisebb jelentőségűnek, és ezekből jogi konfliktusok, a bírói gyakorlatra tartozó és elbírálást igénylő jogviták nem is keletkeznek *(bagatell ügyletek).*[41]

Munkával szerzett jövedelemmel való rendelkezés.[42] A 16. életévét betöltött korlátozottan cselekvőképes kiskorú is létesíthet munkaviszonyt.[43] Az iskolai szünet alatt pedig már a 15 éves, nappali rendszerben tanulmányokat folytató gyermek is vállalhat munkát a törvényes képviselő hozzájárulásával. A munkájával szerzett keresményével (munkabér

[37] Ptk. 6:14. § (5) bek.
[38] Ptk. 2:12. § (2) bek. b) pont.
[39] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 91.
[40] BDT2015. 3332.
[41] BARZÓ (2014a): *i. m.* 184.
[42] Ptk. 2:12. § (2) bek. c) pont.
[43] Mt. 34. § (2) bek.

vagy egyéb bér jellegű juttatás) azonban a korlátozottan cselekvőképes kiskorú teljesen önállóan rendelkezik, sőt annak erejéig akár kötelezettséget (például kezességet) is vállalhat. A korlátozott felelősségvállalás lényegében azt jelenti, hogy a kötelezettségvállalás a jogszabály által megszabott keretet – azaz a kiskorú keresményének mértékét – nem lépheti túl.

A Ptk. azonban ezt annyiban korlátozza, hogy ha a gyermeknek szabad rendelkezése alatt álló saját keresménye van, és a szülői háztartásban él, akkor a *háztartás költségeihez* keresményéből megfelelő mértékben köteles hozzájárulni.[44] Ezen túlmenően azonban jogunk a törvényes képviselőnek nem enged beleszólást abba, hogy a kiskorú saját keresményével hogyan rendelkezik. Megítélésünk szerint azonban nem terjed ki a kiskorú rendelkezési joga a keresetéből finanszírozott sorsjegyek és szerencsejátékok nyereményére, hiszen a nyeremény nem munkakeresmény.

A kizárólag előnyt jelentő szerződések.[45] A rendelkezés értelmében nem szükséges a törvényes képviselő hozzájárulása az olyan ügyletekhez, amelyekből a kiskorú kizárólagosan csak előnyöket szerez, kötelezettségvállalással tehát nem járnak. A kizárólagos előnyszerzés csak *ajándékozásként* vagy olyan *juttatásként jelentkezhet, amely kizárólag ingyenes* (például haszonkölcsön). Az ingatlanajándékozási szerződés azonban nem tartozik ebbe a körbe, mert egy ilyen típusú szerződés nem minősül kizárólagos előnyszerzésnek, hanem kötelezettségvállalást is jelent egyben. Az ajándékozási szerződést a kiskorú törvényes képviselőinek is alá kell írniuk ahhoz, hogy a tulajdonjog átvezetése iránti kérelmet a földhivatal teljesíthesse.[46]

Lehetséges azonban, hogy ennek a vagyoni előnynek „ára" van, ami a gyermek megfelelő fejlődése szempontjából hátrányos lehet, azt veszélyeztetheti, kialakíthatja az ajándékozó káros befolyását. Korlátozottan cselekvőképes kiskorú esetében az is előfordulhat, hogy őt egy *idősebb ajándékozó* vagy a *különélő szülő* ígérettel vagy konkrét ajándékkal *olyan tevékenységre, nyilatkozatra veszi rá, csábítja,* illetve *befolyásolja,* amely a későbbiek során a korlátozottan cselekvőképes személy személyiségéhez fűződő jogainak, illetve érdekeinek sérelmével jár.[47] Ezért a törvényes képviselő az ilyen, kiskorúnak ígért vagy adott ajándékot a gyámhivatal engedélyével visszautasíthatja.[48] A gyámhivatal feladata ebben a körben annak a felülbírálata, hogy az ígért vagy adott ajándék mennyiben befolyásolhatja, illetve sértheti a jövőre nézve a korlátozottan cselekvőképes kiskorú érdekeit és jogait. A Ptk. azonban csak a korlátozottan cselekvőképes kiskorú esetében teszi lehetővé az ajándék visszautasítását.

Amennyiben a *gyámhivatal* a törvényes képviselő visszautasító nyilatkozatát *nem hagyja jóvá,* ez a határozata egyben a törvényes képviselő nyilatkozatának felülbírálatát jelenti.

A Ptk. a korlátozottan cselekvőképes kiskorú önállóan is megtehető jognyilatkozatai között külön nevesíti *a szokásos mértékű ajándékozás esetét.* Erre azonban (értelemszerűen) csak akkor kerülhet sor, ha a kiskorú olyan pénzeszközzel (például zsebpénz), illetve vagyontárggyal (kisebb értékű ingóság) rendelkezik, ami a szabad felhasználás körébe tartozik. Azt, hogy mi tekinthető szokásos mértékű ajándéknak, mindig csak a kiskorú

[44] Ptk. 4:157. § (3) bek.
[45] Ptk. 2:12. § (2) bek. d) pont.
[46] Kúria Kfv.III.37.499/2014/5.
[47] BARZÓ (2014a): *i. m.* 185.
[48] Ptk. 2:12. § (3) bek.

gyermek társadalmi helyzetétől, vagyoni viszonyaitól függően értékelhető. Szokásos mértékű ajándék lehet az édesség mellett akár kisebb értékű ezüst ékszer is.

3.2.3. A törvényes képviselő önálló nyilatkozatai[49]

A legtöbb esetben a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatát törvényes képviselője – azaz szülője, gyámja – teszi meg. Kivételt jelent ez alól azonban az az eset, amikor a jogszabály a korlátozottan cselekvőképes kiskorú *saját nyilatkozatát* kívánja meg, azaz a kiskorú kizárólag maga, *személyhez kötötten* tehet nyilatkozatot.[50] A *munkával szerzett keresményével* a kiskorú, korlátozottan cselekvőképes személy szintén önállóan rendelkezik, ezért a törvényes képviselője arra vonatkozóan sem tehet semmilyen jognyilatkozatot.

A gyakorlatban a kiskorú vagyoni ügyeiben hoz általában önálló döntéseket a vagyonkezelői joggal rendelkező szülő. Fontos korlát azonban, hogy amennyiben a szülő a gyermek vagyonkezelése során *a kötelezettségét a gyermek érdekeit súlyosan sértő módon nem teljesíti,* a gyámhatóság a vagyonkezelői jogát korlátozhatja.[51] A korlátozottan cselekvőképes kiskorú eladó nevében *szerződést kötő törvényes képviselő által adott téves tájékoztatás* miatt a kiskorúval szemben alappal nem érvényesíthető kártérítési igény, a kárért a törvényes képviselő saját személyében felel.[52]

Fontos garanciális szabály, hogy amennyiben a szülő a korlátozottan cselekvőképes kiskorú nevében maga tesz jognyilatkozatot, akkor *a gyermek véleményét figyelembe kell vennie.* Ez a szabály biztosítja, hogy a már megfelelő ítélőképességgel rendelkező, korlátozottan cselekvőképes kiskorú részt vehessen a személyét, vagyonát érintő döntések meghozatalában. Az 1989-es New York-i gyermekjogi egyezmény 12. cikkében előírt kötelezettség a részes államok számára annak biztosítása, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek az őt érintő ügyekben szabadon kinyilváníthassa véleményét, amelyet – korára és érettségi fokára figyelemmel – tekintetbe is kell venni.[53] A szülői felügyelet általános szabályai között a Ptk. is rögzíti, hogy a szülőknek tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen dönthessen.[54] A szülőknek a gyermek véleményét – korára, érettségére tekintettel – megfelelő súllyal figyelembe kell venniük.[55] Így egy konkrét ügyben a jogszabály megkerülésével kötött és ezért semmis szerződésnek tekintette a Legfelsőbb Bíróság a 17 éves kiskorú akarata ellenére, a szülei által aláírt azon megállapodást, amely a kiskorút a nagykorúsága elérése után is a szerződés személyes teljesítésére kötelezte.[56]

---

[49] Ptk. 2:12. § (4) bek.
[50] Ptk. 2:12. § (2) bek.
[51] Ptk. 4:159. §.
[52] BDT2017. 3661.
[53] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 93.
[54] BARZÓ (2014a): *i. m.* 186.; SZIKORA Veronika (2014b): A cselekvőképesség. In OSZTOVITS András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja.* I. kötet. Budapest, Opten Informatikai Kft. 149.
[55] Ptk. 4:148. §.
[56] EBH2004. 1019.

3.3. A cselekvőképtelen kiskorúak

A korábbi magyar jog a *tizenkettedik életévüket* be nem töltött személyeket nem tartotta „törvényes korúaknak". A jelenleg hatályos Ptk. azonban már a cselekvőképtelenség korhatárát a *tizennegyedik* életévben határozza meg. Ezen életkor betöltése előtt a kiskorú a jognyilatkozati képesség szempontjából csak cselekvőképtelen lehet.[57] A tizennegyedik életévét be nem töltött gyermek cselekvőképtelenségének kimondását az életkori sajátosságból eredő belátási képesség *megdönthetetlenül vélelmezett* éretlensége indokolja.

A cselekvőképtelenség a tizennegyedik életév betöltéséig tart. A korlátozott cselekvőképesség elérése szempontjából a születés napja a határnapba, illetőleg a határidőbe beszámít. Ezért a tizennegyedik életévét betöltött kiskorú a születés napjának 0 órájától korlátozottan cselekvőképessé válik.

3.4. A cselekvőképtelen kiskorúak jognyilatkozatai

A törvény főszabályként mondja ki, hogy a cselekvőképtelen személy jognyilatkozata *semmis,* nevében törvényes képviselője jár el.[58] A cselekvőképtelen kiskorú gyermek törvényes képviselője főszabályként a szülő. A szülői felügyeletet közösen gyakorló *szülők a törvényes képviseletet együttesen látják el,* akár a gyermekük személyi, akár vagyoni ügyeiről van szó. A szülői felügyeletet közösen gyakorló szülők kölcsönösen vagy külön-külön meghatalmazást adhatnak azonban egymásnak arra vonatkozóan, hogy a gyermek vagyonát az egyik szülő a másik helyett kezelje. A meghatalmazás akkor érvényes, ha közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalták.[59] Így például, ha az egyik alapító a társasági szerződés megkötésekor még cselekvőképtelen és – felhívás ellenére – helyette a törvényes képviselője nem jár el, a cégbíróság a bejegyzési kérelmet elutasítja.[60]

A cselekvőképtelen kiskorú személyeknél sem lehet azonban *a mindennapi forgalmi élettel* együtt járó, annak lebonyolítását, végrehajtását elősegítő mindennapi jognyilatkozatokat semmisnek tekinteni. Több feltétel együttes fennállása szükséges *a cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozatának érvényességéhez:*[61]

a) A cselekvőképtelen személy *közvetlenül kösse* és *teljesítse* a szerződést.
b) E szerződések *a mindennapi élet szokásos szükségleteinek* kielégítését szolgálják. Ilyenek az *apróbb vásárlások,* továbbá a *fogyasztási cikkek* és *csekély értékű javak* beszerzése, például amikor a 14 év alatti gyermek a szülő kérésére, a szülő által adott pénzből élelmiszert vásárol a közelben lévő boltban.
c) Kitétel még a szerződés *csekély jelentősége,* ami mindig a szerződést kötő felek gazdasági-társadalmi helyzetétől, vagyoni viszonyaitól, illetve a helyi körülményektől függ.
d) További feltétel, hogy az ilyen szerződések megkötése *a mindennapi életben tömegesen forduljon elő.* Nem tekinthető a mindennapi életben tömegesen előforduló,

[57] Ptk. 2:13. §.
[58] Ptk. 2:14. (1) bek.
[59] Ptk. 4:156. §.
[60] BH1997. 403.
[61] Ptk. 2:14. § (2) bek.

csekély jelentőségű szerződésnek például az autóvásárlás vagy a mobiltelefon, illetve az iPad megvétele.

e) Az ilyen szerződések *különösebb megfontolást nem igényelnek,* például amikor a cselekvőképtelen kiskorú buszjegyet vásárol, korcsolyapályára belépőt vesz, vagy elhelyezi kabátját a ruhatárban.[62]

Mivel az alapítónak az alapítvány működésére, vagyonára, szervezetére kiható, alapvetően személyes jognyilatkozatot kívánó jogosítványai vannak, és mivel az alapítói jogok gyakorlása meghaladja a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezésére szolgáló, kisebb jelentőségű szerződések megkötésének körét, az alapítói jogok gyakorlására kiskorú személy nem jelölhető ki.[63]

A cselekvőképességgel, gondnoksággal összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2001. évi XV. törvény egyik alapvető célkitűzése volt annak biztosítása, hogy a cselekvőképtelen és a korlátozottan cselekvőképes kiskorú is – olyan mértékben, amennyire ezt belátási képessége, ítélőképessége lehetővé teszi – *részt vehessen a személyét, vagyonát érintő döntések meghozatalában.* Ez összhangban áll a gyermekek jogairól szóló 1989-es New York-i egyezmény már idézett 12. cikkében foglaltakkal, miszerint a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek az őt érintő ügyekben szabadon kinyilvánítsa véleményét, és a gyermek véleményét – figyelemmel korára és érettségi fokára – kellően figyelembe kell venni.[64]

A Ptk. ezt az elvet juttatja érvényre akkor, amikor kimondja, hogy a törvényes képviselőnek a kiskorút érintő jognyilatkozatok megtétele során *minden esetben figyelembe kell vennie a korlátozottan cselekvőképes kiskorú véleményét.* A Ptk. külön is nevesíti, hogy a 14. életévét betöltött kiskorú szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés kizárólag csak a kiskorú egyetértésével hozható.[65] Az apa teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot szintén csak a 14. életévét betöltött kiskorú hozzájárulásával tehet.[66]

Amennyiben a kiskorú *cselekvőképtelen,* de ítélőképessége birtokában van – vagyis képes arra, hogy a jogügylet lényegét, következményeit átlássa, arról véleményt formáljon, és e véleményét kifejezésre juttassa –, a törvényes képviselő *a kiskorú véleményét korának és érettségének megfelelően köteles figyelembe venni.*[67]

3.5. A gyámhatóság jóváhagyásával érvényes jognyilatkozatok

Több olyan esetet is nevesít a törvény, ahol mind a korlátozottan cselekvőképes, mind pedig a cselekvőképtelen kiskorú esetében a törvényes képviselő önálló jognyilatkozata, illetve utólagos jóváhagyása az általa képviselt személy nyilatkozatához sem elégséges ahhoz, hogy a nyilatkozat érvényes legyen. *A gyámhivatal jóváhagyására is szükség van*[68]

---

[62] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 95.
[63] BDT2015. 3332.
[64] BARZÓ (2014a): *i. m.* 188.
[65] Ptk. 4:171. § (4) bek.
[66] Ptk. 4:101. § (5) bek.
[67] Ptk. 2:14. § (3) bek.
[68] Ptk. 2:15. § (1) bek.

a) a kiskorút megillető tartásról történő lemondás esetén;
b) amennyiben a jognyilatkozat a kiskorút öröklési jogviszony alapján megillető jogra vagy kötelezettségre vonatkozik;
c) a kiskorú ingatlantulajdonának *átruházása* vagy bármely módon történő megterhelése esetén;
d) a kiskorú külön jogszabály alapján beszolgáltatott vagyonára vonatkozó jognyilatkozatok esetén;
e) a kiskorú jogszabályban meghatározott összeget meghaladó mértékű vagyontárgyáról való rendelkezés esetén.

A kiskorút megillető tartásról történő lemondás. A törvény a gyámhatóság jóváhagyását igényli minden olyan esetben, amikor a jognyilatkozat a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen kiskorút megillető *tartásról történő lemondásra* vonatkozik. Értelemszerűen nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyó nyilatkozatára, ha a kiskorú gyermek tartásáról a szülők közötti bontóper során vagy az erre irányuló külön perben a bíróság döntött. Előfordul azonban, amikor a *tartásra kötelezett* szülő és a gyermeket tényleg gondozó szülő megállapodnak abban, hogy a kötelezett a tartási kötelezettségének megváltásaként megfelelő vagyontárgyat (pénzösszeget) ad a jogosultnak. Például a szülők válását követően a tartásra kötelezett és a lakást elhagyó szülő lemond az ingatlanban megtestesülő tulajdoni hányadáról, ezzel mintegy teljesítettnek tekintve a nagykorúságig (illetve a szükséges tanulmányok befejezéséig) a tartásdíjfizetési kötelezettséget.[69] Az ilyen megállapodás bírói egyezségbe foglalható, de létrejöhet peren kívül is.[70] Ha a felek a megállapodásukat bírói egyezségbe foglalják, ilyenkor a *bíróság* bírálja el, hogy a megállapodás megfelel-e a gyermek érdekének. Ha a megállapodás *peren kívül* jön létre, érvényességéhez a *gyámhatóság* jóváhagyása szükséges.[71]

Van olyan eset is, amikor a gyermek tartásáról történő lemondás *ellentételezés nélkül* történik, mivel a gyermeket gondozó szülő kiemelkedő nagyságú jövedelemmel, vagyonnal rendelkezik szemben a vagyontalan vagy esetleg munkanélküli külön élő szülővel. Ilyenkor azonban a gyámhatóságnak igen alapos vizsgálatot követően szabad csak döntést hoznia, és a hozzájárulás megadására csak kivételesen indokolt esetben kerülhet sor.

Van olyan eset, amikor a jognyilatkozat *a kiskorút öröklési jogviszony alapján megillető jogra vagy kötelezettségre vonatkozik.* Így a korlátozottan cselekvőképes személy *öröklési szerződésének* érvényességéhez, a végrendelet érvénytelenségének megállapítása iránti perindításhoz is szükséges a gyámhatóság jóváhagyása. Ugyancsak gyámhatósági jóváhagyásra szorul a kiskorút megillető *örökség visszautasítása, az arról történő lemondás.*[72]

A kiskorúval mint szerződéses örökössel kötött öröklési szerződés hatósági jóváhagyás hiányában nem jön létre, de a szerződő felek a jognyilatkozataikhoz kötve vannak. Abban az esetben, ha az örökhagyó a teljesítés elfogadásával mint ráutaló magatartásával is kifejezésre juttatja a szerződéses akaratát, és a szerződéses örökösnek még az örökhagyó életében bekövetkezett nagykorúvá válásával megszűnt az a feltétel, amely a szerződés létrejöttét akadályozta, az öröklési szerződést visszamenőleges hatállyal létrejöttnek kell

[69] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 97.
[70] Ptk. 4:217. § (2) bek.
[71] BARZÓ (2014a): *i. m.* 190.
[72] Ptk. 2:15. § (1) bek. b) pont.

tekinteni.[73] A korlátozottan cselekvőképes kiskorú azonban közvégrendeletet önállóan, bármilyen hozzájárulás és engedély nélkül szabadon megtehet.[74]

A kiskorú *ingatlantulajdonának átruházása vagy bármely módon történő megterhelése* is gyámhatósági jóváhagyáshoz kötött. *Átruházásnak* minősül minden olyan jognyilatkozat, amely folytán a kiskorú ingatlan tulajdona akár részben, akár egészében más személy tulajdonába kerül. Ilyen például a gyermek ingatlantulajdonát érintő közös tulajdon átruházással történő megszüntetése. A *megterhelés* a kiskorú tulajdonjogából eredő bármely jogosítvány valamilyen módon történő korlátozása. Ilyen például az ingatlan zálogjoggal megterhelése, használati jog engedése vagy szolgalmi jog alapítása; a gyermek tulajdonában álló ingatlanon vagy ingatlan tulajdoni hányadán az építtető részére tulajdonszerzést jelentő építési, épületbővítési vagy más értéknövelő beruházás; továbbá az ingatlanon (ingatlanhányadon) álló felépítmény teljes vagy részleges bontásának engedélyezése.

A gyámhivatal a gyermek ingatlana tulajdonjogának átruházására irányuló törvényes képviselői jognyilatkozat jóváhagyása esetén *csak akkor rendeli el a vételár gyámhatósági fenntartásos betétben való elhelyezését,* ha a szülői felügyeletet gyakorló szülők gyermekük vagyonának kezelése tekintetében kötelességüket a gyermek érdekeit súlyosan sértő módon korábban nem teljesítették, és ezért a gyámhivatal elrendelte a gyermek pénzének és értéktárgyainak a gyámhatóság részére történő átadását, illetve a vagyonkezelést rendszeres felügyelete alá vonta.[75]

A kiskorú ingatlanára (ingatlanhányadára) alapított *haszonélvezeti jog* ugyancsak a megterhelés fogalma alá tartozik. *Még sincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására* abban az esetben, ha a kiskorú ingatlanvagyonának megterhelésére az ingatlan ellenérték nélküli *megszerzésével egyidejűleg,* az *ingyenes juttatást nyújtó személy javára* történő haszonélvezet alapításával kerül sor.[76] Ebből következik, hogy bármilyen jog (például elidegenítési és terhelési tilalom, zálogjog) alapítása a kiskorúnak ingyenesen juttatott ingatlanon olyan megterhelésnek minősül, ami a gyámhatóság engedélyéhez kötött. Nem vonatkozik azonban ez a korlátozás az adásvételi *előszerződésre,* amely a gyámhatóság hozzájárulása hiányában is érvényesen létrejön.[77] Egyébként a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen kiskorú ingatlantulajdonát érintő valamennyi jogügylethez a gyámhatóság jóváhagyásának szükségessége független az ingatlan (ingatlanhányad) értékétől.

A kiskorú külön jogszabály alapján beszolgáltatott vagyonára vonatkozó jognyilatkozatok. A Ptk. megszünteti a gyermek vagyonára vonatkozó általános beszolgáltatási kötelezettséget, amellyel el kívánja ismerni, hogy a szülők a gyermekük vagyonát főszabályként a legjobb tudásuk szerint, kellő alapossággal és gondossággal kezelik. A törvény ezért csak szankciós jelleggel és akkor írja elő *a gyermek pénzének és értéktárgyainak gyámhatóság által elrendelt átadását,* ha a szülői felügyeletet gyakorló szülők gyermekük vagyonának kezelése tekintetében kötelezettségüket a gyermek érdekeit súlyosan sértő módon nem teljesítik, vagy megszegik.[78] Az átadott vagyonnal történő rendelkezéshez írja elő a törvény a gyámhatóság jóváhagyásának szükségességét. A kiskorú gyámhatóságnak átadott

[73] BH2012. 170.
[74] Ptk. 7:14. § (4) bek.
[75] Gyer. 26/B. (5) bek.; 4:159. § a) és c) pont.
[76] Ptk. 2:15. § (2) bek.
[77] BH2007. 153.
[78] Ptk. 4:159. § a) pont.

vagyonáról való szülői jognyilatkozathoz *értékhatártól függetlenül* szükséges a gyámhivatal hozzájárulása.[79]

A kiskorú jogszabályban meghatározott összeget meghaladó mértékű vagyontárgyáról való rendelkezés. A kiskorú gyámhatóságnak át nem adott vagyonáról való rendelkezést érintő szülői jognyilatkozathoz abban az esetben szükséges a gyámhivatal jóváhagyása, ha a szülői rendelkezéssel érintett *vagyon értéke meghaladja az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének hétszeresét.* Ebbe a körbe a gyermek személyes tulajdonát képező, *a fent megjelölt értékhatárt meghaladó* mértékű ingó és készpénzvagyonát, illetve vagyoni értékű jogát (például értékpapír, üzletrész, részvény stb.) érintő jogügyletek tartoznak.[80] Együttesen gyakorolt szülői felügyelet esetén *a kiskorú vagyonáról rendelkező társasági szerződést* a kiskorú nevében mindkét szülőnek alá kell írnia, ingatlanapportról rendelkező szerződés esetén a gyámhatóság hozzájárulására is szükség van. Ellenkező esetben a társasági szerződés érvénytelen.[81]

A *bírósági* vagy *közjegyzői határozattal* elbírált jognyilatkozat érvényességénél a gyámhivatal jóváhagyása nem szükséges. Ezt olyan esetekben alkalmazzák, amikor a kérdéses jognyilatkozat megtétele bírósági, illetőleg közjegyzői elbírálás alá esett. Ki kell azonban emelni, hogy csak olyan közjegyzői eljárások esetében nem érvényesül a gyámhatósági kontroll, amikor a közjegyző érdemi határozatot hoz. Ilyen például a hagyatéki eljárásban hozott hagyatékátadó végzés.[82]

3.6. A gyámhivatal jóváhagyásával sem érvényes jognyilatkozatok[83]

Vannak olyan törvényes képviselői jognyilatkozatok, amelyek még a *gyámhivatal jóváhagyásával sem lesznek érvényesek.* Idetartoznak az alábbiak:

a) *Ajándékozás.* Az a jognyilatkozat, amellyel a korlátozottan cselekvőképes, illetőleg cselekvőképtelen kiskorú *személyesen vagy törvényes képviselője útján* a saját vagyona rovására a másiknak ingyenes vagyoni előny juttatására köteles. Ajándékozás esetén a szolgáltatással szemben nem áll ellenszolgáltatás, az ajándékozó kötelezettségvállalása teljes egészében ingyenes. A kiskorú üzletrésztulajdonos még a gyámhatóság engedélyével sem tehet az üzletrésze ajándékozására irányuló érvényes jognyilatkozatot.[84]

b) *Az idegen kötelezettségért megfelelő ellenérték nélküli felelősségvállalás* szintén ingyenes szerződésnek minősül, ezért még gyámhatósági jóváhagyással sem érvényes, mert a kiskorú érdekét mindenképpen sértené.

c) *Jogokról ellenérték nélküli lemondás.* Gyámhatósági jóváhagyással sem érvényes a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen kiskorú, illetőleg törvényes képviselőjének joglemondó nyilatkozata, ha a lemondásra ellenérték nélkül került sor. Az ellenérték nélküli joglemondás vagy elengedés megítélése körében

[79] Gyer. 26/B. § (2) bek.
[80] Gyer. 26/B. § (3) bek.
[81] BH2000. 22.
[82] Ptk. 2:15. § (3) bek.
[83] Ptk. 2:16. §.
[84] BH2011. 230.

a Ptk. 6:8. § (3) bekezdésének rendelkezése az irányadó. Eszerint a jognyilatkozatot nem lehet kiterjesztően értelmezni, az ellenérték nélküli joglemondásnak, elengedésnek határozottnak és kifejezettnek kell lennie. Amennyiben a joglemondásra ellenérték fejében került sor, a jognyilatkozat tartalmától függ, hogy a törvényes képviselő jognyilatkozatának érvényességéhez mennyiben szükséges a gyámhatósági jóváhagyás.

Kivételnek számítanak az alábbiak:

a) A *korlátozottan cselekvőképes* személy *munkával szerzett keresményével* szabadon rendelkezik. Már korábban is szabályozást nyert, hogy a korlátozottan cselekvőképes keresménye erejéig kötelezettséget vállalhat, illetve hogy a törvényes képviselő a korlátozottan cselekvőképes személy munkával szerzett keresményére vonatkozóan nem is nyilatkozhat. ilyen például a korlátozottan cselekvőképes személynek a munkakeresménye erejéig tett olyan jognyilatkozata, amely ajándékot tartalmaz, amely idegen kötelezettségért vállal felelősséget (például kezességvállalás), vagy amellyel e körben jogokról ellenérték nélkül lemond, nem kívánja meg a gyámhatósági jóváhagyást sem, és nem tekinthető érvénytelennek.

b) A másik kivétel a *szokásos mértékű ajándékozásra* vonatkozik. A szokásos mérték minősítésénél mérlegelni kell az ajándék értékét, az ajándékozás tárgyát, az ajándékozó vagyoni helyzetét, az ajándékozással elérni kívánt célt és – hozzátartozók közötti ajándékozásnál – a családban uralkodó felfogást. Szokásos mértéket meg nem haladó ajándékról általában akkor lehet szó, ha az ajándékozás nem gazdagítja a megajándékozottat olyan mértékben, hogy az ajándék visszakövetelése anyagi és erkölcsi szempontból indokolt lenne.[85]

3.7. Relatív semmisség

A törvény a nem teljes belátási képességgel rendelkező személyek védelmében mondja ki, hogy olyan jognyilatkozatok érvénytelenségére (semmisségére), amely az egyik kiskorú fél belátási képességének korlátozott voltán (esetleg hiányán) vagy jogszabály által előírt gyámhatósági jóváhagyás elmaradásán alapszik, *csak a kiskorú érdekében* lehet hivatkozni.[86] Tehát ha a megkötött szerződés a kiskorú személy érdekeinek megfelel, akkor érvényben marad, és alappal senki sem hivatkozhat az érvénytelenségre. Így például *az ellenérdekű fél nem hivatkozhat arra* a perben, hogy a vele szerződést kötő fél korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen kiskorú volt, amiről ő nem tudott. Egyébként is elvárható magatartás, hogy az ügyletkötő személy kétség esetén meggyőződjön a másik fél cselekvőképességéről.[87]

Ez a rendelkezés a semmisség általános szabálya alól tesz kivételt, amely szerint *a szerződés* érvénytelenségére bárki hivatkozhat. A kiskorú személyek jognyilatkozatainak semmisségére csak az *ő érdekükben* lehet hivatkozni. A bíróságnak mindig vizsgálnia kell,

[85] BARZÓ (2014a): *i. m.* 194.
[86] Ptk. 2:17. §.
[87] SZIKORA (2014b): *i. m.* 165.

hogy a szerződés megkötése időpontjában, illetve a jognyilatkozat megtételekor fennálltak-e azok a körülmények, feltételek, amelyek a kiskorúak érdekeit sértik.[88]

A relatív semmisség *csak élők közötti jogügyletekben* alkalmazható szabály. A végintézkedés érvénytelenségére vonatkozóan az öröklési jog szabályai rendelkeznek arról, hogy kik és milyen feltételek mellett jogosultak a végintézkedés érvénytelenségének megállapítását kérni az örökhagyó cselekvőképességének fogyatékossága miatt.[89]

4. A kiskorú személy gondnokság alá helyezése

Az 1959-es Ptk. már a 14. életévét betöltött, korlátozottan cselekvőképes kiskorú esetében lehetőséget adott arra, hogy őt a bíróság cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezze azzal, hogy a gondnokság hatálya a nagykorúság elérésével áll csak be, de a kiskorú már a határozat jogerőre emelkedésével cselekvőképtelenné válik. A 2013-as Ptk. viszont azt a korhatárt, amelynek betöltését követően a bíróság a kiskorút cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alá helyezheti, a kiskorú *17. életévéhez köti*. Ennek indoka az, hogy a mentális zavara miatt cselekvőképtelen gyermek a nagykorúvá válásával – és egyben a szülői felügyelet megszűnésével – ne maradjon egyedül. Tehát a gondnokság alá helyezési eljárást olyan időben kell megindítani és lefolytatni, hogy a gondnokság alá helyezést elrendelő határozat még a gyermek nagykorúvá válását megelőzően megszülethessen. A gondnokság alá helyezési eljárást a nagykorúakra irányadó szabályok és eljárási rend alapján kell lefolytatni.

Amennyiben a bíróság *kiskorú személyt helyez cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság* alá, akkor *a gondnokság hatálya* csak a gyermek nagykorúvá válásával áll be (akkor kell csak gondnokot rendelni), hiszen addig a gyermek szülői felügyelet alatt áll. A gyermek azonban az ítélet jogerőre emelkedésével cselekvőképtelenné válik, aki helyett és nevében már a törvényes képviselője lesz jogosult eljárni.[90]

5. A nagykorú személy gondnokság alá helyezése

A korlátozottan cselekvőképes, illetve cselekvőképtelen nagykorúakra vonatkozó szabályozás változása mögött a mentálisan sérült személyek társadalmi megítélésében bekövetkezett pozitív szemléletváltozás és a nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott emberi jogi követelmények állnak.[91] Az Európa Tanács R (99) 4. számú ajánlásában a nagykorú személyek gondnokság alá helyezésével összefüggésben három fontos alapelvet kell a bíró-

[88] Az 1959-es Ptk.-ban, aki cselekvőképességét illetően a másik felet megtévesztette (nagykorúság színlelése), azért felelősséggel tartozott, és felelőssége alapján a szerződés teljesítésére volt kötelezhető [1959-es Ptk. 13/B. § (1)–(2) bek.]. Ezáltal az egyébként érvénytelen szerződéshez kívánt szankciós jelleggel joghatást fűzni a jogrend (szankciós hatályosság). Az új szabályok már mellőzik ezeket a rendelkezéseket, mert a 2013-as Ptk. hatálybalépését követően az e körbe tartozó eseteket (többek között) a kötelmi jog megtévesztésre (6:91. §), illetőleg a vétőképes személy károkozására vonatkozó szabályai (6:544–6:547. §) alapján lehet rendezni.

[89] Ptk. 7:37. § (2) bek.

[90] Ptk. 2:18. § (1)–(3) bek.

[91] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 103.

ságoknak szem előtt tartani: *a szükségesség, az arányosság és a fokozatosság elvét.* A *szükségesség* alapelve azt jelenti, hogy a cselekvőképtelen személyek védelmében csak olyan intézkedések megtételének van helye, amelyek az érintett egyéni körülményeit és szükségleteit figyelembe véve feltétlenül szükségesek. A szükséges intézkedésnek és bírósági döntésnek azonban *arányban* is kell állnia az érintett belátási képességével és körülményeivel, továbbá az adott személy cselekvőképessége csak annyiban korlátozható, amennyiben az az elérni kívánt céllal – tehát az érintett jogvédelmével – arányban áll.[92]

A törvény értelmében a cselekvőképesség korlátozása kétféle lehet: 1. részleges korlátozás vagy 2. teljes korlátozás. A cselekvőképesség *teljes korlátozására kizárólag csak akkor kerülhet sor,* ha a cselekvőképesség részleges korlátozásával a belátási képességében korlátozott személy jogainak védelme nem érhető el. Ennek értelmében *a cselekvőképesség részleges korlátozása* tehát akkor jöhet szóba, ha nem elég a támogatott döntéshozatal vagy a cselekvőképességet nem korlátozó más segítség; míg *a cselekvőképesség teljes korlátozása* csak akkor lehet megoldás, ha a részleges korlátozás nem biztosít kellő jogvédelmet.

Megjelenik azonban két új jogintézmény is, amely lehetőséget adhat a gondnokság alá helyezés elkerülésére, illetve a cselekvőképesség korlátozottságának bekövetkezése esetén az érintett akaratának minél teljesebb figyelembevételére: a *támogatott döntéshozatal,* illetve az *előzetes jognyilatkozat.*[93]

5.1. A cselekvőképesség részleges korlátozása

A gondnokság alá helyezéssel a társadalom gondoskodását kívánja biztosítani azok számára, akik elmeműködésük súlyos zavara miatt nem képesek az érdekeik helyes felismerésére és életkörülményeik, életvitelük érdekeinek megfelelő alakítására. Cselekvőképességében részlegesen korlátozott az a nagykorú, akit *a bíróság ilyen hatállyal gondnokság alá helyezett.* A bíróság cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá azt a nagykorút helyezi, akinek ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – mentális zavara következtében – tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent, és emiatt – egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel – meghatározott ügycsoportban gondnokság alá helyezése indokolt.[94] A cselekvőképességet *részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezés együttes feltételei* tehát a következők:

a) *Az érintett személy mentális zavarának ténye.* A törvény az 1959-es Ptk.-ban fennálló pszichés állapot vagy szellemi fogyatkozás, illetőleg szenvedélybetegség helyett a *mentális zavar* kifejezést használja, amely teljeskörűen írja le a szóba jöhető

[92] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 104.

[93] Az Alkotmánybíróság a 11/2014. (IV. 4.) AB határozatában rámutatott arra, hogy az emberi méltóságot mint önrendelkezési jogot súlyosan érinti a cselekvőképesség megvonása vagy korlátozása. A gondnokság alá helyezéssel kapcsolatos szabályok elsődleges célja épp az ügyeinek vitelére képtelen és ezért kiszolgáltatott felnőtt személyének és vagyonának védelme, ezért e korlátozás szükséges és arányos. SZÉKELY (2014a): *i. m.* 94.

[94] Ptk. 2:19. § (1)–(2) bek.

pszichés elváltozásokat.[95] A cselekvőképesség korlátozására okot adó mentális zavar bekövetkezhet egy autóbaleset, egy váratlan betegség vagy egy önpusztító, kóros függőség eredményeként. Előfordulhat azonban az is, hogy a szervezet az éveken át tartó kizsákmányolásra reagál a mentális zavarba meneküléssel. Az élet záró szakaszában pedig megjelenhet demencia, amelyben az emberi méltóság megőrzésére alkalmas életvitel biztosítása nagy terhet ró az érintettre és környezetére.[96]

b) Bármilyen mentális zavar következtében *az érintett belátási képességének tartós vagy időszakonként visszatérő nagymértékű csökkenése.* A belátási képesség nagymértékű csökkenése lehet *tartós* vagy *időszakonként visszatérő.* Az együttes feltételekből következik, hogy önmagában a mentális zavar fennállása nem indokolja a gondnokság alá helyezést. Erre ugyanis csak akkor kerülhet sor, ha emiatt a betegnek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége is csökkent. Így a testi fogyatékosság vagy a siketség természetesen nem szolgálhat alapul a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezésre, mert ahhoz a belátási képesség nagymértékű csökkenése nem társul automatikusan.[97] Míg a mentális zavar megítélése elsősorban orvosszakértői kérdés, addig a bíróságnak kell eldöntenie azt, hogy a mentális zavar következtében az érintett belátási képessége csökkent-e olyan mértékben, hogy az az ilyen hatályú gondnokság alá helyezését is indokolja.[98] A szakértői vélemény a betegség fennállását, annak súlyosságát, illetve jellegét igazolhatja, de önmagában nem teszi lehetővé a gondnokság alá helyezést. Így például az elmebetegség fennállása esetében is cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezésre csak akkor kerülhet sor, ha a betegnek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége tartósan vagy nagymértékben csökkent, illetőleg állandó jelleggel teljesen hiányzik.[99] A törvény szövegéből az is következik, hogy a cselekvőképességet bármilyen mértékben korlátozó gondnokság elrendeléséhez két ok együttes fennállása szükséges: egyrészt az alperes károsodott egészségi állapotának ténye, másrészt az, hogy ez az állapot az alperes belátási képességére olyan kihatással legyen, ami az alapjogként védett személyes döntési autonómiájának korlátozását indokolja.[100]

---

[95] Önmagában a kommunikáció módja nem vezethet a cselekvőképesség korlátozására. A mozgásszervi, látás-, hallásszervi, valamint más szempontból fogyatékos, de kellő értelmi képességgel rendelkező emberek, ha a megszokottól eltérő módon tudnak csak kommunikálni, cselekvőképességükben nem korlátozhatók. Ők például a jognyilatkozat kinyilvánításában szorulnak segítségre szigorúbb alaki követelmények betartása útján.

[96] SZEMÁN Felicitász (2017): Az elme és a jog határán II. A gondnoksági perek egyes jogalkalmazási kérdései. *Családi Jog,* 15. évf. 1. sz. 13–19.

[97] BARZÓ (2014a): *i. m.* 198.

[98] A képességmérés emberi jogi modellje legalább két dolgot követel meg a jogalkotótól: a célcsoport vonatkozásában sajátos kommunikációs szükségletek megjelölését, megnevezését és azok figyelembevételét a képességmérés során, valamint annak elismerését, hogy az érintett emberek belátási képessége nem állandó, hanem hullámzik, amit az eset összetettségén túl számos külső és belső tényező meghatároz. JAKAB Nóra (2012): Cselekvőképesség az új Ptk. javaslatban. Egytized rész, ami látszik és kilenctized, ami mögötte van. *Családi Jog,* 10. évf. 3. sz. 19.

[99] BH1983. 64.

[100] BH2006. 46.

c) A b) pontban foglaltak és az érintett egyéni körülményei alapján *a gondnokság alá helyezés indokoltsága*. A cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezés új feltétele az érintett személy *„egyéni körülményeinek, családi, társadalmi kapcsolatainak" vizsgálata*. A bíróságnak ezért az érintett egyéni körülményeit, családi és társadalmi kapcsolatait is értékelési körébe kell vonnia annak megállapítására, hogy érdekeinek védelme cselekvőképessége korlátozása nélkül is megvalósítható-e környezete, családtagjai eseti segítségével, vagy ezek a körülményei is indokolják a gondnokság alá helyezését. A bíróságnak tehát a következőket kell vizsgálnia *részletes bizonyítás* lefolytatásával:

ca) Az érintettnek van-e, illetve lehet-e olyan ügye, amely szükségessé teszi egy bizonyos területen (ügycsoportban) a gondnokság alá helyezését. Lehet ugyanis, hogy a belátási képességgel egyáltalán nem rendelkező személyt azért nem szükséges mégse gondnokság alá helyezni, mert nincs olyan ügye, amely indokolná a gondnokság alá helyezését.

cb) Az érintettel bizalmi viszonyban álló személy (hozzátartozó, barát vagy szakképzettséggel rendelkező ismerős) vállalása alapján segítséget tud-e nyújtani az érintettnek ahhoz, hogy ügyeiben ténylegesen és megfelelő támogatással önállóan el tudjon járni. Például amennyiben a mentális zavar súlya és jellege, valamint a betegségbelátás hiánya miatt az érintett jogvédelme nem valósítható meg cselekvőképessége érintése nélkül a környezetében élők segítségével és támogatásával, az érintette személy cselekvőképességét – a további károsodástól való megóvása érdekében – személyre szabott módon részlegesen korlátozni szükséges.[101]

d) Lényeges további feltétel, hogy nem korlátozható a személy cselekvőképessége, ha adott esetben *jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő más módon is biztosítható*.[102] A *támogatott döntéshozatal*[103] jogintézményének bevezetése ad lehetőséget arra, hogy a bíróság a belátási képesség kisebb mértékű csökkenése esetén a gondnokság alá helyezés mellőzésével javaslatot tegyen a gyámhatóságnak támogató kirendelésére, feltéve, ha ezt az érintett személy is kívánja. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a belátási képességnek tartósan vagy időszakosan visszatérő, nagymértékű csökkenése a betegsége következtében csak *a mindennapi élet meghatározott területén vagy területein* mutatkozik meg. Az arányosság alkotmányos elvének érvényesülése is azt kívánja meg, hogy a gondnokság alá helyezett személy csak annyiban legyen korlátozva az önállóságában, amennyiben az jogainak védelme érdekében feltétlenül szükséges.[104] A szabályozás tehát hangsúlyosan meg kívánja jeleníteni *a fokozatosság elvét*, miszerint az érintett jogvédelmét elsősorban a cselekvőképesség korlátozása nélkül kell megoldani.[105]

---

[101] Kúria Pfv. 21479/2015/4.

[102] Ptk. 2:19. § (4) bek.

[103] Ptk. 2:38. §.

[104] E követelménnyel egyező az Európa Tanács R. (99) 4. számú ajánlása is, amely kimondja, hogy az érintett személyes vagy gazdasági érdekeinek védelmét szolgáló intézkedéseknek rugalmasnak kell lenniük ahhoz, hogy a belátási képesség különböző fokozataira és az eltérő helyzetekre megfelelő választ adhassanak.

[105] LENKOVICS Barnabás – SZÉKELY László (2014): Második Könyv. Első-második rész. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS István szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 88.

> Nem sért jogszabályt és nem ellentétes a fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló nemzetközi egyezménnyel sem, ha az alperest az ügyei viteléhez szükséges belátási képességének pszichés eredetű, tartós csökkenésére tekintettel – vagyona megóvása érdekében – a bíróság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezi, továbbá fokozott befolyásolhatósága miatt a választójogból kizárja.[106]

Ennek megfelelően a Ptk. *megszünteti a cselekvőképesség általános korlátozásának lehetőségét.* A bíróság a belátási képesség csökkenését *már csak egyes ügycsoportok vonatkozásában,* azaz részlegesen állapíthatja meg, és ehhez képest rugalmasan, egyénre szabottan határozhatja meg a gondnokság alá helyezés jogkövetkezményeit.[107] Tehát a bíróság ítéletében köteles meghatározni azokat az ügycsoportokat, amelyek tekintetében a nagykorút cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezi. Amely ügycsoportot a jogerős ítélet nem nevesít, azokban a gondnokság alá helyezett *teljes cselekvőképességgel* rendelkezik, és ezért ezekben az ügyekben önállóan tehet érvényes jognyilatkozatokat is.[108] Amennyiben a bíróság az adott személy cselekvőképességét csak egyes ügycsoportok tekintetében korlátozta, és ezek között a munkaviszonyból (stb.) származó jövedelemmel való rendelkezés nem szerepel, az érintett személy teljeskörűen, a gondnoka hozzájárulása nélkül rendelkezhet a teljes jövedelmével.[109] Nincsen jogalap az alperes cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezésére a peres eljárások, ügyészségi és közigazgatási hatósági eljárások indítása és vitele ügycsoportot illetően, ha az érintett személy ugyan jelentős számban kezdeményez peres és egyéb eljárásokat, azonban azok volumene a kóros mértéket még nem éri el, és családjától minden téren (így ha szükséges, a perköltség viselésében is) támogatásban részesül.[110] Jogi eszközökkel ugyanis nehezen vonható meg a határ a bírósághoz fordulás alkotmányos alapjoga, a hatósági eljárásokkal történő jogérvényesítés alapjoga és a fél érdekvédelme miatt már gondnokságot igénylő perlekedési „tébolyállapot" között.

Gyakori eset, hogy az érintett folyamatos orvosi megfigyelésre és gyógyszeres kezelésre szorul, de nincs betegségtudata, ezért az adekvát kezelést elutasítja annak ellenére, hogy rendszeres pszichiátriai ellenőrzéssel és kezeléssel (gyógyszerezéssel) tünetszegény vagy tünetmentes állapotot lehetne nála elérni. Az ilyen személy a gyógyszerszedés (betegségbelátás) hiányában éppen azokkal a személyekkel (hozzátartozókkal) tanúsít összeférhetetlen magatartást, akik segítséget nyújthatnának az orvosi kezelés önkéntes, folyamatos igénybevételében.[111] Egy ilyen élethelyzet indokolhatja *az érintett egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása* ügycsoportban történő cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezését.[112]

A törvény az 1959-es Ptk.-tól eltérően *még példálózó jelleggel sem sorolja fel azokat az ügycsoportokat,* amelyek vonatkozásában a bíróság korlátozhatja a cselekvőképességet ítéletében. Ezzel kívánja elősegíteni, hogy a gyakorlat az egyéni körülményekhez jobban alkalmazkodhasson. Fontos eljárásjogi kérdés, hogy amennyiben a kereset az érintett (al-

[106] BH2014. 140.
[107] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 107.
[108] Ptk. 2:19. § (3) és (5) bek.
[109] EBH2009. 2093.
[110] BH2016. 239.
[111] Pfv. II.21.479/2015/4.
[112] KŐRÖS András (2016): Az új Ptk. a Kúria gyakorlatában. *Családi Jog,* 14. évf. 2. sz. 46.

peres) cselekvőképességét részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezésére irányul, akkor a keresetlevélnek tartalmaznia kell *legalább egy olyan ügycsoport (élethelyzet)* megjelölését, amelyre nézve a gondnokság alá helyezést kérik.[113] Ilyen ügycsoport lehet azonban továbbra is például a társadalombiztosítási, szociális és munkanélküli ellátás igénylése, az azzal, valamint a munkaviszonyból és munkaviszony jellegű jogviszonyból eredő jövedelemmel való rendelkezés, az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása, a tartózkodási hely meghatározása, a vagyonnal vagy annak meghatározott részeivel kapcsolatos rendelkezési jog stb. Annak eldöntése, hogy mely ügycsoportokban indokolt a cselekvőképesség korlátozása, nem az orvosszakértő, hanem a *bíróság* feladatköre. A bíróságnak az ítéletében meg kell indokolnia, hogy az adott ügycsoportokban miért szükséges a gondnokság alá helyezés.[114]

A gyakorlatban sokszor felvetődik a cselekvőképességet részlegesen, de általánosan korlátozó gondnokság intézményének hiánya. Ez főleg olyan esetekben merül fel, amikor a fél ügyei viteléhez szükséges belátási képességének nagymértékű és tartós csökkenése a mindennapi élet valamennyi területén megállapítható. Ilyen esetekben a jogalkalmazási gyakorlat arra kényszerül, hogy egy igen részletes, soktételes ügycsoport-felsorolással lényegében lefedje a mindennapi életvitel minden területét.[115]

Az érintett választójogból való kizárásának kérdéséről a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény 98. § (1) bekezdésének a) pontja rendelkezik. Eszerint a Nemzeti Választási Iroda vezeti a választójoggal nem rendelkező polgárok nyilvántartását. A nyilvántartásba pedig fel kell venni azt a nagykorú, valamint azt a 17. életévét betöltött kiskorú polgárt, aki a belátási képességének – részleges vagy teljes – korlátozottsága miatt a választójogból ki van zárva. Az egyes ügycsoportokra cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezetteket általánosságban a bíróság nem zárja ki a választójogból, mert a választójog gyakorlására vonatkozó belátási képességet a gondnokság alá helyezéssel érintett konkrét ügycsoportokkal összefüggésben kell vizsgálni.[116]

A belátási képesség nagymértékű csökkenése önmagában a jogi következmények beálltához nem elegendő, mert ehhez szükséges az az eljárásjogi feltétel is, hogy a nagykorú személyt a bíróság jogerős ítélettel *cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezze.* A jogerős ítélet meghozataláig a nagykorú személy polgári jogi szempontból nem tekinthető korlátozottan cselekvőképesnek, és ezért vele szemben az e jogi kategóriához fűzött jogkövetkezmények sem alkalmazhatók. Nincs ugyanis olyan törvényi rendelkezés, amely a belátási képességnek az e törvényben meghatározott csökkent voltát gondnokság alá helyezés nélkül értékelhetővé tenné. A fentiekből következik az is, hogy az ítélet jogerőre emelkedéséig az alperesként perbe vont személyt cselekvőképesnek kell tekinteni. Cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezés nélkül nagykorú személlyel szemben tehát a korlátozott cselekvőképességhez fűződő jogkövetkezmények nem alkalmazhatók.[117]

---

[113] Pp. 439. § (1) bek. d) pont.
[114] BH2008. 265.
[115] SZEMÁN (2017): *i. m.* 17.
[116] SZEMÁN (2017): *i. m.* 18.
[117] BARZÓ (2014a): *i. m.* 200.

5.2. A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy nyilatkozatai

A cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú személyek jognyilatkozatai több csoportba oszthatók:

a) azok a jognyilatkozatok, amelyeket a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú helyett a *törvényes képviselő* önállóan is megtehet,
b) azok a jognyilatkozatok, amelyeket a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú tehet meg önállóan,
c) azok a jognyilatkozatok, amelyeket ugyancsak a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú maga tesz meg, de érvényességükhöz *a törvényes képviselő beleegyezése* vagy utólagos jóváhagyása szükséges.

5.2.1. A törvényes képviselő (gondnok) önálló nyilatkozatai

A törvény a szülő jogaihoz képest is sokkal szűkebb körben teszi lehetővé, hogy a gondnok önállóan tegyen jognyilatkozatot a gondnokolt helyett. Míg a korlátozottan cselekvőképes kiskorú esetén főszabály, hogy a szülő, illetve a gyám önállóan is tehet érvényes jognyilatkozatot a kiskorú helyett, addig a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú esetében a törvényi szabály éppen fordított, azaz *a törvény azokat az eseteket és feltételeket nevesíti, amikor a gondnok jogosult az önálló jognyilatkozat megtételére.* Ezek az alábbiak:

a) Külön törvény jogosítja fel a gondnokot az önálló eljárásra (például a gondnokolt gyógykezelésével kapcsolatos döntések).[118]
b) A gondnok külön felhatalmazás nélkül is eljárhat *az azonnali intézkedést igénylő esetekben.* A Ptk. az érintett személy védelmében teszi lehetővé a gondnok számára azt, hogy a hozzájárulását igénylő esetekben önállóan járjon el, például amikor a gondnok intézkedéseinek későbbi megtétele – a gondnokolt előzetes beleegyezésével vagy utólagos jóváhagyásával – már nem lenne alkalmas a kár bekövetkezésének elhárítására. Ilyen esetekben azonban a gondnokoltat és a gyámhatóságot késedelem nélkül tájékoztatni kell.[119]

5.2.2. A cselekvőképességében részlegesen korlátozott gondnokolt önálló jognyilatkozatai

A cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú személy a bíróság ítéletében meghatározott ügycsoportok tekintetében önállóan tehet olyan jognyilatkozatokat, amelyek érvényességéhez nem szükséges a törvényes képviselő előzetes beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása.[120] Idetartoznak:

a) a személyes jellegű jognyilatkozatok,
b) a mindennapi élet szokásos szükségleteinek körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződések,

[118] Eütv. 15–16. §.
[119] Ptk. 2:20. § (4) bek.
[120] Ptk. 2:20. § (3) bek.

c) a munkával szerzett jövedelemmel való rendelkezés,
d) a kizárólag előnyt jelentő szerződések,
e) a szokásos mértékű ajándékozás esete.

Személyes jellegű jognyilatkozatok

a) Ilyen a *képviselet* ellátása.[121] Bármely cselekvőképes személy ügyeinek ellátása céljából *meghatalmazással korlátozottan cselekvőképes* vagy cselekvőképességében részlegesen korlátozott személyt is feljogosíthat arra, hogy a nevében jognyilatkozatot tegyen, részére jogokat szerezzen és kötelezettségeket vállaljon. A képviselő csak személyesen járhat el, mivel *nem ruházhatja tovább* a meghatalmazás során kapott képviseleti jogát. Így az a sajátos helyzet áll elő, hogy míg *a korlátozottan cselekvőképes személy saját ügyeiben* önállóan ritkán járhat el, addig cselekvőképes személyt szabadon képviselhet.
b) A cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott személy érvényesen végrendelkezhet, de kizárólag *közvégrendeletet* tehet.[122] Végrendelkezni is *kizárólag* személyesen lehet.
c) A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy *személyhez fűződő jogai* védelmében maga is felléphet.[123] Ez a joga azonban nem kizárólagos, hanem csak eshetőleges.
d) A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy házasságot köthet. A *házasságkötési* nyilatkozatot azonban *kizárólag* személyesen teheti meg.[124]
e) A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy önállóan tett nyilatkozattal *megtilthatja,* hogy halála után testéből *szerveit vagy szöveteit átültetés céljára eltávolítsák.*[125]

A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy is megkötheti *a mindennapi élet* szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó *kisebb jelentőségű szerződéseket.*

a) A *mindennapi élet szokásos szükségleteinek* megítélése nagyban függ a cselekvőképességében részlegesen korlátozott gondnokolt, illetve családja társadalmi helyzetétől, vagyoni viszonyaitól és jellegzetes szokásaitól. A szokásos szükségletek a társadalmi rétegek és csoportok, foglalkozások szerint *különböznek,* ezért mindig a konkrét helyzetet kell vizsgálni.
b) A *kisebb jelentőségű szerződések* minősítés azt kívánja kifejezni, hogy a szerződés nem nagy összegű, illetve nem nagy jelentőségű az adott társadalom, osztály, réteg, helyi viszonyok adott körülményei között.[126]

Munkával szerzett jövedelemmel való rendelkezés. A cselekvőképességében részlegesen korlátozott gondnokolt törvényes képviselője hozzájárulása nélkül is létesíthet munkaviszonyt. A teljes munkabérrel való szabad rendelkezés és kötelezettségvállalás szabályát azonban

[121] Ptk. 6:14. § (5) bek.
[122] Ptk. 7:14. § (4) bek.
[123] Ptk. 2:54. § (2) bek.
[124] Ptk. 4:5. § (1) bek.
[125] Eütv. 211. § (1) bek.
[126] BARZÓ (2014a): *i. m.* 203.

kizárólag a kiskorúak esetében tartja fenn, míg a gondnokolt számára csak részleges rendelkezési jogot biztosít a munkából, a társadalombiztosítási, munkanélküli és szociális ellátásból származó jövedelem tekintetében. A bíróságnak az érintett cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezést kimondó határozatában kell döntenie abban a kérdésben is, hogy a gondnokolt a jövedelme mekkora hányadával rendelkezhet szabadon.[127] Amennyiben a jogszabály kivételt nem tesz, akkor a cselekvőképességében részlegesen korlátozott gondnokolt keresménye – bíróság által meghatározott hányadának – erejéig kötelezettséget vállalhat, amelyért teljes felelősséggel tartozik. A korlátozott felelősségvállalás lényegében azt jelenti, hogy a kötelezettségvállalás a jogszabály által megszabott keretet – azaz a gondnokolt keresményének mértékét – nem lépheti túl. A korlátozottan cselekvőképes személy rokkantsági nyugdíja munkával szerzett keresmény.[128]

A kizárólag előnyt jelentő szerződések. Ez a rendelkezés lehetővé akarja tenni, hogy a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy olyan előnyöket is szerezzen, amelyekhez nem szükséges törvényes képviselőjének a hozzájárulása. A kizárólagos előnyszerzés csak ajándékozásként vagy olyan juttatásként jelentkezhet, amely kizárólag ingyenes (például haszonkölcsön). Míg a kiskorúak esetében a törvényes képviselő jogosult az ígért vagy adott ajándék visszautasítására, addig a gondnokolt esetében ilyen rendelkezés nincs. A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy részére ígért vagy adott ajándékot a gondnok nem utasíthatja vissza.

A Ptk. a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy önállóan is megtehető jognyilatkozatai között szintén külön nevesíti a *szokásos mértékű ajándékozás esetét*. Erre azonban csak akkor kerülhet sor, ha a gondnokolt olyan pénzeszközzel, illetve vagyontárgygyal – kisebb értékű ingóság – rendelkezik, ami a szabad felhasználás körébe tartozik. Azt, hogy mi tekinthető szokásos mértékű ajándéknak, szintén csak a gondnokolt társadalmi helyzetétől, vagyoni viszonyaitól függően értékelhető.

5.2.3. Törvényes képviselő (gondnok) beleegyezésével, utólagos jóváhagyásával érvényes jognyilatkozatok

Azokban az ügycsoportokban, amelyekben a gondnokság alatt álló személy cselekvőképességét a bíróság korlátozta, ő maga tehet jognyilatkozatot, de annak érvényességéhez a gondnoka hozzájárulására van szükség. Tehát egy *függő jogi helyzet áll elő* a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy jognyilatkozatánál, amelynek érvényességéhez (joghatás kiváltására való alkalmasságához) *a törvényes képviselő beleegyezése, utólagos jóváhagyása* szükséges. Amennyiben viszont a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy maga válik cselekvőképessé, minden esetben *maga dönt* függő jognyilatkozatainak érvényessége felől.[129] A szerződés megerősítésének minősül, ha a korlátozottan cselekvőképes a cselekvőképessé válása után az érvénytelenség jogkövetkezményeinek érvényesítésével indokolatlanul késlekedik.[130]

---

[127] SZIKORA (2014b): *i. m.* 183.
[128] KGD2004. 165.
[129] Ptk. 2:20. § (1) bek.
[130] EBH2002. 623.

A törvény értelmében a gondnok és a gondnokolt jognyilatkozatának eltérése esetén (értelemszerűen tehát minden olyan esetben, amikor a gondnok az előzetes beleegyezését vagy utólagos jóváhagyását nem adja meg) a vitás kérdésben a *gyámhatóság dönt.*

5.3. A cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság

A cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá mind *nagykorú,* mind pedig 17. életévét betöltött *kiskorú* személy helyezhető az alábbi *konjunktív feltételek* esetén:[131]

a) *Mentális zavar* bizonyítottsága.[132]
b) A mentális zavar miatt a nagykorú vagy 17. életévét betöltött kiskorú személy *belátási képessége tartósan és teljes mértékben hiányzik.* Míg a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezés esetén a belátási képesség tartós vagy időszakonként visszatérő nagymértékű csökkenésének kell fennállnia, addig jelen esetben a belátási képesség tartós és teljes hiánya a feltétel. A mentális zavar súlyosságának a megítélése igazságügyi pszichiáter szakértő hatáskörébe tartozó szakkérdés.
c) Az egyéni körülmények vizsgálata során annak megállapítása, hogy érintett gondnokság alá helyezése – jogainak megóvása érdekében – *indokolt.*
d) Csak abban az esetben, *ha az érintett jogainak és érdekeinek védelme* a cselekvőképességet nem érintő módon (mint például a támogatott döntéshozatal), illetve a cselekvőképesség *részleges korlátozásával nem biztosítható.*

A cselekvőképesség teljes korlátozása esetén is *kötelező a gondnokság alá helyezés felülvizsgálata,* amely nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított 10 év. A végleges hatályú gondnokság alá helyezés lehetősége tehát még azokban az esetekben is kizárt, amikor a belátási képesség teljes hiányát okozó szellemi fogyatékosság miatt az érintett állapotában – az orvostudomány jelenlegi állása szerint – javulás nem lehetséges.

5.4. A cselekvőképtelen, nagykorú gondnokolt nyilatkozatai

A cselekvőképtelen, nagykorú jognyilatkozata *semmis,* nevében *gondnoka* jár el.[133] *Kivételesen azonban érvényes* lehet a cselekvőképtelen nagykorú személy által kötött szerződés is az alábbi feltételek fennállása esetén:

a) a cselekvőképtelen személy a szerződést közvetlenül *maga kötötte és teljesítette,* tehát az ügylet zavartalanul le is bonyolódott;

[131] Ptk. 2:21. § (1)–(3) bek.

[132] Általánosságban a háziorvos felismeri a betege mentális zavarát, illetve annak valószínűségét, ami miatt beutalja pszichiáterhez. Amennyiben a beteg együttműködő, a pszichiáter szakorvos meg tudja állapítani a diagnózist is. Előfordul azonban az is, hogy a szakorvos egészségügyi intézményben észleli a betege gondnokság alá helyezésének szükségességét. Ilyenkor javaslatát, illetve szakvéleményét küldi meg az illetékes gyámhivatalnak. ÁDÁMKÓ Viktória (2016): A cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezés alkalmazásának kihívásai a Ptk. fényében a bíróság és a gyámhivatal gyakorlatában. *Családi Jog,* 14. évf. 3. sz. 21.

[133] Ptk. 2:22. § (1) bek.

b) a szerződésnek *csekély jelentőségűnek* kell lennie, e feltétel meglétét a közfelfogás szerint, de a gondnokolt körülményeitől függően kell értékelni;
c) az ügylet a *mindennapi életben tömegesen* fordul elő, tehát az ilyen szerződéseket általában a lakosság széles körében, többszörösen és különösebb megfontolást nem igénylő módon kötik meg;
d) végül csak olyan ügyletek vonhatók ebbe a körbe, amelyek *különösebb megfontolást nem igényelnek* (például a cselekvőképtelen gondnokolt felszáll a buszra, vagy elhelyezi kabátját a ruhatárban.)

A véleménynyilvánításra képes *gondnokolt kívánságát, kéréseit a gondnoknak intézkedése előtt meg kell hallgatnia,* és – lehetőség szerint – figyelembe kell vennie a döntés meghozatala során. A törvény ennek elmulasztásához szankciót is fűz, mert e kötelezettség folyamatos megszegése *a gondnok elmozdítását* vonhatja maga után. Erre vonatkozóan bárki tehet jelzést a gyámhatóságnak, nemcsak maga a gondnokolt. A „lehetőség szerinti" figyelembevétel a gyámhatóságnak viszonylag tág elbírálási mozgásteret biztosít.[134]

5.5. A gyámhatóság jóváhagyásával érvényes jognyilatkozatok[135]

Több olyan esetet is nevesít a Ptk., ahol a cselekvőképességében részlegesen korlátozott vagy cselekvőképtelen gondnokolt törvényes képviselőként eljáró gondnok önálló jognyilatkozata, illetve utólagos jóváhagyása az általa képviselt személy nyilatkozatához sem elégséges ahhoz, hogy a nyilatkozat érvényes legyen. Ilyenkor *a gyámhivatal jóváhagyására* is szükség van.

a) A törvény a gyámhivatal jóváhagyását is igényli minden olyan esetben, ha a jognyilatkozat a gondnokolt *tartására* vonatkozik, például rokontartás,[136] a tartási és életjáradéki szerződés megkötése.[137]
b) Ha a jognyilatkozat *a gondnokolt öröklési jogviszony alapján* megillető jogokra vagy kötelezettségre vonatkozik. A bírói gyakorlat alapján gyámhatósági jóváhagyás hiányában érvénytelen a korlátozottan cselekvőképes által kötött öröklési szerződés. Az érvénytelenségre azonban nemcsak a korlátozottan cselekvőképes személy érdekében lehet hivatkozni, hanem ez a jog megilleti azt is, aki az érvénytelenség esetén kötelesrészre jogosult.[138]
c) A gondnokolt *nem tehermentes ingatlanszerzéséhez* is szükséges a gyámhatóság nyilatkozata. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a gondnokolt tehermentes ingatlant kap ajándékba vagy vásárol, akkor ahhoz nincs szükség gyámhatósági engedélyre. A gondnokolt *ingatlantulajdonának átruházása* vagy bármely módon történő *megterhelése* is gyámhivatali jóváhagyáshoz kötött. *Átruházásnak* minősül minden olyan jognyilatkozat, amely folytán a gondnokolt ingatlantulajdona akár részben, akár egészében más személy tulajdonába kerül. Így például a gondnokolt

[134] Ptk. 2:22. § (3) bek.
[135] Ptk. 2:23. § (1) bek.
[136] Ptk. 4:194–4:212. §.
[137] Ptk. 6:491–6:497. §.
[138] EBH2005. 1212.

ingatlantulajdonát érintő közös tulajdon átruházással történő megszüntetése. A *megterhelés* a gondnokolt tulajdonjogából eredő bármely jogosítvány valamilyen módon történő korlátozása. Ilyen például az ingatlan zálogjoggal megterhelése, használati jog engedése vagy szolgalmi jog alapítása.

A gondnokolt ingatlanára (ingatlanhányadára) alapított *haszonélvezeti jog* ugyancsak a megterhelés fogalma alá tartozik. Nincs szükség mégsem a gyámhatóság jóváhagyására abban az esetben, ha a kiskorú ingatlanvagyonának megterhelésére *az ingatlan ellenérték nélküli megszerzésével egyidejűleg, az ingyenes juttatást nyújtó személy javára* történő haszonélvezet alapításával kerül sor.[139] Ebből következik, hogy bármilyen jog (például elidegenítési és terhelési tilalom, zálogjog) alapítása a gondnokoltnak ingyenesen juttatott ingatlanon olyan megterhelésnek minősül, ami a gyámhatóság engedélyéhez kötött. A cselekvőképességében részlegesen korlátozott vagy cselekvőképtelen gondnokolt ingatlantulajdonát érintő valamennyi jogügylethez a gyámhatóság jóváhagyásának szükségessége *független az ingatlan (ingatlanhányad) értékétől*. A gyámhivatal az eset összes körülményeit mérlegelve azt vizsgálja, hogy a jognyilatkozat a gondnokság alá helyezett személy érdekeit szolgálja-e.[140]

d) Csak gyámhatósági jóváhagyással érvényes a jognyilatkozat, ha az a gondnokoltnak *a gyámhatóságnak átadott vagyonát érintő rendelkezést* tartalmaz. Miután a a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyer.) kimondja, hogy a gyámhatóságnak beszolgáltatott pénzt gyámhatósági fenntartásos betétben, forintfolyószámlán vagy devizaszámlán, a személyes tulajdon szokásos tárgykörébe nem tartozó ékszereket, ezüst-, arany-, platinatárgyakat, drágaköveket az Országos Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank Részvénytársaságnál letétként, a kulturális javakat pedig az illetékes múzeumban letétként kell elhelyezni, a gondnok jognyilatkozata minden esetben a letétre vonatkozó rendelkezést takar.[141] A Ptk. 2:35. §-ának (2) bekezdése értelmében a cselekvőképesség teljes vagy a vagyoni ügyekre vonatkozó részleges korlátozása esetén a gondnok a gyámhatóság felhívására köteles a gondnokolt vagyontárgyait a gyámhatóságnak átadni, ha azokat a folyó kiadásokra nem kell készen tartania. A gyámhatóságnak átadott vagyonnal való rendelkezéshez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. A gyámhivatal kötelezheti a gondnokot a gondnokság alatt álló személy tulajdonában álló – az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének hétszeresét meghaladó – értékpapír hitelintézeti letétben történő kezelésére is.[142]

e) A gyámhatóságnak a gondnokot kirendelő határozatában rendelkeznie kell arról, hogy milyen *összeghatárt meghaladó értékű vagyontárgyra,* vagyoni értékű jogra vonatkozó jognyilatkozat megtételéhez kell a gyámhatóság jóváhagyását beszerezni. A gyámhatóságnak ezért mindenkor az összes körülményt mérlegelve kell döntenie az értékhatárról. A *bírósági* vagy *közjegyzői határozattal* elbírált jognyilatkozat érvényességénél a gyámhivatal jóváhagyása nem szükséges. Ezt olyan

[139] Ptk. 2:23. § (4) bek.
[140] Gyer. 152. § (2) bek. és 154. §.
[141] Gyer. 147. § (1)–(3) bek.
[142] Gyer. 147. § (4) bek.

esetekben alkalmazzák, amikor a kérdéses jognyilatkozat megtétele bírósági, illetőleg közjegyzői elbírálás alá esett. A bíróság és a közjegyzői eljárás során a gyámhivatal feladatát a bíróság, illetve a közjegyző veszi át (például hagyatéki eljárás).[143] Nincs szükség gyámhatósági jóváhagyásra a cselekvőképességében részlegesen korlátozott gondnokoltnak azon jognyilatkozatában, amely ügycsoportban a bíróság a gondnokolt cselekvőképességét nem korlátozta.

5.6. A gyámhatóság által kivételesen jóváhagyható ügyletek

A gondnokoltak vagyonának védelme mellett a gondnokoltak autonómiáját is tiszteletben kell tartani. Ennek megfelelően teszi lehetővé a törvény, hogy *a gyámhatóság hozzájárulásával* olyan jogügylet jöjjön *érvényesen* létre, amely *a gondnokolt vagyonának csökkenését eredményezi*. A törvény ennek két esetkörét szabályozza: 1. *leszármazónak nyújtott támogatás* és 2. *ajándékozás, joglemondás és közcélú felajánlás.*[144]

A leszármazónak nyújtott támogatás jellemzői:

a) Mind *a cselekvőképtelen nagykorú,* mind pedig a cselekvőképességében a vagyoni ügyeit érintően *részlegesen korlátozott gondnokolt* esetében helye van.
b) A gondnokolt vagyona terhére támogatást *csak a leszármazója* javára juttathat.
c) Csak a törvényben *meghatározott célból:* a leszármazó önálló háztartásának alapításához vagy fenntartásához, illetve más fontos célja eléréséhez.
d) A támogatás *mértéke* nem lehet több, mint a leszármazó *törvényes örökrészének a fele.*
e) A kérelmet cselekvőképtelen nagykorú gondnokolt esetén a gondnok, a cselekvőképességében részlegesen korlátozott gondnokolt esetében pedig a *gondnokolt és a gondnok közösen* köteles előterjeszteni.

Az érintett személy érdekeivel nem lehet ellentétes a saját gyermek vagy unoka támogatása és segítése.

Ajándékozás, joglemondás vagy közcélú felajánlás. A cselekvőképességében a vagyoni ügyeit érintően *részlegesen korlátozott gondnokolt* vagyonának terhére történő *ajándékozás, jogról ellenérték nélkül történő lemondás vagy közcélú felajánlás* esetén a gyámhatóság csak akkor mérlegelheti, hogy a hozzájáruláshoz szükséges kivételes indokok fennállnak-e, ha a jogügylet nem veszélyezteti a gondnokolt megélhetését. A gyámhivatal annak elbírálása során, hogy hozzájárul-e a cselekvőképességében a vagyoni ügyeit érintően korlátozott nagykorú személy vagyona terhére ingyenes juttatáshoz, jogokról ellenérték nélküli lemondáshoz vagy közcélra történő felajánláshoz, lehetőség szerint személyesen meghallgatja a gondnokoltat, és meggyőződik arról, hogy a gondnokolt megélhetése a jogügylet megtörténtét követően is biztosítva lesz.[145] *Cselekvőképtelen* gondnokolt esetén ilyen jogügylethez *hozzájárulás nem adható.*

[143] Ptk. 2:23. § (5) bek.
[144] Ptk. 2:23. § (2) bek.
[145] Gyer. 146. § (4c) bek.

5.7. Relatív semmisség

A törvény a nem teljes belátási képességgel rendelkező személyek védelmében mondja ki, hogy olyan jognyilatkozat érvénytelenségére (semmisségére), amely a gondnokolt fél belátási képességének korlátozott voltán (esetleg hiányán) vagy jogszabály által előírt gyámhatósági jóváhagyás elmaradásán alapszik, *csak a gondnokolt érdekében lehet hivatkozni.*[146] Ez azonban nem jelenti azt, hogy az érvénytelenségre csak ő vagy törvényes képviselője hivatkozhatna. Ez a jog értelemszerűen az örököseire is kiterjed. Tehát ha a megkötött szerződés a gondnokolt személy érdekeinek megfelel, akkor – a 2:20. § (1) bekezdésében és a 2:22. § (1) bekezdésében foglaltak ellenére – érvényben marad, és senki sem hivatkozhat az érvénytelenségre. Így a perben *az ellenérdekű fél nem hivatkozhat arra,* hogy a vele szerződést kötő fél cselekvőképességében részlegesen korlátozott vagy cselekvőképtelen gondnokolt volt.[147]

Ez a rendelkezés a semmisség azon általános főszabálya alól tesz *kivételt,* amely szerint a szerződés érvénytelenségére *bármely fél érdekében hivatkozhat az, akinek ehhez jogi érdeke fűződik.*[148] A cím alatt említett személyek jognyilatkozatainak semmisségére viszont csak az *ő érdekükben* lehet hivatkozni. A bíróságnak mindig vizsgálnia kell, hogy a szerződés megkötése időpontjában, illetve a jognyilatkozat megtételekor fennálltak-e azok a körülmények, feltételek, amelyek a gondnokolt érdekeit sértik vagy sértették.

6. A támogatott döntéshozatal

6.1. A támogatott döntéshozatal fogalma és célja

A fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló egyezmény[149] 12. cikke képezi a támogatott döntéshozatal bevezetésének alapját. Az egyezmény több tekintetben olyan *paradigmaváltást* képvisel, amely meghatározó jelentőségű a fogyatékossággal élő emberek számára.[150]

A *támogatott döntéshozatal* a cselekvőképességet nem érintő, az érintett személy önrendelkezését és jogainak védelmét szolgáló intézmény.[151] Az ember önálló döntési autonómiájából következik, hogy jogai és szabadsága belátási képességének fogyatékossága

[146] Ptk. 2:24. §.

[147] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 113.

[148] Ptk. 6:88. § (3) bek.

[149] A fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt és az ahhoz kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyvet hazánk a világon másodikként ratifikálta, aminek eredményeképpen azok 2008. május 3-án hatályba is léptek.

[150] Ez a paradigmaváltás elsősorban a fogyatékosság megközelítésében jelentkezik. Míg a régi úgynevezett orvosi modell úgy tekintett a fogyatékos emberekre, mint akiket védeni és óvni kell, valamint gondoskodni róluk, addig az új paradigma, amelyet szociális vagy emberi jogi modellként említhetünk, úgy tekint a fogyatékos emberre mint önálló életvitelre képes személyekre. A cselekvőképesség vonatkozásában az orvosi modell a korlátozást és kizárást, valamint a gondnokság alá helyezést gondolja megoldásnak a fogyatékossággal élő személyek számára, míg az emberi jogi modell a cselekvőképesség érintetlenül hagyása mellett az esetlegesen alkalmazandó támogatásokat. GURBAI Sándor (2012): Autonómia, akarat, választás. A cselekvőképesség szabályozása az új Polgári Törvénykönyv tervezetében. *Jogtudományi Közlöny,* 67. évf. 6. sz. 249–250.

[151] Tdtv. 1. § 2. pont.

esetén is csak annyiban korlátozandók és korlátozhatók, amennyiben az feltétlenül szükséges és az elérni kívánt céllal arányban áll.

A támogatott döntéshozatal az érintettnek az egyéni körülményeihez igazodó *támogatást* jelent akkor, amikor a *belátási képessége kisebb mértékű csökkenése* miatt bizonyos ügyei ellátásában, intézésében segítségre van szüksége, azonban cselekvőképességét akár részlegesen is korlátozó gondnokság alá helyezés nem indokolt.[152] A jogalkotó egy segítő modellt ajánl fel azon nagykorú személyek számára, akiket mentális, intellektuális károsodásuk, szenvedélybetegségük és az ezekből következő, a társadalmi részvételt akadályozó egyéb körülmények korlátoznak abban, hogy vagyoni vagy személyes kapcsolataikban teljeskörűen, hatékonyan és másokkal egyenlően vehessenek részt.[153] Ehhez természetesen *olyan személy* (például rokon, barát) támogatása szükséges, akiben az érintett megbízik, és aki nemcsak képes a bonyolultabb ügyek intézésére, hanem hajlandó is az érintettet segíteni, tanácsokkal ellátni. Ehhez azonban az kell, hogy az érintett rendelkezzen *döntéshozatali képességgel*. Egy személy akkor rendelkezik „képességgel" döntései meghozatalára, ha

a) önállóan vagy segítséggel képes megérteni azokat az információkat, amelyek az egészségét, élelmezését, lakhatását, ruházkodását és biztonságát érintő döntések meghozatala szempontjából fontosak (megértés); és
b) önállóan vagy segítséggel meg tudja ítélni azokat az észszerűen előre látható következményeket, amelyeket a fent említett témakörökben a döntéshozatal vagy annak elmulasztása hordoz magában.[154]

A támogatott döntéshozatal *nem polgári jogi jogintézmény,* hiszen a nagykorú személy cselekvőképességét nem érinti. Éppen ezért a *támogató kirendeléséről* főszabály szerint gyámügyi eljárás keretében a *gyámhatóság* dönt.

a) Előfordulhat, hogy maga a *gyámhatóság* – a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezés iránti per megindítása helyett – dönt támogató kirendeléséről, mert a rendelkezésére álló szakértői vélemény, valamint a feltárt életkörülmények alapján arra a következtetésre jut, hogy a gondnokság alá helyezési per szükségtelen.
b) A *bíróság* is intézkedhet a támogatott döntéshozatal elrendelése érdekében, ha úgy ítéli meg a lefolytatott bizonyítási eljárás alapján, hogy az érintett cselekvőképességének korlátozására egyetlen ügycsoportban sincs szükség, illetve hogy a kereseti kérelemben foglaltakkal szemben *a támogatott döntéshozatal kiválthatja a gondnokság alá helyezést*.[155] Azokban az ügycsoportokban, amelyekben a bíróság szükségesnek tartja a cselekvőképesség részleges korlátozását, támogató kirendelésére nincs lehetőség. Azokban az esetekben a kirendelt gondnok segíti majd az érintett döntéseit. Annak azonban nincs akadálya, hogy *több támogatót* rendeljen majd ki a gyámhatóság, ha az érintett különböző típusú és nehézségű ügyeiben szorul segítségre. Ezekben az esetekben a bíróság egészben vagy

[152] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 139.
[153] SZABÓ Lilla (2017): Útban az egyenlőség felé. Gondolatok a fogyatékkal élők integrációjának lehetőségeiről. *Családi Jog,* 15. évf. 4. sz. 25.
[154] JAKAB (2012): *i. m.* 7.
[155] SÁRINÉ SIMKÓ Ágnes (2013b): Az új Polgári Törvénykönyv jegyzőket érintő újdonságai. *Jegyző és Közigazgatás,* 2. sz. 6.

részben elutasítja a keresetet, és határozatát közli a gyámhatósággal. A támogatót ezt követően is a gyámhatóság fogja határozatával kirendelni az arra vonatkozó szabályok szerint.[156]

6.2. A támogató kirendelése

A gyámhivatal az eljárása során *személyesen* és lehetőség szerint *együttesen* hallgatja meg az érintetteket, és a meghallgatásról jegyzőkönyvet vesz fel. Szükség esetén kikéri a családsegítő szolgálat véleményét is, hogy a támogatásra szoruló személy környezetében van-e a támogatói feladatok ellátására alkalmas személy.[157]

Amennyiben az érintett a gyámhatósági eljárásban úgy nyilatkozik, hogy bármely okból nem kéri támogató kirendelését (például nincs olyan személy, akiben megbízna), vagy a gyámhatóság által támogatóként kirendelt személlyel nem ért egyet, akkor a gyámhatóság az adott személyt támogatóként nem rendelheti ki.

A támogató kirendelése *nem érinti a támogatott személy cselekvőképességét,* aki továbbra is teljesen önállóan teheti meg a polgári jogi jognyilatkozatait.[158]

A gyámhatóság *támogatóul* a támogatott személy által a gyámhatóság előtt *személyesen megjelölt személyt* rendeli ki, feltéve, hogy e személy *nem áll kizáró okok hatálya alatt,* és *vállalja* a támogatói feladatok ellátását. *Nem lehet támogatónak kirendelni* azt,

a) akinek a személye ellen a támogatott személy *tiltakozik,* vagy ennek hiányában is azt a személyt, akinek kirendelése a támogatott személy érdekeivel ellentétes;
b) aki cselekvőképességet érintő *gondnokság hatálya alatt áll,* vagy
c) aki maga is támogatott személy.

A gyámhatóság a támogatott személy részére *legfeljebb két személyt* rendelhet ki támogatóként. A gyámhatóság a támogató kirendeléséről a támogató és a támogatott személy személyes meghallgatását követően dönt.[159]

A támogató feladata:

a) *jelen van* azoknál a közigazgatási, polgári és büntetőeljárási cselekményeknél, amelyekben a támogatott személy érintett,
b) az eljárási cselekmény rendjét meg nem zavaró módon a támogatott személlyel *egyeztet,*
c) a támogatott személy jognyilatkozatának megtételekor jelen van,
d) *tanácsaival,* a támogatott személy számára szükséges tájékoztatás megadásával a támogatott személy jognyilatkozatának megtételét elősegíti, és
e) a támogatott személy *döntésének meghozatalához segítséget nyújt,* valamint a döntése meghozatalában személyes jelenlétével közreműködik.

[156] Ptk. 2:38. § (2) bek.
[157] Gyer. 126/A. § (3)–(4) bek.
[158] Ptk. 2:38. § (3) bek.
[159] Tdtv. 2–3. §.

A támogató a támogatott személy kérésére vagy a gyámhatóság felhívására írásba foglalja, hogy miben segítette a támogatott személyt, és milyen tanáccsal látta el.[160] A támogatott döntéshozatal alatt a támogató nem hoz önálló döntést a támogatott helyett, hiszen egyenrangú felek és partnerek. Ez a jogintézmény ugyanis elismeri, hogy az akaratelhatározásainkat nem csupán egyedül, hanem másokkal való kölcsönös függésben is meghozhatjuk.[161]

A gyámhatóság *hivatásos támogatót* rendel ki, ha nincs olyan, a támogatott személy által megjelölt személy, akit támogatóul ki lehetne rendelni, és a támogatott személy egyetért hivatásos támogató kirendelésével. A gyámhatóság *hivatásos támogatóul* hivatásos támogatói feladatokat ellátó, a kormány által kijelölt szervvel kormányzati szolgálati jogviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban foglalkoztatott személyt, hivatásos gondnoki feladatokat ellátó személyt vagy mentális zavarban szenvedő személyekkel foglalkozó jogi személyt rendelhet ki.[162]

6.3. A támogató kirendelésének felülvizsgálata

A gyámhatóság a támogató kirendelését ötévenként felülvizsgálja. *Rendkívüli felülvizsgálatnak* van helye, ha

a) azt a támogatott személy vagy a támogató kéri,
b) a támogatott személyt a bíróság gondnokság alá helyezte,
c) más hatóság értesíti a gyámhatóságot a támogató és a támogatott személy közötti érdekellentétről, vagy
d) olyan egyéb tény, körülmény jut a gyámhatóság tudomására, amely indokolttá teszi a támogató kirendelésének felülvizsgálatát.

A gyámhatóság a felülvizsgálat eredményeként változatlan formában *fenntartja* a támogató kirendelését, *felmenti* vagy *elmozdítja* a támogatót, és a támogatott személy kérelmére, vele egyetértésben új támogatót rendel, vagy *megszünteti* a támogatott döntéshozatalt.

A gyámhatóság a támogatót a tisztségéből *felmenti,* ha

a) azt a támogató vagy a támogatott személy kezdeményezi,
b) a támogatott személy meghal, vagy
c) utóbb keletkezik olyan kizáró ok, amely a támogató személy kinevezésének akadályát jelentette volna.

A gyámhatóság a támogatót a tisztségéből *elmozdítja,* ha a támogató a feladatait nem látja el, vagy olyan cselekményt követ el vagy olyan magatartást tanúsít, amellyel a támogatott személy érdekeit súlyosan sérti.[163]

---

[160] Tdtv. 4. §.

[161] Ezzel tágítja az önrendelkezés és autonómia fogalmát, hiszen egy értelmi fogyatékkal élő vagy imbecillis embert is arra tanít, hogy döntéseinek következményei vannak, amelyekért ő az egyedüli felelős. SZABÓ (2017): *i. m.* 26.

[162] Tdtv. 7. § (1)–(3) bek.

[163] Tdtv. 6. §.

A gyámhatóság a támogató kirendelésének felülvizsgálata és tevékenységének felügyelete céljából *nyilvántartást vezet az általa kirendelt támogatókról és támogatott személyeikről.* A nyilvántartás nem minősül hatósági nyilvántartásnak.

7. Az előzetes jognyilatkozat

Az előzetes jognyilatkozat esetén *a cselekvőképes személy előre rendelkezik ügyei viteléről* arra az esetre, ha cselekvőképessége *a jövőben részlegesen vagy teljesen korlátozás alá esne.* Az előzetes jognyilatkozat tétele lehetőséget nyújt arra, hogy például egy súlyosabb műtét előtt a még teljes cselekvőképességgel rendelkező személy esetleges cselekvőképtelensége esetére rendelkezzen az ügyeiről, vagy arról, hogy ki legyen a gondnoka, ki kezelje a vagyonát stb.[164]

7.1. Az előzetes jognyilatkozat alakja, tartalma és nyilvántartásba vétele

Az előzetes jognyilatkozat alakisághoz kötött, érvényesen *közokiratban,* ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban vagy *gyámhatóság* előtt lehet tenni.

A nyilatkozat tartalmára vonatkozóan a törvény egy példálózó felsorolást tartalmaz. Ennek megfelelően a nagykorú cselekvőképes személy szabadon határozhatja meg az előzetes jognyilatkozatában, hogy

a) ki lehet a gondnoka,
b) ki nem lehet gondnoka,
c) a kirendelt gondnoka egyes személyi, illetve vagyoni ügyeiben miként járjon el.[165]

Az előzetes jognyilatkozat bármikor *visszavonható,* illetve *módosítható,* de *csak ugyanolyan alaki kötöttségekkel,* mint amit a törvény a jognyilatkozatok tételére is előír. A nyilatkozatot be kell jegyeztetni – külön törvényben foglaltak szerint – *az előzetes jognyilatkozatok országos nyilvántartásába,* amely kezelését a gondnokoltak nyilvántartását is végző *Országos Bírói Hivatal* látja el. A bejegyzés elmaradása természetesen az előzetes jognyilatkozat érvényességét nem érinti, s a bejegyzés csak deklaratív hatállyal bír.[166] *A nyilvántartásban szereplő adatok kezelésének célja* az előzetes jognyilatkozat megtételének igazolása az előzetes jognyilatkozatot tevő személyek jogainak védelme érdekében.

Az adatokat az előzetes *jognyilatkozatot tevő személy kérelmére* a lakóhely – ennek hiányában tartózkodási hely – szerint illetékes *járásbíróság* jegyzi be az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásába. A kérelmet az előzetes jognyilatkozatot közokiratba foglaló *közjegyző,* az azt ellenjegyző ügyvéd vagy az előzetes jognyilatkozatot jegyzőkönyvbe vevő *gyámhatóság* az előzetes jognyilatkozatot tartalmazó okirat csatolásával az okirat elkészítésétől számított öt napon belül küldi meg az illetékes bíróságnak. Az előzetes jognyilatkozat

[164] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 141.
[165] Ptk. 2:39. § (2) bek.
[166] Ptk. 2:39. § (1) és (3) bek.

nyilvántartásba való bejegyzéséről a bíróság tizenöt napon belül polgári nemperes eljárásban végzéssel dönt. A kérelmet elutasító végzés ellen fellebbezésnek van helye.

Ha a nyilatkozattevő új előzetes jognyilatkozatot tesz, a korábban tett előzetes jognyilatkozatot visszavontnak kell tekinteni. Az előzetes jognyilatkozat módosítása esetén a nyilvántartásban az új adatokat a korábban bejegyzett adatok mellett kell rögzíteni.

Az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásának adatait a hivatal elnöke a nyilatkozatot tevő *személy halálát követő tizenöt évig tartja nyilván,* majd haladéktalanul gondoskodik azok törléséről.

Az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásának adatairól írásbeli kérelemre kaphat *felvilágosítást* a nyilatkozattevő. A *bíróság* az érintettre vonatkozóan polgári peres és nemperes eljárás, illetve büntetőeljárás lefolytatása céljából az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásában kezelt adatok teljes körét *közvetlen hozzáféréssel* jogosult megismerni és kezelni. Más szerv csak az erről szóló jogszabályban megjelölt feltételek teljesítése esetén jogosult hozzáférni az adatokhoz.

A gondnokoltak és az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról külön törvény rendelkezik.[167] A nyilvántartás adatainak kezelése és megismerése térítésmentes. Az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásba való bejegyzése azonban illetékköteles.[168]

7.2. Az előzetes jognyilatkozat hatályossá válása

Az előzetes jognyilatkozat hatálybaléptetésére akkor kerül sor, amikor a jognyilatkozatot tevő *személyt a bíróság gondnokság alá helyezi.* Az erről szóló ítéletben kell a bíróságnak rendelkeznie az előzetes jognyilatkozat alkalmazásáról. Ennek érdekében *a bíróság hivatalból* köteles tájékozódni arról, hogy a gondnokság alá helyezendő személy korábban tett-e előzetes jognyilatkozatot, vagy sem, s ha igen, akkor köteles az abban foglaltak alkalmazását elrendelni. Az *előzetes jognyilatkozat mellőzésére* csak kivételesen és akkor kerülhet sor, ha

a) az előzetes jognyilatkozatban foglaltak teljesítése a gondnokság alá helyezett személy érdekeivel kifejezetten ellentétes, vagy
b) a nagykorú személy által gondnokként *megnevezett személy* az előzetes jognyilatkozatban foglaltak *teljesítését nem vállalja,* vagy
c) a nagykorú személy által gondnokként megnevezett személlyel szemben a jogszabályban megjelölt kizáró ok áll fenn.

Természetesen, ha az előzetes jognyilatkozatban szereplő több rendelkezés közül valamelyik nem alkalmazható, ez a többi rendelkezés alkalmazhatóságát és érvényességét nem érinti.[169]

A hatályossá vált jognyilatkozat *a gyámhatóságot köti,* azaz a gondnok személyének megállapítása és a kirendelés során az előzetes jognyilatkozatban foglaltak figyelembevételével köteles eljárni. Ennek érdekében a bíróság a gondnokság alá helyezést kimondó határozatában rendelkezik az előzetes jognyilatkozat alkalmazhatóságáról, és a határozatával együtt meg kell küldenie a gyámhatóság számára az előzetes jognyilatkozatot is.

[167] A gondnokoltak és az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról szóló 2013. évi CLXXV. törvény.
[168] Lásd részletesebben a gondnokoltak és az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról szóló 2013. évi CLXXV. törvény 9–17. §-ait.
[169] Ptk. 2:40. § (1)–(2) bek.

Ha a gyámhatóság nem az előzetes jognyilatkozatban foglaltaknak megfelelően rendel gondnokot, illetve nem az ott megjelöltek szerint jár el, akkor határozatával szemben jogorvoslattal lehet élni.

7.3. Az előzetes jognyilatkozat felülvizsgálata

Előfordulhat, hogy a bíróság elrendelte az előzetes jognyilatkozat alkalmazását, azonban az érintett személy *körülményei a gondnokság alá helyezését követően olyan irányban változtak meg,* hogy az abban foglaltak teljesítése a gondnokolt érdekeivel nyilvánvalóan ellentétes lenne. (Például ha a gondnokolt előzetes nyilatkozatában kizárta, hogy bentlakásos intézményben ápolják, de egészségi állapota olyan nagy mértékben és olyan irányban romlott, hogy folyamatos orvosi megfigyelésre és ápolásra szorul, amit sem a gondnoka, sem pedig rokonai nem tudnak számára nyújtani.)[170] Ilyen esetben a bíróság felülvizsgálhatja az előzetes jognyilatkozatban foglaltak további hatályosulását, és azok vagy azok közül meghatározott rendelkezések mellőzését rendelheti el. Erre vonatkozó kérelmet nemcsak a gondnok, illetve a gondnokolt, hanem az ügyész, illetve a gyámhatóság is előterjeszthet.[171]

[170] Kőrös (2013b): *i. m.* 143.
[171] Ptk. 2:41. §.

Vákát oldal

IV. fejezet
A gondnokság alá helyezési eljárás és a gondnokrendelés

1. A gondnokság alá helyezési eljárást megelőző intézkedések

1.1. Zárlat elrendelése

Előfordulhat, hogy a belátási képességgel nem vagy csak korlátozottan rendelkező személy érdekében *azonnali intézkedésre, beavatkozásra van szükség,* akár az ítélethozatalt megelőzően, akár a per megindítása előtt. Ilyen intézkedés a *zárlat elrendelése,* amelynek három konjunktív feltétele van:[1]

a) A cselekvőképességet érintő *gondnokság alá helyezés iránti perindítás indokoltságára* egy puszta bejelentés természetesen nem nyújt kellő alapot. Amennyiben azonban a bejelentést követően a gyámhatóság személyesen is meghallgatja az érintettet, és az alátámasztja a bejelentésben foglaltakat, vagy a bejelentő olyan orvosi véleményt (például háziorvos, kezelőorvos) csatol, amiből az adott személy ügyei viteléhez szükséges belátási képességének érintettségére lehet következtetni, már igazolható a perindítás szükségessége. Egyes esetekben *jogszabály írja elő,* hogy az adott intézmény köteles a gyámhatóságot tájékoztatni, ha a rendelkezésére álló adatok alapján valamely személy gondnokság alá helyezése szükséges.

b) A gondnokság alá helyezendő személy érdeke, *vagyonának megóvása* ezt kívánja. Ilyen, amikor az érintett személy – állapota vagy a közvetlen környezetében lévő személyek negatív hatására – a vagyonát nem kezeli megfelelően, azt indokolatlanul megterheli, elidegeníti, elherdálja, állapota miatt abban kárt okoz stb. A vagyoni kört a törvény nem korlátozza, így abba minden beletartozik: ingó, ingatlan, vagyoni értékű jog, bármilyen jövedelem vagy pénz.

c) *Sürgős intézkedést igénylő helyzet* áll fenn, amely esetben a gyors intézkedés megtételének hiánya az idő múlásával visszafordíthatatlanul vagyonvesztéshez vezet. Ilyen például az, amikor az érintett személy vagyonából több elemet rövid időszakon belül alkalmi ismerőseinek ajándékozott el.

Ilyenkor a gyámhatóság a vagyonra vagy annak egy részére zárlatot rendel el, és ezzel egyidejűleg *zárgondnokot* rendel. A zárlatot elrendelő határozat ellen a törvény *kizárja a fellebbezés jogát.* A törvény azonban zárlat elrendelése esetén a gyámhatóságot a határozat meghozatalától számított 8 napos határidővel kötelezi a gondnokság alá helyezés iránti

[1] Barzó (2014a): *i. m.* 220–221.

per megindítására, és a bíróságot pedig arra, hogy a zárlatot elrendelő határozatot 30 napon belül hivatalból vizsgálja felül.[2]

1.2. Ideiglenes gondnok rendelése

A *gyámhatóságnak* a zárlat elrendelése mellett joga van indokolt esetben a gondnokság alá helyezés iránti per megindítása előtt érdekvédelmi intézkedésként *ideiglenes gondnokot* rendelni. Feltételei:

a) A cselekvőképességet érintő *gondnokság alá helyezés iránti perindítás indokoltsága* (lásd részletesebben az előző pontnál).
b) A gondnokság alá helyezendő *személy érdeke, annak megóvása* ezt kívánja. Szemben azonban a zárlattal, ahol a vagyon tekintetében kell fennállnia a védelem szükségességének, az ideiglenes gondnokrendelés kiterjed a vagyoni érdekek mellett az érintett *személyét érintő érdekeinek* védelmét kívánó helyzetre is.
c) Az érdek védelme zárlat elrendelésével nem lehetséges.
d) *Azonnali intézkedést igénylő helyzet* áll fenn, amely esetben az *azonnali* intézkedés megtételének hiánya az idő múlásával visszafordíthatatlanul vagyonvesztéshez vezet. Hasonlóan a zárlathoz a törvény az érdekvédelmi helyzet minősített fokát kívánja meg. Míg a zárlat esetében ezt a sürgős, addig az ideiglenes gondnokrendelés körében *az azonnali* – azaz *halaszthatatlan* – intézkedés szükségességében határozza meg.[3]
e) *A gyámhatóságnak csak az általa indított pert megelőzően van jogi lehetősége* ideiglenes gondnok kirendelésére. A más jogosult által indított gondnoksági perben, illetve a gyámhatóság által indított perben a keresetlevél beadását követően már csak a bíróságnak van jogi lehetősége ideiglenes gondnok rendelésére a Pp. alkalmazásával.[4]

Az érintett főszabály szerint a gondnokság jogerős befejezéséig áll az ideiglenes gondnokrendelés hatálya alatt, s a per végére az ideiglenes gondnok eljárása folytán akár tartósan és visszafordíthatatlanul megváltozhatnak a gondnoksággal érintett személy elhelyezési és egzisztenciális körülményei. (Például az ideiglenes gondnok értékesítette az érintett otthonául szolgáló ingatlant, és bentlakásos szociális intézeti elhelyezéséről gondoskodik.)

Az ideiglenes gondnokrendelés esetén is érvényesülnie kell az *arányosság* alkotmányos követelményének, azaz annak, hogy az érintett személy csak annyiban legyen korlátozva jogai gyakorlásában, amennyiben ez feltétlenül szükséges. Így a gyámhatóság a határozatában megjelöli, hogy *az ideiglenes gondnok milyen ügyekben (ügycsoportokban) járhat el* az érintett személy helyett.[5] Az ideiglenes gondnok az érintett személy törvényes képviselője és vagyonkezelője lesz mindazon ügyekben és ügycsoportokban, amelyekre gondnokként kirendelték. Az ideiglenes gondnok jogköre tehát nem terjedhet túl a keresetlevélben meghatározott ügycsoporton és mértéken. Éppen ezért kerülni kell azokat a jogi megoldásokat,

[2] Ptk. 2:25. §.
[3] Ptk. 2:26. § (1) bek.
[4] SZEMÁN (2017): *i. m.* 14.
[5] Ptk. 2:26. § (2) bek.

amikor a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezésre irányuló perben a mindennapi élet teljes spektrumát átfedő ideiglenes gondnok rendelésére kerül sor.

Az ideiglenes gondnokrendelést kimondó határozat ellen sincs fellebbezésnek helye. A törvény azonban az ideiglenes gondnokrendelés esetén is *kötelezi a gyámhatóságot* a határozat meghozatalától számított 8 napos határidővel *a gondnokság alá helyezés iránti per megindítására,* és a bíróságot pedig arra, hogy a gondnokrendelést kimondó határozatot 30 napon belül hivatalból vizsgálja felül. Ha a bíróság a vizsgálat alapján annak fenntartását indokolatlannak tartja, megváltoztatja a gyámhatóság döntését, és megszünteti az ideiglenes gondnokságot. Ha a vizsgálat alapján az intézkedés fenntartása indokolt, az ideiglenes gondnok a jogerős ítélet alapján történő gondnokrendelésig látja el jogkörét.

2. A gondnokság alá helyezés

A gondnokság alá helyezési eljárás *kezdeményezésére* az alábbi személyek jogosultak:

a) az érintett nagykorú *együtt élő* házastársa, élettársa, egyeneságbeli rokona, testvére,
b) a kiskorú törvényes képviselője,
c) a gyámhatóság és
d) az ügyész.[6]

A megjelölt hozzátartozók közül bárki kezdeményezheti a pert, *más hozzátartozó* azonban a perindításra *nem jogosult.* A házastársi együttélés, illetve az élettársi kapcsolat tényleges fennállása azonban a felperesi legitimáció szempontjából sokszor bizonyítási kérdéssé válik, ami jogalkalmazási problémát vethet fel.

A perindításra *első helyen* jogosultként az érintett személy *hozzátartozói* szerepelnek tekintettel arra, hogy elsődlegesen ők azok, akik közvetlen tudomással és személyes tapasztalattal rendelkeznek az érintett személy viselkedésével, magatartásával, jognyilatkozataival kapcsolatos gondokról, esetleges állapotrosszabbodásról, amit már családon belül nem tudnak és nem is akarnak kezelni.

A törvény önállóan nevesíti a perindításra jogosultak között *a kiskorú törvényes képviselőjét.* Ő lesz jogosult a perindításra akkor, amikor a 17. életévét betöltött kiskorú cselekvőképességének részleges vagy teljes korlátozása iránt indul a per.

Vannak olyan esetek, amelyekben *a jogszabály kötelezi egy intézmény vezetőjét,* hogy tájékoztassa a gyámhatóságot, hogy egy érintett esetében indokolt lehet a gondnokság alá helyezés.[7] A bentlakásos szociális intézmény vezetője, ha az ellátást igénybe vevő gondnokság alá helyezése szükséges, intézkedést kezdeményez a gyámhivatalnál.[8] A kötelező pszichiátriai gyógykezeléssel összefüggő bírósági eljárásban, amennyiben az igazságügyi elmeorvos-szakértői vélemény szerint a beteg ügyei viteléhez szükséges belátási képessége

[6] Ptk. 2:28. § (1) bek.
[7] SZIKORA (2014b): *i. m.* 202.
[8] A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet 54. § (6) bek.

csökkent vagy hiányzik, a bíróság a szakértői véleményt megküldi a gyámhatóságnak a gondnokság alá helyezési eljárás megindítása céljából.[9]

A *gyámhivatal* a gondnokság alá helyezés iránt akkor indít pert, ha a gondnokság alá helyezendő személynek nincs házastársa és egyenes ági rokona, vagy van ugyan, de azok nem kívánnak pert indítani.[10] A gondnokság alá helyezés szükségessége különösen akkor áll fenn, ha a gondnokság alá helyezendő személy *személyi és vagyoni érdekvédelme* csak a gondnokság alá helyezéssel biztosítható.

A gondnokság alá helyezési per egyébként *bármikor* megindítható. Amennyiben azonban a gyámhatóság észleli, hogy szükséges az adott személy gondnokság alá helyezése iránt pert megindítani, erről köteles értesíteni az érintett perindításra jogosult hozzátartozóit. A tájékoztatástól számított 60 nap eltelte után *a gyámhatóság köteles a perindításra,* ha ezen időtartamon belül a törvényben nevesített hozzátartozók valamelyike a gondnokság alá helyezés iránt keresetlevelet nem nyújtott be.[11]

A gyámhatóságnak a keresetlevélhez csatolni kell (többek között) az érintett elmeállapotára vonatkozó *szakorvosi véleményt,* ennek hiányában a szakorvos nyilatkozatát arról, hogy az érintett a vizsgálaton nem jelent meg,[12] az érintett lakóhelyén készített *környezettanulmány* során felvett jegyzőkönyvet, az érintett gyámhatósági meghallgatásáról készült jegyzőkönyvet is.[13] Mind a szakorvosi vélemény, mind pedig a környezettanulmány beszerzése, illetve elkészítése sokszor komoly nehézségekbe ütközik.[14]

A perindításhoz a gyámhatóságnak a keresetlevél mellékleteként hitelt érdemlően igazolnia kell azt is, hogy megkísérelte a jogszabályokban biztosított lehetőségeivel élve a hozzátartozók személyének felderítését és törvénynek megfelelő tájékoztatását a keresetindítás szükségességéről. A hozzátartozóitól eltávolodott vagy mentális zavara okán azokról megfelelő információval nem rendelkező fél esetében további problémákat jelenthet a perindításra jogosult hozzátartozó körének, elérhetőségének felderítése és nyilatkoztatása.[15]

A cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezés iránti per kizárólag *a gondnokság alá helyezendő személlyel mint alperessel szemben* indítható meg, aki a perben teljes cselekvőképességgel rendelkezik.

---

[9] Eütv. 201. § (10) bek.

[10] Gyer. 144. § (1) bek.

[11] Ptk. 2:28. § (2) bek.

[12] A gondnokság alá helyezés alapját képező mentális zavarok gyakran járnak a betegségbelátás hiányával, az együttműködési készség csökkenésével. A gyámhatósági eljárásban azonban az eljárási szabályok nem teszik lehetővé, hogy az ügyfeleket kötelezni lehessen a szakorvosi vizsgálaton való megjelenésre, így az orvosnak nem volt és jelenleg sincs lehetősége, hogy bármilyen módon elérje, hogy a beteg megjelenjen a vizsgálaton.

[13] A Pp. 439. § (2) bekezdése lehetővé teszi, hogy a gyámhatóság úgy is tudjon eljárást indítani, hogy a nem együttműködő, nem fellelhető és nem elérhető beteg esetén a szakorvos arról nyilatkozzon csupán, hogy nem tudta elvégezni a megfelelő vizsgálatot az érintettnél. Ez a változás azért is üdvözlendő, mert eddig is vitatható volt a szakorvosi vizsgálat szükségessége tekintettel arra, hogy a gondnokság alá helyezési eljárásban kötelező az igazságügyi pszichiáter szakértői vizsgálata és véleménye. VIZI János (2017): A gondnoksági perekkel kapcsolatos szabályozási változások az új Polgári Perrendtartásban a jogász-igazságügyi pszichiáter szemével. *Med. Et Jur.,* 8. évf. 5–6.

[14] A gyámhatóságnak nincs eszköze arra, hogy kikényszerítse a gondnokolt orvosi vizsgálatát, hiszen az azon való megjelenés önkéntes. Másrészt például hajléktalan személyek esetén szinte lehetetlen a lakhatásának körülményeit bemutató környezettanulmány készítése. ÁDÁMKÓ (2016): *i. m.* 20.

[15] SZEMÁN (2017): *i. m.* 14.

A gondnokság alá helyezésre vonatkozó eljárásjogi szabályokat *a Pp. a különleges eljárások* között, külön fejezetben taglalja. A gondnokság alá helyezési eljárás ugyanis az általános szabályokhoz képest számos, az érintett személy jogainak védelmét, érvényesítését biztosító speciális, garanciális rendelkezést tartalmaz.

A gondnokság alá helyezési perekben csak *a tényállás minden oldalú tisztázása* után lehet állást foglalni abban a kérdésben, hogy a gondnokság alá helyezés feltételei fennállnak-e. *Az érintett (alperes) személyes meghallgatásának* e körben kiemelkedő jelentősége van. Ezért a bíróság a perben a feleket köteles *személyesen* meghallgatni. Az érintettnek feltett kérdéseknek ki kell terjedniük az élet minél több szegmensére, mint például: pénzgazdálkodás, ingatlannal kapcsolatos tervek, szerződéskötések, kölcsönök, közüzemi díjak befizetése, pereskedések és hatósági eljárások, illetve a magánéleti és családi kapcsolatrendszer. Ez a gyakorlatban sokszor igen nehézkes, mivel az érintettől sokszor igen nehezen nyerhető érdemi információ akár az állapota miatt, akár azért, mert intézeti elhelyezés alatt áll, vagy éppen nem hajlandó megjelenni a tárgyaláson.[16]

Kivételt jelent a személyes meghallgatási kötelezettség alól, ha a fél ismeretlen helyen tartózkodik, vagy ha a meghallgatása elháríthatatlan akadályba ütközik, például aggálytalanul bizonyítható, hogy az alperes betegsége okán teljes mértékben kommunikációképtelen. Nem minősül elháríthatatlan akadálynak azonban, ha a kommunikációképes alperest kórházban – például pszichiátriai osztályon – kezelik, mert ilyenkor lehetőség van akár helyszíni tárgyalás tartására.[17] Ha a felperes a perfelvételi tárgyaláson személyesen nem jelenik meg, a bíróság az eljárást hivatalból megszünteti. Amennyiben az alperes nem jelenik meg személyesen, a perfelvételi tárgyalást a megjelent felperes kérelmére meg kell megtartani, ellenkező esetben a bíróság az eljárást hivatalból megszünteti.[18]

A bizonyítás annak megállapítására irányul, hogy vajon az alperes ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – mentális zavara következtében – tartósan, nagymértékben csökkent-e, netán teljesen hiányzik-e, illetve részleges korlátozottság esetén melyek azok a személyi, illetve vagyoni jellegű ügycsoportok, amelyek vonatkozásában a korlátozás indokolt és szükséges. A bizonyítási eljárás során meg kell vizsgálni, hogy

a) milyenek a gondnokság alá helyezendő személy *személyi* és *vagyoni viszonyai,*
b) milyen magatartást tanúsít a *mindennapi élet* szokásos teendői körében,
c) rendelkezik-e az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel (éleslátással, gondolkodással és kellő ismerettel),
d) milyen a viszonya a környezetével,
e) milyen az általános szociális beilleszkedése,
f) életvezetése megfelel-e a környezetében szokásos követelményeknek.[19]

Az igazságügyi pszichiátriai szakértőnek csak *orvosi kérdésben* kell nyilatkoznia. Szakértői véleményt azonban csak akkor tud készíteni, ha az érintett megjelenik a szakértő által kitűzött vizsgálati időpontokban. Gyakran előfordul azonban, hogy az érintett fél

[16] Ilyen esetben a bíróságnak egyedül az „elővezetés” elrendelésének eszköze áll a rendelkezésére. ÁDÁMKÓ (2016): *i. m.* 21.
[17] SZEMÁN (2017): *i. m.* 15–16.
[18] Pp. 432. § (2)–(3) bek.
[19] BARZÓ (2014a): *i. m.* 224.

teljesen elzárkózik az együttműködéstől.[20] Amennyiben a szakértői vizsgálattal kapcsolatban az érintett hosszabb ideig tartó megfigyelése szükséges, vagy a szakértői vizsgálaton ismételt idézés ellenére sem jelenik meg, a bíróság – a szakértőnek az elővezetés helyére és időpontjára is kiterjedő javaslatát figyelembe véve – elrendelheti az érintettnek a szakértői vizsgálatra történő *elővezetését* vagy az érintett megfelelő *fekvőbeteg-gyógyintézetben történő, legfeljebb harmincnapos időtartamú elhelyezését.*[21] A végzés ellen külön fellebbezésnek van helye.[22]

A pszichiáter szakértő a fél mentális zavarának tényét, jellegét, mértékét és annak a fél életvitelére gyakorolt közvetlen hatását minősíti. Annak megállapítása, hogy a belátási képesség gyengülése az ügyek vitelében akadályozza-e az eljárás alá vontat, és ha igen, mennyiben, az már *jogkérdés,* amit a bírónak kell megítélnie. Kizárólag ezzel a megoldással érhető el az, hogy e súlyos jogkorlátozásról való döntés a bíróság hatáskörében maradjon. Ennek függvényében a bíróság az alábbi döntések valamelyikét hozhatja:[23]

a) A bíróság az alperest cselekvőképességét *teljesen korlátozó gondnokság alá helyezi.*
b) A bíróság az alperest csak részlegesen, meghatározott ügycsoport(ok) vonatkozásában helyezi gondnokság alá.
c) A bíróság úgy ítéli meg, hogy a cselekvőképesség részleges korlátozása sem indokolt, de az érintett személy segítségre szorul, akkor a gondnokság alá helyezés iránti *keresetet elutasítja,* és ezt a határozatát közli a gyámhatósággal, *támogató kirendelése érdekében.*[24]

Így például a bíróság elutasította a keresetet, amikor a leépült személyiségű, elbutulásban szenvedő érintett személy belátási képessége orvosi szempontból teljesen hiányzott, életvezetéséhez azonban családi környezetében minden segítséget és támogatást megkapott, és nem merült fel olyan jellegű ügye, amely gondnokság alá helyezését indokolta volna.[25]

Ha a nagykorú cselekvőképes személy *előzetes jognyilatkozatot tett,* és a gondnokság alá helyezés iránti perben a bíróság elrendelte annak alkalmazását, akkor ezzel *az előzetes jognyilatkozat hatályossá vált.*[26] A bíróságnak az ítélet rendelkező részében erről is határoznia kell.

A gondnokság alá helyezés, valamint a választójogból való kizárás hatálya a gondnokság alá helyezésről rendelkező ítélet jogerőre emelkedését követő napon kezdődik. A gond-

[20] Ezt a problémát úgy próbálta megoldani gyakran a bíróság, hogy a tárgyaláson szünetet rendelt el, a szakértő pedig megpróbálta a szünetben megvizsgálni az érintettet. VIZI (2017): *i. m.* 7.

[21] Sem a Pp.-ben, sem pedig egyéb jogszabályban nem található rendelkezés az elmemegfigyelésre beutalt személy személyi szabadságának korlátozási lehetőségéről. Az Eütv. és a pszichiátriai betegek intézeti felvételének és az ellátásuk során alkalmazható korlátozó intézkedések szabályairól szóló 60/2004. (VII. 6.) ESzCsM rendelet szerint kizárólag közvetlen veszélyeztető, illetve veszélyeztető magatartás tanúsítása esetén lehet a beteget korlátozni. Ha a beutalt személy aktuálisan nem tanúsít ilyen magatartást, akkor nem lehet korlátozni személyes szabadságában, tehát az adott egészségügyi intézmény szabad elhagyásában. VIZI (2017): *i. m.* 8.

[22] Pp. 444. § (2) bek.

[23] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 123.

[24] Ptk. 2:38. § (2) bek.

[25] BH 2007. 404. Lásd még részletesebben: KŐRÖS András (2009): „Jót és jól!" – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. *Magyar Jog,* 56. évf. 2. sz. 108.

[26] Ptk. 2:40. §.

nokság alá helyezést elrendelő jogerős ítéletet az elsőfokú bíróság a gondnok kirendelése és az esetleg szükséges egyéb intézkedések megtétele végett *közli a gyámhatósággal.* Ha a bíróság az alperes cselekvőképességét teljesen vagy az ingatlannal való rendelkezés tekintetében részlegesen korlátozta, és az alperesnek ingatlana van, vagy egy ingatlanon haszonélvezeti joga áll fenn, az elsőfokú bíróság hivatalból intézkedik a gondnokság alá helyezésnek az *ingatlan-nyilvántartásba történő feljegyzése* iránt. A gondnokság alá helyezést, valamint a választójogból történő esetleges kizárást *be kell vezetni* a gondnokoltakról a bíróság által vezetett *névjegyzékbe,* amelynek adatairól számítógépes nyilvántartás készül. Az országosan összekapcsolt, számítógépes közhiteles nyilvántartást az Országos Bírósági Hivatal kezeli.[27]

3. A gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálata

A cselekvőképességet akár részlegesen, akár teljesen korlátozó gondnokság alá helyezés *nem határozatlan időre szól.* A kötelező felülvizsgálat törvénybe iktatását a már korábban részletezett arányosság elvének szem előtt tartása indokolta. Az idő múlásával ugyanis a beteg állapota akár pozitív, akár negatív módon jelentősen változhat, és méltánytalan helyzetet eredményez, ha akár évtizedekig nem vizsgálja senki, mennyiben valósak a jogerős ítélet ténybeli megállapításai.

A bíróságnak a – cselekvőképesség korlátozását elrendelő, azt fenntartó vagy módosító – ítéletében kell meghatároznia, hogy *mennyi idő elteltével kötelező a gondnokság alá helyezés felülvizsgálata.* A törvény kizárólag a felülvizsgálati eljárás legkésőbbi időpontját nevesíti az ítélet jogerőre emelkedését követő – a cselekvőképesség részleges korlátozása esetén – *öt,* a cselekvőképesség teljes korlátozása esetén pedig – *tíz évben.* Ennek az időnek az eltelte előtt el kell indítani a felülvizsgálati eljárást.[28] A törvényben megjelölt öt, illetve tíz éven belül a bíróság a konkrét ügy összes körülményét mérlegelve szabadon dönt az időpont megállapítása tekintetében. Azt, hogy a kötelező felülvizsgálat időpontját hogyan kell az ítéletben megjelölni, a törvény nem határozza meg. Ezért azt a bíróság akár időtartam (például az ítélet jogerőre emelkedésétől számított két év), akár pontos időpont (például 2003. május hónap) megjelölésével is megteheti.[29]

A felülvizsgálati eljárás kezdeményezője – és ekként a per felperese – kizárólag a gyámhatóság lehet. A kereseti kérelem irányulhat

a) a jogerős ítélet hatályában való fenntartására,
b) a korábbi cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokságra változtatásra,

[27] Pp. 446. §.

[28] Ptk. 2:29. § (1) bek.

[29] A korábbi szabályozással ellentétben tehát a cselekvőképesség teljes korlátozása esetén is kötelező a gondnokság alá helyezés felülvizsgálata, amely nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított 10 év. A végleges hatályú gondnokság alá helyezés lehetősége tehát még azokban az esetekben is megszűnik, amikor a belátási képesség teljes hiányát okozó szellemi fogyatékosság miatt az érintett állapotában – az orvostudomány jelenlegi állása szerint – javulás nem lehetséges. BARZÓ (2014a): *i. m.* 226.

c) a korábbi cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság cselekvőképességet részlegesen – egyes ügycsoport(ok) vonatkozásában – korlátozó gondnokságra történő megváltoztatására,
d) az ítélet szerinti egy vagy több ügycsoport módosítására (mellőzésére vagy kiterjesztésére), valamint
e) a gondnokság alá helyezés megszüntetésére.[30]

Természetesen a gondnokság alá helyezés *megszüntetése, illetve módosítása iránti perindításnak* a kötelező felülvizsgálat időpontja előtt is helye van.

4. A gondnokság alá helyezés módosítása vagy megszüntetése

Garanciális elv, hogy a gondnokság alá helyezés csak addig tartson, ameddig az a gondnokolt érdekében szükséges. Így a cselekvőképességet érintő gondnokságot *a bíróság megszünteti,* ha elrendelésének oka már nem áll fenn.

A gondnokság alá helyezés megszüntetését a bíróságtól elsődlegesen *a gondnokolt kérheti.* Rajta kívül természetesen ugyanazok jogosultak a perindításra, akik a gondnokság alá helyezést is kezdeményezhetik.[31] A felsorolás azonban kiegészül a *gondnokkal,* hiszen ő az, aki közvetlen információval, észleléssel bír a gondnokolt állapotáról, belátási képességéről, az abban bekövetkezett esetleges változásokról. A pert azzal szemben kell megindítani, akinek a keresete folytán a bíróság a gondnokságot elrendelte.[32] Ha a bíróság a gondnokság alá helyezés *megszüntetéséről dönt,* erről értesíti az illetékes gyámhatóságot, amely szerv ennek alapján a gondnokot felmenti a tisztségéből. A gondnokság alá helyezés elrendelésének feltételei azonban utólagosan oly módon is megváltozhatnak, hogy az új körülmények bár a gondnokság alá helyezésnek indokoltságát nem érintik, azonban a személy döntési autonómiájának korlátozását – akár pozitív, akár negatív jelleggel – befolyásolják. Ilyen esetekben kerülhet sor *a gondnokság alá helyezés bírósági módosítására,* ami jelentheti

a) a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezésnek a cselekvőképességet részlegesen korlátozó,
b) a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokságnak azt teljesen korlátozó gondnokságra változtatását,
c) cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság esetén a gondnokolt által önállóan nem gyakorolható ügycsoportok módosítását.[33]

[30] Ptk. 2:29. § (2) bek.
[31] Ptk. 2:30. § (1)–(2) bek.
[32] KŐRÖS (2013b): *i. m.* 126–127.
[33] Ptk. 2:30. § (3) bek.

5. A gondnokrendelés

5.1. A gondnok személye

A gondnokság alá helyezett személy részére a gondnokot a *gyámhatóság* rendeli ki.[34] Ezért a bíróság köteles a gondnokság alá helyezést kimondó jogerős ítéletét a gyámhatósággal közölni.

Gondnok az lehet, aki *cselekvőképes.* A büntetlen előélet csak a hivatásos gondnok esetén követelmény. *Nem lehet gondnokul rendelni* azt,

a) aki a gondnoki tisztséget *nem vállalja el,*
b) akit a gondnokság alá helyezett személy *előzetes jognyilatkozatában kizárt* a gondnokul jelölhető személyek közül, vagy akinek személye ellen egyéb módon kifejezetten *tiltakozik,* vagy
c) akinek gondnokul rendelése a gondnokság alá helyezett személy *érdekeivel ellentétes.*[35]

A nyilatkozatnak kifejezett tiltakozásnak kell minősülnie, azaz olyannak, amelyből egyértelműen kitűnik, hogy a gondnokolt az adott személyt semmilyen körülmények között nem fogadja el gondnokaként. Csak a gondnok *kirendelését megelőzően* kinyilvánított tiltakozás eredményezheti az adott személy kijelölésének mellőzését. A gondnokolt nem köteles megadni a tiltakozása okait.[36]

5.2. A gondnokrendelés rangsora

A gyámhatóság a gondnok személyének kiválasztása során a gondnokolt érdekeit szem előtt tartva mérlegeléssel dönt. A mérlegelés joga azonban nem teljes egészében szabad, mert a törvény maga *rangsort* határoz meg a személyi kör tekintetében. A rangsor betartása a gyámhatóságra nézve *kötelező,* ezért a később nevesített személyi körből gondnok csak akkor nevezhető ki, ha a megelőző csoportból arra nincs lehetőség.

A gondnokot a következő *rangsor* szerint kell kiválasztani:

a) *A gondnokolt által előzetes jognyilatkozatában megjelölt* vagy a gondnok kirendelése iránti eljárásban *nevezett személy.* A gondnok személyére vonatkozó előzetes jognyilatkozatot[37] az érintett személy még cselekvőképes állapotában teheti meg, cselekvőképességének jövőbeli részleges vagy teljes korlátozása esetére. Ezen túlmenően a gondnokolt a gondnok személyét – a gondnok kirendelése iránti eljárásban is – *bármikor* megnevezheti. A gyámhatóság csak akkor mellőzheti a nevezett gondnok kirendelését, ha a nevezett gondnok kirendelése a gondnokolt érdekeivel ellentétes lenne.
b) A gondnokolttal együtt élő házastárs, élettárs.

[34] Ptk. 2:31. § (1) bek.
[35] Ptk. 2:31. § (2) bek.
[36] BARZÓ (2014a): *i. m.* 228–229.
[37] Ptk. 2:39. §.

c) *A gondnokolt egyéb hozzátartozói.* Ezen a csoporton belül is van *törvényi rangsor.* A hozzátartozók körében előnyben kell részesíteni elsősorban *a gondnokolt szüleit,* illetve a szülők által haláluk esetére végrendeletben vagy közokiratban *megnevezett személyt.* Ha ilyen személy nincs, vagy a tisztséget nem vállalja, illetve személye ellen a gondnokolt tiltakozik, az egyéb hozzátartozók közül azt (vagy azokat) kell gondnokul rendelni, aki szükség esetén *a gondnokolt gondozását is el tudja látni.*

d) A fent megjelölt személy hiányában a gyámhatóságnak a gondnokolt *rokoni, baráti kapcsolatainak* felderítésével kell a gondnoki teendőkre leginkább alkalmas személyt kiválasztania és őt gondnokul rendelnie. Feltéve természetesen, hogy az így választott személy cselekvőképes, és a gondnoki tisztséget elvállalja.

e) Végső esetben *hivatásos gondnokot* kell kirendelni, aki nem más, mint a gyámhatóság illetékességi területén működő fővárosi és megyei kormányhivatal szociális és gyámhivatalával kormányzati szolgálati jogviszonyban, munkaviszonyban vagy egyéb munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló személy.[38] Hivatásos gondnok csak olyan *büntetlen előéletű* személy lehet, aki az előírt képesítési előírásoknak megfelel. Hivatásos gondnokul mentális zavarban szenvedő személyekkel foglalkozó *jogi személy* is kirendelhető. Ez utóbbi esetben azonban a jogi személy köteles megjelölni azt a személyt, aki a gondnoki teendőket személyében ellátja. Tekintettel arra, hogy a gondnokság alá helyezett személynek mindenképpen gondnokot kell rendelni, a hivatásos gondnok kirendelése *a gondnokolt tiltakozása esetén sem mellőzhető.*[39]

5.3. Többes, helyettes és eseti gondnokrendelés

Több gondnok kirendelésére csak *kivételesen* kerülhet sor.

a) *A hozzátartozók csoportjából* több olyan közeli hozzátartozó (például a gondnokolt szülei) van, akikre nézve a gondnokrendelés általános feltételei fennállnak, és ezen felül vállalják a gondozást is, ha arra szükség lesz. Nem törvényi feltétel, hogy a két közeli hozzátartozó azonos rokon legyen (két szülő, két testvér stb.), ezért például az egyik szülő és az egyik testvér vagy bármely más közeli hozzátartozó kombinációja mellett sor kerülhet többes gondnokrendelésre. Ilyenkor a gyámhatóság csak a gondnokok közös kérelmére rendelkezik határozatában a gondnokok feladatmegosztásáról, azaz *ennek hiányában a gondnokok jogköre azonos:* együttesen és önállóan is eljárhatnak.

b) A többes gondnokrendelés másik esete az, amikor a gondnokolt valamely ügyének, illetve ügyeinek intézése *speciális szakértelmet igényel.* (Például a vagyonkezelés során, ha az ügyintézés szakszerűsége speciális szakismereteket és jártasságot követel meg, ezen ügyre (vagy ügyekre) külön gondnokot/gondnokokat rendel

[38] Egy hivatásos gondnok legfeljebb harminc személy vonatkozásában láthatja el a gondnoki tisztséget, és további öt személynek lehet a támogatója. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 102. §. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy harminc emberrel kapcsolatos gondnoki teendőket nem lehet kellő alapossággal ellátni. ÁDÁMKÓ (2016): *i. m.* 23.

[39] Ptk. 2:31. § (3)–(5) bek.

a gyámhatóság.) Ilyenkor a gyámhatóságnak határozatában meg kell határoznia a gondnokok feladatkörének pontos megoszlását. Minden gondnok a határozatban meghatározott feladatkör és felelősség tekintetében önálló, azaz jogaikat és kötelezettségeiket a másik gondnoktól függetlenül gyakorolják, illetve teljesítik.[40]

A *helyettes gondnokrendelés* arra ad lehetőséget, hogy a tisztség ellátásában akadályozott gondnok helyett a gondnoki teendőket *átmenetileg más személy* láthassa el. A helyettes gondnok csak a törvényben meghatározott esetekben és módon járhat el:

a) Amennyiben a *kirendelt gondnok* bármely okból ténylegesen *akadályoztatva* van a tisztsége ellátásában. Ebből következik, hogy csak addig az ideig járhat el a helyettes gondnok, amíg az akadályoztatás fennáll.
b) Csak a gondnokoltat érintő, és *azonnali intézkedést igénylő ügyekben* járhat el a kirendelt gondnok helyett.[41]

Miután a helyettes gondnok is gondnok, ezért csak olyan személy rendelhető ki helyettes gondnokként, aki megfelel a törvényben előírt feltételeknek.

A gondnok akadályoztatása esetére a gyámhatóság *eseti gondnokot* rendel, ha a gondnok jogszabály vagy a gyámhatóság rendelkezése, érdekellentét vagy más tényleges akadály miatt nem járhat el.[42]

5.4. A gondnok tevékenysége

A korábban hatályos Ptk. a gondnok tevékenységével kapcsolatban főszabályként azt rögzítette, hogy a gondnok a gondnokolt vagyonkezelője és törvényes képviselője. Az új szabály azonban a gondnok tevékenységére vonatkozóan – általános érvénnyel – *csak a törvényes képviselői funkciót* nevesíti. A gondnok a cselekvőképesség teljes korlátozása esetén, illetve meghatározott ügycsoportok tekintetében a gondnokolt törvényes képviselője. A törvényes képviselet tehát minden egyes gondnok alapvető feladata, azonban ugyanilyen általános jellegű *kötelezettsége* a gondnoknak *a vagyonkezelésre vonatkozóan nincsen.* A gondnok a gondnokolt *vagyonának kezelésére akkor jogosult,* ha a bíróság az érintett személy cselekvőképességét teljesen vagy a jövedelméről, illetve a vagyonáról való rendelkezésben korlátozta.[43]

Ha a gondnokolt *előzetes jognyilatkozatában* meghatározta, hogy cselekvőképességének korlátozása esetén a gondnoka egyes személyes és vagyoni ügyeiben miként járjon el, a gondnoknak a feladatait ennek figyelembevételével kell ellátnia.[44]

A gondnoknak a *vagyonkezelés* során kettős feladat van: 1. egyrészt a gondnokolt teljes vagyonának megőrzése, 2. másrészt pedig, hogy e vagyonból biztosítsa a gondnokolt jólétét. A gondnok a gondnokolt teljes vagyonát a kirendelésekor *leltárral* veszi át. A gondnokot a gondnokolt egyes vagyontárgyai tekintetében – a gyámhatóság felhívására – *beszolgálta-*

[40] Ptk. 2:32. § (1)–(3) bek.
[41] Ptk. 2:32. § (4) bek.
[42] Ptk. 6:20. §.
[43] Ptk. 2:34. § (1)–(2) bek.
[44] Ptk. 2:34. § (4) bek.

tási kötelezettség terheli. Idetartozik a gondnokolt pénze, értékpapírja és egyéb értéktárgya. Ez utóbbi alatt a személyes tulajdon szokásos tárgykörébe *nem* tartozó vagyontárgyakat kell érteni. A törvény szerint azonban a beszolgáltatni kötelező *vagyonnak csak azt a részét* köteles a gondnok a gyámhatóság rendelkezésre bocsátani, amelyet a rendes vagyonkezelés szabályai szerint *nem kell a folyó kiadásokra készen tartani.*[45] A gyámhatósághoz beszolgáltatott vagyon tekintetében *a gondnok csak a gyámhatóság jóváhagyásával* rendelkezhet, jóváhagyás hiányában a gondnok jognyilatkozata érvénytelen. Ezzel próbál a jogalkotó gátat szabni annak, hogy a gondnok akár jóhiszeműen is a gondnokolt vagyonát jelentősen, indokolatlan mértékben csökkentse.[46]

A vagyonkezelő gondnok tevékenysége és jogköre természetesen attól függ, hogy cselekvőképességében, illetve a vagyonjogi nyilatkozatok megtételében teljesen vagy csak részlegesen korlátozott gondnokoltról van szó. A gondnok e tisztségét mindenkor *a gondnokolt érdekében,* a gondnokolt kívánságainak és kéréseinek figyelembevételével köteles ellátni, és adott esetben éppen a gondnokolt érdekében köteles megakadályozni a vagyon elherdálását csakúgy, mint az olyan kiadásokat, amelyek vagyoncsökkenést okozhatnak, illetve amelyek hátrányosan érintenék a gondnokolt jövőbeli jólétének biztosításához szükséges fedezetet.

A gondnokolt *gondozására* a gondnok feladatköre nem terjed ki, azonban a gondnokrendelés folyamatában előnyben kell részesíteni azokat a hozzátartozókat, illetve személyeket, akik szükség esetén a gondnokolt személyes gondozását is el tudják látni.[47]

A korábbi szabályozásból hiányzott az a rendelkezés, hogy mi a jogkövetkezménye annak, ha *a gondnok a jogkörét túllépve jár el* (például gyámhatóság hozzájárulása nélkül tesz olyan jognyilatkozatokat, amelyekhez a törvény a gyámhatóság beleegyezését írja elő). Az új szabályok értelmében *a gondnok jognyilatkozata harmadik személlyel szemben hatályos* lesz, de a gondnokot a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint *kártérítési kötelezettség* terheli a gondnokoltnak okozott kár tekintetében.[48] Az ügyletkötő harmadik személy ugyanis – a gondnokoltakra vonatkozó nyilvántartásból − szabadon informálódhatott az érintett személy cselekvőképességéről. Az azonban, hogy az adott ügylethez a gondnok beszerezte-e a gyámhatóság jóváhagyását, már nem lehet a szerződő partner feladata.

5.5. A gondnok tevékenységének felügyelete

A gondnok vagyonkezelését *a gyámhatóság ellenőrzi.* Ehhez nyújt hasznos információt a gondnok *éves beszámolója,* amelyből a gyámhatóság a gondnok tevékenységének minőségéről vonhat le következtetést. Nincs akadálya annak sem, hogy indokolt esetben a gyámhatóság a gondnok működéséről és a gondnokolt állapotáról év közben kérjen tájékoztatást a gondnok számadásra kötelezésével. Nemcsak a gyámhatóság jogosult a gondnok tevékenységének ellenőrzésére, hanem a gondnokolt is. Az érintett tehát betekintési joggal

[45] Ptk. 2:35. §.
[46] Gyer. 146–147. §.
[47] Ptk. 2:34. § (3) bek.
[48] Ptk. 6:518–6:534. §.

rendelkezik a vagyonkezeléssel összefüggő nyilvántartásokba és gyámhatósági iratokba, sőt azokról másolatot is kérhet.[49]

A gyámhatósági ellenőrzés egyik eszköze *a gondnok számadási kötelezettsége,* amelylyel a gyámhatóság objektív képet kap a gondnok munkájáról. Ez a rendelkezés azonban csak akkor irányadó, ha a gondnok a gondnokolt vagyonának kezelésére jogosult, illetve köteles. A vagyonkezelés körében a gondnok vagy *rendes,* vagy *eseti számadásra* köteles.

a) *Rendes számadási kötelezettség.* A gondnoknak a vagyon kezeléséről *évente teljeskörűen* kell számot adnia *(rendes és teljes számadás)* a gyámhatóságnak. Abban az esetben azonban, ha a gondnok a gondnokolt *közeli hozzátartozója* (például édesanyja, édesapja, gyermeke, testvére), akkor a gyámhatóság az eset összes körülményének ismeretében felmentést adhat a rendes számadási kötelezettség alól, és a gondnoknak *egyszerűsített számadást* engedélyezhet. A törvény lehetővé teszi azt is, hogy a gondnok – a hivatásos gondnok kivételével – *egyáltalán ne legyen köteles rendes (évenkénti) számadásra:* ha a gondnokoltnak egyáltalán nincs vagyona, és havi jövedelme nem haladja meg a külön jogszabályban meghatározott mértéket.

b) *Eseti számadási kötelezettség.* Indokolt esetben a gyámhatóság rendkívüli (eseti) számadási kötelezettséget is előírhat. E jog a gyámhatóságot a rendes számadás mellett is megilleti. Az eseti számadásra kötelezés különösen akkor indokolt, ha például a gyámhatóság a gondnokolt vagyonának veszélyeztetésére utaló körülményeket észlel.[50]

c) A gondnokot *végszámadási kötelezettség* is terheli a vagyonkezelői jogának megszűnésekor függetlenül attól, hogy az milyen okból következett be. A végszámadást a gondnoknak a tisztsége megszűnésétől számított 15 napon belül kell előterjesztenie, mégpedig annak, aki a továbbiakban a vagyon kezelésére jogosult lesz.

Ha a számadás felülvizsgálata során a gyámhatóság hiányt, indokolatlan kiadást, illetve a nem megfelelő gazdálkodás eredményeképpen kárt állapít meg, akkor a gondnok az így okozott kárért a *kártérítésre vonatkozó szabályok* szerint felelősséggel tartozik. A gondnokkal szemben a számadási kötelezettsége alapján támasztható követelések a gondnokot felmentő határozat közlésétől számított *egy év alatt évülnek el.* [51]

A gondnoki jelentésből annak kell egyértelműen kiderülnie, hogy a gondnok a gondnokolt képviseletét aggálymentesen ellátta.[52]

[49] Ptk. 2:36. § (1)–(3) bek.
[50] Ptk. 2:37. § (1)–(3) bek.
[51] Ptk. 2:27. § (4)–(5) bek.
[52] KGD2018. 10.

5.6. A gondnoki tisztség megszűnése

A gondnoki tisztség két módon szűnhet meg: *felmentés* és *elmozdítás* alapján. Mindkét kérdésben a döntés a *gyámhatóság* hatáskörébe tartozik. A gondnok tisztségből *felmentésére* a gondnokolt személyét érintő objektív, illetve szubjektív okokból kerülhet sor.[53]

A felmentést eredményező *objektív okok:*

a) *A gondnokság alá helyezést megszüntető jogerős ítélet,* mivel ilyenkor az érintett személy ismét rendelkezik cselekvőképességgel, így a gondnok által biztosított törvényes képviseletre már nincs szükség.
b) A gondnokolt *halála.*

A felmentést eredményező *szubjektív okok:*

Amikor a felmentést a gondnok *maga kéri.* Ilyen kérelem teljesítésére azonban csak fontos okból kerülhet sor. Ilyennek minősülhetnek azok a körülmények, amelyek miatt a gondnok nem vagy csak aránytalan megterhelés mellett képes a tisztség ellátására (például súlyosan megbetegszik, családi problémák, a gondnokolttal kialakult tartós konfliktus).

Utóbb keletkezik olyan *kizáró ok,* amely a gondnok *kirendelésének is akadályát* jelentette volna, például cselekvőképesség elvesztése vagy a gondnok és gondnokolt kapcsolatában olyan változás, amely miatt a gondnokolt és a gondnok közötti személyes kapcsolat megromlik, és ez a gondnokoltnak a gondnok elleni tiltakozását váltja ki.

Ha a gondnok működése ellen kifogás nem merül fel, azonban *más személy kirendelése a gondnokolt érdekeit tekintve kedvezőbb,* a gyámhatóság a gondnokot felmentheti.[54]

A gondnoknak tevékenységét a gondnokolt érdekeinek figyelembevételével kell ellátnia. Amennyiben e kötelezettségét megszegi, a gyámhatóság a gondnokot a tisztségéből *elmozdítja.*[55]

a) A *kötelezettségszegés* egyik esete a *mulasztás.* Ha a gondnok valamely, az e tisztségből folyó kötelezettségét (például éves számadási kötelezettségét) nem teljesíti, e tény önmagában és minden további feltétel nélkül vonja maga után a gondnok elmozdítását.
b) *A gondnokolt érdekét súlyosan sértő vagy veszélyeztető magatartás.* Ebben a körben közömbös, hogy a gondnok a tisztségéből folyó kötelezettségek teljesítésével vagy attól teljesen független cselekményével okozta-e a gondnokolt súlyos érdeksérelmét, illetve idézte elő az ilyen következménnyel járható helyzetet. Ilyen lehet például, ha a cselekvőképességében részlegesen korlátozott gondnokolt kívánságait, kéréseit a gondnok folyamatosan nem hallgatja meg, illetve nem veszi figyelembe.
c) A gondnok elmozdítását vonhatja maga után az is, ha nem az előzetes jognyilatkozatban foglaltak szerint jár el.

A jogszabály lehetőséget ad arra, hogy a gyámhatóság a gondnokot – a tisztségéből való elmozdításáról szóló határozat meghozatala előtt – *tisztségéből felfüggessze.* Ilyen intéz-

[53] Ptk. 2:33. § (1) bek.
[54] Gyer. 142. § (1) bek.
[55] Ptk. 2:33. § (2) bek.

kedésre kizárólag a gondnok elmozdításával kapcsolatos eljárás keretében kerülhet sor akkor, ha a gondnokolt valamely ügye *azonnali intézkedést igényel*, tehát nem halasztható későbbre. Ez általában a gondnokolt vagyoni érdekeinek védelme miatt lehet indokolt, ahol a szükséges intézkedéseket az esetleg kirendelt eseti gondnok teheti meg.[56]

Felhasznált irodalom

ÁDÁMKÓ Viktória (2016): A cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezés alkalmazásának kihívásai a Ptk. fényében a bíróság és a gyámhivatal gyakorlatában. *Családi Jog,* 14. évf. 3. sz. 19–24.

BARZÓ Tímea (2014a): Az ember mint jogalany. In BARZÓ Tímea et al.: *Általános tanok és személyek joga*. Miskolc, Novotni Kiadó. 164–235.

GURBAI Sándor (2012): Autonómia, akarat, választás. A cselekvőképesség szabályozása az új Polgári Törvénykönyv tervezetében. *Jogtudományi Közlöny,* 67. évf. 6. sz. 249–260.

HAVASI Bálint (2011): Halál és eltűnés. *Közjegyzők Közlönye,* 58. évf. 6. sz. 45–64.

JAKAB Nóra (2012): Cselekvőképesség az új Ptk. javaslatban. Egytized rész, ami látszik és kilenctized, ami mögötte van. *Családi Jog,* 10. évf. 3. sz. 1–22.

KECSKÉS László (1999): *Magyar polgári jog. Általános rész II. A személyek joga*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

KŐRÖS András (2009): „Jót és jól!" – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. *Magyar Jog,* 56. évf. 2. sz. 104–112.

KŐRÖS András (2013a): A jogképesség. In KECSKÉS László – KŐRÖS András – MAKAI Katalin – OROSZ Árpád – OSZTOVITS András – PETRIK Ferenc: *Az új Ptk. Magyarázata. I/VI.* PETRIK Ferenc főszerk. Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

KŐRÖS András (2013b): A cselekvőképesség. In KECSKÉS László – KŐRÖS András – MAKAI Katalin – OROSZ Árpád – OSZTOVITS András – PETRIK Ferenc: *Az új Ptk. Magyarázata I/VI.* PETRIK Ferenc főszerk. Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

KŐRÖS András (2016): Az új Ptk. a Kúria gyakorlatában. *Családi Jog,* 14. évf. 2. sz. 44–50.

LENKOVICS Barnabás – SZÉKELY László (2014): Második Könyv. Első-második rész. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS István szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.

NAVRATYIL Zoltán (2012): Észrevételek az új Polgári Törvénykönyv tervezetével összefüggésben. *Magyar Jog,* 59. évf. 11. sz. 690–694.

SÁRINÉ SIMKÓ Ágnes (2013b): Az új Polgári Törvénykönyv jegyzőket érintő újdonságai. *Jegyző és Közigazgatás,* 2. sz. 5–7.

SZABÓ Lilla (2017): Útban az egyenlőség felé. Gondolatok a fogyatékkal élők integrációjának lehetőségeiről. *Családi Jog,* 15. évf. 4. sz. 25–27.

SZÁSZY István (1948): *A magyar magánjog általános része különös tekintettel a külföldi magánjogi rendszerekre*. II. kötet. Budapest, Egyetemi nyomda.

SZÉKELY László (2014a): A cselekvőképesség. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 72–120.

[56] Ptk. 2:33. § (3) bek.

SZÉKELY László (2014b): A jogképesség. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 63–72.

SZEMÁN Felicitász (2017): Az elme és a jog határán II. A gondnoksági perek egyes jogalkalmazási kérdései. *Családi Jog,* 15. évf. 1. sz. 13–19.

SZIKORA Veronika (2014a): A jogképesség. In OSZTOVITS András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja.* I. kötet. Budapest, Opten Informatikai Kft.

SZLADITS Károly (1937): *A magyar magánjog vázlata.* I. rész. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata.

SZLADITS Károly (1938): *Magyar magánjog. Általános rész.* Harmadik füzet. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata.

VILÁGHY Miklós – EÖRSI Gyula (1962): *Magyar polgári jog.* I. kötet. Budapest, Tankönyvkiadó.

VILÁGHY Miklós – EÖRSI Gyula (1965): *Magyar polgári jog.* I–II. rész. Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat.

VIZI János (2017): A gondnoksági perekkel kapcsolatos szabályozási változások az új Polgári Perrendtartásban a jogász-igazságügyi pszichiáter szemével. *Med. Et Jur.,* 8. évf. 4–8.

Harmadik rész:
Személyiségvédelem

Vákát oldal

I. fejezet
A személyiségvédelem általános kérdései

1. Személyiségi jogok – személyhez fűződő jogok

A *személyiségi jogról* mint jogfilozófiai kategóriáról alig két évszázada, a felvilágosodás társadalomfilozófiai tanítása alapján beszélhetünk. A téma magánjogi megközelítése pedig még ennél is fiatalabb. A személyiségi jog világszerte a legmagasabb rendű és rangú jogszabályokban biztosított és garantált elsődleges alapjogok egyike.[1] A magyar magánjogban a személyiségi jog fejlődése – más európai államhoz képest – sokkal bátortalanabbul ment végbe. Az 1950-es években a személyiségi jogok az akkori politikai és világnézeti felfogásnak köszönhetően háttérbe szorultak. A polgári jogi irodalomban is csak az 1960-as évek kezdetétől jelent meg a személyiségi jog korszerű felfogása. Igazi fejlődés azonban csak a régi Ptk. 1977-es módosítását követően kezdődött a *nem vagyoni kártérítés* jogintézményének bevezetésével. Innen alakította ki a jogirodalom a bírói gyakorlatra alapozva az „élő személyiségi jogot", amely a rendszerváltást követően lelte meg tényleges helyét, és lépett elő elsődleges értékké.[2]

A Ptk. a *személyiségi jogok* kifejezést használja az embert megillető személyiségi jogra, a jogi személyek esetében pedig *személyhez fűződő jogokként* nevesíti az e körbe tartozó jogokat.[3] A Ptk. azonban nemcsak így tesz különbséget a személyhez fűződő jogi jogalanyiság tekintetében, hanem rendszertanilag is más könyvben helyezi el a két jogra vonatkozó szabályt. A személyiségi jogokat és azok részletszabályait a Második Könyvben helyezték el, amely *Az ember mint jogalany* címet viseli, míg a Harmadik Könyv – amely a jogi személyekre vonatkozó szabályokat tartalmazza – csak utaló szabályt alkalmaz.[4]

A *személyiség* feltárására Petrik Ferenc több esetben is tett kísérletet. Megítélése szerint a „személyiség" főbb elemei a következők szerint foglalhatók össze. A személyiség az egyes ember testi és szellemi struktúrája. A személyiségi jog az általánosan jellemző *életminőséget* védi, ami két területen követhető nyomon:

a) *Az ember szabadon rendelkezik önmaga felől,* azaz szabadon dönt magatartása, cselekedetei és gondolatai tekintetében. Ez a szabadság vonatkozhat testi kapcsolatainak, tartózkodási helyének, nézeteinek, vallásának vagy erkölcsének szabad megválasztására is.

---

[1] Görög Márta (2004): Egyetemes eszmei kártérítési alapok. *Jogtudományi Közlöny,* 59. évf. 5. sz. 191.

[2] Barzó Tímea (2014): A személyiségi jogok. In Barzó Tímea et al.: *Új magyar polgári jog. Általános tanok és személyek joga.* I. kötet. Miskolc, Novotni Kiadó. 235.

[3] Ptk. 3:1. § (3) bek.

[4] Schultz Márton (2016): Gondolatok a személyiségi jogok generálklauzulájáról és az emberi méltóságról. *Magyar Jog,* 12. sz. 686.

b) *Az embert megilletik az emberhez méltó életfeltételek,* amelyek azokra az értékekre vonatkoznak, amelyek nélkül nincs emberi személyiség. Ilyen értékek: az ember testi épsége és az emberi szervezet egészséges működése, az ember által kialakított személyes élettér (például magánlakás), a személyiség külső megjelenése (például képmása, hangja) és az ember egyenlőként kezelése.[5]

A testi vagy lelki életminőségének hátrányos változása kifejeződhet:

a) *Testi változásokban,* úgymint: mozgáskorlátozottság, csonkoltság, torzulás, egészségromlás, a test szerveinek működési zavarai, bénulás, a nemzőképesség csökkenése vagy elvesztése stb.
b) *Lelki változásokban,* úgymint: személyiségzavar, pszichikai fájdalom, kisebbrendűségi vagy megalázottsági érzés, lelki válság stb.
c) *Környezeti változásokban,* úgymint: a személyiséget körülvevő társadalmi-természeti környezet személyiségre hátrányos megváltozása stb.
d) *Lehetőségek változásában,* úgymint: az életminőség csökkenése olyan helyzetből eredően, hogy az érintett lehetőségei (személyes szabadsága, magánszférája) korlátozottá válnak.[6]

A jogi személy – az egyes személyhez fűződő jogok lényegi ismérvei alapján – nem lehet azok közül mindnek az alanya (birtokosa). A jogi személy *nem lehet az emberi méltósághoz* való jog birtokosa sem, hiszen az csak természetes személynek lehet a sajátja.[7] Az emberi méltóság a hatályos polgári jogi rendelkezések szerint az általános személyiségi jog lényege és alapja. Ezért a jogi személy személyhez fűződő jogi jogalanyiságának vizsgálatánál – Görög Márta véleményével egyezően – a *jogi személy jogképességéből kell kiindulni.*[8] A jogi személyt – amely nélkülözi az ember testi-lelki mivoltát és személyiségét – a polgári jog olyan alanyaként fogadjuk el, amely polgári jogi jogok alanya lehet, azaz valóságos jogalanyként viselkedik. Ilyen jogalanyként azonban a jogi személyeket is megillethetik bizonyos személyhez fűződő jogok. Az ezek körében előforduló jogsértések többsége a jogi személy *jó hírnevéhez,* illetve *névviseléséhez* fűződő jogának sérelmével függ össze.[9]

Mind a jogirodalomban, mind pedig a bírói gyakorlatban egyre inkább megfigyelhető *a polgári jog és az alkotmányos jogvédelem határainak összemosódása.* Az Alaptörvényben szereplő alapvető jogokról szóló fejezetben meghatározott valamennyi jogosítványhoz olykor mechanikusan hozzárendelik a polgári jogi személyiségvédelmet is. Ezek a törekvések azonban egyrészt szem elől tévesztik az alkotmányjog feladatát és eszközeit, másrészt a polgári jogi védelem határait olyan területre is kiterjesztik, ahol az nem lehet hatásos. Az alkotmányjog feladata, hogy megállapítsa az alapvető jogok katalógusát. Az már azonban az egyes jogágak dolga, hogy kialakítsák a saját eszköztárukat e jogok érvényesülése érdekében.[10]

---

[5] PETRIK Ferenc (2013): Személyiségi jogok. In WELLMANN György szerk.: *Az új Ptk. magyarázata I/VI.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 147.

[6] PETRIK Ferenc (2004): A személyiségi jogok az új Polgári Törvénykönyvben. *Magyar Jog,* 5. sz. 260.

[7] 23/1990. (X. 31.) AB határozat a halálbüntetésről; 64/1991. (XII. 17.) AB határozat.

[8] GÖRÖG Márta (2011): A jogi személy személyi értéke. *Jogtudományi Közlöny,* 66. évf. 11. sz. 569.

[9] GÖRÖG (2011): *i. m.* 569–570.

[10] PETRIK (2004): *i. m.* 259.

2. A személyiségi jogok általános vonásai

A személyiségi jogok általános jellemzői a következők:[11]

a) A személyiségi jogok általános védelme azt jelenti, hogy a törvény a személyhez fűződő jogok mindennemű megsértését tilalmazza, a személyiségi jogok összességét, azoknak *valamennyi formáját* védi, azokat is, amelyeket a törvény nevesítve nem szabályoz. A védelem általánossága tehát azon a *generálklauzulán*[12] alapul, amely a személyiségi jogok mindennemű megsértését tilalmazza, nem határozva meg azt, hogy milyen magatartások tartozhatnak ebbe a körbe. Tehát a jogvédelem általánosságban minden jogalany összes személyhez fűződő jogára kiterjed függetlenül attól, hogy a törvény azokat konkrétan nevesíti-e, vagy sem. Ez azt jelenti, hogy a törvényben nem nevesített személyiségi jogi sérelem esetén is mód nyílik a törvényben szabályozott védelmi eszközök igénybevételére. Ezen túlmenően a Ptk. a példálózó felsorolásban nevesített személyiségi jogokat speciális védelemben is részesíti.

b) A személyiségi jogi jogviszony *abszolút szerkezete* a fenti törvényi rendelkezésen alapul. *Mindenki köteles* ezeket a jogokat tiszteletben tartani, ami mindenkit arra kötelez, hogy más személyiségi jogainak megsértésétől tartózkodjék. E parancsban jut kifejezésre minden *jogsértő magatartás tilalma* és minden személyiségi jogot sértő cselekedet jogellenessé nyilvánítása. A személyiségi jogok megsértése esetén azonban a jogviszony *relatívvá* válik, hiszen a jogosultnak a jogsértővel szemben követelése keletkezik akár a jogsértő magatartás megszüntetésére, a jogsértés jóvátételére vagy sérelemdíj, illetve kártérítés megfizetésére.

c) A személyiségi jogok védelme *minden létező jogalanyt megillet,* tehát nemcsak természetes személyt, hanem az utaló szabály révén akár a jogi személyt is. A személyhez fűződő jogok *az önálló jogalanyoknak minősülő szervezeteket is megilletik*. Nagyon fontos feltétel azonban az, hogy a szervezetnek legalább jogszabály által elismert jogalanynak kell minősülnie. Ennek hiányában nincs jogképessége, tehát semmilyen jogot, így személyhez fűződő jogot sem szerezhet. A jogi személyekhez természetesen *lényegesen kevesebb* személyhez fűződő jog fűződhet, különösen azok, amelyek a társadalom életében (politika, gazdaság és más tevékenység) játszott szerepére vonatkoznak, és amelyek jellegüknél fogva nem csak természetes személyekhez tapadhatnak.[13]

d) A személyiségi jogok a jogosult *személyétől elválaszthatatlanok,* azaz másra való átruházásuk, átszállásuk kizárt. Miként maga a személy, úgy a személyiség sem ruházható át. A személyhez fűződő jogokról lemondani szintén nem lehet. A személyiségi jog *személyhez kötöttsége* azonban nem terjedhet addig, hogy a személy minősége határozza meg a jog minőségét (értékét). A például súlyos baleset folytán életfunkcióiban korlátozott, a külvilágot nem észlelő személynek is *teljesértékűek a személyiségi jogai,* és teljes jogvédelemre tarthat igényt.

---

[11] BARZÓ (2014b): *i. m.* 236–237.

[12] Ptk. 2:42. § (1) bek.

[13] Ptk. 3:1. § (3) bek.

e) Mindezek alapján a személyiségi jogait a jogosult általában *csak személyesen érvényesítheti,* védelmükben – néhány kivételtől eltekintve[14] – egyedül ő indíthat eljárást, ami persze nem jelenti a jogi képviselet igénybevételének kizártságát. A személyes jogérvényesítés általános szabálya alóli egyik kivétel az *ügyész* keresetindítási joga, ha a jogsértés egyben közérdekbe is ütközik. Másrészt előfordulhat, hogy *egy közösséget ért sérelem* egyben a közösség tagjának személyiségi jogát is sérti, ami lehetővé teszi a közösség tagja számára, hogy közösségi jogsérelem ellenére személyiségi jogát személyesen érvényesítse.[15]

f) Bármely személyiségi jogot sértő magatartás törvényi vélelem szerint *jogellenes.* A személyiségi jogok azonban csak a jogszabály keretei között és csak addig részesülnek védelemben, amíg nem sértik más személyek jogait. A jogellenesség itt *a személyiségvédelem korlátait* jelenti. Minden olyan magatartás jogellenes tehát, amely sérti mások személyiségi jogait, kivéve, ha *jogellenességet kizáró körülmény* áll fenn. Ezek a következők:

fa) *A jogszabály engedélye* a sérelmes cselekvés tanúsítására (például személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések alkalmazhatóságának törvényi előírásai).

fb) *Jogos védelem.* Nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.[16] Amennyiben a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárítása érdekében okoz a támadónak kárt a jogos védelmi helyzetben lévő személy, akkor neki nem kell az így okozott kárt megtéríteni, feltéve, ha a védekező az elhárítással *a szükséges mértéket nem lépte túl.* Ilyen esetben a testi sértés, illetve az egészségsértés *nem lesz jogellenes.* A megengedett mérték túllépése – és ezzel a személyiségi jog megsértése – akkor állapítható meg, ha a védekező nyilvánvalóan alaptalanul lényegesen súlyosabb módot (eszközt) választott az elhárításra, mint amit a támadás indokolt.

fc) *Szükséghelyzet.* Nem büntetendő annak a cselekménye, aki saját, illetve más személyét vagy javait közvetlen és másként el nem hárítható *veszélyből menti,* vagy a közérdek védelme érdekében így jár el, feltéve, hogy a cselekmény nem okoz nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett.[17] Más életét, testi épségét vagy vagyonát közvetlenül fenyegető és más módon el nem hárítható veszély esetén a tulajdonos köteles tűrni, hogy dolgát a veszély megszüntetése céljából a szükséges mértékben igénybe vegyék, felhasználják, vagy abban kárt okozzanak (például magánlakás sérelme). Más vagyonát fenyegető veszély esetén ez a kötelezettség a tulajdonost akkor

[14] Ptk. 2:54. § (2)–(5) bek.
[15] Ptk. 2:54. § (4)–(5) bek.
[16] Btk. 21. §.
[17] Btk. 23. § (1) bek.

terheli, ha a fenyegető kár előreláthatóan jelentős mértékben meghaladja azt a kárt, amely a tulajdonost a behatás következtében érheti.[18]

fc) *A jogosult beleegyezése, hozzájárulása.* A beleegyezés azonban mindig csak meghatározott személyiségi jogra vonatkozhat, és egy konkrét személyhez címzett jognyilatkozat formájában történhet. Nem lehet az arra jogosultnak valamennyi személyiségi joga tekintetében rendelkezni, illetve azok megsértéséhez összességükben hozzájárulni. A hozzájárulás, illetve joglemondás kiterjesztő értelmezése szintén nem lehetséges.[19] A személyiségi jogok megsértését kizáró hozzájárulásnak kifejezettnek és határozottnak kell lennie, kiterjesztő értelmezésnek nincsen helye.[20] A labdarúgó-mérkőzés során az elkövetett szabálytalanság révén elszenvedett sérülés – akkor is, ha a játékszabályok megsértése szándékosan történt – a játékkal együtt járó kockázati körön belül marad, és *a károsult beleegyezése folytán kizárja a károkozás jogellenességét.* A felvállalt kockázat határain kívül esik, és kártérítési felelősséggel jár, ha a játékos sérülés okozásának célzatával fejt ki szándékos, a játékszabályokat durván sértő, károkozó magatartást.[21]

3. Az úgynevezett általános személyiségi jog védelme

A törvény *a személyiségi jogok általános védelme körében* is nyomatékosítja az Alaptörvény VI. cikkében megjelenő azon szabályt, miszerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy a törvény és mások jogainak korlátai között *személyiségét,* így különösen a magán- és családi élet, az otthon, a másokkal való (bármilyen módon, illetve eszközzel történő) kapcsolattartás és a jó hírnév tiszteletben tartásához való jogát szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja.[22]

Azokban az esetben, amikor az egyébként a magánélethez való jog oltalma alá eső közlések, személyes adatok tartalmának a nyilvánosságra hozatalához *közérdek* fűződik, a magánérdekkel szemben a közérdek előtérbe helyezése válik indokolttá, és ilyen helyzetekben az érintett félnek tűrnie kell a magánéletébe történő beavatkozást. Az ebből eredő jogvita elbírálása során annak szem előtt tartása szükséges, hogy mi az a nyilvánosságra hozható, legszükségesebb védett adat, amely a tárgybeli közügy megvitatásához szükséges és indokolt.[23]

A Ptk. az alkotmánybírósági gyakorlaton nyugodva az általános személyiségi jogot az *emberi méltósággal* kapcsolja össze. Az Alaptörvény II. cikke szerint az emberi méltó-

[18] A tulajdonos a szükséghelyzetbe került személytől kártalanítást követelhet, attól pedig, aki a veszély megszüntetése során indokolatlanul nagy kárt okozott, a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint kártérítést követelhet. Ha több személy életét, testi épségét vagy vagyonát fenyegető veszélyt egyes veszélyeztetett tárgyak feláldozásával hárítanak el, az ebből eredő kárt, ha e tárgyak feláldozása szükséges volt, veszélyeztetett érdekeik arányában valamennyien viselik; ezt a szabályt kell alkalmazni a veszély elhárítására fordított szükséges költség megosztására is. Ptk. 5:26. § (1)–(3) bek.

[19] PETRIK (2004): *i. m.* 262–264.

[20] BDT2016. 3519.

[21] BDT2004. 932.

[22] Ptk. 2:42. § (1) bek.

[23] Fővárosi Ítélőtábla 2.Pf.21.263/2016/3/II.

ság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatásától kezdve védelem illeti meg. Az emberi méltóság az egyedi értékektől függetlenül minden embert megillet. Olyan minimális elismertséghez való jogról van szó, amely biztosítja, hogy az ember *emberi mivoltát* senki ne vonhassa kétségbe, a tiszteletet megkövetelhesse. Ezzel szemben a becsület az embert magatartásától, cselekedeteitől függően illeti meg.[24] Az Alkotmánybíróság egyik döntése értelmében „Az emberi méltósághoz való jog azt jelenti, hogy van az egyén autonómiájának, önrendelkezésének egy olyan mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva az ember alany marad, és nem válik eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől […].”[25]

A magyar alkotmánybírósági gyakorlatban az emberi méltósághoz való jog az úgynevezett *általános személyiségi jog* egyik megnyilvánulása.[26] A modern alkotmányok, illetve alkotmánybírósági gyakorlat az általános személyiségi jogot különféle aspektusaival nevezik meg, például a személyiség szabad kibontakoztatásához, az önrendelkezés szabadságához való jogként, általános cselekvési szabadságként vagy a magánszférához való jogként.[27] Az általános személyiségi jog *anyajog,* olyan *szubszidiárius alapjog,* amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható.[28] Például sérti az emberi méltóságot erkölcsi bizonyítvány megkövetelése felsőoktatási intézményekbe való felvételhez, és szintén ellentétes az emberi méltósággal a közügyektől eltiltás büntetésének hatálya alatt álló személyek általános kizárása felsőfokú tanulmányokból.[29]

A Ptk. ezzel jogszabályi szintre emelte, hogy *a személyiségi jogok forrása az emberi méltóság,* megfordítva pedig, hogy *az emberi méltósághoz való jog a személyiségi jog generálklauzulája.*[30] Ez a szemlélet azonban veszélyt is hordoz magában, ami az embert megillető személyiségi jog és a jogi személyhez kapcsolható személyhez fűződő jogok közötti értéksorrend felállításában ölthet testet. A személyiségi jog emberi méltóságból fakadása ugyanis nem igazán engedne mérlegelni a jogalkalmazónak a két jog ütközése esetén, ami egyértelműen a jogi személyt megillető, személyhez fűződő jog hátrányára dőlne el. Ilyen-

[24] BARZÓ (2014b): *i. m.* 238.

[25] 64/1991. (XII. 17.) AB határozat.

[26] 8/1990. (IV. 23.) AB határozat.

[27] A német általános személyiségi jog elismerése az úgynevezett Bismarck-esethez kapcsolódik, amely már akkor magában hordozta a posztumusz személyiségvédelem problematikáját. Bismarck 1898. július 30-án halt meg a Hamburg melletti Friedrichsruhban, Sachsenwaldban. Két hamburgi fotográfus – a Bismarck erdészével és helyi intézőjével fennálló ismeretséget kihasználva – Bismarck fia akarata ellenére két felvételt készített a holttestről és annak környezetéről. Bismarck fia azonban azonnal elérte a felvételek rögtöni lefoglalását, elkobzását és a két fotográfus eltiltását a felvételek terjesztésétől. A magánlaksértés miatt 5, illetve 8 hónap börtönre ítélték a két fotóst. A felvételek csak 1953-ban kerültek nyilvánosságra egy újságban. Ez az eset az általános személyiségi jog körébe tartozó első jogesetek egyike, ami már rögtön egy különleges problematikával kezdődött, a posztmortális személyiségi joggal és annak védelmével. GÖRÖG Márta (2002b): Az általános személyiségi jog posthumus védelme a német joggyakorlatban. *Európai Jog,* 2. évf. 4. sz. 22–26.

[28] Ez a megközelítés azonban felveti annak a veszélyét, hogy a polgári jogi és az alkotmányjogi jogok hivatkozása, védelme közötti határvonal elmosódik. SCHULTZ (2016): *i. m.* 688.

[29] 12/1996. (III. 22.) AB határozat.

[30] Ptk. 2:42. § (2) bek.

fajta „érdekmérlegelésnek” a magyar jogban nem lehet helye.[31] Elfogadhatóbb az a nézőpont, ami szerint az embernek nem minden személyiségi joga eredeztethető az emberi méltóságából, továbbá a személyiségi jogok az ember jogalanyiságához, jogképességéhez is kötődnek, nemcsak a „személyiségéhez”.

A személy méltóságán – Petrik Ferenc értelmezésében – azt az önértékelését értjük, amelynek megfelelő magatartást elvárhat környezetétől. Így a személy méltóságát sérti, ha valakit nem a személyek közötti érintkezési formáknak megfelelő bánásmódban részesítenek, különösen, ha megalázzák, hátrányos helyzetbe hozzák.[32] Bár a már évtizedes bírói gyakorlat szerint a vélemény, bírálat vagy értékítélet a jó hírnév megsértésére nem alkalmas, az emberi méltóság megsértésének megállapítását megalapozhatja, ha az indokolatlanul sértő vagy megalázó.[33] A jogszabályi felhatalmazás alapján eljáró büntetés-végrehajtási intézet intézkedései abban az esetben alapoznak meg személyiségvédelmi igényt, ha annak részéről olyan jogszabálysértés történt, amely egyúttal az elítélt emberi méltóságát is sértette.[34]

Bár a köztudatban sokszor összemosódnak a becsület, illetve az emberi méltóság megsértésének esetkörei, a *becsület* és az *emberi méltóság* nem azonos tartalmú, és a kettő megsértése nem feltétlenül fedi egymást. Az emberi méltóság megsértésének lehet önálló értelmezést adni, de a gyakorlatban a többi személyiségi jogtól való elhatárolás mezsgyéje meglehetősen szűk. Abban az esetben, ahol a sajtó engedély nélkül közölt olyan fényképeket, amelyeken roma gyerekeket hoztak összefüggésbe a Magyar Gárda tüntetésével, a bíróság becsületsértést nem, csak az emberi méltóság megsértését állapította meg.[35] Amikor egy iskolai tanárnő arcképét egy meztelen női testhez montírozták azt a látszatot keltve, hogy a képen teljes egészében ő látható, az Ítélőtábla döntése szerint ez a cselekmény a jó hírnévhez és a képmáshoz való jog megsértése mellett megvalósította az emberi méltóság megsértését is.[36] Más személy nemi irányultságára vonatkozó, bántó célzatú, de nem kirívóan durva, illetve lealacsonyító nyilvános megnyilatkozás *az emberi méltóság legbelsőbb magját alkotó intim szféra* integritásának megsértése miatt minősülhet személyiségi jogot sértőnek.[37]

4. A közéleti szereplés

A jogellenességet kizáró körülmények között nevesít a Ptk. egy önálló mérlegelést igénylő helyzetet, amikor is a jogsértés *közéleti szereplő személye ellen irányul.* Az európai jogrendszerekben általában elfogadott, hogy a társadalmi szerepvállalás egyik következménye a védelem átlagosnál alacsonyabb szintje. Nincs ez másképp a hazai polgári jogi szabályozásban sem. A közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása során tanúsított magatartás tehát a közéleti szereplő személyiségi jogainak védelmét szükséges és arányos

[31] SCHULTZ (2016): *i. m.* 693–694.
[32] PETRIK (2004): *i. m.* 264–265.
[33] BDT2006. 1466.
[34] BDT2007. 1700.
[35] BDT2010. 2191.
[36] BDT2011. 2549.
[37] BDT2013. 2941.

mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül korlátozhatja.[38] A közszereplőnek ugyanis mindig többet kell eltűrnie a személyét ért támadásokból, mint egy hétköznapi állampolgárnak. A közszereplői státusz azonban csak *szűkíti a közéleti szerepléshez kapcsolódó személyiségi jog védelmét, de nem zárja ki* az azzal kapcsolatos igényérvényesítés lehetőségét. Így például a személyiségi jogi sérelemre hivatkozó fél előtt korábban ismeretlen fényképfelvételek engedély nélküli nyilvánosságra hozatala és a képekhez fűzött, emberi méltóságot sértő megjegyzések megjelentetése miatt a közszereplő is alappal érvényesíthet személyiségi jogi igényt.[39]

A *közéleti szereplő* fogalma homályos és meghatározhatatlan, amit az is okoz és fokoz, hogy a közéleti szereplők nem képeznek homogén csoportot. Vannak, akik *maguk vállalják* ezt a szerepet, és vannak, akik *akaratlanul* (például születésük folytán) kerülnek ebbe a helyzetbe. Vannak, akik *részt vesznek társadalmi döntéshozatali folyamatokban,* vannak azonban olyanok is, akik nem kerülnek ilyen helyzetbe, ugyanakkor *a társadalmi szerepvállalásuk folytán* formálják a társadalom tagjainak (elsősorban a fiataloknak) a személyiségét, befolyásolják az értékrendjüket, és mások akár példaként követik őket (például előadóművészek, modellek, televíziós személyiségek).[40] Tattay Levente szerint közszereplőnek azok a személyek minősülnek, akik nyilvános közéleti szereplést vállalnak, vagy a közélet alakulására jelentős befolyással bírnak.[41] Szintén Tattay Levente tollából származik az a fogalmi megközelítés is, miszerint közszereplőnek kell tekinteni azokat a természetes személyeket és jogi személyeket, akik tevékenységükkel és nyilvános fellépésükkel befolyásolják a szűkebben vagy tágabban értelmezett társadalom életét, helyi vagy országos viszonyok alakulását, továbbá azok, akik közéleti kérdésekben érintettként szerepelnek.[42]

A *közszereplő* fogalmára vonatkozóan az úgynevezett *„ügynöktörvény"* elején találhatunk meghatározást az alábbiak szerint: *közszereplő* az a személy, aki közhatalmat gyakorol, gyakorolt vagy közhatalom gyakorlásával járó tisztségre jelölték, illetve aki a politikai közvéleményt feladatszerűen alakítja vagy alakította.[43] Egy másik törvényi értelmezés szerint[44] *kiemelt közszereplő* az a természetes személy, aki fontos közfeladatot lát el, vagy az ügyfél-átvilágítási intézkedések elvégzését megelőző egy éven belül fontos közfeladatot látott el. Fontos közfeladatot ellátó személynek minősülnek a következők:

a) az államfő, a kormányfő, a miniszter, a miniszterhelyettes, az államtitkár, Magyarországon az államfő, a miniszterelnök, a miniszter és az államtitkár,
b) az országgyűlési képviselő vagy a hasonló jogalkotó szerv tagja, Magyarországon az országgyűlési képviselő és a nemzetiségi szószóló,
c) a politikai párt irányító szervének tagja, Magyarországon a politikai párt vezető testületének tagja és tisztségviselője,

[38] Ptk. 2:44. §.
[39] BDT2014. 3130.
[40] MENYHÁRD Attila (2014): A magánélethez való jog elméleti alapjai. *In Medias Res,* 3. évf. 2. sz. 398.
[41] TATTAY Levente (2007): *A közszereplők személyiségi jogai.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 19.
[42] TATTAY Levente (2006): A közszereplők magánjogi személyiségvédelme. *Magyar Jog,* 53. évf. 4. sz. 229.
[43] Az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról szóló 2003. évi III. törvény 1. § 13. pont.
[44] A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény 4. § (2) bek.

d) a legfelsőbb bíróság, az alkotmánybíróság és olyan magas rangú bírói testület tagja, amelynek a döntései ellen fellebbezésnek helye nincs – ilyen Magyarországon az Alkotmánybíróság, az ítélőtábla és a Kúria tagja,
e) a számvevőszék és a központi bank igazgatósági tagja, Magyarországon az Állami Számvevőszék elnöke és alelnöke, a Monetáris Tanács és a Pénzügyi Stabilitási Tanács tagja,
f) a nagykövet, az ügyvivő és a fegyveres erők magas rangú tisztviselője, Magyarországon a rendvédelmi feladatokat ellátó szerv központi szervének vezetője és annak helyettese, valamint a Honvéd Vezérkar főnöke és annak helyettesei,
g) többségi állami tulajdonú vállalatok igazgatási, irányító vagy felügyelő testületének tagja, Magyarországon a többségi állami tulajdonú vállalkozás ügyvezetője, irányítási vagy felügyeleti jogkörrel rendelkező vezető testületének tagja,
h) nemzetközi szervezet vezetője, vezető helyettese, vezető testületének tagja.

A kiemelt közszereplőkre vonatkozó rendelkezéseket a kiemelt közszereplő *közeli hozzátartozójára* és a kiemelt közszereplővel *közeli kapcsolatban álló személyre* is alkalmazni kell.[45] A 2017. évi LIII. törvény alkalmazásában a kiemelt közszereplő közeli hozzátartozója a kiemelt közszereplő házastársa, élettársa; vér szerinti, örökbefogadott, mostoha- és nevelt gyermeke, továbbá ezek házastársa vagy élettársa; vér szerinti, örökbefogadó, mostoha- és nevelőszülője. A kiemelt közszereplővel közeli kapcsolatban a törvény értelmében az alábbi személyek állnak:

a) bármely természetes személy, aki a fent felsorolt kiemelt közfeladatot ellátó személlyel közösen ugyanazon jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet tényleges tulajdonosa vagy vele szoros üzleti kapcsolatban áll;
b) bármely természetes személy, aki egyszemélyes tulajdonosa olyan jogi személynek vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetnek, amelyet a fent felsorolt kiemelt közfeladatot ellátó személy javára hoztak létre.[46]

A közéleti szereplő polgári jogi értelemben vett fogalmának szempontjai tehát nem egyértelműek. Azt a kérdést, hogy a személy *közéleti szereplőnek tekinthető-e,* nem általában az adott személy pozíciója, hivatali beosztása, közéleti státusza vagy bármely okból fennálló szélesebb körű ismertsége, hanem a jogi megítélés szempontjából releváns, konkrét élethelyzet alapján kell megítélni.[47] Közéleti szereplő az, aki nyilvánosan a közszereplés igényével lép fel. A nyilvános helyen munkáját végző személy a közszereplés szándékának hiányában nem tekinthető közszereplőnek.[48] Abban az ügyben, ahol mind a felperes, mind az alperes vállaltan politikai tevékenységet folytattak, a nyilvánosságot célzó közléseikkel fejtették ki határozott álláspontjukat a helyi közélet széles körű érdeklődést kiváltó ügyeiről, a keresettel és viszontkeresettel érintett közlések e közéleti tevékenységekkel összefüggésben keletkeztek, mind a felperes, mind az alperes vonatkozásában *a közéleti szereplők speciális személyiségvédelmét* kellett alkalmazni. Nem volt jelentősége önmagában annak a ténynek,

[45] 2017. évi LIII. törvény 4. § (5) bek.
[46] 2017. évi LIII. törvény 4. § (4) bek.
[47] BDT2011. 2420.
[48] BDT1999. 4.

hogy Y Város Önkormányzatának képviselője csak a felperes volt, mivel a közéleti szereplés nem szűkíthető le politikai tisztségvállalásra.[49]

A közéleti szereplőnek minősítés tekintetében „nem az országos elismertség a lényeges, hanem az, hogy a legközelebbi ismerősök körén kívüli személyek számára is jelentőséggel vagy legalább hírértékkel bírjon az érintett életével kapcsolatos bármilyen esemény”.[50] A politikusok, színészek, írók, modellek mind olyan foglalkozást választottak, amelynek szükségszerű velejárója a nagy érdeklődésre számot tartó élet. A közéleti szereplő személyiségvédelmét pontosan azon alapon lehet korlátozni, hogy (legtöbb esetben) a saját döntéséből kerül a figyelem középpontjába.[51]

A véleménynyilvánítás jogával való ütközés miatt az állammal, állami szervekkel, a közhatalmat megtestesítő személyek nyilatkozataival kapcsolatos véleményekre alapított jogsértések esetében a toleranciaküszöb jóval magasabb, mint e szervek, személyek körén kívüli más jogalanyokra vonatkozó bírálatok, értékítéletek körében.[52] Az állami és helyi önkormányzati feladatokat ellátó szervek és személyek tevékenységének nyilvános bírálhatóságához kiemelkedő alkotmányos érdek fűződik. Személyiségvédelmet nem alapoznak meg az olyan értékítéletek, amelyek a közügyekre vonatkozó vélemények ütközésében kapnak hangot, még akkor sem, ha azok túlzók és felfokozottak.[53]

A polgári jogi személyiségvédelem területén hiányzik egy olyan irányú, amely segítene a jogalkalmazónak a közéleti szereplők személyiségi jogainak sérelmét jelentő mérce felállításában. Így például amikor a szakszervezeti tisztségviselő és önkormányzati képviselőjelölt felperesre vonatkozóan azt állították, hogy „a politikai játszmának szánalmas figurája”, illetve, hogy a „pártok kezében báb”, indokolatlanul bántó, sértő kifejezésmód hiányában a puszta (mégoly erőteljes) kritika nem alapozott meg személyiségvédelmet.[54] Egy másik ügyben a Legfelsőbb Bíróság elvi éllel mutatott irányt akkor, amikor kimondta, hogy a közszereplőkről alkotott kedvezőtlen véleménynyilvánítás, értékítélet önmagában akkor sem alapoz meg személyiségvédelmet, ha *túlzó vagy felfokozott érzelmeket tükröz.* A közéletben részt vevő személyeknek ugyanis számolniuk kell azzal, hogy politikai ellenfeleik (különösen választási időszakban) tevékenységüket, szereplésüket kritikával illetik, és erről a közvéleményt tájékoztatják. A közélet szereplőinek pedig el kell viselniük a személyüket kedvezőtlen színben feltüntető és tevékenységüket negatív módon értékelő véleményt, kritikát is.[55] Így az egyik közszereplőnek a másik közszereplő tevékenységét elmarasztaló véleménynyilvánítása, értékítélete önmagában nem alapoz meg személyiségvédelmet.[56] Annak eldöntésénél azonban, hogy a véleménynyilvánítással, bírálattal kapcsolatban terheli-e fokozott tűrési kötelezettség az érintett személyt, elsősorban annak van jelentősége, hogy a kifogásolt nyilatkozat *a közügyek vitatásával* összefüggésben történt-e.[57]

---

[49] Debreceni Ítélőtábla Pf.I.20.047/2016/7.
[50] FÉZER (2014): *i. m.* 277.
[51] FÉZER (2014): *i. m.* 277.
[52] FÉZER (2014): *i. m.* 275.
[53] BDT2004. 1038.
[54] BH2001. 522.
[55] BH2004. 104.
[56] BH2001. 522.
[57] BDT2017. 3776.

A választási kampányidőszakban egy párt politikusa részéről a választási eljárás tisztaságához kapcsolódó sajtótájékoztató keretében elhangzott *politikai véleménynyilvánítás* során nemcsak a közügyet érintően megfogalmazott értékítéletek, hanem a közügy körébe tartozó tényállítások is fokozott védelmet élveznek.[58] Nem vitatható azonban, hogy valakiről – minden alap nélkül, a való tények ismeretében – azt állítani, hogy bűncselekményt követ el, sértő tartalmat hordoz, ami közszereplő esetén is megalapozza a jogsértés megállapítását. Ezt a Ptk. 2:44. §-a sem zárja ki.[59] A közéleti szereplőkkel szembeni becsületsértés mércéje – a véleménynyilvánítások esetén – az „aránytalan túlzás" vagy az „indokolatlan bántás".

Nem kétséges, hogy a közéleti szereplőnek a magánélete is sajtócikkek tárgya lehet, hiszen a fokozott tűrési kötelezettségnek ez is szerves része. *A legbensőbb magánélet titkai* azonban nem tartozhatnak a mindennapi közbeszéd témáihoz még közszereplő esetén sem.[60]

A közéleti szereplő személye már korábban is főként *a képmás és hangfelvétel védelmével* kapcsolatosan nyert jelentőséget, ahol a Ptk. felmentést ad az érintett személy hozzájárulási kötelezettsége alól *nyilvános közszereplés* esetén. (Természetesen a nyilvános közszereplésről készült fényképfelvétel sem sértheti más személyiségi jogát, illetve a közéleti szereplő emberi méltóságát). Az sem kétséges, hogy a közszereplői státusz csupán szűkíti a személyiségi jog védelmét, de nem zárja ki az azzal kapcsolatos igényérvényesítés lehetőségét, főként a sajtószerv által nyilvánosságra hozott képekhez fűzött, az emberi méltóságot sértő megjegyzések esetében.[61] A félként eljáró állami szerv képviseletét ellátó jogtanácsos azonban a polgári per nyilvános tárgyalása során nem tekinthető közhatalmat gyakorló személynek, sem közszereplőnek, tevékenysége nyilvános közéleti tevékenységnek sem minősül. A polgári perben a közhatalmat a bíróság gyakorolja; a felek képviselői eljárási jogaik érvényesítése során nem a közérdek, hanem a képviselt fél érdekei alapján járnak el, ezért nyilvános tárgyaláson róluk kép- és hangfelvétel csak kifejezett hozzájárulásuk esetén készíthető.[62]

A sajtó tájékoztatási kötelezettsége nem keletkeztet többletjogokat; a lineáris médiaszolgáltatások e kötelezettségük teljesítése során is kötelesek a jogszabályokat betartani, illetve tevékenységük – főszabályként – nem járhat mások személyiségi jogainak sérelmével. Közéleti szereplőről a hozzájárulása nélkül, nyilvános helyen készült kép- és hangfelvétel esetén *az érdekek mérlegelésével kell feloldani a véleményszabadság és a személyiségvédelem közti összeütközést* akkor is, ha a közlés egyébként hozzájárul a közérdeklődésre számot tartó ügy bemutatásához. A rejtett kamerával készült felvétel felhasználása sérti a közéleti szereplő képmáshoz és hangfelvételhez való jogát, ha a felvételen elhangzottak nem járulnak hozzá a közérdeklődésre számot tartó ügy megvitatásához, illetve ezt elősegítő információértékkel sem bírnak.[63] A közszereplőről készült felvétel közzététele tehát a jogosult képmáshoz fűződő, törvény által védett rendelkezési jogát *csak a közügyek megtárgyalhatósága érdekében szükséges mértékben, azzal arányosan korlátozhatja.* A közismert személyről, de nem közérdeklődésre számot tartó élethelyzetben készült fénykép közzétételéhez az érintett

[58] BDT2018. 3795.
[59] Kúria Pfv.IV.21.207/2016/4.
[60] Fővárosi Ítélőtábla 17.Pf.20.706/2016/3-II.
[61] BDT2014. 3130.
[62] BDT2016. 3441.
[63] BDT2017. 3760.

hozzájárulása szükséges. Ennek hiányában a róla készített és nyilvánosságra hozott felvétel sérti az érintett képmáshoz fűződő személyiségi jogát.[64]

A Ptk. azonban jelenleg már nemcsak a képmás és hangfelvétel esetén ad felmentést a közszereplői beleegyezés alól. A véleménynyilvánítás jogával élő személy – közéleti szereplő esetén – keményebben fogalmazhat, mint máskor. *A közéleti szereplő személyiségi jogainak korlátozására* azonban a törvény értelmében csak meghatározott feltételek esetén van mód:

a) A közéleti szereplő olyan fellépése esetén, amely *a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása érdekében* zajlik, például parlamenti felszólalás, nyilvános vita. A társadalom kíváncsiságának kielégítése még akkor sem kellő alap a magánéletbe való beavatkozáshoz, ha egyébként a társadalmi döntéshozatalban szerepet játszó személyről van szó. Külön kell kezelni a közéleti szereplő közéleti szereplését és magánéleti megnyilvánulását, mert a közéleti szereplőt is ugyanúgy megilletik a magánélethez való jogok, mint a magánszemélyeket. A személyiségvédelem szintjei egyedül a közéleti szerepvállalás kapcsán különülnek el.
b) A közéleti szereplő *emberi méltósághoz* való jogát a jogsértőnek ilyenkor is tiszteletben kell tartania.
c) A közéleti szereplő személyiségi jogainak korlátozására csak *szükséges és arányos mértékben* kerülhet sor. Ez azt jelenti, hogy a közéleti szereplő becsületét és jó hírnevét érintő kijelentések nem mehetnek át személyeskedésbe, azaz nem irányulhatnak céltalanul csupán az érintett megalázására, kifigurázására és lealacsonyítására.

A Ptk. eredeti szövegében még úgy szerepelt, hogy a közéleti szereplő személyiségi jogainak korlátozására csak *„méltányolható közérdekből”* kerülhet sor, azonban az Alkotmánybíróság ezt a szövegrészt megsemmisítette. Indoklása szerint a közügyek vitatása önmagában olyan közérdek, amely korlátja lehet a közhatalmat gyakorlók személyiségi jogainak, tehát ehhez képest további közérdek fennállásának előírása aránytalanul korlátozná a sajtószabadságot.[65]

Nem valósít meg jogsértést a például magántitoknak minősülő adatok nyilvánosság elé tárása, ha közszereplő közszereplői minőségéhez kapcsolódó adatairól van szó, és a tényállás megfelel a fent részletezett feltételeknek. E feltételek közül azonban még számos fogalom vár tisztázásra a bírói gyakorlatban. Ezek közül csak egy a közügyek szabad vitatását biztosító alapjog.

A közéleti szereplők jogvédelmének megítélésekor vizsgálni kell az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) esetjogát is. Tekintettel arra, hogy Magyarország *Az emberi jogok európai egyezményének* részes állama, a magyar alkotmányos mércék kidolgozásakor a jogvédelem minimális követelményeiként érvényesítenie kell az egyezményt értelmező EJEB joggyakorlatának szempontjait is.[66]

---

[64] BDT2017. 3693.

[65] 7/2014. (III. 7.) AB határozat.

[66] Lásd részletesebben: SZÉKELY László (2014): Személyiségi jogok. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS István szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Budapest, Wolters Kluwer. 132–134.

II. fejezet
Egyes nevesített személyiségi jogok

1. Nevesített személyiségi jogok

A Ptk. az általános személyiségi jog megállapítását követően néhány különösen fontos, többségében az Alaptörvényben is *rögzített személyiségi jogot* külön is nevesít. E felsorolás természetesen korántsem teljes, *példálózó jellegű.* A személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen

a) az élet, a testi épség és az egészség megsértése;
b) a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése;
c) a személy hátrányos megkülönböztetése;
d) a becsület és a jó hírnév megsértése;
e) a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése;
f) a névviseléshez való jog megsértése;
g) a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.[1]

A bírósághoz fordulás joga nemzetközi egyezményen alapuló emberi jog és az Alaptörvényen alapuló alapvető jog, de a személyiséget mint az ember fizikai, lelki és testi egységét érintő ismérvei hiányában az mégsem *minősül személyiségi jognak.*[2]

2. Az élet, a testi épség és az egészség megsértése

Az Alaptörvény II. cikke szerint minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatásától kezdve védelem illeti meg.

Az élet polgári jogi védelme az 1959-es Ptk.-ban a személyhez fűződő jogok körében nem nyert szabályozást arra hivatkozással, hogy *az élet megszűnésével a személyiségi védelem is megszűnik.* Az elvi okfejtés szerint ugyanis az emberi élet kioltása esetén a személy az ebből eredő személyiségi jogi igényét *személyesen* érvényesíteni már nem tudja. Az élethez való jog polgári jogi védelmére azonban különösen *az élet veszélyeztetése* esetén van szükség. A hatályos Ptk. ezért már lehetővé teszi, hogy az élet veszélyeztetése során a személyiségi jog eszközeit is igénybe lehessen venni.[3]

---

[1] Ptk. 2:43. §.
[2] BDT2017. 3674.
[3] Petrik (2013): *i. m.*

Az élethez való joggal szorosan összefügg a *nem kívánt egészséges, illetve fogyatékos gyermek születése* kapcsán felmerülő kártérítési (esetlegesen sérelemdíj) igények megítélése. Ezek az igények három esetkört foglalnak magukban: 1. az egészséges, de nem kívánt gyermek megszületése esetén a szülők kártérítési igénye (*wrongful conception* vagy *wrongful pregnancy*), 2. a fogyatékossággal született gyermek utáni szülői kártérítési igény *(wrongful birth)* és 3. a fogyatékkal élő gyermek kárigénye *(wrongful life).* A bírói gyakorlat az 1. és a 2. esetekben részben vagy egészben helyt adott a kártérítési kereseteknek, azonban a *wrongful life* keresetek körében ellentmondó ítéletek születtek, amelyek életre hívták az 1/2008. PJE számú jogegységi határozatot. Eszerint a genetikai, teratológiai ártalom következtében *fogyatékossággal született gyermek a saját jogán nem igényelhet kártérítést* a polgári jog szabályai szerint az egészségügyi szolgáltatótól amiatt, hogy a terhesgondozás során elmaradt vagy hibás tájékoztatás következtében anyja nem élhetett a terhességmegszakítás jogszabály által biztosított jogával. A jogegységi határozat megerősíti azt a korábbi alkotmánybírósági értelmezést, miszerint *az élethez való jognak nem tulajdonítható a halálhoz való jogot biztosító értelem.*[4]

Az emberi test az *életminőség* alapvető meghatározója, emiatt épségének védelme az egyik legjelentősebb személyiségi jog. Az emberi test akkor *ép és egészséges,* ha a szervei sértetlenek, megfelelően működnek, továbbá a szervek zavartalan együttműködése is megállapítható. *Testi sértésnek* minősül az emberi testen külső behatás által előidézett elváltozás, *egészségsértőnek* pedig azok a magatartások, eljárások tekinthetők, amelyek a szervezet bármely részének működését vagy azok együttműködését hátrányosan befolyásolják, vagy arra alkalmasak.[5] A testi sértés megállapításához a kívülálló számára is érzékelhető elváltozás esetén van lehetőség. Ez lehet *külsérelmi nyom,* de az emberi test belső részén bekövetkező, „ránézésre" nem érzékelhető sérülés is, azonban minden esetben annak valamilyen módon megállapítható testi elváltozásnak kell lennie. Önmagában az, hogy a köztudatban a testi épség és az egészség ikertényállásként rögzült, nem jelenti azt, hogy minden esetben mindkét sérelem bekövetkezik. Az feltehető, hogy testi sérülés esetén az érintett személy egészsége is sérül, egy egészségkárosodás ugyanakkor nem feltétlenül jár együtt testi sérüléssel. A várandós anya számára időben elhúzódó lelki megterhelést jelent, ha a gyalogos-átkelőhelyen egy gépjármű nekihajt, akkor is, ha testi sérülést nem okoz. Az ilyen lelki trauma okozása az egészséghez fűződő jog megsértésének alapja lehet.[6] A *lelki károsodás, a lelki sérülés,* a pszichés trauma tehát az egészségsértés körébe tartozik.

A személyiségi jogvédelem szempontjából *nincs jelentősége annak,* hogy a testi épséget, egészséget károsító magatartás milyen gyógytartamú sérülést okozott, súlyos vagy könnyű testi sértésnek minősül-e, vagy hogy a sérülések maradványtünet nélkül meggyógyultak.[7] Ha a munkavégzés során az egyik alkalmazott a másik alkalmazott testi épségét, egészségét megsérti, úgy vele szemben a személyiségi jog megsértésének megállapítását lehet kérni. Az üzemi balesetből eredő kár megtérítésére azonban a jogsértő alkalmazott nem kötelezhető.[8] A büntetés-végrehajtási intézet a fogvatartott testi épséghez és egészséghez

[4] Lásd részletesebben: ZAKARIÁS Kinga (2010): Az emberi élet, mint kár? *Magyar Jog,* 57. évf. 11. sz. 655., 660.

[5] HAVASI Péter (2002): A személyek polgári jogi védelmére vonatkozó szabályozás kritikai elemzése, javaslat az új szabályozásra. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 4. évf. 1. sz. 12.

[6] BDT2017. 3677.

[7] BDT2009. 1975.; BH2017. 182.

[8] BH2008. 59.

fűződő személyiségi jogait megsérti, amikor nem gondoskodik arról, hogy a fogvatartott szabadságvesztés büntetését olyan helyen tölthesse, ahol testi károsodást eredményező rovarcsípéseknek nincs kitéve. A büntetés végrehajtása során ugyanis az elítélt egyéb, olyan a testi épségét vagy egészségét érintő hátrányt nem szenvedhet, ami a szabadságmegvonáson túlmutat.[9]

Vannak azonban ezen a területen is bizonyos *jogellenességet kizáró körülmények:*

a) *Az érintett beleegyezése. Ennek egy sajátos megnyilvánulása az orvosi tevékenység során a beteg beleegyezése.* Az orvos a betegen végzett invazív beavatkozások (például műtét) során mindig „megsérti" a beteg testi épséghez való jogát, mégis ha a foglalkozási szabályok betartásával, a beteg megfelelő tájékoztatáson alapuló beleegyezése birtokában látja el a beteget, akkor a beavatkozással általában együtt járó testi épség, egészség megsértése nem jogellenes. A megfelelő tájékoztatáson alapuló beleegyezés hiányában végzett műtéti beavatkozás azonban súlyosan sérti a beteg személyiségi jogait, kivéve, ha sürgős szükség esete állt fenn.[10]

b) *Veszélyes sportágak.* A veszélyes sportot űző sportoló (például bokszoló, karatézó, ketrecharcos) tisztában van a sérülés lehetőségével, ennek *tudatában járul hozzá* a személyiségi jogai (testi épsége, egészsége) esetleges sérelméhez. Ez azonban csak arra az esetre vonatkozik, ha a sport *írott vagy íratlan szabályait az ellenfél is betartja,* a szükséges megelőző intézkedéseket pedig a szervező megteszi.

c) *Jogos védelem.* Nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.[11] Amennyiben a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárítása érdekében okoz a támadónak kárt a jogos védelmi helyzetben lévő személy, akkor neki nem kell az így okozott kárt megtéríteni, feltéve, ha a védekező az elhárítással *a szükséges mértéket nem lépte túl.* Ilyen esetben a testi sértés, illetve az egészségsértés *nem lesz jogellenes.* A megengedett mérték túllépése – és ezzel a személyiségi jog megsértése – akkor állapítható meg, ha a védekező nyilvánvalóan alaptalanul lényegesen súlyosabb módot (eszközt) választott az elhárításra, mint amit a támadás indokolt.

3. A személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás sérthetetlensége

3.1. A személyes szabadsághoz való jog

A szabadsághoz való jog az embernek mind *a test (fizikai) szabadságára,* mind pedig a *szellemi szabadságára* vonatkozik.

A *testi (fizikai) szabadság* azt jelenti, hogy minden ember maga döntheti el és választhatja meg azt a helyet, ahol tartózkodni kíván: azaz tilos az embert az erre irányuló

[9] Fővárosi Ítélőtábla 32.Pf.20.974/2016/3-II.
[10] Eütv. 17. § (1)–(2) bek.
[11] Btk. 21. §.

mozgásában önkényesen korlátozni, akadályozni, esetlegesen szabadságát elvonni. Ebből a jogából eredeztethető az embernek *a tartózkodási hely szabad megválasztásához* és *a magánlakás sérthetetlenségéhez* fűződő joga is. E szabadságjogok is törvényi védelem alatt állnak.[12]

Az Alaptörvény értelmében:

a) „Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz."[13]
   aa) „Senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani."[14]
   ab) Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki. „A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül szabadon kell bocsátani, vagy bíróság elé kell állítani. A bíróság köteles az elé állított személyt meghallgatni, és írásbeli indokolással ellátott határozatban szabadlábra helyezéséről vagy letartóztatásáról haladéktalanul dönteni. Akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénysértően korlátozták, kárának megtérítésére jogosult."[15]

b) „Mindenkinek, aki törvényesen tartózkodik Magyarország területén, joga van a szabad mozgáshoz és tartózkodási helye szabad megválasztásához."[16]

A személyes szabadságot a *büntetőjog* is kiterjedt szabályozással védi. A Btk. külön fejezetben (XVIII.) tárgyalja *az emberi szabadság elleni bűncselekményeket.* Ilyenek az emberrablás, az emberkereskedelem, a kényszermunka, a személyes szabadság megsértése, a kényszerítés, *a nemi élet szabadsága elleni bűncselekmények,* például a szexuális kényszerítés vagy a szexuális erőszak.

A személyes szabadság jogellenes korlátozásának tipikus esetei közé tartozik, amikor a büntetőeljárás során olyan kényszerintézkedést foganatosítanak, amelynek jogszabályi feltételei nem álltak fenn, vagy az intézkedés végrehajtása során követtek el jogsértést. További esetkör, amikor az előzetes letartóztatást követően az érintettet a bíróság jogerős ítéletével felmenti.[17] Egy konkrét ügyben az ítélőtábla megállapította az érintett személyes szabadsághoz és emberi méltósághoz fűződő személyiségi jogainak megsértését akkor, amikor a bíróság a szakértői vizsgálatra történő idézés szabályszerűségének megállapítása során nem kellő körültekintéssel járt el, és emiatt az érintettel szemben elfogatóparancsot bocsátott ki.[18] Az *előzetes letartóztatás* Be. 132. §-ában előírt felülvizsgálatának az a célja, hogy a kényszerintézkedés feltételeinek vizsgálata meghatározott időközönként kötelezően megtörténjen. Amennyiben a bíróság e kötelezettségének határidőben nem tesz eleget, megvalósítja az érintett személyiségi jogának megsértését.[19] Tömegközlekedési jármű igény-

[12] PETRIK (2004): *i. m.* 265.; PETRIK (2013): *i. m.* 150.
[13] Magyarország Alaptörvénye IV. cikk (1) bek.
[14] Magyarország Alaptörvénye IV. cikk (2) bek.
[15] Magyarország Alaptörvénye IV. cikk (3)–(4) bek.
[16] Magyarország Alaptörvénye XXVII. cikk.
[17] FÉZER Tamás (2014): Személyiségi jogok. In OSZTOVITS András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja.* I. kötet. Budapest, Opten Kiadó. 263.
[18] Debreceni Ítélőtábla Pf.I.20.610/2016/4.
[19] BH2017. 116.

bevételére jogosító menetjegy ellenőrzése érdekében *az utas továbbhaladásának időleges akadályozása* azonban nem jár az érintett személyes szabadsághoz fűződő személyiségi jogának sérelmével, mivel az a személyisége lényeges vonását nem érinti.[20]

A személyiségi jog sérelme azonban a személyes szabadságot korlátozó magatartások, eljárások esetében nem állapítható meg, ha valamely *törvényben meghatározott jogellenességet kizáró körülmény* áll fenn. Ilyenek lehetnek a következők:

a) a jogos védelem vagy szükséghelyzetben való cselekvés,
b) az önhatalom jogszabályon alapuló gyakorlása,[21]
c) a büntetőeljárás során elrendelhető őrizetbe vétel, előzetes letartóztatás és más kényszerintézkedések alkalmazása,
d) közegészségügyi okból, járványok, fertőzések elterjedésének megakadályozása az ide vonatkozó jogszabályok betartásával.

Az ember *szellemi szabadságát* jelenti a *politikai meggyőződés,* a *lelkiismeret és a vallás* megválasztása és gyakorlása. Az embert megilleti a *hivatás szabad megválasztásának joga* éppúgy, mint *a gondolatközlés, bírálat szabadsága,* illetve a döntés arról, hogy egy magánszemély kivel s milyen módon kíván nemi kapcsolatot létesíteni.[22]

Az *Alaptörvény VII. cikke* értelmében „[m]indenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja *a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását* vagy *megváltoztatását,* és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa, vagy kinyilvánítását mellőzze, *gyakorolja,* vagy *tanítsa.*”[23]

A lelkiismereti és a vallási meggyőződés az emberi minőség része, így azzal csak az ember mint természetes személy rendelkezhet. Az azonos meggyőződésű, hitű személyek részére vallásuk közösségben történő gyakorlásához szükséges szervezeti kereteket biztosító vallási közösségnek vagy vallási tevékenységet végző szervezetnek lelkiismerete, hite annak emberi természetből fakadó jellegénél fogva nem lehet. Ezért az egyházközösség felperest a vallás szabad gyakorlásához fűződő személyiségi jog megsértése miatt az igényérvényesítési jog nem illeti meg.[24]

Nem zárható ki fogalmilag, hogy a politikai szabadságjognak minősülő *egyesülési szabadság* mint a személyiség kibontakozásának egyik közösségi vetülete is részesülhessen sajátos magánjogi relációban a polgári jog személyiségvédelmében.[25]

[20] BDT2017. 3710.
[21] Ptk. 5:6. §, Ptk. 5:36. § (4) bek.
[22] PETRIK (2004): *i. m.* 265. és PETRIK (2013): *i. m.* 150.
[23] Magyarország Alaptörvénye VII. cikk (1) bek. A szerző kiemelése.
[24] BH2017. 258.
[25] BDT2015. 3295. I.

3.2. Magánélethez való jog

„Aligha van a jognak homályosabb fogalma, mint a magánélethez való jog."[26] A magánélet védelme ugyanis nagyon erősen összefonódik az egyén és a közösség kapcsolatának megítélésével, és emiatt folyamatosan változik a tartalma, és változnak a védelem határai is.

Az emberi jogok egyetemes nyilatkozatának értelmében „[s]enkinek magánéletébe, családi ügyeibe, lakóhelye megválasztásába vagy levelezésébe nem szabad önkényesen beavatkozni, sem pedig becsületében vagy jó hírnevében megsérteni".[27] Ugyancsak védi a magánéletet *Az emberi jogok európai egyezménye* is az alábbiak szerint: „Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák, e jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges."[28]

„A *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 17. cikkének* rendelkezése szerint senkit sem lehet alávetni a magánéletével, családjával kapcsolatban önkényes beavatkozásnak. Az ilyen beavatkozás vagy támadás ellen mindenkinek joga van a törvény védelmére."[29]

A *magánélet tiszteletben tartásához való jog (right to privacy)* az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésének a hasonló tartalmú rendelkezéseiben is nevesített és védett jog. A magánélethez való jog tartalmának és a védelem határainak meghatározását nehezíti azonban, hogy a magánélethez való jog egyes tartalmi elemeit *számos nevesített személyiségi vagy egyéb jog* – így különösen a személyes szabadság, a magánlakás, a jó hírnév, a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog, a képmáshoz és hangfelvételhez való jog – *is védi.* Ezek a személyiségi jogok az alkotmányos vagy emberi jogi értelemben vett magánélethez való jog tartalmát is képezik.[30] Egy másik megközelítésben a magánélet sérelmével kapcsolatos elismert igények a gyakorlatban *nem általában,* hanem jól meghatározott tényállascsoportokban jelennek meg. Három ilyen tényállascsoport azonosítható: 1. *az egyénnel kapcsolatos tények nyilvánosságra hozatala* (elsősorban a sajtó útján), 2. *az egyén attribútumainak* – elsősorban nevének, képmásának, de bármely más azonosítható tulajdonságának – felhasználása kereskedelmi célból, továbbá 3. a személyes adatok megszerzése és felhasználása. A kérdés az, hogy a magánélethez való jog fog-e a gyakorlatban önálló, tehát az említett jogokhoz képest saját, külön tartalmat kapni, vagy úgy fogjuk kezelni ezeket a külön nevesített formában is védett jogokat, mint amelyek a magánélet védelmének konkretizált formái. A magánélethez való jognak ezekhez a nevesített személyiségi jogokhoz képest hézagkitöltő szerepe lehet. [31]

A *magánélet* és a *magánszféra* nem szinonim kifejezések. A magánszféra a személyiség, a magánélet egy „szeletét" öleli fel, s ekként nem nyújt védelmet a személyiség

[26] MENYHÁRD (2014): *i. m.* 384.
[27] Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata 12. cikk.
[28] Az emberi jogok európai egyezménye 8. cikk.
[29] BH2001. 61.
[30] MENYHÁRD (2014): *i. m.* 385.
[31] MENYHÁRD (2014): *i. m.* 391., 404.

magánszférán kívüli vonatkozásait esetlegesen érő jogsértésekkel szemben.[32] Az *intim szféra* pedig sokkal „intimebb", az e körbe tartozó információkat annak hordozója igen szűk, hozzá közelálló kör részeseivel oszt meg csupán. A két szfératerület különbözősége eredezteti a jogsértés, jogellenesség eltérő értékelését, s ekként az intim szféra fokozottabb védelemben részesítésének igényét.[33]

A legújabb bírói gyakorlat és a Ptk. 2016. július 1-jén hatályba lépett módosítása[34] az általános személyiségi jog fogalma alá vonja a *magánélethez való jogot.* A magánélethez fűződő jog része, hogy az egyén meghatározza, mely vele kapcsolatos információk jussanak mások tudomására, és a hozzá kapcsolódó adatok életének intim részletei, gondolatai kinek a számára váljanak ismertté. Az egyénnek a rá vonatkozó ismeretek feletti önrendelkezési jogát is jelenti arra vonatkozóan, hogy megmutathassa magát a külvilágnak. A magánéletbe való beavatkozás akkor sérti a személyiségi jogot, ha önkényes, *indokolatlan* és *szükségtelen.* Önkényesnek kell tekinteni a beavatkozást általában akkor, ha az érintettek akaratával, szándékával kifejezetten ellentétes, és a beavatkozást a gondosan mérlegelt körülmények sem indokolják.[35] Különösen ilyennek kell tekinteni a mások intim szférájába való illetéktelen beavatkozást, ha az anyagi előnyszerzés érdekében történik.

Az általános személyiségi jogot sérti *az egyén magánautonómiájába történő önkényes beavatkozás.* Így más személy nemi irányultságára vonatkozó, bántó célzatú, de nem kirívóan durva, illetve lealacsonyító nyilvános megnyilatkozás az emberi méltóság legbelsőbb magját alkotó *intimsz féra integritásának* megsértése miatt minősülhet személyiségi jogot sértőnek.[36] *Az ember szexuális élete* magánéletének legintimebb része, amelynek sajtó útján történő széles közönség előtti felfedése, nyilvánossághoz közvetítése mindenképpen beavatkozást jelent a magánéletbe.[37] A magánélet zavartalanságához, ezen belül az *emlékekhez, azok ápolásához való jog* olyan személyhez fűződő jogosultság, amelyet a törvény abszolút hatállyal, mindenkivel szemben védelemben részesít. A házasságkötés eseményét megörökítő pótolhatatlan felvételek végérvényes elvesztése jelentős tárgyi súlyú személyiségi jogsértés.[38]

Megállapítható tehát, hogy két területen igen nehéz megfogalmazni a jogalkalmazás számára a támpontokat: az egyik ilyen kérdés a *szólásszabadság (a véleménynyilvánítás szabadsága)* és a magánélethez való jog kollíziójának feloldása, a másik pedig azon keretek meghatározása, amelyek között *a közéleti szereplők magánélethez való joga* érvényesül (lásd később). További fejlődési tendenciát rajzol ki az internet használatának elterjedése, amely a magánélethez való jog védelme iránti igény újabb irányait fogalmazza meg.[39]

---

[32] Az Európai Emberi Jogi Bíróság jogalkalmazási gyakorlata alapvetően három esetcsoportot ölel fel a magánélet védelemben részesítése körében: a saját test feletti önrendelkezési jogot, a személyes életvitel szabad alakítását és a magánszféra védelmét. A magánszféra védelméből következik, s ekként felöleli a személyes adatok védelmét, a fizikai és pszichikai integritást, a tisztességet és becsületet, valamint a képmáshoz való jog védelmét. GÖRÖG Márta (2013): A magánszféra védelmezése a magyar magánjogi kodifikációs jogalkotásban. In *90 éves a szegedi jogászképzés.* Szeged. 37–38.

[33] GÖRÖG (2013): *i. m.* 39.

[34] A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 1. §.

[35] 15/1991. (IV. 13.) AB határozat.

[36] BDT2013. 2941.

[37] Fővárosi Ítélőtábla 17.Pf.20.706/2016/3-II.

[38] BDT2008. 1899.

[39] MENYHÁRD (2014): *i. m.* 394.

A *közösségi oldalak* és az *internetes technikai fejlődés* nem hagyja érintetlenül a sajtó működését és a magánélet védelmével kapcsolatos jogi eszközöket. A kép- és hangrögzítés megjelenéséhez hasonló erejű változás a hálózati struktúra eredményeit kihasználó *közösségi oldalak megjelenése,* ami hírek, információk fórumaként jelentőségében már vetekszik a klasszikus sajtó szerepével, ezért megjelent a *közösségi média* fogalma. A közösségi oldal felhasználóinak száma és a közösségi média híreihez való hozzáférés egy újság vagy internetes hírportál olvasottságával, látogatottságával nem összemérhető, a közösségi médián keresztül az egyének a megosztásokon, üzenőfalakon keresztül saját maguk válnak a közösségi média részeseivé. Másrészről a személyek virtuális önkifejezése, a magánéleti események feltárása a világ előtt a közösségi oldalakon történő megosztásokon keresztül korábban nem látott méreteket öltött, és a magánélet védelmének külső határai szubjektívvé váltak. Az egyén egyetlen kattintással képes meghatározni, hogy magánéletének felszíni vagy legbelsőbb részleteit a világ teljes nyilvánosságával osztja-e meg, illetve az információk felfedéséhez, felhasználásához milyen körben adja hozzájárulását. *A közösségi oldalak használata ezért fokozott felelősséget igényel* a felhasználók részéről. A felhasználóknak annak tudatában kell meghozniuk a közösségi oldalakon megjelenő tartalmak nyilvánosságával kapcsolatos döntéseiket, hogy a világ előtti nyilvánosságra hozatal (posztolás) esetén a felhasználók a magánéletükre vonatkozó közlést az egyén saját magáról alkotott híradásának tekintik. A kapcsolati hír és a kép egyén általi ilyen közzétételével a legteljesebb nyilvánosságra hozatal valósul meg, amely ezt követően szabadon hozzáférhető, továbbadható. Az érintettek hozzájárulásával, jogszerűen ekképpen felfedett információkról, megosztott tartalmakról a sajtóban megjelenő tájékoztatás; az információk, képek további megosztása, akár egy a világnyilvánossághoz képest szűkebb nyilvánosságú, országos sajtótermék által már nem értékelhető hozzájárulás nélküli újabb beavatkozásként.[40] A Facebook-profil fenntartója is felelősséggel tartozik a profiloldalán megjelenő jogsértő tartalmú közlésekért.[41] A tartalomszolgáltató azonban eleget tesz az adott helyzetben elvárható magatartás követelményének, ha az internetes portálján (Facebook-oldalán) megjelentetett tartalomhoz fűzött hozzászólást (kommentet) az érintett kifogása esetén haladéktalanul eltávolítja.[42] Köztudomásúnak tekinthető, hogy a személyes adatok jogosulatlan felhasználásával *a magánszférába történő kirívó beavatkozás,* a közösségi oldalon létrehozott felhasználói felületen keresztül a bántó, lealacsonyító, lekicsinylő tartalmú közlések a sérelmet szenvedett személy élethelyzetében, lelkiállapotában olyan negatív irányú változást okoznak, ami – a jogsértés idején nem vagyoni kártérítéssel – kompenzálható volt.[43]

3.3. A magánlakás sérthetetlensége

Magánlakás körébe sorolható minden helyiség (helyiségcsoport), amely akár tartósan, akár ideiglenesen, illetve bármilyen *jogcímen* (tulajdonjog, bérlet, szívességi lakáshasználat stb.) a magánszemély életvitelt biztosító tartózkodási helyéül szolgál.[44] Nincs tehát jelen-

[40] Fővárosi Ítélőtábla 32.Pf.21.053/2016/5-II.
[41] BH2016. 330.
[42] BDT2017. 3675.
[43] BDT2012. 2766.
[44] HAVASI (2002): *i. m.* 15.

tősége a használat jogcímének, mint ahogy az ingatlan besorolásának sem. Lakásnak kell tekinteni *a lakókocsit, a hálókocsit, a sátort vagy tartózkodásra használt más helyiséget* is. A védelem szempontjából szintén lakásnak minősülnek a lakáshoz tartozó helyiségek és bekerített helyek.[45]

A magánlakás sérthetetlenségéhez fűződő jog olyan alkotmányos alapjog, amely csak más alapvető jog érvényesülése, illetve alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapjog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. Szomszédok viszonylatában ennek polgári jogi vetülete a tulajdonjogi szabályozásban az, hogy a tulajdonos a dolog használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen szomszédjait szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné.[46] A magánlakás sérthetetlenségéhez fűződő alapjog sérelmét jelenti már az is, ha valaki abban a fenyegetettségben él, hogy más személy róla a saját kertjében hozzájárulása nélkül kép- vagy hangfelvételt készíthet.[47]

A jogi személy céljára szolgáló helyiség is értelemszerűen védelmet élvez. Ilyennek minősül, ha az a jogi személy tulajdonában vagy használatában áll, és a tevékenységének megvalósítására szolgál.[48] Ezek lehetnek a jogi személy székhelyeként vagy telephelyeként (fióktelepeként) megjelölt ingatlanban lévő helyiségek is.

Tilos tehát minden olyan magatartás, amely a magánszemélyt a lakásban folytatott és belátása szerint alakított életvitelében, a jogi személyt pedig a helyiségeiben végzett tevékenységben zavarja vagy akadályozza. E körbe sorolható, ha valaki a lakó vagy lakással *rendelkező személy akarata ellenére* a lakásba (helyiségbe) belép, bent marad, vagy ha valaki megakadályoz mást abban, hogy (jogerősen használt) lakásába, helyiségébe bemenjen, vagy bent tartózkodjon. Ebbe a rendbe csak *a törvény engedélyével* avatkozhat be bárki, magánszemély vagy államhatalom (például házkutatás).[49] A személyiségi jogok megsértésére vonatkozó szabályok alkalmazása természetesen nem zárja ki, hogy a jogosult ezzel párhuzamosan a *birtokvédelemből*[50] eredő jogos igényeit is érvényesítse.

4. A személy hátrányos megkülönböztetésének tilalma

Az *Alaptörvény XV. cikke* kimondja, hogy „[a] *törvény előtt mindenki egyenlő.* Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek *bármely megkülönböztetés,* nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékosság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel *nélkül biztosítja.*”[51] A hátrányos megkülönböztetés tilalma tehát az alapvető alkotmányos jog polgári jogi vetülete.

---

[45] BARZÓ (2014b): *i. m.* 247.
[46] Ptk. 5:23. §.
[47] BDT2016. 3489.; Pécsi Ítélőtábla Pf.I.20.316/2008/3.
[48] HAVASI (2002): *i. m.* 15.
[49] BARZÓ (2014b): *i. m.* 247.
[50] Ptk. II. Fejezet.
[51] Magyarország Alaptörvénye XV. cikk (1)–(2) bek. A szerző kiemelése.

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (továbbiakban: Ebktv.) 2004. január 27-i hatálybalépésével egyidejűleg az 1959-es Ptk.-t módosították, s ezen időponttól kezdődően az egyenlő bánásmód megsértését nevesítette olyanként, amely személyiségi jogi védelmet igényel. A jelenleg hatályos Ptk. azonban újra *a személy hátrányos megkülönböztetését* nevesíti személyiségi jogsértésként, aminek több oka van. Az egyik megfontolás a magánjogi szabályozás lényegével függ össze. A személyiségi jogok védelme ugyanis *abszolút szerkezetű jogviszonyokon* keresztül realizálódik, amelyekre nem a pozitív természetű elvárások megfogalmazása, hanem – normatív és normán kívüli követelmények érvényre juttatásán keresztül – *tartózkodási kötelezettség előírása* jellemző. Ennek a jogviszonyfelfogásnak tehát nem az „egyenlő bánásmód", hanem a „hátrányos megkülönböztetéstől" történő tartózkodás előírása felel meg.[52]

Az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti a közvetlen hátrányos megkülönböztetés, a közvetett hátrányos megkülönböztetés, a zaklatás, a jogellenes elkülönítés, a megtorlás, valamint az ezekre adott utasítás. *Közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek* minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valós vagy vélt

a) neme,
b) faji hovatartozása,
c) bőrszíne,
d) nemzetisége,
e) nemzetiséghez való tartozása,
f) anyanyelve,
g) fogyatékossága,
h) egészségi állapota,
i) vallási vagy világnézeti meggyőződése,
j) politikai vagy más véleménye,
k) családi állapota,
l) anyasága (terhessége) vagy apasága,
m) szexuális irányultsága,
n) nemi identitása,
o) életkora,
p) társadalmi származása,
q) vagyoni helyzete,
r) foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama,
s) érdekképviselethez való tartozása,

[52] A másik ok a 2000/43/EK irányelv és az átültető törvény sajátos *egyenlő bánásmód* fogalmával függ össze. Ez a fogalom a hátrányos megkülönböztetés mellett a zaklatást, a jogellenes elkülönítést, a megtorlást és az ezekre adott utasítást is az „egyenlő bánásmód" ernyője alá vonja. Ez már önmagában is sajátos fogalomképzés, hiszen joggal vetődik fel: mitől és miért jelentik az egyenlő bánásmód sérelmét az irányelvben és a törvényben felsorolt tényállások. Ami pedig az ezekre a tényállásokra adandó magánjogi választ illeti, a személyiségi jogok polgári jogi védelmének rendszerében e fogalmi elemek közül a *hátrányos megkülönböztetésen* kívül valamennyi *elkövetési magatartás* az egyéb személyiségi jogsérelmek szankcionálásával minden további nélkül elérhető.

t) egyéb helyzete, tulajdonsága vagy jellemzője miatt részesül *kedvezőtlenebb bánásmódban,* mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne.[53]

Az összehasonlítható helyzetben lévő személyek közötti egyenlő bánásmód követelményét sértő különbségtétel megállapításának feltétele az is, hogy a jogsérelmet szenvedő fél valószínűsítse, hogy a jogsértéskor – ténylegesen vagy feltételezése szerint – rendelkezett az Ebktv. 8. §-ában meghatározott védett tulajdonsággal, továbbá elengedhetetlen a védett tulajdonság és az állított hátrány közötti oksági kapcsolat valószínűsítése.[54] A jogszabály által egyéb helyzetként védett tulajdonság kritériumai akkor állnak fenn, ha annak megléte *tárgyilagosan igazolható és általánosításra, csoportalakításra alkalmas.* A diszkrimináció elleni védelem alapját ugyanis az képezi, hogy az érintett egy adott csoporthoz való tartozás miatt szenved hátrányt. A fél saját magatartására – így az általa indított különböző eljárások tényére – nem alapozható egyéb helyzet fennállása miatti jogsértés.[55]

A *jogegyenlőség* lényege, hogy az állam mint közhatalom s mint jogalkotó köteles egyenlő elbánást biztosítani a területén tartózkodó minden személy számára. Ebben az összefüggésben nem lehet különbséget tenni faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerint. *Nem hátrányos azonban az a megkülönböztetés,* amelynek jogi vagy erkölcsi alapja van, ezért az ilyen különbségtétel nem jelentheti a személyiségi jog megsértését. A jogegyenlőség nem jelenti a természetes személyek jogon kívüli szempontok szerinti egyenlőségét is. Az ember a társadalom tagjaként hivatása, képzettsége, kereseti viszonyai stb. szerint különbözhet és ténylegesen különbözik is más emberektől. Az állam joga – s egyben bizonyos körben kötelezettsége is −, hogy a jogalkotás során figyelembe vegye az emberek között ténylegesen meglévő különbségeket.[56]

Amennyiben *a bőrszín miatti hátrányos megkülönböztetés* ténye igazolt, a jogsértés megállapítása szempontjából annak nincs értékelhető jelentősége, hogy e megkülönböztető magatartás mögött áll-e rasszista szándék, vagy sem. A bőrszín miatti megkülönböztetéssel okozott megalázottság érzése köztudomásúan nem vagyoni hátrányt jelent.[57] Nem jelenti azonban az egyenlő bánásmód követelményének megsértését – és nem vezet személyiségi jogsértéshez −, ha a mozgássérültek akadálymentes közlekedésére felszerelt berendezés (lift) átmenetileg nem működik, és a mozgássérült – az általános együttműködési kötelezettséget megsértve – nem várja be, hogy az akadálymentesítés más módon történjen meg.[58] Szintén nem sért személyiségi jogot a bíróság olyan végzése, amely a társadalmi származás miatti hátrányos megkülönböztetését sérelmező felet a sérelme konkrétabb megjelölésére hívja fel. A társadalmi származás nem azonos az etnikai származással.[59] A próbaidő alatt a köztisztviselői jogviszony indokolás nélkül megszüntethető, a munkáltató jognyilatkozata azonban jogellenes, ha annak bizonyított indoka a köztisztviselő szexuális zaklatást

[53] Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény 8. §.
[54] BH2010. 194.; EBH2010. 2272.; Kúria Pfv.IV.20.363/2016/16.
[55] BDT2017. 3751.
[56] 61/1991. (XI. 20.) AB határozat.
[57] BDT2012. 2718.
[58] BDT2012. 2678.
[59] BDT2009. 1976.

elutasító magatartása volt.[60] Az önkormányzat megsérti az egyenlő bánásmód követelményét, ha a tulajdonában álló iskolaépület egy részét egy tőle jogilag független alapítvány használatába adja tandíjköteles iskola működtetése céljából, és ezáltal a saját iskolájában oktatott gyermekeket etnikai kisebbséghez való tartozásuk és vagyoni helyzetük alapján jogellenesen elkülöníti.[61]

5. A becsülethez és a jó hírnévhez való jog

5.1. A becsülethez való jog megsértése

A becsület megsértését jelenti különösen a más személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására alkalmas, kifejezésmódjában *indokolatlanul bántó* véleménynyilvánítás.[62] A *becsület* nem más, mint *a személy társadalmi megítélése*. A becsület tehát az emberi értékek elismerését jelenti a társadalom részéről, s e területen a természetes személy akarata a kiindulópont arról, hogy mit is tekint személyesen értékesnek. Becsületsértő az a személyiséget érintő közlés, magatartás (vagy bármilyen külvilágban észlelhető tény), amely (valóság)tartalmára való tekintet nélkül, aránytalanul túlzó, indokolatlanul bántó, megalázó, lekicsinylő, lealacsonyító vádaskodás.[63] A Ptk. nem ad támpontokat arra nézve, hogy mi a bántó, és mi a negatív tartalom, ezek jelentése csak a helyes judícium alapján dönthető el.[64]

Hogy ez miként is alakul, abban jelentős szerepe van az egyes polgárok egyénről alkotott véleményének, amely kifejezésre juthat szóbeli, írásbeli formában és bármilyen más értékelést hordozó magatartásban. Olyankor, amikor ezek a megnyilvánulások nem valósak, torzak vagy következetlenek, illetve kifejezésmódjukban *objektíve alkalmasak* arra, hogy *az egyén társadalmi elismertsége kedvezőtlenül megváltozzék,* sértik a személy becsületét is. (Az eredmény elérése a jogsértés megállapításának nem követelménye).

a) A valóságtartalmától függetlenül sértheti a becsületet valamely közlés vagy más magatartás, ha *a kinyilvánítás módja* megszégyenítő, megalázó, bántó, aránytalanul túlzó, lekicsinylő. Az ilyen sérelem valamely megalázó, lebecsülő jellegű cselekménnyel – intéssel, mutogatással, vádaskodással – is megvalósulhat.

b) A becsületsértés gyakran olyan *bírálatban, véleménynyilvánításban* jelenik meg, amely csorbíthatja a személy valós társadalmi értékelését. A *véleménynyilvánítás* Alaptörvényben is rögzített szabadsága folytán az értékítélet, a bírálat önmagában nem jogsértő, még akkor sem, ha a vélemény az érintettre nézve sérelmes, illetve ha azzal nem mindenki egyetért.[65] *Jogellenessé akkor válik, ha* a bíráló túllépi

[60] BH2011. 347.

[61] EBH2011. 2307.

[62] Ptk. 2:45. § (1) bek.

[63] PETRIK (2004): *i. m.* 264–265.

[64] CSEHI Zoltán (2014): A bűnügyi tudósítások kérdései. In CSEHI Zoltán – KOLTAY András – NAVRATYIL Zoltán: *A személyiség és a média a polgári és a büntetőjogban. Az új Polgári Törvénykönyvre és az új Büntető Törvénykönyvre tekintettel.* Budapest, CompLex Kiadó. 78.

[65] A meg nem engedhető véleménynyilvánítás jogi kritériumaival foglalkozik tanulmányában részletesen Görög Márta. GÖRÖG Márta (2014): A személyiség védelme a becsület és a jóhírnév vonatkozásában. In CSEHI Zoltán – KOLTAY András – NAVRATYIL Zoltán: *A személyiség és a média a polgári és a büntetőjogban. Az új Polgári Törvénykönyvre és az új Büntető Törvénykönyvre tekintettel.* Budapest, CompLex Kiadó. 158–163.

a szabad véleménynyilvánítás határait, azaz kimeríti a rendeltetésellenes joggyakorlás, joggal való visszaélés törvényi tényállását,[66] illetve a *jóhiszeműség, tisztesség* alapelvi követelményébe ütközik.[67]

c) A becsület sérelmével jár a valótlan vagy a valóságot hamis színben feltüntető tények, illetve az ilyen tényeket kifejező *értékítélet* közlése is. Ezek azonban egyben a jó hírnév sérelmét is eredményezik.

A becsület megsértése *csak természetes személy* vonatkozásában értelmezhető, jogi személy esetében ez nem állapítható meg, még jogsértő véleménynyilvánítás esetében sem. Az azonban valóban értelmezésre szorul, hogy milyen jogsértés valósulhat meg akkor, ha a véleménynyilvánítás egyébként jogi személy személyhez fűződő jogát sérthetné. Tekintettel a személyiségi jogok védelmére vonatkozó általános rendelkezésekre[68] megállapítható, hogy sértő véleménynyilvánítás esetén a jogi személyt is védelem illeti meg.[69]

5.2. A jó hírnévhez való jog megsértése

A jó hírnév megsértését jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó és e személyt sértő, *valótlan tényt állít vagy híresztel,* vagy *valós tényt hamis színben tüntet fel.*[70] A hírnévrontás tehát valakinek a személyére vonatkozó, személyiségét sértő, nyíltan vagy burkoltan kifejezésre juttatott, valótlan (hamis) tényállítás.[71]

A *jó hírnév* az adott természetes személy, jogi személy (jogalany) közösségi, társadalmi, közéleti, gazdasági ismertségét, elismerését, megbecsülését jelenti. Ennek bármilyen formában történő rombolása személyiségi jogot sért, amelyet védelemben kell részesíteni.

A jó hírnév sérelmét jelentik különösen *a valóságot meghamisító* olyan tényállítások, adatközlések, amelyek hátrányosan befolyásolják a személy *objektív társadalmi értékelését.* A bírói gyakorlat azonban eddig is a jó hírnév sérelmét kizárólag a más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényállítás, illetve való tény hamis színben való feltüntetése esetén állapította meg egyértelműen.

5.2.1. A jó hírnév megsértésének tényállási elemei

A jó hírnév megsértésének tényállási elemei a következők:

a) valamely személyt érintő közlés,
b) tényállítás kifejezése,
c) az objektív valótlanság követelménye,
d) a valóság hamis színben történő feltüntetése,
e) a személy hátrányos társadalmi értékelése.

[66] Ptk. 1:5. §.
[67] Ptk. 1:3. § (1) bek.
[68] Ptk. 2:42. § (1)–(2) bek.
[69] Kúria Pfv.IV.20.716/2016/4.
[70] Ptk. 2:45. § (2) bek.
[71] BDT2006. 1360.

Valamely *személyt* – természetes vagy jogi személyt – érintő *közlés,* amely megvalósulhat közvetlenül *szóban* (beszédben) vagy *írásban,* jellel, képpel, rajzzal, ábrával, *mozdulattal* stb. Megvalósulhat azonban *közvetett* módon is: mástól szerzett értesülés, információ továbbadásával *(híreszteléssel).* A híresztelés megállapításához elegendő az információ egyetlen egyszer történő továbbadása is, és az sem számít, hogy a továbbítás pontosan vagy elferdítve történt. A jó hírnév megsértése megvalósulhat a *sajtóban közzétett,* nyíltan ki nem mondott, csak sejtetett, kétértelmű célozgatásokkal és utalásokkal is.[72] Jogsértő cikk e-mailben való továbbítása híresztelést jelent, ezáltal megvalósítja a jó hírnév megsértését.[73]

Tényállítás kifejezése, amely megvalósulhat nyíltan, burkoltan és elhallgatás útján, ha alkalmas a valóság meghamisítására – például ha valakiről a valóságnak megfelelően közlik, hogy valamilyen bűncselekmény miatt az ügyészség vádat emelt ellene, de elhallgatják, hogy a bíróság az érintettet bűncselekmény hiányában felmentette. A hírnévrontás *nemcsak tényállítással, hanem elhallgatással is* történhet, ha az alkalmas a valóság meghamisítására. Hírnévrontás egyes tények, adatok elhallgatása, ha valakiről egyébként valóságos tényeket közölnek, de ezzel összefüggő olyan tényeket hallgatnak el, amelyek ismerete szükséges a teljes valóság feltárásához.[74]

A *minősítés, bírálat, vélemény, jellemzés* mint közlés önmagában nem jelent hírnévrontást. Az alkotmányos jog alapján gyakorolt véleménynyilvánítás sem sért személyiségi jogot.[75] Az egyes konkrét véleményeket meg kell különböztetni aszerint, hogy azoknak 1. van-e valamilyen felismerhető tárgyuk, azaz valamilyen tényre, magatartásra vagy eseményre vonatkoznak-e; és 2. kinyilvánításuk tényszerű alap nélkül történt-e, és ennek folytán a vélemény voltaképpen egy valótlan tényállítást foglal-e magában.[76] Hírnévrontó lehet ugyanis, ha a véleménynyilvánítás közvetetten *valótlan tényállítást* fejez ki, vagy akár részben is valótlan tényállításokon alapszik. Például *ha valakit „analfabétának" vagy „dilisnek" neveznek,* a közlés valójában azt jelenti, hogy a megnevezett nem tud írni és olvasni, illetve hogy valamilyen pszichés betegségben szenved. Ha ez valótlan, akkor az értékítéletben kifejezett közlés hírnévrontás. Nem sérti azonban a súlyos bűncselekményt elkövető és emiatt elítélt személy jó hírnévhez fűződő személyiségi jogát, ha a sajtó az erről szóló sajtóközleményben őt a *bűnöző* jelzővel illeti.[77] A történész szakembernek egy történelmi eseménnyel kapcsolatban tartott rendezvényről alkotott *véleménye* – annak érték- és valóságtartalmától függetlenül – személyiségvédelmet szintén nem alapoz meg, ugyanis nem feladata a bíróságnak a történelmi, társadalmi, politikai viták eldöntése.[78]

A nyomozó hatóság az előtte folyamatban lévő büntetőeljárásról – a rá vonatkozó szabályok szerint – tájékoztathatja a közvéleményt. Ha az eljárás ismeretlen tettes ellen folyik, meghatározott személy személyes adatainak, képmásának a bűncselekmény kapcsán történő közlése, *a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható személyként való*

---

[72] BDT2006. 1377.

[73] BH2013. 266.

[74] BDT2016. 3519.

[75] BH2006. 397.

[76] A véleménynyilvánítás lehet valamilyen teljesítmény méltatása vagy elítélő kritikája, valamilyen eseményre, magatartásra, tervre vonatkozó pozitív vagy negatív értékítélet. KOVÁCS László (2012): Új elemek a személyiségi jogok védelmében. *Magyar Jog,* 59. évf. 11. sz. 672–673.

[77] BDT2005. 1086.

[78] EBH2006. 1397.

megjelenítése azonban azt a hamis látszatot kelti, hogy ezt a személyt a nyomozó hatóság a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítja; ezzel személyiségi jogát megsértik.[79] Ha az alperes a felperes ellen bűncselekmény elkövetésének gyanúja miatt tett feljelentésében a felperes személyét indokolatlanul sértő kijelentést nem használt, a jó hírnév, a becsület vagy az emberi méltóság megsértése akkor sem állapítható meg, ha a büntetőeljárás nem vezetett a felperes bűnösségének megállapításához.[80] Valamely *hatóság előtti eljárás kezdeményezése,* így személyiségvédelmi per megindítása vagy büntető feljelentés megtétele önmagában személyiségvédelmi per megindítására nem ad alapot.[81] A *bíróság előtt tett tanúvallomás* tartalma személyiségi jogvédelmet kivételesen, abban az esetben alapozhat meg, ha a vallomástétel során az eljárás tárgyához nem tartozó, személyiségi jogot sértő kijelentések is elhangzanak.[82]

A magánjogi jogviszonyokban kialakult érdemi vita, konfliktus kezelésének *jogállami eszköze a perindítás.* A perindítás önmagában nem alapoz meg személyiségvédelmet az ellenérdekű fél javára akkor sem, ha a jogosnak vélt igény alaptalannak bizonyul.[83]

A szexuális viselkedés a magántitok körébe tartozó kérdés, ezért meghatározott személy szexuális magatartásáról szóló közlés önmagában személyiségi jogot sért. Ha pedig a közlés – valótlanul – olyan szexuális magatartást ismertet, amely Magyarországon nem elfogadott, a közlés különösen sértőnek minősül, és a jó hírnév sérelme miatt is személyiségvédelmet alapoz meg.[84]

Az objektív valótlanság követelménye. A közlés *valótlanságát* objektíve kell figyelni és vizsgálni. Nincs jelentősége annak sem, hogy a jogsértő tévedett, vagy hogy jóhiszeműen járt el. A jó hírnév helyreállítására akkor is szükség van, ha a jogsértés a jogsértőnek nem volt felróható, és a közlés valótlansága a legnagyobb körültekintés ellenére következett be. A felróhatóság vizsgálatára csak akkor kerülhet sor, ha az objektív személyiségvédelmi eszközökön túl kártérítési igényt is érvényesítenek.[85] Így egy konkrét esetben, mivel az azt állító nem tudta bizonyítani, hogy a gyermek bántalmazása vagy szexuális abuzálása ténylegesen megtörtént volna, ennek megalapozatlan állítása egyértelműen sérti az érintett jó hírnév védelméhez fűződő személyiségi jogát, hiszen a társadalom teljessége által elutasított magatartás bekövetkezését állította bizonyított alap nélkül.[86] Személyhez fűződő jogot sért továbbá annak valótlan állítása, hogy egy gazdálkodó szervezet a jogszabályi kötelezettségét megszegve nem viseli a közterheket.[87] Megállapítható a személyhez fűződő jogok megsértése akkor is, ha a pénzintézet anélkül teszi fel az ügyfél adatait az úgynevezett BAR-listára, hogy az ügyfél a tartozás fizetésével késedelembe esett volna.[88]

Valóság hamis színben való feltüntetése. A valóságot meg lehet hamisítani a tények megtévesztésre alkalmas csoportosításával, egyes lényeges tényálláselemek elhallgatásával, rejtett utalásokkal is. Egy társadalmi kérdésben folytatott vita során az arra történő uta-

[79] BH2005. 426.
[80] BH2004. 357.
[81] EBH2002. 624.
[82] BDT2010. 2170.
[83] BDT2017. 3691.
[84] BH2004. 103.
[85] BARZÓ (2014b): *i. m.* 253.
[86] Kúria Pfv.IV.21.044/2016/3.
[87] BH2001. 110.
[88] BDT2006. 1489.

lás, hogy az ügynöknyilvánosságot ellenző személy ezt személyes érintettség miatt teszi, tartalmilag azt jelenti, hogy az adott személy egykor maga is ügynök lehetett, ez sérti a jó hírnevet.[89]

Az értékítélet – a véleménynyilvánítás, bírálat, jellemzés – csak akkor eredményezi a jó hírnév sérelmét, ha *valótlan tényállításokon alapszik, vagy téves következtetés levonására ad alapot.* Amennyiben azonban a véleménynyilvánítás önkényes, és nem felel meg az észszerű gondolkodásnak, a gyakorlati tapasztalatoknak és a logika szabályainak, értékelhető úgy, hogy *a valóságot hamis színben tünteti fel,* és ezzel a személyiségi jogsérelem kimondására adhat alapot. Ha a véleménynyilvánítás a valós tényekből okszerűen levont következtetésnek minősül – és kifejezésmódjában nem indokolatlanul bántó, sértő, lealacsonyító –, nem okozza a jó hírnév megsértését, ha egyébként negatív vagy téves értékítéletet alkot.[90]

A személy hátrányos társadalmi értékelése. A jogsértés megállapításához elegendő annak megállapítása, hogy a közlés *alkalmas* a személy téves, hátrányos megítélésére. Nem szükséges tehát az eredmény vizsgálata, azaz hogy ténylegesen hátrányosan változott-e meg az adott személy közösségi, társadalmi megítélése. *Nem szükséges* a jogsértés megállapításához az sem, hogy az érintettnek a jogsértést megelőzően *valóban „jó" hírneve legyen.*[91] A valótlan és sérelmes tények közreadása elegendő lehet. Egy rendkívül rossz megítélésű személy is sérelmezheti „jó hírnevének" megsértését. Például a 2002-es móri „vérengzés"-sel először tévesen összefüggésbe hozott személy maga is többszörös elkövető volt, akit már emberölésért is elítéltek, mégis a nyomozó hatóság által megfizetendő nem vagyoni kártérítést (az 1959-es Ptk. sérelemdíjat „megelőző" jogkövetkezménye) ítélt meg számára a bíróság, mert a nyomozó hatóság „azt a hamis látszatot keltette", hogy az illető az adott bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható.[92] A jó hírnév megsértésére alkalmas tényállítás esetén nem azt a személyt terheli az ellenkező bizonyításának kötelezettsége, akire éppen a gyanú árnyéka vetült, hanem az állításokat megfogalmazó személyt terheli annak bizonyítása, hogy az általa akár burkoltan megfogalmazott tények valósak.[93]

A bírói gyakorlat szerint a *közéleti szereplők* a kérdés szempontjából eltérő megítélés, azaz a magánélet kivételével kevésbé szigorú védelem alá esnek (lásd korábban).

6. A magántitok védelme

A társadalmi élet nem képzelhető el a titok megannyi formája nélkül. A titok megőrzéséhez számos érdek fűződik, amelynek védelméről gondoskodni kell. Ebben a védelemben fontos szerepet kap a polgári jog is. A magántitok védelme kiterjed különösen a *levéltitok és* a *hivatásbeli titok* védelmére.[94] A magántitok megsértését jelenti különösen a magántitok jogosulatlan megszerzése és felhasználása, nyilvánosságra hozatala vagy illetéktelen sze-

[89] BH2007. 151.
[90] BDT2006. 1376.
[91] BARZÓ (2014b): *i. m.* 253.
[92] BH2005. 426.
[93] BDT2005. 1277.
[94] Ptk. 2:46. § (1) bek.

méllyel való közlése.[95] Az *Alaptörvény* VI. cikk (1) bekezdése értelmében „[m]indenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák".[96]

A *titok* magában foglal minden információt (tényt, adatot, következtetést), amelynek egy adott körből való kikerülése sérti az odatartozó személy(ek) érdekét. A magántitok körébe tartoznak a családjogi kapcsolattal összefüggő személyes adatok is.[97] A gyermekelhelyezési perben hozott bírói ítéletnek a felek egészségi állapotára, mentális betegségére utaló pszichológus szakértőtől származó megállapításai szintén magántitoknak minősülnek. Ezek nyilvánosságra hozatala személyiségi jogot sért.[98] Szintén a fél személyes adatának – és ezzel magántitoknak – minősül a már megszűnt alkoholbetegsége is, továbbá az, hogy korábban vele szemben a bíróság szabadságvesztés-büntetést szabott ki. Ezeknek a személyes adatoknak a mással történt közlése a védett magántitok megsértését jelenti.[99] *A banki tartozás tényének* a tartozó fél szüleivel való felhatalmazás nélküli közlése – a behajtás eredményességének célja ellenére – jogszerűtlen adatkezelést valósít meg. Egyben sérti a magántitkot is, mivel a félnek méltányolható érdeke fűződik ahhoz, hogy erről a közeli hozzátartozói ne szerezzenek tudomást, az titokban maradhasson.[100] A jog természetesen nem vállalja a titok *általános* védelmét.

Azt a személyt nevezzük a *titok urának,* aki a titokkal rendelkezni jogosult. Ő dönthet a titok nyilvánosságra hozataláról és jogsérelem esetén részben ő veheti igénybe a jogvédelmi eszközöket is. A titokvédelem alapján mindenki szabadon eldöntheti, hogy életének, illetve magánéletének mely részleteit osztja meg másokkal, s melyek azok, amelyeket meg kíván őrizni. A magántitok megsértésére alapított személyiségvédelmi igény érvényesítésére általában a titok ura jogosult. Aki nem volt a titok ura, sőt tudomása sem volt a mások által titkolni kívánt tényről, ezen a jogcímen nem sérelmezheti, hogy valaki a titkot éppen ő előtte fedte fel, még akkor sem, ha a közlés az ő családjogi helyzetére vonatkozott.[101]

A titoknak minősülő információ *birtoklása még nem okoz jogsérelmet.* A jogsértés akkor valósul meg, ha a titok birtokosa azt felhatalmazás nélkül nyilvánosságra hozza, vagy azt mással közli, vagy a titokkal bármilyen módon visszaél. Mivel a magántitok körébe tartozó adatok, tények, következtetések sokfélék lehetnek, ezért mindig a jogsértés módjának és az ügy egyéb körülményeinek tisztázása után törekszik eldönteni a bíróság, hogy az adott esetben egyáltalán titoknak minősül-e az a tény vagy körülmény, amelyre a sérelmezett magatartás vonatkozik. Amennyiben igen, akkor következik annak vizsgálata, hogy a kifogásolt eljárás alkalmas-e visszaélés megállapítására annak alapján, hogy a társadalmi közfelfogás, a szokások és az erkölcsi normák is érvényesüljenek.[102]

A Ptk.-ban nevesített magántitokfajták:

a) a levéltitok,
b) a hivatásbeli titkok.

---

[95] Ptk. 2:46. § (1)–(2) bek.
[96] Magyarország Alaptörvénye VI. cikk (1) bek.
[97] BH2002. 89.
[98] BH2002. 50.
[99] BDT2007. 1532.
[100] EBD2015. P.2.
[101] BDT2009. 1939.
[102] HAVASI (2002): *i. m.* 15.

6.1. Levéltitok

A közlést tartalmazó *zárt küldeményt* – ami lehet levél, távirat, csomag, csomagban vagy zárt borítékban lévő hangkazetta, CD, DVD – tekintjük a polgári jogban is *levélnek*. Levélnek minősülnek tehát a másfajta távközlési berendezés, műszaki megoldás útján továbbított, valamint a különböző internetes levelezőrendszerek segítségével eljuttatott közlések és beszélgetések is, mint például az sms, mms vagy az e-mail-, fax-, Viber- vagy Messenger-üzenet (beszélgetés).

Amennyiben az érintettek levél (levelezés) útján tartják a kapcsolatot egymással, a levél írójának és címzettjének jogos igénye, hogy illetéktelen személy ne szerezhessen tudomást a levél tartalmáról. Nem értelmezhető a levéltitok intézménye az úgynevezett nyílt levél vagy a névtelen levél esetében. A levéltitok esetén a feladó és a címzett *közösen* minősülnek a titok urának.

Megsérti a levéltitkot az, aki a más érdekkörébe tartozó, levélnek minősülő zárt küldeményt a tartalom megismerése céljából megszerzi, vagy azt ugyanabból a célból illetéktelen személynek átadja, úgyszintén az, aki távközlési berendezés vagy elektronikus levelezőrendszer útján továbbított közleményt „kifürkész", elolvas, illetve azzal rendelkezik (például kitörli, másnak továbbküldi, lementi). *Felbontásnak* minősül minden olyan cselekmény, amellyel a küldemény (levél) tartalma megismerhetővé válik. A levéltitoknak *a levél megszerzésével* (jogellenes birtokbavételével) történő megsértésére mindig csalárd úton, általában a kézbesítő megtévesztésével kerül sor. *A közlemény kifürkészése* megvalósulhat a telefon lehallgatásával, másnak szóló telefonos vagy levelezőrendszeren küldött üzenet elolvasásával, lementésével vagy továbbküldésével, számítógépes programok szerkesztésével, üzenetrögzítő jogosulatlan le-, illetve meghallgatásával stb. Idetartozik minden olyan magatartás, amelynek célja elsődlegesen a levélnek minősülő közlemény tartalmának jogellenes megismerése.

A titokvédelem körében azt, hogy a *magánlevél titoknak minősül-e,* az adott eset körülményei, összefüggései alapján kell megítélni. Önmagában az a tény, hogy a levél tartalma nyilvánosságra került, nem eredményezi feltétlenül a levéltitok megsértését.[103] A más magántitkát tartalmazó *elektronikus levelezés anyaga* mint bizonyíték a bírósági eljárásban felhasználható, ha az a per tárgyával releváns módon összefügg, és az igazság érvényesülését biztosítja.[104]

Különleges szerep jut a levéltitok megőrzésében a *postának,* amely a leveleket magánál tartja kézbesítés közben. A postai szolgáltató a postai tevékenység teljesítésével kapcsolatos vagy a szolgáltatás teljesítése során tudomására jutott adatokat – közérdeken alapuló célból, az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló törvényben foglaltak figyelembevételével – adatkezelőként eljárva használhatja fel és továbbíthatja. Ennek megfelelően a postai szolgáltató az általa kezelt postai küldemény tartalmát csak a szolgáltatás teljesítéséhez szükséges mértékben ismerheti meg. A postai szolgáltató a *postai szolgáltatása keretében*

[103] BDT2015. 3264.
[104] BDT2015. 3243.

a) a zárt postai küldeményt nem bonthatja fel;
b) a nem zárt postai küldeményeket csak a felvételhez, gyűjtéshez, feldolgozáshoz, szállításhoz, kézbesítéshez szükséges adatok megállapítása érdekében és annak megfelelő mértékben tanulmányozhatja;
c) a szolgáltatás teljesítése során tudomására jutott adatot – a feladó, a címzett (illetve az egyéb jogosult átvevő), valamint törvényben említett szervezetek kivételével – mással nem közölhet;
d) a postai küldeményt – tartalmának megismerése céljából – a feladó, a címzett (illetve az egyéb jogosult átvevő), valamint törvényben említett szervezetek kivételével másnak át nem adhatja;
e) a szolgáltatás teljesítéséről – a feladó, a címzett (illetve az egyéb jogosult átvevő), valamint a törvényben említett szervezetek kivételével – másnak tájékoztatást nem adhat.

A postai szolgáltató a *zárt postai küldeményt csak akkor bonthatja fel,* ha
a) a küldemény burkolata oly mértékben sérült, hogy tartalmának megóvása érdekében a felbontása indokolt, és felbontás nélküli átcsomagolással a küldemény tartalmának a megóvása nem biztosítható;
b) a küldemény tartalma által okozott veszély elhárítása érdekében ez indokolt;
c) a visszakézbesíthetetlen postacsomag-küldeményről van szó, és a feladástól számított három hónapig tartó őrzése megtörtént;
d) a postai küldemény tartalmának valószínűsíthető veszélyes vagy romlandó természete miatt annak hosszabb ideig történő őrzése a postai szolgáltatótól nem várható el.

A postai szolgáltató a postai szolgáltatáshoz kapcsolódó valamennyi okiratot a kiállítástól vagy az okirat érvényességi idejének lejáratától számított egy évig köteles őrizni.[105]

6.2. Hivatásbeli titkok

6.2.1. Ügyvédi titok

Ügyvédi titoknak minősül minden olyan tény, információ és adat, amelyről az ügyvédi tevékenység gyakorlója (a továbbiakban: az ügyvéd) e tevékenysége gyakorlása során szerzett tudomást. Az ügyvéd köteles az ügyvédi titkot megtartani, amely kötelezettség kiterjed az ügyvédi titkot tartalmazó *iratra* vagy *más adathordozóra* is.

Az ügyvéd az ügyvédi titokról való tanúvallomás tételét és adatszolgáltatás teljesítését – a törvényben foglalt bizonyos kivételektől eltekintve – bármely hatósági és bírósági eljárásban köteles megtagadni.[106] Az ügyvédi iroda titoktartási kötelezettsége az iroda

[105] A postáról szóló 2012. évi CLIX. törvény 54–55. §.

[106] Kivételt jelent, ha a titoktartási kötelezettsége alól felmentést kapott az ügyvédi titokról rendelkezni jogosulttól. A védőként megismert ügyvédi titokról való tanúvallomás-tételre és adatszolgáltatás teljesítésére azonban felmentés érvényesen nem adható. Az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény (a továbbiakban: Üvtv.) 9. §.

tagjaira is kiterjed, azonban a tagokat egymással szemben nem terheli titoktartási kötelezettség ugyanúgy, ahogyan az ügyvédet sem terheli titoktartási kötelezettség az alkalmazottjával szemben.[107] Az ügyvédi titokkal az ügyfél vagy jogutódja jogosult rendelkezni. A kamarai törvény szerinti fegyelmi és hatósági ügyben, valamint az ügyvéddel szemben indult büntetőeljárásban a védekezéshez való jogának érvényesüléséhez az eljárás lefolytatásához szükséges körben az ügyvéd az eljáró kamarai szervek és bíróság előtt az ügyvédi titkot feltárhatja.[108]

6.2.2. Orvosi titok

Az orvos és a páciense közötti kommunikációból következik, hogy nemcsak az orvos ad részletes tájékoztatást, információt a betegének, hanem előfordul, hogy a beteg is felfedi előtte személyes titkait.[109] A titoktartási kötelezettség ősibb orvosetikai norma, mint a tájékoztatás követelménye, mivel már az úgynevezett hippokratészi esküben is szerepel.[110]

Orvosi titok: a gyógykezelés során az adatkezelő tudomására jutott egészségügyi és személyazonosító adat, továbbá a szükséges vagy folyamatban lévő, illetve befejezett gyógykezelésre vonatkozó, valamint a gyógykezeléssel kapcsolatban megismert egyéb adat.[111]

A beteg jogosult arra, hogy az egészségügyi ellátásában részt vevő személyek az ellátása során tudomásukra jutott orvosi titkot *csak az arra jogosulttal közöljék,* és azokat *bizalmasan kezeljék.* A betegnek joga van nyilatkozni arról, hogy

a) betegségéről, annak várható kimeneteléről *kiknek adható felvilágosítás,* illetve
b) *kiket zár ki* egészségügyi adatainak részleges vagy teljes megismeréséből.

Az érintett beteg egészségügyi adatait annak hozzájárulása hiányában is közölni kell, amennyiben ezt a törvény elrendeli, vagy azt mások életének, testi épségének és egészségének védelme szükségessé teszi. Az *egészségügyi dolgozót,* valamint az egészségügyi szolgáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló *más személyt* minden, a beteg egészségi állapotával kapcsolatos, valamint az egészségügyi szolgáltatás nyújtása során tudomására jutott adat és egyéb tény vonatkozásában, időbeli korlátozás nélkül titoktartási kötelezettség terheli, függetlenül attól, hogy az adatokat közvetlenül a betegtől, vizsgálata vagy gyógykezelése során, illetve közvetetten az egészségügyi dokumentációból vagy bármely más módon ismerte meg. A titoktartási kötelezettség nem vonatkozik arra az esetre, ha ez alól a beteg felmentést adott, vagy jogszabály az adat szolgáltatásának kötelezettségét

[107] Üvtv. 10. §.

[108] Üvtv. 12. §.

[109] SÁNDOR Judit (1997): *Gyógyítás és ítélkezés. Orvosi „műhiba-perek" Magyarországon.* Budapest, Medicina Kiadó. 145.

[110] „Foglalkozásom gyakorlása közben vagy azon kívül bármit is látok, illetve hallok az emberekkel való érintkezés során, aminek nem szabad nyilvánosságra kerülnie, arról hallgatni fogok, és azt, mint titkot őrzöm." *Hippokratészi eskü szövegek.* Forrás: http://stresszdoktor.hu/uploads/azeredetihippokratszieskszvegnekfordtsa.pdf (A letöltés időpontja: 2018. 01. 10.)

[111] Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 3. § d) pont.

írja elő.[112] Az orvost és az egészségügyi szakdolgozót az egészségi állapotra vonatkozó személyes adatok tekintetében a beteg gyógykezelésének befejezése után is köti a titoktartási kötelezettség.[113] Az orvosi titoktartás polgári jogi oldala azt a felelősséget jelenti, amely az orvos és a beteg között a mellérendeltség és az egyenjogúság elve alapján jön létre.[114]

7. A személyes adatok védelme

7.1. Bevezetés

Napjainkban szinte elképzelhetetlen bármilyen hivatalos adattárolás és -kezelés számítógépes adatbázisok nélkül. Gondoljunk csak a különböző közhiteles nyilvántartásokra, mint a cégnyilvántartás, az ingatlan-nyilvántartás vagy például az Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Tér (EESzT). Mindannyiunkról számos nyilvántartás készül, amelyek közül több részletes adatokat tartalmaz egyrészt az adott személyek állapotára, másrészt vagyoni helyzetére vonatkozóan (például bűnügyi, népesség-, gépjármű nyilvántartások).

Ezek az – egyébként már nélkülözhetetlenné váló – adatbázisok azonban fokozott veszéllyel járhatnak az ember személyiségi jogaira nézve. Ezt felismerve született meg 1981 januárjában a *strasbourgi egyezmény,* amely *a személyi adatok számítógépes nyilvántartásával kapcsolatban* fogalmaz meg alapvető rendelkezéseket a személyiségi jogok védelme érdekében.

Az emberi jogok európai egyezménye (EJEE) 8. cikke értelmében a személyes adatok gyűjtésével és felhasználásával szembeni védelemhez való jog a magán- és családi élet, a lakás és a levelezés tiszteletben tartásához való jog részét képezi. Az Európa Tanács 108. egyezménye az első nemzetközi, jogilag kötelező erejű eszköz, amely kifejezetten adatvédelemmel foglalkozik. Az adatvédelemmel foglalkozó legfőbb uniós jogi aktus a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló, 1995. október 24-ei *95/46/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv* (a továbbiakban: adatvédelmi irányelv). Fontos megemlíteni továbbá a személyes adatok közösségi intézmények és szervek által történő feldolgozása tekintetében az egyének védelméről, valamint az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló *45/2001/EK rendeletet* is.[115]

Az adatvédelemhez való jog *nem abszolút jog,* ami azt jelenti, hogy egyensúlyt kell teremteni az adatvédelmi jogosultság és más jogok érvényesülése között. Az adatvédelemmel valószínűsíthetően ütköző egyik ilyen jogosultság a *véleménynyilvánításhoz való jog,* amely magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk és eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokra való tekintet nélkül és anélkül, hogy

[112] Eütv. 25. §, 138. §.
[113] BH 1999. 156.
[114] JULESZ Máté (2016): *Az orvosi jog aktualitásai. Az eutanáziától a klónozásig.* Budapest, Medicina Kiadó. 162.
[115] *Európai adatvédelmi jogi kézikönyv* (2014). Luxembourg, az Európai Unió Kiadóhivatala. 14–19.

ebbe hatósági szerv beleavatkozhasson.[116] A demokratikus társadalomban egyre inkább felértékelődik a kormányzat átláthatósága, amelyre tekintettel *a hatóságoknál lévő okiratokhoz, dokumentumokhoz való hozzáférést* minden uniós polgár, valamint a tagállamokban tartózkodó vagy székhellyel rendelkező bármely természetes vagy jogi személy fontos jogának ismerik el.[117] A következő jog, amely esetében meg kell teremteni az egyensúlyt a magánélet tiszteletben tartásához és az adatvédelemhez való jog között, az *a művészet és a tudomány szabadsága*. Ezért az európai adatvédelmi jog akkor is engedélyezi az adatok tudományos kutatás céljából való megőrzését, ha az adatok az adatgyűjtés eredeti céljához már nem szükségesek.[118]

Az Alaptörvény VI. cikkelyének értelmében „[m]indenkinek joga van *személyes adatai védelméhez,* valamint a *közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez.* A személyes adatok védelméhez és a közérdekű adatok megismeréséhez való jog érvényesülését sarkalatos törvénnyel létrehozott, független hatóság (Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság) ellenőrzi."[119]

A *személyes adat* a magánszféra része, az *adatvédelem* pedig a személyiség, a magánszféra védelmének eszköze. Az egyik legfontosabb személyiségi jog a személyes adatok védelmének joga, amelynek *alanya csak természetes személy lehet.* Jogi személyek ugyanis személyes adatokkal nem rendelkeznek.

Az *információs önrendelkezési jog* alapja, hogy az érintett szabadon döntheti el, hogy személyes adatait nyilvánosságra hozza, illetve azok kezeléséhez hozzájárul-e, vagy sem. Az információs önrendelkezés *az érintett személyes adatai feletti rendelkezési jogban ölt testet,* amely szerint a személyes adat egyfajta „információs tulajdonnak" is tekinthető. Az érvényes hozzájárulásnak három konjunktív feltétele van: 1. a hozzájáruló személy nem állhat semmilyen kényszer vagy befolyás alatt;[120] 2. az érintettet előzőleg részletesen tájékoztatták a hozzájárulás tárgyáról és következményeiről, továbbá 3. a hozzájárulás hatályának konkrétnak kell lennie. Lehetővé kell továbbá tenni az érintett számára azt, hogy hozzájárulását a későbbiekben bármikor visszavonhassa anélkül, hogy azt indokolnia kellene. A személyes adatok védelméhez való jog tartalma az, hogy mindenki szabadon rendelkezik magántitkainak és személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról.[121]

---

[116] Az adatvédelemhez való jognak a véleménynyilvánítás szabadságával való összeegyeztetése tárgyában az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) számos iránymutató ítéletet alkotott, például: az EJEB Nagytanácsának az 39954/7. sz. Axel Springer AG kontra Németország ügyben hozott ítélete; a 40660/08 és 60641/08. sz. Von Hannover kontra Németország ügyben hozott ítélet; 48009/08. sz. Mosley kontra Egyesült Királyság ügyben hozott ítélet.

[117] Iránymutató a kérdésben az EJEB 37374/05. sz. Társaság a Szabadságjogokért kontra Magyarország ügyben hozott ítélete.

[118] *Európai adatvédelmi jogi kézikönyv* (2014): *i. m.* 22–32.

[119] Magyarország Alaptörvénye VI. cikkely (2)–(3) bek.

[120] Ez akkor valósul meg, ha az érintettnek valóban van választási lehetősége, és nem áll fenn a megtévesztés, megfélemlítés, kényszerítés vagy jelentős negatív következmények kockázata, ha az érintett nem adja hozzájárulását. *Európai adatvédelmi jogi kézikönyv* (2014): *i. m.* 58.

[121] 20/1990. (X. 4.) AB határozat.

7.2. Adatvédelmi fogalmak

A legfontosabb *adatvédelmi fogalmakat* az *Infotv.* határozza meg.

Személyes adat: az *érintettel kapcsolatba hozható adat* – különösen az érintett neve, azonosító jele, valamint egy vagy több fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző ismeret –, valamint *az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés.*[122] Így a munkáltató alkalmazottja jövedelméről és egyéb juttatásairól az alkalmazott házastársának mint a gyermektartásdíj érvényesítésére jogosult személynek csak azt követően adhat tájékoztatást, hogy a bíróság a tartásdíj letiltását elrendelte. Ezt megelőzően a tájékoztatás sérti az alkalmazott személyes adat védelméhez fűződő jogát.[123]

Különleges adat:

a) a faji eredetre, a nemzetiséghez tartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az érdekképviseleti szervezeti tagságra, a szexuális életre vonatkozó személyes adat,
b) az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre vonatkozó személyes adat, valamint a bűnügyi személyes adat.[124]

A különleges adatok eltérő megítélése abból ered, hogy ezek az adatok *a magánszféra legbelsőbb rétegét képezik,* amelyeket fokozott védelemben kell részesíteni. Az ilyen adatok kezeléséhez törvényi felhatalmazás vagy az érintett írásbeli hozzájárulása szükséges.[125]

Adatkezelő: az a természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, aki vagy amely önállóan vagy másokkal együtt

a) az adat kezelésének *célját* meghatározza,
b) az adatkezelésre (beleértve a felhasznált eszközt) vonatkozó döntéseket meghozza és végrehajtja, vagy
c) az adatfeldolgozóval *végrehajttatja.*[126]

A közüzemi szolgáltatást nyújtó részvénytársaság adatkezelőnek minősül, ezért adat- és titokvédelem terheli: ügyfele személyes adatainak – hozzájárulás nélküli – nyilvánosságra hozatala személyhez fűződő jogot sért.[127]

Adatkezelés: az alkalmazott eljárástól függetlenül az adaton végzett bármely művelet vagy a műveletek összessége, így különösen

a) gyűjtése, felvétele, rögzítése, rendszerezése,
b) tárolása, megváltoztatása, felhasználása, lekérdezése, továbbítása,
c) nyilvánosságra hozatala, összehangolása vagy összekapcsolása,
d) zárolása, törlése és megsemmisítése, valamint
e) az adatok további felhasználásának megakadályozása,

[122] Infotv. 3. § 2. pont.
[123] BH2005. 348.
[124] Infotv. 3. § 3. pont.
[125] Infotv. 5. § (2) bek.
[126] Infotv. 3. § 9. pont.
[127] BH2002. 222.

f) fénykép-, hang- vagy képfelvétel készítése, valamint a személy azonosítására alkalmas fizikai jellemzők (például ujj- vagy tenyérnyomat, DNS-minta, íriszkép) rögzítése.[128]

Az adatkezelés jogalapja szerint az adatkezelések *két csoportba* sorolhatók. Megkülönböztetünk *kötelező,* tehát törvényi felhatalmazás alapján történő, valamint *önkéntes,* vagyis az érintett hozzájárulása alapján végzett adatkezeléseket. Kivételesen, az alábbi *konjunktív feltételek megvalósulása* esetén törvényi felhatalmazás vagy az érintett hozzájárulásának hiányában is kezelhető személyes adat, ha

a) az érintett hozzájárulásának beszerzése lehetetlen, vagy aránytalan költséggel járna, és
b) az adatkezelőre vonatkozó jogi kötelezettség teljesítése céljából szükséges, vagy
c) az adatkezelő vagy harmadik személy jogos érdekének érvényesítése céljából szükséges, és ezen érdek érvényesítése a személyes adatok védelméhez fűződő jog korlátozásával arányban áll.[129]

7.3. Az adatvédelem alapelvei

a) *Információs önrendelkezési jog.* Az érintett személy maga rendelkezik személyes adatai sorsáról, azaz személyes adatot felvenni és felhasználni általában csak *az érintett beleegyezésével* szabad. Ez a jog az adattal *érintett élő személyt* illeti meg. Közéleti szereplő (például polgármester) bűncselekmény felnőttkorú elkövetőjével fennálló rokoni (szülői) minőségének sajtó útján való nyilvánosságra hozatala személyes adat jogosulatlan közzétételének minősül, így az sérti a személyiségi jogokat.[130]
b) *A jogszerű adatfeldolgozás elve.* A személyes adatok feldolgozása *csak akkor jogszerű,* ha az megfelel a jogszabályoknak, törvényes célt szolgál, és az adatfeldolgozás a törvényes cél eléréséhez feltétlenül szükséges egy demokratikus államban.[131]
c) *A célmeghatározás és célhoz kötöttség elve.* A személyes *adatot kezelni,* feldolgozni csak pontosan *meghatározott és jogszerű célra* szabad, és csak e cél megvalósításához szükséges mértékben és ideig. Személyes adatot kezelni csak meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében lehet. Az adatkezelésnek minden szakaszban meg kell felelnie e célnak. [132] Az adatkezelés célját *kötelező adatkezelés* esetén az arra felhatalmazást adó törvény, illetve az adatkezelő szerv feladat- és hatásköre határozza meg. A célhoz kötöttség elvének az önkéntes adatkezelés esetében is érvényesülnie kell, ilyenkor az adatkezelést megelőzően adott tájékoztatásban kell rögzíteni az adatkezelés célját.[133]

[128] Infotv. 3. § 10. pont.
[129] Infotv. 6. § (1) bek.
[130] BDT2009. 2127.
[131] *Európai adatvédelmi jogi kézikönyv* (2014): *i. m.* 64–65.
[132] Infotv. 4. § (1) bek.
[133] BARZÓ (2014b): *i. m.* 264.

d) *Az adatminimalizálás és az időszerű adatkezelés elve.* Csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelési cél megvalósulásához elengedhetetlen és a cél elérésére alkalmas. Személyes adat csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig kezelhető.[134] Amennyiben a cél megvalósult, vagy elérhetetlenné vált, a kezelt adatokat haladéktalanul törölni kell, nem lehet azokat egy esetleges későbbi felhasználás érdekében cél nélkül tárolni *(készletre való feldolgozás tilalma).* A meghatározott cél nélküli, „készletre" – azaz előre meg nem határozott jövőbeni felhasználásra való adatgyűjtés és tárolás alkotmányellenes.[135]

e) *Adatminőség elve.* Az adatkezelésnek az adatkezelés teljes időtartama alatt pontosnak, megbízhatónak, naprakésznek és korrektnek kell lennie.[136] Az elavult vagy pontatlanul felvett és tárolt adatok nemcsak az adatkezelés célját és hatékonyságát veszélyeztetik, de a titok urának is okozhatnak érdeksérelmet. Idetartozik *a korlátozott adatmegőrzés elve,* amely szerint az adatokat törölni kell, ha már nincs rájuk szükség arra a célra, amelyre gyűjtötték és tárolták őket. Azon adatok jogszerű tárolása is lehetséges, amelyekre már nincsen szükség, ha az adatokat anonimizálják vagy pszeudoanonimizálják.[137]

f) *A tisztességes adatkezelés elve.* A tisztességes adatkezelés egyik legfontosabb követelménye az átláthatóság biztosítása az érintettek felé, amelynek értelmében az adatkezelő köteles folyamatosan tájékoztatni az érintetteket adataik felhasználásának módjáról. Másrészt az adatkezelőknek *dokumentálni is kell* az érintettek és a nagyközönség felé, hogy jogszerűen és átláthatóan kezelik az adatokat.[138]

g) *Az elszámoltathatóság elve.* Az elszámoltathatósághoz az szükséges, hogy az adatkezelők adatkezelési tevékenységük során aktívan hajtsák végre az adatvédelem előmozdítására és biztosítására irányuló intézkedéseket, amelyek betartásáért felelősséggel tartoznak. Másrészt az adatkezelőknek bármikor tudniuk kell bizonyítani az adatvédelmi rendelkezések betartását az érintettek, a nyilvánosság és a felügyeleti hatóságok felé.[139]

A személyes adatok védelméhez való jog azonban *korlátozható,* aminek határait az Alaptörvény és az Alkotmánybíróság gyakorlata húzta meg.

7.4. Az érintettek jogai

a) *Tájékoztatáshoz való jog.* Az érintettel *az adatkezelés megkezdése előtt* közölni kell, hogy az adatkezelés hozzájáruláson alapul vagy kötelező, továbbá egyértelműen és részletesen tájékoztatni kell az adatai kezelésével kapcsolatos *minden*

[134] Infotv. 4. § (2) bek.
[135] 20/1990. (X. 4.) AB határozat.
[136] Infotv. 4. § (4) bek.
[137] Pszeudoanonimizált adatok: amikor a személyes adatot álnéven kezelik, a személyesadat-azonosítókat (például név, születési időpont, nem, lakcím) álnévvel helyettesítik. Az anonimizálást például a személyes adatban előforduló azonosítók titkosításával érik el. *Európai adatvédelmi jogi kézikönyv* (2014): *i. m.* 45–46.
[138] *Európai adatvédelmi jogi kézikönyv* (2014): *i. m.* 76–77.
[139] *Európai adatvédelmi jogi kézikönyv* (2014): *i. m.* 78–79.

tényről. Így különösen az adatkezelés céljáról és jogalapjáról, az adatkezelésre és az adatfeldolgozásra jogosult személyéről, az adatkezelés időtartamáról, illetve arról, hogy kik ismerhetik meg az adatokat. A tájékoztatásnak ki kell terjednie az érintett adatkezeléssel kapcsolatos jogaira és jogorvoslati lehetőségeire is.[140] Másrészt az érintett kérelmére *az adatkezelő tájékoztatást ad* az érintett általa kezelt, illetve az általa vagy rendelkezése szerint megbízott adatfeldolgozó által feldolgozott adatairól, azok forrásáról, az adatkezelés céljáról, jogalapjáról, időtartamáról, az adatfeldolgozó nevéről, címéről és az adatkezeléssel összefüggő tevékenységéről, az adatvédelmi incidens körülményeiről, hatásairól és az elhárítására megtett intézkedésekről, továbbá – az érintett személyes adatainak továbbítása esetén – az adattovábbítás jogalapjáról és címzettjéről. Az adatkezelő köteles a kérelem benyújtásától számított legrövidebb idő alatt, legfeljebb azonban 25 napon belül közérthető formában az érintett erre irányuló kérelmére írásban megadni a tájékoztatást.[141]

b) *Helyesbítéshez való jog.* A valóságnak meg nem felelő személyes adatot az adatkezelő *helyesbíteni* köteles, hiszen a közhiteles nyilvántartások alapján történik az okmányok, közokiratok kiadása, amelyek tartalmát az ellenkező bizonyításáig valódinak kell tekinteni.[142] Egyes esetekben elegendő, ha az érintett egyszerűen csak kéri például neve betűelírásának helyesbítését, megváltozott lakcímének kijavítását. Amennyiben azonban a javítás iránti kéréshez jogi kérdés is kapcsolódik, előfordulhat, hogy a javítás iránti kérelem egymagában nem elegendő, és az adatkezelő jogosan kéri az állítólagosan helytelen vagy hibás adat valótlanságának bizonyítását.[143]

c) *Törléshez való jog.* A személyes adatot törölni kell, ha
   - ca) kezelése jogellenes,
   - cb) az érintett azt a törvényben foglaltak szerint kéri,
   - cc) az hiányos vagy téves – és ez az állapot jogszerűen nem orvosolható –, feltéve, hogy a törlést törvény nem zárja ki,
   - cd) az adatkezelés célja megszűnt, vagy az adatok tárolásának törvényben meghatározott határideje lejárt,
   - ce) az adat törlését a bíróság vagy Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság elrendelte.[144]

d) *Tiltakozáshoz való jog.* Az érintett tiltakozhat személyes adatának kezelése ellen, ha
   - da) a személyes adatok kezelése vagy továbbítása kizárólag az adatkezelőre vonatkozó jogi kötelezettség teljesítéséhez vagy az adatkezelő, adatátvevő vagy harmadik személy jogos érdekének érvényesítéséhez szükséges, kivéve kötelező adatkezelés esetén;

[140] Infotv. 20. § (1)–(2) bek.
[141] Infotv. 15. § (1) és (4) bek.
[142] Infotv. 17. § (1) bek.
[143] *Európai adatvédelmi jogi kézikönyv* (2014): *i. m.* 115.
[144] Infotv. 17. § (2) bek.

db) ha a személyes adat felhasználása vagy továbbítása közvetlen üzletszerzés, közvélemény-kutatás vagy tudományos kutatás céljára történik; valamint
dc) törvényben meghatározott egyéb esetben.[145]

e) *Adatbiztonsághoz való jog.* Az érintettnek joga van az *adatbiztonsághoz,* ami a személyes adatokhoz való jogosulatlan hozzáférést és felhasználást gátló intézményes biztosítékok egyike. Az adatkezelőnek sajátos biztonsági intézkedéseket kell foganatosítani, mert ha az alkalmazott védelem nem bizonyul elegendőnek, akkor annak nemcsak polgári, hanem büntetőjogi következményei is lehetnek.

7.5. A jogellenes adatkezelés jogkövetkezményei

a) Amennyiben a jogsérelem az adatkezelő által orvosolható, akkor a jogsérelem megszüntetésének legegyszerűbb módja az, ha az érintett jogosult *közvetlenül az adatkezelőhöz fordul a korrekció céljából.*

b) A jogosult kezdeményezheti a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) előtt *adatvédelmi vizsgálat lefolytatását.*[146] A személyes adatok védelméhez való jog érvényesülése érdekében a NAIH *adatvédelmi hatósági eljárást* indíthat. Az adatvédelmi hatósági eljárás kizárólag hivatalból indítható, még akkor is, ha az eljárást a NAIH bejelentésen alapuló vizsgálata előzte meg. Ez utóbbi esetben azonban a bejelentőt az adatvédelmi hatósági eljárás megindításáról, illetve befejezéséről értesíteni kell. A NAIH köteles adatvédelmi hatósági eljárást indítani, ha a bejelentésen alapuló vizsgálat alapján vagy egyébként valószínűsíthető a személyes adatok jogellenes kezelése, és a jogellenes adatkezelés személyek széles körét érinti, vagy nagy érdeksérelmet vagy kárveszélyt idézhet elő. Az adatvédelmi hatósági eljárásban az ügyintézési határidő kilencven nap.[147]

c) Az érintett *keresetet is indíthat az adatkezelő ellen* a perre illetékes törvényszéknél, amely az ügyben soron kívül jár el. A per során *megfordul a bizonyítási teher,* és a mentesülés érdekében az adatkezelőnek kell bizonyítania a sérelmezett adatkezelés törvényességét. Amennyiben a bíróság a keresetnek helyt ad, akkor a bíróság az adatkezelőt *az elmulasztott magatartás pótlására* (például tájékoztatás megadása, adat helyesbítésére, törlésére), illetve a jogosult törvényben biztosított egyéb jogának figyelembevételére, a jogellenes adatkezeléssel *okozott kár megfizetésére is* kötelezheti.[148]

[145] Infotv. 21. § (1) bek.

[146] A NAIH mint autonóm államigazgatási szerv a korábbi adatvédelmi biztos intézményét váltotta fel a korábbiaknál erősebb jogosítványokkal. A hatóság feladata, hogy ellenőrizze és elősegítse a személyes adatok védelméhez, valamint a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok megismeréséhez való jog érvényesülését. Ennek érdekében bejelentés alapján, illetve hivatalból vizsgálatot folytathat, valamint a közérdekű adatokkal és a közérdekből nyilvános adatokkal kapcsolatos jogsértéssel összefüggésben bírósághoz fordulhat, és a mások által indított perbe beavatkozhat.

[147] Infotv. 60. § (1)–(4) bek.

[148] Infotv. 22. § (1)–(6) bek.

d) Végül nyitva áll az érintett részére a Ptk. rendelkezése szerinti *személyiségvédelmi per* is, amelyben kérheti mind az objektív, mind pedig a szubjektív jogkövetkezmények alkalmazását, valamint sérelemdíj iránti igénnyel élhet.

8. A képmáshoz és hangfelvételhez való jog

Az ember személyisége hatékony védelméhez az embert ábrázoló képmás és hangfelvétel jogi védelme is hozzátartozik. A képmás és a hangfelvétel az ember külső megjelenésének valamilyen – tárgyi eszközzel – való észlelése, rögzítése és utánképzése, többszörözése, azaz ábrázolása. Így a képmás és a hangfelvétel maradandóan azonosítja, egyéniesíti az emberi személy külső megjelenését. A *képmás* lehet rajz, karikatúra, vázlat, festmény, grafika, szobor, fénykép, film vagy videofelvétel, televíziós bemutatás, modern képi megformálás (interneten, okostelefonon való megformálás) vagy bármilyen más digitális ábrázolás. A képmás azonban nem kizárólag emberi arcot jelent, hozzátartozik (többek között) az ember testének fürdőruhás vagy meztelen ábrázolása is.[149] A *hangfelvétel* pedig bármilyen hangrögzítő és továbbító eszköz (például hanglemez, hangkazetta, mágnesszalag, CD, televízió és rádiófelvétel, filmfelvétel).

A szólás- és véleménynyilvánítás szabadsága mindenkit megillet, ezzel együtt azonban a véleménynyilvánításhoz való jognak tiszteletben kell tartania mások személyiségi jogait is. Ugyanakkor a személyiségi jogok védelme is csak feltételekkel érvényesülhet, mert azok korlátlan védelem alá vonása éppúgy káros lehet a szólásszabadságra nézve, mint a megfelelő mértékű korlátozás hiánya. Elmondható, hogy sem a képmáshoz való jog, sem a sajtószabadság nem élvez előnyt a másikkal szemben, az azonban igaz, hogy e jogokat a „megfelelő egyensúly" elérése érdekében az adott eset körülményeit is figyelembe véve mérlegelésnek kell alávetni. A modern jogrendszerekben az egyensúlyozás racionális mércéjét jogszabályi keretek között a bírói gyakorlat alakítja.[150]

8.1. A képmással vagy hangfelvétellel történő visszaélés esetkörei

A képmással vagy hangfelvétellel történő visszaélés esetkörei a következők:

a) felvétel készítése az érintett hozzájárulása nélkül,
b) jogosan készült felvétel rendeltetésellenes felhasználása, nyilvánosságra hozatala,
c) az ábrázolás módja jogsértő,
d) felvétel jogosulatlan megváltoztatása.

Felvétel készítése az érintett hozzájárulása nélkül.[151] A Ptk. az 1959-es Ptk. korábbi rendelkezéseivel ellentétben, ugyanakkor a joggyakorlatban kialakult uralkodó álláspont szerint kötelezővé teszi a felvétel elkészítésekor is az érintett személy hozzájárulását. A hozzá-

[149] TATTAY Levente (2004): Gondolatok a képmás védelméről. *Közjegyzők K*özlönye, 51. évf. 9. sz. 3.

[150] SZEGHALMI Veronika (2014): A képmás polgári jogi védelme és a hazai szabályozás alapvonalainak áttekintése európai példákon át. Médiakutató, 15. évf. 1. sz. 54. Forrás: www.mediakutato.hu/cikk/2014_01_tavasz/04_kepmas_ptk_europa.pdf (A letöltés időpontja: 2017. 11. 15.)

[151] Ptk. 2:48. § (1) bek.

járulás nincs alakisághoz kötve, az kifejezhető akár ráutaló magatartással is, azonban kizárólag a felvételen szereplő személy jogosult azt megadni.[152] Jogsértés tehát, ha bárki az érintett engedélye nélkül, illetéktelenül hatol be a magánszférájába. Például ha valaki – nem jogsértés bizonyítása érdekében közérdekből vagy jogos magánérdekből – más után leselkedik, és titokban készít róla képet, vagy titkos lehallgatás során hangfelvételt, illetve ha rejtett kamerát használ.

A bírósági tárgyalás nyilvánossága az eljárás törvényességének garanciális eleme, ezért főszabályként nem a felek akaratának függvénye, hanem elsősorban a törvényes eljárás szempontjából fontos kritérium. A bírósági tárgyalás azonban nem minősül olyan nyilvános eseménynek, amelyről készült tudósítás illusztrációjaként a fényképfelvétel készítéséhez a tárgyaláson részt vevő *jogi képviselő hozzájárulására ne lenne szükség.*[153] Hasonlóképpen a büntetőügyben tartott bírósági tárgyaláson *a büntetés-végrehajtási dolgozókról* engedély nélkül készített és közzétett képfelvétel a képmáshoz való személyiségi jog megsértését jelenti.[154]

A képmás vagy hangfelvétel készítéséhez *a hozzájárulás ráutaló magatartással is megadható.* Ilyen ráutaló magatartásnak minősül, ha az érintett személy tudja, hogy abban a helyiségben, ahová belép, felvétel készül vagy készülhet.[155]

Nem minősül visszaélésnek a képmás vagy hangfelvétel készítése vagy felhasználása, amennyiben arra közvetlenül fenyegető vagy már bekövetkezett *jogsértés bizonyítása érdekében* közérdekből vagy jogos magánérdekből kerül sor, feltéve, hogy a képmás vagy hangfelvétel készítése vagy felhasználása a bizonyítani kívánt jogsértéshez képest nem okoz aránytalan sérelmet.[156] A bíróság vagy más hatóság előtt folyó eljárásban az igazság érvényesülésének biztosítása közérdek, és a bizonyítás ezt a célt szolgálja. Nem lehet ezért – az egyébként is jogsértés nélkül készült – hangfelvétel felhasználását visszaélésnek tekinteni, ha ez a hangfelvétel felhasználójával szemben elkövetett jogsértéssel kapcsolatos *bizonyítás érdekében történik.*[157] A szomszédos lakóépületben folytatott tevékenység engedély nélküli filmre vétele *jogsértés bizonyítása végett* – ha személyiségi jogot nem is sért – birtokháborítást valósíthat meg.[158] A birtokháborító magatartásról készült videofelvétel bizonyítékként való felhasználása nem minősül visszaélésnek, és nem sérti a személyiségi jogokat.[159] A rejtett kamerával készített videofelvétel *a büntetőeljárásban bizonyítási eszközként,* illetve bizonyítékként felhasználható; polgári perben dönthető el, hogy a felvétel sérti-e valakinek a személyiségi jogait vagy sem.[160]

Jogosan készült felvétel rendeltetésellenes felhasználása, nyilvánosságra hozatala. A fényképfelvétel készítéséhez való hozzájárulás nem jelenti egyben a felhasználás engedélyezését is, mivel a felhasználásra vonatkozó rendelkezési jog önálló, független a felvételkészítés engedélyezésétől.[161] Főszabály szerint tehát nemcsak a képmás és hangfelvétel

[152] SZEGHALMI (2014): *i. m.* 55.
[153] BDT2012. 2780.
[154] BDT2012. 2610.
[155] BDT2011. 2550.
[156] BDT2011. 2442.
[157] BH1985. 57.
[158] EBH2001. 519.
[159] BH2000. 485.
[160] EBH2000. 296.
[161] BDT2009. 1962.

készítéséhez, hanem a felhasználásához, nyilvánosságra hozatalához is az érintett személy hozzájárulása szükséges.[162]

A hozzájárulás formája bármilyen lehet, nincs alaki feltétele a hozzájárulásnak, tehát történhet szóban, írásban, ráutaló magatartással. A döntés előtt természetesen az érintett megtekintheti, illetve meghallgathatja a róla készített felvételeket. A nyilvánosságra hozatal fogalmát e körben kiterjesztően kell értelmezni (sokszorosítás, forgalmazás, kiállítás, sugárzás stb). A hozzájárulásban megnyilvánuló rendelkezési jogosultság önálló, a felvétel készítésétől független jog. Önmagában tehát a film, fotó vagy hangfelvétel készítéséhez adott hozzájárulás nem jelenti egyben a felhasználás engedélyezését is. Vannak azonban olyan *kivételes esetek,* amikor a felvétel készítésére vonatkozó engedély a nyilvánosságra hozatalra is kiterjedhet.[163]

a) *Rádió- vagy televíziófelvétel céljára* felvett kép vagy hang esetén ráutaló magatartásként hozzájárulásnak kell tekinteni, ha valaki annak tudatában, hogy a felvétel milyen célból történik, engedi magát fényképezni. Ha a sugárzás (közvetítés) nem egyidejűleg történik, ki lehet kötni, hogy a sugárzáshoz külön hozzájárulás szükséges, vagy hogy csak megszerkesztés, vágás után, annak ismeretében dönt a hozzájárulásról.[164]

b) *Felhasználás bizalmas kapcsolat esetén.* Rokonok, barátok, munkatársak (stb.) körében a képmás (hangfelvétel) készítéséhez adott hozzájárulás magában foglalja a képmás felhasználásának engedélyezését, azonban csak a felvétel készítője és az ábrázolt személy közötti kapcsolatnak megfelelően. A felvétel készítője, megszerzője azt megmutathatja környezetének, rokonainak, barátainak, azonban a felvétel szélesebb körben történő terjesztése már jogsértő lehet (például feltöltése közösségi oldalra).

Az ábrázolás módja jogsértő akkor, amikor például a felvétel készítője nevetségessé teszi az ábrázolt személyt. A közéleti szereplőről készült, karikatúrának minősülő fényképfelvétel nyilvánosságra hozatala nem sérti a képmáshoz való jogot, és az ezáltal kifejezett vélemény sem sért becsületet vagy emberi méltóságot, ha a véleménynyilvánítás nem indokolatlanul bántó, sértő vagy lealacsonyító.[165]

Felvétel jogosulatlan megváltoztatása. Idetartozik az eltorzítás, a megsemmisítés, a kép és a hang egységének jogosulatlan megbontása.

8.2. Fényképek, művészeti alkotások speciális helyzete

Fényképész jogi helyzete. Amennyiben a fényképész a képmást *megrendelés* alapján – egyéni művészi képességének hozzáadása nélkül – készíti el (például igazolványképek), akkor a felvétel a megrendelőé. Ilyenkor nincs felhasználási joga a fényképésznek, köteles a felvétel alapján készült összes másolatot kiadni a megrendelőnek, ha kívánja, a negatívval együtt. A nála maradt negatívról a fényképész nem készíthet a megrendelő (illetve az áb-

[162] BDT2007. 1682.
[163] BARZÓ (2014b): *i. m.* 269.
[164] BDT2003. 823.
[165] BH2000. 293.

rázolt személy) hozzájárulása nélkül másolatot, a felvételt a jogosult hozzájárulása nélkül nem teheti a kirakatába, üzlete falára.

Képmás helyzete szerzői alkotás esetén. Ha a képmás (például festmény, művészi fotó) szerzői jogi védelemben részesül mint művészi vagy tudományos alkotás, akkor *csak a mű megalkotásához van szükség az ábrázolt személy hozzájárulására.* Egyébként a művel a szerzői jogi törvény szabályai szerint a szerző rendelkezik: azt az ábrázolt személy külön hozzájárulása nélkül felhasználhatja, nyilvánosságra hozhatja, kiállíthatja, értékesítheti vagy többszörözheti. A *rendeltetésszerű joggyakorlás* követelménye természetesen itt is érvényesül, azaz a művész sem használhatja fel a művét olyan módon, amelyben a modell nevetségessé válik, becsületében, emberi méltóságában szenved sérelmet. Szintén kivételt jelent azonban a *megrendelésre készült kép* mint szerzői alkotás, mert ha az a megrendelőt ábrázolja, vagy a megrendelés az ábrázolt személyre tekintettel történt (például valaki gyermekének vagy más hozzá közeli személy képmását rendeli meg), akkor a szerzői jog gyakorlásához az ábrázolt személy beleegyezése is kell.[166]

8.3. A képmáshoz és hangfelvételhez való jog korlátai

Főszabály szerint képmás és hangfelvétel készítéséhez, felhasználásához, nyilvánosságra hozatalához *az érintett hozzájárulása* szükséges.[167] Kivételt jelentenek e szabály alól azonban az alábbi körülmények:[168]

a) nyilvános közéleti szereplés,
b) tömegfelvételek,
c) képmás és hangfelvétel védelme a bírósági tárgyaláson
d) körözött személy, eltűnt személy,
e) már bekövetkezett jogsértés bizonyítása érdekében közérdekből vagy jogos magánérdekből.

Nyilvános közéleti szereplés. Nem szükséges hozzájárulás a nyilvános közszereplésen lévő közéleti szereplőről készült fénykép, hangfelvétel készítéséhez és közzétételéhez. Önmagában az a tény, hogy valaki nyilvános helyen megjelenik, az utcán sétál, fürdőhelyen pihen, megnéz egy filmet, tárlatot, sportmérkőzést, ezzel nem vállal közszereplést, csupán magánemberként szórakozik. Nyilvános közszereplésnek minősül azonban a közéleti emberek (például politikusok, színészek, szóvivők) nyilvános fellépése, beszéde, előadása stb. Valamely nyilvános eseményen, rendezvényen, nyilvános összejövetelen, gyűlésen aktív szerepet vállaló személy közszereplőnek minősül.[169] *Közszereplő* tehát az, aki nyilvánosan a közszereplés igényével lép fel. A nyilvános helyen munkáját végző személy azonban

[166] BARZÓ (2014b): *i. m.* 271.

[167] Napjainkban a képmás reklámcélú felhasználása az érintett hozzájárulásával valósággal iparággá vált. Szinte mindennaposak a híresebb sportolók, színészek vagy médiasztárok képmásaival történő reklámok, hirdetések. Az üzletszerű arculatátvitel – azaz a *merchandising* szerződés – részletes szabályaival a kereskedelmi jog és a marketing foglalkozik.

[168] Ptk. 2:48. § (2) bek.

[169] SZEGHALMI (2014): *i. m.* 56.

a közszereplés szándékának hiányában nem tekinthető közszereplőnek.[170] A nyilvános közszereplés közönsége azonban semmiképpen sem számít közszereplőnek.

A félként eljáró állami szerv képviseletét ellátó *jogtanácsos a polgári per nyilvános tárgyalása során* nem tekinthető közhatalmat gyakorló személynek, sem közszereplőnek, tevékenysége nyilvános közéleti tevékenységnek sem minősül. A polgári perben a közhatalmat a bíróság gyakorolja; a felek képviselői eljárási jogaik érvényesítése során nem a közérdek, hanem a képviselt fél érdekei alapján járnak el, ezért *nyilvános tárgyaláson róluk kép- és hangfelvétel csak kifejezett hozzájárulásuk esetén készíthető.*[171]

A közszereplő képmása *csak közszerepléseivel összefüggésben,* a közéleti megnyilvánulásai által meghatározott keretben, annak bemutatására használható fel az érintett hozzájárulása nélkül. *A közszereplő képmása ezért nem szabad felhasználás tárgya.*[172] Képmás vagy hangfelvétel készítése szempontjából *a nyilvános közszereplés feltételei akkor valósulnak meg,* ha a felvétel olyan nyilvános eseményen készül, ahol szokásos a film- és televíziófelvétel készítése, azaz aki részt vesz az eseményen, annak számolnia kell azzal, hogy személyét (felismerhetően) megörökítik. A rendőrségi fogdában készített felvételen való megjelenés nem minősül nyilvános közszereplésnek, ezért a felvétel nyilvánosságra hozatalához az érintett személy hozzájárulása szükséges.[173] *Nyilvános közszereplésnek minősül az a tájékoztatás,* amelyet rendőrségi vezető a sajtó munkatársának ad a rendőrség munkájával kapcsolatban. Nem sért ezért személyiségi jogot, ha a nyilatkozó képmását hozzájárulása nélkül a nyilatkozatot tartalmazó újságcikk mellékleteként nyilvánosságra hozzák.[174] A közszereplő kísérőjére is kiterjesztő értelmezés olvasható egy kúriai ítéletben, miszerint ha valaki *közszereplő kísérőjeként* olyan eseményen vesz részt, amelyet közpénzből finanszíroznak, *számolhat azzal,* hogy arról a sajtó – akár képmásának felhasználásával – beszámolhat. Ilyenkor egyedileg szükséges a sajtószabadsághoz (a véleménynyilvánítás szabadságához) fűződő jog érvényesülését összevetni az egyén képmásvédelméhez fűződő jogának érvényesülésével.[175]

Az Emberi Jogok Európai Bírósága az úgynevezett Hannover-ügyekben fektette le a képmás sajtóban történő közzétételével kapcsolatos általános szempontrendszert.[176]

Tömegfelvételek. A nagyobb embercsoportot ábrázoló kép esetében az egyes résztvevők – jelenlévők – ábrázolása nem egyedi, hanem tömegszerű. A felvétel összhatásában örökíti meg a nyilvánosság előtt lezajlott eseményt. Így a képmás nyilvánosságra hozatalának

[170] BDT1999. 4.
[171] BDT2016. 3441.
[172] BH2006. 282.
[173] BDT2007. 1663.
[174] BDT2006. 1298.
[175] BH2017. 86.
[176] Ezeknek az ügyeknek a panaszosa Caroline von Hannover monacói hercegnő, a monacói uralkodócsalád tagja, aki a családot rendszeresen képviseli különböző társadalmi eseményeken. A három ügy közös vonása, hogy Caroline von Hannover minden egyes esetben eljárást indított az illetékes német bíróság előtt, amely eljárásokban többek között azt kérte, hogy a bíróság az adott sajtóorgánumot tiltsa el a róla készült fényképek közzétételétől. A német bíróságok azonban kérelmeit egyes fényképek tekintetében megalapozatlannak találták. Caroline von Hannover a német bíróságok e döntéseit vélte *Az emberi jogok európai egyezményével* ellentétesnek, és panasszal élt az EJEB-nél. BORONKAY Miklós (2014): A képmáshoz és hangfelvételhez fűződő jog. In CSEHI Zoltán – KOLTAY András – NAVRATYIL Zoltán: *A személyiség és a média a polgári és a büntető-jogban. Az új Polgári Törvénykönyvre és az új Büntető Törvénykönyvre tekintettel*. Budapest, CompLex Kiadó. 37–44.

tilalma nem vonatkozik a nyilvános eseményekről, rendezvényekről, táj-, utcarészletekről készült felvételekre, amikor tehát az ábrázolás módja nem egyéni, amikor a felvétel összhatásában örökít meg a nyilvánosság előtt lezajlott eseményeket. A gyakorlat alakította ki a *tömegfelvétel* fogalmát, amikor fizikai képtelenség minden képen szereplő személy hozzájárulását kérni. A tömegfelvétel készítésének két esetét különböztethetjük meg:

a) Az egyik eset az olyan esemény bemutatása, ahol *szokásos a fénykép-, film- és televíziós felvétel* készítése, tehát aki azon részt vesz, számolnia kell azzal, hogy személyét – akár felismerhetően is – felvételen rögzítik (például népszerű sportrendezvény, parlamenti közvetítés, utcai politikai rendezvény, vízi világbajnokság, olimpiai esemény). Ilyen esetben az sem jogsértő, ha egy adott személy egyénileg is felismerhető (például világverseny közvetítésén a magyar szurkolók csoportja).

b) Tömegfelvételnek minősülhet azonban *egy tájképről* vagy *egy utcarészletről* készült felvétel is, ahol természetesen nem lehet szokásosan felvétel készítésével számolni. Ilyenkor azonban az egyediesítés, azaz egyes személyek kiemelése, felismerhető ábrázolása csak az érintett hozzájárulásával lehetséges jogszerűen. Hallgatólagos (ráutaló magatartással történő) beleegyezés csak akkor állapítható meg, ha az ábrázolt személy tudott vagy tudhatott arról, hogy őt fényképezik, és ez ellen nem tiltakozott.

A képmás nyilvánosságra hozatalának tilalma nem vonatkozik *a nyilvános eseményekről, rendezvényekről, táj- és utcarészletekről készült felvételekre,* amikor tehát az ábrázolás módja nem egyéni, amikor a felvétel összhatásában örökít meg a nyilvánosság előtt lezajlott eseményeket. A nyilvánosságra hozatalhoz a felvételen ábrázolt személy hozzájárulására van viszont szükség, ha – az összes körülményre tekintettel – megállapítható a felvétel egyedisége, egyéni képmásjellege.[177]

Képmás és hangfelvétel védelme a bírósági tárgyaláson. A bírósági tárgyaláson kép- és hangfelvétel készítésének, e felvételek közlésének, nyilvánosságra hozásának kettős feltétele van. Egyrészt az, hogy a felvétel készítése *ne sértse a tárgyalás rendjét,* ezért az eljáró tanács elnöke vagy az eljáró *bíró engedélyezze azt,* másrészt az, hogy a bírósági tárgyaláson jelenlévő személyről – a bíróság tagjain, a jegyzőkönyvvezetőn, az ügyészen és a védőn kívül – *csak az érintett hozzájárulásával* szabad felvételt készíteni. A hozzájárulásnak egyértelműnek és kifejezettnek kell lennie.[178] Minden tárgyalási tudósításnak híven és tárgyilagosan kell tükröznie a tárgyalás anyagát.[179]

A törvény értelmében elfogatóparancs, európai elfogatóparancs vagy olyan nemzetközi körözés alapján elrendelt körözési eljárás esetén, amely a körözött személy őrizetbe vételére, előállítására irányul, *a körözött személy képmása* közérdekből nyilvános adatnak minősül. Hasonlóképpen közérdekből nyilvános adat az *eltűnt személy képmása* is.[180]

[177] BH1985. 17.

[178] BH2004. 234.

[179] A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 74/B. § (1) bek., illetve a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 108. § (2) bek.

[180] A körözési nyilvántartási rendszerről és a személyek, dolgok felkutatásáról és azonosításáról szóló 2013. évi LXXXVIII. törvény 8. § (1) és (3) bek. a) pont.

Nem minősül visszaélésnek a hangfelvétel készítése, annak felhasználása, amennyiben arra *már bekövetkezett jogsértés bizonyítása érdekében közérdekből vagy jogos magánérdekből kerül sor,* feltéve, hogy a hangfelvétel készítése vagy felhasználása a bizonyítani kívánt jogsértéshez képest nem okoz aránytalan sérelmet.[181] Aki azonban abból a célból, hogy más vagy mások becsületét csorbítsa, hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvételt készít, vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvételt hozzáférhetővé tesz, bűncselekményt követ el.[182]

8.4. Intézkedő rendőrök képmásának közzététele

A 2006-os magyarországi tüntetések során előforduló rendőri túlkapások miatt merült fel a kérdés, hogy egy közfeladatot ellátó, nyilvános rendezvényen intézkedő rendőrről a nyilvános rendezvényen készült filmfelvétel nyilvánosságra hozató-e az érintett rendőr hozzájárulása nélkül, vagy sem.

A Kúria 1/2012. Büntető-közigazgatási-munkaügyi-polgári jogegységi határozata (1/2012. BKMPJE) értelmében a nyilvános helyen vagy közterületen szolgálati kötelezettséget teljesítő vagy munkát végző személy e tevékenységének ellátása során *nem minősül közszereplőnek,* ezért a személyt beazonosítható módon, egyediesítetten ábrázoló képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához szükséges a hozzájárulása. A nyilvánosság előtt, közterületen tevékenykedő rendőrök, büntetés-végrehajtási alkalmazottak nem önkéntes akaratelhatározás alapján és nem abból a célból tevékenykednek, hogy részt vegyenek a társadalmi viszonyok alakításában, hanem munkaköri kötelezettségüknek tesznek eleget. Önmagában a közterületen tartózkodás, közfeladat ellátása, közhatalom gyakorlása – akár szolgálat teljesítése érdekében – vagy a munkaviszonyon alapuló munkavégzés *nyilvánvalóan nem minősül szereplésnek,* ezért attól függetlenül nem tekinthető nyilvános közszereplésnek, hogy azt az adott személy esetleg a legszélesebb nyilvánosság előtt végzi. Ebből következően a közterületen, a nyilvánosság előtt munkáját végző, intézkedő rendőr nem tekinthető nyilvános közszereplőnek csupán amiatt, mert a közhatalmi funkciót megtestesítő állami szerv alkalmazottja.

Az Alkotmánybíróság *28/2014. (IX. 29.) AB határozata* azonban a sajtószabadság érvényesülésének oldaláról vizsgálta a kérdést, amikor megállapította, hogy mindaddig, amíg valamely tájékoztatás nem visszaélés a sajtószabadság gyakorlásával, az emberi méltóság védelmével összefüggésben a személyiségi jogok sérelmére való hivatkozás ritkán alapozza meg a sajtószabadság gyakorlásának korlátozását. Valamely *jelenkori eseménnyel kapcsolat-*

[181] BH2017. 366.
[182] Btk. 226/A–B. §.

ban a nyilvánosság figyelme elé került személyről készült képmás általában az eseménnyel összefüggésben az engedélyük nélkül nyilvánosságra hozható. Ezért a rendőri intézkedésről készült képfelvétel hozzájárulás nélkül is nyilvánosságra hozható, ha a nyilvánosságra hozatal nem öncélú, vagyis az eset körülményei alapján a jelenkor eseményeiről szóló vagy a közhatalom gyakorlása szempontjából *közérdeklődésre számot tartó tájékoztatásnak, közügyet érintő képi tudósításnak minősül.* A rendőri bevetés a demonstrációkon minden esetben a jelenkor eseményének minősül, még akkor is, ha a rendőrök nem igazi „résztvevői" a történésnek. Ezért az arról készült felvétel a képen lévők hozzájárulása nélkül közvetíthető a nyilvánosság felé.

a) Kivételt jelent ez alól, ha ez a *rendőr emberi méltóságának* – mint az emberi mivolt benső lényegét feltétlenül megillető védelemnek – *sérelmét* jelenti. Ilyen lehet például a hivatása gyakorlása során megsérült rendőr szenvedésének bemutatása.

b) A jelenkor történéseinek bemutatásához fűződő érdek mint a fényképfelvétel engedély nélküli nyilvánosságra hozatalának az alkotmányos alapja általában nem érvényesül akkor sem, amikor a *képen csak egyetlen egy személy látható.* Ilyenkor a sajtószabadság és a méltóságvédelmen alapuló képmáshoz való jog közötti érdekütközést *egyedi mérlegeléssel kell feloldani,* és azt kell vizsgálni, hogy a személy képmása, ennek a nyilvánosságra hozatala *a jelenkor történéseinek bemutatása,* illetve a közhatalom gyakorlása szempontjából *közérdeklődésre számot tartó tájékoztatás* körébe tartozik-e, vagy sem.

Az előző és az új Ptk. ama szabályait, amelyek kivételt jelentenek a képmás engedélyhez kötött nyilvánosságra hozatala alól, minden esetben úgy kell értelmezni, hogy az összhangban álljon a sajtószabadság gyakorlásával. Habár egy polgári ügyben elsősorban a rendes bíróságra tartozó kérdésnek számít az, hogy milyen eseményt tekint közszereplésnek, közéleti szereplésnek, milyen felvételt minősít tömegfelvételnek vagy a személyiségi jogokat sértőnek a Ptk. alapján, az értelmezésnél az Alaptörvényre is megfelelően figyelemmel kell lenni. A Ptk. 1:2. § (1) bekezdése értelmezési alapelvként mondja ki, hogy „[e] törvény rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni". *A nyilvános helyen készült, nem sértő, az érintett személyt tárgyilagosan ábrázoló felvétel*

általában nyilvánosságra hozható engedély nélkül, ha az a közérdeklődésre számot tartó tudósításhoz kapcsolódik, és *a jelenkor eseményeiről való szabad tájékoztatáshoz kötődik.*[183]

Az Alkotmánybíróság fent ismertetett határozatát követően a Kúria az *1/2015. Büntető-közigazgatási-munkaügyi-polgári jogegységi határozatával* (1/2015. BKMPJE) az 1/2012. BKMPJE számú jogegységi határozatát hatályon kívül helyezte arra való hivatkozással, hogy szemben az AB határozatban foglaltakkal az 1/2012. BKMPJE számú jogegységi határozat a közszereplő fogalommeghatározására összpontosító indokolása nem vizsgálta a rendőr meghatározott helyzethez kötött intézkedésének, fellépésének hatását a rendőr képmáshoz fűződő személyiségi jogaira nézve, és nem értékelte annak alkotmányos összefüggéseit sem.

---

[183] Az alapügyben az alperesi indítványozó 2011. május 6-án tette közzé felismerhető módon a négy felperes képét anélkül, hogy ahhoz a felperesek hozzájárulását kérte volna. A Fővárosi Törvényszék 19.P.23.475/2011/4. számú ítélete megállapította a személyiségi jogsértést, eltiltotta a további jogsértéstől az alperest, és kötelezte arra, hogy magánlevélben fejezze ki sajnálkozását, valamint fizesse meg a terhére rótt perköltséget. A Fővárosi Ítélőtábla alapügybeli jogerős ítéletében (Pf.20.656/2012/7.) helybenhagyta az elsőfokú ítéletet. Ez ellen fordult az alperes alkotmányjogi panasszal az Alkotmánybírósághoz, amely a támadott ítéletet a 28/2014. (IX. 29.) AB határozatával megsemmisítette, mivel az nem oldotta fel a felperesek méltóságvédelmen alapuló képmáshoz való joga és a sajtószabadság közötti érdekütközést egyedi mérlegelésével. Az alkotmányjogi panasz folytán elrendelt új eljárásban a Fővárosi Ítélőtábla a fellebbezés keretei között, de immár az AB határozat figyelembevételével bírálta el az ügyet, és a Fővárosi Törvényszék ítéletét ismét helybenhagyta. Ítélete indokolásában kifejtette, hogy a közvetett hatály tana értelmében az Alaptörvény rendelkezései a magánjogi generálklauzulákon keresztül szűrődnek be a polgári jogba, ezért elsősorban a képmásvédelem szabályai irányadók a perben. A jogerős ítéletet hozó bíróság újra elvégezte a tényállás polgári jogi értékelését, és ugyanarra az eredményre jutott: álláspontja szerint az alperesi sajtószerv tevékenysége sérti a felperesek képmáshoz fűződő jogát. Ezt követően értékelte az alapjogi konfliktust, és utalt arra, hogy a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény (Smtv.) 4. § (3) bekezdése tilalmazza a sajtószabadság olyan gyakorlását, amely mások személyhez fűződő jogainak sérelmével jár. A bíróság utalt arra, hogy a közhatalmat gyakorló rendőrök emberi méltósága nem sérült a fényképfelvétel közzététele miatt, mivel „feladatteljesítésük ténye túlnyomórészt nélkülözi ezt a lehetőséget". Ugyanakkor „a képmásvédelem másik területe, a saját személyiség kifejeződése feletti rendelkezési jogosultság fennmarad, még a köz érdekében végzett tevékenység idején is". Ezt az önrendelkezési jogot a sajtószabadsággal összemérve a tudósítás célját vizsgálta a bíróság, és bár elismerte a beszámoló jelenkori eseményről szóló tudósító jellegét, kifejtette: „[…] az ilyen eseményekről való tudósítás sem lehet korlátlan. Az elsődleges korlátot az Smtv.-ben megjelölt személyiségi jog sértésének tilalma adja. Az nem lehetett vitás, hogy a felperesek képmás védelméhez fűződő személyiségi jogai sérültek az alperesi magatartás eredményeként." Bár a nyilvánossághoz közvetített demonstráció alapvetően közérdeklődésre számot tartó esemény volt, „azon a felperesek jelenléte és dokumentált cselekvéseik nem voltak olyan jelentőségűek, melyre tekintettel a képmásvédelemmel kapcsolatos rendelkezési jog háttérbe szorulhatott". Az alperes felülvizsgálati kérelmére a Kúria a támadott jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. A Kúria álláspontja szerint a „[…] dokumentált fényképfelvételek semmilyen többlet információt nem nyújtanak ahhoz a köztudomású tényhez képest, hogy a rendvédelmi szakszervezetek tüntetésén – mint általában a tömegrendezvényeken, demonstrációkon – szolgálatot teljesítő rendőrök biztosították a helyszínt. Az egyedi beazonosításra alkalmas fényképfelvételeknek az eseményről tudósító, közérdeklődésre számot tartó tájékoztatás szempontjából jelentősége nincs. Ezért a perben kifogásolt képfelvételeknek a szolgálatot teljesítő rendőrök arcképmásával való nyilvánosságra hozatala öncélú." Mindezek miatt a 28/2014. (IX. 29.) AB határozatban foglalt követelmények alapján a sajtószabadság a képmásvédelem előtt meghajolni kényszerül, és a Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. Az Alkotmánybíróság azonban a 3/2017. (II. 21.) AB határozatával megsemmisítette a Kúria felülvizsgálati ítéletét arra hivatkozással, hogy a sajtószabadság tartalmát korlátozza az a bírósági értelmezés, amely a felperesi rendőrök cselekvéseinek jelentőségét követeli meg a jelenkori eseményről szóló tudósításhoz kapcsolt képmások elkészítése és nyilvánosságra hozatala tekintetében.

Ezzel összefüggésben mondta ki a Pécsi Ítélőtábla döntésében, hogy a konkrét ügyben a bíróságnak *a szabad véleménynyilvánításhoz való jog* és *az emberi méltóságra visszavezethető képmásvédelem* eltérő szempontjait kell mérlegelnie, s abban a kérdésben kell állást foglalnia, hogy a jelenkor eseményeiről szóló tudósítás teljessége, a közhatalmi tevékenység ellenőrizhetőségéhez fűződő érdek mennyiben teszi indokolttá és szükségessé a közhatalmat gyakorló személy azonosítására alkalmas képmásának bemutatását. A közhatalom birtokában történő feladatteljesítés azonban önmagában nem teszi a közhatalom gyakorlóját közszereplővé.[184]

Az Alkotmánybíróság több – az intézkedő rendőrök beleegyezése nélkül készült képmások közzététele tárgyában született – jogerős bírósági döntést vizsgált és semmisített meg. „Az Alkotmánybíróság a bírósági ítéleteket akkor bírálhatja felül, ha azok az Alaptörvény megszabta értelmezési tartományt megsértik, és ezáltal a bírói döntés alaptörvény-ellenes lesz."[185] A konkrét ügyekben az Alkotmánybíróság azt vizsgálta, hogy az ítélet biztosítja-e a véleménynyilvánítás szabadságát, megfelelően ütköztetve azt a fényképfelvételeken szereplő rendőr emberi méltósághoz való jogával, azaz a bíróság eleget tett-e annak az alkotmánybírósági felszólításnak, hogy a „sajtószabadság és a méltóságvédelmen alapuló képmáshoz való jog közötti érdekütközést egyedi mérlegeléssel" feloldja.[186] Egy konkrét ügyben az érintett rendőr a készenléti rendőrség tagjaként végrehajtási cselekményt biztosított, amiről egy amatőr felvétel készült, és az indítványozó közzétette azt a honlapján az érintett rendőr hozzájárulása nélkül. Az ügyben született mindkét bírósági döntés szerint az érintett rendőr az adott megjelenítésben nem volt közszereplő, ami miatt képmásának engedély nélkül való felvétele és felismerhető módon történő közzététele jogsértőnek minősült. Az Alkotmánybíróság azonban a másodfokú bíróság ítéletét megsemmisítette, mert az Alaptörvény IX. cikkével összeegyeztethetetlennek tekintette azt a bírósági jogértelmezést, amely kizárólag akkor tenné a felvétel készítését, illetve felismerhető módon való közzétételét jogszerűvé, ha az intézkedésre vonatkozó „eljárási szabályok nyilvánvaló" megszegését dokumentálják.[187] Hasonló döntést hozott az Alkotmánybíróság egy másik ügyben is, ahol hangsúlyozta, hogy a bíróságok nem végezték el a véleménynyilvánítás szabadságának érvényesülése érdekében a fent említett tesztet, azaz „egyedi mérlegelést".[188]

9. Névviseléshez való jog

A *név* arra szolgál, hogy egy adott személy egy adott közösség többi tagjától *megkülönböztethető* legyen, azaz hogy az adott jogalanyt a név alapján egyértelműen fel lehessen ismerni, államrendészeti szempontból pedig *beazonosítani*.[189] A név a természetes személyek

[184] BDT2016. 3471.

[185] 3119/2015. (VII. 2.) AB végzés, indokolás [22]; 3031/2016. (II. 23.) AB végzés, indokolás [19].

[186] 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, indokolás [44].

[187] A jogsértő rendőri aktusok egészét nézve sok esetben csak bizonyos részcselekmények tekintetében áll fenn „az eljárási szabályok nyilvánvaló" megsértése, a bíróság értelmezése alapján azonban a jogszerű cselekményről – akár annak ellenőrzése, a jogszerűség megőrzése érdekében, mintegy nyomásgyakorlás végett – képanyag csak akkor lenne felvehető és később közzétehető, ha annak elkészítéséhez a felvett rendőr (más közszereplő) előre, kifejezetten hozzájárult. 17/2016. (X. 20.) AB határozat, indokolás [23].

[188] 16/2016. (X. 20.) AB határozat, indokolás [28]–[29].

[189] HAVASI (2002): *i. m.* 12.

körében pedig jelzi, hogy viselője egy bizonyos családhoz tartozik, ami kifejezi a család egységét, az apai vagy az anyai leszármazási vonalat. Az utónevek nem sajátíthatók ki, azokat gazdasági tevékenysége körében árujelzőként bárki használhatja. Személyhez fűződő jogvédelem csak akkor vehető igénybe, ha a használat valamely konkrét személlyel kapcsolatba hozható.[190]

A *névviselés joga* alapján mindenki igényelheti, hogy neve olyan jelzőként szerepeljen a társadalom tagjai előtt, amelyből kitűnik a társadalom kisebb vagy nagyobb közösségéhez való tartozása, ugyanakkor a neve alkalmas legyen a megkülönböztetésére. A magánszemélyek névviselésével kapcsolatos szabályokat a Ptk. Családjogi Könyve, valamint az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló *2010. évi I. törvény* tartalmazza.

Annak ellenére, hogy a Ptk. külön nem nevesíti, a névjog sérelmének körébe tartozik a *névbitorlás,* azaz más nevének, illetve máséhoz hasonló névnek a jogosulatlan használata, ami természetes személyek esetében ugyanúgy jogsértő lehet, mint jogi személyeknél.[191]

Irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet *felvett névvel* is lehet folytatni, ha ez nem jár mások lényeges jogi érdekének sérelmével.[192] A tudományos, irodalmi, művészeti vagy egyébként közéleti szerepléssel járó tevékenységet folytató személyek számára lehetőség van arra, hogy saját neve helyett felvett nevet használjon (például Dolly, Zséda). A felvett név használatának *egyetlen korlátja* van: mások lényeges jogi érdekeit nem sértheti. Az sem kizárt, hogy több művész közös név alatt szerepelhessen még akkor is, ha a tagok külön-külön is híres előadóművészek (például Irie Maffia vagy Halott Pénz együttes).[193]

Amennyiben az irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet folytató személy neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével, az érintett személy kérelmére a név – e tevékenység gyakorlása során – megkülönböztető toldással vagy elhagyással használható.[194] Ebben az esetben sem feltétel a felróhatóság bizonyítása, a körülmények, feltételek *objektív* fennállása elegendő ahhoz, hogy akár saját, akár felvett nevét az érintett művész *kizárólag megkülönböztető toldással*, illetve *elhagyással* használhassa. Ez a kötelezettség azonban az adott, összetéveszthetőséget jelentő területen később felbukkanó közszereplő (nem feltétlenül a fiatalabb) tekintetében áll fenn. Például Hegedűs Géza (író, színműíró, esztéta) és a színművész-rendező Hegedűs D. Géza esetében az összetéveszthetőség a koruk és a pályaképek ismeretében viszonylagos, azonban a jogsértés lehetőségének elhárítása érdekében a pályáját koránál fogva lényegesen később kezdő színművész a toldat használatára „kényszerült".

A jogi személyek névviselésének szabályai eltérnek a természetes személyekre vonatkozó rendelkezésektől. Három alapelvszerű követelményt kell szem előtt tartani a névválasztás során:

---

[190] BH2003. 149.

[191] NAVRATYIL Zoltán (2014): Az ember névjogának kiterjesztő értelmezése. In CSEHI Zoltán – KOLTAY András – NAVRATYIL Zoltán: *A személyiség és a média a polgári és a büntetőjogban. Az új Polgári Törvénykönyvre és az új Büntető Törvénykönyvre tekintettel*. Budapest, CompLex Kiadó. 107.

[192] Ptk. 2:49. § (1) bek.

[193] BARZÓ (2014b): *i. m.* 274.

[194] Ptk. 2:49. § (2) bek.

a) *A névkizárólagosság elve* azt jelenti, hogy a jogi személy nevének olyan mértékben kell *különböznie a korábban nyilvántartásba vett más jogi személy elnevezésétől,* hogy azzal ne legyen összetéveszthető. Ha több jogi személy nyilvántartásba vételét kérik azonos vagy összetéveszthető név alatt, a név viselésének joga azt illeti meg, aki kérelmét elsőként nyújtotta be.[195] A társadalmi szervezet elnevezése csak akkor felel meg a névkizárólagosság követelményének, ha ezzel a társadalmi szervezet más szervezettől elhatárolja magát, és kizárja annak lehetőségét, hogy harmadik személyek a tevékenységét más jogi személy tevékenységéhez kapcsolják, s így más szervezettel összetévesszék. A bíróság a sérelmes helyzet megszüntetésére irányuló igény alapján kötelezheti a társadalmi szervezetet a rövidített neve megváltoztatására.[196] A jogi személy névhasználathoz fűződő jogának megsértése miatt indult perben *az összetéveszthetőség vizsgálata* során általában nem annak van ügydöntő jelentősége, hogy a cégnyilvántartás milyen tevékenységi köröket sorol fel, hanem annak, hogy a felek ténylegesen milyen tevékenységet fejtenek ki.[197] Önmagában az a körülmény, hogy egy társaságot a cégjegyzékbe valamely néven bejegyeztek, még nem zárja ki azt, hogy e névhasználat a korábban már bejegyzett cég nevével való hasonlóság miatt annak névviselési jogát sértse.[198]

b) *A névvalódiság elve* szerint a jogi személy neve *nem kelthet a valósággal ellentétes látszatot.* A jogi személy *típusára* vagy *formájára* vonatkozó elnevezést a jogi személy nevében fel kell tüntetni. A jogi személy nevében a jogi személy típusát, ha a név a jogi személy tevékenységét is tartalmazza, akkor a tevékenységet is magyar nyelven, a magyar helyesírás követelményeinek megfelelően kell feltüntetni.[199]

c) *A névszabatosság elve* pedig azt a követelményt tükrözi, miszerint a választott névnek meg kell felelnie *a nyelvhelyesség követelményeinek* is, bár e követelménynek a személyhez fűződő jogok vonatkozásában nincs jelentősége.

A *domainnév* az internetes szolgáltatások körében névhasználatot jelent, amely azonosítja a szolgáltatást nyújtó természetes vagy jogi személyt, mert annak nevét és elérhetőségét (címét) egyaránt meghatározza.[200]

A névviselési jog megsértése a felróhatóságtól függetlenül megállapítható, azaz *objektív.* A felróhatóságot csak a jogellenes névviseléssel okozott kár megtérítésére irányuló igény esetén kell vizsgálni. A személyhez fűződő jog megsértése miatti igény polgári peres eljárásban érvényesíthető, emiatt a bejegyzést követő névhasználati jogvita nem a cégbíróság, hanem a *perbíróság* elé tartozik.[201]

[195] Ptk. 3:6. § (1) bek.
[196] BDT2013. 2835. I.
[197] BH2001. 523.
[198] BDT2000. 158.
[199] Ptk. 3:6. § (2)–(3) bek.
[200] BDT2008. 1740.
[201] BH2004. 293.

10. A kegyeleti jog

10.1. A kegyeleti jog fogalma

A jogképesség a halállal megszűnik, így ebből következik, hogy *az elhunyt embernek személyiségi jogai nincsenek.* A *személyiség* fogalma szorosan tapad a személyhez, a személy jellegzetességeit, egyedi sajátosságait jelöli. Bár a halállal megszűnik az elhunyt jogképessége és ezzel személyiségi jogai is, Görög Márta szerint *az elhunyt személyiségi értékei tovább élnek,* amelyeket védelemben kell részesíteni.[202] Erre pedig a kegyeleti jog intézménye a legalkalmasabb.[203] Ez a továbbélés sok esetben tárgyiasul egy, az elhunyt által készített vagy sokszor használt tárgyban vagy éppen az elhunyt tiszteletére emelt síremlékben. Sokszor az elhunyt továbbél észrevétlenül a mindennapjainkban, ünnepeinkben vagy éppen „önnön magunk" személyiségében. Ebben az aspektusban vitathatatlan tény *a személyiség halál utáni továbbélése, fennmaradása.*[204] Petrik Ferenc szerint is az ember nem múlik el nyomtalanul, hiszen életében tanúsított cselekedetei és egész élete mind az anyagi világban, mind mások emlékezetében tovább él. A személyiség – halál utáni – túlélése két értelmezésében jelenhet meg. A kegyeleti jog egyik értelmezése szerint a meghalt ember személyiségi értékei az élők személyiségi jogába transzformálódnak, s azon keresztül kaphatnak védelmet. A kegyeleti jog tehát az élők személyiségi jogaként érvényesül, ahol a jogosult a saját életminősége védelmében, saját jogán lép fel. A kegyeleti jog ennél szélesebb felfogása szerint azonban nincs szükség arra, hogy az élők személyiségi jogai sérüljenek, az elhunyt személyiségét érintő jogokat ettől függetlenül is védelemben kell részesíteni. A kegyeleti jog e felfogása értelmében tehát az elhunyt személyiségi jogát a túlélők – saját személyiségi joguktól függetlenül – kötelesek figyelembe venni, tehát az elhunyt személyiségi jogát érvényesíti a kegyeleti jog jogosultja.[205]

Sok esetben keveredni látszik, illetve keveredik egymással a jogirodalomban, illetve a joggyakorlatban is a *kegyelet* és a *kegyeleti jog* fogalma. A kegyelet tágabb spektrumú, többféle – így különösen pszichológiai, történelmi, filozófiai, etikai – szempontból megközelíthető, míg a kegyeleti jog ennek az érzésnek a jogi vetületét jelenti.[206]

Az elhalt emlékének védelme azonban a polgári jogi személyiségvédelem sajátos jogintézménye. Ebben a körben különös jelentősége van a kegyeletnek, amely *szorosan kapcsolódik a halálhoz,* és magában foglalja a halott eltemettetésének jogosultságát és az ahhoz kapcsolódó „mellékjogosultságokat", mint a végtisztesség megadása, a sírhely és síremlék

---

[202] A 20. század közepe táján is volt azonban olyan álláspont, miszerint a személyiség a halállal nem szűnik meg, és a személyiség joga a halál után is gyakorolható, „[c]sak nem az által az egyén által, aki életében a személyiségnek hordozója volt, hanem más egyének által". BALÁS P. Elemér (1941b): Személyiségi jog. In SZLADITS Károly szerk.: *Magyar Magánjog. Első kötet: Általános rész. Személyi jog.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata. 632.

[203] GÖRÖG Márta (2005): A kegyeleti jog gyakorlásának jogosultjairól és az érvényesíthetőség időbeli korlátairól. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 7. évf. 2. sz. 15–16.

[204] „[…] a kegyeleti jog a kegyeleti jogosult személyiségi joga." GÖRÖG Márta (2008): A kegyelet és a sérelemdíj viszonya. In SZABÓ Imre szerk.: *Ius et legitimatio. Tanulmányok Szilbereky Jenő 90. születésnapja tiszteletére.* Szeged, Pólay Elemér Alapítvány. 60–61.

[205] PETRIK (2004): *i. m.* 265–267.

[206] GÖRÖG Márta (2007): A posthumus személyiségi értékek védelmének egyes aspektusairól. *Acta Conventus De Iure Civili,* 7. sz. 263–264.

feletti rendelkezés, a holttest jog jellege *(különös kegyeleti jog),* valamint az elhunyt emlékének magánjogi eszközök útján megvalósuló védelmét *(általános kegyeleti jog).*[207] A halott emlékének megóvásában és a hozzátartozóknak a haláluk miatti gyászában a temetésnek meghatározó jelentősége van, miután a hozzátartozók a temetés külsőségeivel, a sírhely megválasztásával is kifejezésre juttatják a halott iránti megbecsülésüket, gyászuk nagyságát.[208]

10.2. A végtisztesség megadása

A temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény (a továbbiakban: temetkezési tv.) értelmében a tisztességes és méltó temetés, valamint a halottak nyughelye előtt a tiszteletadás joga minden embert megillet. A végső nyughely megválasztásában és a temetés lebonyolításában az abban közreműködők és az eltemettetők *az elhunyt* életében tett *rendelkezésére figyelemmel* kötelesek együttműködni. A temetés *polgári szertartás* vagy vallási közösség által *vallásos szertartás* keretében végezhető. A polgári szertartás rendjét az eltemettetők határozzák meg. A vallási közösség által végzett temetés a vallási közösség hitéleti tevékenységének, vallási szokásainak tiszteletben tartásával történik.[209] Az eltemetés *módja* szerint *a temetés hamvasztással vagy elhamvasztás nélkül* történik. Az eltemetés módjára és helyére nézve az *elhunyt* életében tett *rendelkezése az irányadó,* amennyiben ez nem ró az eltemettető személyére aránytalanul nagy terhet.[210] A temetésről *sorrendben* a következők kötelesek gondoskodni:

a) aki a temetést *szerződésben* vállalta;
b) akit arra az elhunyt *végrendelete* kötelez;
c) végintézkedés hiányában elhunyt temetéséről az elhalálozása előtt vele együtt élő *házastársa* vagy *élettársa;*
d) az elhunyt egyéb *közeli hozzátartozója*[211] a törvényes öröklés rendje szerint.

Ha temetésre kötelezett személy nincs, vagy ismeretlen helyen tartózkodik, esetleg fellelhető, de a kötelezettségét nem teljesíti, a temetésről az elhalálozás helye szerint illetékes *települési önkormányzat* (fővárosban a kerületi önkormányzat) polgármestere, illetve ha az elhalálozásra a fővárosi önkormányzat által közvetlenül igazgatott területen kerül sor, a főpolgármester – jogszabályban meghatározott határidőn belül – gondoskodik.[212]

Az eltemetésre vonatkozó szerződéses kötelezettség, illetve érvényes végrendelkezés hiányában az elhunyt *házastársa* köteles gondoskodni a temetésről. Aki a *végrendelet* szerint pusztán vagyoni juttatásban részesült, nem hivatkozhat kegyeleti jogának megsértésére azon a címen, hogy a túlélő házastárs az ő elvárásainak figyelmen kívül hagyásával gondoskodott a temetésről.[213]

---

[207] GÖRÖG (2007): *i. m.* 263–264.
[208] HAVASI (2002): *i. m.*
[209] Temetkezési tv. 1. §
[210] Temetkezési tv. 19. §
[211] Ptk. 8:1. § (1) bek. 1. pont.
[212] Temetkezési tv. 20. §.
[213] BDT2009. 2128.

Halála után minden embernek meg kell adni a *végtisztességet,* ezt a jogot nem lehet senkitől megtagadni. Az elv hosszú időn át nem érvényesült. A *halálos ítélet alapján* kivégzett halottakat az ismeretlen holttestek temetésére kijelölt helyen, jeltelen sírban temették el, amelyet titokban tartottak, és amelyet a hozzátartozók sem látogathattak.

A hozzátartozók *kegyeleti joga gyakorlásának módját* a személyiségi jogok alapján és nem a temetőkről szóló jogszabályok alapján kell eldönteni.[214] Egy konkrét ügyben az ítélőtábla megállapította, hogy az alperes azzal a magatartásával, hogy nem tájékoztatta a felperest a hamvak szétszórásának helyéről és idejéről, megfosztotta annak lehetőségétől, hogy a szétszóráskor az örökhagyótól elbúcsúzzon, megnehezítve számára a gyász feldolgozását. Ezáltal a felperest kegyeleti jogainak gyakorlásában jogellenesen akadályozta, és ezzel a felperes személyiségi jogait megsértette.[215]

A meghalt személy emlékét mint a kegyeleti jogosultakat megillető személyiségi jogot mindenki köteles tiszteletben tartani. Nem sérti azonban a sírban nyugvók emlékét az, ha a társadalmi szokásoknak megfelelően a szülők mellé temetik gyermeküket és később annak férjét is.[216]

10.3. Sírhely, síremlék feletti rendelkezés

A kegyeleti jog megsértéséből eredő *viták* elsősorban a *sírhelyekkel* kapcsolatosak. A temetkezési tv. szerint a temetési hely felett – a nemzeti sírkertbe tartozó temetési hely kivételével – az rendelkezik, aki *megváltotta.* A rendelkezési jog gyakorlása a temetési helyre helyezhető személyek körének meghatározására, síremlék, sírjel állítására és mindezek gondozására terjed ki. A temetési hely újraváltásában elsőbbséget élvez az eltemettető, halála esetén pedig a törvényes öröklés rendje szerint soron következő közeli hozzátartozója. A *temetési hely* feletti *rendelkezési jog időtartamát* jogszabály határozza meg, amely *hamvasztásos temetés* esetében nem lehet kevesebb 10 évnél, egyéb esetekben nem lehet kevesebb 25 évnél.[217]

A *síremlék* feletti rendelkezésnek is tekintettel kell lennie az elhalt kegyeleti jogára. A síremlék jogosulatlan *eltávolítása,* a síremlékre vésett *szöveg jogosulatlan megváltoztatása* a kegyeleti jog megsértését jelenti.[218] A síremlék a holttesttel, a halott emlékével képez szerves egységet, így a síremlékkel elkövetett visszaélés kérdésében nem kulcskérdés a tulajdonjog (nem válik alkotórészként a temetőfenntartó tulajdonává), hanem az elhalt iránti kegyelet megsértése a döntő. A sírhelyhasználati jog sajátos, kegyeleti jellegű intézmény, nem azonosítható a vagyoni jellegű használati jogokkal.[219]

[214] BDT2010. 2346.
[215] Fővárosi Ítélőtábla 17.Pf.20.584/2017/4-II.
[216] BH1984. 352.
[217] Temetkezési tv. 22. § (4) bek.
[218] BH2002. 242.
[219] BH2000. 242.

10.4. A holttest jogi jellege

A holttest felett nem lehet úgy rendelkezni, mintha dolog lenne. A holttest jogi értelemben nem vehető birtokba, nem válhat vagyoni forgalom tárgyává, nem lehet eladni vagy megvásárolni. A holttest jogi jellegének megítélésénél nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az *az emberi személyiség hordozója volt,* ezért a halott emlékének védelme kiterjed a holttest védelmére is. A holttest megcsonkítását jelenti a *boncolás,* amelynek fajtáit, jogszerűségét és részletes szabályait külön jogszabály határozza meg.[220] Külön jogszabályban foglalt rendelkezések szerint társadalmi érdekből szükség lehet a holttest, illetve az elhunyt szerveinek, szöveteinek oktatási, gyógyítási vagy kutatási célra történő felhasználására, ami nem tekinthető kegyeletsértőnek. Jogunk gyógyító célból megengedi szerv vagy szövet holttestből történő kivételét *az elhalt életében tett akaratnyilvánítása vagy a kegyeleti jogosult hozzájárulása nélkül is.* Ez csak akkor mellőzendő, ha az elhalt ez ellen életében tiltakozott.

10.5. Az elhunyt személyiségi értékei mint kegyeleti jogok

Az elhunyt *személynevét* többé *nem lehet megváltoztatni,* az elhalt *személyes adatai,* elsősorban *magántitka* szerves része a rá vonatkozó emléknek. A jog *megóvására* a kegyeleti jogot gyakorló hozzátartozó hivatott. Nem jogosult azonban a magántitkot, a levéltitkot felfedni, a személyes adatot feltárni, ha ezáltal az elhalt emléke sérelmet szenved. Tekintettel kell lenni *az elhalt életében kinyilvánított akaratára* is. Közérdekű célból szükség lehet az elhalt közéleti személyek levelezésének, egyéb adatainak a megismerésére a történetírás, a tudományos vagy politikai elemzés érdekében. Ezek nyilvánosságra hozatala nem sérti a halott emlékét, de az ilyen közlés nem terjedhet ki a magánéletre. Továbbra is fennmarad az elhunyt *képmásának* és *hangfelvételének* védelme. Mindezen tilalom korlátozást szenvedhet például korábbi nyilvános közszereplés esetén.

A *hírnév,* a *becsület,* az *emberi méltóság.* A halott emléke akkor tükrözi a valóságot, ha az elhalttal kapcsolatban közölt adatok megfelelnek a valóságnak. Ezt követeli az elhunyt személy hírnevének védelme. Sérti a halott emlékét az elhaltra vonatkozó minden (nyílt vagy burkolt) valótlan tényállítás, hírközlés, híresztelés, a valóság hamis színbe való feltüntetése, a valóság meghamisítására alkalmas burkolt célzás, utalás. Különösen sérelmes az a közlés, amely az elhalttal szemben olyan kifejezést használ, amely életben léte esetén az *emberi méltóság* sérelmére lenne alkalmas.

A meghalt személy emlékét sérti, ha a sajtóközlemény a felderített bűncselekmény áldozatává vált személy holttestéről azonosításra alkalmas módon, a hozzátartozók engedélye nélkül fényképfelvételt közöl.[221] *Egy humorista stílusparódiája akkor sérti az elhunyt szerző emlékét* és ezen keresztül a leszármazója kegyeleti jogát, ha a társadalmi felfogás kegyeleti jogi és az elhunyt emlékét sértő jelleget társít a sajátos humornak, poénnak szánt előadáshoz. A konkrét esetben a személyiségvédelemre alapot adó jogsértés megvalósulása szempontjából nem az érintett személyes sértettsége, hanem a külső, objektív mérce az irányadó.[222]

---

[220] Eütv. 218–219. §; 351/2013. (X. 4.) Korm. rendelet.
[221] BH1996. 250.
[222] BDT2017. 3712.

10.6. Elhunyt személy emlékének megsértése miatti igényérvényesítésre jogosultak

Az ember halálával jogképessége, személyisége megszűnik, így semmilyen igény érvényesítésére nem képes. Tovább él azonban egyéniségének, tevékenységének hatása, emléke, aminek megóvásáról kötelesek gondoskodni a *hozzátartozók,* illetve a *végrendeleti juttatásban* részesített személyek.[223] Az elhunyt személyiségi értékeinek sérelme mindenképpen kapcsolódik *a kegyeleti jogosult személyiségi jogához.* A kegyeleti jogosult személyisége, személyiségi joga közvetlenül szenved sérelmet, ha korábban az elhunyttal szoros érzelmi, lelki kapcsolatban volt, és az elhunytat érintő kijelentések például érzelmi válságba döntik a jogosultat, vagy befolyásolni képesek az elhunythoz fűződő emlékét, vagy méltatlan voltuk miatt közvetlenül sértik a jogosult személyiségét.[224]

A kegyeleti jog érvényesítése tágabb értelemben *mindenkit* megillet, akiben az elhunyt emléke él, azonban konkrét polgári jogi igény érvényesítésére csak a 8:1. § (1) bekezdés 2. pontjában felsorolt hozzátartozók, a végrendeleti juttatásban részesítettek (örökös, hagyományos) jogosultak.[225] Nagyszülők hamvainak áthelyezését érintő kegyeleti jogokat az egy sorban jogosultak közös egyetértésben gyakorolhatják.[226] A kegyeleti jog jogosultja *családi jogállásának utólag bekövetkezett változásával* nem veszíti el az igényérvényesítés lehetőségét.[227]

Meghalt személy emlékének megsértése miatt a hozzátartozó nemcsak a halál bekövetkezése után elkövetett sérelmek miatt, de *az elhunyt életében elszenvedett és általa már perben is* érvényesített, de jogerősen el nem bírált jogsértések miatt is felléphet a halott emlékének megőrzése érdekében. [228] E jog gyakorlására a jogosult halála miatt félbeszakadt eljárásba jogutódként belépve is lehetősége van a hozzátartozónak.[229] A jogsértővel szemben megindult, de annak halála miatt félbeszakadt eljárásban a felperes jogosult az elhunyt alperes jogutódjait perbe vonni. A jogutódokkal szemben a felperes objektív szankciók alkalmazását is kérheti azzal, hogy ha a bíróság a jogsértést megállapítja, úgy azt a jogelőd megnevezésével teszi.[230] *A kegyeleti jogsértéssel elért vagyoni előny átengedését* bármelyik örökös kérheti. Több örökös esetén az elvont vagyoni előny az örökösöket a hagyatékból való részesedésük arányában illeti meg.[231]

Vitatott kérdés, hogy a kegyeleti jogok megsértése esetén *sérelemdíj* iránti igénnyel fel lehet-e lépni. A *szakértői javaslat* indokolása szerint ilyen esetben sérelemdíj megállapításának helye nincs,[232] mert a jogsérelem személyesen nem a kegyeleti jogosultakat

---

[223] Ptk. 2:50. § (1) bek.

[224] A kegyeleti jogosult pedig személyiségi jogainak megsértése miatt lesz jogosult többek között sérelemdíjra is. GÖRÖG (2008): *i. m.* 64–65.

[225] Balás. P. Elemér szerint a személyiség joga a halál után is gyakorolható, csak nem az által az egyén által, aki életében a személyiségnek hordozója volt, hanem más egyének által. BALÁS (1941): *i. m.* 632–633.

[226] BH1990. 374.

[227] BDT2005. 1260.

[228] BH2005. 247.

[229] EBH2004. 1022.

[230] BH2007. 367.

[231] Ptk. 2:50. § (2) bek.

[232] VÉKÁS Lajos szerk. (2008): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez.* Budapest, CompLex Kiadó. 169.

érintette. A hatályos Ptk. azonban ilyen rendelkezést nem tartalmaz. A sérelemdíjat a személyiségi jogok megsértésének szubjektív alapú, pénzbeli elégtétellel történő közvetett kompenzációjaként vezették be, s mint ilyet – Görög Márta szerint – a kegyeleti jogosult személyiségi jogának sérelme esetén is érvényesíthetővé kell tenni. Megítélése szerint a kegyeleti jog a jogosultak személyiségi jogává „transzformálódott" az elmúlt évek során, így különösen a testi egészség sérelmeivel járt, illetve halált eredményező magatartások esetén lehetővé kell tenni, hogy amennyiben az elhunyt még életében nem érvényesítette igényét, úgy azt jogutódai tegyék meg.[233]

[233] GÖRÖG Márta (2009): A személyiségi jogok fejlődése az Mtj. tükrében. *Jogtudományi Közlöny,* 64. évf. Klnsz., 8–9.; GÖRÖG (2008): *i. m.* 65–66.

Vákát oldal

III. fejezet
A személyiségi jogok megsértésének szankciói

1. A polgári jogi személyiségvédelmi eszközök általános vonásai

A személyiségi jogok megsértése esetén az igen hatékony polgári jogi eszközök mellett természetesen más jogterületek szankciói is alkalmazhatók. Az egyes személyiségi jogsértésekhez különböző polgári jogi szankciók illeszkednek, például jogellenes fogvatartás esetén kötelezés a jogsértés abbahagyására, illetve képmással való visszaélés során a jogsértő eltiltása a további jogsértéstől. Arra is van azonban lehetőség, hogy a jogosult egyszerre többféle igényt érvényesítsen *(együttes igényérvényesítés).*

A polgári jogi igények és eszközök lehetnek *objektívek* és *szubjektívek*.

a) Az *objektív szankciók* alkalmazása alól nincs helye kimentésnek, tehát a jogsértés ténye önmagában megalapozza az ilyen jellegű szankciók alkalmazását. Teljesen közömbös, hogy a jogsértő *felróhatóan,* jóhiszeműen vagy rosszhiszeműen járt el, a személyiségi jogsértés megtörténtének bizonyítása elegendő bármelyik objektív polgári jogi megállapításához. Ezek az eszközök azonban jellemzően „helyreállító", azaz *reparatív* jellegűek.

b) A *szubjektív szankciók* alkalmazhatóságának azonban feltétele a jogsértő személy *felróhatósága.* Az ilyen jellegű polgári jogi eszközök esetén tehát van helye kimentésnek annak bizonyításával, hogy a jogsértő úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható, és ennek ellenére következett be az érintett személyiségi jogainak megsértése. Ilyen szubjektív szankció a személyiségvédelemben általánosan a *sérelemdíj*[1] és a *kártérítés.*

A személyiségi jogok megsértéséből eredő *bármely* szankció alkalmazására irányuló igény relatív szerkezetű, kötelmi jellegű, így az általános szabályok szerint *elévül.*[2] Sajátos, kizárólag a jó hírnév sérelme esetén alkalmazható gyors és hatékony személyiségvédelmi eszköz a *sajtó-helyreigazítás.* A gyors reagálás érdekében az eljárást szigorú jogvesztő határidő jellemzi. Fontos azonban tudni, hogy a sajtó-helyreigazítási eljárás folyamatban léte nem akadálya annak, hogy az érintett egyéb, általános személyiségvédelmi eszközök alkalmazását kérje személyiségvédelmi per indításával.

---

[1] Mindenképpen említeni szükséges azonban, hogy kivételesen – például veszélyes üzemi tevékenységgel vagy szerződésszegéssel okozott személyiségi jogsértés esetén – a sérelemdíj alóli kimentéshez nem elegendő a felróhatóság hiánya.

[2] Az 1959-es Ptk. rendelkezései szerint az objektív szankciók iránti igények nem évültek el.

Amennyiben az érintett valamilyen (vagy esetleg több) személyiségi joga sérül, lehetősége van a Ptk.-ban megjelölt és az adott személyiségi jogsértéshez a legjobban illő polgári jogi eszköz, illetve eszközök alkalmazását kérni. *Az objektív személyiségvédelmi eszközök kiszabásának feltétele* csupán annak bizonyítása, hogy

a) az érintett személyiségi jogait megsértették,
b) a jogsértés jogellenesen történt (nem állt fenn valamilyen jogellenességet kizáró ok),
c) van okozati összefüggés a sérelem és a jogsértő magatartás között.[3]

Az *objektív személyiségvédelmi eszközök* alkalmazása – mint ahogyan arra az előbbiekben is utaltunk – független a jogsértő tudati állapotától. A személyiségi jogsérelmet azonban akkor is orvosolni kell, ha a jogsértés senkinek sem róható fel. A *szubjektív személyiségvédelmi eszközök* alkalmazásának pedig további feltétele tehát annak bizonyítottsága, hogy a jogsértő felróhatóan járt el. A polgári per bírósága nem utasíthatja el a személyiségi jog megsértése miatt indított keresetet, ha ugyanazon cselekmény miatt a büntetőbíróság az elkövető bűnösségét megállapította.[4]

2. A személyiségvédelem objektív eszközei

Akit személyiségi jogában megsértenek, a jogsértés ténye alapján, azaz *a jogsértő felróhatóságától függetlenül* – az elévülési időn belül – az eset körülményeihez képest követelheti

a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
c) azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot;
d) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását;
e) azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.[5]

2.1. A jogsértés megtörténtének bírói megállapítása

A személyiségi jogában sértett személy kérheti a bíróságtól annak a ténynek ítélettel történő megállapítását, hogy őt a jogsértő a személyiségi jogában megsértette. A bírósági ítéletben rögzíteni kell a jogsértés tényét, továbbá azt, hogy a jogsértő milyen magatartással, mikor és hol, milyen személyiségi jogát vagy jogait sértette meg az érintett személynek. Például egy írásban elkövetett *becsületsértés* esetén meg kell jelölni, hogy mely kifejezések, szavak minősülnek az érintett tekintetében megalázónak, és hogy a jogsértő a véleménynyilvánítási szabadságot mely magatartásával lépte túl jogsértően.

---

[3] BARZÓ (2014b): *i. m.* 283.
[4] BH2001. 367.
[5] Ptk. 2:51. § (1) bek.

A jogsértés bírósági megállapítása egyszerre szolgál preventív és reparatív funkciót. Egyrészt alkalmas lehet arra, hogy másokat *visszatartson* hasonló jogsértésektől *(preventív funkció).* Másrészt elősegítheti az okozott *sérelem helyreállítását (reparatív funkció).* Például a jó hírnév sérelmének és ezzel együtt a valós tények bírósági deklarálása elősegítheti az érintett társadalmi megítélésének helyreállítását.

2.2. Kötelezés a jogsértés abbahagyására és eltiltás a további jogsértéstől

Másik fontos objektív eszköze lehet a sérelmes helyzet megszüntetésének az, amikor a bíróság kötelezi a jogsértőt a jogsértés abbahagyására, illetve eltiltja a jogsértőt a további jogsértéstől.

- *Abbahagyásra* olyankor kötelezi a bíróság a jogsértőt, ha a személyiségsértő tevékenységgel előidézett állapot a bírósági határozat meghozatalának időpontjában még fennáll. Ilyen tipikus személyiségsértő magatartás például a személyi szabadság jogellenes korlátozása vagy más nevével, képmásával, hangfelvételével való visszaélés.
- *A jogsértő magatartástól való eltiltás* olyankor indokolt és célszerű, ha alappal lehet tartani a kifogásolt eljárás megismétlésétől (folytatásától), például képmás ismételt, engedély nélküli nyilvánosságra hozatala.

A közös tulajdonban álló ingatlannak a közös használatban lévő területeit is folyamatosan figyelő és az ott mozgó személyekről felvételt készítő kamera működtetése olyan folyamatos jogsértés, amely attól függetlenül megállapítható, hogy a rögzített felvételeket a kamerát működtető nem őrzi meg. A személyhez fűződő jogában megsértett felperes kérheti, hogy a bíróság a jogsértő alpereseket a további jogsértéstől tiltsa el.[6]

2.3. Elégtétel adására kötelezés

A polgári jog másik fontos személyiségvédelmi eszköze az *eszmei elégtételnyújtás,* amely lényegében *erkölcsi jóvátételt* is jelent. Gyakran előfordul, hogy a jogaiban sértett fél nem elégszik meg a jogsértés bírósági megállapításával, hanem elégtételadás iránti igényt is érvényesít a bíróság előtt. Az elégtétel nyújtása egyszerre *kétféle magatartást vár el a jogsértőtől:*

- egyrészt *ismerje el az eljárás tárgyát képező magatartás tényét és annak jogsértő jellegét* (például az adott kijelentés vagy megnyilvánulás emberi méltóságot és becsületet sértő voltának elismerése);
- másrészt a jogsértő *fejezze ki megbánását* és sajnálkozását, azaz *kérjen elnézést* a történtekért.

A jogsértő *nyilatkozattal* ad elégtételt a személyiségi jogsértésért, amely megtehető szóban és írásban, a nyilvánosság előtt vagy annak kizárásával. Fontos kitétel, hogy az elégtétel adásának legalább *olyan nyilvánosság előtt kell megtörténnie,* mint amilyenben a jogsértés

[6] BH2008. 181.

megvalósult. Amennyiben a jogsértés valamilyen sajtótermékben történt, az elégtétel adását is sajtóközléssel kell elrendelni. Ilyen esetben a bíróság határozatával kötelezi a jogsértőt arra, hogy gondoskodjon az elégtétel megfelelő nyilvánosság előtti megjelenéséről. A nyilvános elégtételadás lehet a jogsértő személyes kötelezettsége, például ha a jogsértés egy előadóban történt nagy közönség előtt, akkor ugyanúgy egy előadóban hangozzon el az elégtételadás ugyanazon hallgatóság előtt. Elrendelhető azonban úgy is, hogy a nyilvánosságot más biztosítja – például egy médiaszolgáltató – a jogsértő költségén. A nyilvános elégtételadás azonban *független a sajtó-helyreigazítás jogintézményétől.* A nyilvánosság biztosításának azonban megfelelőnek, a jogsértés jellegéhez, súlyához igazodónak kell lennie. (Lásd később, külön fejezetben.)

Az elégtételnyújtás pontos tartalmáról és módjáról a bíróságnak kell rendelkeznie, ezért *az elégtétel szövegét az ítélet rendelkező részébe kell foglalni.* A személyiségi jogában megsértett személy elégtételadás keretében erkölcsi jóvátételt igényelhet.[7]

2.4. A sérelmes helyzet megszüntetésére kötelezés

A jogosult akkor követelheti a jogsértő költségén a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását, amikor az adott személyiségi jogsértés folyamatosan fennáll, illetve egy jogsértő állapot fennállásában, fenntartásában nyilvánul meg (például fénykép jogosulatlan birtokban tartása, valótlan vagy hibás adatot tartalmazó dokumentáció, személyi szabadság folyamatos jogellenes korlátozása).

Előfordulhat azonban az is, hogy a jogsértés *valamilyen tárgyi eszköz* útján valósul meg. Ilyenkor – ha ez lehetséges – a sérelmet hordozó tárgyat kell a jogsértő mivoltától megfosztani (egy kiadvány esetében a jogsértő állítás, képmás, fénykép eltávolításával), ha pedig erre nincs mód, magát a tárgyat kell megsemmisíteni.[8]

2.5. A jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére kötelezés

Új megoldás a személyiségvédelemben az, hogy az objektív szankciók körében lehetőséget biztosít a sértett számára arra, hogy a jogsértőtől *a jogsértéssel előállt vagyoni előny átengedését követelje.* A személyiségi jogok gyakorlása ugyanis nem egyszer vagyoni javak forrása lehet, s ezért a jogsértéssel bekövetkezett vagyoni eltolódás kiküszöbölésére is szükség van. Ilyen esetben indokolt a gazdagodás elvonása, éspedig a sértett javára.[9] A vagyoni előny megfizetésére (átengedésére) kötelezés objektív eszköz, azaz nem szükséges hozzá a jogsértő felróható magatartásának bizonyítása.

Amennyiben a jogsértés során a bíróság sérelemdíj, illetve kártérítés megfizetésére kötelezi a jogsértőt, ennek mértéke nem befolyásolja a megfizetendő vagyoni előny összegének meghatározását. A jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére és megfizetésére ugyanis nem a kártérítési felelősség, hanem *a jogalap nélküli gazdagodás szabályait* kell

---

[7] EBH2006. 1398.

[8] BARZÓ (2014b): *i. m.* 286.

[9] Ptk. Miniszteri Indokolás, Második Könyv, Harmadik Rész, XII. Cím, 1. pont.

alkalmazni.[10] A jogalap nélküli gazdagodás alkalmazásának azonban egyik fontos feltétele, hogy a gazdagodó *„másnak rovására" jusson vagyoni előnyhöz.* A személyiségi jog megsértéséből leggyakrabban a jogsértő médiatartalom-szolgáltatónál felmerülő vagyoni előny (például egy jogsértő fénykép megjelenését követően előálló jelentős bevételszerzés) tekintetében a bíróságokra vár annak megítélése, hogy ez mennyiben tekinthető a „jogaiban sértett fél vagyonának terhére történő gazdagodásnak".[11]

A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazásával a leginkább érdekelt, a sérelmet szenvedett személy válik jogosulttá az igényérvényesítésre. Ezzel kívánja biztosítani a jogalkotó, hogy a jogsértéssel elért vagyoni előnyt a jogsértő személy ne tarthassa meg.

2.6. Közigazgatási jogkörben okozott személyiségsértés

Ha közigazgatási jogkörben eljáró személy okoz személyiségi jogsértést, akkor az objektív szankciókat *a közhatalmi jogkört gyakorló jogi személlyel szemben* kell érvényesíteni. Amennyiben a közhatalmi jogkört gyakorló szerv nem rendelkezik jogi személyiséggel, akkor pedig az eljáró közigazgatási szervet működtető, felettes rendelkező közizgatási szervvel szemben nyújtható be a kereset.[12]

Előfordulhat az is, hogy a személyiségi jogsértést *bírósági vagy ügyészségi jogkörben eljáró személy* okozza. Ebben az esetben a fenti szankciókat az illetékes jogi személy *bírósággal,* illetve a *Legfőbb Ügyészséggel* szemben kell érvényesíteni.[13]

3. A személyiségvédelem szubjektív eszközei: sérelemdíj és kártérítés

3.1. A sérelemdíj

3.1.1. Előzmények

A magánjogi törvényjavaslat (a továbbiakban: Mtj.) a méltányosság alapján tette lehetővé elégtétel fizetését a sérelmet szenvedett fél nem vagyoni hátrányának kiküszöbölése érdekében.[14] Bár Kolosváry Bálint már 1907-ben annak a felfogásnak adott hangot, miszerint a „kár" nem szűkíthető kizárólag a vagyoni érdekek körére,[15] a joggyakorlatban ez csak ritkán érvényesült a vagyoni kár mellett vagy helyett „fájdalomdíj" formájában.[16] Dezső Gyula a kár fogalmát már egyértelműen kiterjesztette minden olyan hátrányra, amely

[10] Ptk. 6:579. §.
[11] BARZÓ (2014b): *i. m.* 286.
[12] Ptk. 2:52. § (2) bek.
[13] Ptk. 2:52. § (3) bek.
[14] Mtj. 1114. § (1) bek.
[15] KOLOSVÁRY Bálint (1907): *A magyar magánjog tankönyve*. Második kiadás. II. kötet: *Kötelmi jog – Családjog – Öröklési jog.* Budapest, Politzer-féle Könyvkiadóvállalat. 39.
[16] Bár a tételes jogban nem mondták ki, az Optk. (Osztrák polgári törvénykönyv) hatására születtek olyan kúriai döntések, amelyek az egyéni becsület ellen elkövetett jogellenes cselekvések (becsületsértések, rágalmazás vagy hamis vád) esetén elégtételadási célzattal ítéltek meg a „sértett érdek helyreállításaképpen bizonyos károsszeget". KOLOSVÁRY (1907): *i. m.* 312–314.

az embert bármely jogilag védett érdekének megsértése folytán éri *(erkölcsi kár),* hiszen „vannak javaink, amelyek sokkal becsesebbek ránk nézve a vagyonnál".[17] A károkozással előidézett nem vagyoni hátrányok pénzbeli megtérítésének két fő célját jelölte meg: egyrészt a *büntetést,* amely *elégtételt* szerez a megbántott jogérzetnek, másrészt a *kiegyenlítést (kompenzációt)* az elszenvedett sérelemért.

Az 1940-es években Marton Géza arról számol be munkájában, hogy a bíróságok az elszenvedett bármilyen súlyos testi, lelki szenvedésért csak igen ritka kivétellel állapítanak meg elégtételt.[18] Az úgynevezett *helyreállító szankció* alkalmazására csak akkor kerülhetett sor, ha a jogellenes magatartás *valakinek valóban olyan* sérelmet *okozott,* ahol a helyreállítás (kiegyenlítés) a sérelem természete szerint lehetséges volt. Ez az elv azonban leginkább a vagyoni sérelmeknél tudott érvényesülni, illetve olyan nem vagyoni sérelmek esetén, ahol a „vagyoni elégtétellel való kiegyenlítését" vagy a jogszabály, vagy a bírói gyakorlat lehetővé tette.[19]

Az 1977-es Ptk. Novellában vezették be *a nem vagyoni kártérítés intézmény*ét. Eszerint a károkozó köteles volt megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha „a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét vagy egyébként életét tartósan és súlyosan megnehezítette, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolta".[20] Az új jogintézményt a deliktuális felelősség körében szabályozták, azonban nem volt semmilyen fogódzó abban a tekintetben, hogy mit is takar „a társadalmi életben, gazdasági forgalomban való részvétel", illetve annak „tartós vagy súlyos elnehezülése". A tartalmi elemeket a bírói gyakorlat alakította ki, amelyeket *a Legfelsőbb Bíróság 1981-es 16. számú irányelve* (a továbbiakban: 16. számú irányelv) foglalt össze. Az irányelv értelmében a nem vagyoni kártérítés ezt követően csak a „tartósság" és „súlyosság" együttes megvalósulása esetén volt megítélhető.[21] A 16. számú irányelvet hatályon kívül helyező 21. számú irányelv megállapította, hogy a – korábbi irányelvvel ellentétben, amely főleg a testi sértésben és egészségkárosodásban megnyilvánuló nem vagyoni hátrányokra tartalmazott szabályokat –, a jövőben lehetőséget kíván biztosítani a személyiség minden oldalú védelmét és az erkölcsi értékeket szem előtt tartó bírói gyakorlat kialakítására.

Az Alkotmánybíróság 1992-ben megsemmisítette a nem vagyoni kártérítés kritériumaként meghatározott konjunktív feltételeket, aminek következtében az 1959-es Ptk. 354. §-a a következő szöveggel maradt hatályban: *„A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát."* Az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy a jogi szabályozás nem járhat azzal a következménnyel, hogy a károsult „véletlenszerű körülmények miatt kerülhessen

[17] DEZSŐ Gyula (1917): *Az objectiv kártérítés tana. Függelék: Az erkölcsi kár.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 303. Dezső Gyula az úgynevezett személyi immateriális javaknál több esetben mutatott rá az erkölcsi kár jelenlétére. Így például az élet elvesztésénél az erkölcsi kár megtérítése a hozzátartozó irányába elégtételadás azért a gyászért, fájdalomért, amelyet a hozzátartozónak okoztak. DEZSŐ (1917): *i. m.* 305–309.

[18] MARTON Géza (1942): Kártérítési kötelmek jogellenes magatartásból. In SZLADITS Károly szerk.: *Magyar Magánjog. A kötelmi jog különös része.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 892–897.

[19] MARTON (1942): *i. m.* 854., 871–872.

[20] 1959-es Ptk. 354. §.

[21] Lásd részletesebben: ÚJVÁRINÉ ANTAL Edit (2014): *Felelősségtan.* Új Magyar Polgári Jog Tankönyv. Miskolc, Novotni Alapítvány. 37–42.

előnyösebb vagy hátrányosabb helyzetbe".[22] Nem volt új keletű az alkotmánybírósági gondolkodás, hiszen már Törő Károly is kifejezte aggályait abban a tekintetben, hogy a társadalmi életben való részvételnek vagy egyébként az életnek tartós vagy súlyos elnehezülése mint a nem vagyoni kártérítés alapvető feltétele önkényes határvonal.[23] Később a Ptk. 354. §-ának még hatályban volt normája is hatályát vesztette.[24]

A nem vagyoni hátrányok eseteinek, gyakoriságának és „társadalmi elismertségének" folyamatos növekedését követően az immateriális sérelmek jogi megítélése kinőtte a kártérítési kereteket, és egyre több olyan eset fordult elő a gyakorlatban, amely szankciót igényelt volna, de arra a kártérítés dogmatikai keretei között már nem volt lehetőség (például a fájdalomérzet, a testi és lelki szenvedés, a komfortérzet huzamosabb hiánya, az élmény- és örömszerzés). Egyre erőteljesebb társadalmi igény jelentkezett a nem vagyoni sérelmek egyre szélesebb körének kompenzálására.[25]

A nem vagyoni kár megtérítésére vonatkozó jogi szabályozás teljes eltűnése után a bíróságokra maradt az ide vonatkozó alapvető szempontok kialakítása. Molnár Ambrus szerint a bíróságoknak a korábbi „következménycentrikus" vizsgálat helyett a „magatartás-centrikus" vizsgálatot kellett alkalmaznia, amely elsősorban a felróhatóságra és a jogellenességre összpontosul, és ahol az utóbbit a személyiségi jogok megsértése alapozza meg.[26]

A bíróságoknak arra a kérdésre kellett megtalálni a választ, hogy vajon a személyiségi jogsértés önmagában – azaz további konkrét immateriális sérelem bizonyítása nélkül – elégséges-e a nem vagyoni kártérítés megítéléséhez.[27] A bírói gyakorlat a kérdés megválaszolása körében három jól elhatárolható megoldást alakított ki.

---

[22] Az Alkotmánybíróság megsemmisítette azon szövegrészt, miszerint „ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét vagy egyébként életét tartósan és súlyosan megnehezítette". Másrészt alkotmányellenesnek tekintette a határozat a jogi személy és a természetes személy közötti különbségtételt, amely kirekesztette a gazdasági forgalomban részt nem vevő jogi személyeket, továbbá a nem jogi személy alanyokat a nem vagyoni kár köréből (például egyházak, egyesületek stb.) 34/1992. (VI. 1.) AB határozat.

[23] Törő Károly megítélése szerint ez a fajta szabályozás azért is volt diszkriminatív, mert a megrágalmazottat, a becsületében, személyes szabadságában megsértettet stb. annak bizonyítására kényszerítette, hogy élete, társadalmi életben való részvétele tartósan és súlyosan megnehezült, míg a testi épségét elvesztett (például mozgáskorlátozottá vált) károsult esetében a társadalmi élet vagy egyébként az élet elnehezülésének a közönséges élettapasztalatokból is nyilvánvaló tényét többnyire nem is kellett külön bizonyítani. Hiányzott tehát személyiségi jogvédelem ott, ahol az elnehezülés nem volt bizonyítható, vagy be sem következett. Ez a gondolatsor a sérelemdíj alkalmazhatóságának megítélésénél is komoly jelentőséggel bír. Törő Károly (1992): A személyiségi jog védelmének polgári jogi eszközei. In Petrik Ferenc szerk.: *A személyiség jogi védelme. A gyakorló jogász kézikönyve 6.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 196–197.

[24] Az önálló szabályozást ugyanis feleslegessé tette a 355. § (1) bekezdését érintő, az 1993. évi XCII. törvény 15. §-ában foglalt szövegmódosítás. Eszerint a kárért felelős személy köteles volt az eredeti állapotot helyreállítani, ha pedig az nem volt lehetséges, vagy a károsult azt alapos okkal nem kívánta, köteles volt a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát megtéríteni. A Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény 40. § (4) a) pont.

[25] Molnár Ambrus (2013): A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései. *Kúriai Döntések – Bírósági Határozatok: a Kúria lapja,* 61. évf. 7. sz. 745.

[26] Molnár (2013): *i. m.* 745.

[27] Barzó Tímea (2017): A sérelemdíj alkalmazásának új dimenziói az egészségügyi kártérítési perekben. *Sectio Juridica et Politica,* Tomus XXXV. 209.

a) Az ítéletek egy része továbbra is a már hatályon kívül helyezett többletnyállási elemek[28] megvalósulása esetén állapította meg a nem vagyoni kártérítést arra való hivatkozással, hogy *csak bizonyított nem vagyoni hátrány* esetén érvényesül a nem vagyoni kártérítés kompenzációs funkciója.[29]
b) Születtek azonban olyan ítéletek is, amelyek – az előzővel teljesen ellentétes – álláspontra helyezkedtek, miszerint *a nem vagyoni kártérítést a személyiségsértés önmagában is megalapozza,* azaz felesleges a sértettet ért bármilyen immateriális hátrány bizonyítása. A nem vagyoni hátrány meglétének, illetve súlyosságának csak a nem vagyoni kártérítés összegszerűségének, mértékének megállapításánál volt jelentősége.[30]
c) Az előző két nézőpont között helyezkedett el az a vélemény, amelynek alkalmazása során a bíróságok a *„köztudomás-doktrína" alkalmazására* helyezték a hangsúlyt. Ebben a körben a bíróság a személyiségi jogi jogsértés tényének megállapítását (bizonyítását) követően azt vizsgálta, hogy a megjelölt nem vagyoni sérelem (immateriális hátrány) bekövetkezése a Pp. alapján *köztudomású tényként bizonyítottnak* tekinthető-e.[31] Amennyiben igen, akkor nem volt szükség további bizonyításra. Ellenkező esetben az immateriális hátrány létére irányuló bizonyítást a bíróságnak le kellett folytatnia.[32] A bizonyítás sikertelensége a nem vagyoni kártérítés iránti kereset elutasításával járt.

A bírói gyakorlatban észlelhető ellentmondásos jogértelmezés Lábady Tamás szerint abból eredt, hogy a jogszabályi rendelkezéseket követve a bíróságok „kártérítésben gondolkodtak", ahol a kár eleve vagyoni, pénzben kifejezett és jellemzően összegszerűen is meghatározható vagyoni hátrány. Az immateriális kár definiálását körülvevő bizonytalanság mellett esélytelen volt minden olyan törekvés, ami a nem vagyoni kár helyreállítására irányult. A teljes reparáció elvét követő kártérítési jogba tehát a nem vagyoni kártérítés nehezen volt beilleszthető, ami ahhoz vezetett, hogy a nem vagyoni kártérítés *reparációs funkciója helyett annak kompenzációs funkciója került előtérbe.*[33]

2002-ben jelent meg az új Polgári Törvénykönyv koncepciója, amely *dualista rendszerben rendezte volna* a személyiségi jogok megsértésének vagyoni jellegű szankcionálását úgy, hogy csak az alábbi konjunktív feltételek megvalósulása eredményezhette volna

[28] Az 1959-es Ptk. hatályon kívül helyezett 354. §-ában körülírt tényállási elemek: azaz „ha a károkozás a károsult társadalmi életben való részvételét vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti."

[29] BH2010. 294.; EBH2000. 302.

[30] BH2011. 248.

[31] A 2017. december 31. napjáig hatályban lévő 1952. évi III. törvény 163. §-ának (3) bekezdése és a jelenleg hatályos Pp. 266. §-ának (2) bekezdése.

[32] Köztudomásúnak tekinthető, hogy a személyes adatok jogosulatlan felhasználásával a magánszférába történő kirívó beavatkozás, a közösségi oldalon létrehozott felhasználói felületen keresztül a bántó, lealacsonyító, lekicsinylő tartalmú közlések a sérelmet szenvedett személy élethelyzetében, lelkiállapotában olyan negatív irányú változást okoznak, amely nem vagyoni kártérítéssel kompenzálható. BDT2012. 2766.; lásd még BDT2012. 2610. Köztudomású tény az is, hogy a személyi szabadság hosszabb időtartamú, jelentős korlátozása, a börtönviszonyok pszichikai és fizikai hatásai önmagukban is megterhelők és károsak, az ennek folyamán elszenvedett sérülések a szabadulást követő életvitelben is hátrányt jelentenek. BDT2015. 3270.

[33] LÁBADY Tamás (2016): A nem vagyoni kártérítés metamorfózisa sérelemdíjjá. A bírói gyakorlat kezdeti dilemmái. *Polgári Jog,* 2. sz. [4] pont.

sérelemdíj megállapítását: *súlyos* személyiségsértő magatartás bizonyítása, *felróhatóság* a jogsértő oldalán, továbbá *nem vagyoni kártérítés* egyáltalán nem vagy nem a jogsértés súlyával arányban állapítható meg. A sérelemdíjat a nem vagyoni kártérítés mellett nem lehetett volna megítélni, mert sérelemdíjra a jogaiban sértett fél csak akkor lett volna jogosult, ha a jogsértő felróható személyiségsértő magatartásának eredményeként őt mégsem érte olyan nem vagyoni hátrány, amely megalapozta volna a jogsértéssel arányban álló nem vagyoni kártérítés megítélését.[34]

Mind Petrik Ferenc, mind pedig Boytha György a személyiségi jogok megsértésének lehetséges szankciójaként – a nem vagyoni kártérítés alternatívájaként – jelölte meg a *sérelemdíj* intézményét. Csak míg Boytha György a sérelemdíj indokoltságát és összegét a jogsértés körülményeitől függően, a *méltányosság jogelve* alapján állapította volna meg, addig Petrik Ferenc javaslata alapján a sérelemdíjra vonatkozó normaanyag bizonyos elemek – úgymint a jogellenesség, a hátrányokozás, az okozati összefüggés és a felróhatóság megfelelő alkalmazása – tekintetében utaljon a vagyoni kártérítésre.[35] Felmerült az a gondolat is, hogy a sérelemdíjat ne a személyiségi jogok megsértésének általános és feltétlen jogkövetkezményeként állapítsák meg, hanem csak bizonyos személyiségi jogi jogsértések bizonyítottsága esetén legyen alkalmazható szankció.[36]

A 2013-as Ptk. kodifikátorai[37] a sérelemdíj mint személyiségi jogsértés esetén alkalmazható vagyoni szankció megalkotása során elsősorban arra törekedtek, hogy megoldást találjanak a korábbi nem vagyoni kártérítés alkalmazásából eredő fogalmi és a bírói gyakorlatban egyaránt felmerülő ellentmondásokra.

3.1.2. A sérelemdíj megállapítása

A 2013-as Ptk. a sérelemdíjat mint a személyiségi jogok nem vagyoni következményeinek pénzben megállapítható szankcionálását nem a kártérítési jogban, hanem a személyiségi jogok megsértése esetén alkalmazandó speciális, (főszabály szerint) szubjektív szankcióként helyezi el. A sérelemdíj a miniszteri indokolás szerint a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és egyben magánjogi „büntetése”.

---

[34] Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója (2002). *Magyar Közlöny,* 15. évf. II. sz. 31–32. A dualista felfogás tehát éles határvonalat húzott volna a személyiségi jogot sértő magatartások között aszerint, hogy az okozott-e testi, lelki, érzelmi vagy egyéb immateriális hátrányt a sérelmet szenvedett félnél, vagy sem, illetve ez utóbbi esetben vizsgálni kellet volna azt is, hogy a jogsértő magatartás vajon elég komoly volt-e ahhoz, hogy sérelemdíj megállapítását megalapozza.

[35] Boytha György (2003): A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 5. évf. 1. sz. 5.; Petrik Ferenc (2003): A nem vagyoni kár megtérítése védelmében. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 5. évf. 1. sz. 6–7.

[36] A német szabályozás is korábban a nem vagyoni károk megtérítésére csupán törvényben szabályozott esetekben adott lehetőséget. Lásd részletesebben: Görög Márta (2002a): Az általános személyiségi jog megsértésének fájdalomdíjjal való orvoslása. *Jogelméleti Szemle,* 3. sz. 1; Görög Márta (2001): A fájdalomdíj mértékét befolyásoló körülmények összehasonlító elemzése a német joggyakorlat előtérbe helyezésével. *Jogelméleti Szemle,* 4. sz. 1.

[37] A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény.

A sérelemdíj kettős funkciót tölt be:

a) egyrészt kompenzálni törekszik az elszenvedett nem vagyoni hátrányt *(kompenzációs funkció),* illetve
b) egyedi magánjogi büntetésként a pénzbeli elégtételadás a hasonló jogsértések megelőzésére *(preventív funkció)* ösztönöz.[38]

A sérelemdíj jogalapja tekintetében a személyiségi jog megsértéséért *felelős személy megállapításának* és a *kimentés módjának* tekintetében a jogalkotó továbbra is a kártérítési felelősség szabályait tekinti irányadónak. Így, amennyiben a jogsértésre fókuszált felelősségi rezsim a deliktuális felelősség, az alábbi feltételek meglétét vizsgálja a bíróság:

a) *jogellenes* személyiségsértő magatartás,
b) nem vagyoni sérelem,
c) *okozati összefüggés* a jogellenes jogsértő magatartás és a nem vagyoni sérelem között, továbbá
d) a jogsértés *felróhatósága*.[39]

Akkor mentesül a jogsértő a sérelemdíj megfizetésének kötelezettsége alól, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt jogellenes, illetve felróható.[40] Vannak azonban olyan esetek, amikor *a felróhatóság hiányának bizonyítása nem elég* a sérelemdíj-fizetési kötelezettség alóli kimentéshez:

a) Az egyik ilyen eset, amikor a jogsértő egy objektivizált felróhatósági mércével mérő felelősségi forma keretében követ el személyiségi jogsértést. Ilyen például *a veszélyes üzemi tevékenység üzembentartója* által okozott személyiségi jogsértés (például ha valaki személygépkocsival üt el egy gyalogost, és ezáltal okoz neki testi sértést vagy egészségromlást). Ilyenkor ugyanis a kimentés már sokkal szigorúbb: csak akkor lehetséges, ha a személyiségi jogsértést a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő.[41]
b) A másik ilyen szigorúbb kimentést jelentő esetkör a *szerződésszegéssel okozott személyiségi jogsértés.* Ebben az esetben a sérelemdíj megfizetésének kötelezettsége alól csak annak bizonyításával mentheti magát a szerződésszegő jogsértő, hogy „a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződésszegés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa”.[42]

---

[38] Felmerülhet a kérdés, hogy a sérelemdíj fent nevesített funkciói közül melyik bír elsőbbséggel. Ennek azért lehet jelentősége, mert a magánjogi büntetés elsődlegességének vizsgálata háttérbe szoríthatja a konkrét immateriális sérelem bizonyításának szükségességét, hiszen az elkövetett személyiségi jogsértés önmagában kiváltja az azért járó, megfelelően elrettentő és így a további jogsértések megelőzését célzó sérelemdíj-büntetést. Míg kompenzációs szerepe csak akkor lehet a megállapított sérelemdíjnak, ha van, azaz bizonyított olyan súlyú nem vagyoni hátrány, amelynek kompenzálására a megállapított sérelemdíj alkalmas. BARZÓ Tímea (2016): A nem vagyoni sérelem szankcionálásának fejlődési tendenciái. In GELLÉN Klára – GÖRÖG Márta szerk.: *Lege et fide. Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára.* Szeged, Iurisperitus Kiadó. 44.

[39] BARZÓ (2014b): *i. m.* 290.

[40] BH2018. 13.

[41] Ptk. 6:535. §.

[42] Ptk. 6:142. §.

A legtöbbször a személyiségi jogsértésért *felelős* – azaz a sérelemdíj fizetésére kötelezhető – személy rendszerint *azonos a jogsértés okozójával.* Kivételt jelent ez alól a fokozott veszéllyel járó tevékenység, ahol a két személy el is válhat egymástól. A veszélyes üzemi tevékenység körében okozott kárért felelős üzembentartó ugyanis nem mindig azonos a balesetet okozó személyiségi jogsértés okozójával (például amikor a gyalogost gázoló személygépkocsi vezetője nem a személygépjármű üzembentartója).

Abból, hogy a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, nem következik, hogy a sérelemdíj megfizetése iránti perben a kártérítési perekre vonatkozó eljárási szabályok is irányadók. A személyiségi jogi perben az eljáró bíróság illetékességét a károkozás helye nem alapozza meg.[43]

A sérelemdíj mértékének megállapításánál jut szerephez igazán a személyiségi jogaiban sértett felet ért *hátrány és annak mértéke* is, amihez azonban a törvény az eset összes körülményének alapos vizsgálatát és mérlegelését írja elő a bíróságok számára. Maga a jogalkotó nyújt támpontokat az alábbi szempontok kiemelésével:

a) a jogsértés súlya, azaz a nem vagyoni sérelem nagysága,
b) a jogsértés ismétlődő jellege,
c) a felróhatóság mértéke,
d) a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatása.[44]

A jogsértés súlyának, a *nem vagyoni sérelem* nagyságának különböző fokozatait és az immateriális hátrány fajtáit az élet és az ítélkezési gyakorlat alakította és alakítja a jövőben is. A nem vagyoni sérelem továbbra is kifejeződhet:

a) *Testi változásokban,* mint a mozgáskorlátozottság, csonkoltság, torzulás, egészségromlás, a test szerveinek működési zavarai, bénulás, a nemzőképesség csökkenése vagy elvesztése stb.
b) *Lelki változásokban,* mint a személyiségzavar, pszichikai fájdalom, kisebbrendűségi vagy megalázottsági érzés, lelki válság stb.
c) *Környezeti változásokban,* mint a személyiséget körülvevő társadalmi-természeti környezetnek a személyiségre hátrányos megváltozása stb.
d) *A lehetőségek változásában,* mint az életminőség csökkenése olyan helyzetből eredően, hogy az érintett lehetőségei – személyes szabadsága, magánszférája – korlátozottá válnak.[45]

Mivel a sérelemdíj elsődleges célja az immateriális hátrány *egyszeri reparációja,* ezért a törvény a sérelemdíjat *csak egy összegben* engedi meghatározni, *járadék formájában nem.*[46]

A sérelemíj a személyiségi jog megsértésekor esedékes, ezért ettől az időponttól kezdve a jogsértő személy – a kárkamat analógiájára – törvényes *késedelmi kamatot* köteles fizetni.

---

[43] BDT2017. 3756.
[44] Ptk. 2:52. § (3) bek.
[45] Petrik (2004): *i. m.* 260.
[46] A járadék formájában megítélt nem vagyoni kártérítésre leggyakrabban a sértett testi épségének és egészségének megsértése esetén került sor az esetleges állapotrosszabbodás ellensúlyozása érdekében. Ezt a célt a jövőben a jogsértés miatt kiszabott vagyoni kártérítés részeként megállapított járadék felemelésével lehet majd elérni, de a sérelemdíjnak ilyen szerepe már nem lesz, és nem is lehet.

3.1.3. A nem vagyoni hátrány és a sérelemdíj

A Ptk. szerint az követelhet sérelemdíjat az őt ért *nem vagyoni sérelemért, akit személyiségi jogában megsértettek.*[47] Az új szabályozás ellenére továbbra is kérdés, hogy a sérelemdíj megítélését megalapozza-e önmagában a személyiségi jog megsértésének ténye, vagy szükséges további immateriális hátrány bizonyítása is. A Ptk. határozott választ kívánt megfogalmazni akkor, amikor kimondja, hogy „a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkezésének bizonyítása nem szükséges".[48] Továbbra is felmerül a kérdés, hogy „hozható-e olyan ítélet, amely a személyiségi jog megsértése esetén elutasítja a sérelemdíj iránti keresetet azon az alapon, hogy a jogsértett felet nem érte nem vagyoni sérelem".[49]

Bár az erkölcsi kárra irányuló megtérítési kötelezettség kimondása *féktelen túlzásokra* adhat alkalmat,[50] mégis meg kell próbálni megfogalmazni a sérelemdíj alapjául szolgáló immateriális sérelem fogalmi elemeit. Petrik Ferenc a nem vagyoni kár meglétét szükséges elemnek tartotta, mely nem más, mint az emberi *személyiség testi vagy lelki életminőségének hátrányos megváltozása.*[51]

Pribula László és Lábady Tamás a sérelemdíj intézményének bevezetésével elérni kívánt jogalkotói cél megvalósulásának tulajdonít érdemi jelentőséget. Pribula László szerint a sérelemdíj prevenciós funkcióját kell szem előtt tartani, ezért olyan mértékű sérelemdíjat kell megállapítani, hogy azzal a jogintézmény ne veszítse el célját, jelentőségét és hatékonyságát.[52] Lábady Tamás is egyértelműen amellett foglalt állást, hogy a minimális nagyságú, úgynevezett bagatell összegű sérelemdíj megítélése nemcsak a sérelem kompenzálására, de a további jogsértéstől visszatartó preventív hatás kifejtésére sem alkalmas. Ilyen esetben a bíróság a személyiségi jogsértés megállapítása, valamint az objektív szankciók megítélése mellett elutasíthatja a sérelemdíj iránti keresetet.[53] Hasonló véleményen van Fézer Tamás is, aki szerint a sérelemdíj kompenzációs funkcióját szem előtt tartva a jogsértés jellegéből, körülményeiből, társadalomra veszélytelen voltából a bíróság juthat olyan döntésre, amelyben a sérelemdíj megítélését indokolatlannak tartja.[54] Az ilyen jellegű úgynevezett bagatell igények „kiválasztásához" Fézer a holland *„komoly jogsértés" klauzulájához* hasonlító

---

[47] Ptk. 2:52. § (1) bek.

[48] Ptk. 2:52. § (2) bek.

[49] LÁBADY (2016): *i. m.* [10] pont.

[50] DEZSŐ (1917): *i. m.* 348–349.

[51] Megállapításához pedig vizsgálni szükséges a magatartás nyomán bekövetkező állapotot, nevezetesen, hogy az emberi személyiség életminőségének csökkenése megállapítható-e, a jogsértés alkalmas volt-e olyan testi vagy lelki trauma kiváltására (például személyiségzavar, pszichés fájdalom, kisebbrendűségi vagy megalázottsági érzés, lelki válság), amely a személyiség életminőségét sértette. PETRIK (2003): *i. m.* 7.

[52] PRIBULA László (2015): A sérelemdíj és a nem vagyoni hátrány kapcsolata. In BARZÓ Tímea – JUHÁSZ Ágnes – LESZKOVEN László – PUSZTAHELYI Réka szerk.: *Ünnepi tanulmányok Bíró György professzor 60. születésnapjára.* Miskolc, Novotni Alapítvány – Lícium-Art Kiadó. 433.

[53] LÁBADY (2016): *i. m.* [13]–[15].

[54] FÉZER (2014): *i. m.* 341.

megoldás alkalmazását javasolja.[55] Fuglinszky Ádám megítélése szerint a bíróságoknak a bagatell ügyekben azt kell vizsgálnia, hogy az elszenvedett sérelem nem személyiségi jogi jogsértés, hanem például az élet általános velejárója, kockázata, a személyiségi jogi jogsértés intenzitását el nem érő, mindennapos kellemetlenség.[56]

A *Fővárosi Ítélőtábla 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával elfogadott Polgári Kollégiumi véleménye* értelmében a felperes köteles bizonyítani, hogy a kereseti tényelőadás szerinti sérelmet okozó magatartás valóban megvalósítja a személyiségi jogsértést, és azt az alperesként megjelölt személy követte el. A Ptk. azonban a sérelem bekövetkeztét a jogsértés megvalósulásával vélelmezi, ezért azt bizonyítani nem kell. A sérelemdíj jogintézményének bevezetésével a jogalkotó egyik célja az volt, hogy a külvilágban nem manifesztálódó és ezért nehezen igazolható hátrány bizonyításának kötelezettsége alól a sértettet felmentse.[57]

A kollégiumi vélemény szellemével összhangban mondta ki a *Fővárosi Ítélőtábla* is egy ítéletében, hogy a felelősség feltétele a magatartás és a sérelem közötti okozati összefüggés és a felróhatóság azzal, hogy *a személyiségi jogi sérelem feltételezi a személyiséget ért valamilyen fokú hátrányt,* amely kifejeződhet testi, lelki vagy a sérelmet szenvedő személyt körülvevő környezeti változásokban.[58]

A *Pécsi Ítélőtábla Polgári Kollégiuma* által elfogadott szakmai álláspont szerint a jogalkotó azért nem követeli meg a sérelemdíj megítéléséhez az immateriális sérelem bizonyítását, mert a személyiségben okozott hátrányok bekövetkezése és mértéke az esetek jelentős részében bizonyíthatatlan, ezért indokolt törvényi rangra emelni az ítélkezési gyakorlatban mind erőteljesebben jelentkező *köztudomású doktrínát.* Ez azt jelenti, hogy a bíróság – egyéb értékelhető peradat hiányában – az általános élettapasztalatra támaszkodva foglal állást az adott személyiségi jogsértés által a jogaiban sértett félnek okozott hátrány bekövetkezéséről és mértékéről. Ilyenkor külön bizonyítás nélkül elfogadottnak kell tekinteni az immateriális sérelem bekövetkeztét. A sérelemdíj jogintézményének bevezetésével a jogalkotó egyik célja az volt, hogy a külvilágban nem manifesztálódó és ezért nehezen igazolható hátrány bizonyításának kötelezettsége alól a sértettet felmentse.[59] A személyiségi jogaiban sértett félnek meg kell jelölnie *azt a konkrét, nem vagyoni sérelmet,* amely őt az állított jogsértő magatartás következtében érte. Az *immateriális hátrányról* pedig a bíróságnak el kell döntenie, hogy az köztudomású tényként bizonyítottnak elfogadható-e. Nemleges válasz esetén a nem vagyoni sérelemre vonatkozó bizonyítási eljárást a bíróságnak le kell lefolytatnia. A személyiségi jogi jogsértés megállapításának nem automatikus

[55] A holland fájdalomdíj fogalma értelmében fájdalomdíj csak a személyhez fűződő jogokat támadó komoly jogsértés esetén jár. A bírónak azt kell vizsgálnia, hogy a személyhez fűződő jogot sértő magatartás kellően súlyos volt-e ahhoz, hogy valamilyen sérelmet okozzon a jogaiban sértett fél pszichés állapotában. FÉZER Tamás (2011): *A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélése a polgári jogban.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 130.

[56] FUGLINSZKY Ádám (2015): *Kártérítési jog.* Új magánjog sorozat. Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 839–840. Ebből kifolyólag a személyiségi jogot ért jelentéktelen beavatkozások, illetve azok a sértések, amelyek a hétköznapok, az emberi együttélés mindennapos velejárói, nem teremtenek alapot nem vagyoni kártalanításra. GÖRÖG (2002): *i. m.* 3. sz. 1.

[57] BDT2016. 3519. II.

[58] PJD2016. 2.; lásd még: PJD2016. 4.

[59] BDT2016. 3519.

következménye a sérelemdíj megítélése.[60] A bíróság megítélése szerint az adott ügy egyedi tényállása alapján a bíróság úgy is dönthet, hogy a személyiségi jog sérelmének kiegyenlítéséhez sérelemdíj alkalmazása szükségtelen.[61] A sérelemdíj iránti igény jelentéktelen (bagatell) nem vagyoni hátrány esetén akkor is alaptalan, ha a személyiségi jogsértés objektív ténye egyébként megállapítható.[62]

A legfrissebb bírói gyakorlat tehát abba az irányba mozdult el, hogy a sérelemdíj megítéléséhez elengedhetetlen *olyan mértékű nem vagyoni hátrány megléte,* amelynek kompenzálására a sérelemdíj kiszabása alkalmas.[63] Ezt a jogértelmezést koronázza meg a *Kúria Tanácsadó Testülete* körében megfogalmazott többségi álláspont is, miszerint a személyiségi jogsértés megállapítása mellett is elutasíthatja a bíróság a sérelemdíj iránti keresetet akkor, ha a sérelmet szenvedett felet nem érte olyan nem vagyoni sérelem, amely sérelemdíj megítélésére adhatna alapot. A törvényi rendelkezések céljának csak az a jogértelmezés felel meg, amely nem marasztal olyan alacsony összegű sérelemdíj megfizetésére, amely nem alkalmas sem a sérelem kompenzálására, sem pedig a további jogsértéstől visszatartó preventív cél kifejtésére.[64] A Tanácsadó Testület jogértelmezése egyfajta megoldást jelenthet az úgynevezett bagatell sérelmek kiszűrésére is.

3.1.4. A kártérítés

A személyiségvédelem polgári jogi eszközei közül a kártérítés *szubjektív* szankciónak minősül, hiszen a jogsértő a kártérítési felelősség általános szabályai szerint kimentheti magát a felelősség alól.[65] *Kártérítésre* akkor van mód, ha a személyhez fűződő jogsérelem vagyoni károsodáshoz vezetett. Azt, hogy a kártérítés feltételei fennállnak-e, a kártérítési felelősség általános rendelkezései szerint kell vizsgálni.

---

[60] BH2016. 241.

[61] PJD2016. 1.

[62] BDT2017. 3657.

[63] „A jogsértés ténye önmagában nem váltja ki a sérelemdíjban való marasztalás kötelezettségét. Amennyiben a jogsértés jellege és körülményei alapján az állapítható meg, hogy nem vagyoni sérelem nem következett be, a sérelemdíjban való marasztalásnak nincsen helye." BDT 2016. 3519. A jogsértés megállapítása és az elégtételadás elrendelése mellett adott ügyben a sérelemdíj alkalmazása szükségtelen, mivel az alperes szűk körben, két magánszemély előtt közölte a jogsértő mondatokat, kijelentését nem a széles nyilvánosság előtt tette, nem annak szánta, továbbá annak a helyi választás eredményére nem volt semmilyen hatása, mivel az alperes polgármesterjelöltje megnyerte a választást. Így a jogsértő közlésnek nem volt értékelhető jelentősége a jogi személy felperes környezetére, személyének megítélésére. BH2016. 241.

[64] *Hozható-e olyan ítélet, amely a személyiségi jog megsértése esetén azon az alapon utasítja el a sérelemdíj iránti keresetet, hogy a sérelmet szenvedett felet nem érte hátrány?* [Ptk. 2:52.§]. Forrás: www.lb.hu/hu/content/hozhato-e-olyan-itelet-amely-szemelyisegi-jog-megsertese-eseten-azon-az-alapon-utasitja-el (A letöltés időpontja: 2018. 01. 21.)

[65] Ptk. 6:519. §.

4. A személyiségi jogok érvényesítésének jellemzői

4.1. A személyes jogérvényesítés

A személyiségi jogok *csak személyesen* érvényesíthetők.[66] A törvénynek ez a rendelkezése azt fejezi ki, hogy a személyiségi jogi jogsértés esetén megnyíló polgári jogi eszközök iránti igény nem ruházható át az élők között, és nem is örökölhető.

Annak ellenére, hogy az általános rendelkezések értelmében a *korlátozottan cselekvőképes* személy kizárólag törvényes képviselője beleegyezésével, jóváhagyásával tehet érvényes jognyilatkozatot, a személyiségi jogok érvényesítése esetén *a korlátozottan cselekvőképes kiskorú* és *cselekvőképességében részlegesen korlátozott* személy önállóan is eljárhat. Ez azt is jelenti, hogy a törvényes képviselő önállóan ebben a kérdésben nem járhat el. *Cselekvőképtelen személy* nevében törvényes képviselője léphet fel.[67] A személyes igényérvényesítés természetesen lehetőséget ad arra, hogy az igényt érvényesíteni kívánó fél ne csak személyesen járhasson el, a perben ne csak személyesen vehessen részt, hanem *jogi képviselőre bízza ügyét.* Lényeges követelmény azonban, hogy a képviselő minden esetben *a képviselt személy akaratából* járjon el. Nem adható olyan meghatalmazás, amely általánosságban jogosítja fel a meghatalmazottat, hogy a meghatalmazó személyiségi jogai védelmében, azok érvényesítésében saját belátása szerint járjon el.[68]

Az *ismeretlen helyen távollevő* személynek a személyiségi jogai védelmében való fellépéskor a törvény a *hozzátartozót* vagy *gondnokot* jogosítja fel.[69] Lehetnek azonban olyan esetek, amikor gyámhatóság tartja szükségesnek a jogvédelmet, ilyenkor kerülhet sor *gondnok* kirendelésére,[70] ami a jogosult cselekvőképességét nyilvánvalóan nem érinti.

A sérelemdíj megfizetésének kötelezettsége *a jogsértő jogutódját is terheli.* Amennyiben a jogsértő természetes személy, a kötelezettség az örökösöket az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint kötelezi.[71] A *jogosult örököse(i)* vagy jogutódja akkor követelheti a sérelemdíj, illetve a kártérítés megfizetését, ha a jogosult még életében pert indított, és igényét keresettel érvényesítette.

A magántitokkal, üzemi vagy üzleti titokkal kapcsolatos visszaélés miatt csak az léphet fel, aki a titok jogosultja.[72]

A személyhez fűződő jogokat személyesen lehet érvényesíteni, ezért az önkormányzat a város területén működő bortermelők, a gazdaság más szereplői nevében jó hírnevük megsértése miatt keresettel nem élhet. Az önkormányzat azonban a saját személyhez fűződő jogán, jó hírnevének megsértése miatt hivatkozhat arra, hogy a rossz hírét keltő kijelentések – mivel a borhamisítás nem általánosítható – rontják a megítélését, hátrányosan érintik

---

[66] Ptk. 2:54. § (1) bek.

[67] Ptk. 2:54. § (2) bek.

[68] BARZÓ (2014b): *i. m.* 293.

[69] Közeli hozzátartozók: a házastárs, a bejegyzett élettárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és nevelt gyermek, az örökbefogadó, a mostoha- és a nevelőszülő, valamint a testvér. Hozzátartozó továbbá: az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, bejegyzett élettársa, a házastárs és a bejegyzett élettárs egyeneságbeli rokona és testvére, valamint a testvér házastársa, bejegyzett élettársa. Ptk. 8:1. § (1) bek. 1–2. pont; Ptk. 2:54. § (3) bek.

[70] Ptk. 6:19–6:20. §.

[71] Ptk. 7:96. §.

[72] BH2002. 52.

a helyi turizmust, a vendéglátást, a helyi borok versenyképességét, és így az önkormányzat bevételének csökkenéséhez vezetnek.[73]

4.2. Az ügyész keresetindítási joga

Amennyiben a jogsértés egyben *közérdekbe is ütközik,* a jogosult mellett a törvény az *ügyészt is* felruházza a keresetindítás jogával, de csak az alábbi *együttes* feltételek megléte esetén:

a) az ügyész a jogérvényesítés jogával csak *a jogosult hozzájárulásával* élhet,
b) kizárólag az *objektív szankciók* alkalmazását kérheti, és
c) a jogsértéssel elért vagyoni előny megtérítése iránti igény esetén a vagyoni előnyt *közérdekű célra kell fordítani.*[74]

A Ptk. a fenti szabály alól egy kivételt enged: a *gyűlöletbeszéd* esetén az ügyész a megsértett(ek) hozzájárulása nélkül is jogosult fellépni.[75]

4.3. Keresetindítás gyűlöletbeszéd esetén

A közösség tagját érő sérelem – úgynevezett *gyűlöletbeszéd* – esetén a személyiségi jogsértés miatti igényérvényesítésnek több együttes feltételét jelöli ki a Ptk.:

a) az igényérvényesítésre *a közösség tagja* jogosult,
b) *a közösséget nyilvánosság előtt súlyosan sértő* vagy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó *sérelem* esetén,
c) a közösséget ért sérelem legyen összefüggésben *a közösség tagja személyiségének lényeges vonásával,* különösen
   ca) a magyar nemzethez vagy
   cb) valamely nemzeti,
   cc) faji, illetve
   cd) vallási közösséghez tartozásával,
d) továbbá a személyiségvédelmi igényt a jogsértéstől számított *30 napos jogvesztő határidőn* belül érvényesíteni kell.[76]

A közösség tagja a perben a személyiségi jogok megsértésének *valamennyi szankcióját érvényesítheti,* a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésének kivételével. A közösség tagját ért személyiségi jogsértés megállapításához alapos és mindenre kiterjedő tényfeltárásra van szükség. A jogilag pontosan nem körülhatárolható közösség esetében azonban hiányzik az a vezérfonal, amivel a közösséget ért sérelem átvihető a közösség tagjára.

Közösségi sérelem esetén a közösség tagja abban az esetben jogosult személyiségi jogi jogsértés miatti igényérvényesítésre, ha az a személyisége lényegét érintő, a Ptk.-ban

[73] BDT2005. 1139.
[74] Ptk. 2:54. § (4) bek.
[75] Ptk. 2:54. § (4)–(5) bek.
[76] Ptk. 2:54. § (5) bek.

nevesített *csoportot képző tulajdonság miatt éri.* A fegyveres szervek szolgálati nyugdíjba vonult hivatásos állományú tagjai nem alkotnak olyan közösséget, akiknek e csoporthoz tartozása személyiségük lényeges vonását képezi. Ennek hiányában csak a sérelmezett közléssel közvetlenül, egyedileg érintett személy rendelkezik kereshetőségi joggal.[77]

A közösséget ért jogsérelemre alapított egyéni személyiségvédelmi igény érvényesítésének *jogvesztő határideje* a nagy nyilvánosság előtti jogsértés megtörténtétől, nem pedig annak sajtóban vagy valamilyen hírközlő hálózaton (internet) való megjelenítésétől – nem az egyéni tudomásszerzés időpontjától – kezdődik. A jogsértő közlés sajtóban vagy az interneten való megjelenése akkor minősíthető nagy nyilvánosság előtt elkövetett jogsértésnek, ha maga a szerző teszi azt közzé, vagy a közzétételre az ő hozzájárulásával kerül sor, azaz ha a jogsértés nyilvánosságra kerülése a jogsértő magatartásának következménye.[78] A közösség megsértése esetén *az ügyész* az érintett(ek) hozzájárulása nélkül – az általános elévülési időn belül – indíthat keresetet.

A gyűlöletbeszéd szabályozásának hátterét az Alkotmánybíróság és a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában megjelenő azon dogmatikai fejtegetés adta, miszerint a speciális jellemzőkkel rendelkező csoportot ért jogsérelem átsugárzik a csoport tagjaira, akik így lehetnek jogosultak igényt érvényesíteni. Ilyen speciális csoport lehet a faj, a kisebbséghez tartozás és a szexuális orientáció is.

5. A sajtó-helyreigazítás

1978–2010 között a sajtó-helyreigazítás anyagi jogi szabályait az 1959-es Ptk. 79. §-a tartalmazta, amelyhez kapcsolódóan a kialakult ítélkezési gyakorlat jórészt ma is irányadó. Időközben a jogintézményre vonatkozó normaanyag átkerült a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvénybe (a továbbiakban: Smtv.). Tekintettel arra, hogy a sajtó-helyreigazítási eljárás célja a közönség megfelelő tájékoztatásához való jogának biztosítása mellett a személyiségi jogaiban sértett személy jogvédelme, a jogintézmény magánjogi ismérveinek megismerése fontos feladata a civilisztika tudományának.

A sajtó-helyreigazítás *többletvédelmet* kínál a személyiségvédelem általános szabályaihoz képest, amit a törvény által biztosított egyéb *igényeken felül* lehet érvényesíteni. A sajtó-helyreigazítás előnye a gyors reagálás, valamint a sérelem jellegéhez igazodó jóvátétel; hátránya viszont egy speciális magatartáshoz – nevezetesen a helyreigazító közlemény közzétételére kötelezéshez – való kötöttség, a jogérvényesítésnek erre való korlátozása, valamint a rövid és szigorú jogvesztő határidő.[79]

A sajtó-helyreigazítás és az általános személyiségvédelmi eljárás folyhat *párhuzamosan,* egymást kiegészítve is. Erre azért van szükség, mert[80]

a) a sajtó-helyreigazítási eljárásban a jogosult nem terjeszthet elő kérelmet a személyiségvédelem kódexbeli eszközei közül egynek a megítélésére sem, hiszen a sajtó-helyreigazítás nem terjedhet ki a személyiségi jogot sértő magatartás más

[77] BH2017. 117.
[78] BDT2015. 3294.
[79] Petrik (1992): *i. m.* 101.
[80] Barzó (2014b): *i. m.* 296.

részére (például az emberi méltóságot, becsületet sértő, durva, lekicsinylő megnyilvánulást nem lehet sajtó-helyreigazítás útján orvosolni);

b) a sajtó-helyreigazítási eljárásban *a marasztalás egyedül a helyreigazító közlemény közzétételére* irányulhat, a jogsértés egyéb következményeit (például eltiltás a további jogsértéstől, a jogsértés abbahagyására kötelezés, sérelemdíj, kártérítés) ebben az eljárásban nem lehet alkalmazni.[81]

Az érvényesített jog különbözősége miatt sem anyagi jogi, sem eljárási jogi akadálya nincs annak, hogy a sajtóban elkövetett jogsértés jellegétől függően a sértett fél a sajtó-helyreigazítással egyidejűen vagy utóbb egyéb személyiségi joga megsértése miatt is jogvédelmet igényeljen. A sajtó-helyreigazításra kötelező ítéletnek – ugyanazon ténybeli alap esetén – legfeljebb az elégtételadás módjának megválasztása körében lehet jelentősége.[82]

5.1. A sajtó-helyreigazítás jogosultja

A sajtó-helyreigazítás jogosultja lehet *bárki, akiről* a médiatartalomban valótlan tényt állítottak vagy híreszteltek, vagy *vele kapcsolatban* valós tényeket hamis színben tüntettek fel.[83] Az a személy, akinek *a jó hírnevét a médiatartalom megsértette,* lehet természetes személy és jogi személy egyaránt. Amennyiben a sajtó-helyreigazítást *jogi személy* kéri, a hamis tényállításnak a szervezetre, annak tevékenységére, létezésére és működésére kell vonatkoznia ahhoz, hogy az igény érvényesíthető legyen. Ha a valótlan tényállítás *nem a szervezetre, hanem annak valamely tisztségviselőjére, tagjára vonatkozik,* csak ők lesznek jogosultak sajtó-helyreigazítást kezdeményezni. Mivel sajtó-helyreigazítás iránti igény kizárólag *személyesen* érvényesíthető, a jó hírnév megsértésével érintett tisztségviselő és tag nevében és helyett a jogi személy nem járhat el.[84] Abban az esetben azonban, ha a sajtóközlemény a jogi személyt és a képviseletét ellátó tagját egyaránt érinti, a képviselő mind a saját nevében, mind a jogi személy képviselőjeként kérhet sajtó-helyreigazítást.[85] A sajtótermékben közölt állításokkal érintett *jogi személy jogutódja* a jogelődöt ért sérelem miatt sajtó-helyreigazítás útján *nem* kérhet jogvédelmet.[86]

Ha a médiatartalomban megjelenő valótlan tényállítás *több személyt érint,* mindegyikük csak a rá vonatkozó jogsértés miatt, saját személyiségi jogának sérelme okán érvényesíthet igényt. Az egyén perindítása, lépései a többiekre nem terjednek ki. Ez azonban nem zárja ki annak lehetőségét, hogy ezek a személyek közösen – például egyszerű pertársaság keretében – lépjenek fel jogaik érvényesítése érdekében.[87]

A jogosult személyének megállapítása tekintetében nyújt segítséget a *PK.13. számú állásfoglalás.* Eszerint az kérhetett helyreigazítást,

---

[81] BARZÓ (2014b): *i. m.* 296.
[82] BH1996. 525.
[83] Smtv. 12. § (1) bek.
[84] UDVARY Sándor (2012): Hozzáférés a médiához. In KOLTAY András – NYAKAS Levente szerk.: *Magyar és európai médiajog.* Budapest, CompLex Kiadó. 564.
[85] BDT2004. 1039.
[86] BH2014. 176.
[87] UDVARY (2012): *i. m.* 564.

a) akit a sajtóközleményben *név szerint* megjelöltek, vagy
b) akit név szerint nem jelöltek meg, de a közlés személyére vonatkozik, és a személy a sajtóközlemény tartalmából valamilyen módon *felismerhető.*

Sajtó-helyreigazítás útján az is kérhet személyiségvédelmet, *aki vitatja, hogy a sajtó által neki tulajdonított nyilatkozatot megtette.*[88] Nincs sajtó-helyreigazítás iránti kereshetőségi joga azonban annak, akinek személye a sérelmezett riport alapján sem közvetlenül, sem közvetett módon nem ismerhető fel.[89]

A sajtó-helyreigazítási kérelemből *ki kell tűnnie, hogy az kitől származik,* ki és milyen minőségben igényel helyreigazítást. Nem a sajtóra kell bízni, hogy ebből a szempontból értelmezze a kérelmet. A kereset elutasítását vonja maga után, ha a helyreigazítási kérelem és a kereset előterjesztője nem azonos személy.[90]

5.2. A jogsértő sajtóközlemény

Sajtó-helyreigazítás akkor kérhető, ha valakiről bármely médiatartalomban *valótlan tényt állítanak vagy híresztelnek, illetve vele kapcsolatban való tényeket hamis színben tüntetnek fel.*[91] A jó hírnév sérelmén túl a jogosult más személyiségi jogsértés miatt sajtó-helyreigazítási eljárásban nem érvényesíthet egyéb polgári jogi igényt még akkor sem, ha a jogsértő közlemény a valótlanságán túl sértette az érintett becsületét és/vagy emberi méltóságát is. Sajtó-helyreigazítási eljárás tárgya továbbá csak olyan sajtótermékben megjelent közlemény lehet, amelyet *jogszerűen állítanak elő.* Ellenkező esetben a bíróság a jogszabálysértően előállított sajtótermék tiltott terjesztésére kötelezné a sajtótermék készítőjét.[92]

A helyreigazítani kért *sajtóközlemény tartalmi vizsgálatának* legfőbb szempontjait a Legfelsőbb Bíróság PK 12-es számú állásfoglalása tartalmazza. Eszerint a sajtóközleményt a maga *egészében* kell vizsgálni. A kifogásolt közléseket, kifejezéseket nem formális megjelenésük, hanem *valóságos tartalmuk szerint* kell figyelembe venni. A sajtóközlemény egymással összetartozó részeit összefüggésükben kell értékelni, és az értékelésnél tekintettel kell lenni a társadalmilag kialakult közfelfogásra is. A helyreigazítást kérő személyének megítélése szempontjából közömbös részletek, pontatlanságok, lényegtelen tévedések nem adnak alapot helyreigazításra. Véleménynyilvánítás, értékelés, bírálat, valamint a társadalmi, politikai, tudományos és művészeti vita önmagában nem lehet sajtó-helyreigazítás alapja.[93]

A sajtó megsérti a személyiségi jogokat, ha a leközölt fénykép, illetőleg az ahhoz közölt szövegaláírás önmagában, külön-külön ugyan valós tényeket tartalmaz, azonban a közzétett *képnek és a képaláírásnak együttes jelentéstartalma hamis színben tünteti fel* a valóságot.[94] Szintén sértheti a személyiségi jogokat és a hiteles tájékoztatáshoz fűződő érdekeket a sajtó

[88] EBH2004. 1021.
[89] BDT2004. 1040.
[90] BDT2003. 763.
[91] Smtv. 12. § (1) bek.
[92] BDT2009. 1961.
[93] Kúria Pfv. 20.791/2017/4. [20].
[94] BDT2010. 2217.

eljárása, ha a riportalanyhoz feltett kérdések hozzájárulás nélküli megváltoztatása a riport eredeti szövegének tartalmi torzulását eredményezi.[95] Ugyanez a helyzet akkor is, ha a sajtó valamely nyilatkozat lényeges értelmének megváltoztatásával, a nyilatkozat egyes érveinek kihagyásával vagy átcsoportosításával tünteti fel hamis színben a valóságot.[96]

A jó hírnév védelméhez fűződő személyiségi jog megsértését valósítja meg a sajtó, ha a közlés során valamely történetet *egyoldalúan mutat be,* az érintett személlyel kapcsolatosan *kizárólag a hátrányos tényeket emeli ki,* míg az előnyös körülményeket – így az üggyel összefüggő jogerős bírósági döntés lényeges megállapításait – elhallgatja. *A valós* tények elhallgatása akkor eredményez személyiségi jogsértést, ha azáltal a sajtóközlemény a valóságot hamis színben tünteti fel, és az így kialakult hamis látszat alkalmas a személy megítélésének hátrányos befolyásolására. A műfaj nem adhat felmentést a jogsértésért való felelősség alól.[97]

Az *interneten közzétett honlap* a sajtó-helyreigazítás anyagi jogi szabályának alkalmazhatósága szempontjából nem minősíthető időszaki lapnak.[98] A *fizetett hirdetményben* közzétett valótlan tényállítás is helyreigazítási kötelezettséget von maga után.[99]

5.2.1. A sajtóközlemény jogsértő jellegének hiánya

Nincs lehetőség sajtó-helyreigazításra, ha a jogosult sérelme nem a jó hírnév sérelmét jelentő valótlan tény állításával, híresztelésével vagy valós tények hamis színben való feltüntetésével következik be. Így például az, hogy egy írás mit sugall, sajtó-helyreigazítás tárgya nem lehet, mivel nem felel meg ennek a kritériumnak.[100] Szintén nem lehet sajtó-helyreigazítás tárgya a *véleménynyilvánítás, értékelés, bírálat, valamint a társadalmi, politikai, tudományos és művészeti vita,* amely önmagában nem lehet sajtó-helyreigazítás alapja.[101] Így például, ha a sajtóközlemény a közhatalmat gyakorló testületben tevékenykedő személyek határozatát, annak indokait és a határozat utóéletét a valóságnak megfelelően ismerteti, azt követően mindazok a kifogások, amelyet a szerző a határozatot hozó személyek szaktudásával, hozzáértésével elfogultságával, mögöttes szándékával, rosszindulatával stb. kapcsolatban kifejt, a határozatot hozó személyekkel szembeni véleménynyilvánításnak, értékítéletnek, kritikának minősül, amely nem sérthet jó hírnevet.[102] Való tény jogi megítélésére vonatkozó *véleményeltérést kifejező szakmai vita* szintén nem lehet sajtó-helyreigazítás tárgya.[103] A szerkesztői szabadság azonban csak a *kiegyensúlyozott tájékoztatás* törvényi követelményének érvényre juttatásával együtt értelmezhető.[104]

---

[95] BH1992. 688.
[96] BH1983. 152.
[97] BDT2010. 2366.
[98] BDT2006. 1340.
[99] EBH2000. 299.
[100] BDT2014. 3192.
[101] Kúria Pfv. 20.791/2017/4. [20] és a PK 12. számú állásfoglalása.
[102] BH2012. 240.
[103] BH1992. 753.
[104] BH2015. 144.

Bizonyos esetekben a vélemény és a tényállítások elhatárolása kifejezetten nehéz, összetett kérdés. Ilyenkor segít az alábbi úgynevezett *bizonyíthatósági teszt*[105] alkalmazása: az a közlés, amelynek valósága vagy valótlansága bizonyítható, az tény; amelynek valóságtartalma nem bizonyítható, az vélemény.[106] Bár a véleménynyilvánítás önmagában nem ad alapot sajtó-helyreigazításra, kivételesen mégis sor kerülhet rá akkor, ha *valótlan tényállításon alapul, burkoltan valótlan tényállítást fejez ki,* illetőleg a valóságot hamis színben tünteti fel.[107]

Gyakran előfordul, hogy a sajtó valamilyen fórumon elhangzottakról, illetve eljárás vagy vita során kifejtett álláspontról tudósít. Az újságírónak, tudósítónak ilyenkor az a kötelessége, hogy a véleményt *valóságos tartalma és értelme szerint, híven adja vissza.* A közlés hűségéhez hozzátartozik, hogy vitás kérdésekben *az egymással ütköző véleményeket egyaránt* ismertesse, mert az egyoldalú ismertetés az adott vélemény pontos közlése mellett is jogsértő lehet. Ha a sajtóközlemény a megbírált személyt *tévesen idézi,* és ezzel a megbírált személyiségét érintően tesz vagy fejez ki valótlan tényállítást, akkor már helye lehet sajtó-helyreigazításnak. Az ebben a körben kialakult ítélkezési gyakorlat azonban nem mindig egyértelmű. Az egyik ügyben a Pécsi Ítélőtábla azt mondta ki ítéletében, hogy a sajtó-helyreigazítási perben *a sajtót a sajtóközlemény valóságtartalma tekintetében nem terheli bizonyítási kötelezettség,* ha fontos közérdekű kérdésekkel kapcsolatos *hivatalos sajtótájékoztatóról* valóság- és szöveghűen tudósít, feltéve, ha pontosan megjelöli a nyilatkozat valóságtartalmáért felelős tájékoztatást adó személyét, és legalább megkísérli még lapzárta előtt a nyilatkozattal érintett álláspontjának beszerzését. Ennek indokaként az ítélőtábla úgy fogalmazott, hogy ha a sajtóközlemény a közérdeklődés homlokterében álló olyan, harmadik személytől származó állításokat a valósághoz híven ad tovább (híresztel), amelyekért az állítások közzétevője felelősségre vonható, a sajtó *helyreigazításra nem kötelezhető, mert az sértené a vélemény- és sajtószabadság alkotmányos alapjogát* és a sajtónak a közérdekű problémák megvitatásában játszott fontos szerepét.[108] A Szegedi Ítélőtábla azonban úgy foglalt állást egy másik ügyben, hogy a sajtó-helyreigazítást a mástól szerzett értesülések továbbadása, közlése, híresztelése is lehetővé teszi, akár *az olyan valótlan tartalmú sajtóközlemény miatt is, amely egyébként híven közli más személy tényállítását, nyilatkozatát,* és a sajtó a sértett félnek is lehetőséget biztosított arra, hogy kifejtse álláspontját. A sajtószervnek kell a közlés valóságát bizonyítani akkor is, ha a tényállítás nem tőle származik, hanem a más által elmondottakat teszi közzé.[109]

Ez utóbbi vélemény szorosan összefügg a PK 14. számú állásfoglalásban foglaltakkal, miszerint „a sajtóközlemény *kifogásolt tényállításának valóságát a sajtószerv köteles bizonyítani.* Az olyan sajtóközlemény valóságát is általában a sajtószerv köteles bizonyítani, amely híven közli más személy tényállítását, nyilatkozatát, vagy átveszi más szerv (sajtószerv) közleményét."[110]

---

[105] Lingens v. Austria (judgment of the European Court of Human Rights of 8 July 1986, Series A. no. 103.) Forrás: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22dmdocnumber%22:[%22695400%22],%22itemid%22:[%22001-57523%22] (A letöltés időpontja: 2018. 01. 21.)

[106] BDT2012. 2653.

[107] BH1983. 354.

[108] BDT2010. 2308.

[109] BDT2012. 2653.

[110] PK 14. sz. állásfoglalás.

A vélemény és a tény közlése között az a meghatározó különbség, hogy míg a mástól szerzett tudomáson alapuló tényállítás valóságáért *a médiatartalom-szolgáltató felel,* addig a vita során elhangzott kölcsönös vélemények, valamint a vita tárgyára vonatkozó állítás tartalma miatt *nem tehető felelőssé.* Így például *közszereplő politikus* magatartásának értékelése, bírálata nem lehet sajtó-helyreigazítás tárgya. A valóságnak megfelelően ismertetett tényekben megnyilvánuló magatartás minősítése miatt sajtó-helyreigazítás eredményesen nem követelhető.[111] *Politikai nézetek ismertetése* önmagában szintén nem képezheti sajtó-helyreigazítás alapját.[112]

A bíróság nem dönthet az ellentétes nézetek között, nem bírálhat el vitatott nézeteket. Ennek megfelelően *hamis tény állítására* akkor kerül sor, ha a médiatartalom szolgáltatója az elsődleges forrása a valótlannak bizonyult tényállításnak. *Híresztelésről* azonban akkor beszélhetünk, ha a médiatartalom szolgáltatója nem a saját állítását teszi közzé, hanem más által állított tényeket ad tovább (terjeszt). Az erre való hivatkozás a – bírói gyakorlat szerint – nem mentesíti a médiatartalom-szolgáltatót, mivel a sajtónak kellő körültekintéssel kell eljárnia minden olyan esetben, amikor mások állításait *közvetíti tényként* – és nem véleményként – a közönség felé.[113]

A helyi önkormányzat közgyűlésén, a napirend előtti felszólalás a közgyűlés ügykörébe tartozik. Következésképpen az erről tudósító sajtót – ha a tudósítás tartalmilag megfelel a felszólalásnak – nem terheli a valóság bizonyításának kötelezettsége.[114] Nincs helye sajtó-helyreigazításnak, ha a sajtó a valóságnak megfelelően ad ismertetést a jogszabályban szabályozott eljárási rend keretei között meghozott fegyelmi határozatról.[115]

Való ténynek hamis színben való feltüntetése oly módon követhető el, hogy a médiatartalom-szolgáltató az egyébként igaz állításokat (helyesnek tűnő véleményeket) oly módon szerkeszti össze, hogy abból az átlagos olvasó, néző vagy hallgató *téves következtetésre juthat:* olyanra, amelyet tényekkel a tartalomszolgáltató nem támasztott alá.[116]

5.2.2. Határozatok, bűnügyek

Nincs helye sajtó-helyreigazításnak, ha a sajtószerv valamely büntetőeljárás jogerős befejezése előtt a valóságnak megfelelően tájékoztatta olvasóit a vádirat tartalmáról, a nyilvános tárgyalásról vagy a nem jogerős büntető bírósági ítéletről. Ha a sajtóközlemény megfelel a vádirat, büntetőítélet tartalmának, azt valósághűen ismerteti, nem lehet sajtó-helyreigazítást kérni. Nincs helye tehát sajtó-helyreigazításnak, ha a sajtószerv valamely büntető-, polgári, közigazgatási eljárás befejezése előtt a valóságnak megfelelően tájékoztat az eljárásban megállapított tényről.[117] Sajtó-helyreigazítási perben nincs lehetőség annak

[111] BDT2008. 1737.
[112] BH1993. 493.
[113] UDVARY (2012): *i. m.* 566.
[114] BDT2006. 1446.
[115] BH2002. 432.
[116] Például „[e]gy társadalmi kérdésben folytatott vita során az arra történő utalás, hogy az ügynöknyilvánosságot ellenző személy ezt személyes érintettség miatt teszi, tartalmilag azt jelenti, hogy az adott személy egykor maga is ügynök lehetett, ez sérti a jóhírnevet". BH2007. 151.
[117] BH2004. 273.

vizsgálatára és megállapítására sem, hogy az érintett *személy elkövette-e a terhére rótt cselekményt,* vagy sem, mert ebben az ügyben a bíróság hivatott dönteni. Fontos azonban, *hogy a tudósítás ne mondjon előre ítéletet* az érintett felett, és ne jelölje meg kétségtelen tényként az adott bűncselekmény elkövetőjeként azt a személyt, akit ezzel még csupán vádolnak. Emiatt az első fokon hozott büntetőítélet esetében mindig jelezni kell, ha az ítélet még nem jogerős, mert e körülmény elhallgatása kimeríti a jogsértés tényét. Ha a büntetőeljárás nem az érintett elmarasztalásával fejeződik be, a sajtó – *az érintett személy kívánságára* – erről is köteles az olvasóit díjtalanul tudósítani. Ez minden olyan esetre vonatkozik, amikor a büntetőeljárás végül is a közleményben foglaltaktól a vádlott számára kedvezőbb eredménnyel fejeződik be, azaz a vádlott személyének megítélését jelentősen kedvezőbbé teszi: részbeni felmentést ad, kisebb súlyú bűncselekményben állapítja meg a bűnösséget, rehabilitációt jelöl ki, vagy az eljárást más okból megszüntetik.[118] Személyhez fűződő jogot sért az, aki nem jogerős, elsőfokú büntetőítéletben megállapított tényállás alapján a sértettet bűnösnek állítja be, és utóbb a másodfokú bíróság a büntetőeljárást megszünteti.[119] Szintén sajtó-helyreigazításra ad alapot az olyan tartalmú sajtóközlemény, amely az elítélt, de rehabilitált személynek csupán az elítéltetéséről ad hírt.[120]

A sajtószerv nem kötelezhető arra, hogy a rendőrség által tartott sajtótájékoztatón elhangzott tényállítások valóságtartalmát ellenőrizze; nem sérti az ártatlanság vélelmét és a személyiségi jogokat a sajtóközlemény, ha a rendőrségi sajtótájékoztatón elhangzottakkal egyezően arról tudósít, hogy az eljárás alá vont felperessel szemben a sajtótájékoztató tárgyát képező eljáráson kívül az ország más részein elkövetett hasonló cselekmények miatt is büntetőeljárás van folyamatban.[121]

5.3. A sajtó-helyreigazítás kötelezettje: a médiatartalom-szolgáltató

Az Smtv. szerint *bármely médiatartalomban* megjelent valótlan tényállítás alapjául szolgálhat sajtó-helyreigazítási eljárás lefolytatásának. *A kötelezettek köre* így jóval tágabb a 2011. január 1-jéig hatályban lévő szabályokhoz képest, amikor csak a televízió, a rádió és a nyomtatott sajtó volt kötelezett. A hatályos jogszabályi rendelkezések értelmében jelenleg *bármely médiatartalom-szolgáltató* felelőssége megállapítható.

Médiatartalomnak minősül a médiaszolgáltatás során nyújtott, valamint a sajtótermékek által kínált tartalom.[122] *Médiatartalom-szolgáltató* pedig maga a médiaszolgáltató, illetve bármely médiatartalom szolgáltatója.[123] *Médiaszolgáltató* az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely szerkesztői felelősséggel rendelkezik a médiaszolgáltatás tartalmának megválasztásáért, és meghatározza annak összeállítását. A szerkesztői felelősség a médiatartalom kiválasztása és összeállítása során megvalósuló tényleges ellenőrzésért való felelősséget jelenti, és nem eredményez szükségszerűen jogi felelősséget a médiaszolgáltatás

[118] PK 14. sz. állásfoglalás II–III.
[119] BDT2011. 2481.
[120] BH1988. 98.
[121] BH2002. 51.
[122] Smtv. 1. § 7. pont.
[123] Smtv. 1. § 8. pont.

tekintetében.[124] Ennek megfelelően a nyomtatott vagy internetes sajtótermékek, a televíziók, a rádiók és a lekérhető médiaszolgáltatások keretében elhangzottak vagy leírtak is alkalmasak lehetnek arra, hogy sajtó-helyreigazítás alapjául szolgáljanak. Az internetes sajtótermékekben megjelent cikkekhez fűzött *olvasói kommentárok* alapesetben azonban nem minősülnek szerkesztett tartalomnak, és így nem a sajtótermék részei, tehát nem médiatartalmak. Ennélfogva ezekkel szemben helyreigazítási jog sem létezik.[125]

Sajtóterméknek nevezzük

a) a napilap és más időszaki lap egyes számait, valamint az internetes újságot vagy hírportált,
b) amelyet gazdasági szolgáltatásként nyújtanak,
c) amelynek tartalmáért valamely természetes vagy jogi személy *szerkesztői felelősséget visel,* és
d) amelynek *elsődleges célja* szövegből, illetve képekből álló tartalmaknak a nyilvánossághoz való eljuttatása tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából,
e) nyomtatott formátumban vagy valamely elektronikus hírközlő hálózaton keresztül.[126]

A *szerkesztői felelősség* a médiatartalom kiválasztása és összeállítása során megvalósuló tényleges ellenőrzésért való felelősséget jelenti, és nem eredményez szükségszerűen jogi felelősséget a sajtótermék tekintetében. Gazdasági szolgáltatás az önálló, üzletszerűen – rendszeresen, nyereség elérése érdekében, gazdasági kockázatvállalás mellett – végzett szolgáltatás.[127]

A sajtó-helyreigazításra kötelezettek körét a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) határozza meg az alábbiak szerint:

a) médiaszolgáltató,
b) sajtótermék szerkesztősége, illetve
c) a hírügynökség.[128]

A nyomtatott vagy internetes sajtótermék *szerkesztősége* nem önálló jogi személy, így a helyreigazítás körén kívül perbeli jogképességgel sem rendelkezik. Ezért a szerkesztőséget csak a helyreigazítás teljesítésére lehet kötelezni, *egyéb marasztalásnak* (perköltség, bírság) *vele szemben nincs helye.* Tehát a sajtó-helyreigazítási eljárás hatályos szabályozása az igényérvényesítést nem a szerkesztőséggel, hanem a *médiatartalom-szolgáltatóval* szemben teszi lehetővé. Bármely médiatartalom szolgáltatója a sajtótermék (napilap, időszaki lap, internetes újság, hírportál) útján médiatartalmat szolgáltató természetes vagy jogi személy lehet, amely a tartalomért szerkesztői felelősséget visel.[129]

---

[124] Smtv. 1. § 2. pont.

[125] KOLTAY András (2014): A sajtó-helyreigazítási jog. In CSEHI Zoltán – KOLTAY András – NAVRATYIL Zoltán: *A személyiség és a média a polgári és a büntetőjogban. Az új Polgári Törvénykönyvre és az új Büntető Törvénykönyvre tekintettel*. Budapest, CompLex Kiadó. 307–308.

[126] Smtv. 1. § 6. pont.

[127] Smtv. 1. § 6. pont.

[128] Pp. 495. § (1) bek.

[129] BDT 2011. 2505.

5.4. Sajtó-helyreigazítás kérése (kötelező előzetes eljárás)

Ha valakiről bármely médiatartalomban valótlan tényt állítanak, híresztelnek vagy vele kapcsolatban való tényeket hamis színben tüntetnek fel, az követelheti olyan helyreigazító közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlés mely tényállítása valótlan, illetve megalapozatlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben, és ehhez képest melyek a való tények.[130]

A helyreigazító közlemény közzétételét az érintett személy vagy szervezet az általa vitatott közlemény közzétételétől számított 30 napos jogvesztő határidőn belül, írásban kérheti a médiaszolgáltatótól, a sajtótermék szerkesztőségétől vagy a hírügynökségtől (sajtószerv),[131] azonban a nyilatkozattal szemben szigorú alaki követelmények nincsenek. A kérelmet *az érintett személyesen* vagy *képviselője útján* terjesztheti elő. A kérelemben meg kell jelölni a sérelmezett közleményt, a valótlan, illetve hamis színben feltüntetett tényállításokat és – feltéve, hogy ezek közzétételét is igényli – a valós tényeket. A 30 napos határidő úgynevezett *anyagi jogi határidő,* ami azt jelenti, hogy a médiához intézett kérelemnek igazolhatóan az előírt határidőn belül *meg is kell érkeznie a címzetthez.* Ennek igazolása a kérelmező kötelezettsége (például tértivevény). E határidő elmulasztása esetén nincs lehetőség igazolásra,[132] az a sajtó-helyreigazításhoz való alanyi jog elvesztésével jár. Fontos azonban, hogy csak a helyreigazítás követelése iránti jog vész el, *a személyiségi jog védelmének egyéb eszközei továbbra is igénybe vehetők.* A sajtó-helyreigazítás *jogintézménye azt szolgálja,* hogy a más személyére vonatkozó valótlan tény állítása, híresztelése, illetve a vele kapcsolatban álló tények hamis színben való feltüntetése esetén a lehető legrövidebb időn belül, még a közlés újszerűségekor biztosítsa a jogvédelmet. Az információ nyilvánosságra kerülése után hosszabb idő elteltével a sajtó-helyreigazítás már nem tölti be funkcióját, ezért a sajtó-helyreigazítási eljárás megindítására megszabott határidők figyelembevétele még akkor sem mellőzhető, ha a jogsértésre internetes hozzáféréssel rendelkező online sajtóterméken keresztül – a kereset benyújtásakor is elérhető módon – került sor.[133] Az előzetes eljárás hiányosságainak értékelésére – így annak vizsgálatára, hogy határidőben történt-e a helyreigazítási kérelem előterjesztése – csak a bíróság ítéletében kerülhet sor.[134]

Vita tárgyát képezheti *a határidő kezdete.* Nyomtatott sajtótermék esetében a határidő kezdőnapja *a megjelenés napja,* ami igazán csak napilapok esetén egyértelmű. Időszaki lapok esetében a határidő kezdete az a nap, amikor a nyomtatott sajtótermék a terjesztést követően az olvasók számára megismerhetővé válik. Amennyiben később kezdik terjeszteni a lapot a rajta feltüntetett időpontnál, akkor ez a későbbi időpont lesz az irányadó.[135] Amennyiben a tényleges megjelenés a megjelöltnél korábbi, akkor ez csak akkor irányadó, ha a helyreigazítást kérő a korábbi megjelenésről tudott, s ez bizonyítható. *Lineáris*

[130] Smtv. 12. § (1) bek.

[131] Smtv. 495. § (1) bek.

[132] PK 13. számú állásfoglalás. A sajtó-helyreigazítás sajtószervtől való igénylésére nyitva álló 30 napos határidő anyagi jogi jellegű, így a kérelemnek a határidő utolsó napján meg kell érkeznie a médiaszolgáltatóhoz. Amennyiben a fél ezt a határidőt elmulasztja, elveszti az anyagi jogi jogosultságát arra, hogy a sérelmezett közlés tekintetében helyreigazítási igénnyel éljen. BDT 2013. 3039.

[133] BDT2013. 2885.

[134] BDT2008. 1853.

[135] BH1986. 22.

médiaszolgáltató esetében a műsorrendből lehet kideríteni a közzététel időpontját, ami műsorváltozás esetén természetesen igazodik az új időponthoz. *Internetes újság vagy hírportál* esetében a sérelmezett közlemény elérhetővé tétele (feltöltése, kiposztolása) napján kezdődik a határidő még akkor is, ha csak jóval később ér el a jogaiban sértett félhez a valótlan hírközlés.[136]

A kérelemnek tartalmaznia kell, hogy az érintett jogosult a kifogásolt sajtóközlemény *mely tényállásának helyreigazítását* kéri.[137] Az Smtv. értelmében a kérelemben azt is meg kell jelölni, hogy *melyek a valós tények.* A jogosult azonban – választás szerint – helyreigazító közleményként *válaszlevele közzétételét* is kérheti. Nem tesz eleget a jogosult a kötelezettségének, ha nem az impresszumban közölt adatokat tünteti fel a postai küldeményen, ezért a posta „a cím nem azonosítható" jelzéssel küldi azt vissza.[138]

A határidőben kért helyreigazítást *csak akkor lehet megtagadni,* ha

a) a helyreigazítást nem az arra jogosult kérte,
b) a kérelem *elkésett,* azaz 30 napon belül nem érkezett meg a kötelezetthez,
c) a kérelem nem tartalmazza a sérelmezett közleményt, a valótlan, illetve hamis színben feltüntetett tényállításokat és – feltéve, hogy ezek közzétételét is igényli – a valós tényeket,
d) a kérelemben előadottak valóságát a kötelezett nyomban meg tudja cáfolni.[139]

5.5. A helyreigazítás

A helyreigazítás történhet *peren kívül,* illetőleg *a bíróság határozata alapján.*

5.5.1. Helyreigazítás peren kívül

A helyreigazítás peren kívüli, önkéntes teljesítésének *határidejét* az Smtv. határozza meg az alábbiak szerint:

a) napilap, internetes sajtótermék és hírügynökség esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő öt napon belül,
b) lekérhető médiaszolgáltatás (egyénileg, tetszőleges időpontban lekérhető és megnézhető, meghallgatható műsorszám) esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő *nyolc napon belül,*
c) más időszaki lap esetében az igény kézhezvételétől számított nyolc napot követően *a legközelebbi számban,*
d) *lineáris médiaszolgáltatás* (magáncélú weboldalak) esetében pedig ugyancsak *nyolc napon belül.*[140]

[136] UDVARY (2012): *i. m.* 567.
[137] BH1992. 308.
[138] BDT2015. 3372.
[139] Pp. 495. § (2) bek.
[140] Smtv. 12. § (2) bek.

Időszaki lap esetén a helyreigazítást az igény *kézhezvételétől számított 8. nap elteltét* követő első lapszámban kell közölni.[141] Ha a sajtó-helyreigazítási kérelem a lapzárta napján érkezik, a helyreigazítást a szerkesztőség nem a lapzárta után közvetlenül megjelenő, hanem a rákövetkező lapszámban köteles közölni.[142] Az igény kézhezvételét követő nyolc napon belül sajtó-helyreigazító közlemény közzétételének kötelezettsége terheli a napilapot akkor is, ha az igény a napilap havonta megjelenő mellékletében közzétett közlemény helyreigazítására irányul.[143]

A sajtó-helyreigazítás akkor tölti be rendeltetését, ha a jogsértést elkövető sajtószerv *maga ismeri el a tévedését, és közli egyértelműen, hogy mely korábbi állításai voltak valótlanok.* A helyreigazítás nem azonos a sérelmet szenvedett nyilatkozatának közzétételével, illetve a sajtóközleményt cáfoló nyilatkozatának közlésével. A sajtószerv helyreigazítási kötelezettségének kivételesen akkor tehet eleget a sérelmet szenvedett személynek a valótlan közlés cáfolatára vonatkozó nyilatkozatának közzétételével, ha ezt az érintett személy helyreigazításként elfogadja.[144]

Amennyiben a sajtószerv – a fent megjelölt határidőn belül – a megjelölt helyreigazító közleményt az abban megjelölt szöveggel pontosan *közzéteszi,* az ügy befejeződött. A sajtószervnek ugyanis nincs joga a megadott szöveget *megváltoztatni* vagy helyreigazító jellegét palástolni. Arra azonban van lehetőség, hogy a helyreigazítás közlésének időpontjában megállapodjanak.

5.5.2. Helyreigazítás perben

Amennyiben a helyreigazítás közzétételére irányuló kötelezettségét a sajtószerv *nem a kiszabott határidőn belül vagy nem a helyreigazítási kérelemnek megfelelően teljesíti,* a helyreigazítást igénylő ellene pert indíthat a helyreigazító közlemény közzététele iránt. Ha a perindítást nem előzte meg a sajtószerv előtti kötelező előzetes eljárás, a bíróság a keresetlevél visszautasításával egyidejűleg tájékoztatja a felperest az előzetes eljárás feltételeiről.

A perben a sajtószerv – például sajtótermék szerkesztősége – félként jár el akkor is, ha egyébként nincs perbeli jogképessége. A perre annak a törvényszéknek van *hatásköre és kizárólagos* illetékessége, amelynek területén *az alperes székhelye,* illetve *lakóhelye* található.

A keresetlevelet *a közlési kötelezettség utolsó napjától számított tizenöt napon belül* kell benyújtani; e határidő elmulasztása esetén igazolásnak van helye. A keresetlevél fontos tartalmi eleme a határozott tartalmú helyreigazító közlemény, a sérelmezett közlemény, a valótlan, illetve hamis színben feltüntetett tényállítások és – feltéve, hogy a felperes ezek közzétételét is igényli – a valós tények megjelölése, továbbá az arra vonatkozó tények előadása, hogy a felperes a helyreigazítást törvényes határidőben igényelte az alperestől. A keresetlevélhez csatolni kell (többek között) az arra vonatkozó igazolást, hogy a felperes a helyreigazítást törvényes határidőben igényelte az alperestől, és a kifogásolt közleményt tartalmazó sajtóterméket, ha az rendelkezésre áll.[145]

---

[141] BDT2015. 3323.
[142] BH1991. 390.
[143] BH1990. 469.
[144] BDT2010. 2230.
[145] Pp. 496. § (1)–(5) bek.

A bíróság előtti peres eljárás egésze *soron kívül zajlik,* a gyorsaság az egész eljárásra jellemző, hiszen a cél csak így érhető el. Ezért ha a keresetlevél perfelvételre alkalmas, akkor a bíróság legkésőbb a keresetlevél előterjesztésétől *számított tizenötödik napra kitűzi* a perfelvételi tárgyalást, amelyre a feleket idézi. Ha a keresetlevél csak a bíróság intézkedését követően válik tárgyalásra alkalmassá, a tárgyalás kitűzésére előírt határidő kezdő időpontját ettől az időponttól kell számítani. A tárgyalási időköz legalább három nap.[146] A bíróság a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követően *nyomban megtartja az érdemi tárgyalást.* Bizonyítás felvételének csak olyan bizonyítékokra vonatkozóan van helye, amelyek a tárgyaláson rendelkezésre állnak, vagy amelyeket a felek legkésőbb a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig felajánlottak. A perben utólagos bizonyításnak nincs helye.[147]

A sajtó-helyreigazítási perben *a bizonyítási teher is megfordul,* tehát *az alperesi médiaszolgáltatónak kell bizonyítania,* hogy a felperes állításával szemben a sérelmezett állítás megfelel a valóságnak, vagy a helyreigazítás a jogszabályi követelmények betartásával megtörtént. A bíróság ez utóbbi esetben azt vizsgálja, hogy

a) a sajtószerv a helyreigazítást *jogosan tagadta-e meg,*
b) az önként teljesített helyreigazítás mind *szövegében, mind módjában megfelelő volt-e.*[148]

A válaszlevél jellegénél fogva rendszerint *többet tartalmaz,* mint a közlemény tényállításainak megjelölése és valótlanságuk kijelentése, mivel a jogosult ki szokta fejteni álláspontját, véleményét, s a közlemény teljes mondanivalójával vitába száll.[149] Ha a sajtószerv a válasz egészét nem akarja közölni, módja van arra, hogy annak szellemében a valótlan tényállításokat megjelölje, és a való tényeknek megfelelő helyreigazítást tegyen közzé. Amennyiben a jogosult ezzel nem elégszik meg, a bíróság fogja eldönteni, hogy a helyreigazítás megfelelt-e a törvény rendelkezéseinek.

A *marasztaló ítéletnek* három eleme van:[150]

1. *a közlemény szövege,* amelynek tartalmaznia kell, hogy *melyek a valótlan* vagy hamis színben feltüntetett *tényállítások,* és melyek a *való tények* (ha ez nem sérti a helyreigazítást kérő érdekeit);
2. *a közzététel módja,* miszerint a helyreigazító közleményt *hasonló módon és terjedelemben* kell közzétenni, ami azt jelenti, hogy a helyreigazítást ugyanabban a rovatban vagy ugyanazon az oldalon, azonos tördeléssel és betűtípussal kell hozni. Tehát amennyire feltűnő módon történt a jogsértő tudósítás, ugyanolyan feltűnőnek kell lennie a helyreigazításnak is;

[146] Pp. 497. § (1) bek.
[147] Pp. 498. § (1) bek.
[148] UDVARY (2012): *i. m.* 569.
[149] I. Helyreigazító közleményként a jogosult a válaszlevele közzétételét is kérheti. Ha a sajtó a válaszlevelet nem közli, a jogosult a válaszlevél tartalmi körén belül a bíróságtól keresettel kérheti helyreigazító közlemény közzétételének az elrendelését. Ha a bíróság a keresetnek helyt ad, határozatában – a kérelem és az ellenkérelem korlátai között – belátása szerint állapítja meg a helyreigazítás szövegét, és ennek közlésére az alperest határidő kitűzésével kötelezi. II. A helyreigazítási közleményből – a maga egészét, összefüggéseit is tekintve – ki kell tűnnie annak, hogy a kifogásolt sajtóközleménynek mely tényállítása valótlan, mely tényeket tüntetett fel hamis színben, illetve hogy melyek a való tények. A közlemény szövege nem alakítható úgy, hogy ezáltal tartalma elveszítse helyreigazító jellegét. PK 15. számú állásfoglalás.
[150] BARZÓ (2014b): *i. m.* 308.

3. *a közzététel időpontjának* meghatározása, hozzáfűzve ezekhez a marasztaló (közzétételre kötelező) rendelkezést.[151]

A bíróság – ha a sajtó-helyreigazítást kérő kérelmének és keresetének sajátosságai indokolják – a helyreigazítás közzétételének idejét előírhatja a jogerős ítélet meghozatalához képest *meghatározott hónap és nap megjelölésével* is.[152]

A sajtó-helyreigazítási kérelemnek *nem szükségképpeni eleme a valós tények megjelölésére irányuló igény,* ez csupán lehetőség a jogosult számára. Amennyiben a kérelem megjelöli, hogy a sajtó mely tényeket állított valótlanul, illetőleg mely tényeket tüntetett fel hamis színben, továbbá határozott kérelmet tartalmaz annak helyreigazítására, azaz kifejezi azt az igényt, hogy a sajtó jelölje meg, hogy az adott tényállítások valótlanok, úgy a helyreigazítási kérelem a törvényi feltételeknek megfelel.[153] A sajtó-helyreigazításként közzétenni kért válaszlevelet terjedelmes volta ellenére helyreigazítási kérelemként kell elfogadni.[154] Ha a valótlan tényállítás fényképen ábrázolt személyekre vonatkozik, a helyreigazítás során indokolt lehet a fénykép ismételt közlésére is kötelezni az alperest.[155]

A bíróság a sajtó-helyreigazítás iránt indított perben *nem határozhat* a *személyiségi jog megsértésének* egyéb jogkövetkezményei iránt támasztott *igény tekintetében.* Amennyiben sajtó-helyreigazításnak az adott esetben nincs helye, ez nem jelenti azt, hogy a személyre sérelmes értékelés, véleménynyilvánítás alapján egyáltalán nincs lehetőség jogi védelemre. Ilyenkor lehet *egyéb személyiségvédelmi eszközt* igénybe venni, például a kifejezésmódban indokolatlanul bántó, lekicsinylő, lealacsonyító, durván sértő kifejezések használata nem sajtó-helyreigazítás tárgya.[156]

A sajtó-helyreigazítási perben született ítélet ellen az általános szabályok szerint *van helye fellebbezésnek,* amelyet az illetékes ítélőtábla bírál el.

6. A képmáshoz és hangfelvételhez való jog érvényesítése iránti per (képmásper)

A képmásperre vonatkozó rendelkezések a 2015. évi XI. törvénnyel kerültek bele még az 1952-es Pp.-be. E pertípus a sajtó-helyreigazítási perhez hasonló *különleges per,* mivel a jogérvényesítés módját tekintve e pertípusnál is két szakaszban történik az igényérvényesítés. Másrészt ez a pertípus ugyanúgy a hatékonyságot célzó gyorsított eljárási rend mellett zajlik. Erre tekintettel a törvény a képmásper szabályozását a sajtó-helyreigazítási per mintájára alakítja, és szerkezetéhez igazítja.

Amennyiben valakinek a képmáshoz vagy a hangfelvételéhez való jogát megsértették, akkor választása szerint indíthat általános személyiségvédelmi pert vagy képmáspert. Természetesen a két per megindítására akár párhuzamosan is van lehetőség. Tekintettel azonban

[151] PETRIK (1992): *i. m.* 118–119.
[152] BDT2017. 3746.
[153] BDT2007. 1702.
[154] BH1993. 23.
[155] BH1992. 456.
[156] BARZÓ (2014b): *i. m.* 309.

arra, hogy a képmásper és a személyiségvédelmi per szankciói részben azonosak, az egyik perben hozott ítélet anyagi jogereje kihat a másik perre.[157]

A sajtó-helyreigazítási eljárás mintájára a képmásper is két részből tevődik össze:

a) *a kötelező előzetes eljárás* a hang- vagy képfelvétel készítőjével vagy felhasználójával szemben, illetve
b) a kötelező előzetes eljárás sikertelensége esetén a *peres eljárás.*

6.1. A sérelem orvoslására irányuló kötelező előzetes eljárás

Akiről *hozzájárulása nélkül* képmás, illetve hangfelvétel *készül,* valamint akiről a hozzájárulásával vagy hozzájárulása nélkül készült képmás, illetve hangfelvétel a *hozzájárulása nélkül kerül felhasználásra,* a készítésről történt tudomásszerzéstől, illetve a felhasználásról történt tudomásszerzéstől számított *30 napos jogvesztő határidőn* belül írásban – napokban megadott határidővel – kérheti a készítőtől, illetve a felhasználótól

a) a jogsértés *abbahagyását,*
b) azt, hogy adjon megfelelő *elégtételt,* és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot,
c) a *sérelmes helyzet megszüntetését,* a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását.[158]

A törvény egyértelművé teszi *a határidő kezdő időpontját:* a felvétel készítéséről, illetve a felhasználásról való *tudomásszerzéstől* számított 30 napon belül *(szubjektív határidő)* kell az érintettnek az előzetes eljárást kezdeményeznie a felvétel készítőjénél vagy felhasználójánál. Szükség esetén a sérelmet szenvedett félnek kell bizonyítania a tudomásszerzés pontos időpontját. A 30 napos, szubjektív határidő – hasonlóan a sajtó-helyreigazításhoz – *anyagi határidő,* tehát az írásbeli kérelemnek 30 napon belül meg is kell érkeznie a jogsértés elkövetőjéhez. A határidő *jogvesztő* jellegű, tehát igazolási kérelem előterjesztésének helye nincs. Előfordulhat azonban, hogy a sérelmet szenvedett fél a felvétel készítéséről, illetve felhasználásáról jóval később szerez csak tudomást, amikor már a jogintézmény nem tudná betölteni célját és funkcióját. Ezért a törvény megállapít egy – szintén jogvesztő – *objektív határidőt:* a képmás, illetve hangfelvétel készítésének, illetve felhasználásának időpontjától számított *három hónap eltelte után* a sérelem orvoslása iránti kérelem előterjesztésének helye nincs.[159]

---

[157] Ha a felperes a képmásperben a Ptk. 2:51. § a)–d) pontjaiban meghatározott valamely szankció alkalmazását kérte keresetében, ugyanazt a kereseti kérelmet a fél-, tény- és jogazonosság esetén a személyiségi jogi perben már nem adhatja elő, ellenkező esetben a bíróság a keresetlevelet visszautasítja. PRIBULA László (2017): Egyes személyiségi jogok érvényesítése iránt indított perek. In WOPERA Zsuzsa szerk.: *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 585.

[158] Pp. 502. § (1) bek. Természetesen ez a felsorolás a kizárólag a bíróságtól kérhető szankciókat – mint a jogsértés bírói megállapítása vagy a jogsértő eltiltása a további jogsértéstől – nem tartalmazza. NAGY Adrienn (2017): Egyes személyiségi jogok érvényesítése iránt indított perek. In WOPERA Zsuzsa szerk.: *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez.* Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. 813.

[159] Pp. 502. § (2) bek.

A sérelem orvoslása iránti *kérelemben meg kell jelölni* a sérelmezett képmást, illetve hangfelvételt, felhasználás esetén a felhasználás idejét és módját, a jogsértésről való tudomásszerzés időpontját, valamint a jogsértőtől követelt szankciót. A kérelemben jelezni kell továbbá a kérelem teljesítésére megszabott határidőt is. Azért különösen fontos az előzetes eljárásban előterjesztett kérelem pontos megjelölése, mert ez behatárolja a későbbi képmásper *ténybeli és jogi kereteit:* a későbbi perben ugyanis a keresetlevél tárgya csak és kizárólag az előzetes eljárásban meghatározott jogsértés lehet, továbbá a kereseti kérelemnek is igazodnia kell az előzetes eljárásban előterjesztett kérelemhez azzal, hogy a perben természetesen már kérhető a jogsértés bírói megállapítása és a további jogsértéstől történő eltiltás.[160]

A határidőn belül írásban megérkezett sérelem orvoslása iránti kérelem teljesítését csak akkor lehet megtagadni, ha

a) azt nem az arra jogosult kérte,
b) a kérelem nem tartalmazza a Pp.-ben előírtakat, vagy
c) a kérelemben előadottak valósága nyomban megcáfolható.[161]

6.2. A sérelem orvoslására irányuló peres eljárás

Amennyiben a képmás, illetve hangfelvétel készítője, illetve felhasználója a sérelem orvoslása iránti kérelemben foglaltakat – az arra biztosított határidőben – *nem vagy nem a sérelem orvoslása iránti kérelemnek megfelelően teljesíti,* a kérelmet előterjesztő ellene pert indíthat. Ha a perindítást nem előzte meg a sérelem orvoslása iránti kötelező előzetes eljárás, a bíróság a keresetlevelet hiánypótlásra való felhívás nélkül visszautasítja a Pp. 176. § (1) bekezdés c) pontjára hivatkozással, és egyidejűleg tájékoztatja a felperest az előzetes eljárás feltételeiről. Ennek a tájékoztatásnak azonban feltehetően jelentősége már azért nincs, mert a szűk jogvesztő határidőre tekintettel az előzetes eljárás lefolytatásának már nem lesz helye. A jogosult számára ilyen esetben már csak a személyiségvédelmi per megindítására marad lehetőség. A perben a képmás, illetve hangfelvétel készítője, illetve felhasználója félként jár el akkor is, ha egyébként nincs perbeli jogképessége,[162] ami a perindítást megkönnyítheti felperesi oldalról, azonban a bírósági döntésben foglaltak önkéntes teljesítésének elmaradása esetén a döntés kikényszeríthetősége kérdéses.[163]

A keresetlevelet a sérelem orvoslása iránti kérelemben *megadott határidő utolsó napjától számított tizenöt napon belül* kell benyújtani. A határidő elmulasztása esetén igazolásnak van helye. A felperesnek továbbra is joga van arra, hogy az általános szabályok alapján pert indítson személyiségi jogának védelme iránt.[164] A képmáshoz való jog érvényesítése iránt indított per esetén a keresetindítási határidő *anyagi jogi jellegű,* a sérelem orvoslása iránti kérelemben foglaltak teljesítésére rendelkezésre álló határidő utolsó napjától számított 15 nap alatt a keresetlevélnek meg kell érkeznie a bírósághoz.[165]

---

[160] NAGY (2017): *i. m.* 813.
[161] Pp. 502. § (3) bek.
[162] Pp. 503. § (1)–(2) bek.
[163] NAGY (2017): *i. m.* 815.
[164] Pp. 503. § (3) bek.
[165] BDT2016. 3502.

A képmásperek első fokon a *törvényszék* hatáskörébe tartoznak. Az illetékességre az általános szabályokat kell alkalmazni. A keresetben a jogaiban sértett felperes csak a személyiségi jogsértés *objektív szankciót*[166] követelheti a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére kötelezés kivételével. A személyiségi jogsértés egyéb szankcióinak – mint a sérelemdíj, kártérítés vagy a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére kötelezés – alkalmazása iránt külön személyiségvédelmi pert szükséges indítani. A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog érvényesítése iránti keresetet más keresettel összekapcsolni vagy egyesíteni nem lehet.

A keresetlevél fontos tartalmi eleme annak határozott megjelölése, hogy a jogaiban sértett felperes a lehetséges objektív szankciók közül melynek az alkalmazását kéri, a sérelmezett képnek, illetve hangfelvételnek, valamint felhasználás esetén a felhasználás idejének, módjának és a tudomásszerzés időpontjának a megjelölése, továbbá annak előadása, hogy a jogaiban sértett felperes a sérelem orvoslása iránti kérelmet törvényes határidőben igényelte. A keresetlevélhez az általános mellékleteken túl csatolni kell az arra vonatkozó igazolást, hogy a felperes a sérelem orvoslása iránti kérelmet törvényes határidőben igényelte, illetve a képmást vagy a hangfelvételt – felhasználás esetén a megjelenési formától függő okirati vagy tárgyi bizonyítékot –, ha az rendelkezésre áll.[167]

A képmáshoz és hangfelvételhez való jog érvényesítése iránt indított perben egyebekben *a sajtó-helyreigazítás iránt indított perre* vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. Ez alól két kivételt említ a törvény: 1. egyrészt az *illetékességre* a Pp. általános szabályait rendeli alkalmazni, 2. másrészt *a bizonyítás körében* tartalmaz eltérő rendelkezéseket az alábbiak szerint:

a) a jogaiban sértett felperesnek kell bizonyítania, hogy a képmás vagy a hangfelvétel elkészült, illetve azt felhasználták,
b) míg az alperesen nyugszik a bizonyítás terhe arra vonatkozóan, hogy a felperes az elkészítéséhez, illetve a felhasználásához hozzájárult, vagy a felperes hozzájárulására törvény alapján nincs szükség.
c) az objektív jogkövetkezmények alkalmazása körében a Pp. általános szabályai érvényesülnek, azaz a hivatkozott tényeket annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valónak fogadja el.[168]

7. A közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jog érvényesítése iránti per

Az 1952-es Pp.-ben 2014-től vezették be a „gyűlöletbeszédperre" vonatkozó speciális eljárási rendet.

A közösség tagját érő sérelem – úgynevezett *gyűlöletbeszéd* – esetén a személyiségi jogsértés miatti igényérvényesítésnek a feltételeit a 4.3. pont alatt már részletesen ismertettük. A felperes keresetlevélben foglalt nyilatkozata igazolja, hogy a jogsérelemmel érintett közösséghez tartozik; e tény megállapítása végett bizonyítás felvétele nem szükséges. A bíróság a személyiség lényeges vonásának minősülő, *a közösséghez tartozással összefüggő*

[166] Ptk. 2:51. § (1) bek. a)–d) pontok.
[167] Pp. 503. § (4)–(6) bek.
[168] Pp. 504. §.

személyiségjegy vonatkozásában azt vizsgálja, hogy a közösséget bántó jogsérelem alkalmas lehet-e arra, hogy általában véve a közösséghez tartozó személy személyiségi jogának sérelmét is okozza.[169] A közösség tagja a perben a személyiségi jogok megsértésének *valamennyi szankcióját érvényesítheti* a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésének kivételével.

Az igény érvényesítésének *jogvesztő határideje* a nagy nyilvánosság előtti jogsértés megtörténtétől, nem pedig az egyéni tudomásszerzés időpontjától kezdődik.[170] Ez a 30 napos határidő is jogvesztő határidő, amellyel szemben igazolási kérelemnek nincs helye. A közösség megsértése esetén *az ügyész* az érintett(ek) hozzájárulása nélkül – az általános elévülési időn belül – indíthat keresetet.

A perre annak a *törvényszéknek* van hatásköre és kizárólagos illetékessége, amelynek területén az alperes belföldi lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye vagy – ha az alperes nem természetes személy – belföldi székhelye található. Ha az alperes ezekkel nem rendelkezik, vagy az illetékes bíróság nem állapítható meg, a perre a *Fővárosi Törvényszék* illetékes.[171]

A keresetlevélnek fontos tartalmi eleme a jogsértés megtörténtének időpontja és módja, továbbá a felperes nyilatkozata arról, hogy a jogsérelemmel érintett közösséghez tartozik. A jogsértés körülményeire – különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértés közösségre gyakorolt hatására – tekintettel meghatározott *sérelemdíjat* egy összegben kell megítélni, ami a sérelemdíj iránti igényt érvényesítő felpereseket egyetemlegesen illeti meg.[172]

Felhasznált irodalom

Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója (2002). *Magyar Közlöny,* 15. évf. II. sz. 31–32.

Az üzleti titok védelme (2017). Forrás: www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_87_uzleti_titok_vedelme.pdf/c4446324-fd12-00fd-ef85-560896f3f6dd (A letöltés időpontja: 2018. 01. 12.)

BALÁS P. Elemér (1941): Személyiségi jog. In SZLADITS Károly szerk.: *Magyar Magánjog. Első kötet: Általános rész. Személyi jog.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata.

BARZÓ Tímea (2014b): A személyiségi jogok. In BARZÓ Tímea et al.: *Új magyar polgári jog. Általános tanok és személyek joga.* I. kötet. Miskolc, Novotni Kiadó. 235–310.

BARZÓ Tímea (2016): A nem vagyoni sérelem szankcionálásának fejlődési tendenciái. In GELLÉN Klára – GÖRÖG Márta szerk.: *Lege et fide. Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára.* Szeged, Iurisperitus Kiadó. 38–49.

BARZÓ Tímea (2017): A sérelemdíj alkalmazásának új dimenziói az egészségügyi kártérítési perekben. *Sectio Juridica et Politica,* Tomus XXXV. 202–220.

BORONKAY Miklós (2014): A képmáshoz és hangfelvételhez fűződő jog. In CSEHI Zoltán – KOLTAY András – NAVRATYIL Zoltán: *A személyiség és a média a polgári és a büntetőjogban. Az új Polgári Törvénykönyvre és az új Büntető Törvénykönyvre tekintettel.* Budapest, CompLex Kiadó. 11–56.

[169] Pp. 507. § (1)–(2) bek.
[170] BDT2015. 3294.
[171] Pp. 505. § (1) bek.
[172] Pp. 507. § (4) bek.

BOYTHA György (2003): A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 5. évf. 1. sz. 3–6.

CSEHI Zoltán (2014): A bűnügyi tudósítások kérdései. In CSEHI Zoltán – KOLTAY András – NAVRATYIL Zoltán: *A személyiség és a média a polgári és a büntetőjogban. Az új Polgári Törvénykönyvre és az új Büntető Törvénykönyvre tekintettel.* Budapest, CompLex Kiadó. 57–103.

DEZSŐ Gyula (1917): *Az objectiv kártérítés tana. Függelék: Az erkölcsi kár.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata.

Európai adatvédelmi jogi kézikönyv (2014). Luxembourg, az Európai Unió Kiadóhivatala.

FÉZER Tamás (2011): *A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélése a polgári jogban.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

FÉZER Tamás (2014): Személyiségi jogok. In OSZTOVITS András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja.* I. kötet. Budapest, Opten Kiadó. 249–355.

FUGLINSZKY Ádám (2015): *Kártérítési jog.* Új magánjog sorozat. Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

GÖRÖG Márta (2001): A fájdalomdíj mértékét befolyásoló körülmények összehasonlító elemzése a német joggyakorlat előtérbe helyezésével. *Jogelméleti Szemle,* 4. sz.

GÖRÖG Márta (2002a): Az általános személyiségi jog megsértésének fájdalomdíjjal való orvoslása. *Jogelméleti Szemle,* 3. sz.

GÖRÖG Márta (2002b): Az általános személyiségi jog posthumus védelme a német joggyakorlatban. *Európai Jog,* 2. évf. 4. sz. 22–26.

GÖRÖG Márta (2004): Egyetemes eszmei kártérítési alapok. *Jogtudományi Közlöny,* 59. évf. 5. sz. 191–197.

GÖRÖG Márta (2005): A kegyeleti jog gyakorlásának jogosultjairól és az érvényesíthetőség időbeli korlátairól. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 7. évf. 2. sz. 15–19.

GÖRÖG Márta (2007): A posthumus személyiségi értékek védelmének egyes aspektusairól. *Acta Conventus De Iure Civili,* 7. sz. 261–269.

GÖRÖG Márta (2008): A kegyelet és a sérelemdíj viszonya. In SZABÓ Imre szerk.: *Ius et legitimatio. Tanulmányok Szilbereky Jenő 90. születésnapja tiszteletére.* Szeged, Pólay Elemér Alapítvány. 59–66.

GÖRÖG Márta (2009): A személyiségi jogok fejlődése az Mtj. tükrében. *Jogtudományi Közlöny,* 64. évf. Klnsz. 5–10.

GÖRÖG Márta (2011): A jogi személy személyi értéke. *Jogtudományi Közlöny,* 66. évf. 11. sz. 569–574.

GÖRÖG Márta (2013): A magánszféra védelmezése a magyar magánjogi kodifikációs jogalkotásban. In *90 éves a szegedi jogászképzés.* Szeged. 47–51.

GÖRÖG Márta (2014): A személyiség védelme a becsület és a jóhírnév vonatkozásában. In CSEHI Zoltán – KOLTAY András – NAVRATYIL Zoltán: *A személyiség és a média a polgári és a büntetőjogban. Az új Polgári Törvénykönyvre és az új Büntető Törvénykönyvre tekintettel.* Budapest, CompLex Kiadó. 143–176.

HAVASI Péter (2002): A személyek polgári jogi védelmére vonatkozó szabályozás kritikai elemzése, javaslat az új szabályozásra. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 4. évf. 1. sz. 10–18.

Hippokratészi eskü szövegek. Forrás: http://stresszdoktor.hu/uploads/azeredetihippokratszieskszvegnekfordtsa.pdf (A letöltés időpontja: 2018. 01. 10.)

Hozható-e olyan ítélet, amely a személyiségi jog megsértése esetén azon az alapon utasítja el a sérelemdíj iránti keresetet, hogy a sérelmet szenvedett felet nem érte hátrány? [Ptk. 2:52.§]. Forrás:

www.lb.hu/hu/content/hozhato-e-olyan-itelet-amely-szemelyisegi-jog-megsertese-eseten-azon-az-alapon-utasitja-el (A letöltés időpontja: 2018. 01. 21.)

JULESZ Máté (2016): *Az orvosi jog aktualitásai. Az eutanáziától a klónozásig.* Budapest, Medicina Kiadó.

KOLOSVÁRY Bálint (1907): *A magyar magánjog tankönyve*. Második kiadás. II. kötet: *Kötelmi jog – Családjog – Öröklési jog.* Budapest, Politzer-féle Könyvkiadóvállalat.

KOLTAY András (2014): A sajtó-helyreigazítási jog. In CSEHI Zoltán – KOLTAY András – NAVRATYIL Zoltán: *A személyiség és a média a polgári és a büntetőjogban. Az új Polgári Törvénykönyvre és az új Büntető Törvénykönyvre tekintettel*. Budapest, CompLex Kiadó.

KOVÁCS László (2012): Új elemek a személyiségi jogok védelmében. *Magyar Jog,* 59. évf. 11. sz. 670–676.

LÁBADY Tamás (2016): A nem vagyoni kártérítés metamorfózisa sérelemdíjjá. A bírói gyakorlat kezdeti dilemmái. *Polgári Jog,* 2. sz. [4] pont.

MARTON Géza (1942): Kártérítési kötelmek jogellenes magatartásból. In SZLADITS Károly szerk.: *Magyar Magánjog. A kötelmi jog különös része*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata.

MENYHÁRD Attila (2014): A magánélethez való jog elméleti alapjai. *In Medias Res,* 3. évf. 2. sz. 384–406.

MOLNÁR Ambrus (2013): A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései. *Kúriai Döntések – Bírósági Határozatok: a Kúria lapja,* 61. évf. 7. sz. 744–748.

NAGY Adrienn (2017): Egyes személyiségi jogok érvényesítése iránt indított perek. In WOPERA Zsuzsa szerk.: *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez.* Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. 798–823.

NAVRATYIL Zoltán (2014*):* Az ember névjogának kiterjesztő értelmezése. In CSEHI Zoltán – KOLTAY András – NAVRATYIL Zoltán: *A személyiség és a média a polgári és a büntetőjogban. Az új Polgári Törvénykönyvre és az új Büntető Törvénykönyvre tekintettel*. Budapest, CompLex Kiadó. 104–141.

PETRIK Ferenc (2003): A nem vagyoni kár megtérítése védelmében. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 5. évf. 1. sz. 6–8.

PETRIK Ferenc (2004): A személyiségi jogok az új Polgári Törvénykönyvben. *Magyar Jog,* 5. sz.

PETRIK Ferenc (2013): Személyiségi jogok. In WELLMANN György szerk.: *Az új Ptk. magyarázata I/VI.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 144–170.

PRIBULA László (2015): A sérelemdíj és a nem vagyoni hátrány kapcsolata. In BARZÓ Tímea – JUHÁSZ Ágnes – LESZKOVEN László – PUSZTAHELYI Réka szerk.: *Ünnepi tanulmányok Bíró György professzor 60. születésnapjára*. Miskolc, Novotni Alapítvány – Lícium-Art Kiadó. 420–435.

PRIBULA László (2017): Egyes személyiségi jogok érvényesítése iránt indított perek. In WOPERA Zsuzsa szerk.: *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.

SÁNDOR Judit (1997): *Gyógyítás és ítélkezés. Orvosi „műhiba-perek" Magyarországon.* Budapest, Medicina Kiadó.

SCHULTZ Márton (2016): Gondolatok a személyiségi jogok generálklauzulájáról és az emberi méltóságról. *Magyar Jog,* 12. sz. 685 –698.

SZEGHALMI Veronika (2014): A képmás polgári jogi védelme és a hazai szabályozás alapvonalainak áttekintése európai példákon át. *Médiakutató,* 15. évf. 1. sz. 53–62. Forrás: www.mediakutato.hu/cikk/2014_01_tavasz/04_kepmas_ptk_europa.pdf (A letöltés időpontja: 2017. 11. 15.)

SZÉKELY László (2014): A cselekvőképesség. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 72–120.

TATTAY Levente (2004): Gondolatok a képmás védelméről. *Közjegyzők Közlönye,* 51. évf. 9. sz. 3–7.

TATTAY Levente (2006): A közszereplők magánjogi személyiségvédelme. *Magyar Jog,* 53. évf. 4. sz. 228–236.

TATTAY Levente (2007): *A közszereplők személyiségi jogai.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

TÖRŐ Károly (1972): Kegyeleti jog. *Jogtudományi Közlöny,* 27. évf. 4. sz. 163–171.

TÖRŐ Károly (1992): A személyiségi jog védelmének polgári jogi eszközei. In PETRIK Ferenc szerk.: *A személyiség jogi védelme. A gyakorló jogász kézikönyve 6.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 196–197.

UDVARY Sándor (2012): Hozzáférés a médiához. In KOLTAY András – NYAKAS Levente szerk.: *Magyar és európai médiajog.* Budapest, CompLex Kiadó. 570–578.

ÚJVÁRINÉ ANTAL Edit (2014): *Felelősségtan.* Új Magyar Polgári Jog Tankönyv. Miskolc, Novotni Alapítvány.

VÉKÁS Lajos szerk. (2008): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez.* Budapest, CompLex Kiadó.

ZAKARIÁS Kinga (2010): Az emberi élet, mint kár? *Magyar Jog,* 57. évf. 11. sz. 655–668.

Negyedik rész:
A jogi személyek

Vákát oldal

I. fejezet
A jogi személy

1. A jogi személyről általában[1]

1.1. A jogi személyhez kapcsolódó elméletek magyarországi fejlődése

A jogi személy kategóriájának alkalmazása alig több, mint kétszáz éves múltra tekinthet vissza. A *jogi személy* kifejezés először Gustav Hugo 1798-as természetjogi tankönyvében jelent meg,[2] azonban 1807-ben Heise használta először a kifejezést abban az értelemben, hogy jogok és kötelezettségek alanyaként szereplő, valamilyen szinten szerveződött embercsoportot[3] és perszonifikált vagyontömeget[4] értett alatta. A korabeli magyar jogi szakirodalom színvonalát jelzi, hogy a 19. század második harmadában már megjelenik a jogi személy terminológia. *Kelemen Imre personae physicae* és *morales* között tett különbséget, és az utóbbi kategóriába a testületeket sorolta. *Frank Ignác personae morales*-nek, illetve *de personis, quae iuris fictione intelligentur*-nak a testületeket és az alapítványt tekintette. *Ökröss Bálint* és *Suhayda János* már a jogi személy kifejezést használják, de csak a személyegyesülésekre vonatkoztatva.[5]

Mai jelentéstartalmával először *Wenczel Gusztáv* alkalmazta a *jogi személy* fogalmát 1863-ban kiadott *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* című művében.[6] Ő a jogi személy „szükségképpeni kellékének" tekintette az „önálló jogi létezés feltételeit": szervezet, külső képviselet és vagyoni jogokra vonatkozó jogalanyiság.[7] Kétféle csoportosítást végzett az általa megadott kritériumok szerint: 1. egyrészt, hogy mely szervezeti képződmények

---

[1] Az alponthoz lásd még: Papp Tekla (2013b): „Jogi és lénytani személyiség". A grosschmidi jogi személy kategória elemzése a hazai jogfejlődés tükrében. In Papp Tekla: *Opuscula Civilia. Magánjogi látlelet.* Szeged, Lectum Kiadó. 190–199.

[2] Csehi Zoltán (2006a): *A magánjogi alapítvány. Történeti és dogmatikai alapok.* Budapest, Gondolat Kiadó. 132.

[3] Ereky István (1928): A jogi személyek. *Városi Szemle,* 1. sz. 49.

[4] Csehi (2006a): *i. m.* 176.

[5] Szladits Károly (1941): *Magyar magánjog I. Általános rész*: *személyi Jog.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 563.

[6] Besenyei Lajos – Bíró György (2007): *Személyek joga.* Miskolc, Novotni Kiadó. 73.; Szladits (1941): *i. m.* 563.

[7] Wenczel Gusztáv (1879): *A magyar magánjog rendszere.* Budapest, Magyar Kir. Egyetemi Könyvnyomda. 200.

felelnek meg,[8] s melyek nem[9] a „szükségképpeni kellékeknek", másrészt a jogi személy létrehozatalának módja szerint.[10] Wenczel Gusztáv kortársai közül a jogi személy elméletének fejlesztése szempontjából *Bainter Jánost* és *Bozóky Alajost* tartjuk még kiemelendőnek. Előbbi – Wenczelhez hasonlóan – csak vagyonjogi jogképességgel rendelkezőnek tekintette a jogi személyt, amely jogszabály által jogalanynak minősített célvagyon vagy személyegyesülés.[11] Utóbbi a jogi személyt *fictión* alapuló személy- és vagyonösszességekre bontotta, amelyek a tételes jog által felruházott vagyonjogi jogképességgel bírnak jogszabály által megengedett cél vonatkozásában.[12] Mindhárman korlátozott jogképességűnek (csak vagyonjogi viszonylatbeli jogalanyiság) minősítették az akkori jogi személyeket, Bainter és Bozóky szerint jogszabályi rendelkezés folytán válhatott vagyontömeg, illetve személyösszesség jogalannyá (szemben Wenczel jogalanyiságot keletkeztető királyi privilégiumával), és Bozókynál az *ultra vires* elv is megjelent a jogi személy jogképességének további korlátozásaként.

A 19–20. század fordulójára a jogtudomány már túllépett a jogi személy vagyonjogi jogalanyiságán, viszont nem a jogi személy lényegének, mibenlétének megragadására törekedtek, hanem a jogi személy „előfeltételeinek" összeszedésére, úgymint jogszabály által jogalanyisággal felruházottság, megengedett cél, önálló vagyon, szervezet, képviselő, székhely.[13] Ugyanebből a korszakból *Szászy-Schwarz Gusztáv* – nemcsak honi, hanem nemzetközi értelemben is – nagy hatású célvagyonelmélete emelhető ki:[14] ő jogi személy alatt azt a célt értette, amit a vagyon szolgálni hivatott.[15] Az alapítók a jogi személy létesítésekor csak az állam (a jogrend) által elismert célt tűzhettek ki,[16] és a cél elérésében megnyilvánuló érdek köré kapcsolódik a vagyon.[17] Szászy-Schwarz elvetette a *jogalanyiság,* a *természetes és jogi személy* kategóriák használatát, nála mindennek csak annyiban van személyisége, amennyiben az állam (a jogrend) megengedi, hogy egy adott célt a vagyon szolgáljon.[18]

Grosschmid Béni jogi személyekkel kapcsolatos álláspontját a *Magyar Jogi Szemlé*ben 1920-ban megjelent tanulmánysorozatában fejtette ki részletesen.[19] A személyt jogi értelemben a jogalannyal azonosítja: „személynek lenni vagy nem lenni tehát annyi, mint

---

[8] Királyi fiscus; úgynevezett közönségek (Universitates): megyék, székek stb.; jogilag önálló községek (Communitales); testületek (Corporationes): MTA, káptalan stb.; postaintézet; tulajdontársaságok és egyesületek: iparegylet, földtani társulat stb.; kereskedelmi és iparcélokra keletkezett részvény- és bányatársulatok; alapítvány (Fundationes); egyes viszonyok: csődtömeg. WENCZEL (1879): *i. m.* 201.

[9] Polgári pártok; család; „a mai uradalmak"; kereskedelmi és gyári cégek. WENCZEL (1879): *i. m.* 202.

[10] „A jogi személyek fennállásának alapja vagy közvetlenül a törvény vagy királyi privilégium, vagy az érdekelteknek egyleti szerződése."; WENCZEL (1879): *i. m.* 202.

[11] BAINTER János (1868): *Az ausztriai általános magánjog alaptanai.* Pest, Kertész Nyomda. 141.

[12] BOZÓKY Alajos (1870): *A jogi személyekről.* Nagyvárad, Hűgel Kiadó. 12., 14., 19., 52.

[13] MÁRKUS Dezső (1907): *Magyar jogi lexikon.* VI. kötet. Budapest, Pallas Kiadó. 373–374.

[14] SCHWARZ Gusztáv (1906): *A jogi személy magyarázata.* Budapest, Franklin Társulat. 1906.

[15] SCHWARZ (1906): *i. m.* 86.

[16] BESNYŐ Bernát (1933): *Szászy-Schwarz Gusztáv emlékezete.* Budapest, Katz G. Könyvkereskedése. 71., 74.

[17] CSEHI (2006a): *i. m.* 98.; BESNYŐ (1933): *i. m.* 71.

[18] „Az alanyi jog tartalma, szerinte, a cél javára fennálló jogi paranccsal vagy tilalommal biztosított kilátás arra, hogy a védett cél érdekében kiadott parancs követésre fog találni." BESNYŐ (1933): *i. m.* 71., 73.

[19] GROSSCHMID Béni (1920): Jogi és lénytani személyiség. *Magyar Jogi Szemle;* Grosschmid Béni *Fejezetek kötelmi jogunk köréből* című művében csak néhány töredékgondolatban, fragmentumban tér ki az adott témára, például GROSSCHMID Béni (1933): *Fejezetek kötelmi jogunk köréből.* II. rész. Budapest, Grill Kiadó. 353. lábjegyzet, 124.

jogok és kötelezettségek alanyának lehetni vagy nem lehetni".[20] Ebben a vonatkozásban a fizikai (természeti, természetes) személy és a jogi (erkölcsi, képzeleti, képzelt, költött, *fictio,* eszményi, eszmei) személy közös tulajdonsága az az attribútum, hogy törvény által felruháztatnak jogokkal és kötelezettségekkel.[21] A személytől (jogalanytól) megkülönbözteti a személyiséget: amely „nem jog vagy magában álló jogosítvány, hanem bizonyos állapot, mely a jogképességet tartalmazza".[22] Ez az állapot kétféle lehet:

- „tulajdonsági értemény" *(persona per se):* a jogalany „belső fölszereltsége", „ami önmagában vagy az, vagy nem az", ami (akaratra, öncélúságra képesség), ez az úgynevezett „belsőleges személyiség";[23]
- „fölruházott értemény" *(persona per legem):* a jog általi jogalanynak (személynek) minősítés, ez az úgynevezett „külsőleges személyiség".[24] A belsőleges személyiség „lénytani, vagyis ontológiai személyiség", míg a külsőleges személyiség a jogképes lény.[25] Tehát személyiség szempontjából nem tesz különbséget a természetes és a jogi személy között, hanem a személyiség attribútumai kapcsán alkalmaz kétféle minősítést, amelyek egymásra épülnek. A lénytanilag meghatározható személyiségek a „jogi értemény szempontjából mintegy személynek valók, személyjelöltek",[26] amelyek jogalanyiságukat a jogszabályok révén elnyerik, vagy sem. Ugyanis szerinte lénytani személyisége mindennek lehet, azonban jogi személyisége nem.[27] Ennek kapcsán konstruálja meg az „intellektuális alanyiság" kategóriáját. „[V]annak kollektív lények, amelyekben az intellektuális alanyiság megvan jogalanyiság nélkül",[28] „belső alkalmatosságuknál fogva"[29] (például árvaszék, bírói testület). Szászy-Schwarz Gusztávhoz hasonlóan nem a természetes személy és a jogi személy jogképességében rejlő különbségek kimutatására törekedett, hanem a közös csomópontok meghatározására. Megállapítja, hogy a jogi személy „éppen csakugy létező, mivelhogy szellemileg önállóan respiráló, kész egyediség, akárcsak fizikailag az ember",[30] mert a „jogi személyek valamik a magánjogi alanyiság attributuma nélkül is",[31] ugyanis a magánjogi jogalanyiság attribútuma nem keletkeztet különbséget a lét ténye, valósága kapcsán.[32]

Magyarországon a jogi személyek mibenlétére a múlt század első felében több, még említést érdemlő, kiemelkedő hatású elmélet is létrejött, így *Kolosváry Bálint* meglátása alapján

[20] Grosschmid (1920): *i. m.* 104., 459.
[21] Grosschmid (1920): *i. m.* 104.
[22] Grosschmid (1920): *i. m.* 105.
[23] Grosschmid (1920): *i. m.* 105–106.; Csehi (2006a): *i. m.* 95.
[24] Grosschmid (1920): *i. m.* 105–106.; Csehi (2006a): *i. m.* 95.
[25] Grosschmid (1920): *i. m.* 105–106.; Csehi (2006a): *i. m.* 95.
[26] Grosschmid (1920): *i. m.* 107.
[27] Grosschmid (1920): *i. m.* 540.
[28] Grosschmid (1920): *i. m.* 634.
[29] Grosschmid (1920): *i. m.* 540.
[30] Grosschmid (1920): *i. m.* 162.
[31] Grosschmid (1920): *i. m.* 458.
[32] Grosschmid (1920): *i. m.* 458.

„a jogi személyiség merő levegőben lógó képzelet, puszta fictio”,[33] és a jogrend ezt a *fictiót* meghatározott társadalmi és gazdasági szükségletek miatt alkotta meg, hogy a jogi személyek olyanok lehessenek, „mintha személyek volnának”.[34] A jogi személy két alaptípusát különbözteti meg: az egyesületet és az alapítványt.[35] *Ereky István* szerint a jogi személy a tárgyi jog által elismert kollektív érdek (egy embercsoporté), amelynek kollektív akaratát a szervezet szervei gyakorolják.[36] *Moór Gyula* alkotta meg az úgynevezett beszámítási elméletet: a jogi személy meghatározott emberi cselekvések jog által kijelölt beszámítási pontja, ebből következően jogi személy az a jogalany, amely nem természetes személy.[37] *Szladits Károly* – elfogadva Moór Gyula álláspontját[38] – inkább a jogi személy típusaira koncentrált (magánjogi vagy közjogi alapítású; általános vagy különleges jogszabályon nyugvó; személyösszesség vagy vagyonösszesség).[39] *Kauser Lipót* úgy vélte, hogy a jogi értelemben vett személy csak a pozitív jogrend által létezhet, így a jogi személy nem más, mint a jogalkotói tevékenység eredménye.[40]

A fentebb említett jogtudósok a következőképpen „állíthatók párba”:

a) Szászy-Schwarz Gusztáv és Grosschmid Béni annak okán, hogy egységes, logikus és zárt rendszerű, olyan jogiszemély-elméletet dolgoztak ki, amelynél nem a természetes személy a kritériumok kiinduló pontja.
b) Ereky István és Kauser Lipótot az kapcsolja össze, hogy mindketten jogtechnikai kérdésként kezelték a jogi személy kategóriáját: jogi személy az, amit a jogszabály annak minősít.
c) Moór Gyula, Szladits Károly és Kolosváry Bálint pedig a természetes személyt viszonyítási alapként használva, annak jogalanyi jellemzőiből kiindulva határozta meg a jogi személyt.

Érdemes kiemelni, hogy a nagynevű elődök közül csak Szászy-Schwarz Gusztáv, Grosschmid Béni és Kolosváry Bálint[41] volt azon az állásponton, hogy a jogi személynek személyisége van. E felfogás viszont nem tükröződik az új Ptk.-ban. Vékás Lajos utalt arra,[42]

---

[33] KOLOSVÁRY Bálint (1911): *A magyar magánjog tankönyve.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 206.; KOLOSVÁRY Bálint (1944): *Magánjog. Vezérfonal a magyar magánjogból tartott egyetemi előadásokhoz.* Budapest, Studium Kiadó. 64.; PAPP Tekla (2015a): A jogi személy Kolosváry Bálint szemszögéből. In BARZÓ Tímea – JUHÁSZ Ágnes – LESZKOVEN László – PUSZTAHELYI Réka szerk.: *Ünnepi tanulmányok Bíró György 60. születésnapjára.* Miskolc, Novotni Alapítvány. 397–405.

[34] KOLOSVÁRY (1911): *i. m.* 207.

[35] KOLOSVÁRY (1944): *i. m.* 64–65.

[36] EREKY (1928): *i. m.* 73.

[37] MOÓR Gyula (1931): *A jogi személyek elmélete.* Budapest, MTA Jogtudományi Bizottság kiadványsorozata. 22., 317., 320., 341., 351. „[…] a jogi személyek alanyi jogoknak és kötelességeknek olyan alanyai, amelyek nem természetes személyek, nem emberek.” Idézi: SZLADITS (1941): *i. m.* 564.

[38] SZLADITS (1941): *i. m.* 570–571.: „Ami általában a jogi személy lényegét illeti, nem szabad szem elől téveszteni, hogy az – Moór Gyula mélyen járó fejtegetései szerint – egyfelől »eszmei léttel bíró normatív«, másfelől »pszichofizikai léttel bíró valóságtudományi alkotó elemek összekapcsolódása« a reális szervi cselekvéseket normatív (jogszabályi) kapcsolatok jogi beszámítás útján egységes jogalanyi tevékenységgé foglalják össze.”

[39] SZLADITS (1941): *i. m.* 568–569.

[40] KAUSER Lipót (1948): *A jogi személyekről.* Debrecen, Debreceni Tudományegyetemi Nyomda. 3.

[41] Ehhez lásd még: KOLOSVÁRY (1930): *i. m.* 76., 90., 92.

[42] 2014. november 20-án a Szegedi Ítélőtábla Polgári és Gazdasági Kollégiumának ülésén elhangzott, az új Ptk.-t ismertető előadásában.

hogy a természetes és a jogi személy azért lett két különböző könyvben szabályozva, mert *a jogi személynek nincs személyisége.* Ebből adódik a Ptk. azon különbségtétele is, hogy a természetes személynek személyiségi jogai, míg *a jogi személynek személyhez fűződő jogai vannak.*[43]

A múlt század második felétől – és napjainkban – egységes jogiszemély-elmélet kialakítására irányuló törekvések nem figyelhetők meg a magyar magánjogban. Érdemesnek tartjuk azonban kiemelni a következőket.

- *Sárközy Tamás* vonatkozó munkássága azért fontos, mert számos művében részletezi a jogi személy kategóriájának erodálódását, elrelativizálódását, és felhívja a figyelmet a jogalanyiság egyre komplexebbé válására („A jogi személyiség a szervezet komplex jogalanyiságát, helyesebben jogágilag komplex jogállását, státusát fejezi ki").[44]
- *Csehi Zoltán* újszerű megközelítése azért jelentős, mert a jogi személy ontológiai valósága az a vagyon, amelyet a képviseleti és tulajdonosi természetes személyek cselekvési hálója fon körbe, és ez a létező entitás a jogrend által elismert személy, ami a név, a székhely és a képviselet révén lesz a külső jogviszonyokban érzékelhető. Ez a jogiszemély-koncepció a grosschmidi felfogással rokon annyiban, hogy szintén a jogi személy belső és külső lényegének megragadására törekszik. Viszont a Szászy-Schwarz-féle elmélet hatása is kimutatható a vagyonnak a jogi személy középpontjába állításával: szintézis nélküli kapocs a két neves elődd között.[45]

1.2. A jogi személyek csoportosítása[46]

A különböző jogi személyek meghatározott szempontok szerint típusokra, fajtákra osztathatók, bonthatók. A legalapvetőbb megkülönböztetés a *magánjogi* és *közjogi* jogi személyek között tehető. A *magánjogi* jogi személyek a magánautonómia keretein belül magánjogi jogügylet alapján (például társasági szerződés) jönnek létre, míg a *közjogi* jogi személyek közfunkciókat látnak el, és a magánjogi jogviszonyokban nem közhatalmi jogosítványokkal és kényszerrel vesznek részt (például állam, önkormányzat, költségvetési szerv). A közjogi jogi személyeken belül elkülöníthetünk *intézménytípusú* jogi személyeket (például állami szervek), amelyek az állami tulajdonból meghatározott célra elkülönített vagyont kezelik, azzal gazdálkodnak. Különbséget tehetünk *a Polgári Törvénykönyvben szabályozott*

[43] Lásd: 2013. évi V. törvény 2. Könyv, Harmadik Rész címe és 3:1. § (3) bek.

[44] SÁRKÖZY Tamás (2001a): *A magyar társasági jog Európában. A társasági és a konszernjog elméleti alapjai.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 74–81.; SÁRKÖZY Tamás (1985): *A jogi személy elméletének átalakulása, vizsgálódás a szervezetek komplex jogalanyiságáról.* Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó. 447.; SÁRKÖZY Tamás (2008): Szervezetek megszemélyesítése a jogban. Kis modern jogdogmatika. *Állam- és Jogtudomány,* 49. évf. 1. sz. 3–15.; SÁRKÖZY Tamás (2003): Szervezetrendszerek és a polgári jogi jogalanyiság a társasági, egyesületi és alapítványi jogban. *Gazdaság és Jog,* 11. évf. 9. sz. 31–37.; SÁRKÖZY Tamás (2001b): Jogképesség, illetve jogalanyiság az embertöbbségek, csoportok, szervezetek körében. *Jogtudományi Közlöny,* 56. évf. 1. sz. 1–10.

[45] CSEHI (2006a): *i. m.* 139–140., 143.

[46] SZIKORA Veronika (2000): „A jogi személyek egyes fajtáira vonatkozó különös rendelkezések" sorsa a Polgári Törvénykönyv kodifikációja kapcsán. *Collega,* 2. sz. 45–51.

(például egyesület, szövetkezet) és abban nem szereplő (például egyház) jogi személyek között. A jogi személy *szervezete alapján* több elhatárolást is tehetünk:

a) *személyösszességre* (*universitas personarum;* például egyesület, egyesülés) és *vagyonösszességre* (*universitas bonorum;* például alapítvány) szétválasztva;
b) *tagsággal rendelkező* (például szövetkezet, kft.) és *tagság nélküli* (például alapítvány) jogalanyok;
c) *elsődlegesen koordinatív-kooperatív* jellegű szerveződés (például egyesülés, szövetkezet), vagy sem (például alapítvány).

A jogi személyek között találhatók *civil* szervezetek (például alapítvány, egyesület) – amelyek tevékenysége társadalmilag hasznos, közösségteremtő vagy közérdekű, közhasznú –, illetve *gazdasági jellegű* szervezetek (például rt., kft., szövetkezet). A jogi személyek lehetnek *for profit és nonprofit* szervezetek: a profitorientált jogi személyek üzletszerű, közös gazdasági tevékenység folytatására jönnek létre (például kft., rt., kkt., bt.), míg a nonprofit szervezetek egzisztálása nem jövedelemszerzésre irányul, csak kiegészítőleg végezhetnek gazdálkodást, és nem kerülhet sor nyereségfelosztásra. Eltérés van aszerint is a jogi személyek között, hogy *cégeknek* minősülnek-e (például szövetkezet, egyesülés, gazdasági társaságok), és a cégnyilvántartásba vétellel jönnek-e létre, vagy a törvényszék polgári irodája által vezetett nyilvántartásban szerepelnek-e (például egyesület, alapítvány). A jogi személy által alapított jogi személyeket *másodlagos jogi személyként*[47] is aposztrofálják, valamint *a jogi személy szervezeti egységének jogalanyiságát* származtatott, belső jogi személyiségnek is minősítik.

2. A jogi személy jogképessége

Jogalany alatt a jogilag szabályozott társadalmi és gazdasági viszonyok (jogviszonyok) résztvevőjét értjük. A jog természetes alanya az ember, jogi terminológiával: a magánszemély vagy természetes személy. A jog a társadalmi együttélés, a gazdasági forgalom vonatkozásában alakít(ott) ki rendelkezéseket, amelyek nagy része magatartási szabály. Ezek a magatartási előírások nemcsak az egyes emberre irányadók, hanem a természetes személyek versengésére, együttműködésére és az általuk kialakított közösségekre, csoportokra is. A magánszemélyek által létrehozott *szervezetek* (amelyek emberekből állnak) lehetnek jogi személyek és jogi személyiség nélküli, koordinatív-kooperatív jellegű szervezeti képződmények (például a polgári jogi társaság).[48] Bizonyos szervezetek és vagyontömegek jogi személyiséggel való felruházása a Ptk. által azt jelenti, hogy ezek *jogalanyok, azaz jogképesek:* polgári jogi jogviszonyokban jogok illethetik és kötelezettségek terhelhetik őket. A jogi személy jogképessége kiterjed mindazokra a jogokra (beleértve a személyhez fűződő jogokat is) és kötelezettségekre, amelyek *jellegüknél fogva nem csupán az emberhez*

[47] Az ehhez kapcsolódó tulajdonirányítást (gazdasági hatalom gyakorlását) lásd: PETRIK Ferenc (2005): A jogi személyekre vonatkozó általános rendelkezések az új Polgári Törvénykönyvben (kodifikációs javaslat). *Magyar Jog,* 52. évf. 3. sz. 146.

[48] SÁRKÖZY Tamás (2013c): *Szervezetek státusjoga az új Ptk.-ban. Társasági, egyesületi és alapítványi jog a Ptk. Harmadik Könyve alapján.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 15–20.

fűződhetnek. Ha más jogág a polgári jogban jogalanyként elismert jogi személyekre jogokat és kötelezettségeket akar telepíteni, erről külön kell rendelkeznie.[49]

A jogi személynek a természetes személlyel ellentétben *nincs cselekvőképessége.*[50] *A jogi személy jogképessége abszolút jellegű,* de nem azonosítható a természetes személy (az ember) jogképességével, ugyanis a jogi személy jogképessége törvény által a jogi személy típusától és céljától függően korlátozható. A jogi személy abszolút jogképessége azt jelenti, hogy nem érvényesül az *ultra vires elv,* azaz a jogi személy által, tevékenységi köre túllépésével kötött szerződések nem érvénytelenek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a jogi személy, számára törvény által tilalmazott tevékenységi körre vagy ennek keretében köthet megállapodásokat; ez tilos és jogszabályba ütközés miatt semmis.[51] Így a gazdasági társaság polgári jogi jogképessége is abszolút, amelyet nem érint az a körülmény, hogy a cégnyilvántartásban teljes körű tevékenységét nem szerepeltette.[52]

A jogi személyt a természetes személyhez hasonlóan *vagyoni és személyhez fűződő jogok is megilletik.* A vagyoni jogok tekintetében a jogi személy a természetes személytől eltérően örökös nem lehet, a személyiségi jogok közül pedig a jogi személyt is megilleti a névviseléshez való jog, a jó hírnév védelméhez való jog, a titokvédelemhez (üzleti titokhoz) való jog, és meglátásunk szerint személyiségi jogi jogsérelemként értékelhető a jogi személy kapcsán is a személy hátrányos megkülönböztetésének tilalmába ütköző magatartás, valamint a jogi személy védjegye, logója stb. vonatkozásában a képmáshoz való jog megsértése.[53] A jogi személy hírnevét az olyan, vele összefüggésbe hozható közlés sérti, amely nyíltan vagy célzással, utalással valótlan tényt állít.[54] A felszámolási eljárás megindításáról szóló sajtóközleménnyel üzleti titoksértés nem követhető el, de adott esetben – például ha a cikk olyan szövegkörnyezetben lát napvilágot – a jó hírnév sérelmét eredményezheti.[55]

A *cégeknek minősülő jogi személyek* (például szövetkezet, egyesülés, gazdasági társaságok) a cégnyilvántartásba vétellel jönnek létre, *az egyesületet és az alapítványt* pedig a törvényszék polgári irodája által vezetett nyilvántartásba jegyzik be. A bírósági nyilvántartásba vétel konstitutív (mert ez keletkezteti a jogi személyt) és *ex nunc* hatályú (mert a bejegyzés napján a jövőre nézve tekintjük létrejöttnek a jogi személyt) jogi tény. Ebből adódóan a jogi személy *jogképessége származtatott:* állami elismerésen, a bírósági nyilvántartásba vételen alapul.[56]

A jogi személy törvényben meghatározott típusban, törvény által nem tiltott tevékenység folytatására és cél elérésére alapítható és működtethető; ez a *típuskényszer* deklarálása. Ezen előírásba ütköző létesítő okirat semmis.[57]

---

[49] 2013. évi V. törvény 3:1. § (1)–(3) bek.

[50] Ezzel ellentétes állásponthoz lásd: PETRIK Ferenc (2001): Jogalanyok és jogi személyek az új Polgári Törvénykönyvben. *Magyar Jog,* 48. évf. 10. sz. 580.; PETRIK (2005): *i. m.* 148.

[51] PAPP Tekla (2014a): A jogi személy általános szabályai. In OSZTOVITS András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja.* 1. kötet. Budapest, Opten Informatikai Kft. 363–364.

[52] KGD2002. 275.

[53] PAPP (2014a): *i. m.* 364.

[54] BH2002. 221.

[55] BH1995. 413.

[56] PAPP (2014a): *i. m.* 364.

[57] Ptk. 3:1. § (4) bek.

3. A jogi személy kritériumai

3.1. A Ptk. alapján

A jogi személynek saját névvel, *székhellyel*, tagjaitól, illetve alapítójától elkülönített *vagyonnal*, valamint az ügyvezetését ellátó szervezettel kell rendelkeznie.[58] A jogi személy kötelezettségeiért saját vagyonával köteles helytállni, a jogi személy tagjai és alapítója a jogi személy tartozásaiért nem felelnek; ez *a jogi személy önálló helytállási kötelezettségének* rögzítése. Ha a jogi személy tagja vagy alapítója korlátolt felelősségével visszaélt, és emiatt a jogi személy jogutód nélküli megszűnésekor kielégítetlen hitelezői követelések maradtak fenn, e tartozásokért a tag vagy az alapító korlátlanul köteles helytállni.[59]

Ha a Ptk. lehetővé teszi, akkor a létesítő okirat rendelkezhet *a jogi személy szervezeti egységeinek* jogi személlyé nyilvánításáról, feltéve, hogy a szervezeti egység az alapítóktól és a jogi személytől elkülöníthető szervezettel és vagyonnal rendelkezik. A jogi személy szervezeti egységére a jogi személy általános szabályait megfelelően kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a jogi személy szervezeti egységének elkülönített vagyonából ki nem elégíthető hitelezői igényekért a jogi személy a szervezeti egység fennállása alatt és ezt követően is köteles helytállni.[60]

3.2. A polgári jogi szakirodalom alapján[61]

A magyar jogi szakirodalomban[62] konszenzus alakult ki a jogi személy jellemzői, ismérvei tekintetében, méghozzá a következők szerint. A jogi személy *elkülönült vagyonnal* rendelkezik:[63] a jogi személy tulajdona nem azonos az őt alkotók/tagok tulajdonával, vagyonával (tulajdoni elkülönülés elve). A jogi személy elkülönült vagyonából adódik önálló *vagyoni felelőssége:* a jogi személy kötelezettségeiért, tartozásaiért a jogi személy köteles helytállásra, az őt alkotók/tagok nem. A jogi személy lényeges jellemzője az állandó szervezet, amely alatt értjük

a) egyrészt azt, hogy a jogi személy létét nem érinti az őt alkotók/tagok változása (halála/jogutód nélküli megszűnése/átalakulása);
b) másrészt azt, hogy ügyintéző és képviselő szervek aktiválják a jogi személy „akaratát”;

[58] Ptk. 3:1. § (5) bek.
[59] Ptk. 3:2. § (1)–(2) bek.
[60] Ptk. 3:32. §.
[61] Az alpont az alábbi alapján készült: PAPP Tekla (2013a): A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok. In PAPP Tekla: *Opuscula Civilia. Magánjogi látlelet.* Szeged, Lectum. 209–222.
[62] Ennek legújabb és funkcionális jellegű megközelítését lásd: AUER Ádám (2013): A felelős társaságirányítás hatása a jogi személyek elméletére. *Jogtudományi Közlöny,* 68. évf. 4. sz. 193–202.
[63] Ehhez lásd még: LEHOCZKI Zóra Zsófia (2017): Fogalmi tévedések vígjátéka. A tulajdonjog közvetett tárgyának szerepében: a jogi személy. *Opuscula Civilia,* 3. sz. Forrás: akk.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek/civilisztiaki-intezet/opuscula-civilia (A letöltés időpontja: 2017. 05. 08.); Fővárosi Ítélőtábla, 13. Gf. 40.334/2010/8.

c) harmadrészt azt, hogy funkciók szerinti hierarchizáltságú és beosztású szervezeti struktúra kerül kialakításra (melyik szerv milyen hatáskörrel rendelkezik, melyik szerv ellenőrizheti a másikat, melyik szerv avatkozhat be a másik működésébe stb.). A jogi személy létrejöttéhez, jogképességéhez, működéséhez elengedhetetlen az állami elismerés, amely egyfelől azt jelenti, hogy a szervezet csak megengedett társadalmi, gazdasági célra alapítható; továbbá jelenti a jogalanyiság biztosítását normatív (törvény révén) és egyedi szinten (nyilvántartásba vétel által) is.

A jogi személy jogviszonyokban, gazdasági forgalomban való megjelenéséhez szükséges a *saját név,* amely alatt el tud járni, és amely révén a többi jogalanytól megkülönböztethető. Az állandó szervezet és a saját név alatti eljárás jogiszemély-ismérveiből következik a *természetes személy képviselő révén történő „akaratartikuláció".* A jogi személy – személyisége jogi jellegéből adódóan (*fictio* és természetes személyekből áll)[64] – tevékenységét csak természetes személyek útján gyakorolhatja, amely személyek eljárása a jogi személy tevékenységének minősül. A jogi személy valamely vezetőjének, munkaszervezete tagjának vagy testületének, testületi tagjának a jogi személy nevében kifejtett tevékenysége a jogi személy eljárásával esik egy megítélés alá. A jogi személy általi ügyletkötés során a jogi személy nevében eljáró természetes személyeknek önálló ügyleti akarata nincs, az ügyletkötésre feljogosító testületi döntés nem értékelhető egyéni szerződési akaratok összességeként; ez a *betudás elve.*[65] Az önálló vagyonból és az állandó szervezetből adódik *az alapítóktól való függetlenedés:* az alapító jogalanyok a jogi személy későbbi működésére nem bírnak hatással. Az állami elismerés, az önálló vagyon és az állandó szervezet kritériumaiból következik, hogy a jogi személyt *huzamos, tartós időtartamra* hozzák létre.

Az ismertetett jogiszemély-kritériumok a *Ptk. 3:1. §-ának (4)–(5) bekezdéseiben, valamint a 3:2. § (1) bekezdésében* vannak felsorolva azzal, hogy a jogszabályi meghatározás a székhellyel rendelkezést (a jogi személy elérhetőségét) is fontos ismérvnek tekinti a forgalom biztonsága szempontjából. A jogalkotó a jogbiztonság érdekében külön bekezdésben rögzíti, hogy jogi személy csak a jogrend által, törvényi szinten megengedett célra létesíthető. Törvény generálisan (valamennyi jogi személy vonatkozásában) és speciálisan (egyes jogiszemély-típusok tekintetében) állapíthat meg tilalmazott célt. Ennek megfelelően például

a) a házak építése és felújítása mint alapítványi cél nem jelent feltétlenül elsődleges gazdasági tevékenységet;[66]
b) legeltetési társulást és gázépítő közösséget nem lehet egyesületi nyilvántartásba bejegyezni;[67]
c) részvények vásárlására és kezelésére vonatkozó tevékenység nem végezhető egyesületi keretek között.[68]

---

[64] KEMENES István (2000): A jogi személy elkülönült felelősségének 'áttörése'. In TÓTH Károly szerk.: *Tanulmányok Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára.* Szeged, SZTE ÁJTK, Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica et Politica, Tomus LVIII., Fasciculus 1–41. 315.

[65] PJD 2017. 8.; FÍT 17.Pf.20.237/2012/10.; SZÍT Pf.20.104/2007.; PÍT Pf.I.20.370/2009/4.; PÍT Pf.II.20.470/2010/4.

[66] BH1997. 312.

[67] BH1992. 129.; BH1992. 130.

[68] BH1993. 390.

4. A Ptk.-beli típuskényszer

A *Ptk.* típuskényszert határoz meg, és öt *jogiszemély-típust ismer el:* az egyesületet (3. Könyv, Második Rész), a gazdasági társaságot (3. Könyv, Harmadik Rész), a szövetkezetet (3. Könyv, Negyedik Rész), az egyesülést (3. Könyv, Ötödik Rész) és az alapítványt (3. Könyv, Hatodik Rész). A Ptk. egyedül *a gazdasági társaság jogiszemély-kategóriáján belül jelöl meg alfajokat* (közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság, részvénytársaság). A Ptk.-n kívül csak törvény rendelkezhet jogalany jogi személyként való elismeréséről és létesítéséről.[69] A Ptk.-n kívüli törvény is csak úgy rendelkezhet új jogiszemély-típusról, hogy a Ptk.-ban meghatározott jogiszemély-kritériumok (lásd a 3. alpontot) meglétét is megköveteli.

A típuskényszer azt is jelenti, hogy a polgári jogi jogalanyok számára nem megengedett, hogy szabadon, típusba nem sorolható jogi személyeket hozzanak létre: a Ptk.-ban nevesített jogi személyek típusjegyeitől való eltérés nem lehetséges.[70] Mivel hatályos jogunk a „csendes társaságot" nem ismeri, az ilyen megállapodás semmis polgári jogi szerződésnek minősül.[71]

A Ptk. Harmadik Könyvében szereplő, a *jogi személyre vonatkozó általános szabályokat* egyrészt *alkalmazni kell* a Ptk. által nevesített egyes jogi személyekre, másrészt a más törvények által jogi személlyé nyilvánított jogalanyokra, harmadrészt jogszabály által polgári jogi jogalanyisággal – de jogi személyiséggel nem – felruházott szervezetekre (például a polgári jogi társaságra[72] és a társasházra).[73] Mind a Ptk.-beli, mind a más törvénybeli jogi személyekre, mind a jogi személyiség nélküli, jogszabály révén polgári jogi jogalanynak minősülő szervezetekre a jogi személy általános szabályai annyiban irányadók, amennyiben a három jogalanyi csoportra vonatkozó speciális előírások nem tartalmaznak eltérő rendelkezéseket *(lex specialis derogat legi generali).* A jogi személyek általános szabályai olyan jogi normák, amelyek a Ptk.-ban szabályozott minden jogiszemély-típusra vagy többségükre generálisan alkalmazhatók.[74] Azonban vannak olyan jogi személyekre vonatkozó általános részi rendelkezések is, amelyek csak bizonyos feltételek bekövetkezése mellett irányadók valamennyi jogi személyre vagy azok többségére.[75]

---

[69] Ennek kritikáját lásd: CSEHI Zoltán (2016): Az új Ptk. jogi személy szabályozásának a kógenciájáról és diszpozitivitásáról. *Polgári Jog,* 3. sz. 1.

[70] CSEHI (2016): *i. m.* 2.

[71] Legfelsőbb Bíróság Pfv.VI.23.251/1996.

[72] Ptk. 6:498–513. §.

[73] 2003. évi CXXXIII. törvény a társasházakról.

[74] Például: Ptk. 3:4. § (4) bek.

[75] Például: Ptk. 3:26. § (1) bek.

5. A közjogi személy[76]

A Ptk. azon jogiszemély-típusokra vonatkozóan tartalmaz részletszabályokat, amelyek polgári jogi jogviszonyok keretében, a magánautonómia körében létesülnek és működnek.[77] A közjog alanyai – *az állam, az önkormányzat és a köztestület kivételével* – csak *relatív jogképességgel* ruházhatók fel:[78] csak jogszabályban meghatározott feladat- és hatáskörük keretei között járhatnak el.[79]

Közjogi személyt akkor indokolt jogi személyiséggel felruházni, ha feladatai szükségessé teszik, hogy a polgári jogi forgalomban részt vegyen;[80] erre általában a költségvetési szerv jogi formájában kerül sor. A költségvetési szerv az állami költségvetésből gazdálkodik, emiatt gazdálkodását, tulajdonszerzési képességét a pénzügyi jogszabályok korlátozzák. Annak eldöntésekor, hogy valamely szervezet központi költségvetési szervként, jogképességgel rendelkező jogi személy-e, annak van ügydöntő jelentősége, hogy az adott időszakban hatályos költségvetési törvény milyen rendelkezéseket tartalmaz.[81]

A *közjogi személy* kapcsán a szakirodalom megosztott, többféle álláspont alakult ki. *Sárközy Tamás* a jogágak feletti, közjogi és magánjogi jegyeket magában hordozó, komplex jogi személyiség híve.[82] *Kisfaludi András* szerint mindegyik jogágnak önállóan, a saját premisszái alapján kell döntenie arról, hogy az általuk szabályozott jogviszonyoknak kik lehetnek az alanyai.[83] *Kilényi Géza* véleménye az, hogy a közjogi személy több jogágat (alkotmányjog, közigazgatási jog, pénzügyi jog) átfogó gyűjtőfogalom, ebbe a halmazba azok a szervek tartoznak, amelyeket valamely állami szerv – jogszabályi rendelkezés erejénél fogva – feljogosít a közhatalom körébe tartozó tevékenység saját nevükben és hatáskörükben való gyakorlására, valamint a közhatalomhoz kapcsolódó állami feladatok önálló ellátására.[84] *Petrik Ferenc* álláspontja az, hogy a közjogi jogi személy elsődlegesen a közhatalom/közérdek kielégítését szolgáló, közjogi jogok és kötelezettségek hordozója elsősorban, és csak másodsorban jogi személy.[85] *Patyi András* elutasítja a közjogi személy fogalmának használatát, és úgy véli, hogy a jogi személy alapjában véve polgári jogi kategória (egyetértve ebben Fazekas Mariannával).[86] *Auer Ádám* a jogi személyt jogágak

---

[76] A téma részletes áttekintését lásd: KISFALUDI András (2009): A közjogi jogi személy mint magánjogi tabu? In KISFALUDI András szerk.: *Liber Amicorum Studia L. Vékás dedicata. Ünnepi dolgozatok Vékás Lajos tiszteletére*. Budapest, ELTE ÁJK. 165–195.

[77] Erről részletesen lásd: KISFALUDI András (2013): A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny,* 68. évf. 7–8. sz. 335.

[78] KILÉNYI Géza (2006): A közigazgatási szervek jogi személyiségének problémái. *Magyar Közigazgatás,* 56. évf. 8. sz. 465.

[79] Részletesen lásd: FAZEKAS Marianna (2007): A közjog alanyai és a Ptk. tervezet. Egy közigazgatási jogász kérdőjelei a Ptk. tervezet jogi személy részéhez. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 9. évf. 5. sz. 22.

[80] FICSOR Mihály (1993): Közjogi jogi személyek a magyar polgári jogban. *Magyar Jog,* 40. évf. 6. sz. 323., 327.

[81] BH 2004. 52.

[82] SÁRKÖZY (1985): *i. m.* 447–448.

[83] KISFALUDI (2009): *i. m.* 182.

[84] KILÉNYI (2006): *i. m.* 465.

[85] PETRIK Ferenc (1993): A jogi személy fogalma és fajtái. *Ügyvédek Lapja,* 32. évf. 4. sz. 2.

[86] PATYI András (2009): A jogi személyiség egyes kérdései a közigazgatási szervezetben (Létezik-e, s ha igen, micsoda a közigazgatási jogi jogi személyiség?) In CSEFKÓ Ferenc szerk.: *A közigazgatási szervezetrendszer átalakítási kísérletei.* Pécs, A 'Jövő Közigazgatásáért' Alapítvány. 65., 75.; FAZEKAS Marianna (2008): *A köztestületek szabályozásának egyes kérdései*. Budapest, Rejtjel, 164.

feletti jogintézménynek tekinti, és lényegét a szervezetiségben látja (egyezve ebben Csehi Zoltánnal),[87] és e tekintetben a magánjogi és a közjogi jogi személy között nem tesz különbséget (a két csoportba tartozó jogalanyok között azonban már fogalmilag és típusonként differenciál).[88]

6. A tulajdoni elkülönülés/elválasztás elve[89]

A jogi személy elkülönült vagyonnal rendelkezik: a jogi személy tulajdona nem azonos az őt alkotók/tagok tulajdonával, vagyonával (tulajdoni elkülönülés/elválasztás elve). A jogi személy elkülönült vagyonából adódik önálló vagyoni felelőssége. A jogi személy kötelezettségeiért, tartozásaiért a jogi személy köteles helytállásra, az őt alkotók/tagok nem.

A jogi személy létesítésekor az alapítók saját vagyonuk korlátozásával új szervezetet, jogalanyt hoznak létre. Az alapítók vagyoni hozzájárulás teljesítésével (ennek értékével korlátozzák, csökkentik saját vagyonukat) teremtik meg az új jogalany vagyonát. Az alapítók által rendelkezésre bocsátott vagyon már nem az ő tulajdonukba, hanem az új szervezet, a jogi személy tulajdonába tartozik. A jogi személy alapításakor a rendelkezésre bocsátott vagyoni hozzájárulások összessége az új, önálló jogalany elkülönült vagyona lesz.

A jogi személy alapítói saját vagyonuk korlátozásának (a vagyoni hozzájárulásnak a társaság rendelkezésére bocsátása) ellentételezéseként meghatározott módon és mértékben gyakorolható jogokat kapnak: például tagsági jogokat a gazdasági társaságoknál, az egyesülésnél, a szövetkezetnél és az egyesületnél, valamint alapítói jogokat az alapítványnál. Az alapítók – az alapítvány létesítése után – közvetlenül nem rendelkezhetnek az alapítványi célra rendelt vagyonnal.[90]

A jogi személy létesítése során az alapítók célja az, hogy vagyonuk egy részét elkülönítve, ahhoz önálló szervezetet rendelve, önálló jogalanyt hozhassanak létre. A vagyontömeg elkülönülésével a jogtárgy jogalannyá válik, amelyben a korábbi tulajdonos(ok) – általában – taggá transzformálódnak.[91] Az alapítók, a tagok nem minősülnek a jogi személy tulajdonosának, mivel a hatályos magánjogi szabályozás jogalanyon nem engedélyezi a tulajdonjog fennállását és gyakorlását.[92] Ezen kívül jogalany (szervezeti forma) forgalom tárgya vagyoni értékű jogként sem lehet.[93] A jogi személy a működése során szerzett, tevékenysége révén keletkezett vagyonnal maga rendelkezik, az a tulajdona.

---

[87] CSEHI Zoltán (2013): A jogi személyek szabályozása az új magyar Polgári Törvénykönyvben. In GONDOSNÉ PUSZTAHELYI Réka szerk.: *Jogi személyek a Polgári törvénykönyvben*. Miskolc, Novotni Kiadó. 68–70.

[88] AUER Ádám (2017): A jogi személyiség a közjog és magánjog paradigmájában. Fragmentum. In BODA József – FELKAI László – PATYI András szerk.: *Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 53–54.

[89] Az alpont az alábbi alapján készült: AUER Ádám et al. (2011): *Társasági jog*. Szeged, Lectum Kiadó. 33.

[90] BH1992. 54.

[91] Ehhez lásd még: CSEHI (2016): *i. m.* 2.

[92] Fővárosi Bíróság 6.G.40.132/2002/3.

[93] BDT2001. 166.; BDT2001. 165.

7. A tagjának/alapítójának helytállási kötelezettsége

A tulajdoni elkülönülés/elválasztás elve alóli kivétel a jogi személy tartozásaiért, kötelezettségeiért a tag/alapító helytállási kötelezettségének jogszabályban rögzítése. A Ptk. bizonyos személyegyesítő típusú jogi személyek esetében – *generális jelleggel* – mögöttes, korlátlan és egyetemleges tagi felelősséget ír elő: így a közkereseti társaság tagjai,[94] a betéti társaság beltagjai[95] és az egyesülés tagjai[96] vonatkozásában.

Ezen kívül az *alapelv korrekcióját* jelentik a meghatározott jogi szituációkra szabott, a jog- és forgalombiztonság, valamint a hitelezővédelem szempontjából lényeges kivételek:

a) a korlátolt felelősségével visszaélő tag/alapító felelőssége (felelősségátvitel);[97]
b) a vagyoni hozzájárulás nélkül alapítható jogi személy tagjának/alapítójának helytállása az így létesített jogi személy tartozásaiért (alultőkésítés szankcionálása);[98]
c) a jogi személy tagjának felelőssége a tagsági jogviszonyával összefüggésben, szerződésen kívül, szándékosan okozott kárért (felelősségáttörés);[99]
d) a jogutód nélkül megszűnt jogi személy tagjainak/alapítóinak helytállása a megszűnt jogi személy ki nem elégített tartozásaiért, a felosztott vagyonból való részesedésük mértékéig;[100]
e) az előtársaság tagjának/alapítójának helytállása a cégnyilvántartásba be nem jegyzett előtársaság tartozásaiért;[101]
f) gazdasági társaság egyedüli vagy minősített többséggel rendelkező tagjának felelőssége a hátrányos üzletpolitika folytatásáért;[102]
g) a vállalatcsoport uralkodó tagjának felelőssége az ellenőrzött tag felszámolása esetén a ki nem elégített hitelezői követelésekért.[103]

---

[94] Ptk. 3:138. §, 3:139. § (1) bek.; AUER et al. (2011): *i. m.* 373–374., 381.
[95] Ptk. 3:154. §, 3:155. §; AUER et al. (2011): *i. m.* 389–390., 392.
[96] Ptk. 3:368. § (1) bek., 3:369. § (1) bek. b) pont; AUER et al. (2011): *i. m.* 362–363., 368.
[97] Ptk. 3:2. § (2) bek.
[98] Ptk. 3:9. § (2) bek.
[99] Ptk. 6:540. § (3) bek.
[100] Ptk. 3:48. § (3) bek.
[101] Ptk. 3:101. § (5) bek.
[102] Ptk. 3:324. § (3) bek.
[103] Ptk. 3:59. §.

Vákát oldal

II. fejezet
A jogi személy szervezeti egységének jogalanyisága, a jogi személy létesítése és képviselete

1. A jogi személy szervezeti egységének jogalanyisága

Nemcsak maga a jogi személy, hanem a létesítő okirat rendelkezése alapján *a jogi személy egyes szervezeti egységei is rendelkezhetnek önálló jogalanyisággal,* azaz a szervezeti egységek is jogi személlyé nyilváníthatók. Ehhez a szervezeti egységnek is meg kell felelnie a jogi személyiség fő kritériumainak, így *a tagoktól és a jogi személytől is elkülöníthető vagyonnal, valamint szervezettel* kell rendelkeznie.[1] A szervezeti egységre is irányadók a jogi személy általános szabályai, valamint ugyanazok az ismérvek jellemzik, amelyek az I. fejezetben kifejtésre kerültek. A hitelezők védelme érdekében a Ptk. előírja, hogy a szervezeti egység elkülönült vagyonából ki nem elégíthető *hitelezői követelésekért a jogi személy köteles helytállni* a szervezeti egység jogalanyiságának fennállása alatt, valamint annak megszűnését követően egyaránt.[2] Az univerzális végrehajtás elveinek megfelelően a jogi személy megszűnésekor a szervezeti egység jogi személyisége is megszűnik.

A szervezeti egység jogi személyiségének megszűnése esetén jogai és kötelezettségei egyetemes jogutódlással a jogi személyre szállnak át.[3] A jogalanyiság megszűnéséről tájékoztatni kell a kívülálló, harmadik személyeket is, hiszen jogi személyiségének köszönhetően a szervezeti egység is jogügyleti kapcsolatokba kerülhet más személyekkel.[4] A hitelezők védelme érdekében, ha a jogi személy a szervezeti egység jogalanyiságának megszüntetéséről döntött, ezt a döntését köteles közzétenni. Azok a hitelezők, akiknek a szervezeti egységgel szemben a közzétételt megelőzően követelése keletkezett, biztosítékot követelhetnek a jogi személytől, ha a szervezeti egység jogi személyiségének a megszűnése veszélyezteti követeléseik kielégítését. A szervezeti egység hitelezői számára ugyanis hátrányos lehet, ha a jogalanyiság megszűnésével a kötelezettségekért az egész jogi személy tartozik helytállással. A Ptk. miniszteri indokolása szerint „ilyen helyzet akkor áll elő, ha egy jól gazdálkodó, szilárd anyagi háttérrel rendelkező, önálló jogalanyiságú szervezeti egység jogalanyisága megszűnik, és kötelezettségeiért a gyenge anyagi helyzetben lévő,

---

1 Ptk. 3:32. § (1) bek.

2 Ptk. 3:32. § (2) bek.

3 Ptk. 3:33. § (1) bek.

4 Török Gábor (2014a): A jogi személy szervezete és képviselete. In Sárközy Tamás szerk.: *A jogi személy.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 53–68.

fizetési nehézségekkel küszködő jogi személy lesz köteles helytállni."[5] A szervezeti egység nyilvántartásból való törlésére csak a megfelelő biztosíték adását követően kerülhet sor.[6]

A Ptk. a gazdasági társaságok közös szabályai között meghatározza, hogy a társaság legfőbb szerve vagy a legfőbb szerv felhatalmazása alapján a társaság ügyvezetése a társaság telephelyein, valamint fióktelepein kinevezhet cégvezetőket,[7] akik az adott szervezeti egység rendeltetésszerű működéséhez szükséges körben a jogi személy nevében eljárni jogosultak.

2. A jogi személy képviselete

A jogi személyek abszolút jogképességgel rendelkező jogalanyok, így jogok és kötelezettségek alanyai lehetnek,[8] jogügyleteket köthetnek más jogalanyokkal, és aktív résztvevői lehetnek a gazdasági életnek, az üzleti forgalomnak. A jogi személy azonban fikció, fizikai valójában nem létezik, így akaratának önálló kifejezésére sem képes. Ebből kifolyólag – ahogy azt a jogi személy ismérvei között részletesen kifejtettük (lásd: I. fejezet, 3. pont), minden jogi személy esetében szükséges legalább egy természetes személy képviselő, aki a jogi személy akaratát artikulálja, azaz a külvilágban megjeleníti.[9] *A jogi személy akaratát artikuláló személy a jogi személy képviselője, aki a jogi személy nevében jognyilatkozatokat tesz, amely jognyilatkozatok által a jogi személy válik jogosulttá vagy kötelezetté.*[10] A képviselő ilyen minőségben történő eljárása során nem a saját nevében tesz jognyilatkozatot, és nem a saját javára szerez jogot vagy vállal kötelezettséget, hanem a jogi személy nevében, a jogi személy javára jár el.

A törvény a jogi személy képviseletének két fajtáját, a törvényes és a szervezeti képviseletet szabályozza azzal, hogy a jogi személyek vonatkozásában is lehetőség van a képviselet meghatalmazáson alapuló ellátására is. *A törvényes képviselet törvényen, bírósági határozaton vagy hatósági rendelkezésen alapul, a szervezeti képviselet pedig a jogi személy létesítő okiratán vagy szervezetére és működésére irányadó belső szabályzatán.*[11]

2.1. Törvényes képviselet

A jogi személy törvényes képviselője a *vezető tisztségviselő,* aki képviseleti jogát önállóan gyakorolja.[12] Ez az önálló joggyakorlás irányadó akkor is, ha a jogi személynek több vezető tisztségviselője van, abban az esetben is mindannyian külön-külön jogosultak a jogi személy nevében jognyilatkozatok tételére. A vezető tisztségviselőt *adatközlési kötelezettség* terheli, köteles a jogi személy jogszabályban előírt adatait, valamint azok változásait a nyilvántartó

[5] Ptk. Miniszteri Indokolás, Harmadik Könyv, Első Rész. III. Cím, IX. Fejezet.
[6] Ptk. 3:33. § (2) bek.
[7] Ptk. 3:113. § (3) bek.
[8] Ptk. 3:1. § (1) bek.
[9] PAPP (2014a): *i. m.* 427.
[10] Ptk. 6:11. § (1) bek.
[11] AUER et al. (2011): *i. m.* 85.
[12] Ptk. 3:29. § (1)–(2) bek.

bíróságnak bejelenteni.[13] A vezető tisztségviselő adatait a cégnyilvántartás, valamint a civil szervezetekről vezetett nyilvántartás tartalmazza, így bárki meggyőződhet arról, hogy ki az a természetes személy, aki a jogi személy képviseletében eljárni jogosult.

2.2. Szervezeti képviselet

2.2.1. Szervezeten belüli képviseleti joggal járó tisztség

Amennyiben a jogi személy létesítő okirata vagy a szervezetére és működésére irányadó belső szabályzata *a jogi személy szervezetén belül képviseleti joggal járó tisztséget* határoz meg, e tisztség betöltője a jogi személy önálló képviselője.[14] A törvényes képviselettel ellentétben a szervezeti képviselet nem minden jogi személynél jelenik meg, csak azoknál, amelyeknek a létesítő okirata, illetve belső szabályzata erről kifejezetten rendelkezik, tehát a tagok döntése, hogy létrehoznak-e ilyen tisztséget. Amennyiben a szervezeten belül létrehoztak ilyen pozíciót, annak betöltője a jogi személy nevében önállóan eljárni jogosult.

2.2.2. Jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeti egység vezetőjének képviseleti joga

A jogi személy önálló jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeti egységének vezetője szintén a jogi személy önálló képviselője, ebben az esetben is szervezeti képviseletről beszélünk, azonban ez a személy csak *az adott szervezeti egység rendeltetésszerű működéséhez szükséges körben* jogosult a jogi személy nevében eljárni.[15]

2.2.3. Munkavállalói képviselet

A szervezeti képviselet harmadik esete, amikor az ügyvezetés ügyek meghatározott csoportjára nézve a jogi személy munkavállalóit írásbeli nyilatkozatban feljogosítja a jogi személy képviseletére.[16] E képviseleti forma specialitása, hogy szervezeti képviseleten alapul, azonban a munkavállalók által ellátott képviselet valójában jogügyleti képviselet,[17] mivel a jogi személy nevében történő eljárásukhoz az ügyvezetés írásbeli jognyilatkozata szükséges. Az írásbeli nyilatkozat tartalmazza azokat az ügycsoportokat, amelyek vonatkozásában a munkavállalók a jogi személy nevében eljárni jogosultak, valamint megnevezi azt a képviseleti joggal rendelkező más személyt is, akivel együttesen a munkavállalók képviseleti jogukat gyakorolhatják. Azaz a munkavállalók önálló eljárásra nem jogosultak, minden esetben egy másik személlyel együttesen járhatnak el a jogi személy nevében.

[13] Ptk. 3:29. § (3) bek.
[14] Ptk. 3:30. § (1) bek.
[15] Ptk. 3:30. § (2) bek.
[16] Ptk. 3:30. § (3) bek.
[17] Az ügyleti képviselet szabályaihoz lásd: Ptk. 6:15–6:17. §.

2.3. A képviseleti jog terjedelme

A jogi személy nevében eljáró természetes személy képviseleti jogosultsága lehet teljes, azonban azt egy belső szabályzat, megállapodás korlátozhatja például bizonyos ügycsoportok vonatkozásában vagy meghatározott értékhatár felett. Ezekről a belső korlátozásokról, a képviselő jognyilatkozatainak feltételhez vagy jóváhagyáshoz kötéséről azonban a jogi személlyel kapcsolatba kerülő harmadik személyek nem tudnak, hiszen a szervezet működésére, belső rendjére irányadó részletes szabályanyagot nem ismerik, így joggal feltételezhetik azt, hogy a jogi személy nyilvántartásba bejegyzett képviselője a jogi személy nevében teljeskörűen, önállóan eljárni jogosult. *A jogi személynek a nyilvántartásba bejegyzett képviselője képviseleti jogának korlátozása és nyilatkozatának feltételhez vagy jóváhagyáshoz kötése harmadik személyekkel szemben nem hatályos,*[18] azaz a belső korlátozás a képviselő által tett jognyilatkozat érvényességét a harmadik személy vonatkozásában nem érinti. Így a jogi személy képviselője által tett jognyilatkozat a jogi személyt a harmadik személlyel szemben abban az esetben is köti, ha a képviselő az adott jognyilatkozat megtételére nem lett volna jogosult, vagy a jognyilatkozat megtételéhez adott feltétel bekövetkezte vagy jóváhagyás megadása lett volna szükséges. Nem érvényesül ez a szabály abban az esetben, ha a harmadik személy tudta vagy tudnia kellett volna, hogy a képviselő az adott helyzetben nem jogosult a jognyilatkozat megtételére, vagy a jognyilatkozat érvényességéhez meghatározott feltétel bekövetkezte vagy más személy jóváhagyása szükséges,[19] azonban ennek ellenére az adott jognyilatkozat megtételét érvényesnek fogadta el. Azaz *nem lesz hatályos a jognyilatkozat, ha a harmadik személy rosszhiszemű volt.*[20]

Abban az esetben, ha a jogi személy nevében olyan személy tesz jognyilatkozatot, aki a közhiteles nyilvántartásban a jogi személy képviselőjeként nem szerepel, a harmadik személy minden esetben köteles meggyőződni arról, hogy az adott személy rendelkezik-e képviseleti jogosultsággal, valamint milyen terjedelmű képviseleti jogosultsággal rendelkezik.[21] Amennyiben a harmadik személy ennek a kötelezettségének nem tesz eleget, nem hivatkozhat arra, hogy az eljáró személy képviseleti jogosultságának hiányáról vagy korlátozásáról nem tudott, így amennyiben az adott személy nem volt jogosult a kérdéses jogügylet kapcsán a jogi személy képviseletére, eljárására a Ptk. álképviseletre vonatkozó szabályai lesznek irányadók.[22]

3. A jogi személy jognyilatkozatainak közzététele

A jogi személyek vonatkozásában a nyilvánosság elve érvényesül a jogi személyek nyilvántartása kapcsán, valamint a jogi személyek jognyilatkozatainak közzététele során is. Amennyiben a Ptk. a jogi személyek számára közzétételi kötelezettséget ír elő, ennek a kötelezettségnek – a törvény eltérő rendelkezése hiányában – a szervezeteknek a *Cégközlönyben*

[18] Ptk. 3:31. §.
[19] Ptk. 3:31. §.
[20] PAPP (2014a): *i. m.* 429.
[21] TÖRÖK (2014a): *i. m.* 66.
[22] Ptk. 6:14. §.

történő közzététel útján kell eleget tenniük.[23] A neve ellenére a *Cégközlöny*ben nemcsak a cégeknek minősülő jogi személyek, hanem valamennyi, a Ptk. Harmadik Könyvében szabályozott jogi személy közleményét – így az egyesületét és az alapítványét is – közzé kell tenni.[24]

A *Cégközlöny* az igazságügyért felelős miniszter által vezetett minisztérium hivatalos lapja, amelynek elektronikus formában történő közzétételére az erre a célra fenntartott honlapon[25] kerül sor, biztosítva a *Cégközlöny* egyes lapszámaiba való ingyenes betekintés és a lapszámok ingyenes letöltésének lehetőségét.[26] A *Cégközlöny*ben megjelenő közlemények közzétételéről és költségtérítéséről a 22/2006. (V. 18.) IM rendelet rendelkezik.

A Ctv. rendelkezései alapján, amennyiben a gazdasági társaság a Ptk. vagy a gazdasági társaságok átalakulására vonatkozó törvény[27] alapján közlemény közzétételére köteles, a társaság a *Cégközlöny*ben történő közzététel helyett a *honlapján történő közzététellel* is eleget tehet a kötelezettségnek. Ebben az esetben a honlapon való közzététel a *Cégközlöny*ben való közzététellel egyenértékű, a közzététel igazolásához a *Cégközlöny* lappéldányának csatolása helyett a társaság a honlap közzététel céljára szolgáló helyének pontos megjelölését köteles megadni.[28] Ezt a lehetőséget a Ctv. *csak a gazdasági társaságok* számára biztosítja, a többi jogi személy számára nem. Meghatározott esetekben maga *a Ptk. írja elő a honlapon történő közzétételt,* így például a nyilvánosan működő részvénytársaság a közgyűlésre szóló meghívót a honlapján köteles közzétenni.[29]

4. A létesítés szabadsága

4.1. A jogi személy létrehozása

Az Alaptörvény rögzíti, hogy „Magyarország gazdasága […] a vállalkozás szabadságán alapszik”,[30] valamint kimondja, hogy „[m]indenkinek joga van szervezeteket létrehozni, és joga van szervezetekhez csatlakozni”.[31] A szervezetalapítás és a társulás szabadsága magában foglalja a jogi személyek létesítésének szabadságát is, amely jogosultság nem abszolút és korlátlan, jogszabály ugyanis alanyi, tárgyi és módbeli korlátokat állíthat fel,[32] ilyen korlát többek között a Ptk. 3:1. § (4) bekezdésében foglalt típuskényszer is. Az említett korlátozásoktól eltekintve a polgári jogi jogalanyok szabadon határozhatnak jogi személy létrehozásáról, az alapításról szóló döntés meghozatala a jogalanyok magánautonómiájának része.[33] A szervezetalapítás szabadsága a jogi személy létrehozásának szabadsága mellett

[23] Ptk. 3:14. §.
[24] TÖRÖK (2014a): *i. m.* 51.
[25] A *Magyar Közlöny* honlapja. Forrás: www.cegkozlony.hu (A letöltés időpontja: 2017. 05. 20.)
[26] Ctv. 20. § (1) bek.
[27] 2013. évi CLXXVI. törvény.
[28] Ctv. 21/A. § (1) bek.
[29] Ptk. 3:272. § (1) bek.
[30] Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) M) cikk.
[31] Alaptörvény VIII. cikk (2) bek.
[32] Ennek bővebb kifejtését lásd: PAPP (2014a): *i. m.* 383–384.
[33] KISFALUDI András (2014a): A jogi személy létesítése. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 208.

kiterjed a szervezet és a működés szabályainak megállapítására is.[34] A létesítés folyamata *két mozzanatból* tevődik össze: az alapítók jogi személy létrehozásáról szóló döntéséből és e döntés írásbeli formában történő kifejezéséből, második lépésként pedig a jogi személy állam általi nyilvántartásba vételéből.

A jogi személy alapítására irányuló kifejezett szándékot, valamint a törvényben foglalt kötelező tartalmi elemeket[35] tartalmazó okiratot a Ptk. összefoglalóan *létesítő okiratként* nevesíti.[36] A jogi személy különböző típusainál a létesítő okirat elnevezése eltérő, így a közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság és az egyesülés létesítő okirata a *társasági szerződés,*[37] az egyesület, szövetkezet, részvénytársaság és egyszemélyes részvénytársaság létesítő okirata az *alapszabály,*[38] az alapítvány és az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság létesítő okirata az *alapító okirat.*[39]

A jogi személy létrejöttének második mozzanata az állam általi egyedi elismerés, azaz a bírósági nyilvántartásba vétel, amely az adott jogiszemély-típusnak megfelelő létesítő okiraton alapul. A nyilvántartó bíróság a bejegyzést csak jogszabályban meghatározott okból tagadhatja meg, a bíróság nem mérlegelhet célszerűségi vagy más szempontok alapján.[40] Amennyiben a bejegyzési kérelem és a benyújtott dokumentumok hiánytalanok, és megfelelnek a jogszabályi követelményeknek, a bíróság köteles a jogi személyt bejegyezni a nyilvántartásba. A bejegyzés *konstitutív, ex nunc hatályú* jogi tény.[41] Konstitutív, mert a bejegyzéssel jön létre maga a jogi személy, azaz a jogalanyt a nyilvántartásba vétel keletkezteti,[42] és *ex nunc* hatályú, mivel a jogi személy a jövőre nézve jön létre, a jogalany „születésének" időpontja a bíróság bejegyző végzésének jogerőre emelkedése, nem pedig a létesítő okirat írásba foglalásának vagy az alapítók általi ellenjegyzésének ideje. A cégeknek minősülő jogi személyek, így a gazdasági társaságok (közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság, részvénytársaság), a szövetkezet és az egyesülés a cégbíróságok által vezetett cégnyilvántartásba, az alapítvány és az egyesület pedig a törvényszékek által vezetett nyilvántartásba lesz bejegyezve.

[34] TÖRÖK (2014a): *i. m.* 43.
[35] Lásd: Ptk. 3:5. §.
[36] Ptk. 3:4. § (1) bek.
[37] Ptk. 3:94. §, 3:369. § (1) bek.
[38] Ptk. 3:64. §, 3:94. §, 3:331. § (1) bek.
[39] Ptk. 3:94. §, 3:378. §.
[40] KISFALUDI (2014a): *i. m.* 208.
[41] PAPP Tekla (2014b): Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás,* 2. sz. 157.
[42] SÁRKÖZY (2013c): *i. m.* 39.

4.2. Diszpozitivitás[43]

Ahogyan az előzőekben kifejtettük, a létesítés szabadsága kiterjed mind a jogi személy alapításáról való döntés szabadságára, mind pedig a jogi személy szervezeti és működési szabályainak a tagok általi megállapítására. A Ptk. Harmadik Könyve az alapítók magánautonómiájának kiteljesítése érdekében a *diszpozitív szabályozási szemléletet* teszi magáévá, azaz a törvény rendelkezéseitől az alapítók és a tagok *egyező akarattal* eltérhetnek, a törvényben foglalt szabályok ezzel „modelljellegűvé válnak".[44] A diszpozitív szabályoktól való eltérés azonban nem kötelező, csak egy lehetőség a tagok számára, amennyiben nem élnek az eltérés lehetőségével, úgy jogviszonyaikban a diszpozitív szabályok érvényesülnek.[45]

A törvény előírásaitól való eltérés lehetősége azonban nem korlátlan. A Ptk. az eltérés lehetőségét szűkíti azzal, hogy meghatározza azokat a jogviszonyokat, amelyekben a törvényben foglaltaktól eltérő szabályozás lehetséges, így a jogi személy tagjai és alapítói csak *az egymás közötti viszonyukban, a jogi személyhez fűződő viszonyukban, valamint a jogi személy szervezetének, illetve működésének szabályozása során* térhetnek el a létesítő okiratban a Ptk. előírásaitól.[46] Tehát az eltérés lehetősége csak a felsorolt négy jogviszonyban merülhet fel, továbbá fontos, hogy a felek *csak a Ptk. szabályaitól* térhetnek el, más jogszabályok, így például a Ctv. előírásaitól nem. További fontos követelmény, hogy ezeknek az eltéréseknek meg kell jelenniük a jogi személy *létesítő okiratában,* így a diszpozitivitás kérdése a szerződésmintával történő cégalapítás[47] során fel sem merül. A Ptk.-ban szabályozott jogi személyek közül a közkereseti társaság, a betéti társaság, a korlátolt felelősségű társaság (az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság is), valamint a zártkörűen működő részvénytársaság (az egyszemélyes zártkörűen működő részvénytársaság is) alapítható szerződésmintával,[48] ebben az esetben a létesítő okirat tartalmát csak a kitöltött szerződésmintában foglalt rendelkezések alkotják. A vonatkozó IM rendelet mellékleteiben[49] található minták tartalmától a felek nem térhetnek el, annak tartalmi elemeit nem bővíthetik, és nem változtathatják meg, így a jogszabályi rendelkezésektől való eltérés lehetősége fel sem merül.

---

[43] A Harmadik Könyv diszpozitív szabályozási szemléletével kapcsolatban számos tanulmány született, amelyek eltérő szempontok alapján közelítik meg a kérdést, valamint egymással szembenálló véleményeket fogalmaznak meg a szabályozás megfelelőségével kapcsolatban. A teljesség igénye nélkül, a diszpozitív szabályozás megfelelőségében kételkedik több művében Sárközy Tamás. Lásd: SÁRKÖZY Tamás (2013b): Az új Ptk. jogi személy könyvéről. *Jogtudományi Közlöny,* 68. évf. 10. sz. 461–470.; SÁRKÖZY Tamás (2015a): Még egyszer a Ptk. jogi személy könyve állítólagos diszpozitivitásáról. *Gazdaság és Jog,* 23. évf. 11. sz. 8–14.; SÁRKÖZY Tamás (2016b): A Ptk. jogi személy könyve esetleges felülvizsgálatáról. *Gazdaság és Jog,* 24. évf. 7–8. sz. 3–10., A diszpozitív szabályozási szemlélet mellett tör lándzsát, és így fenntartását támogatja Kisfaludi András és Auer Ádám. Lásd: KISFALUDI (2013): *i. m.* 333–342.; AUER Ádám (2016)*:* A diszpozitivitás jelentősége a társasági jogban. *Magyar Jog,* 63. évf. 7–8. sz. 395–404. Csehi Zoltán sajátos álláspontja szerint a jogi személyek szabályozása továbbra is kógens, a diszpozitivitási klauzulából nem következik az eltérést engedő szabályozási szemlélet, az csupán a kógencia alól ad kivételt. Lásd: CSEHI Zoltán (2016): Az új Ptk. jogi személy szabályozásának a kógenciájáról és diszpozitivitásáról. *Polgári Jog,* 3. sz.

[44] KISFALUDI (2014a): *i. m.* 214.

[45] PAPP (2014a): *i. m.* 381.

[46] Ptk. 3:4. § (2) bek.

[47] Ctv. 9/A. §.

[48] 21/2006. (V. 18.) IM rendelet a cégbejegyzési eljárás és a cégnyilvántartás egyes kérdéseiről 1/A. § (1) bek.

[49] Lásd: 21/2006. (V. 18.) IM rendelet 4–9. számú melléklete.

A Ptk. a 3:4. § (3) bekezdésében eltérési tilalmakat is tartalmaz. Meghatározza azokat az eseteket, amikor a tagok és az alapítók még a fenti négy jogviszony szabályozása során sem térhetnek el a törvény rendelkezéseitől. Nem térhetnek el az alapítók a Ptk. előírásaitól, amennyiben azt *a törvény tiltja*. Így például a típuskényszer kapcsán maga a kódex írja elő, hogy a létesítő okiratnak a jogi személy típusára irányadó előírásoktól eltérő rendelkezése semmis.[50] Nem térhetnek el a tagok és az alapítók a törvény előírásaitól, ha az eltérés *a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti*, továbbá tilalmazott az eltérés abban az esetben is, ha az *a jogi személy törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza.*

Annak a megállapításához, hogy a Ptk. egy adott szabályától az alapítók egyező akarattal eltérhetnek-e, vagy sem, először meg kell vizsgálni, hogy a norma a fenti négy esetkörbe tartozó jogviszonyt szabályoz-e. Amennyiben az adott rendelkezés nem a tagok és az alapítók egymás közötti vagy a jogi személyhez fűződő viszonyára, valamint nem a jogi személy szervezetének vagy működésének a szabályozására irányul, az eltérés lehetősége fel sem merül. Amennyiben a szabály az említett négy esetkör valamelyikébe tartozik, következő lépésként vizsgálandó, hogy az eltérést tiltja-e a Ptk. Amennyiben a kódex az adott kérdésben kizárja a törvény rendelkezésétől való eltérés lehetőségét, abban az esetben értelemszerűen nem lehet eltérni az adott előírástól. Amennyiben nem zárja ki, akkor harmadik lépésként vizsgálandó, hogy az eltérés nyilvánvalóan sérti-e a hitelezők, munkavállalók vagy a kisebbség jogait, vagy akadályozza-e a törvényes működés feletti felügyelet érvényesülését. Amennyiben az eltérés az említett csoportok jogait sérti, vagy a törvényes működés feletti felügyelet érvényesülését akadályozza, úgy az eltérés tilalmazott, amennyiben a jogsértés, illetve az akadályozás nem állapítható meg, úgy a tagok a létesítő okiratban eltérhetnek a Ptk. előírásától.[51]

---

[50] Ptk. 3:1. § (4) bek.

[51] A lehetséges eltérések kapcsán még nem alakult ki egységes bírói gyakorlat, de néhány döntés más állást foglalt egyes eltérések megengedhetősége kapcsán. Így például jogerős bírói ítélet mondja ki, hogy a korlátolt felelősségű társaság operatív irányító szerve nemcsak egyszemélyi vezető tisztségviselő (ügyvezető), hanem igazgatóság is lehet. Lásd BDT2015. 3272. A döntést az említett három lépésben vizsgálva: az operatív szervvel kapcsolatos kérdések a jogi személyek szervezetének szabályozása körébe tartoznak, amely szabályozás kapcsán megengedett az eltérés. Második lépésként vizsgálni kell, hogy a Ptk. tiltja-e az adott kérdésben az eltérést. A 3:196. § akként rendelkezik, hogy a társaságnak egy vagy több ügyvezetője van, több ügyvezető esetén is az ügyvezetők önálló eljárásra jogosultak, azonban a szakasz nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a több ügyvezető ne önállóan, hanem testületként járjon el az ügyvezetés körében. Kifejezett tilalom hiányában az eltérő szabályozás a második kritériumnak is megfelel, így harmadik lépésként azt kell vizsgálni, hogy az eltérés sérti-e a hitelezők, munkavállalók és a kisebbség érdekeit, illetve akadályozza-e a törvényes működés feletti felügyelet érvényesülését. A védett személyi körök, valamint a törvényes működés vonatkozásában nem az operatív szerv létszáma, hanem az az által kifejtett tevékenység a döntő, így önmagában az a tény, hogy nem egy ügyvezető vagy több ügyvezető önállóan, hanem egy testület, az igazgatóság látja el a társaság ügyvezetését, nem sérti a megjelölt személyi körök jogait, illetve a törvényes működés feletti felügyelet érvényesülését sem akadályozza, ezért az eltérés megengedett.

4.3. A tagsági jogokról történő értékpapír-kibocsátás tilalma

A Ptk. kimondja, hogy a jogi személyben fennálló *tagsági jogokról a részvénytársaság kivételével nem lehet értékpapírt kiállítani.*[52] A részvénytársaság által kibocsátott értékpapírok, azaz a részvények számát, névértékét, kibocsátási értékét és a részvényre vonatkozó több adatot a részvénytársaság létesítő okiratában, tehát az alapszabályban kell feltüntetni. Ebből következik, hogy a jogi személy egyéb típusainak létesítő okirata *nem tartalmazhat* értékpapírok kibocsátására irányadó rendelkezést. Az értékpapír olyan egyoldalú jognyilatkozat, amely a benne foglalt jogot úgy testesíti meg, hogy azt a jogot gyakorolni, arról rendelkezni csak az értékpapír által, annak birtokában lehet.[53] A jogi személy tagjait megillető tagi jogosultságok számos esetben vagyoni értékkel is rendelkeznek (például osztalékhoz való jog), így felmerül annak az igénye, hogy azokról értékpapírt kiállítva a piaci forgalom tárgyaiként is megjelenjenek. Az értékpapírok kibocsátása azonban számos kockázattal jár együtt, amelyeknek kezelésére garanciák beépítése szükséges,[54] ezek a garanciák pedig a Ptk.-ban szabályozott jogiszemély-típusok közül csak a részvénytársaság szabályai közé lettek beépítve.

5. A létesítő okirat

5.1. A létesítő okirat tartalma

A kódex felsorolja a létesítő okirat azon kötelező tartalmi elemeit, amelyeknek valamennyi jogiszemély-típus létesítő okiratában szerepelniük kell, valamint rögzíti, hogy a létesítő okiratban meg kell jelennie a jogi személy *létesítésére irányuló akarat kifejezésének* is.

A létesítő okirat *kötelező tartalmi elemei:*

a) a jogi személy neve;
b) székhelye;
c) célja vagy fő tevékenysége;
d) a jogi személyt létesítő személy vagy személyek neve, lakóhelye vagy székhelye;
e) a teljesítendő vagyoni hozzájárulások, valamint azok értékének, mértékének és a rendelkezésre bocsátás módjának és idejének meghatározása; valamint
f) az első vezető tisztségviselő[55] megnevezése.[56]

Ezek azok a „minimális tartalmi kellékek",[57] amelyeknek valamennyi jogi személy létesítő okiratában szerepelniük kell. Határozott időre alapított jogi személy esetén a létesítő okiratnak tartalmaznia kell azt az időtartamot is, amelyre a jogi személyt alapították.[58] A jogi személy egyes típusainál a törvény további adatok létesítő okiratba foglalását teheti

[52] Ptk. 3:11. §.
[53] Ptk. 6:565. § (1) bek.
[54] KISFALUDI (2014a): *i. m.* 220.
[55] A vezető tisztségviselőre irányadó szabályokat *A jogi személy szervezete és képviselete* című fejezetben fejtjük ki.
[56] Ptk. 3:5. §.
[57] TÖRÖK (2014a): *i. m.* 46.
[58] Ptk. 3:4. § (5) bek.

kötelezővé, így például a Ctv. a cégek számára kötelezően előírja, hogy a létesítő okirat tartalmazza a jegyzett tőke mértékét, annak hiányában ugyanis a cégalapítás érvénytelenségének megállapítása iránti per indítható a cég ellen.[59]

5.2. A jogi személy neve

A jogi személyiség egyik attribútuma, hogy a jogi személyeknek *saját névvel* kell rendelkezniük, mivel a jogi személy a saját neve alatt vesz részt a jogviszonyokban, és a jogképessége is a nevéhez kapcsolódik.[60] A saját név funkciója kettős, egyszerre szolgálja a jogi személy *azonosíthatóságát,* valamint *megkülönböztető* funkciót is betölt, azaz a jogi személy a saját neve által különíthető el más jogalanyoktól.

Annak érdekében, hogy ez az azonosító és megkülönböztető funkció biztosított legyen, a jogi személy nevének oly mértékben különböznie kell más, korábban nyilvántartásba vett jogi személy nevétől, hogy azzal *ne legyen összetéveszthető.*[61] A név különbözősége akkor állapítható meg, ha közönséges figyelem mellett is kizárt az összetéveszthetősége.[62] A forgalom biztonsága érdekében ugyanis a gazdasági élet megköveteli alanyainak pontos azonosíthatóságát.[63] Nem felel meg a követelményeknek az a név, amelynek más cég nevétől való megkülönböztetéséhez speciális nyelvi vagy egyéb ismeretek szükségesek.[64] Abban az esetben, ha több azonos vagy összetéveszthető nevű jogi személy nyilvántartásba vétele iránt nyújtottak be kérelmet, a választott név viselésének a joga a kérelmét elsőként benyújtó jogi személyt illeti meg.[65]

A jogi személy nevének nemcsak az elkülönítésre és azonosításra kell alkalmasnak lennie, hanem *a valósággal ellentétes látszatot sem kelthet,* nem lehet megtévesztő, különös tekintettel a jogi személy tevékenységi körére. Így például egy adótanácsadással foglalkozó szervezet, amennyiben a nevében feltünteti az általa végzett tevékenységet, a nevének erre a tevékenységre, tehát az adótanácsadásra kell utalnia, és nem keltheti azt a látszatot, hogy az adott jogi személy fő tevékenysége a virágkötészet. A jogi személy *típusára vagy formájára utaló elnevezést* (például szövetkezet, betéti társaság) a jogi személy nevében fel kell tüntetni.[66] A típus megjelölésével kapcsolatban további követelmény, hogy azt *magyar nyelven, a magyar helyesírás szabályainak megfelelően* kell feltüntetni. Ezek a követelmények irányadók a tevékenységre is, amennyiben az a jogi személy nevében szerepel.[67] A cégnek minősülő jogi személyek nevére, azaz a cégnévre a cégtörvény további előírásokat tartalmaz.[68]

[59] Ctv. 69. § (1) bek., (2) bek. b) pont.
[60] PAPP (2014a): *i. m.* 387.
[61] Ptk. 3:6. § (1) bek.
[62] KGD2003. 30.
[63] TÖRÖK (2014a): *i. m.* 47.
[64] BDT2009. 2096. I.
[65] Ptk. 3:6. § (1) bek.
[66] Ptk. 3:6. § (2) bek.
[67] Ptk. 3:6. § (3) bek.
[68] Ctv. 3–6. §.

5.3. A jogi személy székhelye

A létesítő okirat kötelező tartalmi eleme a jogi személy *székhelyének* feltüntetése. A székhely a jogi személy *bejegyzett irodája,* amely kettős funkciót lát el. A jogi személynek egyrészt a székhelyén kell biztosítania a *részére címzett jognyilatkozatok fogadását,*[69] másrészt pedig ezen a helyen kell biztosítania *a jogszabályban meghatározott iratainak elérhetőségét.*[70] Amennyiben a kézbesítés, valamint az elérhetőség nem biztosított, a székhely nem felel meg a rá vonatkozó jogszabályi előírásoknak.[71] Amennyiben a jogi személy ténylegesen elérhetetlenné válik – azaz fantomizálódik – annak ellenére, hogy a nyilvántartásban továbbra is szerepel, csorbul a forgalom biztonsága, ami hosszú távon akár jogutód nélküli megszűnéshez is vezethet.[72]

A cégeknek minősülő jogi személyek vonatkozásában a cégtörvény jobban cizellálja a bejegyzett iroda fogalmát. A Ctv. rendelkezései szerint a bejegyzett iroda a cég levelezési címe, az a hely, ahol a cég üzleti és hivatalos iratainak átvétele, érkeztetése, őrzése, rendelkezésre tartása, valamint ahol a külön jogszabályban meghatározott, a székhellyel összefüggő kötelezettségek teljesítése történik.[73] A Ctv. továbbá a székhely mellett a *telephely* és a *fióktelep* fogalmát is meghatározza.[74] A telephely és a fióktelep a létesítő okirat erre irányuló rendelkezése alapján a jogi személy szervezeti egységeként jogalanyisággal felruházható, azaz szintén jogi személlyé nyilvánítható (ahogyan ezt a fejezet 1. pontjában kifejtettük).[75]

5.4. A jogi személy tevékenysége

A jogi személyek által végzett *tevékenységek,* valamint azok a célok, amelyek elérése érdekében az alapítók jogi személy létrehozásáról határoznak, annyira szerteágazók, hogy a Ptk. nem is vállalkozik a jogi személyek által végezhető tevékenységek felsorolására. Ehelyett generális jelleggel kimondja, hogy a jogi személy *minden olyan tevékenységet folytathat, amelyet jogszabály nem tilt, vagy nem korlátoz.*[76]

A jogszabály által tilalmazott tevékenységek nem igényelnek részletes magyarázatot. Egyértelmű, hogy nem lehet jogszerűen jogi személyt alapítani például pénzhamisítási tevékenység végzése vagy kakasviadalok szervezése céljából.

A jogszabályi korlátok felmerülhetnek mind az *egyes jogiszemély-típusok,* mind pedig *egyes tevékenységek* kapcsán. Az első esetkörre példa, hogy egyesület nem alapítható gazdasági tevékenység céljára.[77] Meghatározott gazdasági tevékenységek *csak hatósági engedély birtokában* végezhetők. Ez a korlátozás a gazdasági társaságok, valamint a szövetkezetek szabályozásában jelenik meg hangsúlyosan.[78] További jogszabályi korlátozás,

[69] BDT2014. 3050.
[70] Ptk. 3:7. §.
[71] BDT2009. 1987.
[72] Ctv. 89. §.
[73] Ctv. 7. § (1) bek.
[74] Ctv. 7. § (2) bek.
[75] Ptk. 3:32. §.
[76] Ptk. 3:8. §.
[77] Ptk. 3:63. § (2) bek.
[78] Ptk. 3:97. § (1) bek., 3:327. § (1) bek.

hogy meghatározott tevékenységek *csak meghatározott jogiszemély-típusban* végezhetők, így például bank és szakosított hitelintézet csak részvénytársasági formában működhet.[79]

5.5. A vagyoni hozzájárulás

5.5.1. Vagyoni hozzájárulás teljesítésének kötelezettsége

A jogi személyek egyik legfontosabb ismérve, hogy *alapítóiktól, valamint tagjaiktól elkülönült vagyonnal* rendelkeznek, a gazdasági forgalomban való részvételhez, valamint a jogi személy tevékenységének folytatásához és céljának eléréséhez ugyanis elengedhetetlen a saját vagyon.[80] A jogi személyek saját vagyonához önálló vagyoni felelősség is társul, a jogi személyek kötelezettségeikért a saját vagyonukkal kötelesek helytállni, főszabály szerint az alapítók és a tagok a jogi személy tartozásaiért nem felelnek.[81] A hitelezők védelme érdekében a Ptk. a jogi személy meghatározott típusainál – így a korlátolt felelősségű társaságnál és a részvénytársaságnál – kötelezően előírja a társaság vagyonának minimális mértékét.[82]

A jogi személy vagyona az alapítók által rendelkezésére bocsátott vagyoni hozzájárulásokból tevődik össze, ugyanis az alapítók és a tagok főszabály szerint *a jogi személy alapításakor vagy a tagsági jogok keletkezésének más eseteiben* – működő jogi személybe tagként történő belépés esetén – kötelesek a jogi személy részére vagyoni hozzájárulást teljesíteni. A vagyoni hozzájárulás teljesítése *végleges vagyonátengedést* jelent. A teljesített hozzájárulást vagy annak ellenértékét nem lehet visszakövetelni,[83] ugyanis az átruházás pillanatában az a jogi személy tulajdonába kerül, a tulajdoni elkülönülés elve[84] alapján pedig a jogi személy tulajdona, vagyona nem azonos az őt alkotó tagok vagyonával, illetve a tagok vagyona sem feleltethető meg a jogi személy vagyonával. A jogi személy rendelkezésére bocsátott vagyonnal az átadást követően a tag nem rendelkezhet a sajátjaként, így azt nem használhatja fel személyes szükségletei és kötelezettségei kielégítésére sem. A teljesített vagyoni hozzájárulás ellentételezéseként a tag tagsági jogokat kap,[85] így például jogosult részt venni és szavazni a jogi személy döntéshozó szervének ülésén.

Amennyiben a jogi személy alapítója vagy tagja kivételesen nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni, a jogi személy tartozásaiért a jogi személy tagja, tagság nélküli jogi személy esetén pedig az alapítói jogok gyakorlója köteles helytállni.[86] Nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni az egyesület tagja, a tagsági jogviszony alapításkor az egyesület nyilvántartásba vételével, a működés során pedig a belépési kérelem közgyűlés általi el-

[79] 2013. évi CCXXXVII. törvény 11. § (1) bek.

[80] KISFALUDI (2014): *i. m.* 218.; AUER et al. (2011): *i. m.* 74–75.

[81] Ptk. 3:2. § (1) bek.

[82] A korlátolt felelősségű társaság törzstőkéje nem lehet kevesebb hárommillió forintnál [lásd: Ptk. 3:161. § (4) bek.], a zártkörűen működő részvénytársaság alaptőkéje nem lehet kevesebb ötmillió forintnál, a nyilvánosan működő részvénytársaság alaptőkéje nem lehet kevesebb húszmillió forintnál [lásd: Ptk. 3:212. § (2) bek.].

[83] Ptk. 3:9. § (1) bek.

[84] AUER et al. (2011): *i. m.* 33.

[85] PAPP (2014a): *i. m.* 391.

[86] Ptk. 3:9. § (2) bek.

fogadásával jön létre.[87] Az egyesületi tag által fizetendő tagdíj nem minősül az alapításkor teljesítendő vagyoni hozzájárulásnak.[88] Az egyesülés tagjai a jogi személy alapításakor meghatározhatják, hogy kívánnak-e a szervezet számára vagyoni hozzájárulást teljesíteni. Amennyiben ezt nem vállalják, az egyesülés működési költségeit a társasági szerződésben meghatározott arányok szerint viselni kötelesek.[89] Amennyiben a jogi személynek több tagja van, vagy több személy jogosult az alapítói jogok gyakorlására, az ő helytállási kötelezettségük egyetemleges,[90] azaz bármelyiküktől követelhető teljesítés az egész tartozás erejéig.[91] A helytállási kötelezettség szabályozása a forgalom biztonságát, valamint a hitelezők védelmét szolgálja, kompenzálja azt a hátrányos helyzetet, amely a vagyoni hozzájárulás tagok általi teljesítésének hiányával áll elő, ugyanis fedezetet biztosít a jogi személy tartozásainak kielégítéséhez.

5.5.2. A vagyoni hozzájárulás tárgya és mértéke

Az alapítók és a tagok által a jogi személy számára teljesítendő vagyoni hozzájárulások két nagy csoportba sorolhatók, így a rendelkezésre bocsátott vagyon állhat egyrészt *pénzből,* másrészt pedig *nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásokból,*[92] közismert nevén *apportból.*[93] A pénzben teljesített vagyoni hozzájárulás tárgya további magyarázatot nem igényel, az apport tárgyával szemben azonban további előírásokat tartalmaz a törvény. Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként dolog tulajdonjoga és vagyoni értékű jog bocsátható a jogi személy rendelkezésére.[94] A dolog tulajdonjoga magában foglalja mind az ingó, mind pedig az ingatlan dolog tulajdonjogának átruházását, így vagyoni hozzájárulásként szolgáltatható például egy autó vagy egy laptop, illetve egy családi ház vagy társasházi lakás is. A Ptk. még utalás szintjén sem tartalmazza, hogy melyek azok a vagyoni értékű jogok, amelyek apportálhatók,[95] azonban eseti döntések alapján elmondható, hogy apportálható például az ingatlan bérleti joga,[96] az ingatlan használati joga,[97] valamint a lízingtárgyak használati

[87] Ptk. 3:67. § (1) bek.
[88] BDT2015. 3335. I.
[89] Ptk. 3:369. § (1) bek. b) pont.
[90] Ptk. 3:9. § (2) bek.
[91] Ptk. 6:29. § (2) bek.
[92] Ptk. 3:10. § (1) bek.
[93] Az apportról bővebben lásd: BARTA Judit (2014): Gondolatok a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás új szabályozása kapcsán. In MISKOLCZI BODNÁR Péter – GRAD-GYENGE Anikó szerk.: *„Megújulás a jogi személyek szabályozásában". Tanulmányok az új Ptk. köréből.* Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. 82–96.
[94] Ptk. 3:10. § (2) bek.
[95] Az apportálható vagyoni értékű jogokról bővebben lásd: PAPP Tekla (1999): Az apport megítélése a Legfelsőbb Bíróság döntéseiben és a Társasági törvény apportálásra vonatkozó szabályainak hatása a joggyakorlatra. In TÓTH Károly szerk.: *Tanulmányok Dr. Veres József egyetemi tanár 70. születésnapjára.* Szeged, Szegedi Tudományegyetem. 257–267. AUER et al. (2011): *i. m.* 81.
[96] LB Cgf.31.217/1991., LB Cégtörv.II.31.422/1990.
[97] LB Cgf. VII.30.945/1995.

joga is.[98] A Ptk. hatálybalépését megelőzően a *know-how* is apportálható volt,[99] az apportőr azt tárgyiasult formában volt köteles a társaság rendelkezésére bocsátani.[100] A kódex hatálybalépését követően a *know-how* apportálhatósága kérdéses, mivel azt a törvény az üzleti titokkal azonos védelemben részesíti,[101] azonban az üzleti titok nem apportálható,[102] a *know-how* apportálhatósága kérdésének az eldöntése a bírói gyakorlat feladata.[103]

Az apport tárgyát, jellemzőit és tulajdonságait az egzakt, valós érték meghatározhatósága érdekében pontosan és részletesen fel kell tüntetni a létesítő okiratban vagy az ahhoz fűzött, a létesítő okirat aláírói által aláírt, ügyvéd által ellenjegyzett apportlistában.[104] Gazdasági társaságok, valamint szövetkezetek esetén követelés is apportálható,[105] ha azt az adós elismerte, vagy az jogerős bírósági határozaton alapul. Szintén e két jogiszemély-típus vonatkozásában mondja ki a Ptk., hogy a tag munkavégzésre, személyes közreműködésre vagy szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalása nem lehet apport,[106] ezek ugyanis nem felelnek a forgalomképesség követelményének, tekintve, hogy a tag személyétől elválaszthatatlanok.

Az apport tárgyával szemben támasztott kettős követelmény az átruházhatóság és az, hogy vagyoni értékkel rendelkezzen.[107] Az átruházhatóság a feltétele annak, hogy az apport elszakadjon a vagyoni hozzájárulást teljesítő személy, az apportőr személyétől és a jogi személy rendelkezése alá kerüljön, valamint a jogi személy számára is a jövőben elidegeníthetővé váljon. A vagyoni érték pedig a forgalom biztonsága, valamint a hitelezők védelme szempontjából jelentős követelmény, az értéktelen apporttárgy[108] ugyanis nem növeli a jogi személy vagyonát, így az a hitelezői követelések kielégítésének alapjául sem szolgálhat.[109]

A létesítő okirat kötelező tartalmi eleme a vagyoni hozzájárulás értékének meghatározása. A pénzbeli vagyoni hozzájárulást a létesítő okiratban bármilyen pénznemben meg lehet határozni, ez a létesítő okiratban feltüntetett pénznem az úgynevezett *kirovó pénznem*. A létesítő okiratban szintén fel kell tüntetni, hogy a pénzbeli vagyoni hozzájárulás teljesítésére milyen pénznemben kerül sor, ez az úgynevezett *lerovó pénznem*, valamint fel kell tüntetni, hogy a befizetés a jogi személy melyik pénzforgalmi számlájára történik.[110] A pénzforgalmi

---

98 LB Cégtörv.II.31.257/1991.

99 GK 52. szám; a *know-how* apportálásáról bővebben lásd: MENYHÁRD Attila (2005): A know-how apportálhatósága. In GÖDÖLLE István et al.: *Emlékkönyv Lontai Endre egyetemi tanár tiszteletére.* Budapest, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék. 129–141.

100 BH2000. 219.

101 Ptk. 2:47. § (2) bek.

102 SZÍT Gf. I. 30. 152/2011. sz.

103 A probléma kifejtéséről bővebben lásd: LEHOCZKI Zóra Zsófia (2016): A know-how apportálhatóságával kapcsolatban felmerült kérdések az elmúlt évek bírói gyakorlatának és az új Polgári Törvénykönyv szabályozásának a tükrében. *Céghírnök,* 5. sz. 6–10.

104 BH1993. 241. I., BH2000. 219.

105 TÖRÖK Tamás (2009): A követelés nem pénzbeli hozzájárulásként történő szolgáltatása. *Gazdaság és Jog,* 5. sz. 3–10.

106 Ptk. 3:99. § (1) bek., 3:332. § (1) bek.

107 KGD2001. 309.

108 Egyetértünk Kisfaludi Andrással abban, hogy az, hogy egy vagyontárgy az amortizáció következtében a társaság könyveiben nulla értéken szerepel, még nem jelenti azt, hogy a vagyontárgy ténylegesen nem rendelkezik vagyoni értékkel, így a ténylegesen értéktelen és az amortizáció következtében nulla értéken szereplő vagyontárgy nem azonosítható egymással. Lásd: KISFALUDI András (2007): *Társasági jog.* Budapest, CompLex Kiadó. 99.

109 PAPP (2014a): *i. m.* 395.

110 AUER et al. (2011): *i. m.* 76.

számlák, valamint az azokat vezető pénzforgalmi szolgáltatók neve és székhelye a cégjegyzék kötelező tartalmi elemei.[111] Egyesület és alapítvány esetén, amennyiben a bíróság részére olyan igazolást nyújtanak be, amely tartalmazza a pénzforgalmi számla, valamint az azt vezető szolgáltató adatait, a bíróság az említett adatokat hivatalból bejegyzi a nyilvántartásba.[112]

Az apporttárgy értékét főszabály szerint az apportőr határozza meg, és a megjelölt érték elfogadásáról a jogi személy többi tagja dönt. Kivételt jelent a részvénytársaság, ahol az apporttárgy értékelését könyvvizsgáló vagy az adott vagyontárgy értékeléséhez szükséges szakértelemmel rendelkező szakértő végzi.[113] A jogi személy nyilvántartásba történő bejegyzésekor a nyilvántartó bíróság az apport értékét, valamint az értékelés módszerének jogszerűségét nem vizsgálhatja.[114] Az apport értékének meghatározása azért bír kiemelt jelentőséggel, mert amennyiben a létesítő okiratban megjelölt érték meghaladja az apport tárgyának tényleges értékét, úgy a jogi személy vagyonában egy fiktív elem keletkezik, ami csorbítja a forgalom biztonságát és így a hitelezői jogok védelmét is. A fiktív tőkeképződés elkerülése érdekében, amennyiben az apport átruházáskori értéke nem éri el a létesítő okiratban megjelölt értéket, a jogi személy az átruházástól számított öt éven belül követelheti az apportőrtől a két érték közötti különbözet megfizetését.[115] A különbözet megfizetésével a jogi személy vagyonában nem képződik fiktív elem, ugyanis az apporttárgy átruházáskori értéke és az apportőr által teljesített különbözet összege megfelel a létesítő okiratban az apporttárgy értékeként feltüntetett összegnek.

5.6. A jogi személy létrehozásának időtartama

Az alapítók magánautonómiájába tartozik a jogi személy létrehozása időtartamának meghatározása is. Jogi személy *határozott* és *határozatlan időtartamra* egyaránt alapítható. Amennyiben az alapítók a jogi személy határozott időtartamra szóló létrehozásáról döntenek, ezt a tényt és a jogi személy működésének időtartamát (például három év) vagy megszűnésének konkrét időpontját[116] (például 2020. április 20.) fel kell tüntetni a létesítő okiratban. A határozott időtartam azonban nemcsak konkrét időponttal vagy pontos időtartammal határozható meg, hanem köthető egy előre meg nem határozható időponthoz, így például az egyik tag halálának vagy jogutód nélküli megszűnésének időpontjához is. A létesítő okirat erről szóló rendelkezése hiányában a jogi személy határozatlan időtartamra jön létre. Az előzőekből következik, hogy amennyiben a létesítő okirat nem tartalmazza a jogi személy működésének időtartamát, akkor az alapítók a jogi személyt határozatlan időtartamra hozták létre.[117] A határozott időtartam elteltével a jogi személy jogutód nélkül megszűnik.[118]

---

[111] Ctv. 24. § (1) bek. j) pont.
[112] 2011. évi CLXXXI. törvény 92. § (4) bek.
[113] Ptk. 3:251. § (1) bek.
[114] BDT2006. 1456.
[115] Ptk. 3:10. § (3) bek.
[116] Csehi Zoltán – Navratyil Zoltán (2013): *A személyek joga a 2013. évi V. törvény alapján*. Budapest, Menedzser Praxis. 60.
[117] Ptk. 3:4. § (5) bek.
[118] Ptk. 3:48. § (1) bek. a) pont

6. A jogi személyek nyilvántartása

6.1. A nyilvántartásba vételi kérelem benyújtása

A jogi személyek létesítésének második mozzanata az állam általi egyedi elismerés, azaz *a jogi személy nyilvántartásba vétele.* Ahogyan arra a korábbiakban utaltunk, a bejegyzés *konstitutív, ex nunc hatályú jogi tény,* a jogi személyt a bejegyzés keletkezteti, és a jogi személy a bejegyző végzés jogerőre emelkedésével, a jövőre nézve jön létre. A cégnek minősülő jogi személyek (a négyféle gazdasági társaság, valamint az egyesülés és a szövetkezet) a cégbíróság által vezetett cégnyilvántartásba való bejegyzéssel, az alapítvány és az egyesület pedig a törvényszék által vezetett nyilvántartásba való bejegyzéssel jön létre.

A jogi személy nyilvántartásba vételére irányuló kérelem benyújtása *a jogi személy képviseletére kijelölt személy* kötelezettsége.[119] A kódex szövegezése alapján nem egyértelmű, hogy a képviseletre kijelölt személy a jogi személy vezető tisztségviselője vagy az alapítók által meghatalmazott jogi képviselő. Ahogyan azt a létesítő okirat kötelező tartalmi elemeinél említettük, a jogi személy létesítő okirata tartalmazza az *első vezető tisztségviselőt,* aki *a jogi személy törvényes képviselőjének* minősül,[120] így a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtása a kódex megfogalmazása alapján lehet a létesítő okiratban megjelölt első vezető tisztségviselő kötelezettsége, valamint lehet a szervezet jogi képviselőjének kötelezettsége is.[121]

A bejegyzési kérelem benyújtásának elmulasztása vagy késedelmes benyújtása, valamint a nem megfelelő tartalmú bejelentés a jogi személy létrejöttét akadályozza, ami – még nem létező jogalanyról lévén szó – harmadik személyek irányában nem jelent problémát, azonban a jogi személy többi tagjának, pontosabban leendő tagjainak kárt okozhat.[122] A képviselő, amennyiben *a kérelem benyújtásának elmulasztásával vagy a kérelem késedelmes benyújtásával, illetve hibás vagy hiányos tartalmú bejelentéssel az alapítóknak kárt okoz, velük szemben a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség*[123] *szabályai szerint felel.*[124] A bejegyzési kérelmet benyújtó képviselő köteles az alapítóknak a késedelmes vagy hibás benyújtásból eredő valamennyi kárt megtéríteni, és csak abban az esetben mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa. Nehézséget okoz annak a megítélése, hogy a bejegyzési kérelem benyújtása kapcsán mi minősül a szerződéskötés időpontjának, mivel nem egyértelmű, hogy a létesítő okirat aláírásának az időpontja vagy a képviselő saját, képviseleti jogviszonyát megalapozó szerződése megkötésének az időpontja minősül a szerződéskötés időpontjának, így a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályainak alkalmazása meglehetősen problematikus a bejegyzési kérelem nem megfelelő benyújtásával összefüggésben okozott károkért való felelősség elbírálása során.

---

[119] Ptk. 3:12. § (1) bek.

[120] Ptk. 3:29. § (1) bek.

[121] Török Gábor álláspontja szerint a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtása a jogi képviselő feladata. Lásd: TÖRÖK (2014a): *i. m.* 50.

[122] KISFALUDI (2014a): *i. m.* 221.; PAPP (2014a): *i. m.* 399.

[123] Ptk. 6:142. §.

[124] Ptk. 3:12. § (2) bek.

6.2. A jogi személyek nyilvántartásának alapelvei

A cégnek minősülő jogi személyek nyilvántartására vonatkozó részletes szabályanyagot a Ctv., az alapítvány és az egyesület nyilvántartásának szabályait pedig a Civilvhr. tartalmazza, azonban a jogi személyek nyilvántartásának az alapelvei a Ptk.-ban szerepelnek. A jogi személyek nyilvántartásának három alapelve az *okirati elv, a közhitelesség elve* és *a nyilvánosság elve.*

Az okirati elv alapján a jogi személyek nyilvántartásába jogot, tényt vagy adatot bejegyezni csak *jogszabályban meghatározott okirat vagy bírósági, illetve hatósági határozat alapján* lehet.[125]

A nyilvántartás közhiteles, így *a nyilvántartásban szereplő adatok valóságát és tényleges fennállását az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell,* az ellenkező bizonyításáig a nyilvántartott adatokat valósnak és ténylegesen fennállónak kell elfogadni.[126] A nyilvántartás közhitelességéből adódik, hogy *senki sem hivatkozhat arra, hogy a nyilvántartott adatról nem tudott.* A közhitelesség a nyilvántartott jogi személy vonatkozásában is kötelezettséget teremt, ugyanis *jóhiszemű személyekkel szemben a jogi személy sem hivatkozhat arra, hogy valamely általa bejelentett, a nyilvántartásban szereplő adat nem felel meg a valóságnak.* Szintén a nyilvántartás közhitelességéből adódik, hogy *az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell annak a jóhiszeműségét, aki a nyilvántartás adataiban bízva, ellenérték fejében szerez jogot.*[127]

A jogi személyek nyilvántartásának nyilvánosságát széles körben biztosítani kell, hiszen a nyilvánosság a jogbiztonság követelményét is szolgálja,[128] így a nyilvántartásba *bárki betekinthet,*[129] valamint a nyilvántartott adatokról *feljegyzést készíthet,* továbbá a nyilvántartást vezető bíróságtól a nyilvántartás tartalmáról *hiteles másolatot vagy kivonatot kérhet.*[130] A másolat és a kivonat közötti különbség, hogy a másolat tartalmazza a nyilvántartás valamennyi fennálló és törölt adatát, ezzel szemben a kivonat csak a nyilvántartás fennálló adatait tartalmazza.[131]

7. A jogi személy létesítésének érvénytelensége

A jogi személyek létesítése két mozzanatból tevődik össze: az alapítók jogi személy létrehozására irányuló döntéséből és e döntésnek a létesítő okiratban történő kinyilvánításából, valamint az állam általi egyedi elismerésből, azaz a bíróság általi nyilvántartásba vételből. A létesítés érvénytelensége az első mozzanathoz, azon belül is a létesítő okirathoz

[125] Ptk. 3:13. § (1) bek.
[126] PAPP (2014a): *i. m.* 400.
[127] Ptk. 3:12. § (2) bek.
[128] LENKOVICS Barnabás – SZÉKELY László (2014): *A személyi jog vázlata.* Budapest, Eötvös József Könyvkiadó. 68.
[129] A nyilvánosság széles körű biztosításához hozzájárul, hogy a cégnyilvántartás adataiba a cégjegyzék honlapján: www.e-cegjegyzek.hu, a civil szervezetek adataiba pedig bárki ingyenesen betekinthet online. Forrás: http://birosag.hu/allampolgaroknak/civil-szervezetek/civil-szervezetek-nevjegyzeke-kereses (A letöltés időpontja: 2017. 05. 20.)
[130] Ptk. 3:13. § (3) bek.
[131] Ctv. 12. § (1) bek.; Civilvhr. 88. § (1) bek.

kapcsolódik, *a jogi személy alapításának érvényessége attól függ, hogy a létesítő okirat alakilag és tartalmilag megfelel-e a jogszabályi követelményeknek,* vagy sem.[132]

A létesítő okirat és így a létesítés érvénytelenségének kiküszöbölése a jogi személy nyilvántartásba vételéhez kapcsolódik. A bejegyzést elrendelő határozat jogerőre emelkedését megelőzően a létesítő okirat érvénytelenségére a szerződések érvénytelenségére[133] irányadó szabályokat kell alkalmazni.[134] A létesítő okirat érvénytelenségének a megállapítása esetén a jogi személyt a nyilvántartó bíróság nem jegyzi be, így a jogi személy nem jön létre, nem nyer jogalanyiságot, azonban ez azért nem tekinthető problematikusnak, mert jogalanyiság hiányában kívülálló személyekkel nem kerül kapcsolatba a még be nem jegyzett jogi személy.[135] Kivételt képez ez alól, hogy gazdasági társaság a létesítő okirat közjegyzői okiratba foglalásától vagy ügyvédi vagy jogtanácsosi ellenjegyzésétől kezdődően a létrehozni kívánt társaság előtársaságaként működhet, és a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtását követően üzletszerű gazdasági tevékenységet folytathat. Az előtársaság ezt a jelleget a „b.a." (bejegyzés alatt) kifejezésnek a társasági iratokon és jognyilatkozatokon való feltüntetésével köteles jelezni[136] a vele jogviszonyba kerülők számára, hiszen az előtársaság még nem került ténylegesen nyilvántartásba vételre, így a vele gazdasági kapcsolatba kerülőknek tudniuk kell, hogy milyen kockázatokat vállalnak a jogviszony létrehozásakor.

A nyilvántartásba vételt követően azonban eltérő szabályozás szükséges, hiszen a jogalanyiság megszerzését követően a szervezetre még a létesítő okirat érvénytelensége esetén sem lehet úgy tekinteni, mintha létre sem jött volna. Az előzőekből következik, hogy *a jogi személy nyilvántartásba történő jogerős bejegyzését követően nem lehet hivatkozni a létesítő okirat érvénytelenségére a jogi személy nyilvántartásból való törlése érdekében.*[137] Azonban ebben az esetben is kezelni kell azt a nemkívánatos helyzetet, hogy a létesítő okirat valamely rendelkezése jogszabályba ütközik, ennek eszközéül *a törvényes működés biztosítására szolgáló eszközök igénybevétele* szolgál.[138] A jogi személyek törvényességi felügyeletét a nyilvántartó bíróság látja el,[139] amely a törvényes működés helyreállítása érdekében különböző intézkedések meghozatalára jogosult.[140] Amennyiben ezek az intézkedések nem vezetnek eredményre, végső esetben a nyilvántartó bíróság megszünteti a jogi személyt, azonban a megszüntetésre csak a hitelezői igények kielégítését követően kerülhet sor,[141] így a megszüntetés a jogi személlyel gazdasági kapcsolatba kerülő személyek érdekeit nem csorbítja.

---

[132] PAPP (2014a): *i. m.* 402.

[133] Ptk. Hatodik Könyv, VI. Cím.

[134] Ptk. 3:15. § (1) bek.

[135] KISFALUDI (2014a): *i. m.* 223.

[136] Ptk. 3:101. §.

[137] A Ptk. e szabálya nincs összhangban a Ctv. rendelkezéseivel, amely a cégek vonatkozásában lehetővé teszi a cégbejegyzést követően is a cégalapítás érvénytelenségének megállapítására irányuló per megindítását, amely pert többek között a létesítő okirat érvénytelenségére hivatkozással is meg lehet indítani. Lásd: Ctv. 69. § (2) bek. a)–b) pontok

[138] Ptk. 3:15. § (2) bek.

[139] Ptk. 3:34. § (1) bek.

[140] A cégbíróság által a cégekkel szemben alkalmazható törvényességi felügyeleti intézkedésekhez lásd: Ctv. 81. §; a törvényszék által a civil szervezetekkel, így az alapítvánnyal és az egyesülettel szemben alkalmazható törvényességi felügyeleti intézkedésekhez lásd: Civilvhr. 71/G. § (2) bek.

[141] Ptk. indokolása.

A létesítő okirat érvénytelenségére vonatkozó előírások alkalmazandók *a létesítő okirat módosítása* esetén is,[142] azaz a módosításon alapuló változások bejegyzéséig a szerződések érvénytelenségére irányadó szabályok alkalmazandók, a jogerős bejegyzést követően pedig a törvényes működés biztosítására szolgáló eszközök igénybevételével küszöbölhető ki a jogsértés.

[142] Ptk. 3:15. § (3) bek.

Vákát oldal

III. fejezet
A jogi személy szervezete

1. Bevezetés

A Ptk. a jogi személyek közös szabályai között meghatározza azokat a jogi személyek szervezeti felépítésére vonatkozó általános szabályokat, amelyek valamennyi jogi személy vonatkozásában irányadók, azzal, hogy az egyes jogiszemély-típusok szabályozásánál további speciális szabályok konkretizálják az adott jogi személy szervezetére irányadó rendelkezéseket.[1] Ahogyan azt a korábbiakban, a jogi személy kritériumai között kifejtettük (lásd: Negyedik rész, I. fejezet, 3.2. alpont), *a jogi személyeknek állandó szervezettel kell rendelkezniük,*[2] amely magában foglalja azt is, hogy a jogi személyeknél *funkciók szerint hierarchizált szervezeti struktúrát* alakítanak ki.[3] A jogi személy, fikcióról lévén szó, saját akaratképzésre és akaratnyilatkozatok megtételére nem képes, ezért szükséges szabályozni, hogy ki és milyen szervezeti keretek között hozhat a jogi személynek betudható döntést, valamint ki jogosult a jogi személy képviseletére.[4] Minden jogi személyen belül elkülöníthető három fő szervezeti egység, ezek a *döntéshozó szerv,* az *operatív szerv,* valamint a *belső ellenőrző szerv.*

2. A jogi személy döntéshozó szerve

2.1. A döntéshozó szerv általános szabályai

A jogi személlyel összefüggő *stratégiai, érdemi döntések meghozatalára* főszabály szerint a döntéshozó szerv jogosult.[5] A testület döntési kompetenciájába olyan döntési jogkörök utalhatók, amelyek nem igénylik a jogi személy ügyeiben való mindennapi részvételt, hiszen a döntéshozó szerv nem egy állandóan működő testület.[6] A döntéshozó szervet megillető konkrét döntési jogkörök az egyes jogi személyekre irányadó szabályok között

---

[1] Török Gábor (2014b): A jogi személy szervezete és képviselete. In Sárközy Tamás szerk.: *A jogi személy.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 53.

[2] Ptk. 3:1. § (5) bek.

[3] Papp (2014b): *i. m.* 150–159.

[4] Kisfaludi (2014b): A jogi személy szervezete és képviselete. In Vékás Lajos – Gárdos Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 225–247.

[5] Papp Tekla (2014a): A jogi személy általános szabályai. In Osztovits András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja 1. kötet.* Budapest, Opten Informatikai Kft. 359–460.

[6] Kisfaludi (2014b): *i. m.* 225.

lettek elhelyezve a Ptk.-ban, így például a törvény a gazdasági társaságok közös szabályai között tartalmazza, hogy a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény (számviteli törvény, a továbbiakban: Sztv.) szerinti beszámoló jóváhagyása, valamint a nyereség felosztásáról való döntés a legfőbb szerv hatáskörébe tartozik,[7] vagy a szövetkezet közgyűlésének hatáskörébe tartozik az alapszabály módosítása.[8] A jogi személy létesítő okirata további döntési jogköröket határozhat meg a döntéshozó szerv számára.

A döntéshozó testület tagsággal rendelkező jogi személyek esetén a *tagok összességéből* vagy *a tagok által maguk közül választott küldöttekből áll, utóbbi esetben a testület neve küldöttgyűlés.* A két típus elemei azonban nem ötvözhetők, így az egyesület döntéshozó szerve a közgyűlés, valamint lehetőség van küldöttgyűlés működtetésére is, azonban „küldöttközgyűlés" nem hozható létre.[9] Küldöttgyűlés esetén a tagok joggyakorlása közvetett azáltal, hogy az őket megillető tagsági jogok – jelen esetben a szavazati jog – gyakorlására más tagokat jogosítanak fel.[10] Tagság nélküli jogi személy esetén – így az alapítványnál – a döntéshozó szerv *az alapítói jogokat gyakorló személyek összességéből* álló testület.[11]

Az egyes jogiszemély-típusok döntéshozó szervének elnevezése különbözik. Az egyesület, a szövetkezet, valamint a részvénytársaság döntéshozó szerve a *közgyűlés,*[12] a közkereseti társaság és a betéti társaság esetén pedig a Ptk. *tagok gyűléséről* rendelkezik.[13] A korlátolt felelősségű társaság és az egyesülés döntéshozó szerve a *taggyűlés,*[14] alapítvány esetén az *alapító* vagy több személy esetén az *alapítók gyűlése.*[15] A négy gazdasági társaság (közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság, részvénytársaság) döntéshozó szervének összefoglaló neve a *legfőbb szerv.*[16] A döntéshozó szerv döntéshozatalára sor kerülhet ülés tartásával, valamint ülés tartása nélkül egyaránt,[17] azonban a főszabály az ülés tartásával történő döntéshozatal, így elsőként annak a szabályait tekintjük át.

2.2. Az ülés tartásával történő döntéshozatal

A döntéshozó szerv ülésének összehívása a *vezető tisztségviselő* feladata. Amennyiben az ülést a törvényi feltételek fennállása hiányában a jogi személy tagja hívja össze, az ülésen hozott határozatok érvénytelenek.[18] A vezető tisztségviselő az ülést *meghívó küldésével vagy közzétételével* hívja össze.[19] Utóbbi esetben a meghívó közzétételére a jogi személy honlapján kerül sor, az ülés összehívásának e módját kell alkalmazni a nyilvánosan működő

[7] Ptk. 3:109. § (2) bek.
[8] Ptk. 3:335. § (2) bek. a) pont.
[9] BDT2015. 3386. I.
[10] CSEHI–NAVRATYIL (2013): *i. m.* 65.
[11] Ptk. 3:16. § (1) bek.
[12] Ptk. 3:71. § (1) bek.; 3:335. § (1) bek.; 3:268. § (1) bek.
[13] Ptk. 3:142. § (1) bek.; 3:155. § bek.
[14] Ptk. 3:188. § (1) bek.; 3:371. § (1) bek.
[15] Ptk. 3:395. § (1) bek.
[16] Ptk. 3:109. § (1) bek.
[17] Ptk. 3:16. § (2) bek.
[18] BDT2011. 2581. I.
[19] Ptk. 3:17. § (1) bek.

részvénytársaságok esetén.[20] Amennyiben az ülés összehívására meghívó küldésével kerül sor, a meghívót a jogi személy nem köteles ajánlott küldeményként vagy tértivevényes iratként postára adni, így azt egyszerű postai küldeményként is eljuttathatja a címzetthez, azonban ebben az esetben a jogi személyt terheli annak a bizonyítása, hogy a tag értesült a döntéshozó szerv összehívásáról.[21] A törvény egyes jogiszemély-típusoknál meghatározza a meghívó küldésének határidejét is, így egyesület esetén a meghívó elküldése és a közgyűlés napja között legalább tizenöt napnak el kell telnie.[22]

A meghívónak tartalmaznia kell a jogi személy nevét és székhelyét, meg kell jelölnie az ülés idejét és helyszínét, valamint az ülés napirendjét.[23] A székhely megjelölése azért is szükséges, mert a döntéshozó szerv ülésére főszabály szerint a jogi személy székhelyén kerül sor,[24] a meghívónak azonban tartalmaznia kell a székhelyen belül az ülés helyének pontos megjelölését is.[25] A Ptk. előírja, hogy az ülés napirendjét olyan részletességgel kell a meghívóban feltüntetni, hogy a szavazásra jogosultak a tárgyalni kívánt témakörökben az álláspontjukat kialakíthassák.[26] Ennek az előírásnak az az oka, hogy a döntéshozó szervtől csak akkor várható el, hogy megalapozott döntéseket hozzon, ha a résztvevőknek módjuk van az eldöntendő kérdésekhez kapcsolódó információk előzetes beszerzésére, feldolgozására, valamint lehetőségük van a felkészülésre, ehhez pedig ismerniük kell a döntéshozó szerv ülésén megtárgyalni kívánt kérdéseket is.[27] Az előzőekből következően nem fogadható el, hogy a meghívóban napirendi pontként „Egyebek" címszó alatt jelöljenek meg olyan kérést, amelyben a tagoknak az ülésen határozatot kell hozniuk.[28] A napirend megszövegezése kapcsán azonban lényeges annak a kiemelése is, hogy az egyes napirendi pontoknak nem szükséges minden részletkérdést tartalmazniuk oly módon, hogy a tagok az ülésre már minden kérdésben véglegesen kialakított állásponttal érkezzenek, hiszen a döntéshozó szerv ülésének a célja a felmerült kérdések megvitatása és a végső álláspont kialakítása, így a meghívónak csak azt kell biztosítania, hogy az ülésre a tagok kellő alapfelkészültséggel és tájékozottsággal érkezzenek.[29] Az egyes napirendi pontok részletezése történhet többek között mellékletben, egy korábbi döntésre hivatkozással vagy akár egyéb jogszabályi előírások idézésével,[30] valamint a jogi személy irataiba történő betekintés lehetőségének biztosításával is.[31]

A jogi személyek rugalmas működésének biztosítása érdekében[32] a törvény lehetőséget biztosít arra, hogy kivételesen a *nem szabályszerűen összehívott ülés is megtartható* legyen, és így sor kerüljön a döntéshozatalra. Amennyiben az ülés összehívására nem szabályszerűen került sor, azonban azon *valamennyi részvételre jogosult jelen van, és egyhangúlag*

[20] Ptk. 3:272. § (1) bek.
[21] BH2004. 71. II.
[22] Ptk. 3:72. § (1) bek.
[23] Ptk. 3:17. § (2) bek.
[24] Ptk. 3:17. § (4) bek.
[25] PAPP (2014a): *i. m.* 406.
[26] Ptk. 3:17. § (3) bek.
[27] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 226. FIT Gf.40.109/2016/5.; SZIT Pf.I.21.185/2015/8.
[28] BDT2003. 869.; BDT 2003. 768.
[29] SZIT Pf.I.21.185/2015/8.
[30] PAPP (2014a): *i. m.* 406.; TÖRÖK (2014b): *i. m.* 55.
[31] SZIT Pf.I.21.185/2015/8.
[32] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 226.

hozzájárul az ülés megtartásához, és ezáltal orvosolja az összehívás szabálytalanságát,[33] az ülést meg lehet tartani.[34] Az ülés megtartása elleni tiltakozás alatt aktív, tevőleges magatartás értendő,[35] amely csak a közgyűlés érdemi szakaszát megelőzően gyakorolható.[36] A gazdasági társaságok számára a Ptk. annak a lehetőségét is biztosítja, hogy a nem szabályszerűen összehívott vagy nem szabályszerűen megtartott legfőbb szervi ülésen hozott határozatot, amely így érvénytelennek minősül, az ülés napjától számított 30 napon belül valamennyi tag egyhangúlag érvényesnek ismerje el, ami a meghozatalának időpontjára visszamenőleges hatállyal teszi érvényessé a határozatot.[37]

A döntéshozó szerv ülésén főszabály szerint csak a szabályszerűen közölt napirenden szereplő, a fentiekben írtaknak megfelelően részletezett kérdésben születhet döntés, azonban a Ptk. ez alól a szabály alól is biztosít kivételt. Amennyiben ugyanis *az ülésen valamennyi részvételre jogosult jelen van, és egyhangúlag hozzájárul a napirenden nem szereplő kérdés megtárgyalásához,* abban az esetben új napirendi pontként a meghívóban nem szereplő kérdésben is hozható határozat.[38] A kivétel rendeltetése kettős, egyrészt a jogi személy rugalmas működését biztosítja, másrészt azonban a valamennyi részvételre jogosult egyhangú hozzájárulásának előírásával a megalapozatlan döntéshozatal gátját is jelenti.[39]

A döntéshozó szerv szabályszerű összehívása még nem eredményezi automatikusan azt, hogy ténylegesen sor kerül a meghívóban feltüntetett napirendi pontok kapcsán a döntéshozatalra. Az összehívást követően ugyanis a döntéshozó szerv ülésén *valamennyi határozathozatalt megelőzően vizsgálni kell a határozatképességet.* A döntéshozó szerv ülése akkor határozatképes, ha azon *a leadható szavazatok több mint felét képviselő szavazásra jogosult részt vesz.*[40] Fontos kiemelni, hogy a törvény a részvételi arányt nem a taglétszámhoz, hanem a tagok által gyakorolható *szavazati jog mértékéhez köti,* így a határozatképesség abban az esetben is megállapítható, ha a szavazásra jogosult tagoknak kevesebb, mint a fele jelent meg a döntéshozó szerv ülésén, azonban az általuk gyakorolható szavazati jog mértékének összértéke meghaladja a jogi személy tagjai által gyakorolható szavazati jogok mértékének 50%-át. Így például határozatképes lehet egy nyolctagú kft. taggyűlése abban az esetben, ha az ülésen csak két szavazásra jogosult tag jelenik meg, azonban az általuk gyakorolható szavazati jog mértéke egyenként 30–30%. A határozatképességgel kapcsolatosan fontos kiemelni, hogy annak meglétét *minden egyes határozathozatal előtt meg kell vizsgálni.*[41] Ennek az az oka, hogy a döntéshozó szerv ülésén a résztvevők száma változhat, egyesek távozhatnak az ülésről – különösen a számos napirendi pontból álló döntéshozatalok esetén –,[42] más tagok pedig megérkezhetnek az ülés közben, és a résztvevők létszámának változása a határozatképesség fennállását is befolyásolhatja. A határozatképesség

[33] PAPP (2014a): *i. m.* 406.
[34] Ptk. 3:17. § (5) bek.
[35] ÍH 132/2010.I.
[36] FIT-H-Gf-2010-16.
[37] Ptk. 3:111. § (3) bek.
[38] Ptk. 3:17. § (6) bek.
[39] PAPP (2014a): *i. m.* 407.
[40] Ptk. 3:18. § (1) bek.
[41] Ptk. 3:18. § (1) bek.
[42] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 227.

megállapítása során nem lehet figyelembe venni azt a tagot, aki az adott kérdésben ki van zárva a szavazásból.[43]

Amennyiben a döntéshozó szerv ülése határozatképes, a határozatok meghozatalára *szavazás útján* kerül sor,[44] méghozzá főszabály szerint a határozatképesség megállapításánál figyelembe vett szavazatok *egyszerű többségével* (50% + 1 szavazat).[45] Tekintve, hogy a határozatképesség megállapításához is a leadható szavazatok több mint felét képviselő tagok jelenlétére van szükség, a határozat meghozatalához pedig a jelenlévők egyszerű többségének a szavazata szükséges, előfordulhat, hogy az összes szavazathoz viszonyított kisebbség hoz döntést a jogi személy nevében.[46] Amennyiben ugyanis a jogi személynek 10 tagja van, és minden tag 1 szavazattal rendelkezik, és egyik tag sincs kizárva a határozathozatalból, akkor 6 tag részvétele esetén az ülés határozatképes. Amennyiben ebből a 6 tagból 4 tag támogató szavazatával kerül sor a határozat meghozatalára, akkor látható, hogy a 10 tagú jogi személy „kisebbsége", 4 tag döntése alapján került sor az adott tartalmú határozat meghozatalára, ez azonban a határozat érvényességét nem befolyásolja, ha az ülés összehívása és megtartása szabályszerűen zajlott.

Amennyiben a Ptk. egy adott határozat meghozatalához egyszerű vagy azt meghaladó szótöbbséget ír elő,[47] *a létesítő okirat egyszerű szótöbbségnél alacsonyabb határozathozatali arányt előíró szabálya semmis.*[48] A rendelkezésből következik, hogy határozatok meghozatalához minden esetben szükség van a határozatképesség megállapításánál figyelembe vett szavazatok egyszerű többségére, ennél alacsonyabb aránnyal nem hozható érvényes határozat. A szabály azonban csak az egyszerű szótöbbségnél alacsonyabb arányt tiltja, azt azonban nem zárja ki, hogy a létesítő okirat a Ptk.-ban előírt például ¾-es szótöbbség helyett egyszerű szótöbbséget írjon elő.[49] Továbbá lehetőség van a Ptk. által előírt szavazati aránynál magasabb arány előírására is a létesítő okiratban, így például a törvény által megkövetelt ⅔-os szavazati arány helyett a létesítő okirat előírhatja a ¾-es szavazati arány követelményét is az adott döntés meghozatalához.[50] Amennyiben azonban a Ptk. az adott határozat meghozatalához egyhangúságot ír elő,[51] a létesítő okirat ettől eltérő rendelkezése semmis,[52] így nincs lehetőség alacsonyabb szavazati arány előírására.

A döntéshozó szerv által hozott *döntéseknek a jogi személy érdekeit és céljainak az elérését kell szolgálniuk,* azonban meghatározott esetekben nem várható el egyes tagoktól a tárgyilagos döntéshozatal,[53] mivel *a tag személyes érdekei ütközhetnek a jogi személy*

---

43 Ptk. 3:18. § (2) bek.

44 Ptk. 3:19. § (1) bek.

45 Ptk. 3:19. § (3) bek.

46 KISFALUDI (2014b): *i. m.* 228.

47 Az egyszerű szótöbbséget meghaladó szavazati arányra példa a jogi személy átalakulásáról szóló döntés meghozatala, az átalakulási terv elfogadásához ugyanis a tagok legalább háromnegyedes szótöbbsége szükséges. Lásd: Ptk. 3:43. § (1) bek.

48 Ptk. 3:19. § (3) bek.; SÁRKŐZY (2013c): *i. m.* 46.

49 KISFALUDI (2014b): *i. m.* 228.

50 BDT2016. 3433.

51 Egyhangúlag meghozott határozat szükséges például a közkereseti társaság és a betéti társaság társasági szerződésének módosításához, valamint a társaság átalakulásának, egyesülésének, szétválásának vagy jogutód nélküli megszűnésének elhatározásához. Lásd: Ptk. 3:143. § (4) bek.

52 Ptk. 3:19. § (3) bek.

53 TÖRÖK (2014b): *i. m.* 56.

érdekeivel. Ezekben az esetekben a tag szavazásban való részvétele torzítaná a szavazás eredményét.[54] Az előzőekből következik, hogy olyan tag *nem vehet részt a szavazásban*, akinek személyes érdekei ütköznek a jogi személy – a hivatkozott ügyben a gazdasági társaság – érdekeivel,[55] hiszen a jogi személy érdeke elsőbbséget élvez a tagi érdekkel szemben.[56]

A Ptk. ezen érdekösszeütközések megelőzése érdekében meghatározza, hogy kik azok a személyek, akik az adott határozat meghozatalakor nem szavazhatnak. Így a Ptk. 3:19. § (2) bekezdése alapján nem szavazhat az,

a) akit a határozat kötelezettség vagy felelősség alól mentesít, vagy a jogi személy terhére másfajta előnyben részesít;
b) akivel a határozat szerint szerződést kell kötni;
c) aki ellen a határozat alapján pert kell indítani;
d) akinek olyan hozzátartozója érdekelt a döntésben, aki a jogi személynek nem tagja vagy alapítója;
e) aki a döntésben érdekelt más szervezettel többségi befolyáson alapuló kapcsolatban áll; vagy
f) aki egyébként személyesen érdekelt az ügyben.

Az első öt pontban foglalt konkrét esetek mellett az f) pont egy generális kizárási okot határoz meg azzal, hogy a személyes érdekeltség fennállása esetén kizárja a tagot a döntéshozatalból, ezzel ugyanis lefed minden olyan esetet, amikor a tag előre nem specifikálható módon válik érdekeltté a döntés meghozatalában.[57] A döntéshozatalban való részvételből kizáró szabályok nemcsak a tagokra, hanem a vezető tisztségviselőkre is irányadók, így az érintett vezető tisztségviselő nem szavazhat e jogviszonyának létesítésére, módosítására vagy megszűnésére irányuló kérdésben,[58] valamint a felmentvény megadásának kérdésében sem.[59] Ahogyan arra már a határozatképesség megállapításának szabályai között is utaltunk, *a határozathozatalból kizárt tagot a határozatképesség megállapításánál is figyelmen kívül kell hagyni*.

Az egyesületek, valamint a gazdasági társaságok számára a Ptk. lehetővé teszi, hogy a tagok a döntéshozó szerv ülésén tagsági jogaikat személyes részvétel helyett elektronikus hírközlő eszközök igénybevételével (például Skype) gyakorolják. Az említett eszközök igénybevételének feltétele, hogy az egyesület esetén az alapszabály, a gazdasági társaság esetén pedig a társasági szerződés olyan módon határozza meg az igénybe vehető elektronikus hírközlő eszközöket, valamint azok alkalmazásának feltételeit és módját, hogy a tagok azonosítása és a tagok közötti kölcsönös és korlátozásmentes kommunikáció biztosított legyen, azaz feltétel, hogy az igénybe vett elektronikus hírközlő eszköz a személyes részvétellel azonos értékű kommunikációt tegyen lehetővé.[60]

---

[54] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 228.
[55] GYIT Gf.II.20.020/2016/3.
[56] CSEHI–NAVRATYIL (2013): *i. m.* 66.
[57] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 228.
[58] BDT2013. 3016.
[59] GYIT Gf.II.20.020/2016/3.
[60] KISFALUDI András (2014f): A gazdasági társaságok közös szabályai. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 305–352.

2.3. Határozathozatal ülés tartása nélkül

A jogi személyek döntéshozó szervének határozathozatalára általános jelleggel ülés tartásával kerül sor,[61] azonban a Ptk. valamennyi jogiszemély-típus számára megteremti *az ülés tartása nélküli döntéshozatal lehetőségét abban az esetben, ha ezt az adott jogi személy létesítő okirata lehetővé teszi.*[62] Az ülés tartásával történő döntéshozatal általános, főszabály jellegét az is erősíti, hogy amennyiben az ülés tartása nélküli döntéshozatal során *a jogi személy bármelyik tagja az ülés megtartását kéri, abban az esetben az ügyvezetés köteles összehívni a döntéshozó szerv ülését.*[63]

Ülés tartása nélküli döntéshozatal esetén a határozathozatal kezdeményezésére *a határozat tervezetének az ügyvezetők által a tagok részére való megküldésével* kerül sor.[64] A küldésnek bizonyítható módon kell megtörténnie, így például postai úton vagy e-mail útján.[65] A határozattervezetet meg kell küldeni annak a tagnak is, aki az adott kérdésben nem szavazhat.[66] A határozattervezet részletezettségére irányadók a meghívó tartalmánál tárgyalt követelmények, valamint a döntés kialakításához szükséges mellékletek, csatolmányok megküldése sem mellőzhető. A tagok számára a határozattervezet *kézhezvételétől számítva legalább 8 napot kell biztosítani arra, hogy szavazatukat megküldjék az ügyvezetés részére.*[67] A szavazásra rendelkezésre álló időtartamra irányadó szabály klaudikálóan kógens, 8 napnál rövidebb időtartam ugyanis nem állapítható meg a szavazásra, annál hosszabb azonban igen. A határozathozatal akkor eredményes, ha *legalább annyi szavazatot megküldenek* az ügyvezetés részére, amennyi szavazati jogot képviselő tag jelenléte szükséges lenne *a határozatképesség megállapításához* ülés tartása esetén.[68] Azaz amennyiben a szavazati jogok többségével rendelkező tagok megküldik szavazatukat az ügyvezetés részére, a határozathozatal eredményes.

Az ügyvezetés *a szavazás eredményét* a szavazásra nyitva álló határidő – főszabály szerint a kézhezvételtől számított 8 nap – *utolsó napját követő 3 napon belül megállapítja,* és az *eredményt további 3 napon belül közli* a tagokkal vagy az alapítókkal. Amennyiben valamennyi tag vagy alapító szavazata a nyitva álló határidő lejártát megelőzően megérkezik az ügyvezetéshez, a 3 napos határidő az utolsó szavazat beérkezésének napjától kezdődik. Ülés tartása nélküli határozathozatal esetén a határozathozatal napja a szavazási határidő utolsó napja (főszabály szerint a tervezet kézhezvételétől számított 8 nap), amennyiben valamennyi szavazat a határidő lejártát megelőzően beérkezik, abban az esetben az utolsó szavazat beérkezésének a napja.[69]

---

[61] PAPP (2014a): *i. m.* 411.
[62] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 229.
[63] Ptk. 3:20. § (3) bek.
[64] Ptk. 3:20. § (1) bek.
[65] PAPP (2014a): *i. m.* 411.
[66] BH2002. 363.
[67] Ptk. 3:20. § (1) bek.
[68] Ptk. 3:20. § (2) bek.
[69] Ptk. 3:20. § (4) bek.

3. A jogi személy operatív szerve

3.1. Az operatív szerv általános szabályai

A jogi személynek az ügyvezetését és képviseletét ellátó szervezettel kell rendelkeznie,[70] ennek az állandó szervezetnek az egyik egysége az *operatív szerv,* avagy a Ptk. terminológiája alapján az ügyvezetés. Ahogyan azt a jogi személy ismérvei között kifejtettük (lásd: Negyedik rész, I. fejezet, 3.2. pont), a jogi személyiség attribútuma a természetes személy útján történő akaratartikuláció,[71] hiszen a jogi személy, fikcióról lévén szó, önmaga nem képes akaratának kifejezésére, azonban abszolút jogképességéből következően jogok és kötelezettségek alanya lehet, ezért szükséges annak a meghatározása, hogy ki az az egy vagy több természetes személy, aki a jogi személy akaratát a külvilágban megjeleníti, artikulálja. A jogi személy ügyvezetése így egyrészt *a jogi személy képviselete,* másrészt pedig *a jogi személy által hozott döntéseknek a külső jogviszonyokban jognyilatkozattá alakítása.*[72] Az ügyvezetés jelenti továbbá az üzletvezetést is (így például a számlák, jegyzőkönyvek vezetését, az irattárazást),[73] azaz jogi személy *azon belső ügyeinek intézését és ezen ügyekben történő döntéshozatalt, amelyek nem tartoznak a tagok vagy az alapítók hatáskörébe, azonban a jogi személy irányításával függnek össze.*[74] Az ügyvezetés tehát egy „komplex, több részkötelezettség teljesítését megkövetelő tevékenység",[75] „a kínálkozó cselekvési lehetőségek közötti választások sorozata".[76] A törvény így nem adja meg egy felsorolással vagy más módon azokat az ügycsoportokat, amelyekben az ügyvezetés dönt, hanem negatívan rögzíti, hogy minden olyan döntés meghozatala az operatív szerv hatáskörébe tartozik, amely nem a tagok vagy alapítók döntési kompetenciájába tartozik, és a döntés a jogi személy irányításával összefügg.[77]

A Ptk. az operatív szervre generálisan a *vezető tisztségviselő* megnevezést használja azzal, hogy az ügyvezetést ellátha*tja egy vagy több vezető tisztségviselő, valamint a vezető tisztségviselőkből álló testület* is.[78] Az egyes jogiszemély-típusoknál az ügyvezetés elnevezése különböző. Az egyesület vezető tisztségviselője az *ügyvezető,* testületi ügyvezetés esetén pedig az *elnökség.*[79] A gazdasági társaságok közös szabályai között is vezető tisztségviselőről rendelkezik a Ptk.,[80] ezen belül a közkereseti társaság, betéti társaság és korlátolt felelősségű társaság operatív szerve az *ügyvezető,*[81] a részvénytársaságé főszabály szerint

[70] Ptk. 3:1. § (5) bek.
[71] PAPP (2014b): *i. m.* 150.; FÍT 17.Pf.20237/2012/10.
[72] 2013. évi V. törvény indokolása.
[73] AUER et al. (2011): *i. m.* 169.
[74] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 230.
[75] SOBOR Dávid (2014): A vezetői felelősség preventív és reparatív funkcióinak érvényesülése a magyar és a francia társasági jogban. *Magyar Jog,* 6. sz. 351.
[76] KISFALUDI András (2007): *Társasági jog.* Budapest, CompLex Kiadó. 137.
[77] Ptk. 3:21. § (1) bek.
[78] Ptk. 3:21. § (1) bek.
[79] Ptk. 3:77. §.
[80] Ptk. 3:112. § (1) bek.
[81] Ptk. 3:144. § (1) bek.; 3:155. §; 3:196. § (1) bek.; a Ptk. 3:4. § (2) bekezdésébe foglalt diszpozitivitási klauzula alapján azonban a kft. is rendelkezhet létesítő okiratában akként, hogy az operatív irányító szerve igazgatóság legyen. Lásd: BDT2015. 3272.

az *igazgatóság*[82] azzal, hogy zártkörűen működő részvénytársaságnál lehetőség van *vezér-igazgató,*[83] nyilvánosan működő részvénytársaságnál pedig *igazgatótanács* választására.[84] A szövetkezet és az egyesülés ügyvezetése ellátható *igazgatóság* keretében,[85] egyszemélyes vezetés esetén a szövetkezet vezető tisztségviselője az *igazgató elnök,*[86] az egyesülésé pedig az *igazgató.*[87] Az alapítvány operatív szerve testület esetén a *kuratórium,*[88] egyszemélyes ügyvezetés esetén pedig a *kurátor.*[89]

3.2. A vezető tisztségviselői megbízatás létrejötte és tartalma

A jogi személy *létesítő okiratának kötelező tartalmi eleme az első vezető tisztségviselő megnevezése,*[90] hiszen a jogi személy nyilvántartásba vételi kérelmének a benyújtására irányadó szabály is értelmezhető akként, hogy a kérelem benyújtása a vezető tisztségviselő kötelezettsége.[91] Így a jogi személy első vezető tisztségviselőjét a létesítő okiratban kell kijelölni, azt követően pedig *a jogi személy tagjai, valamint tagság nélküli jogi személy esetén az alapítók választják meg a vezető tisztségviselőket.* A jogviszony létrejöttéhez azonban nem elegendő a kinevezés, illetve megválasztás, a megbízást *a kijelölt személynek el is kell fogadnia,* azaz akarata ellenére senki sem nevezhető ki a jogi személy vezető tisztségviselőjének, a kinevezést a kijelölt jogosult visszautasítani.[92] A jogviszony kétoldalúságából következően *a megbízatás a megválasztott vagy kinevezett személy általi elfogadással jön létre,*[93] a megbízatás létrejöttéhez a kinevezésen és az elfogadáson túl más jogcselekmény nem szükséges.[94] Így a kft. ügyvezetője megválasztásától és a megbízás elfogadásától kezdődően jogosult a társaság képviseletére és nevében nyilatkozattételre akkor is, ha cégjegyzékbe még nem jegyezték be.[95]

Vezető tisztségviselő természetes és jogi személy egyaránt lehet, kivételt jelent ez alól az alapítvány, ahol a kurátor és a kuratórium tagjai csak természetes személyek lehetnek,[96] és ettől a törvényi előírástól érvényesen nem lehet eltérni.[97] Amennyiben a vezető tisztségviselő jogi személy, *köteles kijelölni azt a természetes személyt, aki a vezető tisztségviselői feladatokat a nevében ellátja,*[98] hiszen a jogi személy akaratának a külvilágban történő megjelenéséhez természetes személy általi akaratartikuláció szükséges. Mind a természetes

[82] Ptk. 3:282. § (1) bek.
[83] Ptk. 3:283. §.
[84] Ptk. 3:385. § (1) bek.
[85] Ptk. 3:343. § (1) bek.; 3:373. § (2) bek.
[86] Ptk. 3:345. §.
[87] Ptk. 3:373. § (1) bek.
[88] Ptk. 3:397. § (1) bek.
[89] Ptk. 3:397. § (5) bek.
[90] Ptk. 3:5. § f) pont.
[91] Ptk. 3:12. § (1) bek.
[92] TÖRÖK (2014b): *i. m.* 58.
[93] Ptk. 3:21. § (3) bek.
[94] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 231.
[95] BDT2013. 2847.
[96] Ptk. 3:397. § (2) és (5) bek.
[97] BDT2016. 3573.
[98] Ptk. 3:22. § (2) bek.

személy, mind pedig a jogi személy vezető tisztségviselő által kijelölt természetes személy esetében követelmény, hogy *nagykorú* legyen, valamint *cselekvőképessége a tevékenység ellátásához szükséges körben nem lehet korlátozott.*[99] Ebből következik, hogy vezető tisztségviselő lehet a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy is,[100] amennyiben ez a korlátozás nem érintheti a vezető tisztségviselői tevékenységet.[101] A Ptk. a gazdasági társaságok közös szabályai között előírja, hogy a vezető tisztségviselő a társaság ügyvezetését megbízási jogviszonyban vagy munkaviszonyban láthatja el.[102]

A vezető tisztségviselő ügyvezetési tevékenységét személyesen köteles ellátni,[103] azaz feladatait még részben sem adhatja át másnak (továbbdelegálás tilalma),[104] e minőségében képviseletnek nincs helye.[105] A vezető tisztségviselő ügyvezetési tevékenységét a jogi személy érdekeinek *megfelelően köteles ellátni.*[106] Ezen előírás törvényi rögzítése azért szükséges, mert a vezető tisztségviselők nem szükségszerűen tagjai a jogi személynek, így őket nem motiválják azok a tényezők, amelyek a tagok eljárása során iránytűként és katalizátorként érvényesülnek. Így a felelősség kapcsán is szükséges annak a rögzítése, hogy a vezető tisztségviselőnek a jogi személy érdekeinek megfelelően kell tevékenykednie és eljárnia, személyes érdekei nem kerülhetnek előtérbe a jogi személy érdekeivel szemben.

A Ptk. kizáró okokat is tartalmaz, így meghatározza, hogy kik azok a személyek, akik nem lehetnek vezető tisztségviselők. A vezető tisztségviselőkkel szembeni követelményekből következik, hogy *nem lehet vezető tisztségviselő a kiskorú személy, valamint az, akinek cselekvőképességét olyan ügycsoportokban korlátozták, amelyek a vezető tisztségviselői tevékenységet érintik.* Nem lehet vezető tisztségviselő az, akit *bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítéltek, amíg a büntetett előélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól nem mentesült.*[107] Ebben az esetben nincs jelentősége az elkövetett bűncselekménynek, az elkövetés módjának vagy annak, hogy a szabadságvesztés végrehajtását a bíróság felfüggesztette.[108] Nem lehet vezető tisztségviselő, akit *e foglalkozástól jogerősen eltiltottak,* méghozzá az eltiltást kimondó határozatban megjelölt időtartamig.[109] Akit *valamely foglalkozástól* – tehát bármely élethivatásszerűen, kereseti és megélhetési célzattal végzett tevékenységtől[110] – *jogerős bírói ítélettel eltiltottak, az eltiltás hatálya alatt nem lehet vezető tisztségviselő az ítéletben megjelölt tevékenységet folytató jogi személynél.*[111] Ez a kizárási ok relatív, csak a határozatban szereplő tevékenységet folytató jogi személyek vonatkozásában áll fenn, ezzel szemben a többi kizáró ok abszolút jellegű, azaz a kizárás tartama alatt valamennyi jogi személy vonatkozásában fennáll.[112]

---

[99] Ptk. 3:22. § (1) bek.
[100] Ehhez lásd: Ptk. 2:19–20. §.
[101] PAPP (2014a): *i. m.* 415.
[102] Ptk. 3:112. § (1) bek.
[103] Ptk. 3:22. § (3) bek.
[104] TÖRÖK (2014b): *i. m.* 59.
[105] SÁRKÖZY (2013c): *i. m.* 47.
[106] Ptk. 3:21. § (2) bek.
[107] Ptk. 3:22. § (4) bek.
[108] PAPP (2014a): *i. m.* 415.
[109] Ptk. 3:22. § (5)–(6) bek.
[110] AUER et al. (2011): *i. m.* 158–161.
[111] Ptk. 3:22. § (5) bek.
[112] PAPP (2014a): *i. m.* 415–416.

A jogi személy közös szabályai között nem szerepelnek, azonban a Ptk. az egyes jogi személyek szabályainál összeférhetetlenségi okokat is meghatároz a vezető tisztségviselői megbízatás kapcsán.[113] Az összeférhetetlenségi okok abban különböznek a kizáró okoktól, hogy kizáró ok fennállása esetén az adott személy egyetlen jogi személynél sem lehet vezető tisztségviselő, azaz a pozíció betöltésétől generális jelleggel el van tiltva. Ezzel szemben, amennyiben összeférhetetlenségi ok áll fenn, az adott személy csak annál a jogi személynél nem lehet vezető tisztségviselő, ahol az összeférhetetlenségi ok fennáll, más jogi személyeknél azonban szabadon betöltheti ezt a pozíciót, így a vezető tisztségviselői feladatok ellátása számára nem generális jelleggel, csak meghatározott szervezet vagy szervezetek vonatkozásában kizárt.

A vezető tisztségviselő a jogi személy törvényes képviselője,[114] ennek bővebb kifejtésére a Negyedik rész, II. fejezet, 2.1. alpontjában került sor. A vezető tisztségviselő ügyvezetési tevékenységének ellátása során rendszeresen hozzájut a jogi személyre vonatkozó információkhoz, ezzel szemben a jogi személlyel kapcsolatos stratégiai döntések meghozatalára jogosult tagok vagy alapítók nem mindig jutnak ezen információk birtokába, esetenként jóval kevesebb ismerettel rendelkeznek a jogi személyről, mint az ügyvezetést ellátó személyek. Ezt az *információs aszimmetriát* kiküszöbölendő[115] a Ptk. előírja, hogy *a vezető tisztségviselő a tagok vagy az alapítók részére köteles a jogi személyre vonatkozóan felvilágosítást adni, és számukra a jogi személyre vonatkozó iratokba és nyilvántartásokba betekintést biztosítani.*[116] Az iratbetekintés joga a tagokat a tagsági jogviszonyuk megszűnéséig megilleti,[117] időbeli korlátozás nélkül.[118] A felvilágosítási kötelezettség azonban nem lehet korlátlan, tekintve, hogy a vezető tisztségviselőt ezzel párhuzamosan *titoktartási kötelezettség* is terheli,[119] az ügyvezető ugyanis köteles megőrizni a jogi személy üzleti titkait.[120] A titokvédelem első „védvonala",[121] hogy a vezető tisztségviselő a felvilágosítás megadását, valamint az iratbetekintést a jogosult által tett írásbeli titoktartási nyilatkozat tételéhez kötheti.[122] Fontos kiemelni, hogy a titoktartási nyilatkozat megtételére írásban kell, hogy sor kerüljön, így például a szóbeli ígéret nem elegendő. A Ptk. meghatározza azokat az eseteket, amikor a vezető tisztségviselő megtagadhatja a felvilágosítást és az iratokba való betekintést. *Megtagadható a felvilágosítás vagy a betekintés, ha az a jogi személy üzleti titkát sértené; ha a felvilágosítást kérő ezt a jogát visszaélésszerűen gyakorolja; valamint abban az esetben is, ha a jogosult a felhívás ellenére nem tesz írásbeli titoktartási nyilatkozatot.* A megalapozatlan megtagadások kiküszöbölése érdekében, amennyiben a felvilágosítást kérő a tájékoztatás megtagadását indokolatlannak tartja, a *nyilvántartó bíróságtól* kérheti, hogy a bíróság *kötelezze a jogi személyt a felvilágosítás megadására.*[123]

---

[113] Lásd: gazdasági társaságok (3:115. §); szövetkezet [3:346. § (4)–(6) bek.].
[114] Ptk. 3:29. § (1) bek.
[115] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 233.
[116] Ptk. 3:23. § (1) bek.
[117] BH2006. 291.
[118] BH2005. 26.I.
[119] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 233.
[120] Ptk. 2:47. §.
[121] TÖRÖK (2014b): *i. m.* 60.
[122] Ptk. 3:23. § (1) bek.
[123] Ptk. 3:22. § (2) bek.

3.3. A vezető tisztségviselő felelőssége

A vezető tisztségviselőket széles körű képviseleti és ügyvezetési, így széles körű döntési jogkör illeti meg, azonban e döntések következményeit a jogi személy, annak tagjai, valamint esetenként a jogi személyen kívüli harmadik személyek viselik.[124] Ebből következően a törvény szabályozza *a vezető tisztségviselők felelősségét mind befelé, a jogi személlyel, mind pedig kifelé, a harmadik személyekkel szemben.* A vezető tisztségviselő felelősségére irányadó szabályoknál a jogi személy tagjai, alapítói a létesítő okiratban nem határozhatnak meg enyhébb felelősségi szabályokat, mivel az a jogi személy hitelezőinek érdekét sértené, ami pedig a diszpozitivitás egyik nevesített korlátja.[125]

A vezető tisztségviselő az ügyvezetési tevékenysége során a jogi személynek okozott károkért a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályai szerint felel a jogi személlyel szemben.[126] Az ügyvezető felelőssége csak akkor állapítható meg, ha a károkozásra az ügyvezetési tevékenysége során, ügyvezetési kötelezettségének megszegésével került sor,[127] így nem állapítható meg a vezető tisztségviselő felelőssége, ha a kár nem a kötelezettségszegése, hanem például egy rossz üzleti döntés miatt következett be.[128] A szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályait a Ptk. 6:142. §-a tartalmazza. Az említett szakasz alapján, aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa. A szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség alkalmazása elrendelésének az oka, hogy a vezető tisztségviselői jogviszony alapja egy szerződéses jellegű munkajogi jogviszony vagy tisztán polgári jogi jellegű megbízási jogviszony.[129] A felelősség megállapításához a jogi személynek kell bizonyítania, hogy a vezető tisztségviselő megszegte a kötelezettségét, és ezzel okozati összefüggésben a jogi személynek kára keletkezett, a vezető tisztségviselő pedig a hivatkozott szakaszban szereplő, a mentesüléshez szükséges konjunktív feltételek bizonyításával mentesülhet a felelősség alól.[130]

A vezető tisztségviselő által e jogkörében eljárva a harmadik személynek okozott károkért főszabály szerint a jogi személy felel.[131] Következik ez a jogi személy ismérvei között tárgyalt betudás elvéből, hiszen a jogi személy vezető tisztségviselőjének e jogkörében kifejtett tevékenysége a jogi személy eljárásával esik egy megítélés alá, az nem

---

[124] SOBOR (2016): *i. m.* 350.

[125] BODZÁSI Balázs (2013): A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre. *Gazdaság és Jog,* 21. évf. 6. sz. 8–14.

[126] Ptk. 3:24. § (1) bek.; a vezető tisztségviselő jogi személlyel szembeni felelősségének bővebb kifejtéséhez lásd: DZSULA Marianna (2016): A vezető tisztségviselő kártérítési felelőssége a jogi személynek okozott károkért. In SZILÁGYINÉ KARSAI Andrea – ELEK Balázs szerk.: *Tanulmányok a Debreceni Ítélőtábla 10 éves évfordulójára.* Debrecen, Debreceni Ítélőtábla. 217–237.

[127] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 235.

[128] BH2004. 372. I.

[129] NOCHTA Tibor (2013): A vezető tisztségviselők magánjogi felelősségének mércéjéről és irányairól az új Ptk. alapján. *Gazdaság és Jog,* 6. sz. 5.

[130] A felelősség alóli mentesüléshez bővebben lásd: TÖRÖK Tamás (2015): *Felelősség a társasági jogban.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 352–355.

[131] Ptk. 3:24. § (2) bek.

értékelhető a vezető tisztségviselő önálló ügyleti akarataként. Kivételt jelent a főszabály alól az az eset, amikor a vezető tisztségviselő a harmadik személynek szándékosan okoz kárt, ebben az esetben a jogi személy és a vezető tisztségviselő egyetemlegesen felelnek.[132] Utóbbi esetkör az úgynevezett *felelősségáttörés,* ami az egyik korrekciós kivételt jelenti a jogi személyek önálló vagyoni felelőssége alól. A gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek a hitelezőkkel szembeni felelősségét is szabályozza a Ptk.,[133] valamint a Ctv.[134] és a Cstv.[135] is tartalmaz a hitelezőkkel szembeni felelősségre irányadó rendelkezéseket.[136]

3.4. A vezető tisztségviselői megbízatás megszűnése

A Ptk. felsorolja a vezető tisztségviselői megbízatás megszűnésének az okait,[137] amelyek részben a tisztség személyes ellátásának kötelezettségéből következnek, részben pedig a vezető tisztségviselői jogviszony bizalmi jellegéből.[138] Határozott időre szóló megbízatás esetén megszűnik a jogviszony *a határozott időtartam lejártával.* A határozott időtartam lejárta nem zárja ki azt, hogy ismételten ugyanaz a személy legyen a jogi személy vezető tisztségviselője, amennyiben a tagok őt választják meg vagy nevezik ki, és a kijelölt személy a megbízást elfogadja, de ebben az esetben is szükséges a változásbejegyzési kérelem benyújtása a nyilvántartó bírósághoz, amelyben szerepel az új megbízatás kezdetének és lejártának időpontja.[139]

Megszűnik a vezető tisztségviselő jogviszonya *megszüntető feltételhez kötött megbízatás esetén a feltétel bekövetkeztével.* Ilyen megszüntető feltétel lehet például a jogi személy vagyonának egy meghatározott mérték alá csökkenése.

A jogi személy tagjai, alapítói a vezető tisztségviselőt bármikor indokolás nélkül *visszahívhatják*,[140] ebben az esetben a megbízatás a visszahívást tartalmazó nyilatkozat hatályosulásával megszűnik, mivel egyoldalú jognyilatkozatról van szó.[141]

Szintén egyoldalú nyilatkozattal szűnik meg a megbízatás abban az esetben, ha arról a vezető tisztségviselő *lemond*.[142] A lemondó nyilatkozatot a jogi személyhez kell címezni, és a másik vezető tisztségviselőhöz vagy a döntéshozó szervhez kell intézni, azaz velük kell közölni.[143] A társaság ügyvezetőjének a taggyűlésen bejelentett lemondását hatályosan közölt lemondásnak kell tekinteni, a lemondást – egyoldalú jognyilatkozatról lévén

[132] Ptk. 6:29. §.
[133] Ptk. 3:118. §.
[134] Ctv. 118/B. §.
[135] Cstv. 33/A. § (1)–(6) bek.
[136] A gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek a hitelezőkkel szembeni felelősségéről bővebben lásd: TÖRÖK Tamás (2006): A vezető tisztségviselő hitelezőkkel szembeni felelősségével kapcsolatos álláspontok. *Polgári Jog,* 11. sz.
[137] Ptk. 3:25. § (1) bek.
[138] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 239.
[139] BH2004. 202.
[140] Ptk. 3:25. § (2) bek.
[141] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 240.
[142] A vezető tisztségviselői megbízatás lemondással történő megszüntetéséhez lásd: BAKOS-KOVÁCS Kitti (2016): A vezető tisztségviselő jogviszonyának lemondással történő megszüntetése cégjogi, társasági jogi és szerződésjogi megközelítésben a BDT2015. 3416. eseti döntés tükrében. *Polgári Jog,* 12. sz.
[143] Ptk. 3:25. § (3) bek.

szó – a jogi személynek nem kell elfogadnia.[144] Amennyiben a jogi személy működőképessége azt megkívánja, a vezető tisztségviselő megbízatása nem a lemondás közlésekor, hanem *az új vezető tisztségviselő kijelölésével vagy megválasztásával, ennek hiányában pedig legkésőbb a bejelentéstől számított 60. napon válik hatályossá.*[145] Amennyiben a lemondást követően a társaság új ügyvezetőt választott, a tisztség 60 napig történő ellátása fel sem merülhet.[146] A 60 nap elteltével azonban akkor is megszűnik a vezető tisztségviselő jogviszonya, ha a jogi személy nem gondoskodott új ügyvezető megválasztásáról, és a korábbi vezető tisztségviselő megbízatásának megszűnése működési zavarokhoz vezet.[147]

A tisztség személyes ellátásának a követelményéből következik, hogy abban jogutódlásra nem kerülhet sor, így megszűnik a vezető tisztségviselői megbízatás a vezető tisztségviselő *halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével,* amennyiben a vezető tisztségviseletet jogi személy látta el.

Megszűnik a jogviszony a vezető tisztségviselő *cselekvőképességének a tevékenysége ellátásához szükséges körben történő korlátozásával* is. Ahogyan azt a megbízatás létrejötténél kifejtettük, vezető tisztségviselő csak olyan nagykorú személy lehet, akinek a cselekvőképessége az ügyvezetés ellátásához szükséges körben nincs korlátozva. Ebből következik, hogy a kizáró ok bekövetkeztével a jogviszony megszűnik.

Megszűnik továbbá a vezető tisztségviselői megbízás abban az esetben is, ha a vezető tisztségviselővel szemben *kizáró vagy összeférhetetlenségi ok következik be.* A kizáró vagy összeférhetetlenségi ok bekövetkezése esetén a vezető tisztségviselő jogviszonya *ipso iure,* azaz a törvény erejénél fogva megszűnik, a jogviszony megszűnéséhez nincs szükség a döntéshozó szervnek a jogviszony megszüntetéséről szóló határozatára.[148]

4. A jogi személy belső ellenőrző szerve

Ahogyan azt az előző alfejezetben részletesen kifejtettük, a jogi személy ügyvezetése a tevékenységét a jogi személy érdekeinek megfelelően köteles végezni, ennek érvényesülését a tagok és az alapítók bármikor jogosultak ellenőrizni. Ezt az ellenőrzési tevékenységet végezhetik saját maguk közvetlenül is, azonban az bizonyos esetekben nem kivitelezhető vagy nem elég hatékony, így az operatív szerv tevékenysége ellenőrzésének céljából létrehoznak egy elkülönült szervet, a felügyelőbizottságot.[149] *A felügyelőbizottság létrehozásáról a tagok a létesítő okiratban rendelkezhetnek, a szerv fő feladata az ügyvezetés ellenőrzése a jogi személy* érdekeinek megóvása céljából.[150] A felügyelőbizottság tehát a jogi személy belső ellenőrző testülete, amely segíti a tagokat az ügyvezetés tevékenységének megítélésében.[151] A felügyelőbizottság létrehozása főszabály szerint nem kötelező, a létrehozásról szóló döntés

[144] EBH2002. 660.
[145] Ptk. 3:25. § (4) bek.
[146] EBH2001. 660.
[147] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 240.
[148] AUER et al. (2011): *i. m.* 171.
[149] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 242.
[150] Ptk. 3:26. § (1) bek.
[151] PAPP (2014a): *i. m.* 421–422.

meghozatala a tagok autonómiájába tartozik,[152] ez alól azonban vannak kivételek, például az egyesületek[153] és a gazdasági társaságok esetén.[154] Az úgynevezett „köztulajdonban álló gazdasági társaságok"[155] esetén felügyelőbizottság létrehozása – két, a törvényben meghatározott kivételtől eltekintve – kötelező.[156] Főszabály szerint a felügyelőbizottság egy *3 tagból álló testület,* de ennél több tagból álló felügyelőbizottság is létrehozható. A felügyelőbizottság tagjai tevékenységüket megbízási jogviszony keretében látják el, így jogviszonyukra a megbízási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.[157]

A vezető tisztségviselőhöz hasonlóan *az első felügyelőbizottság tagjait is a létesítő okiratban* kell megnevezni, ebből következik, hogy amennyiben a jogi személynél felügyelőbizottság működik, az első felügyelőbizottság tagjainak megjelölése a létesítő okirat kötelező tartalmi eleme. A jogi személy működése során a belső ellenőrző szerv tagjait *a döntéshozó szerv választja,* a felügyelőbizottsági tagsági jogviszony *az elfogadással jön létre.*[158] A jogviszony létrehozásához nem elegendő a döntéshozó szerv általi megválasztás, a tisztséget a kijelölt személynek el is kell fogadnia, azaz akarata ellenére senki sem nevezhető ki felügyelőbizottsági taggá.

A felügyelőbizottság tagjaival szembeni követelmények és a kizáró okok majdnem mindenben megegyeznek a vezető tisztségviselők vonatkozásában tárgyalt követelményekkel, így felügyelőbizottsági tag is csak olyan *nagykorú személy lehet, akinek cselekvőképességét a tevékenység ellátásához szükséges körben nem korlátozták.*[159] A felügyelőbizottság tagjaira is igaz, hogy korlátozottan cselekvőképes személyek is lehetnek, amennyiben a korlátozással érintett ügykörök nem érintik a felügyelőbizottsági tagsággal összefüggő tevékenység ellátását. A kizáró okok megegyeznek a vezető tisztségviselőknél kifejtett kizáró okokkal, így nem lehet felügyelőbizottsági tag

a) a *kiskorú személy;*
b) az, akinek *cselekvőképességét a felügyelőbizottsági tagsági tevékenységgel összefüggő ügykörben korlátozták;*
c) akit *bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen szabadságvesztés-büntetésre ítéltek,* amíg a büntetett előélethez fűződő hátrányok alól nem mentesül;
d) akit *e foglalkozástól jogerősen eltiltottak* az eltiltást kimondó határozatban meghatározott időtartamig;
e) illetve akit *valamely foglalkozástól jogerős bírói ítélettel eltiltottak az eltiltás hatálya alatt.*

A Ptk. a hatékony funkcióellátás érdekében a felügyelőbizottsági tagok vonatkozásában egy további kizáró okot is nevesít, amelynek célja az ellenőrzöttektől való függetlenség biztosítása.[160] Így *nem lehet felügyelőbizottsági tag az, aki a jogi személy vezető tisztségviselője,*

[152] NOCHTA Tibor (2011): *Társasági jog.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 151.
[153] Ptk. 3:82. § (1) bek.
[154] Ptk. 3:119. §.
[155] 2009. évi CXXII. törvény a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről (a továbbiakban: Taktv.) 1. § a) pont.
[156] Taktv. 4. § (1)–(1a) bek.
[157] Ptk. 3:121. § (3) bek.
[158] Ptk. 3:26. § (4) bek.
[159] Ptk. 3:26. § (2) bek.
[160] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 242.

vagy akinek a hozzátartozója[161] *a jogi személy vezető tisztségviselője.*[162] A felügyelőbizottság tagjai a felügyelőbizottság munkájában kötelesek *személyesen* részt venni, a tagok a jogi személy ügyvezetésétől függetlenek*, és tevékenységük során nem utasíthatók.*[163] A függetlenség garantálása azért szükséges, hogy az ügyvezetés elfogulatlan ellenőrzése garantált legyen, ugyanis függő helyzet esetén nem lenne elvárható a felügyelőbizottságtól az esetleges hibák és hiányosságok feltárása.

Amennyiben a jogi személynél felügyelőbizottság működik, a felügyelőbizottság köteles a döntéshozó szerv elé kerülő előterjesztéseket megvizsgálni, és az azokkal kapcsolatos álláspontját a döntéshozó szerv előtt ismertetni.[164] Amennyiben a döntéshozó szerv határozathozatalára ülés tartása nélkül kerül sor, az ügyvezetés által megküldött határozattervezethez mellékelni kell a felügyelőbizottságnak az egyes kérdésekhez fűzött álláspontját is. Az ellenőrzési tevékenység megfelelő ellátása érdekében a felügyelőbizottság a jogi személy irataiba, számviteli nyilvántartásaiba, könyveibe betekinthet, a vezető tisztségviselőktől és a jogi személy munkavállalóitól felvilágosítást kérhet, valamint megvizsgálhatja és szakértővel megvizsgáltathatja a jogi személy fizetési számláját, pénztárát, értékpapír- és áruállományát, valamint szerződéseit.[165] A felügyelőbizottság határozatait a jelenlévők szótöbbségével hozza, a létesítő okirat ennél alacsonyabb határozathozatali arányt előíró rendelkezése semmis.[166]

A felügyelőbizottság tagjai az ellenőrzési kötelezettségük elmulasztásával vagy nem megfelelő teljesítésével a jogi személynek okozott károkért a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint[167] felelnek a jogi személlyel szemben.[168] Az ellenőrzési kötelezettség elmulasztása önmagában nem alapozza meg a felügyelőbizottsági tagok felelősségét, annak megállapításához a mulasztással okozati összefüggésben álló kár bekövetkezése is szükséges.[169] A felügyelőbizottság tevékenységével vagy mulasztásával összefüggő károk kimutatása azonban sok esetben nehézkes, tekintve, hogy a kárt okozó magatartást nem a felügyelőbizottság tagjai, hanem valaki más, például a vezető tisztségviselő követi el. Azokban az esetekben, amikor a kár bekövetkezése a felügyelőbizottság megfelelő ellenőrzési tevékenységével elhárítható lett volna, megállapítható az ellenőrző szerv tagjainak felelőssége is, méghozzá a kárt okozóval egyetemlegesen.[170]

A felügyelőbizottsági tagság megszűnésének okai szintén azonosak a vezető tisztségviselői megbízatás megszűnésének eseteivel, így megszűnik a tagság

a) a határozott idejű megbízatás esetén a *határozott idő leteltével;*
b) megszüntető feltételhez kötött megbízatás esetén a *feltétel bekövetkeztével;*
c) lemondással;
d) visszahívással;

[161] Ptk. 8:1. § (1) bek. 2. pont
[162] Ptk. 3:26. § (2) bek.
[163] Ptk. 3:26. § (3) bek.
[164] Ptk. 3:27. § (1) bek.
[165] Ptk. 3:27. § (2).
[166] Ptk. 3:27. § (3).
[167] Ptk. 6:142. §.
[168] Ptk. 3:28. §.
[169] MOHAI Máté (2015): A felügyelőbizottsági tagok jogosultságai és felelőssége. *Gazdaság és Jog,* 23. évf. 1. sz. 19–22.
[170] KISFALUDI (2014b): *i. m.* 243.

e) a felügyelőbizottság tagjának *halálával;*
f) cselekvőképességének a felügyelőbizottsági tagsági tevékenysége ellátásához szükséges körben való korlátozásával;
g) valamint a felügyelőbizottsági taggal szemben *kizáró vagy összeférhetetlenségi ok* bekövetkezése esetén.

Speciális szabály, hogy ha a felügyelőbizottság tagja lemond, akkor *lemondó nyilatkozatát a jogi személy vezető tisztségviselőjéhez* intézi.[171]

[171] Ptk. 3:26. § (5) bek.

Vákát oldal

IV. fejezet
A jogi személy törvényes működésének biztosítékai

1. Bevezetés

A Ptk. a jogi személyek törvényes működésének biztosítékai között három jogintézményről – a törvényességi felügyeletről, a határozatok bírósági felülvizsgálatáról, valamint az állandó könyvvizsgálóról – rendelkezik. Jelen fejezetben az említett három jogintézmény legfontosabb szabályait, jellemzőit tekintjük át azzal a megjegyzéssel, hogy egyes jogiszemély-típusoknál a törvény további, a törvényes működés biztosítását célzó jogintézményeket is szabályoz, ilyen jogintézmény például a gazdasági társaságok kapcsán a tagkizárás intézménye.[1]

2. A jogi személy törvényességi felügyelete

A kódex a jogi személyek feletti törvényességi felügyeletről mindössze egy szakaszban rendelkezik, ennek oka, hogy a cégnek minősülő jogi személyek vonatkozásában a Ctv.,[2] az egyesület és az alapítvány vonatkozásában pedig a Civilvhr.[3] tartalmazza a törvényességi felügyeleti eljárás részletes szabályait. A törvényességi felügyelet kiemelt jelentőségét az adja, hogy az állam ezen az úton biztosítja, hogy az érintett jogalanyok joggyakorlása és működése a mindenkori hatályos jogszabályoknak megfelelő legyen.[4] A jogi személyek feletti általános törvényességi felügyeletet a *nyilvántartó bíróság*[5] – így cégek esetén a cégbíróság, egyesület és alapítvány esetén pedig a törvényszék – gyakorolja.[6] A törvényességi felügyelet olyan mérlegelési jogkört biztosít a bíróságok számára, hogy a törvényesség biztosítása érdekében mindig az eset körülményeinek legmegfelelőbb intézkedést tegyék meg *a gazdasági forgalom törvényességének biztosítása,* ám ezzel egyidejűleg és azonos súllyal a *jogbiztonság* és a *forgalombiztonság* szempontjainak érvényre juttatása érdekében.[7]

---

1 Ptk. 3:107–108. §.

2 Ctv. VI. Fejezet; a cégekre vonatkozó törvényességi felügyeleti eljárás szabályainak a Ptk. hatálybalépésével bekövetkezett változásaihoz bővebben lásd: Gál Judit (2014): Az új Ptk.-val összefüggő cégjogi változások. *Gazdaság és Jog,* 22. évf. 11. sz. 3–9.

3 Civilvhr. IV/A. Fejezet.

4 Osztovits András szerk. (2015): *A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény kommentárja.* Budapest, Opten Informatikai Kft. 244.

5 Ptk. 3:34. § (1) bek.

6 Horváth László (2014): Gondolatok a civil szervezetek törvényességi felügyeletének lehetséges irányairól. *Céghírnök,* 24. évf. 1. sz. 7–11.

7 30/1994. (V. 20.) AB határozat.

A törvényességi felügyeleti eljárás nemperes eljárás, amelyre a Polgári Perrendtartás[8] szabályait megfelelően alkalmazni kell.[9] *Az eljárás célja a jogi személy törvényes működésének biztosítása, illetve helyreállítása észszerű határidőn belül.*[10] A törvényességi felügyeleti eljárás kérelemre vagy hivatalból indul,[11] az eljárás során főszabály szerint csak okirati bizonyításnak, valamint az ügyben érintettek személyes meghallgatásának van helye.[12]

A törvényességi felügyelet nem jelenti és nem is jelentheti a jogi személy irányítását, a felügyelet ugyanis sokkal kisebb külső beavatkozást jelent, mint az irányítás. Az ellenőrzésnél azonban szélesebb körű jogosítványokat biztosít a felügyeletet ellátó szerv számára, tekintve, hogy a törvényességi felügyelet gyakorlóját intézkedési, azon belül is szankcionálási jogosultság illeti meg, amennyiben a jogkövetkezmény alkalmazása indokolt.[13] A törvényességi felügyelet alaki és nem anyagi kontroll,[14] így *a bíróság csak a jogszabályi követelményeknek és a formai előírásoknak az érvényesülését vizsgálhatja,*[15] a törvényességi felügyelet nem terjedhet ki a jogi személy döntéseinek gazdaságossági, célszerűségi szempontból történő felülvizsgálatára.[16] Így például törvényességi felügyeleti eljárás lefolytatásának van helye, ha a nyilvántartásban a jogi személy vonatkozásában valótlan adat szerepel, azonban nincs helye az eljárás lefolytatásának a jogi személy által kötött szerződés tartalmának felülvizsgálata érdekében. A nyilvántartó bíróság törvényességi felügyeleti jogköre *nem terjed ki olyan ügyekre, amelyekben más bírósági vagy közigazgatási hatósági eljárás útján kereshető jogorvoslat a törvénysértés korrekciója érdekében.*[17] Azonban a törvényességi felügyelet minden olyan jogsértés esetében „működésbe léphet", amely jogsértés más módon, más eljárás keretei között nem szankcionálható.[18] Ha a cég tagja a társaság határozatát a perbíróság előtt megtámadja, és ugyanezen határozat ellen a cégbíróság előtt törvényességi felügyeleti eljárást is kezdeményez, a cégbíróság – a párhuzamosság észlelése esetén – a saját eljárását megszünteti,[19] és ezzel az eljárási kollíziókat feloldja.

A nyilvántartó bíróság a jogi személy törvényes működésének helyreállítása érdekében úgynevezett *törvényességi felügyeleti intézkedéseket* tehet,[20] így például pénzbírságot szabhat ki mind a jogi személlyel, mind pedig a vezető tisztségviselővel szemben, vagy összehívhatja a jogi személy döntéshozó szervét. Amennyiben az alkalmazott törvényességi felügyeleti intézkedések nem vezetnek eredményre, a nyilvántartó bíróság *megszünteti*

---

[8] 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: régi Pp.); 2018. január 1-től a 2016. évi CXXX. törvény lép hatályba (a továbbiakban: új Pp.).

[9] Ctv. 72. § (2); 2011. évi CLXXXI. törvény 71/A. § (2) bek.

[10] LB Cgf. VII.31.388/2000/9.

[11] Ctv. 75. § (1) bek.; 2011. évi CLXXXI. törvény 71/B. § (1) bek.

[12] Ctv. 72. § (3) bek.; 2011. évi CLXXXI. törvény 71/A. § (3) bek.

[13] A törvényességi felügyelet irányítástól és ellenőrzéstől való elhatárolásához bővebben lásd: SÁRKÖZY Tamás (2016a): A jogi személyek törvényességi felügyeletéről, különös tekintettel a köztestületekre. *Gazdaság és Jog,* 3. sz. 13–18.

[14] Az alaki és az anyagi kontroll elhatárolásához lásd: AUER et al. (2011): *i. m.* 39.

[15] TÖRÖK Gábor (2014c): A jogi személy törvényes működésének biztosítékai. In SÁRKÖZY Tamás szerk.: *A jogi személy.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 69–74.

[16] Ptk. 3:34. § (1) bek.

[17] Ptk. 3:34. § (1) bek.; PESTA János (2015): Társasházak és a civil szervezetek törvényességi felügyeletének (továbbra is) meglévő jogalkalmazási problémái. *Magyar Jog,* 9. sz. 514–521.

[18] KISFALUDI (2007): *i. m.* 233.

[19] BH 1993. 642.

[20] Ctv. 81. § (1) bek.; Civilvhr. 71/G. § (2) bek.

az adott jogi személyt.[21] A megszüntetési eljárás a jogi személyek jogutód nélküli megszűnésének egyik módja,[22] amelynek eredményeképpen a vagyoni viszonyok rendezésére irányuló megfelelő eljárás lefolytatását követően a jogi személyt törlik a közhiteles nyilvántartásból.

3. A jogi személy határozatainak bírósági felülvizsgálata

A jogi személy szervei, valamint a tagok és alapítók határozatai bírósági felülvizsgálatának lehetősége nem jelenti a szervezet döntéshozatalának bírósági ítélettel történő helyettesíthetőségét,[23] csupán a határozatok jogszabályoknak, valamint a létesítő okiratnak való megfelelőségének vizsgálatát. A Ptk. a jogszabálysértést tág értelemben kezeli azzal, hogy a határozat létesítő okiratba ütközését is a jogszabálysértéssel azonosan kezeli.[24] A jogsértő határozatok alapvetően két nagy csoportba sorolhatók, az első csoportba tartoznak azok a határozatok, amelyek meghozatalára az eljárási szabályok megsértésével került sor, a másik csoportba pedig azok a döntések tartoznak, amelyek meghozatala során az eljárási szabályok nem sérültek, azonban a határozat tartalma jogszabályba vagy a létesítő okiratba ütközik.[25] A határozatok bírósági felülvizsgálata a rendes polgári bíróság előtt zajló kontradiktórius eljárás, *a kereset benyújtására a jogi személy tagja, tagság nélküli jogi személy esetén az alapítói jogok gyakorlója, a vezető tisztségviselő, valamint – amennyiben a társaságnál működik olyan – a felügyelőbizottság tagja jogosult*.[26] Nem jogosult azonban a határozat megtámadására az a személy, aki *szavazatával hozzájárult* annak meghozatalához, kivéve, ha tévedés, megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés miatt szavazott a határozat mellett.[27] A kereset benyújtásával összefüggésben azonban azt is fontos kiemelni, hogy a perindítási jogosultság független a tag személyes érintettségétől, érdekeltségétől, nem korlátozódik azokra a határozatokra, amelyek a tag számára személyét érintően is valamilyen konkrét jogsérelemmel járnak, azaz a tag azokat a jogszabályba vagy létesítő okiratba ütköző határozatokat is jogosult megtámadni, amelyek számára közvetlen, egyedi jogsérelmet nem okoztak.[28] Így a részvénytársaság által hozott határozatok felülvizsgálata iránti perindítási jog a tagi (részvényesi) mivolthoz, részvényesi jogviszonyhoz kapcsolódik, ezért e jog valamennyi részvényest – részvényei fajtájától, névértékétől függetlenül – azonosan megilleti.[29]

A jogi személy perbeli képviseletét a törvényes képviselő, azaz a *vezető tisztségviselő* látja el. Amennyiben azonban a határozatot a jogi személy vezető tisztségviselője támadta meg, és a jogi személynek nincs másik vezető tisztségviselője, aki a szervezet perbeli képviseletét elláthatná, az alperes jogi személyt *a felügyelőbizottság által kijelölt felügyelőbizottsági tag* képviseli. Amennyiben az érintett szervezetnél nem működik felügyelőbizottság

[21] Ptk. 3:34. § (2) bek.
[22] Ptk. 3:48. § (1) bek. d) pont.
[23] KISFALUDI András (2014c): A jogi személy törvényes működésének biztosítékai. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 248–255.
[24] TÖRÖK (2014c): *i. m.* 70.
[25] KISFALUDI (2007): *i. m.* 224.
[26] Ptk. 3:35. §.
[27] Ptk. 3:36. § (2) bek.
[28] FIT 10.Gf.40.211/2015/3.
[29] BDT2008. 1840.

vagy annak valamennyi tagja felperesként szintén perben áll, a bíróság ügygondnokot[30] rendel ki a jogi személy perbeli képviseletére.[31]

A jogi személy határozatának hatályon kívül helyezése akkor kérhető a bíróságtól, ha *a határozat jogszabályba vagy létesítő okiratba ütközik,* így a szövetkezet jogszabályba vagy alapszabályba ütköző határozatának felülvizsgálatát a szövetkezet bármely tagja kérheti.[32] A bíróság csak azt vizsgálhatja, hogy a határozat ténylegesen jogszabályba vagy a létesítő okirat rendelkezéseibe ütközik-e, azonban a taggyűlési határozatok bírósági felülvizsgálata nem terjedhet a határozat alapjául szolgáló jelentések Sztv. szerinti megalapozottságának, de különösen nem a cég ügyvezetése által megfogalmazott számviteli politika felülvizsgálatáig.[33]

Annak érdekében, hogy a jogi személy működését indokolatlanul hosszú ideig ne akadályozhassa az a tény, hogy bármikor sor kerülhet határozatainak bírósági felülvizsgálatára és esetlegesen a határozat hatályon kívül helyezésére is, a törvény meghatározza *a kereset benyújtására nyitva álló határidőt.* A Ptk. kétféle keresetindítási határidőt szabályoz. A határozat megtámadásának *szubjektív határideje 30 nap, attól a naptól kezdve, amelyen a kereset benyújtására jogosult a határozatról tudomást szerzett vagy tudomást szerezhetett volna.* Annak érdekében, hogy a tudomásszerzés lehetőségének hiányában szintén ne nyúljon el túlzottan a megtámadásra nyitva álló határidő, és a gazdasági élet stabilitása biztosított legyen,[34] a törvény meghatározza a kereset benyújtásának *objektív határidejét is, amely a határozat meghozatalától számított 1 év.*[35] Utóbbi határidő *jogvesztő* jellegű, így a határidő elmulasztása esetén a felperes igényérvényesítési jogosultságának vizsgálatára, a kereset érdemben való elbírálására nincs törvényes lehetőség.[36] A per megindításának *nincs halasztó hatálya a megtámadott határozat végrehajtására,* azonban a bíróság indokolt esetben a felperes kérelmére *a határozat végrehajtását felfüggesztheti.* A határozat által kiváltott joghatás a felfüggesztés tartama alatt nem érvényesül, az adott társasági határozat joghatás kiváltására nem alkalmas.[37]

Amennyiben a bíróság megállapítja, hogy a keresettel támadott határozat jogszabályt sért, vagy a létesítő okiratba ütközik, abban az esetben hatályon kívül helyezi a kérdéses határozatot.[38] Ahogyan arra az alfejezet elején is utaltunk, a jogintézménynek nem célja és nem is lehet célja a jogi személy határozatainak bírósági ítélettel történő helyettesítése, így a bíróság a támadott határozatot nem változtathatja meg. Amennyiben a jogszabálysértés vagy a létesítő okiratba ütközés nem jelentős, és nem veszélyezteti a jogi személy jogszerű működését, a bíróság megállapítja a jogsértés tényét,[39] azonban nem helyezi hatályon kívül a keresettel támadott határozatot. Erre azonban csak abban az esetben kerülhet sor, ha az említett két (konjunktív) feltétel egyszerre teljesül.[40] A határozat hatályon kívül helyezése

[30] Régi Pp. 74. §; új Pp. 76–77. §.
[31] Ptk. 3:36. § (3) bek.
[32] BDT2016. 3554.
[33] BDT2014. 3139.
[34] TÖRÖK (2014c): *i. m.* 71.
[35] Ptk. 3:36. § (1) bek.
[36] BH2006. 407.
[37] BH2014. 84.
[38] Ptk. 3:37. § (1) bek.
[39] Ptk. 3:37. § (3) bek.
[40] PAPP (2014a): *i. m.* 359–460.

esetén, amennyiben az szükséges, a bíróság elrendelheti új határozat meghozatalát is. A hatályon kívül helyező ítélet hatálya kiterjed valamennyi megtámadásra jogosultra, így a perben nem álló más személyekre is, akik szintén jogosultak lettek volna kereset benyújtására.[41] Előző szabályból következik, hogy a hatályon kívül helyezés valamennyi megtámadásra jogosult vonatkozásában ítélt dolognak *(res iudicatának)* minősül, így ugyanazon ténybeli alapon más tag ugyanazt nem teheti ismét vitássá.[42]

4. Állandó könyvvizsgáló[43]

Ahogyan azt a Negyedik rész, III. fejezet, 4. pontban részletesen is kifejtettük, a jogi személyek belső ellenőrző szerve a felügyelőbizottság, a *külső ellenőrző szerve* pedig a *könyvvizsgáló.*[44] Állandó könyvvizsgáló a könyvvizsgálói nyilvántartásban szereplő egyéni könyvvizsgáló vagy könyvvizsgáló cég lehet, utóbbinak ki kell jelölnie azt a személyt, aki a könyvvizsgálatot személyében végzi.[45] A jogi személyek *főszabály szerint nem kötelesek könyvvizsgálót alkalmazni,* azonban dönthetnek úgy, hogy a könyvvizsgálat ellátására állandó könyvvizsgálót vesznek igénybe. Meghatározott esetekben pedig jogszabály kötelezővé teheti könyvvizsgáló igénybevételét, így például a nyilvánosan működő részvénytársaságoknál a Ptk. kógens előírása alapján működik könyvvizsgáló.[46] A gazdasági társaságoknál működő állandó könyvvizsgálóra a kódex további szabályokat tartalmaz a gazdasági társaságok közös szabályai között.[47]

A könyvvizsgáló a közérdek védelme érdekében azzal a céllal végzi a tevékenységét, hogy a társadalom számára garantálja, hogy *a jogi személy nyilvántartásainak vezetése, valamint éves beszámolójának elkészítése a számviteli szabályoknak megfelelően történik.*[48] A könyvvizsgáló speciális pénzügyi ellenőrzést végez, részben a jogi személy tagjai, részben pedig a közérdek biztosítása érdekében.[49] Feladatköre a pénzügyi és a számviteli folyamatok ellenőrzésére terjed ki.[50] Az állandó könyvvizsgálónak jelentésben kell számot adnia

---

[41] Ptk. 3:37. § (2) bek.

[42] BDT2006. 1421.

[43] A könyvvizsgálókra vonatkozó részletes előírásokat a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény tartalmazza. Fontos kiemelni, hogy az alpontban részletezett szabályok az állandó könyvvizsgálókra irányadók, ugyanis törvényben meghatározott esetekben, így például a jogi személy átalakulása esetén [lásd: 2013. évi CLXXVI. törvény 4. § (5) bek.] a szervezet eseti jelleggel köteles könyvvizsgálót igénybe venni, ez a könyvvizsgáló azonban nem minősül a jogi személy állandó könyvvizsgálójának.

[44] AUER et al. (2011): *i. m.* 195.

[45] Ptk. 3:129. § (2) bek.

[46] Ptk. 3:292. §.

[47] Ptk. 3:129–131. §.

[48] KISFALUDI (2007): *i. m.* 200.

[49] SÁRKÖZY (2016a): *i. m.* 13.

[50] Török Gábor álláspontja szerint a gazdasági életben szinte minden döntésnek van pénzügyi vetülete, így a könyvvizsgáló tevékenysége a gazdálkodási folyamat egészét érinti (lásd: TÖRÖK [2014c]: *i. m.* 72–73.), ezzel szemben Török Tamás álláspontja szerint a könyvvizsgáló csak a jogszabályban meghatározott ellenőrzési tevékenységek ellátására jogosult, így ellenőrzési jogköre is lényegesen szűkebb körű, mint a felügyelőbizottságnak. Lásd: TÖRÖK Tamás (2003): A gazdasági társaság és a könyvvizsgáló közötti jogviszony. *Gazdaság és Jog,* 1. sz. 3–9.

arról, hogy az éves beszámoló megfelel-e a jogszabályoknak, és megbízható, valós képet ad-e a szervezet vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről.[51] Az ellenőrző tevékenység megfelelő ellátása érdekében *a könyvvizsgáló a jogi személy operatív szervétől független* annak ellenére, hogy tevékenységét tipikusan megbízási jellegű jogviszony alapján látja el,[52] ezt a függetlenséget a Ptk. is deklarálja a gazdasági társaságok közös szabályai között.[53] Feladatának megfelelő ellátása érdekében a könyvvizsgáló *jogosult betekinteni a jogi személy irataiba, számviteli nyilvántartásaiba és könyveibe, valamint felvilágosítást kérhet a vezető tisztségviselőktől, a felügyelőbizottság tagjaitól, valamint a jogi személy munkavállalóitól is.* Az állandó könyvvizsgáló *a szervezet fizetési számlájának, pénztárának, értékpapír-* és áruállományának, valamint szerződéseinek megvizsgálására is jogosult,[54] azaz a feladatai megfelelő ellátása érdekében a könyvvizsgáló jogosult megismerni a jogi személy üzleti titkait is.[55]

Amennyiben az állandó könyvvizsgáló a jogi személy vagyonának olyan változását észleli, amely változás veszélyeztetheti a jogi személy tartozásainak kielégítését, valamint ha olyan körülményt észlel, amely a vezető tisztségviselők vagy a felügyelőbizottsági tagok e minőségükben kifejtett tevékenységükért való felelősségét vonja maga után, késedelem nélkül köteles kezdeményezni az ügyvezetésnél a tagok döntéshozatalához szükséges intézkedések megtételét, azaz a döntéshozó szerv összehívását vagy ülés nélküli határozathozatal kezdeményezését. Amennyiben a könyvvizsgáló kezdeményezése nem vezet eredményre (az ügyvezetés nem hívja össze a jogi személy döntéshozó szervét, vagy nem kezdeményezi az ülés tartása nélküli döntéshozatalt), köteles értesíteni az eljárása során feltárt körülményekről a jogi személy törvényességi felügyeletét ellátó nyilvántartó bíróságot.[56]

Az állandó könyvvizsgáló károkozása esetén[57] *a jogi személlyel szemben, befelé a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel,* így csak abban az esetben mentesülhet a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa.[58] Amennyiben harmadik személyek a könyvvizsgáló megállapításaiban bízva üzleti magatartásukat az említett megállapításokra alapították, és azok helytelensége miatt károsodtak, velük szemben, azaz kifelé a könyvvizsgáló a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel.[59]

---

[51] Ptk. 3:129. § (1) bek.

[52] NOCHTA Tibor (2014): A könyvvizsgáló felelősségéről. In CSEHI Zoltán et al. szerk.: *(L)ex cathedra et praxis. Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából.* Budapest, Pázmány Press. 339–350.

[53] Ptk. 3:131. §.

[54] Ptk. 3:38. § (1) bek.

[55] SÁRKÖZY (2013c): *i. m.* 50.

[56] Ptk. 3:38. § (2) bek.

[57] A könyvvizsgáló felelősségéről bővebben lásd: TÖRÖK (2015): *i. m.* 429–441.

[58] Ptk. 6:142. §.

[59] Ptk. 6:519. §; NOCHTA (2014): *i. m.* 348–349.

5. A törvényes működés további biztosítékai az egyes jogiszemély-típusoknál

Ahogyan azt a bevezetőben is említettük, egyes jogi személyek vonatkozásában további jogintézmények biztosítják az adott jogi személy törvényes működését. Ilyen további biztosíték többek között *a gazdasági társaságok vonatkozásában a tagkizárás intézménye,*[60] *a választottbírósági eljárás*[61] útján történő vitarendezés lehetősége,[62] *a nyilvánosan működő részvénytársaságok esetén a kötelezően létrehozandó auditbizottság intézménye,*[63] valamint a cégek vonatkozásában a Ctv. is szabályoz a törvényességi felügyeleti eljárás mellett további, úgynevezett *különleges törvényességi felügyeleti eljárásokat.*[64]

Az előzőekben említett jogintézmények közül röviden bemutatjuk a tagkizárás szabályait, valamint a választottbíróság útján történő vitarendezés feltételeit. Amennyiben *a gazdasági társaság tagja olyan magatartást tanúsít, hogy a társaságban való maradása a társaság céljainak elérését nagymértékben veszélyeztetné, az érintett tag a peres bíróság határozatával a társaságból kizárható.*[65] A Ptk. nem határozza meg még példálózó jelleggel sem, hogy melyek azok a tagi magatartások, amelyek a tagkizárás alapjául szolgálhatnak, így az eljáró bíróságnak esetenként kell megítélnie, hogy a tag által tanúsított magatartás alkalmas volt-e arra, hogy a társaság céljainak elérését nagymértékben veszélyeztesse.[66] A kizárás alapjául olyan, a keresetindításról döntő társasági határozat meghozataláig bekövetkezett ok, magatartás szolgálhat, amelyre tekintettel az érintett tag társaságban maradása a társaság jövőbeni működésére, céljának elérésére nézve nagymértékű veszélyt jelentene. A kizárásnak nem feltétele a hátrány tényleges bekövetkezése.[67]

A tag kizárására irányuló kereset benyújtásához *a társaság legfőbb szervének az összes tag legalább ¾-es szótöbbségével meghozott határozata szükséges,* amelyben a kizárás kezdeményezésének *okát részletesen fel kell tüntetni.*[68] A tagkizárás iránti per megindításáról szóló kérdésben az érintett tag, aki ellen megfelelő többség esetén a társaság keresetet indít, a kérdésben nem szavazhat.[69] Azaz a kizárás iránti per megindításáról a döntéshozó szerv határoz, azonban fontos kiemelni, hogy a tagot nem a legfőbb szerv, hanem *a peres bíróság zárja ki* a gazdasági társaságból a tagkizárást kimondó határozatával. Az ítélet jogerőre emelkedésével a tag tagsági jogviszonya megszűnik.[70]

Szintén a gazdasági társaságok vonatkozásában jelenti a törvényes működés egy további biztosítékát a választottbírósági út igénybevételének lehetősége.[71] A választottbíróság

---

[60] Ptk. 107–108. §.

[61] A választottbíráskodásról jelenleg az 1994. évi LXXI. törvény, 2018. január 1-től a 2017. évi LX. törvény rendelkezik.

[62] Ptk. 3:92. §.

[63] Ptk. 3:292. §.

[64] Ctv. VII. Fejezet.

[65] Ptk. 3:107. § (1) bek.

[66] KISFALUDI András (2014f): A gazdasági társaságok közös szabályai. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 305–352.

[67] BH2004. 517. II.

[68] Ptk. 3:108. § (1) bek.

[69] Ptk. 3:108. § (1) bek.

[70] Ptk. 3:107. § (3) bek.

[71] A választottbírósági eljárás bővebb kifejtéséhez lásd: AUER et al. (2011): *i. m.* 226–229.

csak úgynevezett *társasági jogi jogviták elbírálásában* jogosult eljárni. Társasági jogi jogvitának minősül

a) a gazdasági társaság és a tagja vagy volt tagja közti, a társasági jogviszonyból eredő jogvita, ideértve a társasági szervek által hozott határozatok bírósági felülvizsgálatának kezdeményezését;
b) a tagok társasági jogviszonyával kapcsolatos, egymással szemben keletkezett jogvitája; és
c) a gazdasági társaság és a vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag közötti, a vezető tisztségviselői vagy a felügyelőbizottsági tagsági jogviszonyból eredő jogvita is.[72]

A választottbíróság tehát csak az előbb említett jogviták elbírálása során jogosult eljárni abban az esetben, ha a választottbírósági út igénybevételének lehetőségét a gazdasági társaság létesítő okirata tartalmazza, vagy abban a jogvitában érintett személyek megállapodtak.[73] A választottbíróság eljárásának kettős, konjunktív feltétele tehát, hogy a jogvita társasági jogi jogvitának minősüljön, valamint a jogviták elbírálásának választottbíróság elé utalását a gazdasági társaság létesítő okirata vagy az érintett felek megállapodása tartalmazza.

[72] Ptk. 3:92. § (2) bek.
[73] Ptk. 3:92. § (1) bek.

V. fejezet
A jogi személy megszűnése

1. Bevezetés

A jogi személyek megszűnésére sor kerülhet mind jogutóddal, mind pedig jogutód nélkül. Jogutóddal történő megszűnés[1] esetén a jogelőd jogi személy megszűnik, azonban jogai és kötelezettségei, vagyona átszáll egy vagy több jogutód jogi személyre. A jogutóddal történő megszűnés a jogutód jogi személy szempontjából jogelőddel történő, úgynevezett származtatott alapítást jelent, hiszen a létrejövő jogi személy egy korábban létező jogalany jogait és kötelezettségeit szerzi meg. A jogutódlás a jogi személy *„továbbélése egy másik jogi formában vagy megújult szerkezetben, a tagok és a vagyon egy részével vagy új taggal és új vagyonnal megerősödve”*.[2] A Ptk. a jogutóddal történő megszűnés három típusának, az átalakulásnak, az egyesülésnek és a szétválásnak a legfőbb közös szabályait tartalmazza azzal, hogy a részletes eljárási szabályokat egy önálló törvény, az egyes jogi személyek átalakulásáról, egyesüléséről, megszűnéséről szóló 2013. évi CLXXVI. törvény (továbbiakban: Áttv.) tartalmazza. Az eddigiekben kifejtettekhez képest, a jogutód nélküli megszűnés esetén a jogi személy úgy szűnik meg, hogy jogai kötelezettségei és vagyona nem száll át egy másik jogi személyre. A megszűnő jogi személy vagyona elsődlegesen a vele szemben fennálló hitelezői követelések kielégítésére szolgál, az ezt követően esetlegesen fennmaradó vagyon pedig a megszűnő jogi személy tagjait illeti meg.

2. A jogi személy átalakulása[3]

A jogutóddal történő megszűnés egyik fajtája az átalakulás, ami valójában *a jogi személy típusának megváltoztatását* jelenti. A kódex az egyes jogiszemély-típusok szabályainál tartalmazza, hogy melyik jogi személy milyen más jogiszemély-típusba alakulhat át, valamint milyen jogiszemély-típusokkal egyesülhet, és milyen jogiszemély-típusokra válhat szét. Így például gazdasági társaság más társasági formába tartozó gazdasági társasággá, egyesüléssé vagy szövetkezetté alakulhat át.[4] Egyes jogiszemély-típusok esetén pedig kizárt az átalakulás lehetősége, így a Ptk. rögzíti, hogy például az egyesület más jogi személlyé

---

[1] A gazdasági társaságok jogutóddal történő megszűnésének átfogó és részletes leírásához lásd: ADORJÁN Csaba – GÁL Judit (2010): *A gazdasági társaságok átalakulása*. Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

[2] CSEHI–NAVRATYIL (2013): *i. m.* 76.

[3] Az alfejezet csak az önkéntes átalakulás szabályait tartalmazza, nem tér ki a gazdasági társaságok kötelező átalakulásának esetére. Lásd: Ptk. 3:133. § (2) bek.

[4] Ptk. 3:133. § (1) bek.

nem alakulhat át.[5] Átalakulás esetén az átalakuló jogi személy megszűnik, jogai és kötelezettségei az átalakulással létrejövő új jogi személyre mint általános jogutódra szállnak át.[6] Az átalakulással létrejövő jogi személy alapítására a jogi személy létesítésére irányadó szabályokat megfelelően alkalmazni kell,[7] hiszen az átalakulással is egy új, a nyilvántartásban még nem szereplő szervezet jön létre.

A jogi személy meghatározott esetekben nem dönthet az átalakulásról, azaz a Ptk. meghatároz úgynevezett átalakulási korlátokat,[8] amelyek fennállása esetén a jogi személy átalakulására nem kerülhet sor. Így nem alakulhat át a jogi személy, ha

a) jogutód nélküli megszűnése iránti eljárás vagy csődeljárás hatálya alatt áll;
b) vele szemben jogi személy elleni büntetőjogi intézkedés iránti eljárás van folyamatban, vagy jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedés hatálya alatt áll;
c) a tagjai, illetve alapítói nem teljesítették a létesítő okiratban meghatározott vagyoni hozzájárulásukat.[9]

A jogi személlyel kapcsolatos stratégiai, érdemi döntések meghozatalára a döntéshozó szerv jogosult,[10] így *az átalakulás kezdeményezéséről szóló döntés meghozatala is a tagok, illetve az alapítók hatáskörébe tartozik.* Az átalakulás kezdeményezése során a tagoknak meg kell határozni az átalakulás módját, valamint a jogutód jogi személyt is.[11] Amennyiben a jogi személy legfőbb szerve dönt az átalakulásról, *az ügyvezetés köteles elkészíteni az átalakulási tervet, amely tartalmazza az átalakulási vagyonmérleg-tervezetet is.* Az elkészült átalakulási tervet az ügyvezetésnek közölnie kell a tagokkal, valamint az alapítókkal.[12] Az átalakulásban történő részvételre a jogi személy egyik tagja sem kötelezhető, így *az átalakulási terv közlését követő 30 napon belül bármelyik tag írásban nyilatkozhat arról, hogy az átalakulásban nem kíván részt venni,* ebben az esetben az átalakulási tervet ennek megfelelően módosítani kell.[13] A tag hallgatását akként kell értelmezni, hogy a jogutód jogi személy tagja kíván lenni, azonban valamennyi tag a jogi személy által pótlólagosan biztosított határidőig vagy ilyen határidő biztosításának hiányában az átalakulásról véglegesen döntő szavazás megkezdéséig nyilatkozhat úgy, hogy nem kíván a jogutód jogi személy tagjává válni, valamint jogosult korábbi nyilatkozatának visszavonására is.[14] Az átalakulásban részt venni nem kívánó tagok ismerete azért bír kiemelt jelentőséggel a jogi személy számára, mert a megváló tagok létszáma alapján kalkulálható az e tagokat

[5] Ptk. 3:83. §.
[6] Ptk. 3:39. § (1) bek.
[7] Ptk. 3:39. § (2) bek.
[8] Ptk. 3:40. §.
[9] Török Gábor álláspontja szerint ennek a korlátozásnak az az oka, hogy a vagyoni hozzájárulások hiánytalan befizetéséig gazdasági értelemben még a jogi személy megalakulásának folyamata sem fejeződött be, így indokolatlan lenne a szervezetiforma-váltás engedélyezése. Lásd: TÖRÖK Gábor (2014d): A jogi személy átalakulása, egyesülése, szétválása és jogutód nélküli megszűnése. In SÁRKÖZY Tamás szerk.: *A jogi személy.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 76.
[10] PAPP (2014a): *i. m.* 359–460.
[11] Ptk. 3:41. § (1) bek.
[12] Ptk. 3:41. § (2) bek.
[13] Ptk. 3:42. § (1) bek., (3) bek.
[14] Áttv. 5. § (2) bek.

megillető kifizetés nagysága[15] és így a jogi személy fennmaradó vagyonának mértéke. Az átalakulásban részt venni nem kívánó személy tagsági jogviszonya az átalakulás időpontjában, tehát az átalakulás nyilvántartásba vételekor[16] megszűnik. A nyilatkozatot tett személy a jogelőd jogi személy vagyonából olyan hányadra jogosult, amekkora hányadot a jogutód nélküli megszűnés esetén igényelhetne,[17] azaz főszabály szerint az átalakulásban részt venni nem kívánó tagot az általa teljesített vagyoni hozzájárulás mértékével arányos vagyonhányad illeti meg az átalakuló szervezet vagyonából.[18]

Ahogyan az átalakulás kezdeményezéséről, úgy az átalakulási terv elfogadásáról is a döntéshozó szerv dönt azáltal, hogy az átalakulás kezdeményezéséről szóló döntés meghozatalához a törvény nem ír elő speciális többséget, így főszabály szerint arról a döntéshozó szerv egyszerű szótöbbséggel dönt, ezzel szemben *az átalakulási terv elfogadásához a kódex ¾-es szótöbbséget ír elő.*[19] Ahogyan azt korábban részletesen kifejtettük, a létesítő okirat mind a két döntés meghozatalához magasabb szótöbbséget is előírhat, valamint az átalakulási terv elfogadásához is elegendő lehet az egyszerű szótöbbség, szintén a létesítő okirat erről szóló kifejezett rendelkezése esetén.[20] A ¾-es szótöbbség főszabályként történő előírásának az az oka, hogy az átalakulás szükségességéről megfelelő mértékű konszenzus alakuljon ki a jogi személy tagjai között.[21]

Amennyiben a jogi személy döntéshozó szerve az átalakulási terv elfogadásáról dönt, *az elfogadott átalakulási tervet és az erről szóló döntést közzé kell tenni.*[22] Ahogyan azt a Negyedik rész, III. fejezet, 3. pontban kifejtettük, a jogi személynek e kötelezettségét a *Cégközlöny*ben történő közzététel útján kell teljesítenie,[23] valamint az Áttv. is tételesen meghatározza az egymást követő két lapszámban közzéteendő közlemény kötelező tartalmi elemeit.[24] A kötelező közzétételnek forgalombiztonsági, leginkább *hitelezővédelmi* oka van, ugyanis az átalakulással a szervezet vagyoni struktúrája, valamint a tagok helytállási kötelezettsége is megváltozhat.[25] A vagyon változását eredményezi, hogy az átalakulásban részt venni nem kívánó tagokat a jogi személy vagyonából meghatározott hányad illeti meg, amellyel a jogi személy vagyona értelemszerűen csökken. A tagi helytállási kötelezettség pedig abban az esetben változik meg, ha a korábban a jogi személy vagyona által nem fedezett tartozásokért mögöttes, korlátlan és egyetemleges helytállással tartozó tag (például közkereseti társaság tagja) az átalakulás következtében egy olyan jogi személy tagjává válik, ahol a tagokat nem terheli helytállási kötelezettség a jogi személy saját vagyona által nem fedezett tartozásokért (például korlátolt felelősségű társaság tagja). A kötelező közzététel tehát a hitelezők jogait védi, a közzétételt követően az a hitelező, akinek *követelése*

[15] AUER et al. (2011): *i. m.* 117.
[16] PAPP (2014a): *i. m.* 440.
[17] Ptk. 3:42. § (2) bek.
[18] Ptk. 3:48. § (2) bek.
[19] Ptk. 3:43. § (1) bek.
[20] Ptk. 3:19. § (3) bek.
[21] TÖRÖK (2014d): *i. m.* 79.
[22] Ptk. 3:43. § (2) bek.
[23] Ptk. 3:14. §.
[24] Áttv. 9. § (2) bek.
[25] KISFALUDI András (2014d): A jogi személy átalakulása, egyesülése, szétválása és jogutód nélküli megszűnése. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 256–263.

a közzétételt megelőzően keletkezett, megfelelő biztosítékot követelhet az átalakuló jogi személytől abban az esetben, ha az átalakulás veszélyezteti követelésének kielégítését.[26] A biztosítékadás feltétele, hogy az átalakulás ténylegesen veszélyeztesse a követelés kielégítését, így nem követelhet a szétváló társaságtól biztosítékot a hitelező, ha a szétválás után létrejövő társaságok összes vagyona megegyezik a szétválás előtti vagyonnal, mert ebben az esetben a szétválás a jogutódok törvényi helytállási kötelezettségére tekintettel a követelések kielégítését nem veszélyezteti.[27] A biztosítékkérés határideje a döntés *közzétételétől számított 30 nap,* és ez a határidő *jogvesztő,* azaz leteltét követően a hitelező már nem jogosult biztosíték követelésére abban az esetben sem, ha a hitelező az átalakulásról csak a 30 nap leteltét követően szerzett tudomást. Amennyiben a felek nem tudnak megegyezni a biztosíték tárgyában, a közöttük kialakult jogvitában a bíróság dönt.[28]

Az átalakulással létrejövő jogi személy alapítására is *irányadók a jogi személy létesítésének szabályai,* így a jogi személy képviselője köteles a nyilvántartó bírósághoz benyújtani a jogi személy bejegyzésére irányuló kérelmet. Amennyiben a nyilvántartó bíróság *az új jogi személyt bejegyzi, ezzel egyidejűleg a jogelőd jogi személyt törölnie kell a nyilvántartásból,* hiszen az a jogutód létrejöttével (ami ebben az esetben is a közhiteles nyilvántartásba történő bejegyzést elrendelő végzés jogerőre emelkedésének időpontja) az átalakult jogi személy megszűnik. Az új jogi személy nyilvántartásba vételéig az átalakuló jogi személy abban a formában folytatja a tevékenységét, amely formában a nyilvántartásban szerepel.[29] Amennyiben a nyilvántartó bíróság a bejegyzést elutasítja, a jogi személy korábbi formájában működik tovább.[30]

3. A jogi személy egyesülése

A jogi személy jogutóddal történő megszűnésének második esete az egyesülés, amelynek két típusa ismert, a *beolvadás* és az *összeolvadás.* A két eljárás közötti lényegi különbség, hogy összeolvadás esetén az összeolvadó jogi személyek – azaz a jogelődnek számító jogi személyek – *megszűnnek, és egy jogutód jogi személy jön létre.* Ezzel szemben *beolvadásnál csak az egyik jogelőd jogi személy, méghozzá a beolvadó jogi személy szűnik meg teljesen,* így *az eljárásban részt vevő másik jogi személy, amelybe a megszűnő jogi személy beolvad, tekintendő általános jogutódnak.*[31] Épp ezért értelemszerűen ennek a jogi személynek a nyilvántartásból való törlésére nem kerül sor.[32] Mind az összeolvadásnak, mind pedig a beolvadásnak közös jellemzője, hogy *a jogutód szervezet vagyona és taglétszáma meghaladja a korábbi mértéket,* hiszen két vagy több, korábban önálló szervezet egyesül egy új jogi személlyé. A vagyon mértékének meghatározása során, annak elkerülése érdekében,

[26] Ptk. 3:43. § (2) bek.
[27] BDT2016. 3583.
[28] SÁRKÖZY (2013c): *i. m.* 53.
[29] Ptk. 3:43. § (3) bek.
[30] Ptk. 3:43. § (4) bek.
[31] Ptk. 3:44. § (1) bek. Az általános jogutódlás alól kivételt képeznek azok a jogosultságok, amelyeknek gyakorlása nem engedhető át más jogalanyok számára, így például a használat jogának gyakorlása a jogi személy jogutóddal való megszűnésekor, egy másik jogi személybe történő beolvadása esetén sem folytatható. Lásd: Kúria Kfv.III.37.475/2015/4.
[32] Áttv. 16. §.

hogy meghatározott vagyoni elemek kétszeresen is értékelésre kerüljenek,[33] az Áttv. meghatározza azokat a vagyonelemeket, amelyeket a jogutód jegyzett tőkéjének meghatározása során nem lehet figyelembe venni.[34]

Az egyesülés kezdeményezéséről az abban érintett jogi személyek külön-külön határoznak. Amennyiben az egyesülés mellett döntenek, az ügyvezetéseik kötelesek kidolgozni egy *közös egyesülési tervet,* amely tartalmazza valamennyi részt vevő jogi személy vagyonmérleg-tervezetét, valamint az egyesüléssel létrejövő új jogalany nyitó vagyonmérleg-tervezetét.[35] *Az egyesülési tervnek része az egyesülési szerződés is,* amelyet az egyesülni kívánó jogi személyek vezető tisztségviselői az Áttv.-ben meghatározott tartalommal készítenek el.[36] Az ügyvezetések által kidolgozott *egyesülési terv elfogadásáról is külön-külön döntenek* a részt vevő jogi személyek azzal, hogy a tervet csak abban az esetben lehet elfogadottnak tekinteni, ha azt valamennyi érintett jogi személy döntéshozó szerve jóváhagyta.[37] Az egyesülési terv elfogadása *esetén az egyesülési szerződést az érintett jogi személyek vezető tisztségviselői írják alá.*[38] A jogi személyek egyesülésére irányadók az átalakulás szabályai, így főszabály szerint az egyesülési terv elfogadásához is ¾-es szótöbbség szükséges. Az egyesülésről szóló döntés meghozatalát követően az érintett jogi személyek kötelesek a *Cégközlöny*ben, két egymást követő lapszámban közlemény közzétételét kezdeményezni, amelyben meg kell jelölni az egyesülés módját is. A közlemény közzétételére köteles jogi személyt az egyesüléssel érintett szervezetek jelölik ki maguk közül.[39] Az egyesüléssel létrejövő új jogi személyt, valamint beolvadás esetén a jogi személy adataiban bekövetkezett változásokat a jogi személy bejegyzésére, valamint a változásbejegyzésre irányadó szabályok szerint be kell jegyezni a nyilvántartásba.

4. A jogi személy szétválása

A jogutóddal történő megszűnés harmadik esete a jogi személy szétválása, amelynek szintén két típusa ismert, a *kiválás* és a *különválás.* A két eljárás közötti lényegi különbség, hogy *különválás esetén a különváló jogi személy megszűnik, és helyette legalább két új jogi személy jön létre,* ezzel szemben *kiválás esetén a jogelőd jogi személy fennmarad, azonban vagyonának egy része átszáll a kiváló és ezzel újonnan létrejövő jogi személyre.*[40] Fontos kiemelni, hogy az átalakulással és az egyesüléssel szemben itt nincs szó egyetemes jogutódlásról, mivel a jogelőd vagyona nem mint jogi egész száll át a jogutódra: a szétválással a jogutód a jogelőd vagyonának csak egy részét szerzi meg, ezt nevezzük különös vagy szinguláris jogutódlásnak.[41] Mindkét eljárásban közös elem, hogy annak eredményeként *a szétváló jogi személy vagyona, valamint taglétszáma egyaránt csökken.* Kivételesen sor

[33] TÖRÖK (2014d): *i. m.* 81.
[34] Áttv. 15. §.
[35] Ptk. 3:44. § (2) bek.
[36] Áttv. 14. § (1) bek.
[37] Ptk. 3:44. § (3) bek.
[38] Áttv. 14. § (4) bek.
[39] Áttv. 14. § (5) bek.
[40] Ptk. 3:45. § (1) bek.
[41] PAPP (2014a): *i. m.* 443.

kerülhet a jogi személy szétválására akként, hogy az egyben egyesülés is, hiszen a jogelőd jogi személyből kiváló, valamint különváló tagok a rájuk eső vagyonhányaddal egy, már meglévő és működő jogi személyhez is csatlakozhatnak, pontosabban abba beolvadhatnak. Ezekben az esetekben úgynevezett *beolvadásos kiválásról,* valamint *beolvadásos különválásról* beszélhetünk.[42] Kiválás esetén a továbbműködő jogi személyt, beolvadásos kiválás és beolvadásos különválás esetén a már működő jogi személyt, amelyhez a kiváló vagy különváló jogi személy csatlakozik, a nyilvántartó bíróság nem törli a nyilvántartásból a szétválás bejegyzésekor.[43]

A szétválás kezdeményezéséről, valamint a szétválási terv elfogadásáról a jogi személy döntéshozó szerve az átalakulásnál ismertetett szabályok szerint határoz azzal, hogy beolvadásos kiválás vagy különválás esetén a szétválásról szóló döntéshez szükséges azon jogi személy hozzájárulása is, amelybe a kiváló vagy különváló tagok a szétválást követően beolvadnak. A szétválási tervnek része a szétválási szerződés, amelynek tervezetét az érintett jogi személy vezető tisztségviselői készítik el. Az Áttv. meghatározza a szétválási szerződés minimálisan kötelező tartalmi elemeit.[44] A szétválási szerződést a szétváló jogi személy tagjai, valamint a jogutód jogi személyek tagjai kötik meg egymással.[45] Szétválás esetén szintén kötelező az Áttv.-ben meghatározott tartalmi elemeket tartalmazó közlemény közzététele a *Cégközlöny* két egymást követő lapszámában.[46]

A szétválással a jogi személy vagyonának mértéke megváltozik, méghozzá csökken, és vagyoni struktúrája jelentősen átalakul, így a kötelezettségekért való helytállás szabályozása ebben az esetben kiemelten fontos. Főszabály szerint *a jogelőd jogi személy szétválás előtt keletkezett kötelezettségeiért való helytállás részletes szabályait a szétválási terv rendezi,* azaz a Ptk. a kötelezettségek rendezését elsődlegesen a szétválással érintett jogi személyekre bízza.[47] Azokban az esetekben, amikor egy meghatározott *kötelezettségről a tagok a szétválási tervben nem rendelkeztek,* vagy az a jogutód, amelyiknek a kötelezettséget a szétválási terv alapján teljesítenie kellett volna, *a kötelezettséget nem teljesíti, azért a kötelezettségért valamennyi jogutód egyetemleges helytállási kötelezettséggel tartozik.*[48] A hitelező felé fennálló felelősség terjedelmét nem befolyásolja, hogy a kiválással érintett társaságok között milyen volt a vagyonmegosztás aránya.[49] A szétválási tervnek azonban nemcsak a jogelőd jogi személy kötelezettségeiről, hanem annak jogairól is rendelkeznie kell, így a szétváló jogi személy vagyonmegosztás előtt keletkezett *jogainak érvényesítésére az a jogutód jogosult, amelynek az adott jogot a szétválási terv juttatta.* Amennyiben egy adott jogosultságról a szétválási terv *nem rendelkezik, annak érvényesítése a jogutódokat a vagyonmegosztás arányában illeti meg.*[50]

[42] Ptk. 3:45. § (2) bek.
[43] Áttv. 20. §.
[44] Áttv. 18. § (1) bek.
[45] Áttv. 18. § (5) bek.
[46] Áttv. 19. §.
[47] PAPP (2014a): *i. m.* 444.
[48] Ptk. 3:46. § (1)–(2) bek.
[49] EBH2012. G. 2.
[50] Ptk. 3:46. § (3) bek.

A szétválást követően létrejövő új jogi személyt, valamint a beolvadásos kiválás vagy beolvadásos különválás esetén a jogi személy adataiban bekövetkezett változásokat a jogi személy bejegyzésére, valamint a változásbejegyzésre irányadó szabályok szerint be kell jegyezni a nyilvántartásba.

5. A jogi személy jogutód nélküli megszűnése

5.1. A jogutód nélküli megszűnés okai

A jogi személy jogutód nélküli megszűnésének az okait a Ptk. felsorolja.[51] Így megszűnik a jogi személy, amennyiben *határozott időre alapították, és ez az időtartam eltelt.* Szintén megszűnik a jogi személy, amelynek *megszűnése meghatározott feltétel bekövetkezéséhez kötött, és ez a feltétel bekövetkezett.* Ahogyan a jogi személy létesítéséről, úgy a jogi személy jogutód nélküli megszűnéséről is szabadon dönthetnek a tagok, így *a jogutód nélküli megszűnést a tagok és az alapítók is kimondhatják, valamint meghatározott esetekben a jogi személyt az arra jogosult szerv is megszüntetheti.* A megszűnésnek azonban minden esetben feltétele *a vagyoni viszonyok rendezésére irányuló megfelelő eljárás lefolytatása.* A jogi személy megszűnésének az időpontja *a nyilvántartásból történő törlés* időpontja. Ahogyan a bejegyzésre, úgy a törlésre is a nyilvántartó bíróság jogosult.[52] A törlést kimondó végzés jogerőre emelkedésének napján a jogi személy jogalanyisága egy *konstitutív, ex nunc hatályú* aktussal megszűnik.[53]

5.2. A jogi személy vagyoni viszonyainak rendezésére irányuló eljárások

A jogi személy jogutód nélküli megszűnése esetén, ahogyan az a jogintézmény nevéből is kitűnik, a jogi személy jogutód nélkül szűnik meg. Jogai és kötelezettségei, vagyona nem száll át egy másik, sem már létező, sem pedig újonnan létrejövő szervezetre, nincs olyan jogalany, aki a megszűnő jogi személy jogait és kötelezettségeit átvenné.[54] A jogutód nélkül megszűnt jogi személy volt tagjai a megszűnés folytán nem válnak a volt jogi személy jogutódaivá.[55] A jogi személy megszűnéséhez szükséges egy, *a vagyoni viszonyok rendezésére irányuló eljárás* lefolytatása,[56] hiszen a hitelezők és a közérdek védelme érdekében szükséges, hogy a közhiteles nyilvántartásból való törlésre csak a vagyoni és gazdasági viszonyok rendezését követően kerüljön sor.[57] A vagyoni viszonyok rendezésére irányuló eljárás típusa nagymértékben attól függ, hogy a jogi személy fizetőképes vagy fizetésképtelen.

---

[51] Ptk. 3:48. § (1) bek.
[52] Ptk. 3:48. § (1) bek.
[53] AUER et al. (2011): *i. m.* 254.
[54] KISFALUDI (2007): *i. m.* 252.
[55] PAPP (2014a): *i. m.* 446.
[56] Ptk. 4:48. § (1) bek.
[57] NOCHTA (2011): *i. m.* 183.

5.2.1. A jogi személy fizetőképessége

Akkor tekinthető a jogi személy *fizetőképesnek,* ha *vagyona meghaladja a vele szemben fennálló követeléseket.* Fizetőképes jogi személy jogutód nélküli megszűnése esetén *végelszámolás* lefolytatásának van helye.[58] A végelszámolás során a jogutód nélkül megszűnő, nem fizetésképtelen jogi személy vagyoni viszonyait rendezi *a hitelezők igényeinek kielégítése és az ezt követően fennmaradó társasági vagyon tagok közötti felosztása* révén.[59]

Amennyiben meghatározott okból a végelszámolási eljárás lefolytatásának nincs helye, vagy a cégbíróság a céget megszűntnek nyilvánítja, a vagyoni viszonyok rendezésére *kényszertörlési eljárás* lefolytatásával kerül sor.[60]

5.2.2. A jogi személy fizetésképtelensége

A jogi személy ezzel szemben *fizetésképtelen,*[61] ha *saját vagyona kevesebb, mint a vele szemben fennálló követelések összértéke,* ebben az esetben a jogi személy nem is lesz képes kielégíteni valamennyi tartozását. A bíróság akkor állapítja meg az adós fizetésképtelenségét, ha

a) az adós szerződésen alapuló nem vitatott vagy elismert tartozását a teljesítési idő lejártát követő 20 napon belül sem egyenlítette ki, vagy nem vitatta, és az ezt követő hitelezői írásbeli fizetési felszólításra sem teljesítette; vagy
b) az adós a jogerős bírósági határozatban, fizetési meghagyásban megállapított teljesítési határidőn belül tartozását nem egyenlítette ki; vagy
c) az adóssal szemben lefolytatott végrehajtás eredménytelen volt; vagy
d) az adós a fizetési kötelezettségét csődeljárásban vagy felszámolási eljárásban kötött egyezség ellenére nem teljesítette; vagy
e) a korábbi csődeljárást megszüntette; vagy
f) az adós, illetve a végelszámoló által indított eljárásban az adós tartozásai meghaladják a vagyonát, illetőleg az adós a tartozását (tartozásait) az esedékességkor nem tudta vagy előreláthatólag nem tudja kielégíteni, és a végelszámoló által indított eljárásban az adós gazdálkodó szervezet tagjai felhívás ellenére sem nyilatkoznak arról, hogy kötelezettséget vállalnak a tartozások esedékességkor történő kifizetéséhez szükséges források biztosítására.[62]

---

[58] Az eljárás szabályait a Ctv. VIII. Fejezete tartalmazza.

[59] GÁL Judit – VEZEKÉNYI Ursula (2009): *Cégjogi kalauz 2009.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 414.; AUER et al. (2011): *i. m.* 258–259.

[60] Az eljárás szabályait a Ctv. VIII/A. Fejezete tartalmazza. A végelszámolási, valamint a kényszertörlési eljáráshoz többek között lásd: ADORJÁN Csaba (2016): A végelszámolás jelene és jövője. Számviteli szempontú elemzés. In BODZÁSI Balázs szerk.: *Tanulmányok a gazdasági jog, a pénzügyek és a számvitel köréből.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 9–46.; GÁL Judit – KISS Gábor – ZARA László (2010): *A végelszámolási eljárás.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó; OSZTOVITS (2015): *i. m.* 337–407.

[61] A fizetésképtelenség és az ahhoz kapcsolódó eljárások részletes és átfogó leírásához többek között lásd: JUHÁSZ László (2016): *A magyar fizetésképtelenségi jog kézikönyve.* 1–2. kötet. Budapest, HVG-ORAC Kiadó; CSŐKE Andrea (2015): *Nagykommentár a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvényhez.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.

[62] Cstv. 27. § (2) bek.

Amennyiben a jogi személy fizetésképtelen, jogutód nélküli megszűnése esetén *felszámolási eljárást* kell lefolytatni.[63] A felszámolási eljárás olyan eljárás, amelynek célja, hogy a fizetésképtelen adós jogutód nélküli megszüntetése során *a hitelezők a Cstv.-ben meghatározott módon és sorrendben kielégítést nyerjenek.*[64]

A vagyoni viszonyok rendezésére tehát felszámolási, végelszámolási vagy kényszertörlési eljárás lefolytatásával kerül sor. Az előzőekben említett három eljárástól elhatárolandó a *csődeljárás,* amely főszabály szerint nem vezet a jogi személy jogutód nélküli megszűnéséhez, az eljárás célja ugyanis nem a jogi személy jogutód nélküli megszüntetése, hanem az úgynevezett reorganizáció, *a jogi személy továbbműködéséhez szükséges vagyoni feltételek megteremtése.*[65]

5.3. A jogutód nélkül megszűnő jogi személy vagyona

A jogutód nélkül megszűnő jogi személy vagyonából elsődlegesen a hitelezői követeléseket kell kielégíteni. Amennyiben a jogi személy fizetőképes, és a hitelezői követelések kielégítését követően is marad vagyona, a fennmaradó vagyon a jogi személy tagjait, tagság nélküli jogi személy esetén az alapítókat illeti meg főszabály szerint[66] olyan arányban, amilyen arányban ők vagy jogelődeik a jogi személy javára vagyoni hozzájárulást teljesítettek.[67] A megszűnő jogi személy vagyonából részesülő tagok részesedésük erejéig helytállási kötelezettséggel tartoznak a jogi személy tartozásaiért.[68] A helytállási kötelezettség előírásának az oka a forgalom biztonságának és annak részeként a hitelezői jogok védelmének elsődlegessége, ugyanis előfordulhat, hogy egyes hitelezői követelések csak a vagyonfelosztást követően válnak ismertté.[69] Ezek a követelések ebben az esetben is elsőbbséget élveznek, így azok a tagok, akik a jogi személy vagyonából részesültek, a kapott részesedés erejéig kötelesek helytállni ezekért az utólagosan felmerült tartozásokért. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a tagok helytállási kötelezettsége nem korlátlan, azaz a követelések kielégítésének alapjául nem a teljes vagyonuk szolgál, csak az a vagyonhányad, amelyet a megszűnt jogi személy vagyonából kaptak. Így például az a tag, aki a jogutód nélkül megszűnt szervezet vagyonából 50 ezer forintot kapott, csak ezzel az 50 ezer forinttal köteles helytállni az utóbb

[63] Az eljárás szabályait a Cstv. tartalmazza.

[64] Cstv. 1. § (3) bek.

[65] BOÓC Ádám et al. (2007): *Csődjog.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 77.

[66] Azért kell kiemelni, hogy a fennmaradó vagyon felosztása csak főszabály szerint történik a teljesített vagyoni hozzájárulások arányában, mert ettől a szabálytól a tagok mind a jogi személy létesítő okiratában, mind az általuk kötött szindikátusi szerződésben eltérhetnek, valamint részvénytársaság esetén az alapszabály rendelkezhet úgynevezett likvidációs részvény [lásd Ptk. 3:230. § (2) bek. b) pont; 3:322. § (1) bek.] kibocsátásáról, amely szintén befolyásolja a jogutód nélkül megszűnő jogi személy vagyonának felosztási rendjét. A szindikátusi szerződésről bővebben többek között lásd: NAGY BARNA Krisztina (2016): A konzorciumi és a szindikátusi szerződés a polgári jogi társaság relációjában, 1. rész. *Céghírnök,* 26. évf. 11. sz. 9–11.; PAPP Tekla (2015b): A szindikátusi szerződés. In AUER Ádám et al.: *Atipikus szerződések.* Budapest, Opten Informatikai Kft. 224–236.

[67] Ptk. 3:48. § (2) bek.

[68] Ptk. 3:48. § (3) bek.; a gazdasági társaságok tagjainak a társaság jogutód nélküli megszűnése esetén fennálló helytállási kötelezettségéhez többek között lásd: MOHAI Máté (2016): A gazdasági társaságok tagjainak helytállási kötelezettségéről. *Magyar Jog,* 7–8. sz. 450–459.

[69] TÖRÖK (2014d): *i. m.* 84.

felmerült hitelezői követelésekért. A megszűnt gazdasági társaság tagjainak a társaság tartozásaiért való felelősségére nem vonatkoznak a Ptk.-nak a többalanyú kötelmek kötelezetti pozíciójában lévő személyek kötelezettségére vonatkozó szabályai, a jogosult a követelését a tagokkal szemben csak a felosztott vagyonból nekik jutó rész erejéig érvényesítheti.[70]

A jogi személy nyilvántartásból való törlését követően is fennáll annak a lehetősége, hogy maradt olyan vagyontárgy a cég tulajdonában, amelynek a jogi sorsa nem rendeződött.[71] Ebben az esetben vagyonrendezési eljárást[72] kell lefolytatni. A vagyonrendezési eljárás lefolytatását elrendelő bíróság vagyonrendezőt jelöl ki, akinek feladata a hitelezői követelések nyilvántartásba vétele,[73] valamint a vagyontárgy értékesítése, valamint az értékesítésből befolyt összegnek egy elkülönített számlán történő elhelyezése.[74] A befolyt összeg az eljárás költségeinek elszámolását követően elsődlegesen a hitelezői igények kielégítésére szolgál, amennyiben azonban ilyen igényeket nem jelentettek be, vagy a hitelezők kielégítését követően is marad fenn a vagyontárgyak értékesítéséből befolyt összeg, annak a felosztására a jogi személy volt tagjai között kerül sor.[75]

[70] BH2011. 109.

[71] BÁNKI-HORVÁTH Mária et al. (2014): *Nagykommentár a cégtörvényhez.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 609–610.

[72] Ctv. IX. Fejezet.

[73] Ctv. 121. § (1)–(2) bek.

[74] Ctv. 122. § (1) bek.

[75] Ctv. 122. § (3)–(4) bek.

VI. fejezet
Vállalatcsoport

1. Befolyásszerzés

A Ptk. a jogi személyek általános szabályait tartalmazó fejezet végén tartalmazza a vállalatcsoportra irányadó szabályokat. A gazdasági folyamatok egyre komplexebbé válása által megfigyelhető, hogy az egyes, egymástól élesen elhatárolódó, különálló üzleti tevékenységet folytató jogi személyek mellett – és esetenként helyett – megjelentek *a több vállalat összekapcsolódásán, összefonódásán alapuló vállalkozói csoportosulások.*[1] E csoportosulások működését nagyban meghatározza az egyes jogalanyok között fennálló befolyás, valamint annak a mértéke, így bevezetésként indokolt röviden kitérni a *befolyásszerzés,* valamint a *minősített többséget biztosító befolyás* lényegének összefoglalására. A Ptk. 8:2. §-a meghatározza a *befolyás* fogalmát, amely szerint *többségi befolyás* az olyan kapcsolat, amelynek révén természetes személy vagy jogi személy – azaz a befolyással rendelkező – egy jogi személyben a szavazatok több mint 50%-ával vagy meghatározó befolyással rendelkezik.[2] A befolyással rendelkező akkor rendelkezik egy jogi személyben meghatározó befolyással, ha annak tagja vagy részvényese, és

a) jogosult e jogi személy vezető tisztségviselői vagy felügyelőbizottsága tagjai többségének megválasztására, illetve visszahívására; vagy
b) a jogi személy más tagjai, illetve részvényesei a befolyással rendelkezővel kötött megállapodás alapján a befolyással rendelkezővel azonos tartalommal szavaznak, vagy a befolyással rendelkezőn keresztül gyakorolják szavazati jogukat, feltéve, hogy együtt a szavazatok több mint 50%-ával rendelkeznek.[3]

Minősített többséget biztosító befolyásról beszélhetünk, ha a korlátolt felelősségű társaság vagy zártkörűen működő részvénytársaság tagja a szavazati jogok legalább 75%-ával rendelkezik.[4]

---

[1] Pázmándi Kinga (2014b): Vállalatcsoport. In Sárközy Tamás szerk.: *A jogi személy.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 84–109.
[2] Ptk. 8:2. § (1) bek.
[3] Ptk. 8:2. § (2) bek.
[4] Ptk. 3:324. § (1) bek.

2. Vállalkozási csoportosulások[5]

A befolyás fogalmának meghatározását követően áttérünk a vállalatcsoportként történő együttműködés bemutatására, amely lényegében a befolyásgyakorlás szervezett formáját jelenti az uralkodó tag és az ellenőrzött tagok között.[6] A Ptk. által szabályozott vállalatcsoporti koncepció lényege, hogy azt *legalább 4 jogi személy alkotja,* és *a vállalatcsoportban tagként részt vevő jogi személy részvénytársaság, korlátolt felelősségű társaság, egyesülés vagy szövetkezet lehet.*[7] A vállalatcsoport tagjai megőrzik önálló jogi személyiségüket, azaz jogalanyiságukra nincs hatással az, hogy gazdasági tevékenységüket egy vállalatcsoport tagjaként fejtik ki, azonban *az üzleti döntések meghozatala során nem teljesen függetlenek és önállók.*[8] A vállalatcsoportban *legalább 1 uralkodó tag és legalább 3 ellenőrzött tag* vesz részt.[9] A kódex megfogalmazásából következik, hogy nincs akadálya annak, hogy a vállalatcsoportban 4-nél több tag vegyen részt, azonban a másik irányba nem lehet eltérni, így uralkodó tag nélkül, valamint 3-nál kevesebb ellenőrzött tag esetén nem beszélhetünk vállalatcsoportról. A Ptk. a vállalatcsoportnak mindkét típusáról, így az elismert vállalatcsoportról[10] (más néven: szerződéses vagy kvalitatív konszern)[11] és a tényleges vállalatcsoportról[12] (más néven: tényleges vagy faktikus konszern)[13] is rendelkezik.

3. Az elismert vállalatcsoport

3.1. Az elismert vállalatcsoport ismérvei

A Ptk. meghatározza az *elismert vállalatcsoport* fogalmát. Eszerint elismert vállalatcsoport az összevont, konszolidált éves beszámoló készítésére kötelezett, legalább 1 uralkodó tag és legalább 3, az uralkodó tag által ellenőrzött tag által kötött uralmi szerződésben meghatározott, egységes üzletpolitikán alapuló együttműködés.[14] A fogalom elemekre bontását követően megadható az elismert vállalatcsoport 3 konjunktív fogalmi ismérve, tehát az alábbi 3 feltétel együttes teljesülése esetén beszélhetünk elismert vállalatcsoportról.[15]

---

[5] Egyes vállalkozási csoportosulások, így a konglomerátum, konzorcium, klaszter, kartell, holding és konszern fogalmi meghatározásához lásd: PAPP (2014a): *i. m.* 359–460.

[6] AUER et al. (2011): *i. m.* 566.

[7] Ptk. 3:49. § (2) bek.

[8] MISKOLCZI BODNÁR Péter (2014): Az elismert vállalatcsoport az új Ptk.-ban. In MISKOLCZI BODNÁR Péter – GRAD-GYENGE Anikó szerk.: *„Megújulás a jogi személyek szabályozásában". Tanulmányok az új Ptk. köréből.* Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. 146–164.

[9] Ptk. 3:49. § (1) bek.

[10] Ptk. 3:49–61. §.

[11] AUER et al. (2011): *i. m.* 539.

[12] Ptk. 3:62. §.

[13] AUER et al. (2011): *i. m.* 539.

[14] Ptk. 3:49. § (1) bek.

[15] Az elismert vállalatcsoportként való működés konjunktív feltételeiről bővebben lásd: PÁZMÁNDI Kinga (2013): Konszernjog az új Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog,* 7–8. sz. 25–30.

Az első ismérv, hogy *a vállalatcsoport tagjai a számvitelről szóló törvény előírásai szerint konszolidált éves beszámolót készítenek.*[16] Az összevont beszámoló jelentősége, hogy a jogalanyiságukat tekintve önálló, azonban gazdaságilag egymással szoros kapcsolatban álló jogi személyek vagyoni, pénzügyi helyzetét úgy mutassa be, mintha azok egy vállalkozásként működnének.[17] A konszolidált beszámoló elkészítésére az Sztv. terminológiája szerint az anyavállalat,[18] tehát az uralkodó tag köteles, azonban a beszámoló nemcsak az anyavállalat, hanem valamennyi leányvállalat pénzügyi adatait is összevontan tartalmazza.[19]

A második ismérv, hogy a vállalatcsoportban *legalább 1 uralkodó tagnak és legalább 3 ellenőrzött tagnak részt kell vennie,* ezek a tagok részvénytársasági, korlátolt felelősségű társasági, szövetkezeti, valamint egyesülési formában működhetnek.[20] Amennyiben a vállalatcsoportban több jogi személy vesz részt uralkodó tagként, e szervezeteknek egymással kötött szerződésükben kell meghatározniuk, hogy melyik jogi személy gyakorolja az uralmi szerződésben megállapított, az uralkodó tagot megillető jogokat.[21] A kérdés rendezhető az uralmi szerződés részeként, de az uralkodó tagok jogosultak egy önálló szerződésben rendelkezni a joggyakorlás rendjéről.[22]

A harmadik ismérv, hogy a vállalatcsoportban résztvevők egymással a csoport egységes üzletpolitikáját meghatározó uralmi szerződést kötnek.

Az elismert vállalatcsoportként való működést *be kell jegyezni cégnyilvántartásba,* azonban a bejegyzés ellenére maga *a vállalatcsoport nem rendelkezik önálló jogalanyisággal,*[23] így valójában nem is a vállalatcsoport bejegyzésére, hanem a vállalatcsoportként való működés bejegyzésére kerül sor. A vállalatcsoporthoz való tartozást mind az uralkodó tag, mind pedig az ellenőrzött tagok cégadatai között fel kell tüntetni.[24]

Az elismert vállalatcsoport törvényi szabályozása azért is különösen bonyolult, mivel a jogalkotónak számos, gyakran egymással szembenálló érdeket kell figyelembe vennie a szabályozás kidolgozása során. Az uralkodó és az ellenőrzött tagok érdekei mellett nem szabad megfeledkezni a jogi személyekben tagsági viszonnyal rendelkezők érdekeiről, különös tekintettel az úgynevezett kisebbség jogainak biztosításáról, valamint az ellenőrzött tag hitelezőinek védelméről sem.[25] A szerződéses konszern (elismert vállalatcsoport) esetében ugyanis a jog elismeri az anyavállalat, tehát az uralkodó tag azon igényét, hogy az ellenőrzött tagok vállalatcsoporton belüli önállósága relativizálódjon, hiszen a leányvállalat vezetése a jogi személyt az uralmi szerződés előírásai – és ezzel az uralkodó tag

[16] Az Sztv. VI. Fejezete tartalmazza az összevont (konszolidált) éves beszámolóra vonatkozó szabályanyagot.

[17] PÁZMÁNDI (2014): *i. m.* 89.

[18] Sztv. 10. § (1) bek.; az anyavállalat és a leányvállalat fogalmának meghatározásához lásd: Sztv. 3. § (2) bek. 1–2. pont.

[19] Sztv. 118. § (1) bek.

[20] 3:49. § (2) bek.

[21] Ptk. 3:49. § (3) bek.

[22] PÁZMÁNDI (2013): *i. m.* 29.

[23] KISFALUDI András (2014e): Vállalatcsoport. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 264.

[24] DARÁZS Lénárd (2009): Az elismert vállalatcsoport uralmi szerződése. *Jogtudományi Közlöny,* 64. évf. 3. sz. 117–129.

[25] MISKOLCZI BODNÁR (2014): *i. m.* 146.

érdekei – szerint irányítja, azonban ezzel párhuzamosan a jogi szabályozás biztosítja kisebbségi jogok, valamint a hitelezővédelem érvényesülését is.[26]

3.2. Az uralmi szerződés[27]

3.2.1. Az uralmi szerződés megkötése

Ahogyan az előző pontban említettük, az elismert vállalatcsoport egyik fogalmi ismérve az uralmi szerződés léte, amely *meghatározza a vállalatcsoport tagjai által követendő, az együttműködés alapját képező egységes üzletpolitikát.*[28] Az uralmi szerződés jogviszonyt hoz létre az uralkodó tag, valamint az ellenőrzött tagok között, ezáltal szabályozva a vállalatcsoporton belüli együttműködés módját.[29] A szerződésben meghatározott egységes üzletpolitika fogalmát a törvény nem határozza meg, hiszen tartalmát nehéz általánosságban körülírni. Azt azonban mindenképpen le lehet szögezni, hogy az üzletpolitika nem egyszeri pénzügyi döntések meghozatalát jelenti, hanem olyan üzleti „cselekvési programot" takar, amely a stratégiai, piaci műveletek hosszabb távú meghatározása és tervezése, a cégre jellemző gazdálkodási koncepció kialakítása, valamint az üzleti célok, irányelvek megfogalmazása révén valósul meg.[30]

Az uralmi szerződésre a szerződések általános szabályait megfelelően alkalmazni kell.[31] A szerződéskötés folyamatát tekintve az uralmi szerződés tervezetét az érintett jogi személyek legfőbb szerveinek felhatalmazása alapján *az uralkodó tag és az ellenőrzött tagok ügyvezetései közösen készítik el.* A vállalatcsoport létrehozásának előkészítéséről a munkavállalói érdekképviseleteket is értesíteni kell, amennyiben ilyenek működnek a részt vevő jogi személyeknél.[32]

A szerződés jóváhagyásáról az egyes tagok legfőbb szervei döntenek külön-külön, legalább ¾-es szótöbbséggel[33] azzal, hogy az egyes jogi személyek ennél magasabb szavazati arányt is előírhatnak a döntéshozatalhoz.[34] Amennyiben az uralkodó tag, valamint legalább 3 ellenőrzött tag döntéshozó szerve az uralmi szerződés jóváhagyásáról, így a vállalatcsoportban történő részvételről szavazott, az uralkodó tag köteles két alkalommal, legalább 30 napos időközzel *közleményt közzétenni* a vállalatcsoport megalakulásáról[35] a jogi személy

[26] PÁZMÁNDI (2014): *i. m.* 87–88.

[27] Az elismert vállalatcsoport uralmi szerződéséről bővebben lásd: DARÁZS (2009): *i. m.*

[28] Ptk. 3:50. § (1) bek.

[29] SÁRKÖZY Tamás (2007*):* Konszernjog, avagy a vállalatcsoportok joga. Új komplex jogterület. *Gazdaság és Jog,* 15. évf. 6–7. sz. 3–8.

[30] ÍH2005. 34.

[31] Ptk. 3:50. § (4) bek.; Sárközy Tamás álláspontja szerint a Ptk. szerződésekre irányadó szabályainak mögöttes szabályanyagként való megjelölése nem megfelelő, mivel az uralmi szerződés nem mellérendelt felek megállapodását jelenti, ellentétben a Ptk.-ban szabályozott többi szerződéssel. SÁRKÖZY Tamás (2015b): Társasági jogunk gazdaság- és jogpolitikai dilemmái a világválságban. In SÁRKÖZY Tamás szerk: *Gazdasági civiljog. Kormányzástan. Sportpolitika.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 90.

[32] Ptk. 3:51. § (1) bek.

[33] Ptk. 3:51. § (2) bek.

[34] PAPP (2014a): *i. m.* 451.

[35] Ptk. 3:51. § (3) bek.

jognyilatkozatainak közzétételénél ismertetett szabályok szerint. A közleménynek tartalmaznia kell az uralmi szerződést, valamint az ellenőrzött tag hitelezőinek és részvényeseinek – helyesen tagjainak, hiszen nem csak részvénytársaság lehet ellenőrzött tag – szóló felhívást,[36] akiket a közzétételt követően a törvény 3:52. §-ában részletezett jogosultságok illetnek meg. Az uralkodó tag további kötelezettsége, hogy a nyilvántartó bírósághoz benyújtsa a *vállalatcsoportként működés tényének bejegyzésére vonatkozó kérelmet*.[37]

3.2.2. Az uralmi szerződés tartalma

A kódex meghatározza az uralmi szerződés minimális tartalmi elemeit, így annak tartalmaznia kell az uralkodó tag, valamint az ellenőrzött tagok cégnevét és székhelyét; a vállalatcsoporton belüli együttműködés módját és lényegesebb tartalmi elemeit (így például az uralkodó tagot a csoportszintű döntések meghozatala és végrehajtása során megillető jogokat, valamint az ellenőrzött társaság legfőbb szervének és vezető tisztségviselőinek ezzel kapcsolatos jogait és kötelezettségeit);[38] valamint azt, hogy a vállalatcsoport határozott vagy határozatlan időre jön létre.[39] Az uralmi szerződés tartalmi elemét képezik továbbá az ellenőrzött társaságok kisebbségben maradt tagjainak, valamint hitelezőinek védelmét biztosító, a csoportszintű előnyök és hátrányok kiszámítható és kiegyensúlyozott megosztásán alapuló rendelkezések is.[40]

3.2.3. Az uralmi szerződés végrehajtása

Az uralmi szerződés lényege, hogy meghatározza azt az egységes üzletpolitikát, amely alapján a vállalatcsoport tagjai eljárni kötelesek, lehetőséget teremtve arra, hogy az uralkodó tag „akarata" érvényesüljön az ellenőrzött tagok felett, befolyásolja azok tevékenységét és működését. Az elismert vállalatcsoport ellenőrzött tagjai ugyanis – szakítva a klasszikus elvvel, amely alapján a jogi személy a tevékenységét a saját érdekeinek megfelelően, céljának elérése érdekében fejti ki – alávetik magukat az uralkodó tag „akaratának", és *az uralmi szerződésben meghatározott üzletpolitika végrehajtására törekednek* annak ellenére, hogy végrehajtás során kifejtett tevékenységük esetenként ellentétes a saját érdekeikkel.[41] Az üzletpolitikának történő alárendelés nem jelenti azt, hogy az ellenőrzött jogi személyek saját üzleti céljai és érdekei teljes mértékben megszűnnének,[42] hiszen az ellenőrzött tagok önállóságának korlátozására csak az egységes üzleti cél megvalósításához szükséges módon és mértékben kerülhet sor,[43] de az tény, hogy gazdasági érdekeiket összességében alávetik

[36] Ptk. 3:51. § (4) bek.
[37] Ptk. 3:51. § (5) bek.
[38] AUER et al. (2011): *i. m.* 568
[39] Ptk. 3:50. § (2) bek.
[40] AUER et al. (2011): *i. m.* 568.
[41] Az érdekkonfliktus bővebb kifejtéséhez lásd: DARÁZS (2009): *i. m.* 117–119.
[42] GADÓ Gábor (2004): A vállalatcsoport szabályozása az új társasági törvényben. *Gazdaság és Jog,* 12. évf. 1. sz. 3–5.
[43] Ptk. 3:50. § (3) bek.

az uralmi szerződés rendelkezéseinek. Ezt az „alávetést" mi sem példázza jobban, mint az, hogy *az uralkodó tag ügyvezetése az uralmi szerződésben meghatározottak szerint az ellenőrzött tag ügyvezetését utasíthatja, és az ellenőrzött tag működésére kötelező határozatokat hozhat,*[44] tehát az ellenőrzött tag önállósága korlátozottá válik.[45]

Az ügyvezetés utasíthatóságából következik, hogy az ellenőrzött tag vezető tisztségviselőjének tevékenysége is az általánostól eltérő. Főszabály szerint – ahogyan azt a jogi személy szervezetének bemutatásakor (Negyedik rész, III. fejezet) hangsúlyoztuk – a vezető tisztségviselő tevékenységét a jogi személy érdekeinek megfelelően köteles ellátni.[46] Ennek a követelménynek az ellenőrzött tag vezető tisztségviselője nem minden döntés meghozatala során tud maradéktalanul eleget tenni, tekintve, hogy tevékenységének ellátásában egyrészt korlátozzák az uralmi szerződés előírásai, másrészt pedig az uralkodó tag ügyvezetése is jogosult utasításokat adni számára. *Az ellenőrzött tag vezető tisztségviselője az ellenőrzött tag ügyvezetését az uralmi szerződésnek megfelelően, az uralkodó tag irányítása alatt, a vállalatcsoport egésze üzletpolitikájának elsődlegessége alapján köteles ellátni.*[47] Az uralmi szerződés tartalmának részletes kimunkáltsága kiemelt jelentőséggel bír az ellenőrzött társaság ügyvezetése számára, mivel a szerződés egyértelműen meghatározza azokat az ügycsoportokat, kérdéseket, amelyekben az egységes üzletpolitikának „alávetve" kell tevékenykedniük, azzal, hogy az előző esetkörbe nem tartozó többi ügycsoportban az ügyvezetők továbbra is jogosultak a leányvállalat érdekeinek megfelelően eljárni.[48] A fentieket tekintve aránytalan lenne az uralmi szerződés előírásai szerint eljárni kötelezett vezető tisztségviselőkkel szemben, ha a jogi személyek tagjaival szembeni felelősségük ugyanolyan szigorú lenne, mint az egyébként szabad, önálló mérlegelésre jogosult vezető tisztségviselőké. *A Ptk. ezért a taggal szembeni felelősség alól mentesíti az ellenőrzött társaság vezető tisztségviselőjét, amennyiben tevékenysége megfelel a jogszabályoknak, valamint az uralmi szerződésnek.*[49]

3.3. Az uralkodó tag helytállási kötelezettsége

Az előző pontban kifejtettük, hogy az egységes üzletpolitika végrehajtása érdekében az ellenőrzött tagok számos döntés meghozatala során nem a saját érdekeik szerint, hanem az uralmi szerződésben meghatározott követelményeknek megfelelően döntenek. E döntéseknek azonban esetenként komoly üzleti, gazdasági hatása és súlya van, ami az ellenőrzött tag vagyoni helyzetét negatívan befolyásolhatja. A vállalatcsoportban történő részvétel ellenére az ellenőrzött tag hitelezői ugyanolyan védelemre jogosultak, mint bármely más jogi személy hitelezői. A hitelezői jogok védelmét és az ellenőrzött tag tartozásainak kielégítését a jogszabály az *uralkodó tag mögöttes helytállási kötelezettségének* előírásával biztosítja. A helytállási kötelezettség előírásának az az indoka, hogy a konszernjogi kapcsolatból eredő utasítási joga révén az ellenőrzött társaság az uralkodó tagnak alárendelt

[44] Ptk. 3:55. § (1) bek.
[45] PÁZMÁNDI (2013): *i. m.* 100.
[46] Ptk. 3:21. § (2) bek.
[47] Ptk. 3:55. § (4) bek.
[48] SÁRKÖZY (2013c): *i. m.* 148.
[49] Ptk. 3:55. § (4) bek.

helyzetbe került,[50] ezt az alárendelt helyzetet egyenlíti ki a mögöttes helytállási kötelezettség. Az elismert vállalatcsoport uralkodó tagjának mögöttes helytállási kötelezettsége a vállalatcsoport megszűnését követően is fennáll, tehát *az uralkodó tag az elismert vállalatcsoportként való működés idején vállalt kötelezettségek teljesítéséért a vállalatcsoport megszűnését követően is helytállni tartozik.*[51]

Az uralkodó tag mögöttes helytállási kötelezettsége azonban nemcsak a vállalatcsoport megszűnésekor, hanem annak működése során is fennáll, így abban az esetben, *ha a vállalatcsoport valamely ellenőrzött tagját felszámolják, az uralkodó tag a ki nem elégített hitelezők követeléseiért helytállni tartozik.*[52] Természetesen ebben az esetben is a követelések kielégítési alapjául elsődlegesen az ellenőrzött tag saját vagyona számít,[53] de az uralkodó tag helytállási kötelezettsége a *saját vagyonból ki nem elégíthető tartozásokért* áll fenn. Az uralkodó tag mögöttes helytállási kötelezettsége sem feltétlen, *mentesül ugyanis a helytállás alól, ha bizonyítja, hogy az ellenőrzött tag fizetésképtelensége nem a vállalatcsoport egységes üzletpolitikája következtében állt be.*[54] A hátrányos üzletpolitikát mindig az ellenőrzött tag nézőpontjából kell megítélni, és az uralkodó tag mint a tag tevékenysége vizsgálandó.[55] Hátrányos üzletpolitikát jelenthet, ha az uralkodó tag a társaságot saját céljaira használja fel,[56] azonban nem értékelhető hátrányos üzletpolitikaként a tagi kölcsön nyújtása, illetve annak részbeni felvétele, mivel a tagi kölcsön nyújtására az uralkodó tag nem kötelezett, így annak részbeni megszüntetése sem értékelhető hátrányos üzletpolitika folytatásaként, hiszen ha a tag nem nyújt tagi kölcsönt, a hiányzó tőkét feltehetőleg más forrásból kellett volna beszerezni, amelyet az ellenőrzött tagnak szintén vissza kellett volna fizetnie.[57] Az uralkodó tag helytállási kötelezettsége tehát csak abban az esetben áll be, ha az ellenőrzött tag jogutód nélküli megszűnésére a felszámolási eljárás lefolytatását követően kerül sor. A helytállási kötelezettség mögöttes, azaz csak az ellenőrzött tag vagyonából ki nem elégíthető követelésekért áll fenn, valamint az uralkodó tag mentesülhet a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy az ellenőrzött tag fizetésképtelenségét nem az egységes üzletpolitika eredményezte. Az ezzel kapcsolatos bizonyítási teher az uralkodó tagot terheli.[58] A Legfelsőbb Bíróság (Kúria) elvi éllel leszögezte, hogy a mögöttes felelősség megállapításához az ellenőrzött társaságnál az uralkodó tag hátrányos befolyása folytán kell, hogy a felszámolási eljáráshoz vezető veszteség keletkezzen. Ha a veszteség objektív gazdasági körülmények következménye, akkor nem áll fenn konszernjogi felelősség.[59]

---

[50] ÍH 36/2004.
[51] Ptk. 61. § (3) bek.
[52] Ptk. 3:59. §.
[53] Ptk. 3:2. § (1) bek.
[54] Ptk. 3:59. §.
[55] BH2008. 91.
[56] T. NAGY Erzsébet (1998): Az uralkodó tag felelőssége az ellenőrzött gazdasági társaság tartozásaiért. *Gazdaság és Jog,* 6. évf. 4. sz. 7–9.
[57] BH2008. 91.
[58] PÁZMÁNDI (2014): *i. m.* 104.
[59] EBH2004. 1038.

3.4. Az elismert vállalatcsoport megszűnése

A Ptk. az elismert vállalatcsoport megszűnésének eseteit is meghatározza. Ahogyan azt korábban kifejtettük, maga a vállalatcsoport nem, csak az abban részt vevő szervezetek rendelkeznek jogalanyisággal, így a vállalatcsoport megszűnése nem jelenti az abban tagként részt vevő jogi személyek megszűnését is, hiszen a tagok között nem jön létre szervezeti jogviszony, csak szerződéses, kontraktuális kapcsolat áll fenn közöttük.

Az elismert vállalatcsoport *megszűnik,* ha

a) határozott időre alapították, és az uralmi szerződésben meghatározott idő eltelt, illetve az uralmi szerződésben szereplő megszűnési feltétel bekövetkezett;
b) *az uralkodó tag legfőbb szerve az összes tag ¾-es többségével a megszűnésről dönt* (ennél a megszűnési oknál fontos kiemelni, hogy nem a jelenlévők, hanem az összes tag ¾-es szótöbbsége szükséges az erről szóló döntés meghozatalához);
c) az uralkodó tag már nem készít az Sztv. szerinti összevont, konszolidált éves beszámolót;
d) vagy a nyilvántartó bíróság a vállalatcsoportot feloszlatja.[60]

Az első három megszűnési ok bekövetkezte esetén a cégbíróság az uralkodó tag bejelentése alapján törli a nyilvántartásból a vállalatcsoportra vonatkozó bejegyzéseket.[61] Értelemszerűen erre a bejelentésre nincs szükség abban az esetben, amikor maga a nyilvántartó bíróság oszlatja fel a vállalatcsoportot.

4. A tényleges vállalatcsoport

A tényleges vállalatcsoportot az különbözteti meg az elismert vállalatcsoporttól, hogy az uralmi szerződés megkötéséhez szükséges feltételek fennállása ellenére a tagok között nem kerül sor annak megkötésére, így a vállalatcsoport értelemszerűen a cégnyilvántartásba sem kerül bejegyzésre. *A tényleges vállalatcsoport tehát uralmi szerződés megkötése nélkül, az uralkodó tagot megillető befolyás gyakorlásának ténye alapján működik.*[62] A közhiteles nyilvántartás így nem tartalmaz arra utaló bejegyzést, hogy az érintett jogi személyek vállalatcsoportként együttműködnek, és az egyik jogi személy a többi jogi személy ügyvezetését utasíthatja, valamint meghatározott jogi személyek ügyvezetései elsődlegesen nem az adott jogi személy érdekei szerint, hanem az „uralkodó tag" által meghatározott célok elérése érdekében tevékenykednek.

A Ptk. erre tekintettel határozza meg a tényleges vállalatcsoport fogalmát akként, hogy amennyiben az uralmi szerződés megkötésének feltételei legalább 3 éven keresztül megszakítás nélkül fennállnak, bármely jogilag érdekelt kérelmére a bíróság kötelezheti a tényleges uralkodó tagot, illetve az ellenőrzött tagokat az uralmi szerződés megkötésére és a vállalatcsoport bírósági nyilvántartásba vételének kezdeményezésére.[63] Legalább 3 éves, megszakítás nélküli tényleges vállalatcsoportként való működés esetén a bíróság a jogilag

[60] Ptk. 3:61. § (1) bek.
[61] Ptk. 3:61. § (2) bek.
[62] AUER et al. (2011): *i. m.* 575.
[63] Ptk. 3:62. § (1) bek.

érdekelt kérelmére az uralkodó tag és az ellenőrzött tag viszonyában az uralkodó tag és az ellenőrzött tag ügyvezetése közötti viszonyra vonatkozó rendelkezéseket uralmi szerződés és vállalatcsoportként való nyilvántartásba vétel hiányában is alkalmazhatja.[64] Ebből következően legalább 3 évnyi tényleges vállalatcsoportként való működés esetén az érdekelt kérelmére a bíróság az érintett jogi személyek vonatkozásában irányadónak tekintheti, hogy az uralkodó tag ügyvezetése utasíthatja az ellenőrzött tag ügyvezetését, valamint az ellenőrzött tag működésére kötelező határozatokat hozhat.[65] Az utasítási joggal párhuzamosan azonban érvényesül az ellenőrzött tag vezető tisztségviselőjére irányadó, speciális felelősségi szabály is, tehát az ellenőrzött tag vezető tisztségviselője mentesül a tagokkal szembeni felelősség alól, ha tevékenysége megfelel a jogszabályoknak, valamint az „uralkodó tag" utasításainak (tényleges vállalatcsoportról lévén szó, értelemszerűen az uralmi szerződés előírásainak való megfelelés uralmi szerződés hiányában nem vizsgálható).[66] Így a tényleges vállalatcsoport ellenőrzött tagjának vezető tisztségviselője mint jogilag érdekelt kérelmére is alkalmazhatja a bíróság az uralkodó tag és az ellenőrzött tag ügyvezetése közötti viszonyra irányadó rendelkezéseket annak érdekében, hogy a vezető tisztségviselő mentesüljön a tagokkal szembeni felelősség alól, feltéve, hogy a jogszabályoknak és az „uralkodó tag" utasításainak megfelelően járt el.

[64] Ptk. 3:62. § (2) bek.
[65] Ptk. 3:55. § (1) bek.
[66] Ptk. 3:55. § (4) bek.

Vákát oldal

VII. fejezet
A gazdasági társaságok

1. A társulás és vállalkozás szabadsága

A demokratikus civil társadalom alapjai az alapvető emberi jogok, és gazdasági rendje a gazdasági szabadságokon nyugszik: ez a *piacgazdaság.* A piacgazdaság – közgazdaságilag is elfogadott – alapvető ismérvei a magántulajdon, a szabad árucsere, a hatékony verseny és a csődmechanizmusok használata. Magyarországon a piacgazdaság viszonyai között a *magán- és a köztulajdon egyenjogúsága és egyenlő védelme* alapvető feltétel. Ezen alapvető feltétel nem a tulajdonformák közötti megkülönböztetést fejezi ki, hanem minden tulajdonformára vonatkozó diszkriminációtilalmat jelent. *A gazdasági verseny szabadsága* a piacgazdaság olyan másik feltétele (nem alapjog), amelynek meglétét és működését biztosítani kell. A piacgazdaság magában hordozza *a gazdasági tevékenység szabadságát* is: alapvető jog a gazdasági területen való szabad tevékenységgyakorlás joga.[1]

Az Alaptörvény elismeri és támogatja *a vállalkozás jogát,*[2] valamint deklarálja, hogy mindenkinek joga[3] van gazdasági és társadalmi érdekeinek védelme céljából másokkal együtt szervezetet alakítani vagy ahhoz csatlakozni. A piacgazdaság feltételrendszerének egyik alappillére a vállalkozás jogának elismerése és támogatása. A vállalkozás joga nemcsak az üzletszerű gazdasági tevékenység végzésének eshetőségét foglalja magában, hanem a vállalkozóvá válás lehetőségét is biztosítja az állam által kialakított közgazdasági feltételrendszerbe vállalkozásként való belépéssel. Alkotmányjogi követelmény az, hogy az állam ne akadályozza, ne tegye lehetetlenné, a vállalkozóvá válást. A vállalkozás joga alkotmányosan csak törvényben korlátozható közvetlenül és jelentősen, objektív (a jogosultnak nincs rá befolyása) és szubjektív (teljesítésük elvileg bárkinek megadatott) korlátok felállításával.[4] Az *egyesülési jog* konkretizálása a társulás szabadságának deklarálása: ez az elv egyrészt társadalmi szervezetek, másrészt gazdasági szervezetek (köztük gazdasági társaságok) alapításának lehetőségét tartalmazza. A vállalkozás és társulás szabadsága *nem abszolutizálható és nem korlátozhatatlan:* jogszabály állíthat fel alanyi (ki milyen vállalkozást folytathat/ társulást létesíthet), tárgyi (mire, milyen tevékenység végzésére irányulhat a vállalkozás/ társulás) és módbeli (hogyan, milyen vállalkozási/társulási formában végezhető üzletszerű gazdasági tevékenység) korlátokat.

---

[1] Papp Tekla (2006): A 9. § kommentárja. In Trócsányi László szerk. (2006): *A mi alkotmányunk.* Budapest, CompLex Kiadó. 117–120.

[2] M) cikk.

[3] VIII. cikk.

[4] Auer et al. (2011): *i. m.* 27.

A vállalkozás és társulás szabadságának alapelve a társasági jogban kézzelfoghatóvá a Polgári Törvénykönyv rendelkezése[5] folytán válik: gazdasági társaságot üzletszerű, közös gazdasági tevékenység folytatására külföldi és belföldi természetes és jogi személyek alapíthatnak, működő társaságba tagként beléphetnek, társasági részesedést szerezhetnek. Azonban a társasági jogban a vállalkozás és társulás szabadsága elvének vannak alanyi, tárgyi és módbeli korlátai; ezeket tekintjük át vázlatosan.

Az *alanyi korlátok* (nem bárki/bármi alapíthat gazdasági társaságot):

a) gazdasági társaság alapításához legalább két jogalany szükséges, kivéve a korlátolt felelősségű társaságot és a részvénytársaságot, amelyek lehetnek egyszemélyesek;[6]
b) külföldi vállalkozás magyarországi fióktelepe gazdasági társaság alapítására, illetve azok működésében való részvételre nem jogosult;[7]
c) külföldi vállalkozás kereskedelmi képviselete vállalkozási tevékenységet nem folytathat, mivel nem jogképes;[8]
d) polgári jogi társaság és társasházközösség – vagyoni és tulajdoni viszonyaira tekintettel, valamint mert nem rendelkezik jogalanyisággal – gazdasági társaságot nem alapíthat;[9]
e) előtársaság gazdasági társaságot nem alapíthat, abban tagként nem vehet részt: a cégalapítási feltételeknek csak a már bejegyzett, teljes körű jogalanyisággal rendelkező gazdasági társaság felel meg;[10]
f) természetes személy egyidejűleg csak egy gazdasági társaságnak lehet korlátlanul felelős tagja (felelősségkumuláció tilalma);[11]
g) kiskorú személy nem lehet gazdasági társaság korlátlanul felelős tagja;[12]
h) egyéni vállalkozó, valamint korlátlan tagi felelősségű egyéni cég egyidejűleg nem lehet gazdasági társaság korlátlanul felelős tagja (felelősségkumuláció tilalma);[13]
i) közkereseti társaság és betéti társaság gazdasági társaságnak korlátlanul felelős tagja nem lehet (unokatilalom);[14]
j) költségvetési szerv, önkormányzat és szövetkezet csak olyan gazdasági társaságban vehet részt, amelyben felelőssége nem haladja meg az általa szolgáltatott vagyoni hozzájárulás mértékét;[15]

---

[5] Ptk. 3:88. § (1) bek.
[6] Ptk. 3:208–3:209. §, 3:323. §.
[7] 1997. évi CXXXII. törvény a külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviseleteiről 2. § b) pont, 3. § (1a) bek.; EBH2003. 887.; BH2003. 420.
[8] 1997. évi CXXXII. törvény a külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviseleteiről 2 § c) pont.
[9] Ptk. 3:4. § (1) bek. alapján csak személyek (természetes és jogi) hozhatnak létre jogi személyeket.
[10] Ptk. 3:101. § (2) bek. c) pont; EBH2003. 883.; BH2003. 471.
[11] Ptk. 3:90. § (1) bek.
[12] Ptk. 3:90. § (1) bek.
[13] 2009. évi CXV. törvény az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről 3. § (2) bek. d) pont, 27. § (2) bek.
[14] Ptk. 3:90. § (2) bek.
[15] AUER et al. (2011): *i. m.* 28.

k) nyilvánosan működő részvénytársaság kivételével nem lehet gazdasági társaság tagja az, aki eltiltás hatálya alatt áll.[16]

A *tárgyi korlátok* (nem bármire alapítható gazdasági társaság):

a) a TEÁOR 2008 (Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozásának Rendszere; a Központi Statisztikai Hivatal statisztikai osztályozás szerinti nómenklaturája) mutatja meg, hogy a gazdasági társaságok milyen feltételekkel gyakorolhatják a *nonprofit* (nem jövedelemszerzésre irányuló)[17] vagy az üzletszerű, közös gazdasági (ellenérték fejében, nyereség- és vagyonszerzés céljából rendszeresen végzett termelő/szolgáltató) tevékenységet;
b) nem minden tevékenység végezhető gazdasági társasági formában (úgynevezett tilos tevékenységek), így ügyvédi sem;[18]
c) ha valamely gazdasági tevékenység gyakorlását jogszabály hatósági engedélyhez köti, akkor a gazdasági társaság csak a jogerős engedély birtokában kezdheti meg és végezheti e tevékenységet;[19]
d) képesítéshez kötött tevékenységet gazdasági társaság csak akkor folytathat, ha e tevékenységben személyesen közreműködést vállaló tagja, vagy a társasággal munkavégzésre irányuló polgári jogi vagy munkajogi jogviszonyban álló legalább egy személy a képesítési követelményeknek megfelel;[20]
e) ezen kívül jogszabály valamely tevékenység folytatását formához,[21] bejelentéshez, nyilvántartásba vételhez vagy egyéb feltételekhez kötheti.[22]

A *módbeli korlátok* (nem bárhogyan létesíthető gazdasági társaság):

a) a Ptk. formakényszert ír elő: gazdasági társaság csak a a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvényben (a továbbiakban: Gt.) szabályozott formában (közkereseti társaság kkt., betéti társaság bt., korlátolt felelősségű társaság kft., részvénytársaság rt.) alapítható;[23]
b) a Ptk.-ban nem szereplő gazdasági társasági forma nem alakítható ki: a csendestársaságot hatályos jogunk nem ismeri, az ilyen megállapodás semmis polgári jogi szerződésnek minősül;[24]
c) a Ptk.-ban meghatározott gazdasági társasági formák nem vegyíthetők egymással, például nem alapítható betéti részvénytársaság;[25]

---

[16] Ptk. 3:90. § (3) bek.; 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról (Ctv.) 9/B–9/E. §.

[17] Ctv. 9/F. §; KÁROLYI Géza (2014): A gazdasági társaságok közös szabályai. In FÉZER Tamás – KÁROLYI Géza szerk.: *Jogi személyek a gazdasági forgalomban.* Debrecen, Kapitális Nyomdaipari Kft. 33.

[18] 1998. évi XI. törvény 22. §, 67. § (1) bek., 84. § (1) bek.

[19] Ptk. 3:97. § (1) bek.; LB Cgf. II. 33.312/1999/2.

[20] Ptk. 3:97. § (2) bek.

[21] ÍH2004. 137.; LB Cgf. VII. 30. 399/1999.

[22] AUER et al. (2011): *i. m.* 47.

[23] Ptk. 3:89. § (1) bek.; ehhez lásd: SÁRKÖZY (2013d): *i. m.* 7–8.

[24] LB Pfv. VI. 23. 251/1996.; BH1996. 16.; BH2008. 20.

[25] AUER et al. (2011): *i. m.* 30.

d) a Ptk.-beli gazdasági társasági formák más gazdálkodó szervezeti formákkal sem vegyíthetők, például nem alakítható szövetkezeti részvénytársaság.[26] A módbeli korlátok kitágításaként a négy gazdasági társasági forma mellett a Ptk. lehetővé teszi *kooperációs társaság,* az egyesülés létrehozását.[27] Külön törvények adta lehetőség van *szupranacionális gazdasági társaságok* alapítására is Magyarországon, így létesíthető európai részvénytársaság (SE),[28] európai szövetkezet (SCE)[29] és európai gazdasági egyesülés (ege).[30]

2. A gazdasági társaságok közös fogalma

A gazdasági társaságok üzletszerű, közös gazdasági tevékenység folytatására, a tagok vagyoni hozzájárulásával létrehozott, jogi személyiséggel rendelkező vállalkozások, amelyekben a tagok a nyereségből közösen részesednek, a veszteséget közösen viselik.[31] A definícióban rögzítették a gazdasági társaságok alapításának és működtetésének célját: üzletszerű (tartós nyereségre törekvés) gazdasági tevékenység végzése; a meghatározás ellenére a Ctv. alapján[32] nemcsak *forprofit,* hanem *nonprofit* gazdasági társaság is létesíthető, vagy már működő gazdasági társaság legfőbb szerve is elhatározhatja nonprofitként való továbbműködését. A közös célmeghatározás az alapja a társasági jogi jogviszonyon nyugvó érdekközösségnek: a közös cél érdekében *közös kockázatvállalás,*[33] amely kockázati felelősséggel jár.[34]

A fogalomban megjelenik *a társasági jogi jogviszony közvetlen tárgya:* a gazdasági tevékenységvégzés, és a *közvetett tárgya:* a nyereségszerzés is. A fenti kategóriából egyértelműen következik, hogy gazdasági társaság csak vagyonnal alapítható, amelyet tagjai bocsátanak rendelkezésre *(vagyoni hozzájárulás-teljesítési kötelezettség),*[35] és ennek az induló tőkének a tulajdoni elkülönülés/elválasztás elve alapján a társaság a tulajdonosa, és nem a tagjai.[36] Azonban az üzletszerűség révén (a nyereségrészesedés által) az érdekközösségre épülve *vagyonközösség* is kialakul a társaság tagjai között.[37]

Azzal, hogy a Ptk. a gazdasági társaságok fogalmában rögzíti azok *jogi személyiségét,* normatív szinten jogalanyiság-jelleget és a jogképességet is elismeri. A *vállalkozás* kifejezés használata a definícióban a jogalkotó azon szándékát tükrözi, hogy a gazdasági társaságok

[26] AUER et al. (2011): *i. m.* 30.
[27] Harmadik Könyv, ötödik rész.
[28] 2004. évi XLV. törvény.
[29] 2006. évi LXIX. törvény.
[30] 2003. évi XLIX. törvény.
[31] Ptk. 3:88. § (1) bek.; FÉZER Tamás et al. (2014): *Jogi személyek a gazdasági forgalomban.* Debrecen, Kapitális Nyomdaipari Kft. 33.
[32] 9/F. §.
[33] KISFALUDI (2014f): *i. m.* 306.; SZALAY Zsuzsa (2014): A tagkizárás egyes szabályai az új Ptk.-ban. *Kúriai Döntések, bírósági határozatok,* 11. sz. 1196.
[34] NOVOTNI Zoltán (1989): A kodifikált társasági jog mint a magyar polgári jog megújulásának eszköze. *Jogtudományi Közlöny,* 44. évf. 2. sz. 65–73.
[35] KISFALUDI (2014f): *i. m.* 307.
[36] BDT2016. 42.
[37] CSEHI Zoltán (2014a): *A jogi személyek szabályai a 2013. évi V. törvény alapján.* Budapest, Menedzser Praxis Szakkiadó és Gazdasági Tanácsadó Kft. 56.

vonatkozásában a szervezeti, intézményi minőség (a társulás) kevésbé legyen hangsúlyozva, mint a társaságok jogügyleti alapja (általában többalanyú kötelem)[38] és működési jellege: tagjaitól elkülönült jogi entitásként vállalkozási tevékenységet folytat.[39] *A societas leonina tilalmának* (minden tag részesedik a nyereségből, és viseli a veszteséget)[40] valamennyi gazdasági társasági formára kiterjesztése pedig a személyközösségi ismérvet emeli be a definícióba a tagi autonómia korlátozásával.

A gazdasági társaságban a tag a többi taggal és a társaság szerveivel köteles együttműködni, nem fejthet ki olyan tevékenységet, amely a társaság céljainak elérését veszélyezteti.[41] A Ptk. alapelvszerűen deklarálja a *tagi együttműködési kötelezettséget,* a tagi lojalitást[42] annak érdekében, hogy a gazdasági társaság révén létrejött érdek- (kockázat-), vagyon- és személyközösség megfelelően működjön (célorientáltan). E tagi kötelezettség a Ptk. jóhiszemű és tisztességes eljárás követelményének[43] társasági jogi leképződése: úgynevezett tagi hűségkötelezettség.[44]

Mivel a gazdasági társaságok a Ctv. alapján *cégeknek* is minősülnek, így *a cégvédelem elve* is kapcsolható hozzájuk (saját cégneve alatt jogokat szerezhet, kötelezettségeket vállalhat, így különösen tulajdont szerezhet, szerződést köthet, pert indíthat és perelhető).[45] Az önálló jogalanyiságból következik, hogy *általában*

a) a gazdasági társaság elkülönül az őt alkotó tagoktól;
b) a tagok változása nem érinti a gazdasági társaság létét;
c) a tagok joga, kötelezettsége nem a gazdasági társaság joga, kötelezettsége;
d) a gazdasági társaság joga, kötelezettsége nem a tagok joga, kötelezettsége.[46]

A gazdasági társaság lényege az,[47] hogy *jogi fikció* (a természetes személlyel ellentétben fizikai valójában nem létezik), *többalanyú jogügylet* keletkezteti, amely egyszerre *kooperációs-koordinációs* (az autonóm, szerződést kötő felek együttműködését, valamint érdek- és kockázatközösségét szabályozza) és *szervezeti* jellegű (az érdekközösség organizálódik és perszonifikálódik), valamint *jogi személy* (a társasági szerződés által létrehozott, a cégnyilvántartásba vétellel keletkező, saját vagyonnal bíró és önálló felelősséggel rendelkező jogalany).[48]

---

[38] NOCHTA Tibor (2015): *A gazdaság jogi szabályozása I. A/3. Témakör: A jogi személyek jogával kapcsolatos és a gazdasággal kapcsolatos joganyag.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 42.

[39] GADÓ (2004): *i. m.*

[40] Ptk. 3:88. § (2) bek.; NOCHTA (2015): *i. m.* 488.; SOBOR Dávid (2016): A gazdasági társaság fogalma és a Polgári Törvénykönyv alapján formálódó joggyakorlat. Tűnődések egy ítélőtáblai határozat margójára. *Polgári Jog,* 10. sz.; ÍH2015. 75.; HARSÁNYI Gyöngyi (2016): A gazdasági társaságok alapítása. In BARTA Judit szerk.: *Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben.* Budapest, Patrocinium Kiadó. 60.

[41] Ptk. 3:88. § (3) bek.; TÖRÖK Gábor (2013): A gazdasági társaságok közös szabályai. *Gazdaság és Jog,* 21. évf. 7–8. sz. 4.

[42] KISFALUDI (2014f): *i. m.* 307.; CSEHI (2014a): *i. m.* 56.

[43] Ptk. 1:3. § (1) bek.

[44] NOCHTA (2015): *i. m.* 488.

[45] Ctv. 2. § (1) bek.; lásd: AUER et al. (2011): *i. m.* 41.

[46] AUER et al. (2011): *i. m.* 41.; DÍT Pf. II. 20.261/2009/4.

[47] MISKOLCZI BODNÁR Péter (2001): Társasági jog a Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog,* 9. évf. 1. sz. 3–8.

[48] AUER et al. (2011): *i. m.* 41. Lásd még: SÁRKÖZY Tamás (2001a): *A magyar társasági jog Európában. A társasági és konszernjog elméleti alapjai.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 57.; SZALAI Ákos (2015): A gazdasági társaságok jogi személyiségének határai. *Iustum Aequum Salutare,* 11. évf. 1. sz. 5–37.

3. A gazdasági társaságok csoportosítása[49]

A *taglétszám* szempontjából megkülönböztetünk egyszemélyes (egy jogalany létesítheti) és többszemélyes (legalább két jogalany kell az alapításhoz és a működtetéshez) gazdasági társaságokat: a Ptk. csak kft. és rt. esetén engedi meg az egyszemélyességet.[50]

A *tagi felelősség* szerint elkülöníthetünk olyan gazdasági társaságokat, ahol a tagok a gazdasági társaság tartozásaiért mögöttesen, korlátlanul és egyetemlegesen helytállni tartoznak: a kkt. és a bt. beltagjai, és olyanokat, ahol a tagok nem tartoznak felelősséggel a gazdasági társaság kötelezettségeiért: kft., rt. és bt. kültagja. Utóbbi társaságoknál a tagok csak vagyoni hozzájárulás teljesítésére kötelesek (teljesítési kötelezettség), és nem felelnek a gazdasági társaság tartozásaiért, csak kivételesen.[51]

A *tagi együttműködés* alapján beszélhetünk személyegyesítő és tőkeegyesítő társaságokról. A *személyegyesítő* társaságoknál a hangsúly a tagok közös tevékenységvégzésén, a bizalmon, a személyes kooperáción van, míg a tőkeegyesítőknél nincs közös tagi tevékenységgyakorlás, hanem a vagyonegyesítés az alapvető. Ennek megfelelően a személyegyesítő gazdasági társaságok általában kis létszámú és kevés tőkéjű társulások, a *tőkeegyesítő* gazdasági társaságok pedig nagy létszámú és nagy tőkéjű formációk. Az alábbi ábra szemlélteti, hogy melyik gazdasági társaság milyen mértékben hordoz magában személy-, illetve tőkeegyesítő jegyeket:

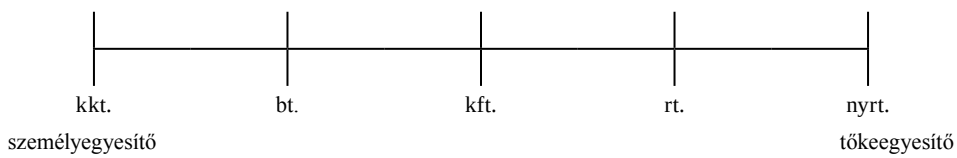

1. ábra

A gazdasági társaságok személy- és tőkeegyesítő jegyei

Forrás: saját szerkesztés

A társaságok személyegyesülés jellegéből adódóan a tagok *tagsági jogviszony alapján történő tevékenységvégzésére* a kkt.-ben, bt.-ben személyes közreműködés jogcímén, a kft.-ben pedig mellékszolgáltatásként kerülhet sor. A részvénytársaságnál ilyen lehetőség nincsen (csak polgári jogi viszony, illetve munkajogviszony keretében).

A gazdasági társaságok kategorizálhatók a *cégbejegyzési eljárás jellege* alapján is. Eszerint egyszerűsített cégeljárás keretében – gyorsabban, könnyebben, sematikusabban,

[49] A 3. pont tartalma az alábbi alapján készült: PAPP Tekla (2011): Gazdasági társasági formák Magyarországon. Előnyök és hátrányok rendszere. In PAPP Tekla szerk.: *Acta Conventus de Iure Civili,* Tomus XIII. Szeged, Lectum Kiadó. 123–135. A speciális társaságok vonatkozásában lásd: BARTA Judit – HARSÁNYI Gyöngyi – MAJOROS Tünde (2016): *Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben.* Budapest, Patrocinium Kiadó. 30–59.; DÚL János (2016): Speciális társaságok öröklési jogi vonatkozásai. In P. SZABÓ Béla – SZEMESI Sándor szerk.: *Profectus in Litteris VIII.* Debrecen, Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. 75–82.

[50] AUER et al. (2011): *i. m.* 48.

[51] AUER et al. (2011): *i. m.* 48., 354–361., 390–391., 400–401., 446–447.

uniformizáltabban és szimplifikáltabban –, szerződésmintával is létesíthető a kkt., bt., kft. és zrt., míg az nyrt. az általános cégbejegyzési eljárás szabályait alkalmazva hozható létre.[52]

Az *alapításkori vagyon* alapján a gazdasági társaságok egy csoportja elvileg 10 Ft-tal is létesíthető (az alapításhoz szükséges két jogalany 5–5 Ft-ot bocsát a társaság rendelkezésére vagyoni hozzájárulásként, mivel ez a legkisebb magyar pénzegység); a Ptk. nem ír elő minimum induló tőkét a kkt. és a bt. esetén. E gazdasági társaságok létesítése esetén a cégbíróság nem jogosult azt vizsgálni, hogy elégséges vagyonnal alapítják-e ezeket a társaságokat: a cégbíróság törvényességi felügyeleti jogköre nem terjed ki a társaságok gazdálkodásának és döntéseinek gazdasági-célszerűségi szempontból való felülvizsgálatára.[53] A gazdasági társaságok másik csoportjánál a Ptk. minimum induló vagyont határoz meg: a kft.-nél a törzstőke összege nem lehet kevesebb 3 millió Ft-nál,[54] az nyrt.-nél az alaptőke nem lehet kevesebb 20 millió Ft-nál, zrt.-nél pedig 5 millió Ft-nál.[55]

A jegyzett tőkét kitevő vagyoni hozzájárulások rendelkezésre bocsátásának időpontjában az egyes gazdasági társaságok eltérést mutatnak:

a) Kkt., bt. esetén a Ptk. sem a pénzbeli vagyoni hozzájárulás, sem az apport tekintetében nem köt ki teljesítési időpontot, így a társasági szerződés e tárgyú rendelkezése lesz az irányadó.[56]

b) Kft.-nél a társaság bejegyzésére csak azután kerülhet sor, ha a cégbejegyzés iránti kérelem benyújtásáig minden egyes pénzbeli hozzájárulásnak legalább a felét a társaság javára befizették (a társaság cégbejegyzésétől számított 1 éven belül valamennyi pénzbeli hozzájárulást be kell fizetni; a társasági szerződés ettől eltérhet).[57] Ha alapításkor a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás értéke eléri vagy meghaladja a törzstőke felét, a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig teljes egészében a társaság rendelkezésére kell bocsátani,[58] egyébként az apportot a társasági szerződésben szabályozott időpontig kell rendelkezésre bocsátani (legfeljebb a kft. cégbejegyzésétől számított 3 éven belül.[59]

c) Egyszemélyes kft. létesítése esetén a pénzbeli hozzájárulások vonatkozásában a többszemélyes kft.-re vonatkozó rendelkezések mérvadók, az apportot viszont az alapítás cégbírósághoz történő bejelentése előtt teljes egészében teljesíteni kell.[60]

d) A részvénytársaság cégbejegyzésére csak azután kerülhet sor, ha a cégbejegyzési kérelem benyújtásáig az alapszabályban meghatározott részvény névértékének/kibocsátási értékének legalább 25%-át a pénzbeli hozzájárulás teljesítését vállalók befizették (az rt. cégbejegyzésétől számított 1 éven belül a részvény teljes névértékét/kibocsátási értékét be kell fizetni).[61]

---

[52] Auer et al. (2011): *i. m.* 49., 96–98.
[53] Ptk. 3:34. § (1) bek.; Ctv. 74. § (4) bek.
[54] Ptk. 3:161. § (4) bek.
[55] Ptk. 3:212. (2) bek.
[56] Auer et al. (2011): *i. m.* 76., 83.
[57] Ptk. 3:162. §.
[58] Ptk. 3:163. (1) bek.
[59] Ptk. 3:163. § (2) bek.
[60] Ptk. 3:208. § (1) bek.
[61] Ptk. 3:252. § (1) bek. a) pont, (2) bek.

e) Rt.-nél az alaptőke 25%-át meghaladó apportot a cégbejegyzési eljárást megelőzően rendelkezésre kell bocsátani, azonban az alaptőke 25%-át el nem érő apportarány esetén a teljesítési időre az alapszabály kikötése alkalmazandó (de legkésőbb az rt. bejegyzésétől számított 3. év végéig szolgáltatni kell az apportot).[62]
f) Egyszemélyes rt.-nél a pénzbeli vagyoni hozzájárulásról a Ptk. külön nem rendelkezik, így a többszemélyes rt. szabályai alkalmazandók.

Ha *a tag társasági részesedésének forgalomképességét* vesszük górcső alá, akkor látható, hogy a részvényes részvénye szabadon átruházható.[63] A kft.-beli tagi üzletrész főszabály szerint forgalomképes, jogügylet tárgya lehet,[64] azonban a Ptk. is tartalmaz korlátozó rendelkezéseket,[65] és az üzletrész átruházása a társasági szerződésben is korlátozható, továbbá kizárható.[66] A kkt.-ben és a bt.-ben a tag társasági részesedése korlátozottan forgalomképes vagyoni értékű jog, mert az átruházás csak a társasági szerződés módosításával válik hatályossá, ehhez pedig valamennyi tag által hozott egyhangú döntés szükségeltetik.[67]

A tőke mértékének megváltoztatása (felemelés, illetve leszállítás) a kkt.-nál és a bt.-nél a társasági szerződés módosítása révén, a tagok egyhangú határozatával lehetséges.[68] Kft.-nél a törzstőke felemeléséről – a létesítő okirat szigorúbb rendelkezése hiányában – a taggyűlés legalább ¾-es szótöbbséggel dönt,[69] és a törzstőke-leszállítás elhatározásához is ugyanilyen szótöbbséggel hozott döntésre van szükség;[70] azonos szavazati arányok szükségeltetnek az rt.-nél is az alaptőke felemeléséhez, illetve leszállításához.[71]

A tag hitelezője a tag által a társaság tulajdonába adott dolgot, vagyoni értékű jogot biztosíték vagy kielégítés céljából nem veheti igénybe. Azonban kkt. és bt. esetén a hitelező a tagot – a társaság vagy a tagsági jogviszony megszűnésekor – megillető vagyonhányadra végrehajtást vezethet (ha a tag társaságon kívüli vagyona nem szolgál elégséges fedezetül), illetve a tagot megillető rendes felmondás jogát gyakorolhatja (azonban nem követelheti a tagnak járó vagyonhányad természetbeni kiadását); tulajdoni elkülönülés/elválasztás elvének áttörése.[72]

A *tagokat megillető szervezeti jog* tekintetében megállapítható, hogy

a) kkt.-ben és bt.-ben csak a tagok jogosultak üzletvezetésre és képviseletre,[73]
b) a kft. és az rt. esetén is fennáll ez a lehetőség, azonban míg az előbbinél gyakori a tagi üzletvitel és képviselet (a társasági szerződés rendelkezhet így),[74] addig a részvénytársaságnál ez nem jellemző.

---

[62] Ptk. 3:252. § (1) bek. b) pont, (2) bek.
[63] Ptk. 3:213. § (1) bek.
[64] LB Gfv. X. 31.978/2000/5.
[65] Ptk. 3:167. §.
[66] AUER et al. (2011): *i. m.* 410–411.
[67] AUER et al. (2011): *i. m.* 379.
[68] AUER et al. (2011): *i. m.* 377.
[69] Ptk. 3:198. § (1) bek.
[70] Ptk. 3:202. § (1) bek.
[71] Ptk. 3:276. § (1)–(2) bek.
[72] Ptk. 3:140. §, 3:155. §.
[73] Ptk. 3:144. § (1) bek., 3:155. §.
[74] Ptk. 3:196. § (3) bek.

A klasszikus *tagsági jogokon* (legfőbb szerv ülésén való részvétel joga, tanácskozás joga, kérdésfelvetés és indítványtétel joga, szavazati jog, összességében a döntéshozatalban való részvétel/közreműködés joga; nyereségrészesedés joga) kívül a *részvényest – szemben a kkt.-taggal, bt.-taggal, kft.-taggal – megilleti* a felvilágosításhoz való jog (a közgyűlés napirendjére tűzött ügyre vonatkozóan az igazgatóság köteles a részvényes írásbeli kérelmére a szükséges információkat a közgyűlés napja előtt legkésőbb 3 nappal megadni);[75] a közgyűlés napirendjére vonatkozó kiegészítési jog; a napirendi pontokkal összefüggésben határozatijavaslat-előterjesztési jog; a cégbíróságtól könyvvizsgáló kirendelésére irányuló kezdeményezési jog (a részvényes javára teljesített kifizetések jogszerűségének vizsgálata céljából).[76] Az nyrt.-nél e jogok a szavazatok legalább 1%-ával rendelkező részvényes(eke)t már megilletik, a zrt.-nél a szavazatok legalább 5%-ával kell rendelkezni e tagsági jogok gyakorlásához.[77]

Amennyiben *a gazdasági társaságok szervezetét* vizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy a kiépített szervezeti struktúra hiánya jellemzi a közkereseti társaságot és a betéti társaságot, de ezeknél is elkülöníthetünk – a társasági szerződés tartalmának függvényében – legfőbb szervet (tagok gyűlését), és kijelölhetünk olyan személyeket, akik az ügyvezetést végzik.[78] A kft.-ben már markánsan különbség tehető a legfőbb szerv (taggyűlés) és operatív szerv (ügyvezető), eshetőleges belső ellenőrző szerv (felügyelőbizottság) között,[79] ahogy a zrt.-ben is (közgyűlés, igazgatóság, esetleg felügyelőbizottság).[80] Az nyrt.-nél a legfőbb szerv (közgyűlés) mellett igazgatóság és felügyelőbizottság vagy igazgatótanács működhet: azaz választható a dualista/kétszintű és a monista/egységes irányítási rendszer is. A dualista rendszerben koncentráltabb a részvényesi struktúra, valamint a feladat- és jogkörök megosztásával gyengébb az igazgató szerepe (erőteljesebbek a kisrészvényeseket és a hitelezőket védő szabályok), lásd Németország, Ausztria és Hollandia esetében. A monista rendszer az ügyvezetést és az ellenőrzést egy szerven belül valósítja meg (ügyvezetést ellátó, további ellenőrzést végző független tagokkal) szétszórt részvényesi struktúrával, előtérben a befektetési célzattal (a vagyoni gyarapodás végett erős igazgatók irányítják a társaságot).[81]

A legfőbb szerv működése szempontjából, a személyegyesülési jellegből adódóan nehézkesebb a döntéshozatal a közkereseti társaságnál és a betéti társaságnál: a Ptk. egyhangú határozatot követel meg a társasági szerződés módosításához, a társaság átalakulásának, egyesülésének és szétválásának eldöntéséhez, a társaság jogutód nélküli megszűnésének elhatározásához, a tag társasági részesedésének átruházásához, a nem tag házastárs válás esetén történő taggá válásához, a tag örökösének/jogutódjának társaságba történő belépéséhez.[82] A kft.-nél és rt.-nél szűkül az egyhangúsághoz kötött határozatok tárgyköre: valamennyi tag egyhangú határozatára van szükség, ha a létesítő okirat módosítása egyes tagok jogait hátrányosan érintené, vagy helyzetét terhesebbé tenné.[83]

---

[75] Ptk. 3:258. § (1) bek.
[76] Ptk. 3:261. § (4) bek.
[77] Ptk. 3:259. §.
[78] Ptk. 3:3:142. §, 3:144. §, 3:155. §.
[79] Ptk. 3:188. §, 3:196. §; AUER et al. (2011): *i. m.* 431–439.
[80] AUER et al. (2011): *i. m.* 494–502.
[81] AUER et al. (2011): *i. m.* 526.
[82] Ptk. 3:141. §, 3:143. § (4) bek., 3:148–3:149. §; AUER et al. (2011): *i. m.* 386.
[83] Ptk. 3:102. § (2) bek.

A gazdasági társaságok törvényes működésének biztosítékai kapcsán rögzíthető, hogy

a) a tagkizárás jogintézménye nem alkalmazható a nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében,[84]
b) több kisebbségvédelmi eszköz áll egy részvényes rendelkezésére (a legfőbb szerv összehívásának, a könyvvizsgáló kijelölésének kezdeményezése és az önálló perindítási jogosultság mellett a közgyűlési napirend vonatkozásában és szakértő kirendelésével kapcsolatban).[85]

4. Az egyes gazdasági társaságok ismérvei

4.1. A közkereseti társaság (kkt.)

Közkereseti társaság létesítésére irányuló társasági szerződés megkötésével a társaság tagjai arra vállalnak kötelezettséget, hogy a társaság gazdasági tevékenységének céljára a társaság részére vagyoni hozzájárulást teljesítenek, és a társaságnak a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségeiért korlátlanul és egyetemlegesen helytállnak.[86]

A közkereseti társaság jellemzően a néhány taggal rendelkező, nem nagy tőkéjű kisvállalkozások kedvelt társulási formája, ahol még a tagoktól való elkülönültség kezdetleges, a gazdasági társaságok közül itt a legerősebb a *szerződéses jelleg,* valamint a társaság és a tag összekapcsolódása. Ennél a gazdasági társaságnál a legdominánsabb a *személyegyesítő* ismérv: a kkt. alapítása és működése során lényegi elem a tagok közötti bizalom és a megfelelő együttműködés. A közkereseti társaságban lehetőség van tagsági jogviszonyon alapuló munkavégzésre, a társaság tevékenységében való *személyes közreműködésre*.[87]

A közkereseti társaság fogalmában hangsúlyosan szerepel a jogügyleti alap (társasági szerződés), a tagi vagyoni hozzájárulás-teljesítési kötelezettség, a közös cél (gazdasági tevékenység), valamint a tagok mögöttes, korlátlan és egyetemleges helytállása a kkt. kielégítetlenül maradt tartozásaiért (a társaság működéséből eredő kockázatok hitelezők számára kedvező elosztása).[88]

4.2. A betéti társaság (bt.)

A betéti társaság létesítésére irányuló társasági szerződés megkötésével a társaság tagjai arra vállalnak kötelezettséget, hogy a társaság gazdasági tevékenységének céljára a társaság részére vagyoni hozzájárulást teljesítenek, továbbá legalább az egyik tag (a továbbiakban: beltag) vállalja, hogy a társaságnak a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségeiért a többi beltaggal egyetemlegesen köteles helytállni, míg legalább egy másik tag (a továbbiakban: kültag) a társasági kötelezettségekért – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – nem

[84] Ptk. 3:107. § (2) bek.
[85] AUER et al. (2011): *i. m.* 242–249.
[86] Ptk. 3:138. §.
[87] AUER et al. (2011): *i. m.* 373., 375.
[88] NOCHTA (2015): *i. m.* 552.; CSEHI (2014a): *i. m.* 74–75.

tartozik helytállási kötelezettséggel.[89] A betéti társaságra a közkereseti társaságra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.[90]

A betéti társaság is *személyegyesítő* társaság, azonban a *kültagi* pozícióval megjelenik a tőkeegyesítő ismérv is: a bt.-nek van(nak) olyan tagja(i), aki(k)/ami(k) csak vagyoni hozzájárulás rendelkezésre bocsátására kötelesek, azaz a társaságban való tagi részvételük pusztán tőkebefektetési jellegű is lehet.

A bt. legfontosabb jellegzetessége a kétféle tagság:

a) legalább egy olyan tagjának (beltag) kell lennie, aki/ami a társasági vagyon által nem fedezett tartozásokért mögöttesen, korlátlanul (ha van több beltag, akkor azokkal egyetemlegesen) helytáll,[91] és
b) legalább egy olyan tagnak (kültag) is részt kell vennie a társaság alapításában és működésében, akit/amit csak vagyoni hozzájárulás szolgáltatási kötelezettség terhel (főszabály szerint nincs helytállási kötelezettsége, csak a Ptk.-ban meghatározott kivételek esetén tartozik felelősséggel).[92]

A kültagságból eredő eltérésektől eltekintve a betéti társaság ismérvei *megegyeznek a kkt. jellemzőivel.*

4.3. A korlátolt felelősségű társaság (kft.)

A korlátolt felelősségű társaság olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott összegű törzsbetétekből álló törzstőkével alakul, és amelynél a tag kötelezettsége a társasággal szemben törzsbetétének szolgáltatására és a társasági szerződésben megállapított egyéb vagyoni értékű szolgáltatásra terjed ki. A társaság kötelezettségeiért – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a tag nem köteles helytállni.[93]

A *társaság* elnevezés azt a látszatot kelti, mintha a gazdasági társaság a hitelezők felé korlátozott felelősséggel tartozna. Ez nem felel meg a valóságnak, hiszen a kft. a többi gazdasági társasághoz hasonlóan a hitelezők irányában teljes vagyonával korlátlanul felel. Ugyanakkor a korlátozott felelősség nem helytálló a társaság tagjai tekintetében sem, mert a kft. tagjai csak törzsbetétük szolgáltatására és az esetlegesen vállalt egyéb vagyoni értékű szolgáltatás teljesítésére kötelesek, ez a kötelezettségük pedig a gazdasági társaság – és nem a hitelezők – felé áll fenn, azonban *a társaság tartozásaiért – főszabály szerint – nem tartoznak helytállással.*[94]

A kft. vegyes típusú társaság: *személy- és tőkeegyesülés* is, ezáltal a kis taglétszámú és a nagy tőkeigényű vállalkozások számára egyaránt megfelelő működési forma.[95] A korlátolt felelősségű társaság alapítása és működése is *zárt:* nem lehet nyilvános felhívás útján

[89] Ptk. 3:154. §.
[90] Ptk. 3:155. §.
[91] BH2008. 155.; BH2002. 103.; BH1994. 335.
[92] Auer et al. (2011): *i. m.* 389–390.; LB Cgf. X. 32.810/2001/2.; DIT-H-PJ-2015-32.; Csehi (2014a): *i. m.* 79–80.
[93] Ptk. 3: 159. §; Csehi (2014a): *i. m.* 80–81.; 15-H-PJ-2014-14.
[94] Auer et al. (2011): *i. m.* 397.
[95] Kisfaludi (2007): *i. m.* 342–343.

gyűjteni a tagokat.[96] A *törzsbetét* a tag vagyoni hozzájárulása, a *törzstőke* (a kft. jegyzett tőkéje) pedig a tagok törzsbetétjeinek összességéből áll, amely nem lehet kevesebb 3 millió Ft-nál.[97]

A kft. tagja a társasági szerződésben egyéb vagyoni értékű szolgáltatást is vállalhat, ez a *mellékszolgáltatás,* amely a főkötelezettség (törzsbetét-szolgáltatási kötelezettség) mellett járulékos és eshetőleges jellegű. A tag szabadon dönt arról, hogy akar-e mellékszolgáltatást nyújtani a társaság számára, azaz kíván-e a kft. tevékenységében személyesen közreműködni. A mellékszolgáltatás vagyoni értékkel rendelkező, a társaság részére szükséges és hasznos gazdasági jellegű szolgáltatást jelent. A mellékszolgáltatás személyhez kötött önkéntes vállalás, amely történhet ingyenesen vagy ellenszolgáltatás fejében.[98]

4.4. A részvénytársaság (rt.)

A részvénytársaság olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott számú és névértékű részvényből álló alaptőkével működik, és a részvényes kötelezettsége a részvénytársasággal szemben a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének szolgáltatására terjed ki. A részvénytársaság kötelezettségeiért a részvényes – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – nem köteles helytállni.[99]

A részvénytársaságnak *kétféle működési formája* lehet: az a részvénytársaság, amelynek részvényeit tőzsdére bevezették, nyilvánosan működő részvénytársaságnak *(nyrt.)* minősül, amelynek pedig a részvényei nincsenek bevezetve tőzsdére, zártkörűen működő részvénytársaságnak *(zrt.)* tekintendő.[100]

A részvénytársaság klasszikusan *tőkeegyesítő társaság,* ahol a tagok személye (általában) közömbös, a hangsúly az általa szolgáltatott vagyoni hozzájáruláson van. Az rt. tartozásaiért – főszabály szerint – *a részvényes nem tartozik helytállással* (korlátozott felelősség).

A korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság között két alapvető különbség van:

a) a részvénytársaságra jellemző az *anonimitás* és a *személytelenség,* azaz a részvényesek személye érdektelen, a befektetett tőke lényeges, a személyközösségi jelleg elenyésző;
b) a részvénytársaság az egyetlen olyan gazdasági társaság, amely a tagsági jogviszonyról *értékpapírt* állít ki: a részvényes a vagyoni hozzájárulásáért részvényt *(névre szóló, tagsági jogokat megtestesítő, forgalomképes értékpapír)*[101] kap.[102]

A részvénytársaság alaptőkéje – jegyzett tőkéje – az összes részvény névértékének összege; ez zrt.-nél nem lehet kevesebb 5 millió Ft-nál, nyrt.-nél 20 millió Ft-nál.[103]

---

[96] Ptk. 3:160. §.
[97] Ptk. 3:161. § (1) és (4) bek.
[98] Ptk. 3:182. §; AUER et al. (2011): *i. m.* 398–400.
[99] Ptk. 3:210. §.
[100] Ptk. 3: 211. § (1)–(2) bek.; CSEHI (2014a): *i. m.* 100.
[101] Ptk. 3.11. §, 3:213. § (1) bek.
[102] AUER et al. (2011): *i. m.* 445.; GÁL–KISS–ZARA (2010): *i. m.* 215.
[103] Ptk. 3:212. § (1)–(2) bek.

5. Az állami/önkormányzati tagságú gazdasági társaságok

Az állami/önkormányzati tagságú gazdasági társaságok szabályozásukat tekintve ugyanúgy *a Polgári Törvénykönyv hatálya alá tartoznak,* és vonatkozásukban a 2013. évi V. törvény nem tartalmaz külön normákat. Az állami/önkormányzati részvételű gazdasági társaságokra alkalmazandó *speciális előírások* alapvetően két jogszabályban találhatók: a 2009. évi CXXII. törvényben a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről és a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI törvényben. Az általános társasági jogi rendelkezésektől eltérő szabályok, amelyek főként e két törvény személyi és tárgyi hatálya folytán irányadók az állami és önkormányzati érintettségű gazdasági társaságokra, sokrétűek: továbbtársulási tilalmak, sajátos cégnévelőírások, vagyoni jellegű megkötések, speciális részvényesi jogok, szervezetre irányadó különös szabályok, javadalmazási rendelkezések, transzparenciakövetelmények stb.[104]

[104] Erről részletesen lásd: Auer Ádám – Papp Tekla (2017): A corporate governance jelentősége a köztulajdonban lévő gazdasági társaságoknál. *Jogtudományi Közlöny,* 72. évf. 5. sz. 210–219.

Vákát oldal

VIII. fejezet
Az egyesülés

1. Az egyesülés fogalma, jellemzői

Az egyesülés a tagok által gazdálkodásuk eredményességének előmozdítására és gazdasági tevékenységük összehangolására, valamint szakmai érdekeik képviseletére alapított, jogi személyiséggel rendelkező kooperációs társaság. Az egyesülés saját nyereségre nem törekszik; vagyonát meghaladó tartozásaiért a tagok korlátlanul és egyetemlegesen felelnek.[1] Az egyesülés az összehangolási feladatok teljesítését segítő egyéb szolgáltatási és közös gazdálkodási tevékenységet (kiegészítő gazdálkodási tevékenységet) végezhet.[2]

Az egyesülés nem gazdasági társaság, *hanem koordinatív-kooperatív, jogi személyiségű társulási forma.* Az egyesülés célja többrétegű: tagjai gazdálkodása eredményességének elősegítése (ez az egyesülettől megkülönböztető ismérv),[3] tagjai gazdasági tevékenységének koordinálása, tagjai szakmai érdekképviseletének ellátása (ez egyesületi keretek között nem végezhető);[4] tehát az egyesülés nem saját haszonszerzésre jön létre, hanem tagjai gazdálkodásának nyereségességét és érdekérvényesítését szolgálja.[5] Ebből adódik, hogy az egyesülés *sajátos jellegű:* saját nyereségre nem törekszik (nonprofit), mert e társaság hasznossága tagjai eredményességében, profitszerzésében jelentkezik (áttételes forprofit jellemző).[6] Az egyesülés révén megvalósuló célok segítségével tehetnek a tagok szert nagyobb nyereségre.

Az egyesülés tehát *atipikus jellegű társaság* a Ptk.-ban abból a szempontból, hogy hiányzik az üzletszerűség, illetve az arra törekvés ismérve. Azonban koordinatív feladatainak jobb ellátása érdekében *kiegészítő gazdálkodási tevékenységet végezhet,* de ez csak másodlagos és segítő jellegű lehet, valamint nem irányulhat arra, hogy ennek révén az egyesülés közvetlenül haszonhoz jusson.

Az egyesülésbeli kooperáció, magatartás- és tevékenység-összehangolás a gazdasági verseny megakadályozását, korlátozását és torzítását nem célozhatja, és ilyen hatást sem fejthet ki; ellenkező esetben kartellnek minősül, és a tisztességtelen piaci magatartás

---

[1] Ptk. 3:368. § (1) bek.
[2] Ptk. 3:368. § (2) bek.
[3] BH2002. 333.
[4] BH2001. 450.
[5] Gárdos–Vékás (2014): *i. m.* 581.
[6] Fézer (2014): *i. m.* 1009.

és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény vonatkozó rendelkezésével ellentétes.[7]

Az egyesülésnek – sajátos jellegéből adódóan – nem fogalmi ismérve az induló vagyon, azaz *jegyzett tőke nélkül is létesíthető.* Az egyesülés létrehozásakor az alapítók szabadon eldönthetik, hogy a társasági szerződésben vállalják-e a vagyoni hozzájárulás teljesítésére vonatkozó kötelezettséget, vagy sem. *Amennyiben a tagok nem bocsátanak vagyoni hozzájárulást az egyesülés rendelkezésére, akkor kötelesek a működés költségeit viselni.*[8] Ha az egyesülés *nem tisztán nonprofit jellegű,* mert kiegészítő gazdálkodási tevékenységet is végez, akkor *a tagok kötelesek* az ehhez szükséges *vagyont rendelkezésre bocsátani;* azaz ebben az esetben lesz vagyoni hozzájárulás-teljesítési kötelezettségük,[9] azonban sem ennek, sem a jegyzett tőkének a minimuma, valamint összetétele (az apport és a készpénz aránya) nincs jogszabályilag előírva, hanem ezek az alapítók szabad döntési jogkörébe tartoznak.[10]

Akár induló vagyonnal, akár anélkül alapítják az egyesülést, *tagjai felelőssége* mindkét esetben *mögöttes* (csak az egyesülés vagyonát meghaladó tartozásokért áll fenn), *korlátlan és egyetemleges.*[11] Véleményünk szerint, ha az egyesülés vagyona nem fedezte tartozásait, és a tagok helytálltak a ki nem elégített követeléseikért, akkor *a belső elszámolás* (a tagok egymás közötti viszonyában*) attól függ, hogy teljesítettek-e vagyoni hozzájárulást:* ha nem, akkor egyenlő mértékben viselik a felmerült tartozásokat; ha igen, akkor vagyoni hozzájárulásuk arányában vagy a társasági szerződés irányadó rendelkezése szerint osztják el egymás közti viszonyukban a tartozásokat. Az egyesülés *működési költségeit a tagok viselik,* annak tagok közötti megoszlását az egyesülés társasági szerződésében kell rögzíteni.[12]

A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az egyesülést elsősorban *nem pénz- és eszközigényes* tevékenységekre hozzák létre. A tagok gazdálkodása eredményességének előmozdítása céljából alapítottak már egyesülést *a tagvállalatok dolgozóit szolgáló üdültetési, gyógyüdültetési és egészségmegőrző* (nem nyereségorientált) *tevékenységre.*[13] Gazdasági tevékenység összehangolása körében létesítettek egyesülést *a tagok közös kutatás-fejlesztési, közös marketingtevékenységi céllal, valamint piaci információk szervezett áramoltatására* is. A szakmai érdekek képviselete terén a bírói gyakorlat megengedte, hogy *az egyesülés tagjai részére* – de kívülállóknak nem – *jogi képviseletet, szabadalmi ügyvivői tevékenységet ellásson.*[14] Bírói ítélet rendelte jogi formaként az egyesülést márkakereskedők szövetsége számára.[15]

---

[7] 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról (a továbbiakban: Tpvt.), 11. §; PÁZMÁNDI Kinga (2017): A kooperációs társulási forma múltja és jelene – az egyesülés szabályozásának sarokpontjai a Polgári Törvénykönyvben. *Gazdaság és Jog,* 25. évf. 4. sz. 11.

[8] Ptk. 3:369. § (1) bek. b) pont.

[9] PIT-H-GJ-2010-69.: a vagyoni hozzájárulási kötelezettség nem teljesítése az egyesülésbeli tagsági jogviszony megszűnését eredményezi.

[10] Ptk. 3:369. § (2) bek. b) pont.

[11] Ptk. 3:9. § (2) bek., 3:368. § (1) bek.

[12] Ptk. 3:369. § (1) bek. b) pont.

[13] BH1992. 651.

[14] KGD1993. 234.; LB Cgf.II.321/1990.; LB Cgf.II.30.219/19991.; LB Cgf.II.31.570/1991.

[15] BH1997. 311.

Nem lehet egyesülés keretében termékbörzét[16] és legeltetési társulást[17] *működtetni*. A Polgári Törvénykönyv 3.368. § (3) bekezdése értelmében a Ptk. *gazdasági társaságokra irányadó közös szabályai alkalmazandók* az egyesülésre is.[18]

2. Az egyesülés alapítása

E témakörben csak a jogi személy általános és a gazdasági társaságok közös szabályaitól eltérő rendelkezéseket tárgyaljuk. *Az egyesülés társasági szerződésében* – a Ptk. 3:5 §-ában megjelölteken kívül – meg kell határozni az alábbiakat:[19]

a) *A tevékenységi körön belül* a tagok gazdálkodásának előmozdítására, illetve összehangolására irányuló, valamint az ezzel kapcsolatos szakmai érdekképviseleti *feladatokat,*[20] tehát az egyesülés három lehetséges célját és azok megvalósítását szolgáló teendőket elkülönítve kell feltüntetni. A tagok az egyesülés által nyújtott szolgáltatások igénybevételére ellenszolgáltatás nélkül jogosultak, azonban a társasági szerződésben díjazás is kapcsolható az egyesülés tagoknak nyújtott szolgáltatásaihoz. A tagok az egyesülés által más részére végzett szolgáltató és gazdálkodó tevékenység adózott eredményéből részesülnek.[21]

b) Szerepeltetni kell a tevékenységhez igazodóan a szükséges *vagyon* mértékét[22] és szolgáltatásának rendjét,[23] illetve a *működési költség* viselésének tagok közötti megoszlását, az egyes tagokra eső befizetések összegét és az elszámolás módját.[24] Tehát ha az egyesülés végez kiegészítő gazdálkodási tevékenységet, akkor az alapítók állapítják meg a szükséges vagyon mértékét és szolgáltatásának módját, idejét, valamint ők is bocsátják rendelkezésre a jegyzett tőkét. Amennyiben az egyesülés a koordinatív-kooperatív jellegű tevékenységen kívül más tevékenységet nem folytat, akkor induló vagyon nem szükségeltetik (azonban a tagok dönthetnek úgy is, hogy teljesítenek vagyoni hozzájárulást a társaság számára), a működés költségeit a tagok viselik, és ennek mértékét, teljesítését és elszámolását a társasági szerződésben rögzítik.[25]

c) *A tag kilépése esetén* az őt megillető *vagyoni hányad kiadásának feltételeit* is fel kell tüntetni.[26] Az egyesülés legfőbb szerve, a taggyűlés dönt arról, hogy mikor és milyen részletekben adja ki a kilépő tag vagyonhányadát. Minden esetben a kilépés időpontjában fennálló állapot szerint kell elszámolni a kilépő taggal.[27]

---

[16] BH1991. 123.
[17] BH1992. 129.
[18] PIT-H-Gf-2010-17.
[19] BH1993. 629.
[20] Ptk. 3:369. § (1) bek. a) pont.
[21] Ptk. 3:370. § (1) bek.
[22] Ptk. 3:369. § (2) bek. b) pont.
[23] KGD1992. 382.
[24] Ptk. 3:369. § (1) bek. b) pont; GYIT-H-PJ-2014-77.
[25] Ptk. 3:369. § (1) bek. b) pont.
[26] Ptk. 3:369. § (1) bek. c) pont.
[27] Ptk. 3:376. § (1) bek.

d) *Az egyesülés megszűnését követően fennmaradó vagyon felosztásának rendjét* is szerepeltetni kell.[28] Ha az alapítók vagyoni hozzájárulást nem teljesítettek, ezért nem volt induló vagyona az egyesülésnek, akkor a társaság jogutód nélküli megszűnése esetén a tartozások kiegyenlítése után fennmaradó vagyont egyenlő arányban kell felosztani a tagok között. Amennyiben a tagok vagyoni hozzájárulást teljesítettek, ezért volt induló vagyona az egyesülésnek, akkor a társaság jogutód nélküli megszűnésekor a követelések kielégítése után fennmaradó vagyon a tagok között vagyoni hozzájárulásuk arányában osztandó fel, azonban a társasági szerződés ettől eltérő szabályt is megállapíthat.[29]

Az *egyesülés* elnevezést fel kell tüntetni a társaság nevében.[30] A kógens tartalmi elemeken kívül szükség szerint (azaz klaudikálóan kógens előírás, az alapítóknak az idetartozó témaköröket csak akkor kell szabályozniuk, ha az egyesülés profilját ezekbe az irányokba bővíteni kívánják) *rendelkezhet a társasági szerződés*

a) *a kiegészítő gazdálkodási tevékenységről,* amely a koordinatív-kooperatív feladatok teljesítését segítő egyéb szolgáltató és közös gazdálkodási tevékenység;[31]
b) a kiegészítő gazdálkodási tevékenységhez szükséges társasági vagyon mértékéről; a vagyont a tagok bocsátják a társaság rendelkezésére;[32]
c) *a kiegészítő gazdálkodási tevékenység keretében az egyes tagokat megillető szavazati jog mértékéről,* gyakorlásának módjáról; a szavazati jog mértékét a tagok vagyoni hozzájárulásának arányában állapítják meg (ha a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik, például egyenlő arányról); [33]
d) *a kiegészítő gazdálkodási tevékenység* bevételeinek, költségeinek, ráfordításainak elkülönített nyilvántartás alapján megállapított *adózott eredményből való részesedés szabályairól:* ha a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik (egyenlő arányról), vagyoni hozzájárulás arányában történik az adózott eredmény felosztása;[34]
e) *az egyes tagokat terhelő egyéb vagyoni értékű szolgáltatásokról* (mellékszolgáltatás), azok feltételeiről és a mellékszolgáltatás nem vagy nem megfelelő teljesítése esetén fizetendő kötbér mértékéről; a mellékszolgáltatásért a tagokat külön díjazás illeti meg, amennyiben a társasági szerződésben kötelezettséget vállalnak az egyéb vagyoni értékű szolgáltatás teljesítésére.[35]

Egyesülés alapításában a jogalanyok az alábbi előírások figyelembevételével vehetnek, illetve nem vehetnek részt *(társulási tilalmak):*

a) természetes személy csak egy társaságnak lehet korlátlanul felelős tagja;[36]

[28] Ptk. 3:369. § (1) bek. d) pont.
[29] Ptk. 3:377. §.
[30] Ptk. 3:89. § (2) bek.
[31] Ptk. 3:369. § (2) bek. a) pont, 3:368. § (2) bek.
[32] Ptk. 3:369. § (2) bek. b) pont.
[33] Ptk. 3:369. § (2) bek. c) pont, 3:372. § (3) bek.
[34] Ptk. 3:369. § (2) bek. d) pont, 3:370. § (3) bek.
[35] Ptk. 3:369. § (2) bek. e) pont, 3:370. § (2) bek.
[36] Ptk. 3.90. § (1) bek.

b) kiskorú személy nem lehet társaság korlátlanul felelős tagja;[37]
c) közkereseti társaság, betéti társaság és egyéni cég nem lehet társaság korlátlanul felelős tagja;[38]
d) aki eltiltás hatálya alatt áll, nem lehet társaság tagja;[39]
e) polgári jogi társaság és társasház – vagyoni és tulajdoni viszonyaira tekintettel, valamint mert relatív (csonka, korlátozott) jogképességgel rendelkezik – egyesülés tagja nem lehet;[40]
f) egyéni vállalkozó – a felelősségkumuláció okán – nem lehet egyesülés tagja;[41]
g) költségvetési szerv és önkormányzat nem lehet olyan társaság tagja, amelyben felelőssége az általa szolgáltatott vagyoni hozzájárulás mértékét meghaladja (azaz nem lehet korlátlanul felelős tag).[42]

Az egyesülés jogi személyként a társasági szerződésen alapuló bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre:[43] cégként a cégnyilvántartásba történő bejegyzés keletkezteti.[44]

3. Az egyesülés szervezete

Az egyesülés legfőbb szerve a taggyűlés. A taggyűlés kizárólagos (más társasági szervre nem delegálható)[45] hatáskörébe tartoznak az alábbi feladatkörök:

a) *A társaság szervezetének kialakítása:* az egyesülés belső szervezetének, irányítási és ellenőrzési rendjének kialakítása;[46] az igazgató megválasztása, visszahívása és az igazgatóval kapcsolatos munkáltatói jogok gyakorlása;[47] ha működik felügyelőbizottság, annak megválasztása, tagjainak visszahívása és díjazásuk megállapítása;[48] ha működik könyvvizsgáló, annak kijelölése, a megbízás visszavonása és a díjazás megállapítása.[49]
b) *A társaság rendszeres működéséhez tartozó alapvető döntések* az egyesülés Sztv. szerinti beszámolójának elfogadásáról;[50] a kiegészítő gazdálkodási tevékenységből származó adózott eredmény felhasználásáról;[51] olyan szerződés megkötéséről/módosításáról, amelynek értéke a társasági szerződésben meghatározott mértéket

[37] Ptk. 3.90. § (1) bek.
[38] Ptk. 3.90. § (2) bek.
[39] Ptk. 3.90. § (3) bek.; 2006. évi V. törvény (Ctv.) 9/B–9/D. §.
[40] AUER et al. (2011): *i. m.* 28.
[41] AUER et al. (2011): *i. m.* 28.
[42] AUER et al. (2011): *i. m.* 28.
[43] Ptk. 3:4. § (4) bek.
[44] Ctv. 2. §, 24–26. §, 27. § (5) bek.
[45] OSZTOVITS (2015): *i. m.* 1019.; PÁZMÁNDI (2017): *i. m.* 14.
[46] Ptk. 3:372. § (1) bek. a) pont.
[47] Ptk. 3:372. § (1) bek. h) pont.
[48] Ptk. 3:372. § (1) bek. i) pont.
[49] Ptk. 3:372. § (1) bek. j) pont.
[50] Ptk. 3:372. § (1) bek. c) pont.
[51] Ptk. 3:372. § (1) bek. d) pont.

meghaladja;[52] olyan megállapodás megkötéséről/módosításáról, amelyet az egyesülés – a szokásos tevékenységén kívül – a saját tagjával köt.[53]

c) *A tagsági jogviszonyt érintő ügyek:* az egyesüléshez való csatlakozás elfogadása, illetve a csatlakozó tag felelősségkorlátozásának elfogadása;[54] a tag kizárásának kezdeményezése.[55]

d) *A stratégiai jellegű elhatározások* az összehangoló, az érdekképviseleti és a kiegészítő gazdálkodási tevékenység stratégiájáról;[56] a tagok saját gazdálkodásában végrehajtandó feladatról;[57] az egyesülés jogutód nélküli megszűnéséről, átalakulásáról, egyesüléséről és szétválásáról.[58]

e) A társasági szerződés módosítása.[59]

f) Minden egyéb, amit a Gt. és a társasági szerződés a taggyűlés hatáskörébe utal.[60]

A taggyűlés szükség szerint, de évente legalább egyszer ülést tart (az „alapszabály" – helyesen társasági szerződés[61] – ennél ritkább ülésezést előíró rendelkezése semmis).[62] A taggyűlést *az igazgató hívja össze* (erre elektronikus hírközlő eszköz útján is sor kerülhet)[63] a napirend közlésével. Az igazgató gondoskodik ezen kívül az ülés megszervezéséről, lebonyolításáról, jegyzőkönyvezéséről és a határozatok szétosztásáról.[64] A *jegyzőkönyvnek* tartalmaznia kell az ülés helyét, idejét; a jelenlévőket és szavazati joguk mértékét; az ülés történéseit (a fontosabb eseményeket, nyilatkozatokat); az elfogadott határozatokat, az azokra leadott szavazatok számát (a tartózkodókat és a szavazásban részt nem vevőket).[65]

A taggyűlés akkor határozatképes, ha az ülésen a szavazatok legalább ¾ részét képviselő tagok jelen vannak.[66] A taggyűlésen a tagot meghatalmazott is képviselheti közokirat vagy teljes bizonyító erejű magánokirat alapján; nem lehet meghatalmazott az igazgató, a felügyelőbizottság tagja és a könyvvizsgáló.[67]

A taggyűlés ülés tartása nélkül is határozhat.[68] Az igazgató a határozattervezetet határidő kitűzésével (a tervezet kézhezvételétől számított legalább 8 napos intervallumot biztosítva) írásban megküldi a tagoknak, akik szavazatukat írásban adják le („levélszavazás"). A megszabott határidő utolsó napját követő, vagy amennyiben az utolsó szavazat a megszabott határidőn belül érkezik meg, akkor az utolsó szavazat beérkezését követő

[52] Ptk. 3:372. § (1) bek. m) pont.
[53] Ptk. 3:372. § (1) bek. m) pont.
[54] Ptk. 3:372. § (1) bek. g) pont.
[55] Ptk. 3:372. § (1) bek. l) pont.
[56] Ptk. 3:372. § (1) bek. b) pont.
[57] Ptk. 3:372. § (1) bek. e) pont.
[58] Ptk. 3:372. § (1) bek. f) pont.
[59] Ptk. 3:372. § (1) bek. k) pont.
[60] Ptk. 3:372. § (1) bek. n) pont.
[61] PÁZMÁNDI (2014): *i. m.* 408.
[62] Ptk. 3:371. § (2) bek.
[63] Ptk. 3:91. § (2) bek.
[64] Ptk. 3:17. § (1) bek.
[65] AUER et al. (2011): *i. m.* 370.
[66] Ptk. 3:371. § (3) bek.
[67] Ptk. 3:371. § (1) bek.
[68] Ptk. 3:20. § (1) bek.

3 napon belül az igazgató megállapítja a szavazás eredményét, és arról további 3 napon belül tájékoztatja a tagokat.[69]

A tagokat megillető *szavazati jog mértékét* az alábbiak szerint kell megállapítani

a) A koordinatív-kooperatív jellegű egyesülésnél az *1 tag, 1 szavazat* elve érvényesül, azonban többletszavazati jogot is ki lehet kötni a társasági szerződésben, de egyetlen tag sem juthat egyedül szavazattöbbséghez.[70]
b) A kiegészítő gazdálkodási tevékenység körében a szavazati jog mértékét a vagyoni hozzájárulás arányában kell megállapítani.[71]
c) Ha a taggyűlési határozat az egyesülés jogutód nélküli vagy jogutóddal történő megszűnéséről, vagy az egyesüléshez való csatlakozásról, vagy a tag kizárásának kezdeményezéséről, vagy társasági szerződésben megállapított értékhatár feletti szerződés megkötéséről/módosításáról, vagy a társaság és a saját tag között (a szokásos tevékenységen kívül) kötendő/módosítandó megállapodásról szól, akkor vagyoni hozzájárulás teljesítésének hiányában egyenlő mértékű szavazatot kell megállapítani a tagoknak. (Ha azonban volt a tagoknak vagyoni hozzájárulás teljesítési kötelezettségük, akkor a vagyoni hozzájárulások arányában kell megállapítani a szavazati jog mértékét.)[72]

A taggyűlés határozatait főszabály szerint *egyszerű szótöbbséggel hozza. Egyhangú határozathozatal szükséges* az egyesülés tárgyának (a végzett tevékenység) megváltoztatásához; a tagokat megillető szavazati arányok módosításához; a határozathozatal feltételeinek átdolgozásához.[73] Minősített – *legalább ¾-es – szótöbbség kell* az egyesülés jogutód nélküli vagy jogutóddal való megszűnésének elhatározásához; új tag csatlakozásának elfogadásához; tagkizárás kezdeményezéséhez; a társasági szerződés olyan egyéb módosításához, amely az eddig ismertetett egyhangú és minősített szótöbbségű határozathozatalt kívánó ügykörökbe nem tartozik; a tag saját gazdálkodásában végrehajtandó kötelezettség megállapításához (ehhez az érintett tag hozzájárulása is szükséges).[74]

Az egyesülés ügyvezetését és *képviselet*ét a taggyűlés határozatainak keretei között az *igazgató* látja el.[75] Az igazgató gondoskodik a taggyűlések lebonyolításáról és a levélszavazásról is. Nem eredményezi a társasági szerződés semmisségét, ha annak tartalmából az egyesülés igazgatójának feladatai és egyszemélyi felelőssége megállapítható, bár kifejezetten ezeket nem tartalmazza.[76]

Az ügyvezetést *igazgatóság* (testületi ügyvezetés) is elláthatja: e 3 tagú testület felállításáról a társasági szerződésben kell rendelkezni; ilyen esetben az igazgatóság tagjai minősülnek igazgatónak. Az igazgatóra irányadó rendelkezések megfelelően alkalmazandók az igazgatóságra és annak tagjaira.[77] Az igazgatóság testületi jellegű *operatív szerv,* amelyen

[69] Ptk. 3:20. §.
[70] Ptk. 3:372. § (2) bek.
[71] Ptk. 3:372. § (3) bek.
[72] Ptk. 3:372. § (3) bek.
[73] Ptk. 3:372. § (4) bek.
[74] Ptk. 3:372. § (5) bek.; 3:43. § (1) bek.
[75] Ptk. 3:373. § (1) bek.
[76] BH1993. 629. III.
[77] Ptk. 3:373. § (2) bek.

belül a feladat- és jogkörök megoszthatók. Amennyiben az egyes igazgatósági tagokat adott ügy(ek)re/ügycsoport(ok)ra nézve intézkedési joggal ruházzák fel, akkor az intézkedésre jogosult igazgatósági tag azonosítható az igazgatóval.[78]

4. Az egyesülés vagyona

Az egyesülés vagyoni viszonyai eltérően alakulnak attól függően, hogy folytat-e kiegészítő gazdálkodási tevékenységet, vagy sem.

4.1. Kizárólag koordinatív-kooperatív tevékenységet ellátó egyesülés

Ilyen jellegű egyesülésnél a társaság alapítóinak nem kötelezettsége a vagyoni hozzájárulás teljesítése, tehát az egyesülés ebben az esetben *induló tőke nélkül* alapítható. Ha erre sor kerül, akkor *a tagok viselik az egyesülés működési költségeit.* A társasági szerződés pedig rendezi, hogy ezek a költségek hogyan oszlanak meg a tagok között, mennyi lesz az egyes tagokra eső befizetések összege, és milyen módon számolnak el a tagok egymás közötti viszonyukban.[79] Megjegyezzük, hogy az egyesülés alapítói dönthetnek úgy is, hogy a koordinatív-kooperatív feladatokat ellátó társaságnak szükségeltetik vagyon, és ennek megfelelően rendelkeznek a társasági szerződésben. Az egyesülés saját nyereségre nem törekszik, ha azonban mégis profitra tesz szert a társaság, akkor *a nyereség a tagok között egyenlő arányban oszlik meg* a jogi személy működése során.[80] Az egyesülés jogutód nélküli megszűnése esetén a tartozások kiegyenlítése után fennmaradó vagyont egyenlő arányban kell a tagok között felosztani.[81]

4.2. Kiegészítő gazdálkodási tevékenységet is végző egyesülés

Az ilyen jellegű egyesülés létesítéséhez *induló vagyon szükséges,* amelyet a tagok bocsátanak rendelkezésre.[82] Az alapítók a társasági szerződésben szabadon döntik el az induló tőke mértékét, összetételét (az apport és a készpénz arányát), az egyes tagok vagyoni hozzájárulásának mértékét, értékét és szolgáltatásának módját, idejét. Az egyesülés működése alatt a kiegészítő gazdálkodási tevékenység folytatása révén keletkezett *adózott eredmény felosztása a vagyoni hozzájárulások arányában történik a tagok között,* azonban a társasági szerződés ettől eltérően is rendelkezhet.[83] Az egyesülés jogutód nélküli megszűnése esetén a tartozások kiegyenlítése után *fennmaradó vagyont a tagok között, vagyoni hozzá-*

[78] KISFALUDI (2007): *i. m.* 725.
[79] Ptk. 3:369. § (1) bek. b)–d) pontok.
[80] Ptk. 3:368. § (1) bek., 3:370. § (3) bek.
[81] Ptk. 3:377. §.
[82] Ptk. 3:369. § (1) bek. b) pont.
[83] Ptk. 3:370. § (3) bek.

járulásuk arányában kell felosztani, de a társasági szerződés más felosztási szabályokat is meghatározhat.[84]

5. Tagsági jogok, kötelezettségek az egyesülésben

5.1. A tagsági jogviszony keletkezése

Egyesülés tagjává négyféleképpen lehet válni: *alapításkor, csatlakozással, tagsági jog átruházásával* (az egyesülésben lévő vagyoni részesedését a tag nem ruházhatja át),[85] és *a meghalt tag örököse/megszűnt tag jogutódja,* ha folytatni kívánja a tag tevékenységét, a taggyűlés hozzájárulásával taggá válhat.

Csatlakozás[86] *alatt az egyesülésbe való belépést értjük.*[87] Az egyesüléshez csatlakozni a társasági szerződésben foglalt feltételek szerint lehet.[88] A csatlakozás elfogadásáról az egyesülés legfőbb szerve, *a taggyűlés ¾-es szótöbbséggel határoz.*[89] A taggyűlés a határozatában – az egyesülésbe való belépéshez történő hozzájáruláson kívül – megállapítja a csatlakozás időpontját, az ezzel járó kötelezettségek (költségviselés, helytállás a társaság vagyona által nem fedezett tartozásokért) esedékességét, valamint a kiegészítő gazdálkodási tevékenység körében a csatlakozó tag szavazati jogának mértékét.[90] *A csatlakozó tag felel az egyesülésnek a csatlakozása előtt keletkezett tartozásaiért,*[91] azaz a csatlakozó tag jogai *ex nunc* hatályúak (a csatlakozást követően gyakorolhatók), míg helytállása *ex tunc* hatályú lesz (az egyesülésbe való belépése előtt keletkezett, fedezetlen társasági tartozásokért is felel). Azonban a *taggyűlés* csatlakozást elfogadó *határozatában előzetesen mentesítheti* az új tagot az *ex tunc* hatályú felelősség alól (az *ex nunc* hatályú helytállás alól nem lehet mentesíteni). A csatlakozás tényét, időpontját és a felelősség alóli mentesítést (a belépés előtt keletkezett fedezetlen tartozásokért) *be kell jegyezni a cégjegyzékbe,*[92] a mentesítés harmadik személlyel szemben a cégjegyzékbe történt bejegyzéstől kezdődően hatályos.[93]

A tagsági jog átruházása lehet ingyenes, és lehet visszterhes (ellenérték fejében) is. A tagsági jog átruházható másik tagra vagy kívülállóra is. A tagsági jog átruházására a csatlakozás szabályait megfelelően alkalmazni kell (lásd: taggyűlési határozat, felelősség, cégjegyzékbe történő bejegyzés).[94]

---

[84] Ptk. 3:377. §.
[85] BH2005. 29.
[86] LB-H-GJ-2010-130.; 2-H-GJ-2009-518.; FIT-H-GJ-2009-266.; 1-H-GJ-2009-52.
[87] Ptk. 3:374. § (1) bek.
[88] Ptk. 3:374. § (1) bek.
[89] Ptk. 3:372. § (5) bek., 3:374. § (2) bek.
[90] Ptk. 3:374. § (2) bek.
[91] Ptk. 3:374. § (3) bek.
[92] Ptk. 3:374. § (4) bek.
[93] Ptk. 3:374. § (4) bek.
[94] Ptk. 3:375. § (2) bek.

5.2. Tagsági jogok

Az egyesülés tagját megilleti

a) *a szavazati jog:* a koordinatív-kooperatív jellegű egyesülésnél minden tagnak 1 szavazata van. A társasági szerződés egyes tagok javára többletszavazati jogot állapíthat meg, de egyetlen tag sem juthat egyedül szavazattöbbséghez.[95] (Ezzel kapcsolatban lásd még: jelen fejezet 3. pontja.);

b) *a nyereségrészesedés:* kiegészítő gazdálkodási tevékenységet is végző egyesülésben – a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában – vagyoni hozzájárulás arányában történik a tagok között, egyébként a nyereség a tagok között egyenlő arányban oszlik meg[96] (*societas leonina* tilalma: semmis a létesítő okirat azon rendelkezése, amely valamely tagot a nyereségből vagy a veszteség viseléséből teljesen kizár).[97]

c) *az egyesülés által nyújtott szolgáltatások igénybevétele ellenszolgáltatás nélkül:* a társasági szerződés másképp is rendelkezhet: díjfizetéshez is kötheti a szolgáltatások igénybevételét;[98]

d) a tagsági jog átruházásának lehetősége ingyenesen vagy ellenértékért;[99]

e) *a vállalt mellékszolgáltatásért* (egyéb vagyoni értékű szolgáltatás) külön díjazás;[100]

f) a kilépés joga:[101] év végén lehet kilépni az egyesülésből, és az akkor fennálló állapot szerint kell elszámolni a kilépő taggal.[102] Az egyesülésből való kilépés joga alapvető tagsági jog, azonban ezt a tagok közös megállapodással (a társasági szerződésben/szindikátusi szerződésben) – amennyiben az veszélyeztetné az egyesülés céljának megvalósítását – korlátozhatják;[103]

g) a likvidációs hányad: az egyesülés jogutód nélküli megszűnése esetén a tartozások kiegyenlítése után fennmaradó vagyont egyenlő arányban, ha pedig vagyoni hozzájárulást teljesítettek – feltéve, hogy a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik –, a tagok vagyoni hozzájárulása arányában kell felosztani.[104]

5.3. Tagsági kötelezettségek

Az egyesülés tagjai kötelesek

a) *vagyoni hozzájárulás teljesítésére:* koordinatív-kooperatív tevékenységnél akkor, ha vállalnak ilyet a tagok, a kiegészítő gazdálkodási tevékenységet folytató társaságnál pedig mindig terheli a tagokat ez a kötelezettség;[105]

---

[95] Ptk. 3:372. § (2) bek.
[96] Ptk. 3:370. § (3) bek.
[97] Ptk. 3:88. § (2) bek.
[98] Ptk. 3:370. § (1) bek.
[99] Ptk. 3:375. § (1) bek. f) pont.
[100] Ptk. 3:370. § (2) bek.
[101] Ptk. 3:375. § (1) bek. b) pont.
[102] Ptk. 3:375. § (3) bek.; 3:376. § (1) bek.
[103] BH1993. 629.
[104] Ptk. 3:377. §.
[105] Ptk. 3:369. § (1) bek. b) pont, 3:369. § (2) bek. b) pont.

b) *a működési költség viselésére* a koordinatív-kooperatív jellegű egyesülésben és a kiegészítő gazdálkodási tevékenység folytatása esetén, ha a nyereség nem fedezi a költségeket;[106]
c) *mellékszolgáltatás nyújtására,* feltéve, hogy vállalt ilyet a tag a társasági szerződésben;[107]
d) *saját gazdálkodásban végrehajtandó feladat teljesítésére,* ha a taggyűlés hoz ilyen tartalmú határozatot (az egyesülés legfőbb szerve az érintett tag hozzájárulásával – azaz a tagnak „vétójoga" van – megállapítja a tag saját gazdálkodásában elvégzendő teendőit, ez a tag működésébe való beavatkozás); [108]
e) *az egyesülés vagyonát meghaladó tartozásokért helytállni:* korlátlanul és a többi taggal egyetemlegesen.[109] Függetlenül attól, hogy milyen tevékenységet végez az egyesülés, és hogy a tag teljesítette-e vagyoni hozzájárulását, vagy sem, a felelősség mindig *mögöttes* (ha az egyesülés vagyona nem fedezi tartozásait, akkor következik be a tagi helytállás), *korlátlan* (a tag teljes vagyonát terheli) és egyetemleges (bármely tagtól követelheti a hitelező a teljes tartozást, a helytállást. Csatlakozás és tagsági jog átruházása esetén a belépő tag taggyűlési jóváhagyással mentesülhet a tagsági jogi jogviszony létrejötte előtt keletkezett tartozásokért való felelősség alól.[110]

5.4. A tagsági jogviszony megszűnése

A következő esetekben szűnik meg az egyesülés tagjának tagsági jogviszonya: ha a tag a társasági szerződésben meghatározott *vagyoni hozzájárulást felhívás ellenére nem teljesítette;*[111] a tag *kilépésével;* a tag *kizárásával;* a tag *halálával* vagy *jogutód nélküli megszűnésével;* ha annak *fenntartása jogszabályba ütközik;* a tagsági jog átruházásával[112] és a *társaság megszűnésével.*

Az egyesülésből év végén lehet kilépni. Ez alapvető tagsági jog, azonban a létesítő okiratban a társaság meghatározott célját veszélyeztető kilépési jogot az alapítók jogszabálysértés nélkül korlátozhatják határozott időre létesített egyesülésnél.[113] A kilépésre irányuló

[106] Ptk. 3:369. § (1) bek. b) pont.
[107] Ptk. 3:369. § (2) bek. e) pont.
[108] Ptk. 3:372. § (1) bek. e) pont, 3:372. § (6) bek.; Pázmándi Kinga szerint az érintett tag hozzájárulása kétféleképpen történhet: igennel szavaz [bár kétséges, hogy ezt érintettként megteheti-e, mert már a határozatképesség megállapításánál figyelmen kívül kellene hagyni; Ptk. 3:19. § (2) bek.], vagy utólag adja hozzájárulását a meghozott döntéshez. PÁZMÁNDI (2013): *i. m.* 413.
[109] Ptk. 3:368. § (1) bek.
[110] Ptk. 3:374. § (3) bek., 3:375. § (2) bek.
[111] Egyetértve Pázmándi Kingával: a Ptk. 3:375. § (1) bek. a) pontja és a 3:98. § (1) bek. összehangolásából az következik, hogy a vagyoni hozzájárulási kötelezettség teljesítésére vonatkozó felhívástól/felszólítástól számított 15 és 30 nap közötti határidő áll nyitva a pótlólagos vagyoni hozzájárulás teljesítésre. PÁZMÁNDI (2013): *i. m.* 416.
[112] Ptk. 3:375. § (1) bek.
[113] BH1993. 629. I.

szándékot *legalább 3 hónappal az év vége előtt be kell jelenteni a taggyűlésnek.*[114] A kilépő taggal *a kilépés időpontjában fennálló* (azaz év végi) állapot szerint kell elszámolni.[115] A taggyűlés határozza meg, hogy az egyesülés a kilépő tag vagyonhányadát a közbenső mérleg/beszámoló alapján mikor és milyen részletekben adja ki;[116] a vagyonhányad kiadása megtörténhet a kilépéskor, azaz év végén, vagy később, de egyik esetben sem veszélyeztetheti a kilépés az egyesülés további működését. Erre tekintettel kell a kiadás időpontját a társaság Sztv. szerinti beszámolója vagy közbenső mérlege alapján megállapítani úgy, hogy *időtartama ne legyen hosszabb 1 évnél.*[117] Ha a vagyonhányad kiadása nem kilépéskor történik, a kilépett tagot a még ki nem adott vagyonhányad után a nyereségből arányos értékű rész illeti meg (az adózott eredmény felosztása esetén).[118]

A tag halála esetén örökösével, jogutóddal való megszűnés esetén jogutódjával a kilépésre irányadó szabályok megfelelő alkalmazásával kell elszámolni.[119] Ha azonban az örökös jogutód folytatni kívánja a tag tevékenységét, akkor a taggyűlés hozzájárulásával az egyesülés tagjává válhat. Ekkor a tagsági jogot folytató tagot terheli a meghalt tag/jogelőd tagsági viszonyának megszűnése előtt keletkezett tartozásokért való felelősség.[120]

A tagsági jog átruházása esetén a belépő tagra a csatlakozás szabályait kell megfelelően alkalmazni.[121] A kilépő taggal pedig – véleményünk szerint – nem kell elszámolni (függetlenül attól, hogy ingyenes vagy visszterhes volt-e az átruházás, mert ez az egyesülésből kiváló tag döntésén múlik). Visszterhes megállapodás esetén az átruházott tagsági jog ellenértéke felel meg a kiadandó vagyoni hányadnak, és így célszerű is az összegszerűség pontos kialakítása. Ilyenkor a belépő tag (vagy ha másik tagra történt az átruházás, akkor az a tag) az általa fizetett ellenérték fejében jogosulttá válik a kilépő tagot a tagsági jogviszony megszűnéséig megillető arányos részű nyereségre (*ex tunc* hatályú jogosultság).

6. Az egyesülés megszűnése

Az egyesülés megszűnésével kapcsolatban speciális előírásokat nem tartalmaz a Ptk., így az idevágó általános közös rendelkezések (lásd: jogi személy általános szabályai és gazdasági társaságok közös szabályai) a mérvadók. Az egyesülés *jogutód nélküli megszűnése esetén a tartozások kiegyenlítése után fennmaradó vagyont* egyenlő arányban, ha pedig vagyoni hozzájárulást teljesítettek – a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában – a tagok vagyoni hozzájárulása arányában kell felosztani.[122]

---

[114] Ptk. 3:375. § (3) bek.; Pázmándi Kinga felhívja arra a figyelmet, hogy a Ptk. 3:91. §-a értelmében a bejelentés írásban történhet, azonban a feltételek fennállta esetén elektronikus hírközlési eszköz igénybevételével is, továbbá a kilépéshez csak a bejelentés szükségeltetik, a taggyűlési jóváhagyás nem. PÁZMÁNDI (2013): *i. m.* 417.
[115] Ptk. 3:376. § (1) bek.
[116] Ptk. 3:376. § (1) bek.
[117] Ptk. 3:376. § (1) bek.
[118] Ptk. 3:376. § (2) bek.
[119] Ptk. 3:376. § (3) bek.
[120] Ptk. 3:376. § (3) bek.
[121] Ptk. 3.375. § (2) bek.
[122] Ptk. 3:377. §.

7. Az európai gazdasági egyesülés

Az európai gazdasági egyesülés (European Economic Interest Grouping; a továbbiakban: ege) az Európai Unió egyik szupranacionális társasági formája. Az európai gazdasági egyesülést (ege) mint társasági formát a Tanács 2137/85/EGK rendelete intézményesítette; a francia jogban 1967-ben életre hívott kooperációs társasági forma nyújtott mintát az uniós szabályozás számára.[123] Az új társasági forma megalkotását az a körülmény tette szükségessé, hogy az egységes piac megvalósítása és egységének erősítése érdekében indokolttá vált egy olyan jogi keret biztosítása, amely megkönnyíti a gazdasági élet résztvevőinek határokon átnyúló együttműködését, a gazdasági integrációt.[1241] Ezzel összhangban került sor az úgynevezett *jogharmonizációs törvény (2003. évi XLIX. törvény*) meghozatalára, amelynek egyetlen §-a tartalmaz rendelkezéseket az egére vonatkozóan, utalva az uniós rendelet részletes szabályozására. A magyarországi székhelyű európai gazdasági egyesülés jogi személy, amelynek alapítására, szervezetére és működésére a Tanács 2137/85/EGK rendeletét kell alkalmazni a jogharmonizációs törvény 1. §-ának (2)–(5) bekezdéseiben foglalt kiegészítésekkel; irányadó rá a Ptk., a Ctv.,[125] a Sztv.[126] és a Cstv.[127] is.

[123] TÓTH Róbert (2003): Az európai gazdasági egyesülés. *Céghírnök,* 12. sz. 13.; SÁRKÖZY (2013d): *i. m.* 11.

[124] A résztvevők céljai kapcsán lásd még: MISKOLCZI BODNÁR Péter (2008): Európai Gazdasági Egyesülés. In HARSÁNYI Gyöngyi – MISKOLCZI BODNÁR Péter – UJVÁRINÉ ANTAL Edit szerk.: *Társasági jog.* Miskolc, Novotni Kiadó. 328.

[125] 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról.

[126] 2000. évi C. törvény a számvitelről.

[127] 1991. évi IL. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról.

Vákát oldal

IX. fejezet
A szövetkezet

1. A szövetkezet fogalma

Az egyes jogi személyek meghatározott szempontok szerint típusokra,[1] fajtákra oszthatók zárt körű meghatározás szerint, de a kiemelt jogiszemély-típusok felsorolásán túl a hatályos Ptk. az egyes nevesített jogi személy, a szövetkezet ismertető vonásainak megjelölésén keresztül igyekszik fogalmi és rendszertani egységet adó[2] szabályozási keret megteremtésére.[3] Az egyes szövetkezeti fajták, modellek változatos körét is felveti a jogalkotó a tevékenységi körök összefoglaló jellegű megjelölése által, amelynek főbb kategóriái: értékesítés, beszerzés, termelés és szolgáltatás. Természetesen ezek közül egyszerre több tevékenységet is végezhet a szövetkezet.

Az általános fogalommeghatározás szerint[4] a szövetkezet a tagok vagyoni hozzájárulásából álló tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, a tagok gazdasági és társadalmi szükségleteinek kielégítésére irányuló tevékenységet végző jogi személy, amelynél a tag kötelezettsége a szövetkezettel szemben vagyoni hozzájárulás szolgáltatására és az alapszabályban meghatározott személyes közreműködésre terjed ki. A szövetkezet kötelezettségeiért a tag nem köteles helytállni. A szövetkezet tevékenysége értékesítésre, beszerzésre, termelésre és szolgáltatásra irányulhat.

A Ptk. igyekszik harmóniát teremteni azzal, hogy beépíti a III. Könyv IV. Részén belül a XVI. Címébe az általános rendelkezéseket a szövetkezetekről. A jogalkotó ezzel azt a célt kívánja szolgálni, hogy a különböző „típusú", fajtájú, modellű szövetkezetek között létrejöjjön egy logikai összhang, a szövetkezet mint a jogi személy alaptípusa[5] megjelenésével.

---

[1] A szövetkezet nevében fel kell tüntetni a szövetkezet típusát – Ptk. 3:6. §. A szövetkezetekről születtek átfogóbb munkák, amihez lásd még: Bobvos Pál (2016): *Szövetkezeti jog a Polgári Törvénykönyv alapján.* Szeged, SZTE ÁJK; Réti Mária (2013): *Szövetkezeti jog.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó; Nagy Krisztina (2007): *A szövetkezeti társulási forma elméleti alapjai. Jogi ismeretek.* Budapest, Saldo Zrt.

[2] Csatlakozom Petrik Ferenc véleményéhez, miszerint „lényegesebb célja a kodifikációnak, hogy rendszerbe foglalja, általánosítsa a jogi személyek egyes fajtáira vonatkozó – és a gyakorlatban bevált – hatályos rendelkezéseket, megalkotva így a Polgári Törvénykönyvben a jogi személyekre vonatkozó általános részt". Petrik Ferenc (2005): A jogi személyekre vonatkozó általános rendelkezések az új Polgári Törvénykönyvben. *Magyar Jog,* 3. sz. 142.

[3] Ez a szabályozási forma napjainkban újszerűnek tűnhet, de megfelelőségét igazolja az, hogy 1971-ben már Világhy Miklós is kiemelte, nevezetesen: „Egységes szövetkezeti szabályozásunk 1875 óta van, és jelenleg is van a Ptk. 43–67. §-aiban." Világhy Miklós (1971): A Polgári Törvénykönyv felülvizsgálatának elvi kérdései. *Magyar Jog,* 6. sz. 334.

[4] Ptk. 3:325. §.

[5] Bezdán Anikó – Veres József (2010): A nevesített jogi személy belső viszonyai. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica,* 73. Tom. 1–64. Fasc. 158.

A szövetkezetek sajátos jogi minősítése[6] a hatályos szabályozásból eltűnt,[7] azt csak esetlegesen, alapszabályi szinten találhatjuk meg. A szövetkezet jogi személy, így a szövetkezetekre alkalmazni kell a jogi személyekre irányadó közös rendelkezéseket[8] és a szövetkezetekre irányadó speciális törvényi előírásokat[9] is.

A széles körű szövetkezeti szerveződések és azok hatókörei könnyen átlépik az országhatárokat,[10] de a szervezetek tevékenységét és céljait egységesítik a nemzetközileg egységes alapelvek. Az európai társas vállalkozások alapításának indoka abban jelölhető meg, hogy az egyre erősödő versenyben a gazdasági élet szereplői a piaci pozíciójukat meg akarták teremteni, meg akarták őrizni vagy növelni szándékoztak azt.[11] Az alapelveknek abban van különös jelentősége, hogy a szövetkezeteket megkülönböztethessük más gazdasági társaságoktól, elhatárolhassuk a hasonló értékek alapján működő és szerveződő jogi kerettől.[12] A *nemzetközileg elismert alapelvek* a nemzeti szabályozásba való beépülésükkel elősegítik az egységesen működő, azonos szabályozáson alapuló intézményrendszer kialakítását. Tekintettel arra, hogy a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 2002-ben szó szerint be-

---

[6] A jogi minősítés kérdésének részletesebb ismeretéhez lásd: VERES József (2000): A szövetkezet jogi minősítése. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica,* 58. Tom. 1–41. Fasc. 563–573.

[7] Már Bernard Piot megállapította: „Az európai országok többségének a jogalkotása a szövetkezeteket a társaságok közé sorolja." PIOT, Bernard (1990): Az európai szövetkezeti jog rövid vázlata. *Szövetkezés,* 1–2. sz. A kérdés teljességgel elméletivé vált. Az első szövetkezeti szabályozást tartalmazó 1875. évi XXXVII. törvénycikk (kereskedelmi törvény) szerint a szövetkezet kereskedelmi társaság. Ezen az állásponton volt sokkal később Sárközy Tamás is. Lásd: SÁRKÖZY Tamás (1991): A társasági törvény felülvizsgálatáról. *Magyar Jog,* 7. sz. 418. Ezt a társasági formát bírálja Domé Györgyné, miszerint akkoriban nem volt különbség a résztvevők köre, gazdasági, szociális stb. helyzete tekintetében Lásd: DOMÉ Györgyné (1999): A szövetkezetek jogi szabályozásának múltja, jelene és jövője. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica,* Tom. 55. 79.

[8] Ptk. 3:1–3:62. §.

[9] Ptk. 3:325–3:367. §.

[10] Ennek a bizonyítására az ENSZ 1994. december 23-ai, 45/155. számú határozatában megerősítette a *Szövetkezetek helyzete és szerepe az új gazdasági és szociális irányzatok fényében* című vizsgálatának eredményeit. Ennek lényegét ismertette az Országos Szövetkezeti Tanács (OSZT): „Világszerte a szövetkezeti összefogás teremti meg a lehetőségét annak, hogy a kisegzisztenciák is alkotó részesei lehessenek a társadalmi gazdaság egyre nagyobb szellemi és anyagi felkészültséget igénylő fejlődésének. A szövetkezet egy olyan sajátos, a tagok személyes közreműködését, egymás kölcsönös támogatását, önsegélyt, szolidáris összefogással megvalósító demokratikus szervezeti forma, amely a helyi autonómiájára, regionálisan pedig integrált összefogásra támaszkodva képes a piacgazdaság globálissá szélesedő folyamataiban helytállni." Az OSZT közleménye. *Szövetkezés,* 1998/2. 99. Más világszervezet (mint például a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal [ILO]) is foglalkozott a szövetkezetek fejlődésének sajátos kérdéseivel. Lásd: ILO, 193. számú ajánlás „a szövetkezetek fejlesztéséről"; ILO 127. számú ajánlás „a szövetkezeteknek a fejlődő országok társadalmi fejlődésében betöltött szerepéről".

[11] RÉTI Mária (2003): A szövetkezetek és az egyes gazdasági társaságok főbb jellemzői az 1948 előtti magyar jogi szabályozás alapján. In VASS János szerk.: *Tanulmányok Dr. Domé Györgyné egyetemi tanár 70. születésnapjára.* Budapest, Bibliotheca Iuridica. 123.

[12] A szövetkezet jogi önállósulása a társasági jogtól többek közt annak tudható be, hogy míg az rt. esetében a tagok érdeke a közös gazdálkodásból származó vagyoni előnyök minél nagyobb realizálása, addig a szövetkezetek esetében megjelenik az önzetlenség, az altruizmus, az „önsegélyezés", a kölcsönösség és szolidaritás. CSEHI Zoltán (2007): *A civil társadalom szervezeteinek joga Magyarországon.* Budapest, Gondolat Kiadó. 43–44. Lásd ehhez még: CSEHI Zoltán (2006b): Nagy Ferenc (1852–1928) élete és munkássága. In HAMZA Gábor szerk.: *Magyar jogtudósok 3.* Budapest. 126–127.

fogadta a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének (1995)[13] alapelveit, így az Országgyűlés döntést hozott az ajánlás hatására, a manchesteri alapelvek megkerülhetetlenné váltak. A társas vállalkozások közül csak azok tekinthetők valódi szövetkezetnek, amelyek elfogadják a szövetkezeti elveket az alapszabályaik kimunkálásánál, valamint azokat a gazdálkodásuk kialakításánál is érvényre juttatják.

A szövetkezet személyi[14] és[15] tőketársulás[16] is, ahol a tagok elsődlegesen egyenlő szavazattal rendelkeznek, így érvényesül az *egy tag, egy szavazat* elve, de a jogi személy tagsági viszonyainál már az egyes típusok esetében eltérések mutatkozhatnak. E formában sikeresen tud összefonódni a tagsági vagy más egyéb (társadalmi) érdek,[17] valamint a tiszta profitérdek.[18] Kiemelhető a személyegyesítő jelleget hangsúlyozó szabály a Ptk.-ban, hogy a tagokat nem lehet nyilvános felhívás útján toborozni.[19] A tagok társadalmi tevékenységének természetes következménye, hogy a szervezet azonos érdekű, egymást támogató emberek összefogása, valamint az is, hogy a szövetkezetnek nem az egyetlen célja a nyereség elérése. A tagok döntése az, hogy a profit hol és hogyan, milyen formában csapódik le. A kettős jelleg igazolható azzal is, hogy mind a gazdasági szektorban, valamint a szociális szférában is megjelennek napjainkban, valamint a tagok tulajdonosok és közreműködők[20] is egyben. A vezetési struktúra is kettős, a közösségi és egyszemélyi vezetés elemei szintén megjelennek.

---

[13] A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége mint a világ legnagyobb nem kormányközi nemzetközi szervezete 1895-ben alakult, majd a megalakulását követően kongresszusain folyamatosan deklarálta az általa fakultatív vagy kötelező jellegűnek ítélt alapelveket. Az 1995. szeptember 22-én Manchesterben elfogadott alapelvek: önkéntesség, nyitott tagság, demokratikus tagi ellenőrzés, tagok gazdasági részvétele, autonómia és függetlenség, oktatás, képzés támogatás elve, szövetkezetek közötti együttműködés, közösségi felelősség elve. CSÁK Csilla (2000): Szövetkezeti alapelvek az SZNSZ kongresszusának megfogalmazásában és tükröződésük a magyar szövetkezeti mozgalomban. *Gazdaság és Jog*, 11. sz. 24–27.

[14] Ptk. 3:326. § (4) bek.

[15] A legfontosabb szó az „és", amely az egybekötött részek összehangolását fejezi ki.

[16] 2007. évi CXL. törvény a tőkeegyesítő társaságok határon átnyúló egyesüléséről 1. § (2) bek. a) pont.

[17] A szövetkezet abban különbözik az egyéb kereskedelmi szervezetektől, hogy fő célkitűzése a tagok szolgálata, amellett a helyi közösség egészének is előnyöket nyújt. Megjelent az Országos Szövetkezeti Tanács (OSZT) közlésében. *Számadás,* 1998. június, 25. sz. 15.

[18] Pontosan ezt a kettős jelleget és a személyegyesítő jelleg dominanciáját érzékelteti Sárközy Tamás a következő megállapításával: „A szervezet és vagyon a személyegyesülésszerű jogi személyeknél mégiscsak a tagoké." SÁRKÖZY Tamás (2001b): Jogképesség, illetve jogalanyiság az emberközösségek-csoportok-szervezetek körében. *Jogtudományi Közlöny,* 56. évf. 1. sz. 1–10.

[19] Ptk. 3:326. § (4) bek.

[20] Nagy Ferenc *A szövetkezetek alapelve* című akadémiai székfoglaló értekezésében a szövetkezet lényegét, más társas vállalkozásoktól való különbözőségét abban látja, hogy „[s]zabály szerint és elvileg maguk a tagok azok, akiknek közvetlen szolgálatában a szövetkezet áll. Ebben fekszik a szövetkezet tulajdonképpeni súlypontja, ez a főcritérium, mely a szövetkezetet minden más társasági alakzattól megkülönbözteti." NAGY Ferenc (1906): *A szövetkezetek alapelve.* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. 360.

2. A szövetkezet alapítása

Szövetkezetet legalább 7 személy egybehangzó akaratnyilvánításával[21] hozhat létre, sajátos arányossági követelményeknek megfelelve. Fontos, hogy a tagok körében

a) a nem természetes személyek száma nem haladhatja meg a taglétszám 20%-át,
b) a nem természetes személyek összes részesedése a tőke harmadának megfelelő mértékben korlátozott,
c) a befektető tagok aránya nem haladhatja meg a tagok 20%-át,
d) a tagok többsége személyes közreműködésre kötelezett, (a tagok egynegyed arányában maximalizált azok száma, akik nem vállalnak személyes közreműködést – igazodva a nem természetes személyek arányához),
e) a személyes közreműködés a szövetkezet sikeres gazdálkodása esetén a nyereség fele részben a tagok között felosztható, ami azt jelenti, hogy a vagyoni betétekre csak a nyereség másik fele jut,
f) fokozottan érvényesül a nyitott tagság és a változó tőke elve, így a szövetkezetbe belépő valamely jogügylet[22] kapcsán kerülhet be a szövetkezet tagjai közé.

Az alapszabálynak tartalmaznia kell a jogi személyre vonatkozó kötelező elemeket[23] és a szövetkezetre előírt sajátos követelményeket[24] (felsorolásban: a tag kötelező vagyoni hozzájárulásának mértékét; a tag személyes közreműködésének lehetséges módjait; a szövetkezet és a tag gazdasági együttműködésének meghatározását, a közösségi alapra vonatkozó szabályokat, a természetes személy tagok, valamint hozzátartozók számára nyújtandó szolgáltatások formáit, odaítélésük feltételeit, az eljárási rendet; a szövetkezet szerveit, hatáskörét; a tagokra vonatkozó kizáró és összeférhetetlenségi okokat). Az alapszabályra igaz az az általános szabály, hogy alapvetően eltérhet a Ptk. rendelkezéseitől.[25]

Alapszabály csak írásban, minősített okiratba foglalással köthető, és azt minden tagnak alá kell írnia.[26] A szövetkezet alapítását az alapszabály elfogadásától, ügyvédi vagy jogtanácsosi ellenjegyzésétől számított 30 napon belül[27] a cég képviselője útján a cégformának megfelelő, a jogi képviselő által aláírt elektronikus nyomtatványon kell – e törvényben meghatározott módon és a mellékletekkel együtt – előterjeszteni[28] a szövetkezet székhelye szerint nyilvántartást vezető cégbíróságnak. A szövetkezet jogi személyként az alapszabályon alapuló bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre.[29] Cégként a cégnyilvántartásba történő bejegyzése keletkezteti.[30]

---

[21] Ptk. 3:331. § (1) bek.
[22] Tagcsere a részesedés egy minimális vagyoni hozzájáruláson felüli részének átruházásával (például adásvétel, csere, ajándékozás). Ptk. 3:354. §.
[23] Ptk. 3:5–3. §, 3:9. § (1) bek., 3:325. §, 3:327. § (1)–(2) bek., 3:332. § (2) bek., 3:345. §.
[24] Ptk. 3:331. § (4) bek.
[25] Ptk. 3:4. §.
[26] Ptk. 3:331. § (3) bek.
[27] 2006. évi V. törvény 34. §.
[28] 2006. évi V. törvény 35. §.
[29] Ptk. 3:4. § (4) bek.
[30] Ctv. 2. §, 24–26. §.

3. A szövetkezet szervezete

3.1. Közgyűlés

A szövetkezet legfőbb szerve a tagok összességéből álló közgyűlés.[31] A közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik

a) az alapszabály módosítása;
b) a vezető tisztségviselőknek, valamint a felügyelőbizottság tagjainak megválasztása, visszahívása, díjazásának megállapítása;
c) a könyvvizsgáló megválasztása, visszahívása, díjazásának megállapítása;
d) a szövetkezeti vagyon egy részének közösségi alappá történő minősítése, valamint a közösségi alap felhasználásának főbb elveiről szóló döntés meghozatala;
e) a beszámoló elfogadása és az adózott eredmény felhasználásáról szóló döntés meghozatala;
f) a szövetkezet egyesüléséről, szétválásáról, gazdasági társasággá történő átalakulásáról, valamint jogutód nélküli megszűnéséről szóló döntés meghozatala;
g) a csődeljárás iránti kérelem benyújtásáról, valamint csődegyezség jóváhagyásáról szóló döntés meghozatala;
h) a szövetkezet felszámolásának kezdeményezéséről, valamint a felszámolási eljárás során kötött egyezség jóváhagyásáról szóló döntés meghozatala;
i) a pótbefizetés elrendelése.[32]

E hatáskörök felsorolása *diszpozitív hatásköri megjelöléseket* tartalmaz, mivel a tagok az alapszabály elfogadásakor élhetnek erre nézve a rendelkezés jogával. Így ez fogja a szövetkezet egész működését meghatározni a jövőben. A közgyűlés a kizárólagos hatáskörét képező kérdésekben évente[33] határozatot hoz, ennél ritkább ülésezést előíró rendelkezés semmis. A közgyűlés ülését a vezető tisztségviselő (igazgatóság)[34] hívja össze meghívó[35] küldésével, napirend közlésével vagy közzétételével, illetve elektronikus hírközlő eszköz útján.[36]

Az ügyvezetés köteles gondoskodni arról, hogy a közgyűlésről jegyzőkönyv készüljön. A jegyzőkönyv tartalmazza a közgyűlés helyét és idejét, a jelenlévőket, továbbá a közgyűlésen lezajlott fontosabb eseményeket, nyilatkozatokat és a határozatokat, valamint az azokra leadott szavazatok és ellenszavazatok számát, a szavazástól tartózkodókat vagy az abban részt nem vevőket.[37]

---

[31] Ptk. 3:335. § (1) bek. A közgyűlés helyett az alapszabály rendelkezései szerint küldöttgyűlés is működhet, amely a küldöttek összességéből áll. Ptk. 3:16. § (1) bek.

[32] Ptk. 3:335. § (2) bek.

[33] Ptk. 3:336. § (1) bek.

[34] Ptk. 3:344. § (4) bek.

[35] Tartalmi elemeit a Ptk. 3:17. § (2) bek. tartalmazza: az alapszabály rendelkezik arról, hogy a meghívó kézbesítésének átvétele és a közgyűlés napja között mennyi minimális időtartalomnak kell eltelnie. Az időnek elegendőnek kell lenni arra, hogy a tagok a közgyűlés napirendi pontjaira felkészülhessenek, álláspontjukat kialakíthassák.

[36] Ptk. 3:17. § (1) bek.

[37] Ptk. 3:340. § (1) bek.

A közgyűlés akkor határozatképes, ha az azon leadható szavazatot képviselő szavazásra jogosultaknak több, mint a fele jelen van. A határozatképességet minden határozatnál vizsgálni kell. A határozatokat a közgyűlés főszabály szerint egyszerű szótöbbséggel hozza, ettől eltérni csak a szigorúbb elfogadási feltételek megállapításával lehet. Minősített szótöbbség, az összes tag ⅔-ának a szavazata szükséges a szövetkezet egyesülésének, szétválásának, gazdasági társasággá történő átalakulásának és jogutód nélküli megszűnésének elhatározásához.[38] Az alapszabály módosításához a jelenlévők legalább kétharmadának és valamennyi tag felének a szavazata szükséges.[39]

Az alapszabály rendelkezhet arról, hogy ha a tagok száma, a tagok lakóhelyének, munkahelyének szétszórtsága vagy más különleges szempont ezt indokolja, a közgyűlés részközgyűlések formájában is megtartható. A részközgyűlésre a törvényben foglalt eltérésekkel a közgyűlésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.[40]

3.2. A szövetkezet ügyvezetése és képviselete

A szövetkezet ügyvezetését és képviseletét a közgyűlés határozatainak keretében a (legalább háromtagú) igazgatóság[41] látja el. Ha a szövetkezetben az igazgatóság működése nem kötelező, a közgyűlés igazgató elnököt[42] választ. Az igazgatóság testületi szerv,[43] igazgatósági tagság csak személyesen gyakorolható. A feladatai sokrétűek: egybefoglalják a képviselet, munkáltatói jogok gyakorlásának kérdését, a változások bejegyzésével kapcsolatos feladatokat, a szerződések megkötését, a szövetkezet működésével, átalakulásával kapcsolatos feladatokat is.

3.3. Egyéb szervek

A *felügyelő bizottság* háromtagú, létrehozása kötelező. Semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely háromnál kevesebb tagú felügyelőbizottság létrehozását teszi lehetővé.[44] Megbízatása főszabály szerint öt évre szól. Évente egyszer beszámol a közgyűlésnek, ügyrendjét maga állapítja meg.[45]

A *könyvvizsgáló* feladata az, hogy a könyvvizsgálatot szabályszerűen elvégezze, és ennek alapján független könyvvizsgálói jelentésben foglaljon állást arról, hogy a szövetkezet beszámolója megfelel-e a jogszabályoknak, és megbízható, valós képet ad-e a szövetkezet vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről, működésének gazdasági eredményeiről.[46] Ez a szövetkezet külső ellenőrző szerve. Azoknál a szövetkezeteknél, ahol nem kötelező

[38] Ptk. 3:338. § (3) bek.
[39] Ptk. 3:338. § (2) bek.
[40] Ptk. 3:341. § (4) bek.
[41] Ptk. 3:343. § (1) bek.
[42] Ptk. 3:345. §.
[43] Ptk. 3:344. § (1) bek.
[44] Ptk. 3:349. § (1) bek.
[45] Ptk. 3:350. § (3)–(4) bek.
[46] Ptk. 3: 351. § (1) bek.

a létrehozása, a tagok döntenek arról, hogy létesítenek-e ilyen szervet a szövetkezetnél. Ha a tagok e szerv alakítása mellett döntenek, akkor azt az alapszabályban kell elhatározniuk. Nem lehet a szövetkezet könyvvizsgálója a szövetkezet tagja, vezető tisztségviselője, felügyelőbizottsági tagja és e személyek hozzátartozója. Nem lehet a szövetkezet könyvvizsgálója a szövetkezet munkavállalója e jogviszonya fennállása idején és annak megszűnése után három évig.[47]

4. A szövetkezet vagyona

A szövetkezet vagyonát a tagok az alapítás során bocsátják rendelkezésre. A tagok szabad döntése az induló vagyon meghatározása. Vagyoni hozzájárulás teljesítésére minden tag köteles. Minden tag köteles a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig a pénzbeli vagyoni hozzájárulásának legalább 30%-át, valamint a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásának egészét szolgáltatni. A szövetkezet működésében személyes közreműködést nem vállaló tag a vagyoni hozzájárulásának egészét köteles a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig szolgáltatni.[48] A szövetkezet vagyona a saját tőkéje, amely magában foglalja a jegyzett tőkét,[49] a jegyzett, de be nem fizetett tőkét,[50] a tőketartalékot,[51] az eredménytartalékot,[52] a lekötött tartalékot (ezen belül a közösségi alapot),[53] az értékelési tartalékot,[54] valamint a tárgyév mérleg szerinti eredményét.[55] A közösségi alap fel nem osztható vagyonnak minősül. A cél ezzel az, hogy támogassák azokat a hosszú távú célokat, amelyekre nézve a szövetkezet létrejött, valamint támogatja a kölcsönös segítségnyújtás lehetőségét. A szövetkezet kulturális, szociális, oktatási feladatainak megvalósulását elkülönített részben biztosítja. A tárgyév mérleg szerinti beszámolójának elfogadásáról döntő közgyűlés hozhat arra nézve határozatot, hogy a fel nem osztható vagyont hány százalékának erejéig lehet az adott évben kinek a részére, milyen mértékben teljesíteni. A szövetkezet *vagyonát annak a változó jellege határozza meg,* azaz a szövetkezet működése során az induláskori vagyon változik. A működés során a gazdálkodás eredménye befolyásolja a vagyon nagyságát, az nőhet, de csökkenhet is. A szövetkezet alapításakor határozzák meg az alapító tagok azt, hogy a szövetkezetnek működése érdekében milyen nagyságú induló vagyonra van szüksége.

---

[47] Ptk. 3: 351. § (3) bek.

[48] Ptk. 3:332. § (2) bek.

[49] A szövetkezeti tagok által az alapításkor jegyzett vagyoni hozzájárulások együttes összege.

[50] Amennyiben a szövetkezetbe belépő tagok a vagyont az alapításkor nem fizetik be, akkor arra vállalnak kötelezettséget, hogy az alapszabályban meghatározott módon és mértékben, valamint időintervallumon belül azt a szövetkezet rendelkezésére bocsátják.

[51] Valamennyi szövetkezet esetében a tőketartaléknak része a fel nem osztható vagyon, de lehetnek ennek szabadon felhasználható elemei is (például pénzeszközök a növekedésből eredően, vagy a tőkeemelés esetén ide is helyezhetnek vagyoni eszközöket a tagok).

[52] Ez az előző évek vállalkozási tevékenységéből eredően a mérleg szerinti eredményének módosított, halmozott eszközei, eredménye. Ennek a terhére kötelezettség nem vállalható.

[53] A közgyűlés által a tagoknak és a hozzátartozóknak nyújtott juttatások fedezése céljából közösségi alapba helyezett szövetkezeti vagyon nem osztható fel a tagok között [Ptk. 3:334. § (1) bek.] A hitelezők kielégítése után fennmaradó fel nem osztható vagyont az alapszabály rendelkezése szerinti szerv részére kell átadni [Ptk. 3:334. § (2) bek.].

[54] Az Sztv. szerint a piaci értékelés alapján létrejött értékhelyesbítésnek az összege.

[55] Az adott évben a tagoknak a ténylegesen realizált adózott eredményből visszamaradó vagyonrésze.

5. Tagsági jogok, kötelezettségek a szövetkezetben

5.1. A tagsági jogviszony keletkezése

A szövetkezeti tagsági jogviszony a szövetkezet alapításakor vagy kérelem alapján, tagfelvétellel keletkezik.[56] A szövetkezet cégbírósági bejegyzése jogkeletkeztető hatású, így a tagsági viszony is a bejegyzéssel jön létre. Amennyiben a tag később lép be a szövetkezetbe, akkor a nyitott tagság elvének megfelelően igaz, hogy a szövetkezetbe bárki beléphet kérelmével, amelyben maga arra tesz nyilatkozatot, hogy a szövetkezet tagja kíván lenni. A tagfelvételi kérelemben a tagságra jelentkező személynek nyilatkoznia kell a szövetkezet alapszabályában foglaltak elfogadásáról és a vállalt vagyoni hozzájárulásról. Személyes közreműködés vállalása[57] esetén a tagfelvételi kérelemben annak tartalmát is meg kell határozni.[58] A nyitott tagság elve azonban nem jelenti azt, hogy a szövetkezetnek az adott tagot fel is kell vennie. Ennek a korlátja a diszkrimináció tilalma. A szövetkezet alapvető jellemzője, hogy a tagokat a szövetkezet működése, irányítása és ellenőrzése során – vagyoni hozzájárulásuk mértékétől függetlenül – azonos jogok illeti meg.[59]

A tagok felvételéről az alapszabályban megjelölt szerv (közgyűlés, igazgatóság, küldöttgyűlés) hoz határozatot a legközelebbi ülésén. Különös figyelemmel kell lenni a tagok felvételénél a jelen fejezet 2. pontjában megjelölt arányossági kritériumokra. A tag a belépésével vagyoni hozzájárulás megfizetésére köteles. Ez alól kivételt képez az alábbi eset: amennyiben más tag a szövetkezeti részesedését vagy annak egy hányadát rá átruházza.[60] Amennyiben a tag a pénzbeli hozzájárulása teljesítésével késedelembe esik, akkor nem gyakorolhatja szavazati jogát a következő esedékes közgyűlésen.[61]

5.2. A tagsági jogok

A szövetkezet működésének irányítása és ellenőrzése során a tagokat az általuk szolgáltatott vagyoni hozzájárulás mértékére tekintet nélkül *azonos jogok illetik meg.*[62]A közgyűlésen a tagokat megilleti a *részvétel joga,*[63] így megfelelően értesülhetnek a szervezetet érintő kérdésekről, a gazdálkodás eredményeit is megismerhetik, így *részt vállalhatnak* a szövetkezet tevékenységében, *tisztséget viselhetnek.* A közgyűlésen a tagok a napirendre kerülő ügyekben *szavazni jogosultak,* feltéve, hogy gyakorolhatják is a szavazati jogukat.[64]

---

[56] Ptk. 3:354. § (1) bek.

[57] A szövetkezeti tag kötelezettsége kettős, és a részvényes kötelezettségéhez képest többlettartalommal rendelkezik. A szövetkezeti tag a vagyoni betét rendelkezésre bocsátásán túl a tagsági viszony létrehozása érdekében személyes közreműködésre is köteles. RÉTI (2003): *i. m.* 128.

[58] Ptk. 3:354. § (2) bek.

[59] SÁRKÖZY Tamás (2013e): *Vállalati jog. Oktatási segédanyag.* Budapest, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Üzleti Tudományok Intézet. 77.

[60] Ptk. 3:354. § (4) bek.

[61] Ptk. 3:337. § (2) bek.

[62] Ptk. 3:356. §.

[63] A közgyűlésre minden tagot meg kell hívni, az is részt vehet, aki a szavazati jogát nem gyakorolhatja.

[64] Nem gyakorolhatja a szavazati jogát, aki nem rendelkezik a részvételhez szükséges szabályos meghatalmazással, vagy nem teljesítette az esedékes vagyoni hozzájárulását.

A tag jogosult a közgyűlés napirendjére felvett ügyekkel összefüggésben *indítványt tenni* és az ügyekről szavazni. A közgyűlésen a vagyoni hozzájárulások arányától függetlenül *minden tagnak egy szavazata van.*[65] A tagok kérhetik a bíróságtól a *közgyűlési vagy más szerv által hozott határozatok felülvizsgálatát*[66] vagy hatályon kívül helyezését, ha a határozat jogszabálysértő, vagy alapszabályba ütközik. Ennek a jogvesztő határidejét a törvény a határozat meghozatalától számított egyéves határidőig jelöli meg.[67]

A *tagnak joga van a részesedéshez* is, amely akkor jár, ha a feltételei fennállnak, azaz van eredmény, amely felosztható, valamint annak a felosztásáról döntenek a tagok. Ha a tagok a nyereség felosztásáról döntenek, akkor legfeljebb a felét a *vagyoni hozzájárulás arányában,* legalább a felét pedig a *személyes közreműködés arányában* kell felosztani. Semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely a nyereség személyes közreműködés arányában felosztandó részét a nyereség felénél kisebb mértékben határozza meg.[68]

A vagyoni jogok körében fontos a tagok *saját tőkéhez való jogát* kiemelni, ami azt jelenti, hogy amennyiben a tag kilépne a szövetkezetből, akkor az új szabályok alapján a vagyonból olyan összeg illeti meg, amelyre a szövetkezet jogutód nélküli megszűnése esetén lenne jogosult. A tagsági jogviszony megszűnése esetén a tagot vagy jogutódját a vagyoni hozzájárulásának értéke, valamint a tagsági jogviszony időtartama alatt keletkezett, a vagyoni hozzájárulásra jutó saját tőke – lekötött tartalékkal csökkentett – összege illeti meg abban az esetben, ha azt a veszteség fedezésére nem használták fel. Az összeget a tagsági jogviszony megszűnését követő 3 hónapon belül kell kiadni; a 3 hónapnál hosszabb időtartamot előíró alapszabályi rendelkezés a nyolc évet meghaladó részében semmis.[69]

A szövetkezet sajátossága a közösségi alap létrehozása, amelyet a tagok az adózás utáni eredménynek a közgyűlés által meghatározott mértéke szerint különítenek el. Ez a vagyonrész adja a fedezetét a szövetkezet által a tagok számára *adható juttatásoknak, támogatásoknak.*

A Ptk. egyik új rendelkezése, hogy a társasági jog *kisebbségvédelmi szabályait* – mint például rendkívüli közgyűlés összehívása, egyedi könyvvizsgálat, illetve igényérvényesítés kezdeményezése – megtalálhatjuk a szövetkezetek esetében is. A *kisebbségi jogok* megszerzésének alsó határa a szavazati jogok 5%-a, és e körben semmis az az alapszabályi rendelkezés, amely csökkenti a kisebbségi jogokat.

5.3. A tagsági kötelezettségek

A tagok kötelezettsége a szövetkezet alapításakor *a vagyoni hozzájárulás rendelkezésre bocsátása.* Amennyiben a szövetkezet működése veszteséges, akkor a közgyűlés által elrendelhető *a pótbefizetés teljesítése,* amely minden tagra egyaránt szolgáltatási kötelezettséget ró. A szövetkezet az alapszabályában dönthet arról, hogy gazdálkodással összefüggő kötelezettséget (például értékesítési szerződés szövetkezettel való megkötése, működési költség hozzájárulásának fizetése, saját gazdálkodásban feladat teljesítésének kötelezettsége)

[65] Ptk. 3:337. § (1) bek.
[66] Ptk. 3:35. §.
[67] Lásd ehhez: 1526/2006. számú gazdasági elvi határozat.
[68] Ptk. 3:356. § (2) bek.
[69] Ptk. 3:361. § (1) bek.

ír elő a tagok számára. A tagok kötelezettsége a szövetkezettel szemben az alapszabályban meghatározott *személyes közreműködés* teljesítése.[70]

5.4. A tagsági jogviszony megszűnése

A tagsági jogviszony megszűnik, ha

a) a tag a szövetkezetből kilép (a felmondási idő elteltével);
b) a tag a vagyoni hozzájárulását vagy pótbefizetési kötelezettségét – az alapszabályban, illetve közgyűlési határozatban meghatározott időpontig – nem teljesítette;[71]
c) a tag meghal vagy megszűnik;
d) a bíróság a tagot kizárja;[72]
e) a szövetkezet átalakulással, egyesüléssel, szétválással vagy jogutód nélkül megszűnik.[73]

6. A szövetkezet megszűnése

A szövetkezetek megszűnésével kapcsolatosan egyetlen speciális előírást tartalmaz a Ptk., miszerint ha tagjainak száma 7 fő alá csökken, és az ettől számított 6 hónapos jogvesztő határidőn belül nem jelentenek be megfelelő számú új tagot a nyilvántartó bíróságnál.[74] Egyebekben igazak a jogi személy megszűnésére irányadó általános szabályok.

7. Egyes sajátos szövetkezeti formák ismérvei[75]

A magyar szövetkezetek változatos rendszere a gazdasági és társadalmi viszonyok széles körét fogja át. A fejlődésük az 1875. évi kereskedelmi törvény megjelenésétől[76] egészen napjainkig nem lezárt, a kodifikáció igyekszik azokat a szabályokat kiemelni, amelyek nagyobb részben meghatározzák az egyes szövetkezeti formák működését. Több szem-

[70] Ptk. 3:325. § (1) bek.

[71] Semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely a vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztása esetére az itt megfogalmazottnál kedvezőbb/enyhébb feltételeket ír elő (Ptk. 3:333. §).

[72] A szövetkezet tagja a szövetkezetből bírósági ítélettel kizárható. Indoka: a szövetkezetben való maradása a szövetkezet céljainak elérését nagymértékben veszélyeztetné. A tag kizárása iránti kereset megindításához a közgyűlés az összes tag legalább kétharmados szótöbbségével meghozott határozata szükséges. Az érintett tag ebben a kérdésben nem szavazhat [Ptk. 3:360. § (1)–(2) bek].

[73] Ptk. 3:358. §.

[74] Ptk. 3:367. §.

[75] Megállapította a 2013. évi CCLII. törvény 181. § (1) bek.

[76] Jól igazolja ezt a megállapítást az 1929-ben megjelent *Kereskedelmi jog* című tankönyv, amely azt írta: „A Kt. felsorol szövetkezeteket, de a felsorolás nem kimerítő (taxatív), hanem csak exemplificativ, és pedig vannak: előlegezési és hitelegyletek; nyersanyag közös beszerzésére alakult egyletek; közös raktár tartására alakult, vagyis raktáregyletek; közös termelésre alakult egyletek; fogyasztási szövetkezetek; lakásépítő társaságok; kölcsönös biztosító társaságok.” KATONA Artúr (1929): *Kereskedelmi jog.* Budapest. 155.

pont alapján lehetséges a csoportosításuk,[77] de jelen esetben a szövetkezetről szóló 2006. évi X. törvény (a továbbiakban: Szövtv.) rendelkezéseiben kiemelten felsorolt szövetkezeti formáknak bemutatására szorítkozunk, majd röviden ismertetjük a külön törvényekben szabályozott típusokat.

7.1. Az iskolaszövetkezet

Az iskolaszövetkezet a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény szerinti középfokú iskolával, kollégiummal, alapfokú művészeti iskolával (a továbbiakban együtt: nevelési-oktatási intézmény) tanulói jogviszonyban álló tanulók, továbbá a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvényben meghatározott felsőoktatási intézménynyel hallgatói jogviszonyban álló hallgatók számára lehetőséget biztosít a munkavégzési feltételek megteremtésére, valamint gyakorlati képzésük elősegítésére.[78] Nevében kell viselnie az *iskolaszövetkezet* elnevezést. Tagjai természetes (90%-a olyan természetes személy, aki nevelési-oktatási intézménnyel tanulói vagy felsőoktatási intézménnyel hallgatói jogviszonyban áll)[79] és jogi személyek lehetnek. Az iskolaszövetkezet alapításában és működésében nevelési-oktatási intézménynek vagy felsőoktatási intézménynek tagként részt kell vennie. Alapszabálya érvényességéhez az intézmény fenntartójának jóváhagyása szükséges. A tanulók tagsági viszonya megszűnik a tanulói/hallgatói jogviszony megszűnésével. Az iskolaszövetkezet által nyújtott szolgáltatásokért szolgáltatási díjat kell fizetni. Az iskolaszövetkezet az éves nettó árbevételének legalább 85%-át a tagok között személyes közreműködésük arányában osztja fel.[80]

7.2. A szociális szövetkezet[81]

A szociális szövetkezet célja a hátrányos helyzetben lévő tagjai számára a munkafeltételek teremtése, valamint szociális helyzetük javításának egyéb módon történő elősegítése.[82]

2006. július 1. napja óta alapítható ez a nonprofit jellegű szövetkezet, aminek az alapításához minimum 7 tag szükséges, a tagok részjegyjegyzési kötelezettségével.[83] E formának nevében kell viselnie a *szociális szövetkezet* elnevezést. A szociális szövetkezetnek

---

[77] A szövetkezetelmélet és a szövetkezeti jog egyik alapkérdése a szövetkezetek rendszerezése, a szövetkezetek tipizálása. Lásd ehhez: Nagy László (1972): Szövetkezeti típus, ágazat és forma. *Jogtudományi Közlöny,* 27. évf. 10. sz. 491–499. A napjainkban működő szövetkezetek csoportosításának egyik lehetséges módozatát (típus-ágazat; horizontális-vertikális; elsődleges, másodlagos, harmadlagos) mutatja be Csák Csilla. Csák Csilla szerk. (2008): *Agrárjog. A Közös Agrárpolitika megvalósulása Magyarországon.* Miskolc, Novotni Kiadó. 206.

[78] Szövtv. 7. §.

[79] Szövtv. 8. § (4) bek. A módosításnak az iskolaszövetkezetek 2017. november 1-jéig kötelesek eleget tenni.

[80] Szövtv. 13/A. §.

[81] A 2016. évi CXLV. törvény 34–39. §-aiban írt változásokat a Szövtv. 14–19. §-aiba és a 108/B. §-ába inkorporálták. Az ennek megfelelő változásokat a szociális szövetkezetek cégnyilvántartásában 2018. január 1-jéig kell átvezetni.

[82] Szövtv. 14. §.

[83] Kecskés László (2007): *Polgári jog. A személyek joga.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 224.

a természetes személy tagjain kívül legalább egy helyi önkormányzat vagy nemzetiségi önkormányzat, illetve ezek jogi személyiségű társulása (a továbbiakban együtt: önkormányzat) vagy jogszabályban meghatározott karitatív tevékenységet ellátó, közhasznú jogállású szervezet tagjának kell lennie. Szociális szövetkezetnek – az önkormányzat, továbbá karitatív tevékenységet ellátó közhasznú jogállású szervezet tag kivételével – nem lehet személyes közreműködést nem vállaló tagja. A szociális szövetkezet esetében a nem természetes személynek minősülő tagok száma nem haladhatja meg a taglétszám 25%-át.[84] A szociális szövetkezetek esetében a személyes közreműködés sajátos formája a közös termelésben való, a tagsági jogviszonyon alapuló közvetlen közreműködés (tagi munkavégzés). A tagi munkavégzés önálló, más munkavégzésre irányuló jogviszonyt szabályozó törvény hatálya alá nem tartozó jogviszony, amelyben az elvégzett munka ellentételezése a tagi munkavégzés arányában részben vagy egészben a tagok által közösen megtermelt javak természetben történő átadásával is megvalósulhat.[85]

Tagi munkavégzésre irányuló jogviszonyt az létesíthet és tarthat fenn:

a) akit az állami foglalkoztatási szerv a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló törvény szerint legalább három hónapja nyilvántart, vagy
b) aki legalább három hónapja közfoglalkoztatási jogviszonyban áll.[86]

7.3. Az agrárgazdasági szövetkezetek

Az agrárgazdasági szövetkezet a mező- vagy erdőgazdasági, valamint élelmiszeripari ágazatban fő- és kiegészítő tevékenységet folytató szövetkezet, amely fő tevékenységként

a) tagjai tevékenységét előmozdító jelleggel tagjai számára – azok elsődleges agrárgazdasági termeléséhez, termékeinek piacra juttatásához – szolgáltatásokat nyújt, vagy tevékenységet folytat, amelynek során
   aa) a termeléshez szükséges anyagok és eszközök közös beszerzését, a termés közös értékesítését szervezi;
   ab) a termés tárolását, feldolgozását végzi;
   ac) a termeléshez, illetve a feldolgozáshoz kapcsolódó gépi szolgáltatásokat nyújt;
b) termelő jelleggel tagjai vagy mások mező- vagy erdőgazdasági földjét hasznosítva agrárgazdasági termelést folytat.[87]

Az agrárgazdasági szövetkezeteknek a nevében az elsődlegesen választott főtevékenységnek megfelelő *mezőgazdasági, erdőgazdasági,* illetve *élelmiszeripari* jelzőt tartalmaznia kell.

A jogszabály kifejezésre juttatja, hogy a szövetkezet ebben a típusában a termelők összefogására az egyik legalkalmasabb szervezeti forma. Ösztönözni lehet ezáltal a fúziós törekvéseket, javíthatja a vidékfejlesztés lehetőségét.

[84] Szövtv. 15. §.
[85] Szövtv. 18. § (1)–(2a) bek.
[86] Szövtv. 18. §.
[87] Szövtv. 22. §.

7.4. A lakásszövetkezetek[88]

Szabályozásuk külön törvényben rendezett a mai napig, a 2006. évi X. törvény nem veszi a szabályozása körébe. A lakásszövetkezet a lakóépületek építésére és fenntartására létrejött *sui generis* gazdálkodó szervezet. A lakásszövetkezet jogi személy.[89] Természetes és jogi személyek, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok lehetnek a tagjai, minimum 7 fő.[90] Külföldi személy akkor lehet a lakásszövetkezet tagja, ha a lakás tulajdonjogát vagy az állandó, illetőleg az időleges használati jogot megszerezte. Tevékenységét a saját részére, tagjai, továbbá a nem tag tulajdonosok részére végzi, amellyel kapcsolatban nyereségszerzésre nem törekszik (ez az egyik legfontosabb jellemvonása a lakásszövetkezetnek), de tevékenysége ellátása céljából vállalkozási tevékenységet is végezhet. A lakások a tagok, a nem tag tulajdonosok vagy a lakásszövetkezet tulajdonában állnak.[91]

A nyugdíjasházi és üdülőszövetkezetekre[92] a lakásszövetkezetekről szóló törvényben foglaltaktól eltérő szabályok léptek hatályba a 2011. évi LXXVI. törvény 24. §-ával, amit azonban a 2012. évi LXXVI. törvény az év júniusában hatályon kívül is helyezett. A nyugdíjasházi szövetkezet és az üdülőszövetkezet tulajdoni és használati viszonyaira, az üdülőszövetkezet közgyűlésén a tag szavazati jogára, továbbá a nyugdíjasházi szövetkezeti tagsági viszonyra a 2004. évi CXV. törvény V/A. Fejezetének rendelkezéseit kell alkalmazni. Nyugdíjasházi szövetkezet esetén a lakások a szövetkezet tulajdonában állnak, a tagot a lakás állandó használatának joga illeti meg.[93] Üdülőszövetkezet esetén az üdülőegységek a szövetkezet tulajdonában állnak, a tagot – évenként, az alapszabályban meghatározott időtartamra – egy üdülőegység időleges használatának joga illeti meg.[94]

A nyitott tagság elvének alkalmazása e típus esetében akként változik meg a jogalkotó által kifejezetten, hogy az egyenlő bánásmód követelményét a tagoknak be kell tartaniuk.[95]

---

[88] Szabályozásukra külön törvény van jelenleg hatályban, ez a 2004. évi CXV. törvény. Az alkalmazása szempontjából lakásszövetkezetnek számít a lakás, a nyugdíjasházi, az üdülő, a személygépkocsi-tároló, a műhely vagy az üzlethelyiség-építő és -fenntartó szövetkezet. Részletesen lásd: BEZDÁN Anikó (2006): A lakásszövetkezetek és az új szövetkezeti törvény dilemmái. In NAGY Ferenc szerk.: *Bűnügyi mozaik*. Szeged, A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára. 451–463.

[89] 2004. évi CXV. törvény 2. § (1) bek.

[90] 2004. évi CXV. törvény 3. §.

[91] 2004. évi CXV. törvény 10. §.

[92] Az üdülőszövetkezet a hetvenes években terjedt el Magyarországon, azonban sosem vált a nyaralók, üdülők, szállodák stb. legelterjedtebb üzemeltetési formájává; többek között azért sem, mert semmilyen jogszabályi előírás nincs arra nézve, hogy üdülő területén csak üdülőszövetkezet működhet (5-H-GJ-2099-45). Ehhez lásd még: PAPP Tekla (2017): Timesharing-szerződés – timeshare-rendszer – üdülőszövetkezet. In GELLÉN Klára szerk.: *Honori et virtuti. Ünnepi tanulmányok Bobvos Pál 65. születésnapjára*. Szeged, Iurisperitus Kiadó. 353.

[93] 2004. évi CXV. törvény 40/B. §.

[94] 2004. évi CXV. törvény 40/C. §.

[95] RÉTI (2013): *i. m.* 239.

7.5. Szövetkezeti hitelintézet, takarék- és hitelszövetkezet, illetve biztosítási szövetkezet

7.5.1. Hitelszövetkezetek, takarékszövetkezetek

Hitelintézet az a pénzügyi intézmény, amely meghatározott pénzügyi szolgáltatások közül legalább betétet gyűjt, vagy más visszafizetendő pénzeszközt fogad el a nyilvánosságtól – ide nem értve a jogszabályban meghatározott nyilvános kötvénykibocsátást –, valamint hitelt és pénzkölcsönt nyújt.[96] A hitelintézet bank, szakosított hitelintézet vagy (részvénytársasági vagy szövetkezeti formában működő) szövetkezeti hitelintézet lehet. A szövetkezeti hitelintézet lehet bank, szakosított hitelintézet és takarék- vagy hitelszövetkezet.[97]

A hitelintézeti törvény külön rendelkezik a szövetkezeti formáról (szövetkezeti társaság) mint pénzügyi intézményi kategóriáról. Az alapításkori követelmények az 575/2013/EU rendeletben vannak meghatározva.

7.5.2. Biztosító szövetkezetek

A Magyarország területén biztosító részvénytársaság szövetkezet, egyesület vagy harmadik országbeli biztosító magyarországi fióktelepe formájában létesíthető.[98] Számuk elenyésző. A hivatkozott jogszabály össze van hangolva a jelenleg hatályos szövetkezeti törvénnyel és a Ptk.-val: szövetkezeti formában működő biztosító és viszontbiztosító esetén a Ptk. szövetkezetekre vonatkozó rendelkezései alkalmazandók. Biztosító szövetkezetet és viszontbiztosító szövetkezetet legalább tíz tag alapíthat; a szövetkezet tagjai által jegyzett, az alapításhoz minimálisan szükséges tőkén belül a pénzbeli vagyoni hozzájárulásnak legalább 70%-ot kell elérnie.

7.6. Az ipari és egyéb szövetkezetek

Dolgozó kisiparosok, vállalkozók szervezete, amelyet korábban a 23/1952. (III. 27.) M.T. számú rendelet is meghatározott. Akkoriban csak és kizárólag azt rögzítették, hogy mire, kikre terjed ki a szabályozási körük. Gyakorlatilag a tagok személyes és fokozott együttműködésével láthatott el termelő, szolgáltató vagy más társadalmilag hasznos tevékenységet. Ma már a külön fajtába való sorolásuk felesleges, mivel a tevékenységi körök nagy csoportjai magukban foglalják ezt a típust is, így megkülönböztetésük az idő múlásával felülíródott, bár még néha fellelhetünk egyes ilyen elnevezésű formát, például: Budapest VII. Házépítő Szövetkezet, City Taxi Fuvarszervező Szövetkezet, Hírös Taxi Szövetkezet, Nívó Fodrász Szövetkezet, Debreceni Fodrász Szövetkezet.

[96] 2013. évi CCXXXVII. törvény 8. § (1) bek.
[97] 2013. évi CCXXXVII. törvény 8. § (3) bek.
[98] 2014. évi LXXXVIII. törvény 6. §, 9–16. §.

7.7. Közérdekű nyugdíjas szövetkezet[99]

A közérdekű nyugdíjas szövetkezet (a továbbiakban: nyugdíjas szövetkezet) célja, hogy a még aktív időskorúak számára foglalkoztatást, munkaerőpiaci reaktivizálást biztosítson, a tagok gazdasági és szociális helyzetét előmozdítsa. A nyugdíjas szövetkezet célja továbbá, hogy a következő generációk számára a tagoknál felhalmozódott tudást, szakmai és élettapasztalatot átadja. A nyugdíjas szövetkezet a céljainak megvalósításával közérdeket is szolgál.[100] Nevében kell viselnie a *közérdekű nyugdíjas szövetkezet* megnevezést.[101] Az állam a szövetkezet tevékenységéhez szükséges és arányos mértékben támogatást nyújthat.[102] Csak természetes személynek minősülő tagjai lehetnek, akiknek a 90%-a öregségi nyugdíjban részesül. A tagoknak a szövetkezetek jellegzetességét adó személyes közreműködést kell[103] vállalniuk az alapszabályban meghatározott vagyoni hozzájárulás teljesítése mellett. A személyes közreműködés tartalmát tagsági megállapodásban határozzák meg.

8. Az európai szövetkezet

Az Európai Unió gazdaságokat, piacokat, szabadságjogokat egységesítő folyamatában felmerült[104] az altruista, nonprofit formák határon átnyúló tevékenységének szabályozására irányuló igény.[105] A vállalkozói szektorban megvalósult az európai szövetkezet. A Tanács a 2003. július 22-i 1435/2003/EK rendelete az európai szövetkezet statútumáról, ehhez kapcsolódva a Tanács 2003. július 22-i 2003/72/EK irányelve az európai szövetkezet statútumának a munkavállalói részvétel tekintetében történő kiegészítéséről született meg, amelyet a magyar jogrendbe az európai szövetkezetekről szóló 2006. évi LXIX. törvény illesztett be.

Az európai szövetkezet (SCE)[106] jogi személyiséggel rendelkező szupranacionális formáció, amelynek tagjai, megőrizve autonómiájukat, egymás között kötött ügyletek révén törekszenek gazdasági és társadalmi tevékenységük fejlesztésére, továbbá saját szükségletük kielégítésére úgy, hogy az tagjai kölcsönös javát szolgálja. A szövetkezeti tagok megállapodásai tipikusan áru továbbítására, szállítására vagy valamilyen szolgáltatás teljesítésére irányulnak.[107] E közösségi formáció működésének mozgatórugója elsősorban a szövetkezeti tagok szükségleteinek kielégítése és/vagy gazdasági és/vagy társadalmi tevékenységeik fejlesztése oly módon, hogy minden tag számára előnyös legyen a konstrukció.[108]

---

[99] A 2017. évi LXXXIX. törvény 10. §-a a Szövtv. III. Fejezetét az 5. alcímmel, az új 25–34. §-okkal egészíti ki. Hatályos 2017. július 2-ától (2017. évi LXXXIX. törvény 10. §).

[100] Szövtv. 25. §.

[101] Szövtv. 34. §.

[102] Szövtv. 33. §.

[103] A személyes közreműködés sajátos formája a nyugdíjas szövetkezet által harmadik személyek részére nyújtott (külső) szolgáltatás.

[104] Thiry, Bernard (1999): A szövetkezetek és a szociális gazdaság az Európai Unióban. *Szövetkezés,* 2. sz. 4.

[105] Csehi (2007): *i. m.* 146.

[106] A *sui generis* a jogi személy egyik formája, amely a nemzeti szabályozás mellett kiegészítő jelleggel alapítható. Lásd még bővebben: Csák (2008): *i. m.* 245.

[107] Auer et al. (2011): *i. m.* 629.

[108] Az európai szövetkezetekről szóló 1435/2003/EK rendelet 10. §.

Az európai szövetkezet alapításának[109] nyilvántartásba vételére, valamint az európai szövetkezetre vonatkozó cégeljárásra a Ctv. irányadó.[110] Jogelőd nélküli alapításhoz szükséges 5 természetes személy, akik minimum két különböző uniós tagállamban lakóhellyel rendelkeznek, vagy legalább 5 szervezet, amelyek minimum két közösségi állam jogrendszerének hatálya alá tartoznak.[111] Alapítása tagállami nyilvántartásba vétellel történik konstitutív hatállyal, jegyzett tőkéje nem lehet kevesebb 30 ezer eurónál. Európai szövetkezet esetében a cégjegyzék[112] a Ctv. 24–26. §-aiban meghatározottakon túlmenően tartalmazza az európai szövetkezet ügyvezetésének típusát (igazgatóság/igazgató elnök vagy igazgatótanács).[113]

[109] Az SCE alapítási módja: új szövetkezet alapítása, egyesülés (beolvadással, összeolvadással), formaváltás.
[110] 2006. évi LXIX. törvény 2. §.
[111] AUER et al. (2011): *i. m.* 629–630.
[112] A cégjegyzéket a belföldi székhely esetében a székhely szerinti törvényszék mint cégbíróság végzi.
[113] Nem egységes igazgatási rendszerű szövetkezet esetén lásd részletesebben: 2006. évi LXIX. törvény 6–7. §. Igazgatóság esetén egységes irányítási rendszerű szervezetről van szó. Lásd részletesebben: 2006. évi LXIX. törvény 8–9. §. Lásd továbbá: 2006. évi V. törvény 28. § (3) bek.

X. fejezet
Az egyesület

1. Az egyesület fogalma, jellemzői

Az egyesület naprakész szabályainak megismeréséhez három jogszabály együttes alkalmazására van szükség: így a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényre (Ptk.), az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV törvényre (a továbbiakban: Civiltv.), valamint a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvényre (a továbbiakban: Civilvhr.) Az egyesület ugyanis olyan jogi személy, amely helyet kapott a Ptk.-ban, ugyanakkor civil szervezetnek[1] is minősül, aminek következtében a Civiltv. és a Civilvhr. rendelkezései is alkalmazandók rá.

Az egyesület a tagok közös, tartós, alapszabályban meghatározott céljának folyamatos megvalósítására létesített, nyilvántartott tagsággal rendelkező jogi személy.[2] Az egyesület az egyesülési jog alapján, a székhelye szerint illetékes *törvényszéki nyilvántartásba vétellel jön létre, jogi személyiséggel rendelkezik.* Típusát tekintve *személyegyesülés,* mert minimum 10 személynek (természetes személy, jogi személy) kell kinyilvánítania közös akaratát az egyesület létrehozása iránt.

Az egyesülési jog egy alkotmányos alapjog, amelyet a gyülekezési joggal hoz szoros összefüggésbe a jogalkotó az Alaptörvényben.[3] Az egyesülési jog tartalmát az Alkotmánybíróság több alkotmánybírósági határozatában is meghatározta, amely szerint ez a jog mindenkit megillető szabadságjog, és elsősorban a cél szabad megválasztását jelenti, továbbá a célra rendelt szervezet alapításának szabadságát, illetve az ehhez való csatlakozás önkéntességét és az önkéntes kilépés lehetőségét.[4]

Az egyesülési jog tartalmát jogszabályi szinten jelenleg a Civiltv. szabályozza, amely kimondja az egyesületek szabad létrehozását és az ahhoz való csatlakozás szabadságát az egyesülési szabadságjogra utalva.[5] Emellett felállít bizonyos korlátokat, amelyek a létrehozást akadályozzák, illetve az egyesület célját fogalmazza meg tiltó megközelítésben. Eszerint az egyesület tevékenysége nem sértheti az Alaptörvény azon rendelkezését, miszerint senki tevékenysége nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy

---

[1] A Civiltv. vezette be ezt az új gyűjtőfogalmat, amelynek nincsenek kritériumai, hanem a törvény taxatíve felsorolja, hogy melyek azok a szervezetek, amelyek idetartoznak: a civil társaság, egyesület, alapítvány. Civiltv. 2. § 6.

[2] Ptk. 3:63. § (1) bek.

[3] Magyarország Alaptörvénye VIII. Fejezet (1)–(2) bek.

[4] 22/1994. AB határozat.

[5] Civiltv. 3. § (1) bek.

gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására,[6] nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, valamint nem járhat mások jogainak, szabadságának sérelmével,[7] és fegyveres szervezet sem hozható létre. Nem lehet olyan szervezetet sem létrehozni, amelynek célja valamilyen törvény alapján kizárólag állami szerv saját hatáskörében ellátható közfeladat megvalósítása.[8] Valószínű, hogy a jogalkotó szándéka ezen utóbbi rendelkezéssel az állami szféra elhatárolása lehetett a civil szférától.

Az egyesület *elsődlegesen nem alapítható gazdasági tevékenységre,*[9] ez azonban nem jelenti azt, hogy gazdasági tevékenységet egyáltalán nem folytathat. Ugyanis az alapszabályban meghatározott céljának elérése érdekében tevékenységével közvetlenül összefüggő gazdasági tevékenység folytatását lehetővé teszi számára a jogalkotó azzal a megkötéssel, hogy az ebből származó bevételét kizárólag céljának eléréséhez használhatja fel.[10]

A fentiekből látható, hogy az egyesület rendkívül széles körű célra hozható létre, és ennek elérése érdekében számos tevékenység folytatására jogosult, kizárólag a Civiltv. negatív tartalmú rendelkezéseit, valamint a Ptk. gazdasági tevékenységre vonatkozó normáját kell figyelembe venni megalapításakor. Így egyesületi formában működhet egy 10 főből álló, meghatározott néphagyományt tisztelő és szerető baráti társaság, valamint egy többszáz főből álló, azonos tudományágat művelő személyek összessége is. Az egyesület tevékenységének tárháza tehát számos lehetőséget nyújt az alapítók számára. Az egyesület *nonprofit szervezet,* tehát nyereségét nem oszthatja fel tagjai között, azt saját tevékenységére kell fordítania.[11]

A Ptk.-ban a jogi személy általános rendelkezéseit követően, a gazdasági társaságok előtt helyezkedik el, így egyértelmű, hogy a jogi személyekre vonatkozó általános rendelkezések alkalmazandók rá nézve, kivéve abban az esetben, ha a Ptk. egyesületekre vonatkozó szabályai[12] eltérnek a jogi személyekre vonatkozó általános, közös szabályoktól.

Szükséges megemlíteni, hogy a Civiltv. nevesíti az egyesületi forma speciális eseteit is (párt, szövetség, szakszervezet), de ez nem egy zárt, taxatív lista, hanem példálózó felsorolás.[13] Ezzel nyitva hagyja egyéb különös formák létrehozásának lehetőségét, így például sportegyesület, sportszövetség, vadásztársaság, kölcsönös biztosító egyesület stb. Valamennyire külön ágazati törvények rendelkezési lesznek az irányadók, amelyek speciális szabályokat tartalmaznak a Ptk.-hoz képest, így a Ptk. csak akkor alkalmazandó esetükben, ha az ágazati törvény nem tartalmaz a Ptk.-tól eltérő rendelkezést.

---

[6] Magyarország Alaptörvénye C. cikk (3) bek.
[7] Civiltv. 3. § (3) bek.
[8] Civiltv. 3. § (5) bek.
[9] Ptk. 3:63. § (2) bek.
[10] Ptk. 3:63. § (3) bek.
[11] Ptk. 3:63. § (4) bek.
[12] Ptk. 3:63–87. §.
[13] Civiltv. 4. § (1) bek.

2. Az egyesület alapítása

Az egyesülési jog mindenkit egyformán megillet, így egyesületet természetes vagy jogi személy hozhat létre,[14] vagy csatlakozhat ahhoz. Létrehozásához az szükséges, hogy legalább 10 személy az egyesület céljában,[15] tevékenységében, szervezeti működésének alapelveiben és a képviselő személyében megállapodjon, ezt a jognyilatkozatot írásba foglalja, és ennek megfelelően elfogadja az alapszabályt. Ezt követően lehet kérni a szervezet székhelye szerint illetékes törvényszéknél a bírósági nyilvántartásba vételét, amely konstitutív hatállyal keletkezteti a jogi személyiséget.

Az egyesületet *az alapító tagok alapszabály elfogadásával hozzák létre,* amely a célkitűzéseknek megfelelően biztosítja a szervezet demokratikus, önkormányzati elven történő működését. Tehát a tagok a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően alkotják meg az alapszabályt, amelyet a nyilvántartást végző bíróság a bejegyzéskor ellenőriz, a bejegyzést követően azonban a szervezet csak az alapszabálynak van alárendelve, annak megfelelően működik. Tehát ezt követően a bíróság az egyesület határozatait csak abból a szempontból vizsgálhatja, hogy az megfelelt-e az egyesület alapszabályi rendelkezéseinek.

Az egyesület célja, tevékenysége sokszínű, azonban fontos megjegyezni, hogy *az egyesület céljának tartósnak és folyamatosnak kell lennie,* amely huzamosabb időn át rendszeresen megvalósuló tevékenységet feltételez.[16] Ezzel összefüggésben a nyilvántartásba vétel során az vizsgálandó, hogy a tagok által kiválasztott cél vajon alkalmas-e a tartós, folyamatos megvalósításra.[17]

Az alapító tagok a szervezet alakuló ülésén az előbbiekben meghatározottakról szavazással döntenek, így az egyesület megalakulásáról és az alapszabály-tervezet elfogadásáról is. Az ülésről jegyzőkönyv készül, amelynek tartalmaznia kell legalább az ülés helyét, idejét, kezdő és záró időpontját, a napirendi pontokat, a fontosabb eseményeket, a döntéseket és a szavazati arányokat, a jegyzőkönyvvezető és -hitelesítők nevét és aláírását. Az alapító tagok nevét és aláírását a jelenléti ív tartalmazza, amelynek egy eredeti példányát mellékelni kell a bírósági nyilvántartásba vételi kérelemhez.

Az *alapszabálynak* a jogi személy általános rendelkezéseiben meghatározottakon túl vannak még *kötelező tartalmi elemei:*

a) tagok jogai, kötelezettségei;
b) az egyesület szervei, hatáskörei, a vezető tisztségviselőkre és felügyelőbizottsági tagokra vonatkozó kizáró és összeférhetetlenségi szabályok;
c) a tag kizárására vonatkozó részletes szabályok meghatározása vagy rendelkezés arról, hogy ezeket a szabályokat mellőzi a szervezet;
d) a közgyűlés összehívására, üléseire vonatkozó eljárási szabályok meghatározása;
e) szavazati jog gyakorlásának feltételei.[18]

---

[14] Ptk. 3:4. § (1) bek.

[15] Ptk. 3:64. §.

[16] FÉZER Tamás (2014): Az egyesület. In OSZTOVITS András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja.* Budapest, Opten Kiadó. 462.; CSEHI Zoltán (2014b): Az egyesület. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 279.

[17] CSEHI (2014b): *i. m.* 280.

[18] Ptk. 3:71. §.

Az alapszabály további rendelkezéseit a tagok szabadon állapíthatják meg. A szervezet felépítésénél és a működésre vonatkozó szabályok kialakításánál célszerű figyelembe venni az egyesület tevékenységét, méretét, és úgy kialakítani azt, hogy a szervezet hatékonyan működjön.

Az egyesület létrejöttéhez szükséges a bírósági nyilvántartásba vétel, amelyhez a *nyilvántartásba vételi kérelmet* az ahhoz tartozó kötelező mellékletekkel együtt *a székhely szerint illetékes törvényszékhez kell benyújtani.* A bíróság lefolytatja a szükséges nyilvántartásba vételi eljárást, és pozitív elbírálás esetén a bírósági nyilvántartásba vétel jogerőre emelkedését követően kezdheti meg az egyesület a működését jogi személyként. Ettől az időponttól kezdve szerepel a szervezet *a civil szervezetek országos névjegyzékében, amelyet az Országos Bírósági Hivatal vezet,* és tartalma bárki számára elektronikusan hozzáférhető,[19] nyilvános, tartalmazza a szervezet alapvető adatait. Tekintettel arra, hogy a nyilvántartásba vétel és a nyilvántartás vezetése alapvetően eljárásjogi kérdés és a bíróságok által végzett feladat, az ehhez szükséges szabályokat a Civilvhr. tartalmazza.

3. Az egyesület szervezete

3.1. Közgyűlés

Az egyesület *legfőbb szerve a közgyűlés,* amelyen valamennyi tag részt vehet, szavazhat, felszólalhat, indítványt tehet stb. Az alapszabály rendelkezése szerint a tagok közgyűlés helyett küldöttgyűlést is létrehozhatnak, ebben az esetben ez lesz az egyesület döntéshozó szerve.[20] Ez különösen nagy taglétszámú egyesület esetén indokolt. *A közgyűlés hatáskörébe kell tartoznia* az alapszabály módosításának, amelytől eltérést nem enged a jogalkotó.[21] A már hatályon kívül helyezett korábbi rendelkezésből és a gyakorlatból kiindulva idetartozhat

a) az egyesület megszűnésének, egyesülésének és szétválásának elhatározása;
b) a vezető tisztségviselő, a felügyelőbizottság tagjai, valamint a könyvvizsgáló megválasztása, visszahívása és díjazásának megállapítása, a vezető tisztségviselő feletti munkáltatói jogok gyakorlása, ha a vezető tisztségviselő az egyesülettel munkaviszonyban áll;
c) az éves költségvetés és az éves beszámoló – ezen belül az ügyvezető szervnek az egyesület vagyoni helyzetéről szóló jelentésének – elfogadása;
d) az olyan szerződés megkötésének jóváhagyása, amelyet az egyesület saját tagjával, vezető tisztségviselőjével, a felügyelőbizottság tagjával vagy ezek hozzátartozójával köt;
e) a jelenlegi és korábbi egyesületi tagok, a vezető tisztségviselők és a felügyelőbizottsági tagok vagy más egyesületi szervek tagjai elleni kártérítési igények érvényesítéséről való döntés;
f) a végelszámoló kijelölése.

[19] Lásd: www.birosag.hu
[20] Ptk. 3:71. § (4) bek.
[21] Ptk. 3:71. § (3) bek.

Az alapszabály más döntéseket is delegálhat a közgyűlés hatáskörébe, vagy átadhatja például az ügyvezetésnek. Arra az általános részi szabályra azonban figyelemmel kell lenni, hogy az nem sértheti a munkavállalók, hitelezők, kisebbség érdekeit, illetve az egyesület törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését nem akadályozhatja.[22]

A közgyűlést négyévente *minimum egy alkalommal össze kell hívni,* ettől a tagok egyező akarattal sem térhetnek el.[23] Az összehívás a napirendet tartalmazó meghívó kiküldésével vagy közzétételével történik a tagok részére az ügyvezetés által.[24] A közgyűlés összehívásának vannak kötelező esetei is, amelyet arra az esetre ír elő a jogalkotó, ha az egyesület vagyoni helyzete vagy céljának elérése veszélyben van:

a) az egyesület vagyona nem fedezi a szervezet tartozásait;
b) a szervezet előreláthatólag nem képes a tartozásait lejáratkor teljesíteni;
c) vagy az egyesület céljának elérése veszélybe került.[25]

A technikai eszközök fejlődésével új utak nyíltak meg arra, hogy a tagok részvétele az üléseken egyszerűbben is megoldható legyen. A jogszabály ezért elektronikus ülést tesz lehetővé arra az esetre, ha a tagok személyazonossága megfelelően igazolható, dokumentálható, és az eljárást az alapszabály rögzíti.[26]

A közgyűlés – amennyiben az alapszabály másként nem rendelkezett róla – nem nyilvános, azon csak a jogszabályban és alapszabályban meghatározott személyek vehetnek részt.[27] A közgyűlés határozatképességére a jogi személy általános rendelkezései irányadók.[28] Amennyiben az egyesület bármely szerve nem határozatképes, az eredeti napirenddel egy későbbi időpontban kell ülést tartani, amely legfőbb szerv esetében a megjelentek számától függ, más esetekben pedig akkor lesz határozatképes, ha az adott testület tagjainak fele jelen van (kivéve, ha az alapszabály magasabb arányt nem állapított meg).[29]

A közgyűlésen az egy tag, egy szavazat elve érvényesül, és ha az alapszabályban másképp nem rendelkeznek, akkor határozataikat egyszerű szótöbbséggel hozzák. Ez alól a jogalkotó kivételt tesz az egyesület alapszabályának módosításakor, mert ehhez a jelen lévő tagok ¾-es szótöbbségét kívánja meg.[30] Az egyesület céljának módosításához, valamint az egyesület megszűnésének megállapításához pedig valamennyi szavazásra jogosult tag ¾-ének szavazatát írja elő.[31]

[22] Ptk. 3:4. § (2) bek.
[23] Ptk. 3:73. § (1) bek.
[24] Ptk. 3:75. § (1) bek.
[25] Ptk. 3:81. § (1) bek.
[26] Ptk. 74. § (2) bek.
[27] Ptk. 3:74. § (1) bek.
[28] Ptk. 3:18. § (1)–(2) bek.
[29] Ptk. 3:78. § (3) bek.
[30] Ptk. 3:76. § (1) bek.
[31] Ptk. 3:76. § (2) bek.

3.2. Az egyesület ügyvezetése

Az egyesület ügyvezetését testület is elláthatja,[32] vagy egy személy is: az ügyvezető teheti ezt munkaviszony, illetve megbízási jogviszony keretében. Utóbbi ellátható ingyenesen, illetve megbízási díj ellenében is, míg az előbbi csak díjazás, így munkabér ellenében.[33]

Amennyiben egyszemélyi ügyvezetés van, akkor ügyvezetőről, ha testületi, akkor elnökségről beszélünk. Az elnökségnek minimum három tagból kell állnia, amely az elnökét maga választja az elnökségi tagok közül.[34] E személyek nemcsak az egyesület tagjai közül választhatók, hanem kívülálló személyek is lehetnek, ehhez azonban szükséges az alapszabály azon felhatalmazása, miszerint a vezető tisztségviselők legfeljebb ⅓-a az egyesület tagjain kívüli személyekből is választható. A kívülálló személyek száma ezt az arányt nem haladhatja meg.[35]

A vezető tisztségviselői megbízatás jogszabály szerint 2 évre szól, de ettől az alapszabály, illetve közgyűlési határozat eltérhet azzal a megkötéssel, hogy az időtartam az 5 évet nem haladhatja meg.[36]

Az ügyvezetés az egyesület ügyviteleit, mindennapi ügyeit látja el, továbbá előkészíti a stratégiai döntéseket, végrehajtja azokat. Ehhez a testülethez tartozik minden olyan teendő, amely nem tartozik a közgyűlés hatáskörébe. Feladatköre a Ptk.-ban példálózó felsorolásban van meghatározva (például: közgyűlés összehívása, tagság nyilvántartása, iratok megőrzése, beszámolók előkészítése, annak közgyűlés elé terjesztése stb).[37] Ettől az egyesület alapszabályában természetesen eltérhet a közgyűlésnél már említett megkötéssel. Ezeket a szabályokat még a Civiltv. is kiegészíti ügyvezetői feladatkörökkel, mint a működőképesség fenntartása és a fenyegető fizetésképtelenség esetén a hitelezők érdekeinek szem előtt tartása, szükséges intézkedések meghozatala.[38]

4. Az egyesület vagyona, gazdálkodása

Az egyesület tartozásaiért *saját vagyonával felel,* amely a jogi személyekre vonatkozó általános szabályokból vezethető le. A tagok az egyesület kintlévőségeiért a tagdíj megfizetésén túl nem tartoznak felelősséggel. Ezt mind a Ptk.,[39] mind a Civiltv. rendelkezései kimondják.[40]

Az egyesületi *vagyon* a tagok által befizetett *tagdíjakból, adományokból, támogatásokból* és *gazdasági-vállalkozási tevékenységből* tevődhet össze. Tekintettel arra, hogy jogi személyről van szó, amelynek egyik kritériuma a tagoktól elkülönült vagyon és vagyoni

---

[32] Ptk. 3:77. §.

[33] CSEHI Zoltán (2015): A vezető tisztségviselő polgári jogi felelősségének alapjai és irányai az új Polgári Törvénykönyv alapján. In CSEHI Zoltán – SZABÓ Mariann szerk.: *A vezető tisztségviselő felelőssége.* Budapest, CompLex Kiadó. 31.

[34] Ptk. 3:78. § (1) bek.

[35] Ptk. 3:79. § (3) bek.

[36] Ptk. 3:79. § (1)–(2) bek.

[37] Ptk. 3:80. §.

[38] Civiltv. 17. § (5) bek.

[39] Ptk. 3:65. § (4) bek.

[40] Civiltv. 17. § (2) bek.

felelősség, még ha nem is mondja ki konkrétan a jogalkotó, az egyesületnek akkor is kell valamennyi vagyonnal rendelkeznie. Arról nem rendelkezik a Ptk., hogy a tagok milyen formában gondoskodnak az egyesület vagyonáról, és minimális mértéket sem határoz meg.[41]

A tagok által fizetendő *tagdíjat* az alapszabályban határozza meg az egyesület, azonban tagdíj fizetésének meghatározása nem kötelező. Amennyiben tagdíjfizetési kötelezettséget ír elő az alapszabály, és az egyesület vagyona nem fedezi tartozásait, ebben az esetben a tagoktól kizárólag addig az időszakig befizetendő tagdíj fizetése követelhető a hitelezők által, egyéb felelősséggel a tag nem tartozik[42] – kivéve, ha a jogi személy tagja e korlátolt felelősségével visszaélt, és emiatt a jogi személy jogutód nélküli megszűnésekor kielégítetlen hitelezői tartozások maradtak fenn.[43]

Alapvető különbség a civil szféra és a vállalkozói világ között, hogy míg az elsőt közösségi céljai vezérlik, addig az utóbbit alapvetően haszonszerzési cél mozgatja. A legfontosabb alapelv az egyesületek életében a vagyonnal, gazdálkodással összefüggésben, hogy *elsődlegesen nem végezhet gazdasági tevékenységet,* annak megvalósítására nem hozható létre.[44] Így nem kizárt, hogy a célok elérése érdekében gazdasági-vállalkozási tevékenységet folytasson, annak hasznai viszont kizárólag az alapszabályban meghatározott alapcél szerinti tevékenységre vagy a vagyon gyarapítására fordíthatók.[45] A Ptk. a kiegészítő jelleggel folytatható gazdasági tevékenység vonatkozásában még annyi megkötést tesz, hogy az egyesület ilyen tevékenységet csak akkor folytathat, ha az a céllal közvetlen, szoros összefüggésben van.[46] Tehát az egyesület által folytatható gazdasági tevékenység nagyon szűken értelmezhető.[47]

Az elsődlegesség megállapítására vonatkozóan a Civiltv. ad iránymutatást. Az összes bevétel arányában a 60%-os határt jelöli meg, azaz ezt nem haladhatja meg a gazdasági tevékenységből származó bevétel.[48] Ha ezt a limitet túllépi a civil szervezet, akkor az adóhatóság törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezhet a szervezet ellen az illetékes törvényszék előtt.[49]

Az egyesület nonprofit jellegű szervezet, így a tagot nem illeti meg részesedés a befolyt nyereségből, vagyonból, illetve jogutód nélküli megszűnése esetére is rendelkezik a fennmaradó vagyon sorsáról a jogalkotó. Elsősorban az alapszabály rendelkezéseiben meghatározott azonos vagy hasonló céllal működő közhasznú szervezetnek kell a vagyont kiadni, ha pedig nincs ilyen alapszabályi rendelkezése, akkor a nyilvántartó bíróság jogszabályban meghatározott szervezetnek juttatja a vagyont.[50]

---

[41] FÉZER (2014): *i. m.* 463.
[42] Ptk. 3:65. § (4) bek.
[43] Ptk. 3:2. § (2) bek.
[44] Ptk. 3:63. § (2) bek.
[45] Civiltv. 18. § (2) bek.
[46] Ptk. 3:63. § (3) bek.
[47] CSEHI (2014b): *i. m.* 280.
[48] Civiltv. 2. § 7. pont.
[49] Civiltv. 23. §.
[50] Ptk. 3:85. § (1) bek.

5. A tagsági jogviszony, a tagok tagsági jogai, kötelezettségei

Tagsági jogviszony *keletkezhet* az egyesület alapításakor automatikusan – a bírósági nyilvántartásba vétellel –, amikor valaki alapító tagként vesz részt az egyesület életében, a működés megkezdését követően pedig belépési kérelem benyújtásával.[51] A kérelmet – ha az alapszabály másképp nem rendelkezik – a közgyűlés fogja elfogadni, és a tagsági jogviszony az elfogadással fog keletkezni. A kérelemben a csatlakozni kívánó tagnak ki kell nyilvánítania, hogy az egyesület alapszabályát magára nézve kötelezőnek fogadja el. Az alapszabály írhat elő különböző feltételt a tagsággal összefüggésben, egyebekben egyesülethez bárki csatlakozhat, a csatlakozásról való döntés meghozatalára pedig kizárólag a szervezet alapszabálya lesz az irányadó. Az egyesület fogalmából adódik, hogy a szervezet tagjairól nyilvántartást vezet, ez azonban nem nyilvános.[52]

Az egyesület működését, létét a tagság feltételezi, miután személyegyesülésről van szó. A tag jogállása jogokra, illetve a szervezettel szemben tanúsítandó kötelezettségekre terjed ki. A tagsági jogviszony egyesület esetén elsősorban nem vagyoni, hanem személyi jellegű. A tagot megillető legfontosabb jogosultságok az egyesület tevékenységében való személyes részvétel, szavazati és választási jog, különböző tisztségek viseléséhez való jogosultság, közgyűlésen való felszólalás, hozzászólás joga, napirendi javaslattétel, tanácskozási jog. Ezeket a jogosultságokat főszabály szerint személyesen kötelesek gyakorolni, azonban ha az alapszabály lehetővé teszi, akkor képviselő útján is gyakorolhatók. A szavazati jog gyakorlásának feltételeit az alapszabályban rögzíteni kell. Főszabály szerint az egy tag, egy szavazat elve érvényesül, ez azonban diszpozitív szabályozás, tehát el lehet tőle térni.

Az alapszabály meghatározhat *különleges jogállású* tagságot,[53] ilyen lehet a pártoló tag és a tiszteletbeli tag. Előbbi csak vagyoni hozzájárulással vesz részt az egyesület életében, utóbbit az egyesület tagjai választják meg a tagságra. Közös bennük, hogy az egyesület szerveibe nem választhatnak, és az egyesületi szervek döntéshozatalában csak tanácskozási joggal vehetnek részt.[54] Nemcsak ezek a különleges jogállású tagsági viszonyok léteznek, hanem az is, hogy az alapszabály az alapító tagoknak rendelhet valamilyen speciális, sajátos jogosultságot.[55] Lényege, hogy az alapszabályban meg kell határozni annak részletes szabályait, amennyiben pedig nem rendelkeznek róla, akkor a Ptk. rendelkezései[56] lesznek az irányadók.

A tagokat megillető jogok forgalomképtelenek, nem átruházhatók, nem örökölhetők. Az egyesületbeli tagsági jogokat sem értékpapír, sem eszmei hányad szerint nem lehet kifejezni.[57] A tagi *kötelezettségeket* szintén nem határozza meg a Ptk. széleskörűen, kizárólag az alapszabály tartalmára utal, és azt tekinti tagsági kötelezettségnek, amit az alapszabály annak rendel.[58] Ilyen lehet a tagdíjfizetési kötelezettség vagy egyéb személyes részvétel vagy tevékenység az egyesület életében. Általános követelmény a tagokkal szemben, hogy

[51] Ptk. 3:67. § (1) bek.
[52] Ptk. 67. § (2) bek.
[53] Ptk. 3:65. § (2) bek.
[54] Civiltv. 4. § (5) bek.
[55] FÉZER (2014): *i. m.* 466.
[56] Ptk. 3:65. § (2) bek.
[57] FÉZER (2014): *i. m.* 467.
[58] Ptk. 3:66. § (1) bek.

senki nem folytathat olyan magatartást, amellyel veszélyezteti az egyesület céljának megvalósítását vagy tevékenységét.[59] A tagokat terhelő kötelezettségek – hasonlóan a jogosultságokhoz – forgalomképtelenek, nem átruházhatók és nem örökölhetők.

A tagsági jogviszony *megszűnik* a tag kilépésével, a tagsági jogviszony egyesület általi felmondásával, a tag kizárásával vagy a tag halálával, jogutód nélküli megszűnésével.[60] Ez a felsorolás taxatívnak tekinthető, ennél több megszűnési okot nem lehet az alapszabályban meghatározni. A tag általi kilépés lehetősége bármikor adott, azt nem kell indokolni. Ez tulajdonképpen az egyesülési szabadság tartalmából fakad, hiszen az egyesületből való kilépés önkéntességét jelenti. Ehhez nem kell mást tennie a tagnak, mint írásban jelezni e szándékát a szervezet képviselője felé.[61]

A korábbiakban már említettük, hogy a tagságot az alapszabály feltételhez kötheti. A tagsági jogviszony egyesület általi felmondása ehhez kapcsolódik, hiszen ha a tag időközben már nem felel meg ezeknek a feltételeknek (például szakmai előírás), akkor a jogi személy 30 napos határidővel felmondhatja a tagsági jogviszonyt. Erről az egyesület közgyűlése dönt.[62]

A kizárást el kell különíteni a felmondástól, hiszen ez szankciós lépés az egyesület részéről a tag irányába. Ennek konjunktív feltételei vannak, amelyeknek együttesen kell fennállniuk ahhoz, hogy a tag kizárható legyen az egyesület életéből. E feltételek a következők:

a) a tag a jogszabályt, az alapszabályt vagy a közgyűlési határozatot magatartásával súlyosan sértette,
b) az alapszabály rögzíti a kizárásra vonatkozó eljárási szabályokat,
c) bármely tag vagy egyesületi szerv kezdeményezte ezt az eljárást,
d) a tag kizárásáról szóló határozatot írásba foglalták, azt indokolták, és a taggal közölték.[63] Az indoklásnak ki kell térnie a kizárást megalapozó körülményekre, a fellebbezés gyakorlására az egyesületi szervhez – amennyiben az alapszabály erről rendelkezik –, valamint a kizáró határozat bírói megtámadására.

Az, hogy a tag magatartása az egyesület számára elfogadható-e, szuverén, autonóm döntés. A bíróság az egyesület döntését nem mérlegelheti, nem vizsgálhatja felül, nem minősítheti, csak az alapszabállyal való összhangját vizsgálhatja. Az egyesület jogosult dönteni arról, hogy számára tagjának tevékenysége elfogadható-e.[64]

6. Az egyesület törvényes működését biztosító jogintézmények

A jogi személy törvényes működését az új Ptk. három jogintézménnyel biztosítja: a törvényességi felügyelettel,[65] a jogi személy határozatai bírósági felülvizsgálatának

[59] Ptk. 3:66. § (2) bek.
[60] Ptk. 3:68. §.
[61] Ptk. 3:68. § (2) bek.
[62] Ptk. 3:69. §.
[63] Ptk. 3:70. § (1)–(2) bek.
[64] BH2012. 128.; BH2010. 160.
[65] Ptk. 3:34. §.

lehetőségével,[66] valamint az állandó könyvvizsgáló általános szabályainak lefektetésével[67] abban az esetben, ha azt a jogi személy igénybe veszi, vagy jogszabály annak alkalmazását kötelezővé teszi. Egyesületek esetében ilyen személy alkalmazása nem gyakori, de természetesen dönthet úgy a döntéshozó szerv, hogy könyvvizsgáló alkalmazása kötelező. Civil szervezetek esetében jogszabályban előírt állandó könyvvizsgáló alkalmazására akkor kerül sor, ha a civil szervezet az üzleti évét megelőző két üzleti év átlagában a vállalkozó éves nettó árbevétele meghaladta a 200 millió forintot, vagy ugyanerre az időintervallumra számolva a foglalkoztatottak száma átlagosan meghaladta az 50 főt.[68]

Annak ellenére, hogy a jogalkotó rendszertanilag nem itt helyezi el, a felügyelet körében meg kell még említeni az egyesület belső ellenőrzésére hivatott szervet, a felügyelőbizottságot. Egyesületnél két esetben kötelező felügyelőbizottságot létrehozni: egyrészt ha a tagok több mint fele nem természetes személy, illetőleg a tagság létszáma a 100 főt meghaladja.[69]

Az egyesület működésének törvényes biztosítása érdekében a közgyűlés a szervezeti és működési szabályzatban is határozhat meg különböző ellenőrző személyeket, alkothat pénzkezelési szabályokat, fegyelmi szabályzatot stb. Egyesületek esetében ezeknek is nagy jelentősége van, hiszen az önkormányzatiság elvéből kiindulva a tagokra nézve kötelező érvényűek, valamennyinek be kell azt tartani.

Az egyesületek törvényes működését ennek megfelelően – a jogszabályi környezet megteremtése mellett – külső és belső kontroll biztosítja. Külső kontroll alatt értjük a jogi személy feletti törvényességi felügyeletet, belső kontroll alatt pedig a jogi személy szervezetei által hozott határozatok bíróság előtti megtámadásának lehetőségét a jogszabályban meghatározott személyek által, illetve a könyvvizsgáló, valamint a felügyelőbizottság munkáját.

Az ügyészség törvényességi ellenőrzési jogát 2017. március 1. napjával megszüntették, és a bíróság saját maga, az ügyészség nélkül is indíthat önállóan törvényességi felügyeleti eljárást, ahhoz nem szükséges az ügyészség intézkedése.[70] Tehát a törvényességi felügyeletet immáron kizárólag a nyilvántartást végző bíróság gyakorolja. Megmaradt viszont az ügyészségnek a törvényességi felügyeleti eljárás kezdeményezéséhez való joga.[71] Annyi a változás, hogy a sikertelen törvényességi ellenőrzés után nem pert, hanem nemperes eljárást kezdeményezhet a bíróságnál. Az ügyész által indított pert csak ott tartja szükségesnek, ahol az alaptörvényből folyó egyesülési jog szenved súlyos sérelmet,[72] ekkor ugyanis az ügyész keresete alapján – a megfelelő eljárás lefolytatása következtében – a bíróság feloszlathatja az egyesületet.

[66] Ptk. 3.35–37. §.
[67] Ptk. 3:38. §.
[68] Sztv. 155. § (3) bek.
[69] Ptk. 82. § (1) bek.
[70] Civilvhr. 71/D. §. (1) bek. a) pont.
[71] Civilvhr. 71/E. § (1) bek. a) pont.
[72] Civiltv. 3. § (3)–(5) bek.

7. Az egyesület megszűnése

Az egyesület jogutódlással vagy jogutód nélkül szűnhet meg. Az egyesület csak egyesülettel egyesülhet, vagy egyesületekre válhat szét.[73] Az egyesület – a jogi személyekre vonatkozó általános rendelkezéseken túl – *jogutód nélkül megszűnik,* ha az egyesület megvalósította célját, vagy annak megvalósítása lehetetlenné vált, és új célt nem határoztak meg, vagy ha az egyesület tagjainak száma 6 hónapon keresztül nem éri el a 10 főt.

Az egyesület természetesen *dönthet saját megszűnésének kimondásáról,* amely a legfőbb szerv kizárólagos hatáskörébe tartozik, és az összes szavazati joggal rendelkező tag ¾-es többsége szükséges. Ennek következtében végelszámolási eljárást kell lefolytatni, és a bíróság a végelszámoló kérelmére törli az egyesületet a nyilvántartásból.

Meg kell még említeni *az egyesület bíróság általi feloszlatását,* amikor is az ügyész keresete alapján feloszlathatja az egyesületet, ha annak működése az Alaptörvény már korábban hivatkozott rendelkezéseibe ütközik, bűncselekményt valósít meg, bűncselekmény elkövetésére hív fel, mások jogainak, szabadságának a sérelmével jár, vagy fegyveres szervnek minősül.[74]

Az egyesület jogutód nélküli megszűnése esetén a végelszámolásra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni a Civiltv. rendelkezései szerint. Fizetésképtelen egyesülettel szemben a csőd-, illetve a felszámolási eljárás is lefolytatható. A megszűntnek nyilvánított vagy megszüntetett egyesülettel szemben kényszer-végelszámolásra vagy egyszerűsített törlési eljárásra kerül sor.[75]

Miután egyesületeknél speciális, az általános szabályoktól eltérő *a vezető tisztségviselők felelőssége a szervezet jogutód nélküli megszűnése esetén,* ezért szükséges annak bemutatása. Ha a vezető tisztségviselő az egyesület fizetésképtelenségével fenyegető helyzet beállta után a hitelezői érdekeket nem vette figyelembe, és a jogutód nélküli megszűnést követően kielégítetlen hitelezői tartozások vannak, a hitelezők kielégítetlen követelésük erejéig kártérítési igényt érvényesíthetnek az egyesület vezető tisztségviselőjével szemben a Ptk. szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint.[76] Ez a rendelkezés végelszámolással történő megszűnés esetén nem alkalmazható, hiszen ebben az esetben nincs az egyesületnek kielégítetlen hitelezői tartozása.

Tehát ezt a jogi normát csak abban az esetben lehet alkalmazni, ha az egyesület felszámolás útján szűnt meg, mert a megszűnés többi formájánál kielégítetlenül maradt hitelezői tartozások nem fordulhatnak elő. E kártérítési igény benyújtásához az szükséges, hogy az egyesületet töröljék a bírósági nyilvántartásból,[77] ugyanis amíg az egyesület mint jogi személy létezik, addig az időpontig a hitelezői igények a szervezettel szemben érvényesíthetők. A kártérítés alapjául az egyesület volt vezető tisztségviselőjének azon magatartása szolgálhat, hogy e minőségében eljárva már a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet felismerése után nem vette figyelembe a hitelezők érdekeit. A fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet időpontjára a Ptk. nem, de a csődtörvény ad egy definíciót, miszerint ez az az időpont, amikor a vezető tisztségviselő látja, vagy észszerű körülmények között

[73] Ptk. 3:83. §.
[74] Civiltv. 11. § (5) bek.
[75] Civiltv. II. Fejezet.
[76] Ptk. 3:86. § (2) bek.
[77] Ptk. 3:48. § (1) bek.

láthatja, hogy a gazdálkodó szervezet esedékességkor nem lesz képes teljesíteni a hitelezők irányába.[78] A bírói gyakorlat is segít a fogalom értelmezésében. Ilyennek ítélte azt az esetet, amikor a gazdasági társaságnak több mint 100 millió forintos hiteltartozása volt, amelyet nem tudott törleszteni. Ilyen körülmények között a vezető tisztségviselők láthatták, hogy a cég nem lesz képes esedékességkor kiegyenlíteni az általa vállalt tartozásokat.[79] Ugyanígy állapította meg abban az esetben, amikor a társaság jogerős ítéleteken, közigazgatási határozatokon alapuló, továbbá nem vitatott tartozásainak összege alapján az ügyvezetők előre láthatták, hogy a cég nem lesz képes esedékességkor teljesíteni a vele szemben támasztott követelményeket.[80] Egyesületekkel összefüggésben nem található ilyen eset, de az előbbi bírósági döntéseket megnézve elméletileg nem lesz akadálya annak, hogy ezt a rendelkezést rájuk nézve is alkalmazzuk. A kártérítés megállapításához a Ptk. szabályaiból eredően szükség van kárra, jogellenes magatartásra, okozati összefüggésre a jogellenes magatartás és kár között, valamint arra, hogy az ügyvezető ne tudja magát kimenteni a felelősség alól.

A kár jelen esetben a hitelező vagyonának csökkenése lesz a vezető tisztségviselő magatartásának következményeként. A jogellenes magatartást a hitelezői érdek figyelmen kívül hagyásában nevesítik. A jogi személy általános szabályai alapján az ügyvezető elsősorban a jogi személy érdekében kell, hogy eljárjon, így a fenyegető fizetésképtelen helyzet beálltától a két érdek ütközhet egymással.

8. Az egyesület közjogi szempontból

Sokáig csak közjogi alapokon nyugvó egyesületek léteztek, hiszen az egyesületek alapszabályát és kötelező tartalmi elemeit egy belügyminisztériumi rendelet[81] határozta meg. Amely alapszabály nem felelt meg ezeknek a kellékeknek, az nem számíthatott állami regisztrációra.[82] Ez az egyesületi forma egyértelműen közjogi területre tarozott, de magánjogi jelentőséget is nyert annál fogva, hogy nem voltak kényszerítő szabályok a tagok felvételénél, jogaik és kötelességeik meghatározásánál, a tagsági viszony megszűnésénél, a közgyűlés hatáskörének és határozatképességének meghatározásánál. Szladits az egyesületi tagsági jogviszonyt magánjogi jogviszonynak tekintette, ahol a tag, és az egyesület vonatkozásában kölcsönösen keletkeznek jogok és kötelezettségek, amelyek vagy a kötelmek közé tartoznak, vagy személyiségi jogi természetű alanyi jogok.[83] Ekkor még a kötelező láttamozás miatt

[78] 1991. évi XLIX. törvény 33/A. § (1) bek.

[79] BDT2013. 3036. A jelentős tartozással rendelkező adós fizetésképtelenséggel fenyegető helyzete megállapítható, amennyiben bevételei radikálisan csökkennek, tartozásainak kiegyenlítésére fedezettel nem rendelkezik. Ilyen helyzetben az adós tulajdonában álló, más társaságban meglévő üzletrész névértéktöredékéért hozzátartozó részére történő értékesítése megalapozza az adós vezetőjének vagyoni felelősségét.

[80] BDT2010. 2282.

[81] 77.000/1922. B. M. sz. rendelet.

[82] SZLADITS Károly (1941): *Magyar magánjog. I. Általános rész: személyi jog.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 577.

[83] SZLADITS (1941): *i. m.* 581.

azonban egyértelmű közjogi alapokon nyugvó jogi személyről volt szó, azonban már eléggé erőteljesen hatott a magánjogi gondolkodásmód.[84]

Petrik szerint lényegében közjogi szervezetről van szó, amely a polgári jogi jogviszonyokban is szükségszerűen részt vesz, és emiatt kell a Ptk.-ban meghatározni a jogképesség elnyeréséhez feltétlenül szükséges feltételeit.[85] Így a közjogi jogviszonyok közé tartoznak az egyesülési jog gyakorlásával kapcsolatos tagsági jogok és kötelezettségek, a civil szervezet esetleges közjogi jogviszonyokban való részvétele, az egyesület jogképességével kapcsolatos állami feladatok, így bejegyzése, törlése, felügyelete. A magánjogi jogviszonyok között említi az egyesület és harmadik személyekkel létesített viszonyból eredő jogosultságokat és kötelezettségeket, úgymint: tulajdonjog szerzése, szerződések kötése, az egyesület törvényes képviselete, valamint az egyesület vagyonával való gazdálkodás.[86] Ha Petrik közjogi személyről alkotott állásfoglalását megnézzük, akkor nem fogadhatjuk el igaznak azt az állítását, miszerint az egyesület elsősorban közjogi jogi személy.

Ha a Fazekas Marianna tanulmányában felvetett elméleteket összevetjük,[87] akkor az alábbi jellemzők folytán minősíthető egy szervezetet közjogi személynek:

a) állami elhatározásból, jogszabály alapján jön létre, nem a felek szabad akaratelhatározásából
b) kötelező érvényű határozatok kibocsátásra jogosult;
c) szoros állami, kormányzati felügyelet alatt áll.

Egyértelmű, hogy az egyesület a felek szabad akaratelhatározásából jön létre, az alapítók az alapszabályt saját igényeik szerint alakítják azzal a megkötéssel, hogy a jogszabályba foglaltaknak megfelel. Ennek következményeképpen a szervezet működését is saját maguk határozhatják meg, itt szintén a magánautonómia érvényesül széles körben. Ebbe a körbe már egy kicsit begyűrűzik a közjog, hiszen mindezek az egyesülési jogból mint alkotmányos alapjogból levezethető szabályozások, amelyek a közjog részét képezik.

A közgyűlés az alapszabály betartása mellett jogosult a tagokra nézve kötelező érvényű határozatok kibocsátására, azonban ezt meg kell különböztetnünk egy tisztán közjogi személy által kibocsátott határozattól. Hiszen itt maga a tag döntött úgy, hogy az egyesület létrehozásakor vagy az egyesületbe lépésekor magára nézve kötelezően elfogadja az alapszabály rendelkezéseit, illetve a határozatok többségének meghozatalában tagsági jogai gyakorlásán keresztül saját maga is részt vehet, így befolyásolhatja annak tartalmát.

Az utolsó jellemző csak abban az esetben igaz az egyesületekre, ha közfeladatot látnak el, és csakis ebben a vonatkozásban. Ha egy egyesület fenntartóként családi napközit üzemeltet, akkor közfeladatot lát el, hiszen gyermekek napközbeni ellátását biztosítja.[88] A feladat ellátása érdekében a fenntartót költségvetési támogatásban is részesíti az állam a jogszabályi feltételek megléte esetén. Mind a közfeladat-ellátás, mind a költségvetési

[84] A magánjogi egyesület gondolata már a század elején, a Ptk.-tervezet előkészítésekor megjelent. SZLADITS Károly (1903): *Az egyesületi jogról tekintettel a Polgári Törvénykönyv tervezetére.* Magyar Jogászegyleti Értekezések, XXVI. kötet, második füzet. Budapest, a Franklin Társulat Könyvnyomdája. 17.

[85] PETRIK Ferenc (2008): Egyesület. Közjogi vagy polgári jogi szervezet? *Közigazgatási Szemle,* 2. évf. 2. sz. 32.

[86] PETRIK (2008): *i. m.* 32.

[87] FAZEKAS (2007): *i. m.* 17–27.

[88] A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 14. § (2)–(3) bek., 15. § (2) bek. b) pont.

támogatás felhasználásának vonatkozásában szigorú ellenőrzéseket folytat az állam, azonban az egyesület egyéb tevékenységére ez nem terjed ki. Tehát nem a jogi személy áll szigorú ellenőrzés alatt, hanem a közfeladat ellátása, azaz hogy ezt a tevékenységet jogszabálynak megfelelően látja el. Egy nonprofit gazdasági társaság ugyanúgy lehet fenntartója egy magánóvodának, mint egy egyesület, ez még nem teszi közjogi szervezetté.

Összességében az egyesület elsősorban magánjogi jogi személynek minősül, amelynek megalapítására és megszűnésére a Polgári Törvénykönyv szabályai az irányadók. Működése során már meghatározók a közjogi jellemzők. Erre utal az a tény is, hogy működésére, gazdálkodására a Civiltv. szabályait kell alkalmazni, amely a közjogra jellemző kógens szabályozást tartalmaz, továbbá az önigazgatási, önkormányzó jelleg, amelyből következik, hogy határozatai a tagokra nézve kötelezők.

Ezt a kettősséget a bírói gyakorlat is alátámasztja. A vizsgált döntésekből az szűrhető le, hogy az alapszabályt a tagok jogszabályi keretek között szabadon állapíthatják meg, ugyanakkor közjogi jegyekkel is felruházzák a jogi személyt:

a) „Az egyesületet és szerveit kötik az alapszabályban meghatározott szerveinek a határozatai."[89] A társadalmi szervezet önigazgató jellegű, folyamatos működését csak abban az esetben lehet elfogadni, ha a bíróság ekként értelmezi. „A törvényi feltételek teljesítése mellett a tagok maguk határozzák meg az egyesület célkitűzéseit, ezek megvalósításához a törvény keretei között szabadon választják meg a számukra legalkalmasabb szervezetet, és határozzák meg a tagok jogait és kötelezettségeit."[90]

b) „Az egyesület autonóm, önkormányzattal bíró szervezet, elvárhatja a tagjától, hogy az érdekeinek szem előtt tartásával cselekedjen." „A bíróság az autonóm önkormányzó egyesület döntését nem mérlegelheti felül, nem minősítheti, csak az alapszabállyal való összhangját vizsgálhatja. Az egyesület jogosult dönteni arról, hogy számára tagjának tevékenysége elfogadható-e; az egyesület a maga által alkotott szabályokhoz van kötve; az egyesület nincs elzárva attól, hogy meghatározza a saját tagjaira a tagság feltételeit, kötelezettségeit; az alapszabály részletesebb szabályozása hiányában megilleti az a jog, hogy meghatározza, mit tart az alperes tagságával összeegyeztethetetlen magatartásnak."[91] A bíróság köteles tiszteletben tartani az önkormányzati működést, így határozatainak vizsgálata kizárólag az alapszabályban meghatározott eljárási szabályok betartására, a döntés alapjául szolgáló tények helytállóságára terjedhet ki."[92]

c) „Az egyesület önkéntes megszűnése esetén a bíróság csak azt vizsgálja, hogy a legfelsőbb szerv az alapszabály előírásának megfelelően hozott-e határozatot."[93]

[89] BH2012. 202.
[90] BH2001. 346
[91] BH2012. 128.
[92] BH2010. 160.
[93] BH2009. 338.

Láthatjuk, hogy a bíróság vizsgálata kizárólag az alapszabályra és a tények valóságára terjed ki, azon túlmenően – a demokratikus, önigazgató, önkormányzati jellegre hivatkozva – nem szólnak bele az egyesület működésébe, arra hivatkozván, hogy arra nincsen hatáskörük.

A jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyv koncepciója szerint azokat a jogiszemélytípusokat szabályozták a Ptk.-ban, amelyek esetén annak alapítói saját érdekkörükben, saját akaratelhatározásukon alapulva hozzák létre a jogi személyt, és az ilyen jogi személy működtetése is az érintett felek magánautonómiájának területére esik. Tehát az egyesület létesítése és működtetése is a polgári jogi jogviszonyok keretében történik.[94] Fentiek alapján az egyesület Ptk.-ban történő elhelyezése megkérdőjelezhetetlen, ugyanakkor vitathatatlan, hogy közjogi jellege is ugyanolyan mértékben jelen van.

[94] KISFALUDI András (2013): A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny,* 68. évf. 7–8. sz. 333–342.

Vákát oldal

XI. fejezet
Az alapítvány

1. Bevezetés

Magyarországon az egyesülési jog mindenkit megillető, alapvető szabadságjog, ami alapján mindenkinek joga van ahhoz, hogy törvény által nem tiltott célra másokkal szervezeteket, illetve közösségeket hozzon létre, vagy azokhoz csatlakozzon.[1] A társadalmi szervezetek – így az alapítvány is – a demokrácia, illetve a társadalom önszerveződésének megnyilvánulási formái. Az alapítvány szabályozására első ízben az 1959. évi IV. törvényben (a továbbiakban: régi Ptk.), annak 1987-es módosításával került sor,[2] majd a néhány szakaszban kimerülő jogszabályi rendelkezéseket a bírói gyakorlat értelmezte és töltötte meg tartalommal. Az új Ptk. a korábbiakhoz képest részletesebben és új alapokra helyezve szabályozza az alapítvány intézményét. A vonatkozó szabályokat – amelyek megalkotása során a kialakult bírói gyakorlatra is tekintettel volt a jogalkotó – a Harmadik Könyv *(Jogi személyek)* Hatodik Részében helyezték el. E szabályozási struktúra alapján az új Ptk. Első Részének a jogi személyre vonatkozó általános szabályai az alapítványra is alkalmazandók, amely rendelkezésekhez a Hatodik Részben tett speciális alapítványi szabályok párosulnak. Ez azt jelenti, hogy elsődlegesen a Hatodik Rész, másodlagosan pedig az Első Rész tartalmazza az alapítvány esetében irányadó jogot. Tekintettel arra, hogy az alapítvány civil szervezet, az új Ptk. fentebb ismertetett szabályai további speciális szabályokkal egészülnek ki, mint például a 2011. évi CLXXV. törvény (Civiltv.) és a 2011. évi CLXXXI. törvény (Civilvhr.).[3]

---

[1] Ezt deklarálja Magyarország Alaptörvényének *Szabadság és felelősség* cím alatt található VIII. cikke, valamint az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvényének a 3. § (1) és (4) bekezdése.

[2] 1987. évi 11. törvény 1. §.

[3] A Ptk.-hoz fűzött törvényi indokolás; Vékás Lajos szerk. (2013): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 224.; Csehi (2014a): *i. m.* 154.; Bíró György főszerk. (2013): *Új magyar polgári jog. Általános tanok és személyek joga*. I. kötet. Miskolc, Novotni Alapítvány. 377.; Az alapítvány szabályozásának történeti áttekintésére lásd: Landi Balázs (1999): Az alapítvány jogintézményének történelmi gyökerei. *Magyar Jog,* 11. sz. 672–681.

2. Az alapítvány fogalma

Az alapítvány az alapító által az alapító okiratban meghatározott tartós cél folyamatos megvalósítására létrehozott jogi személy. Az alapító az alapító okiratban meghatározza az alapítványnak juttatott vagyont és az alapítvány szervezetét.[4] Az alapítvány a Kódex rendszerében egy olyan *jogi személyiséggel felruházott* szervezet, amely a rábízott vagyon kezelését és felhasználását az alapító által megadott célra végzi,[5] és amelyben valamely önállósított vagyontömeg meghatározott (többnyire tartós) cél szolgálatára van rendelve.[6] Alapítványt természetes személy és jogi személy[7] egyaránt alapíthat, erre létesítő okirattal kerülhet sor. E létesítő okiratban az alapítónak meg kell határoznia egy tartós célt, amely megvalósítására létrejön az alapítvány. A fogalomban szereplő *tartós cél* kikötése arra enged következtetni, hogy pusztán rövid távú célkitűzések megvalósítására alapítványt nem lehet létrehozni. Olyan cél meghatározására kell törekedni, ami alkalmas a hosszú távú, folyamatos működés biztosítására. Az alapítványi cél elérése és megvalósítása csak meghatározott vagyontömeg rendelkezésre bocsátásával lehetséges, ezért alapítvány csak meghatározott vagyontömeg rendelésével létesíthető, hiszen a működésének lényege éppen abban áll, hogy a létesítéskor rendelkezésre bocsátott és a működése során keletkező vagyont az alapító okiratban meghatározott célra fordítsák, vagy a kedvezményezett részére teljesítsenek belőle ingyenesen vagy visszterhesen szolgáltatást. Ilyen szolgáltatás lehet az, ha például a kutatók kutatói tevékenységét bizonyos pénzösszeggel támogatni rendelik, vagy súlyosan beteg személyek kezeléseinek költségeit igyekeznek biztosítani. Alapítvány gazdasági tevékenységet elsődlegesen nem, csak másodlagosan végezhet, ez az alapítvány *nonprofit* jellegét erősíti. A gazdasági tevékenység végzésének feltététele az alapítványi cél megvalósításával közvetlenül össze kell függnie.[8] Hogy mi minősül az alapítványi céllal közvetlenül összefüggőnek, ez minden esetben egyedi mérlegelés tárgyát képezi. Ezen túl az alapító okiratban szükséges meghatározni a szervezeti struktúrát is, amely révén jogi személyiségét az alapítvány elnyeri. Az alapítvány nyilvántartott tagsággal nem rendelkezik.

3. Alapítvány létesítése

Az egyesülési jog nem csupán a természetes személyeket illeti meg, hanem a tevékenységük célja és alapítóik szándéka szerint a jogi személyeket is. Az egyesülési jog alapján létrehozott szervezet célját a jogalkotó nem határozza meg konkrétan, ugyanis minden olyan célra alapítható szervezet, amely összhangban áll az Alaptörvénnyel, és amelyet törvény nem tilt. Az alapítvány tekintetében irányadók egyrészt az Alaptörvényhez fűzött indokolásban olvasható korlátozások, amelyek a következők:

---

[4] Ptk. 3:378. §.

[5] CSEHI (2014a): *i. m.* 154.

[6] SZLADITS (1941): *i. m.* 590. Hivatkozik rá: CSEHI Zoltán (2000): Az alapítvány fogalma régi magyar jogtudósok munkáiban Wenzel Gusztávtól Szladits Károlyig. *Jogállam,* 1–4. sz. 196–210.

[7] A cégjegyzékbe jogerős határozattal még be nem jegyzett gazdasági társaság nem hozhat létre alapítványt. BH1998. 103.

[8] Ptk. 3:379. § (1)–(2) bek.

a) az alapítvány nem sértheti az Alaptörvény C) cikkének (2) bekezdését,
b) nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást,
c) alapítvány létesítése nem járhat mások jogainak és szabadságának sérelmével,
d) alapítvány keretében fegyveres szervezet nem hozható létre,
e) valamint olyan szervezet sem, amelynek célja valamely törvény alapján kizárólag állami szerv saját hatáskörében ellátható közfeladat megvalósítása.

Az Alaptörvényben meghatározott *létesítési tilalmak* körét a Polgári Törvénykönyv rendelkezései egészíti ki:[9]

a) az alapítvány elsődlegesen nem végezhet gazdasági tevékenységet, csak másodlagosan, ha az az alapítványi cél megvalósításával közvetlenül összefügg,[10]
b) ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik, alapítvány nem hozható létre az alapító, a csatlakozó, az alapítványi tisztségviselő, az alapítványi szervek tagja, valamint ezek hozzátartozói érdekében.

Ezek a szabályok az alapítvány céljára rendelt vagyon megőrzését hivatottak szolgálni. A Polgári Törvénykönyv *továbbtársulási korlátként* fogalmazza meg, hogy az alapítvány

a) más jogalany korlátlan felelősségű tagja nem lehet,
b) további alapítványt nem létesíthet,
c) más alapítványhoz sem csatlakozhat.[11]

Alapítvány létesítésére főszabály szerint alapító okiratban kerül sor, amelyben az alapító meghatározza az alapítvány szervezetét és a juttatott vagyont. Az alapítvány létesítésére vonatkozó szabályokat az alapítás időpontja, az alapító(k) száma és a létesítés módja alapján tudjuk csoportosítani:

Az *alapítás ideje* szempontjából megkülönböztetjük az alapító életében vagy az alapító halála után történő alapítás esetét. Az alapításban *résztvevők* száma alapján elkülönítheto az egy személy által történő alapítás vagy a több személy által történő alapítás esete. Az alapítás *módja* szerint létrejöhet az egyszemélyi alapítás az alapító halálát követően végintézkedéssel vagy meghagyással, illetve az alapító életében alapító okirattal; továbbá a több személy általi alapítás az alapítók halálát követően történhet végintézkedéssel, illetve meghagyással; azok életében alapító okirattal.

3.1. Alapító okirat

Az alapítvány létesítése az alapítók életében, egy vagy több személy által – az alapításra irányuló szándék megfogalmazását követően –, az alapító okirattal történik. Az alapító okirat tartalma tekintetében a jogi személyek létesítése körében az alapító okiratra vonatkozó kötelező tartalmi elemek a következőkkel egészülnek ki:

[9] Magyarország Alaptörvényének *Szabadság és felelősség* cím alatt található VIII. cikkéhez fűzött indokolás, CompLex Jogtár.
[10] Ptk. 3:379. § (1)–(2) bek.
[11] Ptk. 3:379. § (4)–(5) bek.

a) meg kell határozni, hogy az alapítvány határozott vagy határozatlan időre létesül-e, előbbi esetben pedig a határozott időtartamot is;
b) rögzíteni kell az alapítványi vagyon kezelésének és felhasználásának a szabályait;
c) a kuratórium vonatkozásában a tagsági jogviszony keletkezésére és megszűnésére vonatkozó szabályokat, annak határozott vagy határozatlan időtartamát; továbbá
d) a kizáró és összeférhetetlenségi okokat; valamint
e) a kuratóriumi tagok díjazásának szabályait.[12]

Ezen túl a Ptk. pusztán példálózó jellegű felsorolással él az alapító okirat tartalmát illetően,[13] azonban – tekintettel a diszpozitív szabályozásra – a 3:4. § (3) bekezdésben foglalt gumiszabály keretein belül az alapító maga dönt (vagy többszemélyi alapítás során az alapítók maguk döntenek) az alapítvány szervezetéről és minden olyan diszpozitivitást engedő vagy törvényben nem szabályozott kérdésről, amely az alapítás és a későbbi működés tekintetében lényegesnek minősül. Figyelemmel arra, hogy az alapítvány létesítése során alkalmazott alapító okirat *egyoldalú jognyilatkozat,* mind az értelmezése, mind a módosítása a szerződések esetében irányadó értelmezési és módosítási szabályokhoz képest speciálisan alakul. Az értelmezésnek az alapító akarata szerint kell történnie úgy, hogy az alapítvány célja megvalósuljon *(akarati elv).*[14] *Az alapító okirat módosításának lehetősége* – az alapítványi cél, a vagyon és a kedvezményezett tekintetében – pedig *korlátozott.*[15] Az alapítványi cél módosítására csak akkor van lehetőség, ha az már megvalósult, vagy annak elérése lehetetlenné vált, valamint az új cél megvalósítására elegendő vagyonnal rendelkezik az alapítvány.[16] Ennek ellenére módosított alapító okirat, az alapítványi vagyon csökkentését eredményező módosítás, valamint a jogutód nélküli megszűnés esetére megjelölt kedvezményezett személyét megváltoztató módosítás semmis. Ennek indoka abban áll, hogy az alapítványi cél, a vagyon, valamint a kedvezményezett megfelelő védelemben részesüljön az eltérő célú felhasználást illetően.[17]

3.2. Végintézkedés[18]

Akár egy, akár több természetes személy halálát követően kerül sor alapítvány létesítésére, az végintézkedéssel is végbemehet. A végintézkedés *gyűjtőfogalom,* az elhunyt személy (örökhagyó) halála esetére a vagyonáról vagy annak egy részéről való rendelkezés módját jelenti. A végintézkedés az alapítvány létesítése szempontjából releváns formája

[12] Ptk. 3:391. § (1) bek. a)–d) pont.
[13] Ptk. 3:391. § (2) bek. a)–j) pont.
[14] Ptk. 3:392. §.
[15] Az alapító – a törvényben meghatározott korlátozásokkal – az alapítvány alapító okiratát módosíthatja. BH1997. 415.; Az alapító okirat módosításához valamennyi alapító akaratnyilvánítása szükséges. BH2000. 470.
[16] Ptk. 3:393. § (1) bek.
[17] VÉKÁS (2013): *i. m.* 230.
[18] A végintézkedéssel történő alapítvány létesítésének indoka az, hogy az alapító a vagyonát életében használni kívánja, majd halálát követően annak megőrzését, egységének fenntartását, az általa meghatározott célra vagy személy javára történő kezelését és felhasználását szorgalmazza. Vesd össze *A bizalmi vagyonkezelés és az alapítvány* című ponttal.

lehet az írásbeli végrendelet:[19] a közvégrendelet és az írásbeli magánvégrendelet,[20] illetve az öröklési szerződés.

A végrendelet az örökhagyó halála esetére szóló vagyoni rendelkezést tartalmaz, tehát a végrendeletben az örökhagyó életében őt megillető vagyon egészének vagy egy részének halála utáni sorsáról rendelkezik.[21] Alapítvány egy alapító által annak halálát követően közvégrendeletben vagy írásbeli magánvégrendeletben alapítható.[22] A *közvégrendelet* közjegyző előtt készített és közokiratba foglalt rendelkezést jelent,[23] míg az írásbeli magánvégrendelet az örökhagyó által készített vagy más által készített, de az örökhagyó által aláírt vagyoni rendelkezést tartalmazó dokumentum.[24]

Több alapító által, azok halálát követő alapítás írásbeli végrendelettel csak akkor történhet meg, ha az alapítók házastársak, és *közös végrendeletet* tettek közvégrendeleti vagy írásbeli magánvégrendeleti formában, vagyis a házastársak életközösségük fennállása alatt írásbeli végrendeletüket ugyanabba az okiratba foglalták.[25]

Az öröklési szerződés az örökhagyó és a szerződő fél között jön létre, még az örökhagyó életében. A szerződés alapján az örökhagyó a vagyona, annak meghatározott része vagy egyes vagyontárgyak tekintetében a szerződő felet örökösének nevezi, amennyiben az részére vagy az általa megjelölt harmadik személy javára tartási, életjáradék-teljesítési, illetve gondozási kötelezettségének eleget tesz.[26] Ez az alapítvány létesítése tekintetében azt jelenti, hogy az örökhagyót kell az alapítvány alapítójának tekinteni, aki a vele szerződő felet az alapítvány kedvezményezettjének jelöli, aki így jut hozzá az öröklési szerződésben meghatározott vagyonhoz, annak egy részéhez vagy az egyes vagyontárgyakhoz.

Több alapító által, azok halálát követő alapítás öröklési szerződéssel csak akkor történhet meg, ha az alapítók házastársak és az életközösség fennállása alatt, ugyanabba az okiratba foglalt öröklési szerződést kötöttek.[27]

Írásbeli végrendeletben vagy öröklési szerződésben történő alapítvány létesítése csak akkor érvényes, ha a fent említett végintézkedés valamelyike érvényes és hatályos, valamint tartalmazza az alapító okirat kötelező tartalmi elemeit.[28]

3.3. Meghagyás

A meghagyás esetén az örökhagyó végintézkedése során a hagyatékából részesülő személyt kötelezettséggel terheli, amely kötelezettséget egy harmadik személy a jogosult/kedvezményezett javára köteles teljesíteni,[29] azonban az örökhagyó nem köteles meghatározni a kedvezményezett személyét. Ez az alapítvány létesítése kapcsán akként értelmezhető,

[19] Ptk. 3:388. § (1) bek.
[20] CSEHI (2014a): *i. m.* 159.
[21] Ptk. 7:12. §.
[22] Ptk. 7:13. §.
[23] Ptk. 7:14. § (1) bek.
[24] Ptk. 7:15–7:17. §.
[25] Ptk. 7:23. § (2) bek.
[26] Ptk. 7:48. § (1) bek.
[27] Ptk. 7:51. § (1) bek.
[28] Ptk. 3:388. § (1) bek.
[29] Ptk. 7:33. § (1) bek.

hogy az örökhagyó végintézkedésében a hagyatékából részesülő személyt alapítvány létesítésére kötelezi, meghatározza a létesítendő alapítvány célját és vagyonát, valamint megjelöli azt a személyt, aki az alapítvány létrehozását követelheti.[30] Alapítványi kedvezményezett megjelölése nem kötelező, de akár maga az örökhagyó is lehet az abban az esetben, ha az alapítvány létesítése az örökhagyó szellemi hagyatékának ápolását vagy műveinek kiadását célozza.[31] Fontos hangsúlyozni, hogy „a meghagyásból születő alapítvány esetében a szellemi alapító, az alapítvány kiötlője és annak elindítója, az alapítványi vagyon megteremtője és az alapítvány tényleges alapítója, aki az örökhagyó halála után az alapítványi ügyletet és vagyonjuttatást teszi, személyükben elválnak".[32] Tehát az örökhagyó a *szellemi alapító,* a hagyományos pedig a *tényleges alapító.*

3.4. Az alapítvány létrejötte

Az alapítvány a székhelye szerint illetékes, polgári törvényszék által vezetett *nyilvántartásba vétellel,* polgári nemperes eljárás keretében, *konstitutív* és *ex nunc* hatállyal jön létre.[33] A nyilvántartásba vételi kérelmet az alapító nyújtja be a bíróság részére, több alapító esetén ezt együttesen kell megtenni.[34] A nyilvántartásba vételi eljárás szabályait a civil eljárási törvény (Civilvhr.) tartalmazza. Az alapítványokra (és más civil szervezetekre) vonatkozó törvényszéki nyilvántartások közhiteles adatai az OBH által működtetett internetes felületen lévő adatbázisban, az országos névjegyzékben érhetők el,[35] amely közhiteles.[36] Amennyiben az alapítvány nyilvántartásba vételére nem kerül sor, úgy a létesítés meghiúsul.

Végintézkedéssel történő létesítés esetében speciális szabály, hogy a nyilvántartásba vétel érdekében a kuratórium tagjának kijelölt személy jár el, ennek hiányában a nyilvántartó bíróság által kijelölt ügygondnok. Az alapítvány ebben az esetben konstitutív, tehát *ex tunc hatállyal,* az alapító halálának időpontjára visszamenőleges hatállyal jön létre. Amennyiben a létesítés meghiúsul, az alapítvány céljára rendelt vagyon a hagyaték részét fogja képezni. Ha a vagyon közérdekű célra irányult, és ebben az esetben hiúsul meg az alapítás, akkor a juttatás közérdekű meghagyásként[37] minősül.

---

[30] Ptk. 3:389. § (1) bek.

[31] VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (2014): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 2414.

[32] CSEHI (2014a): *i. m.* 159.

[33] A nyilvántartásba vétel konstitutív jellege önmagában nem sérti az egyesülési szabadságot. A bírósági bejegyzés elsődleges célja ugyanis az alkotmány-, illetve törvényellenes tevékenység folytatására alapított társadalmi szervezetek létrejöttének megakadályozása. A nyilvántartásba vétel nem jelent tartalmi korlátozást, hiszen a bíróság kizárólag a társadalmi szervezet alapításának és deklarált céljainak törvényességét vizsgálhatja. Ezt fejezi ki a törvényi szabályozás, amely kimondja, hogy a társadalmi szervezet nyilvántartásba vétele nem tagadható meg, ha alapítói a törvényben előírt feltételeknek eleget tettek. 6/2001. (III. 14.) AB határozat.

[34] Civilvhr. 51. §.

[35] Az országos névjegyzékre vonatkozó szabályokat a Civilvhr. 84. §-a tartalmazza. Az OBH által működtetett internetes keresőfelület, a civil szervezetek névjegyzéke az alábbi linken érhető el: A civil szervezetek névjegyzéke. Forrás: http://birosag.hu/allampolgaroknak/civil-szervezetek/civil-szervezetek-nevjegyzeke-kereses (A letöltés időpontja: 2017. 06. 12.)

[36] A Civilvhr. 85. §-ának (1) bek. alapján.

[37] A közérdekű meghagyás a meghagyás sajátos esete. Ilyenkor a meghagyás kedvezményezettje nem egy konkrétan meghatározott személy, hanem egy közösség.

Meghagyással történő alapítás esetében, ha a meghagyást annak kötelezettje a felszólítás ellenére sem teljesíti, az alapítvány létrehozásának követelésére jogosult személy bírósághoz fordulhat. A bíróság az alapítvány alapító okiratát ítéletével pótolja, és egyben kötelezi az örököst vagy a hagyományost az alapítványi vagyon szolgáltatására. E bírósági határozat alapján az alapítvány létrehozásának követelésére jogosult személy kérheti az alapítvány nyilvántartásba vételét az illetékes bíróságtól.[38]

4. Az alapító, a csatlakozó, a kedvezményezett

4.1. Az alapító

Az *alapító* az a személy, aki az alapítvány létesítésére irányuló szándék elhatározását követően a nyilvántartásba vétellel létrejött alapítvány vonatkozásában alapítói jogait gyakorolja,[39] és kötelezettségeit teljesíti. Amennyiben az alapító meghalt, jogutód nélkül megszűnt, vagy valamely más okból alapítói jogait véglegesen gyakorolni nem tudja, akkor azt az alapító okiratban kijelölt személy vagy alapítványi szerv, ennek hiányában a kuratórium gyakorolja.[40] Az alapítói jogokat nemcsak az alapító gyakorolhatja, hanem az egyes jogok gyakorlása az alapítvány különböző szerveire átruházható, de csak akkor, ha az alapító okiratban vállalt vagyoni hozzájárulást teljesítették.[41] Ebben az esetben az alapító okiratban rendelkezni kell az alapítói jogok átruházásának szabályairól, valamint arról, hogy átruházás esetén a jogosultság gyakorlására mely alapítványi szerv jogosult.[42] Az alapítói jogok telepítése során figyelemmel kell lenni arra, hogy az alapítói jog gyakorlására jogosult szerv a saját tagjai, vezetője vagy ellenőrzésére jogosult személyek kapcsán a rá telepített alapítói jogot nem gyakorolhatja.[43] „Például a kuratórium tagjai nem nevezhetik ki magukat tagnak, és nem dönthetnek saját díjazásukról, és nem láthatja el saját ellenőrzését."[44]

Alapítvány létesítése történhet több alapító általi vagyoni hozzájárulás teljesítésével is, ebben az esetben az alapítók az őket megillető alapítói jogokat együttesen gyakorolják, intézkedéseiket egyetértésben vagy szótöbbségben hozzák meg,[45] ez a felek megállapodásán múlik, továbbá az is, hogy a joggyakorlás testület keretében, az alapítók gyűlésén valósuljon meg. Amennyiben az alapítók gyűlésének felállítására sor kerül, úgy annak működési szabályairól az alapító okiratban rendelkezni kell (például milyen gyakorisággal ülésezik, hogyan történik a döntéshozatal stb.). Az alapító okiratban nem szabályozott kérdésekben pedig az egyesület közgyűlésére vonatkozó szabályok az irányadók.[46] Az alapítók gyűlése

[38] Ptk. 3:389. § (2) bek.

[39] Az alapítói jogok gyakorlására kiskorú személy nem jelölhető ki, mert az alapítói jogok gyakorlása meghaladja a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezésére szolgáló, kisebb jelentőségű szerződések megkötésének körét, továbbá a Ptk. jogi személyekre és alapítványra vonatkozó rendelkezései kiskorút nem is jogosítanak fel jognyilatkozat önálló tételére. FÍT Pkf.25 415/2015/3., BDT2015. 3332.

[40] Ptk. 3:394. § (1) bek.

[41] Ptk. 3:396. §.

[42] Ptk. 3:391. § (2) bek. a)–b) pont.

[43] Ptk. 3:394. §.

[44] VÉKÁS (2013): *i. m.* 231.

[45] CSEHI (2014a): *i. m.* 156.; OSZTOVITS (2014): *i. m.* 1029.

[46] Ptk. 3:395. § (1) bek.

mind az alapítás során, mind a nyilvántartásba vétel után felállítható, ez utóbbi esetkör az alapító okirat módosítását igényli.

4.2. A csatlakozó

Bár az alapítványnak *nincs nyilvántartott tagsága,* a Ptk. lehetővé teszi a már létrejött alapítvány vonatkozásában a csatlakozást, ami azonban nem eredményez tagsági jogviszonyt az alapítványban. A *csatlakozó* az a személy, aki már nyilvántartásba vett és létező alapítványhoz csatlakozik, aminek feltétele vagyoni juttatás teljesítése az alapítvány részére.[47] Az alapítványhoz történő csatlakozás csak akkor lehetséges, ha ennek lehetőségét az alapító nem zárja ki *(nyílt alapítvány)* – ellenkező esetben az alapítvány zártnak minősül.[48] Ebben az esetben az alapító okirat szükség szerinti tartalmi elemét képezi annak tisztázása, hogy a csatlakozás milyen mértékű vagyoni juttatás fejében történik, azt milyen feltételekkel kell teljesítenie a csatlakozónak, és őt az alapítói jogok, valamint egyéb jogok megilletik-e, vagy sem.[49] Amennyiben megilletik, akkor azt az alapítóval vagy a többi alapítókkal együttesen gyakorolja.[50] A csatlakozó Ptk. általi nevesítésével és a csatlakozás lehetővé tételével a jogalkotó annak a célnak kíván eleget tenni, hogy a vagyonukat vesztett alapítványok tőkésítésére sor kerülhessen, és ezáltal ne kerüljön veszélybe az alapítványi cél megvalósítása.[51]

4.3. A kedvezményezett

„A kedvezményezett az alapítvány *gazdasági jogosultja,* az alapítványi vagyon valós címzettje, a vagyon felhasználásának cél szerinti alanya."[52] Főszabály szerint nem vesz részt az alapítvány életében, annak működésében, hanem egy olyan pontosan megjelölt személy vagy személyi kör értendő alatta, aki(k) javára és az alapítványi vagyon terhére vagyoni szolgáltatás juttatható, mindez csak akkor, ha az alapítvány céljával összefüggésben áll, és az alapító okirat erről rendelkezik. „Az alapítványi szolgáltatásra célszerű a feleknek, az alapítványnak és a kedvezményezettnek szerződést kötni. Az írásban megkötött támogatási szerződés az alapítvány nevében eljáró kuratóriumi tagok felelősségének megítélése és gondos eljárásának a biztosítása miatt is ajánlandó."[53] Amennyiben az alapító okirat a kedvezményezettet nem jelöli meg, és a részére teljesítendő vagyoni szolgáltatásról nem rendelkezik, a kedvezményezetti minőség megállapításához az szükséges, hogy az arra

[47] Ptk. 3:383. § (1) bek.

[48] CSEHI (2014): *i. m.* 156.; OSZTOVITS szerk. (2014): *i. m.* 1032.; Nem tekinthető zártnak az alapítvány csupán amiatt, mert a kedvezményezetti kört behatárolja. BH1999. 482.

[49] Ptk. 3:391. § (2) bek. c) pont.

[50] Ptk. 3:383. § (2) bek. Nem törvénysértő az az alapító okirat, amely az alapítványhoz való csatlakozást megengedi, de nem rendelkezik a csatlakozót megillető alapítói jogokról, ugyanis az ilyen rendelkezés nem kötelező, csak szükség szerinti tartalmi eleme az alapító okiratnak. Ha az alapító okirat nem szabályozza a csatlakozók részére az alapítói jog gyakorlásának lehetőségét, akkor a csatlakozók alapítói jog gyakorlására nem jogosultak. FÍT 4.Pkf.26 765/2015/3.; BDT2016. 3440.

[51] VÉKÁS (2013): *i. m.* 226.

[52] VÉKÁS (2013): *i. m.* 227. A szerző kiemelése.

[53] CSEHI (2014a): *i. m.* 157.

jogosult alapítványi szerv jelölje meg azt.[54] A kedvezményezettek köréről, azok személyéről, az őket megillető szolgáltatásról és egyéb jogokról az alapító okiratban kell rendelkezni.[55] Kedvezményezett (szűk körben) lehet az alapító, a csatlakozó, valamint ezek hozzátartozója is.[56] Ennek feltétele, hogy a cél a kedvezményezett tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotásainak gondozására, hozzátartozó esetében – a fentieken túl – a hozzátartozó ápolására, gondozására, tartására, egészségügyi ellátási költségeinek viselésére, iskolai tanulmányainak ösztöndíjjal vagy egyéb módon történő támogatása irányuljon.[57] A kedvezményezett az alapítványi juttatás elmaradása esetére igényével csak akkor léphet fel az alapítvánnyal szemben, akkor perelhet, ha az alapító okiratban a teljesítéshez szükséges módon meghatározásra került a kedvezményezett személye, a részére teljesítendő szolgáltatás, valamint annak időpontja; amennyiben az alapító okirat a fenti rendelkezéseket nem tartalmazza, abban az esetben a kuratóriumi döntés, valamint annak közlése és jogosult általi elfogadása szolgálhat az igényérvényesítés alapjául.[58]

5. Az alapítvány szervezete

Az alapító az alapító okiratban köteles dönteni *kuratórium* felállításáról, tehát az alapítvány szervei közül csak a kuratórium, az ügyvezető szerv megalakítása kötelező, felügyelőbizottság és egyéb alapítványi szervek létrehozataláról az alapító szabadon dönthet.[59]

5.1. Kuratórium

A kuratórium tagja három természetes személy,[60] de a diszpozitív szabályozás lehetőséget teremt arra, hogy ettől eltérő létszámmal működjön a kuratórium. Az alapító dönthet úgy is, hogy pusztán egy személy alkotja a kuratóriumot, ebben az esetben az ügyvezető szerv a kurátor.[61] A kurátor vagy a kuratóriumi tagok az alapítvány vezető tisztségviselői,[62] rájuk a jogi személyek általános szabályai között meghatározott rendelkezések irányadók az alapítványi szervezet körében tett speciális szabályokra tekintettel; megbízatásuk határozott vagy hatá-

[54] Ptk. 3:385. §.

[55] Ptk. 3:391. § (2) bek. i) pont.

[56] A Ptk. 8:1. § (1) bekezdésének 2. pontja szerint hozzátartozó a közeli hozzátartozó, az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, valamint a testvér házastársa; az 1. pont értelmében közeli hozzátartozó a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó, a mostoha- és a nevelőszülő, valamint a testvér.

[57] Ptk. 3:386. § (1)–(2) bek.

[58] Ptk. 3:387. §.

[59] Ptk. 3:401. §.

[60] Ptk. 3:397. § (2) bek. Ha a rendelkezés klaudikálóan kógens, legalább három tagnak lenni kell, ettől kevesebb nem lehet, kivétel ez alól a kurátor esetköre, több taggal pedig minden további nélkül működhet. SÁRKÖZY Tamás szerk. (2014): *Az új Ptk. magyarázata. II/VI.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 482.; Az, hogy az alapítvány kuratóriumának tagja csak természetes személy lehet, a törvény eltérést nem engedő szabálya. BDT2016. 3573.

[61] Ptk. 3:397. § (5) bek.

[62] Ptk. 3:397. § (1) bek.

rozatlan ideig tart.[63] A kuratórium elnökét az alapító jelöli ki. Amennyiben ezt a jogot nem tartja fenn magának, és nem ruházta át más alapítványi szervre, akkor a kuratórium tagjai maguk közül választják meg az elnököt.[64] A kuratórium évente legalább egyszer ülésezik a folyamatos működés biztosítása érdekében, ennél ritkább ülésezést az alapító okirat nem írhat elő.[65] Ezen túl bármelyik kuratóriumi tag kérheti a kuratóriumi ülés összehívását, ehhez azonban szükséges megjelölni az összehívás célját és okát. Az erre vonatkozó kérelmet a kuratórium elnökének kell benyújtani, aki a kérelem beérkezésétől számított 8 napon belül köteles intézkedni az ülés tartásának kérdésében. Amennyiben az elnök e feladatának nem tesz eleget, a tag maga is összehívhatja a kuratóriumot.[66]

5.2. Felügyelőbizottság

Amennyiben az alapító felügyelőbizottság felállításáról határozott, az az ellenőrzési tevékenységét illetően beszámolási kötelezettséggel tartozik az alapító felé, amely beszámolási kötelezettségének évente legalább egyszer eleget kell tennie, ugyanis a felügyelőbizottság az alapítvány olyan belső ellenőrző szerve, amely a kuratórium és az esetlegesen felállított más szervek működését ellenőrzi.[67] Az alapítványi felügyelőbizottságra egyebekben a jogi személy általános szabályai alkalmazandók.

6. Az alapítvány működése és vagyongazdálkodása

Alapítvány létesítésére egy meghatározott cél elérése érdekében kerül sor, ezért szükséges a létesítése során a vagyoni hozzájárulás teljesítése. Mivel az alapítvány nonprofit jellegű jogi személy, gazdasági tevékenységet nem vagy csak másodlagosan végez. Különösen fontos annak biztosítása, hogy a vagyonnal történő gazdálkodás szabályait úgy alakítsák ki, hogy az az alapító okiratban meghatározott cél elérését ne veszélyeztesse.

Ennek okán a Polgári Törvénykönyv alapítványra vonatkozó rendelkezései között számos olyan található, amely ezt a vagyont akár az alapítótól, akár generális jelleggel védeni rendeli például azáltal, hogy alapítvány nem lehet korlátlan felelősségű tagja más jogalanynak, további alapítványt nem létesíthet, és más alapítványhoz nem is csatlakozhat; továbbá az alapító, a csatlakozó, valamint az alapítványi tisztségviselő és alapítványi szervek hozzátartozója érdekében sem lehet alapítványt létrehozni.[68] Az alapítás visszavonására a jogerős bejegyzést követően már nem kerülhet sor,[69] vagy az alapító okirat módosítása körében tett azon megkötéssel, miszerint az alapítványi cél módosítására csak taxatíve meghatározott esetekben kerülhet sor.

---

[63] Ptk. 3:398. § (1) bek.
[64] Ptk. 3:399. § (1) bek.
[65] Ptk. 3:399. § (2) bek.
[66] Ptk. 3:399. § (3) bek.
[67] Ptk. 3:400. § (1)–(2) bek.
[68] Ptk. 3:379. § (3)–(4) bek.
[69] Az alapítvány alapítója a bejegyzést elrendelő bírósági határozatok jogerőre emelkedéséig az alapítványt visszavonhatja. BH1997. 206.; BH2002. 508.

Alapítvány csak az alapító okiratban meghatározott tartós cél megvalósítására elegendő vagyonnal létesíthető,[70] és ezt a vagyont csak az alapítványi cél érdekében lehet felhasználni. A vagyon kezelésének és felhasználásának módját az alapító okiratban az alapítónak kell meghatároznia,[71] valamint további garanciális szabályként rögzíti a Ptk. az alapítványi vagyon védelme érdekében azt, hogy a teljesített hozzájárulást sem az alapító, sem a csatlakozó nem vonhatja el, és nem is követelheti vissza, ha ezáltal az alapítványi cél elérését veszélyezteti.[72] A létesítés kapcsán minimális vagyonmennyiséget nem határoz meg a Ptk., pusztán azt rögzíti, hogy az alapítványi cél megvalósításához szükséges és az alapító okiratban meghatározott összeget kell rendelkezésre bocsátani, az viszont bírói mérlegelés kérdését képezi, hogy a juttatni rendelt vagyon elegendő-e a cél megvalósítására. A rendelkezésre bocsátás két szakaszban történik. A működés megkezdéséhez szükséges összeget a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig kell átruházni az alapítványra;[73] a fennmaradó vagyon pedig a nyilvántartásba vételtől számított egy éven belül ruházandó át.[74] Ez utóbbi határidő elmulasztása esetére a kuratórium felszólítja az alapítót póthatáridő kitűzésével arra, hogy a fennmaradó vagyont bocsássa az alapítvány rendelkezésére. Amennyiben a póthatáridő is eredménytelenül telik el, a kuratórium ezt bejelenti a nyilvántartó bíróság felé, aki az alapító alapítói jogainak gyakorlását a kötelezettség teljesítéséig felfüggeszti, és a felfüggesztés időtartama alatt a nyilvántartó bíróság gyakorolja azt, így téve érdekeltté az alapítót abban, hogy elmaradásának eleget tegyen.[75] Ez azonban az alapító egyéb kötelezettségeinek teljesítését nem érinti, azoknak továbbra is köteles eleget tenni; alapítói jogai pedig a teljesítést követően felélednek.[76] Ha a teljesítésre nem kerül sor, törvényességi felügyeleti eljárás keretében a nyilvántartó bíróság megszünteti az alapítványt.[77]

Az alapítvány működése körében további garanciális szabályt jelentenek az alábbiak:

a) Az alapítvány vezető tisztségviselője a kurátor vagy testület esetén a kuratórium. Amennyiben a kurátor vagy a testület az alapítvány céljainak megvalósítását közvetlenül veszélyezteti, határozatlan idejű megbízatás esetén a jogviszony visszahívással szűnik meg, ennek jogát pedig az gyakorolja, aki a kijelölés során is eljárt. Határozott idejű megbízatás esetén pedig az idő előtti visszahívásra is sor kerülhet.[78]

---

[70] Az alapítvány nyilvántartásba vételekor a bíróságnak meg kell győződnie arról, hogy az alapítvány a törvényben meghatározott feltételeknek megfelel-e, és a bejegyzés alapjául szolgáló alapító okirat a törvényben meghatározott kellékeket tartalmazza-e. Ennek keretében vizsgálnia kell, hogy az alapítvány céljára szolgáló vagyon rendelkezésre áll-e, illetőleg az alapítvány működésének megkezdéséhez elégséges-e. BH1999. 93.; BH2001. 303.

[71] Ptk. 3:384. § (1) bek.; Ptk. 3:391. § (1) bek. b) pont. Az alapítvány törvényes működése érdekében az alapító okiratban a vagyonfelhasználás módját is szabályozni kell. BH1999. 481. A vázlatos utalás a célok szerinti és a működtetésre vonatkozó felhasználásra nem elégíti ki a törvény szerinti szabályozás követelményét. BH2000. 427.

[72] Ptk. 3:384. § (2) bek.

[73] Ptk. 3:382. § (2) bek.

[74] Ptk. 3:382. § (3) bek.

[75] Ptk. 3:382. § (4)–(5) bek.

[76] OSZTOVITS (2014): *i. m.* 1031.

[77] OSZTOVITS (2014): *i. m.* 1031.

[78] Ptk. 3:398. § (2) bek.

b) A kurátor, a kuratóriumi tagok és a felügyelőbizottsági tagok összeférhetetlensége és a tisztség betöltését kizáró okok kapcsán az általános szabályok azzal egészülnek ki, hogy a kedvezményezett, valamint annak közeli hozzátartozója a fenti tisztségek egyikét sem töltheti be; továbbá az alapító és annak közeli hozzátartozói a kuratóriumban többségbe nem kerülhetnek.[79]

Amennyiben az alapító további szervek létesítéséről döntött, ezen alapítványi szervek tekintetében az összeférhetetlenségi szabályokat és a tisztség betöltése tekintetében kizáró okokat az alapító okiratban szükséges tisztázni.

7. Az alapítvány megszűnése

Az alapító nem szüntetheti meg az alapítványt,[80] így a *megszüntetés* esete nem tárgyalandó, pusztán a *megszűnés.* A megszűnés körében megkülönböztetjük a jogutóddal vagy anélkül történő megszűnést.

7.1. Jogutóddal történő megszűnés

Az alapítványi jogok gyakorlója a jogutóddal történő megszűnéséről határozhat akkor, ha az alapító okiratban vállalt vagyoni hozzájárulást teljesítette.[81] Alapítvány csak másik alapítvánnyal egyesülhet, vagy alapítványokra válhat szét, és a folyamat nem eredményezheti az alapítványi vagyon csorbítását vagy veszélyeztetését, továbbá az eredeti alapítványi célt az átalakulásnál meg kell őrizni.[82] Az alapítvány átalakulása esetén a Ptk. szabályain túl a Civilvhr. speciális rendelkezései az irányadók.[83]

7.2. Jogutód nélküli megszűnés

A jogutód nélküli megszűnésre akkor kerül sor, ha

a) az alapítványi cél megvalósult, és az alapító újabb alapítványi célt nem határozott meg;
b) ha az alapítványi cél megvalósítása lehetetlenné vált, és a cél módosítására vagy más alapítvánnyal való egyesülésre nincs mód; vagy
c) abban az esetben, ha az alapítvány a céljának megvalósítása érdekében legalább 3 éve semmilyen tevékenységet nem végez.[84]

[79] Ptk. 3:397. § (3)–(4) bek.
[80] Ptk. 3:403. § (2) bek.
[81] Ptk. 3:402. § (2) bek.
[82] Ptk. 3:402. § (1) és (3) bek.; VÉKÁS (2013): *i. m.* 234.
[83] Civilvhr. 10/C–10/F. §.
[84] Ptk. 3:403. § (1) bek. a)–c) pontok.

Bármely megszűnési ok fennállta esetén erről a kuratórium haladéktalanul értesíti az alapítói jogok gyakorlóját, akinek a megszűnés érdekében a közléstől számított 30 napon belül a megszűnés vonatkozásában intézkednie kell. Amennyiben ezt elmulasztja, a kuratórium a nyilvántartó bíróságot tájékoztatja a megszűnési ok fennforgásáról és arról, hogy az alapítói jogok gyakorlója a szükséges intézkedéseket elmulasztotta megtenni.[85]

Amennyiben a megszűnési okok közül egy fennforog, és az alapítvány fizetésképtelensége vagy azzal fenyegető helyzete nem áll fenn, *végelszámolási eljárás* lefolytatásának van helye a vagyoni viszonyok tisztázása és a hitelezői követelések kielégítése érdekében.[86] *Egyszerűsített törlési eljárásnak* van helye, ha

a) a bíróság a civil szervezet tekintetében megállapítja a jogutód nélküli megszűnési ok bekövetkeztét, vagy
b) a bíróság a civil szervezetet törvényességi felügyeleti eljárásban megszünteti, feltéve, hogy a civil szervezetnek nincs vagyona, vagy a civil szervezet fennállása során adószámmal nem rendelkezett, illetve nem rendelkezik.[87]

Ellenkező esetben *csőd- vagy felszámolási eljárás* keretében kerül sor az alapítvány vagyoni kérdéseinek tisztázására. A jogutód nélküli megszűnést célzó eljárások kapcsán a mögöttes joganyagot a Cstv.[88] képezi a Civilvhr.-ben foglalt speciális rendelkezésekkel. A jogutód nélküli megszűnést és a hitelezői igények kielégítését követően fennmaradó vagyon az alapító okiratban megjelölt személyt illeti, míg az alapító, a csatlakozó, az adományozó, valamint ezek hozzátartozói csak akkora összegű kifizetésben részesülhetnek, mint amekkora összeget az alapítvány rendelkezésére bocsátottak.[89]

Amennyiben az alapító okirat fennmaradó vagyon sorsáról való rendelkezése[90] nem teljesíthető, vagy ilyen rendelkezést nem tartalmaz, az alapítót illeti a döntés joga: az alapítvány céljával azonos vagy hasonló célú alapítvány vagy egyesület részére juttathatja azt.[91] Ha az alapító nem dönt a kérdésben, a nyilvántartó bíróság fogja kijelölni a vagyon jogutódját, amely jogutód az alapítvány céljával azonos, ennek hiányában hasonló célú alapítvány. A bíróság a döntését a kuratórium és a felügyelőbizottság véleményének figyelembevételével hozza meg.[92]

Az alapítvány úgy szűnik meg, mint ahogy létrejött: a nyilvántartó bíróság konstitutív, *ex nunc* hatályú végzésével, amelyben jogutód nélküli megszűnés esetén a fennmaradó vagyonról rendelkezni kell.[93] Amennyiben az alapítvány törlését követően olyan vagyontárgy kerül elő, amelynek a törölt alapítvány volt a tulajdonosa, *vagyonrendezési eljárást* kell lefolytatni, amelyre a Ctv. szabályai az irányadók.[94]

---

[85] Ptk. 3:403. § (3)–(4) bek.
[86] Civilvhr. 9. § (2) bek.
[87] Civilvhr. 9/K. § (1) bek. a)–b) pontok.
[88] 1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról.
[89] Ptk. 3:404. § (1) bek.
[90] Az alapítvány megszűnése esetén a vagyonfelosztásra vonatkozó alapítói rendelkezésnek egyértelműnek kell lennie. BH1998. 402.
[91] 3:404. § (2) bek.
[92] 3:404. § (3)–(4) bek.
[93] 3:403. § (5) bek.
[94] Civilvhr. 10/B. § (1) bek.

8. A közalapítvány

A közalapítvány intézményét a régi Ptk.-t módosító 1993. évi XCII. törvény vezette be. A törvényi indokolásból a módosítást érintően kettős célkitűzés olvasható ki: a nevezett jogszabály egyrészt az állami és a civil szféra köz- és magánjog határterületén történő *kooperációjának* szabályozását kívánta megalapozni; másrészről pedig az alkotmányos szinten is deklarált és elismert szerződési szabadság, valamint a szerződő felek egyenjogúsága elvének kiteljesedése érdekében tett intézkedéseket. A közalapítvány intézményének megteremtését az a nyilvánvalóvá vált igény okozta, miszerint a közfeladatok jelentős része nem vagy nem kellő hatékonysággal volt ellátható az állam szintjén, ezért szükség mutatkozott a piac és az állami szféra együttműködésén túl a civil szféra bevonására is a fent említett feladatok megvalósítása érdekében. A közalapítvány mind az alapítói kör, mind a cél tekintetében speciális a magánjogi alapítványhoz képest: a jogalkotói szándék értelmében közalapítvány csak az Országgyűlés, a kormány, valamint a helyi önkormányzat képviselőtestülete által volt alapítható, a célját tekintve pedig csak *közfeladat folyamatos ellátására* volt létesíthető.[95] Közfeladat alatt olyan állami vagy önkormányzati hatáskörbe tartozó feladat volt értendő, amely ellátására jogszabály alapján az állam vagy az önkormányzat a kötelezett.[96] A 2006. évi LXV. törvény értelmében Magyarországon 2006 augusztusától alapítványt közfeladat ellátására *létesíteni nem lehet,* a még létező közalapítványokra pedig a Polgári Törvénykönyv alapítványi rendelkezései alkalmazandók a hatályon kívül helyező jogszabályban foglalt speciális rendelkezésekre tekintettel.[97]

9. A bizalmi vagyonkezelés és az alapítvány

A bizalmi vagyonkezelési szerződés[98] egy olyan új jogintézmény a magyar jogban, amelyet angolszász mintára, az új Ptk. hatálybalépésével vezetett be a jogalkotó. Lényegét tekintve egy hárompólusú *szerződéses jogviszonyt* takar, amelyben a vagyonrendelő, a vagyonkezelő és a kedvezményezett vesz részt. A vagyonrendelő és a vagyonkezelő között létrejövő bizalmi vagyonkezelési szerződés alapján a vagyont rendelő fél vagyonának egy meghatározott részét (dolgokat, jogokat, követeléseket) a vagyonkezelő tulajdonába adja, aki a vagyont a szerződésben meghatározottak szerint a saját vagyonától elkülönülten kezelni köteles, mindezt a szerződésben meghatározott kedvezményezett javára teszi, míg a vagyonrendelő ezért díj fizetésére köteles. Ha ezt a jogviszonyt az alapítvány esetére kívánjuk lefordítani, akkor azt úgy tehetjük, ha az alapítót vagyonrendelőnek, az alapítványt vagyonkezelőnek

[95] Régi Ptk. 74/G. § (1) bek.

[96] Régi Ptk. 74/G. § (2) bek.

[97] 2006. évi LXV. törvény 1–9. §.

[98] 6:310–6:330. §, MENYHÁRD Attila (2017): A bizalmi vagyonkezelési szerződés jogi szabályozásának aktuális kérdései. *Fontes Iuris,* 1. sz. 37–43.; MICZÁN Péter (2016): A bizalmi vagyonkezelés nyilvánosságáról. *Iustum Aequum Salutare,* 12. évf. 4. sz. 227–253.; SÁNDOR István (2015): A bizalmi vagyonkezelési szerződés szabályozásának értékelése a külföldi minták alapján. *Jogtudományi Közlöny,* 70. évf. 1. sz. 49–58.

és az alapító okiratban meghatározott személyt vagy személyi kört tekintjük kedvezményezettnek. Mindezt azért tehetjük meg, mert mind a bizalmi vagyonkezelési jogviszonynak, mind az alapítványnak az a rendeltetése, hogy a jogalany vagyonának meghatározott részét az általa meghatározott cél elérésére kezeljék.

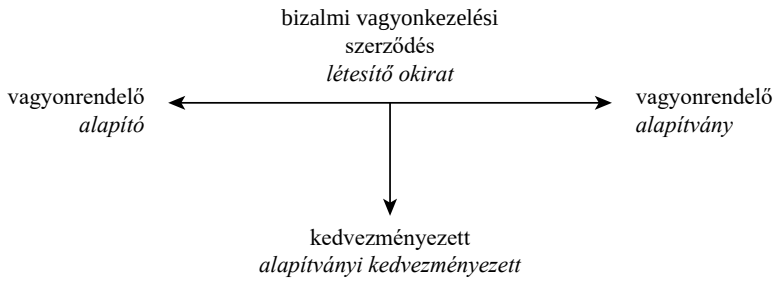

2. ábra
A bizalmi vagyonkezelés és az alapítvány

Forrás: saját szerkesztés

Míg a bizalmi vagyonkezelési jogviszony két fél kölcsönös és egybehangzó akaratnyilatkozatával jön létre, addig az alapítvány *egyoldalú jognyilatkozattal* keletkeztetett jogalany. A vagyonrendelő és az alapító is vagyonának egy meghatározott részét bocsájtja kezelésbe, és ezáltal annak tulajdonjogát is átruházzák, amit a vagyonkezelő, valamint az alapítvány szerez meg, de ez az alapítvány esetében annyiban speciális, hogy a rendelt vagyon és a hozzá kapcsolódó szervezet, az alapítvány egy jogi személyiséggel felruházott jogalany, amely a vagyonrendelés következtében jön létre, és fogja kezelni a rendelkezésére bocsátott vagyontömeget. A vagyon kezelése mind a bizalmi vagyonkezelés, mind az alapítvány esetében azonosan történik: a szerződésben, illetve az alapító okiratban meghatározott módon, tehát erről külön kell rendelkezni. A vagyonkezelés elkülönültsége a bizalmi vagyonkezelési jogviszony esetén úgy értendő, hogy az „nem keveredhet" a vagyonkezelő saját vagyonával, hiába szerez felette tulajdonjogot; alapítvány esetében pedig az alapító vagyonától történő elkülönülést kell érteni alatta. A vagyon kezelése mindkét esetben a kedvezményezett javára történik, akit bizalmi vagyonkezelés esetén a szerződésben, alapítvány esetén az alapító okiratban szükséges megjelölni. Ennek kapcsán érdemes hangsúlyozni, hogy a bizalmi vagyonkezelés alkalmas az alapítvány azon „gyengeségének" kiküszöbölésére, miszerint alapítvány főszabály szerint nem hozható létre az alapító, a csatlakozó, az alapítványi tisztségviselő, az alapítványi szervek tagja, valamint ezek hozzátartozói érdekében. A bizalmi vagyonkezelés körében a kedvezményezett tekintetében a jogalkotó semmiféle megkötéssel nem él.

Vákát oldal

XII. fejezet
Az állam részvétele a polgári jogi jogviszonyokban

1. Az állam jogi személyisége

A Polgári Törvénykönyv Harmadik Könyvének utolsó fejezete tartalmazza az állam polgári jogi jogviszonyokban való részvételére irányadó szabályokat. Az állam *többféle módon* lehet polgári jogi jogviszonyok alanya: az egyes szervei (például: az Országgyűlés Hivatala, minisztériumok) útján, az általa alapított szervezetek (ilyenek tipikusan a költségvetési szervek) révén, valamint az állam részvételével működő gazdasági társaság is lehet polgári jogi jogviszony alanya, végül kivételesen maga *az állam is mint egész eljárhat a magánjogban.* A különböző helyzetekre a közjog és a polgári jog különböző jogterületei megfelelő előírásokat tartalmaznak egy kivétellel: így a Ptk. Harmadik Könyve az előbbi jogi helyzetek közül csak a legutolsót szabályozza, amikor az állam mint egész lesz polgári jogi jogviszony alanya. Ezekben a polgári jogi jogviszonyokban *az állam jogi személyként* vesz részt.[1] Az államra mint jogi személyre a jogi személyiség kritériumai nem alkalmazhatók maradéktalanul, különös tekintettel az alapításra, megszűnésre és a tagsági jellemzőkre.

A Ptk. e szabálya hézagpótló jellegű, mert olyan jogviszony, amikor az állam mint egész lép jogviszonyba, *kivételes jellegű.* Az államnak mint egésznek ilyen jellegű szabályozása a Ptk.-ban az állam szükségképpeni törvényes öröklése kapcsán figyelhető még meg.[2] A gyakorlatban az állam képviselete ezen a szabályon alapult például olyan állami tulajdonú termőfölddel kapcsolatos jogvitában, amely termőföld nem tartozott a Nemzeti Földalapba.[3] Az állam képviseletére ezt a szabályt kellett alkalmazni a devizaalapú fogyasztói kölcsönszerződésekkel kapcsolatban a 2014. évi XXXVIII. törvény alapján indult peres eljárásokban.[4] A képviseletei szabályokon túl a betudás elve jelenik meg a Kúria elvi bírósági döntésében, amely megállapította, hogy az olyan szervek károkozó magatartását, amelyek nem rendelkeznek jogi személyiséggel, az államnak kell betudni, és ezekben az esetekben az állam mint jogi személy áll helyt.[5]

---

[1] Ptk. 3:405. § (1) bek.
[2] Ptk. 7:74. §.
[3] FIT-H-PJ-2015-366.
[4] 2014. évi XXXVIII. törvény 7. § (2) bek.
[5] A perbeli esetben az Országgyűlés jogi személyiségének hiánya miatt. BDT2013. 2869.; EBH2014. P. 1.

2. A közjogi személyek típusai és az állam jogi személyiségének jellemzői

A Negyedik rész, I. fejezet, 5. pontban bemutattuk a közjogi személyek jogtudományi problematikáját. Az állam részvétele esetében csak visszautalunk az ott megfogalmazottakra. A közjogi jogi személy kérdésköre több alkalommal is előkerült a polgári jogi kodifikáció során. A Ptk. *elvi éllel határolja el* a közjogi jogi személyektől a Harmadik Könyv hatályát: nem szabályoz önálló közjogiszemély-típust, és nem tartalmaz eltérő rendelkezéseket a közjogi típusú jogi személyekre.[6] Az egyes közjogi szervezetek jogi személyisége, polgári jogi jogalanyisága így a Ptk. Harmadik Könyvében szereplő, a jogi személyre vonatkozó általános szabályokon alapul.[7] Minden esetben szükséges azonban, hogy *jogszabály* az adott szervtípus *jogi személyiségét kimondja*. Például az állami szervezetrendszerben tipikus működési forma a költségvetési szerv, amelyet az államháztartási törvény jogi személyként[8] szabályoz. Az állam szervei mellett a teljesség kedvéért jegyezzük meg, hogy ez a probléma a helyi önkormányzatoknál nem jelenik meg, mert a helyi önkormányzat a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (a továbbiakban: Mötv.) alapján jogi személy.[9]

A közjogi jogi személyek és a polgári jogi jogi személyek viszonya problematikus, és az utóbbi évtized jogirodalma alapján a kérdés nem látszik megoldottnak. A régi Ptk. külön szabályozta az állam jogalanyiságát, az egyes szervtípusok közül például az állami vállalat, illetve a költségvetési szerv fogalmát és speciális helytállási szabályait. Az új Ptk. előkészítésekor újfent felmerült a közjogi szervezetek alaptípusainak Ptk.-beli szabályozása, így a költségvetési szerv önálló jogiszemély-típusként került volna be a jogi személyek közé, végül ezek csak javaslat szintjén maradtak.[10] Amennyiben a közjog valamely szervtípust polgári jogi jogalanyisággal ruház fel, arról speciális jogszabály rendelkezik, és ez tartalmazza az eltérő rendelkezéseket is. Amennyiben ilyen eltérő szabály nem található a speciális normában, a Ptk. Harmadik Könyvének általános szabályai irányadók.

A Ptk. a jogi személyiség szempontjából tehát nem tipizálja az állam egyes szerveit, nem foglalkozik a közjogi jogalanyokra vonatkozó közjogi szabályokkal, csupán arról rendelkezik, hogy az állam mint egész a polgári jogi jogviszonyokban jogi személyként vesz részt.[11] Az a rendelkezés, hogy a Ptk. az államot jogi személyként ismeri el, első olvasatra logikus, azonban ez a redukált szabályozás egyáltalán nem magától értetődő.

Az állam részvétele a polgári jogi jogviszonyokban lényegében véve három alapvető kérdést vet fel, amelyek eldöntése a Ptk. feladata. Az első ezek közül az, hogy *az állam mint egész* (nem egyes szervei) lehet-e polgári jogi jogviszony alanya. Amennyiben igen, akkor a második eldöntendő kérdés, hogy a jogképességre vonatkozik-e bármilyen korlá-

---

[6] GÁRDOS István – VÉKÁS Lajos szerk. (2014): *3:405. §. A Ptk. kommentárja*. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.

[7] Ptk. 3:3. § (2) bek.

[8] 2011. évi CXCV. törvény 7. § (1) bek.

[9] 2011. évi CLXXXIX. törvény 41. § (1) bek.

[10] SÁRKÖZY Tamás (2011): Szervezetek jogállása az új Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog,* 19. évf. 3. sz. 3–8. A költségvetési szervek polgári jogi jogalanyisága Dobrocsi Gábor véleménye szerint önmagában indokolja, hogy közfeladatot látnak el, így polgári jogi jogalanyiság nélkül működni sem lennének képesek. DOBROCSI Gábor (2015): Jogi problémák az új Polgári Törvénykönyvben. *Gazdaság és Jog,* 23. évf. 10. sz. 3.

[11] VÉKÁS (2013): *i. m.* 236.

tozás. A harmadik kérdés, hogy milyen további, általános szabályozási igény lép fel az állammal kapcsolatban. Az első esetben a válasz ma már egyértelmű: az állam mint egész részt vehet polgári jogi jogviszonyban. A második kérdés tekintetében alapvető jogállami követelmény, hogy az államra nem vonatkozhatnak eltérő szabályok, így jogi személyként *abszolút jogképességgel* rendelkezik. A korábbi – eltérő politikai, gazdasági modelleken nyugvó – szabályok az állam jogi személyiségére speciális rendelkezéseket tartalmaztak.[12] A jogállami követelményekből fakadóan alkotmányos szempontból is aggályos lenne az eltérő szabályozás, így az államot mint jogi személyt semmilyen többletjogok nem illetik meg.

A harmadik kérdésre adandó válasz már nem ennyire egyértelmű. A régi Ptk. külön rendelkezett arról, hogy az államot a kártérítési, megtérítési és kártalanítási kötelezettség, valamint a jóhiszemű személyek irányában vállalt szerződéses kötelezettség költségvetési fedezet hiányában vagy az e célra biztosított költségvetési fedezetet meghaladó mértékben is terheli.[13] Utóbbi rendelkezés 2003-ban lépett hatályba, amelyet a polgári jogi kodifikáció során mind a Szakértői Javaslat, a 2009. évi CXX. törvény és lényegében a Ptk. is megtartott.

3. Speciális helytállási kötelezettség

A Ptk. szerint az államot és az államháztartás részét képező jogi személyt a polgári jogi jogviszonyból fakadó kötelezettsége költségvetési fedezet hiányában is terheli.[14] Az alapprobléma polgári jogi szempontból konzekvens: az államra vonatkozó működési szabályok (lényegében az államháztartást szabályozó jogszabályok) nem hathatnak ki a polgári jogi – elsősorban szerződéses – kötelezettségek teljesítésére. A Ptk. a polgári jogi szabályok szempontjából független problémaként kezeli azt a helyzetet, hogy az állam az egyes kötelezettségvállalásai során milyen költségvetési, pénzügyi rendben működik. A Ptk. szempontjából indifferensek az állam pénzügyi, gazdálkodási szabályai. Tehát az állam – abszolút jogképességéből fakadóan – szerződést köthet olyan kötelezettségvállalással is, amelynek fedezete nem szerepel a költségvetésében (azaz előirányzatként nem tartalmazza mindenkori költségvetési törvény). Tipikusan ilyenek a hosszú távú, többéves, évtizedes kötelezettségvállalások, amelynek fedezetét nem a szerződés megkötésekor hatályos költségvetési törvény tartalmazza. Ezzel a Ptk. a költségvetési, államháztartási szabályozásra utalja, hogy az állam e kötelezettségeknek hogyan tesz eleget, de a polgári jogi jogviszonyra *a Ptk. alapján ennek nincs kihatása.*

Ez a szabályozás a polgári jogi előzményeket tekintve nem új. A régi Ptk. meghatározott jogcímekre vonatkozóan szabályozta ugyanezt a helytállást a költségvetési szervek kapcsán. A hatályos Ptk. így az állam és az államháztartás részét képező szervek tekintetében

[12] Az állam különleges jogi személyi jellemzőihez lásd: KECSKÉS László (1999): *Magyar polgári jog. Általános Rész II. A személyek joga.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 85–113.

[13] 1959. évi IV. törvény 28. § (2) bek.

[14] Ptk. 3:406. §.

speciális rendelkezést ír elő, amely szabályozás hátterét a 2001-ben befejeződött, úgynevezett második metróper világítja meg.[15]

Az éveken át tartó eljárás témánk szempontjából releváns része az alábbi volt. A kormány az 1027/1997. (III. 5.) és az 1036/1998. (III. 27.) számú határozatában egyetértett azzal, hogy a Dél-Buda–Rákospalota metróvonal első, Etele tér és Baross tér közötti szakasza mint a központi költségvetés által támogatott önkormányzati beruházás megépüljön, annak beruházója a Budapesti Közlekedési Részvénytársaság (BKV Rt.) legyen, valamint döntött a központi költségvetés beruházási sajáterő-hozzájárulásáról. Az 1036/1998. (III. 27.) Korm. határozat melléklete (éves bontásban) tartalmazta az 1998–2003 közötti időszakban a központi költségvetés és a fővárosi önkormányzati beruházások sajáterő-hozzájárulásának összegét. A kormányhatározatot követően 1998. április 7-én a peres felek megállapodást írtak alá, amelyben a metróvonal első szakaszának megvalósításával kapcsolatban az azt aláíró felek meghatározták a kötelezettségeiket. Az állam vállalta az előbbi önrész rendelkezésre bocsátását.

A kormány az 1147/1998. (XI. 23.) számú határozatával hatályon kívül helyezte az 1036/1998. (III. 27.) Korm. határozatát és az 1027/1997. (III. 5.) Korm. határozat bizonyos részeit. A pénzügyminiszter erre a határozatra hivatkozva 1998. november 10-én kelt levelében közölte a felperessel, hogy a megállapodás jelenlegi formájában történő hatálybantartásához a Pénzügyminisztérium részéről nincs mód. A Fővárosi Önkormányzat és a BKV Rt. ezt felmondásnak tekintette, amely felmondás érvénytelenségét a bíróság megállapította. A pénzügyminiszter 1999. július 2-án kelt levelében értesítette a Fővárosi Önkormányzatot, hogy a metró esetleges megépítésével kapcsolatos kiadások tervezésénél ne számoljon a központi költségvetés forrásaival, az addig felmerült költségek tekintetében kész az elszámolásra. Az önkormányzat ezt a levelet a szerződés (megállapodás) teljesítése megtagadásaként értékelte, ezért 1999. szeptember 30-án keresettel fordult a bírósághoz.

Ebben a perben a Legfelsőbb Bíróság (Kúria)[16] többek között a felek között kötött szerződés mellett az állam jogi személyiségét is vizsgálta. Jelen esetben ez utóbbi érdemel kiemelést. Az ítélet kimondta, hogy az államot a vagyoni viszonyai terén nem illeti meg korlátlan autonómia, nem rendelkezhet szabadon a vagyonával. Az állam vagyonával csak a mindenkori költségvetési szabályok keretei között rendelkezhet: a költségvetés végrehajtása során az államháztartás alrendszereiben tárgyévi fizetési kötelezettség csak a jóváhagyott kiadási előirányzatok mértékéig vállalható. A központi költségvetés beruházásainak megvalósítása végett az állam a fenti szabályok értelmében közvetlenül polgári jogi jogviszonyba nem lép. A központi költségvetés előkészítése közigazgatási hatáskörbe tartozik, törvénybe iktatása az Országgyűlés alkotmányjogi (közhatalmi) feladata, a költségvetési előirányzat felhasználása a fejezettel gazdálkodó költségvetési szerv jogosultsága, amely ebben a körben – a kiadási előirányzat felhasználása során – polgári jogi szerződéseket köthet. A bíróság megállapította továbbá, hogy a központi beruházások két szakaszra bomlanak: az első szakasz közhatalmi jellegű, ennek alapján keletkezhetnek – a költségvetési törvényben jóváhagyott kiadási előirányzat erejéig – a kivitelezés során polgári jogviszonyok. Mind-

[15] A metróperhez kapcsolódóan az állam jogi személyiségének vizsgálatához részletesen lásd: GÁRDOS István (2001): A metróper és az állam jogi személyisége. *Jogtudományi Közlöny,* 2001. 56. évf. 11. sz. 460–468.; KOVÁCS László (2001): Milyen jogi személy is az állam? *Magyar Jog,* 48. évf. 7. sz. 401–406.

[16] BH2001. 332.; BH2002. 235.

ezek alapján a Legfelsőbb Bíróság (Kúria) az állam jogi személyiségének korlátozásaként értelmezte a költségvetési, államháztartási szabályokat.

A felülvizsgálati eljárás során a Legfelsőbb Bíróság (Kúria) ezt annyiban módosította, hogy a jogvita nem az állam jogi személyiségét érinti, hanem azt, hogy bizonyos polgári jogi kötelezettségvállalások teljesítése csak meghatározott közigazgatási és közjogi intézkedések megtörténte után lehetséges, amely intézkedések a polgári jog körén kívül esnek, így polgári jogi jogkövetkezményei sem lehetnek.[17]

A 2003. évi LV. törvény a régi Ptk. szabályait kiegészítette az állam vonatkozásában, és kimondta, hogy az államot kártérítési, megtérítési és kártalanítási kötelezettség, valamint a jóhiszemű személyek irányában vállalt szerződéses kötelezettség költségvetési fedezet hiányában vagy az e célra biztosított költségvetési fedezetet meghaladó mértékben is terheli. A módosító törvény indokolása szerint ez a szabály kiterjeszti az államra mint egészre a helytállás mértékét. Ez a szabály korábban csak a költségvetési szervekre vonatkozott, így a jogalkotó az államra mint egészre is kiterjesztette, amennyiben így vesz részt magánjogi jogviszonyokban.

A Ptk. minden korlátozás nélkül mondja ki, hogy költségvetési fedezet hiányában is terheli *az államot és az államháztartás részét képező jogi személyt* a polgári jogi jogviszonyból eredő kötelezettség. Azaz a korábbi szabályokkal ellentétben a Ptk. *objektív helytállási kötelezettséget ír elő* az állam és az államháztartás szervei számára.[18] Kérdéses ugyanakkor, hogy a Ptk. jelen szabálya mennyiben alkalmazható, ha a költségvetési előirányzat nem áll rendelkezésre. *Az államháztartásról szóló törvény ezt a problémát nem általánosan kezeli,* hanem egyes fizetési kötelezettségek, speciális jogcímek szerint ad lehetőséget előirányzat-módosítási igény nélkül az eredeti előirányzaton felüli kiadás teljesítésére. Ilyen például: az állam által fizetendő kártérítés, kártalanítás, sérelemdíj és az állami kezesség.[19] Így a Ptk.-ban írt objektív helytállás az Áht. szabályai szerint korlátozottabb.[20] A másik gyakorlati problémát az államháztartás részét képező jogi személyek jelentik. Az Áht. alapján idetartoznak a közfeladat ellátására alapított költségvetési szervek, ugyanakkor az már vitatott, hogy a köztestületekre (például Magyar Tudományos Akadémia) ez a szabály vonatkozik-e.[21] A Ptk. általános megfogalmazásából az is következhetne, hogy a köztestületekre is vonatkozna a korlátlan helytállás, ugyanakkor az Áht. értelmezéséből Sárközy Tamással egyetértve úgy gondoljuk, hogy a köztestületi költségvetési szervekre ez a szabály nem vonatkozik.[22]

---

[17] BH 2002. 235.

[18] SÁRKÖZY Tamás (2013a): 3:405. §. In SÁRKÖZY Tamás szerk.: *Polgári jog – A jogi személy, Az új Ptk. magyarázata II/VI.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 442.

[19] 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Áht.) 32. §.

[20] Ez a megállapítás a mindenkori államháztartási szabályrendszerre igaz.

[21] PÁZMÁNDI Kinga (2014a): 3:405. §. In OSZTOVITS András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja.* I. kötet. Budapest, Opten Kiadó. 1057.

[22] SÁRKÖZY (2013a): *i. m.* 442.

4. Az állam képviselete

Amennyiben az állam mint egész vesz részt polgári jogi jogviszonyokban, megoldandó probléma a jogi személy képviselete. Az 1945 előtti magánjogi ebben a kérdésben a *fiscust,* azaz a kincstári elméletet követte: ezekben az esetekben az államot a kincstár képviselte.[23] A kincstári modellt követően a régi Ptk. miniszteri szinten rögzítette az állam képviseletét. A Ptk. csak annyit határoz meg, hogy az állami vagyon felügyeletéért felelős *miniszter látja el* a képviseletet.[24] A Ptk. ezt a szabályozási kérdést belső, szervezeti szabálynak tekinti, így nem szükséges, hogy a Ptk. rögzítse, hogy mely miniszter mely szervezeten keresztül képviseli az államot, csak magát az ellátandó feladatot rögzíti. Ebből fakadóan a mindenkori kormány feladat- és hatásköréről szóló jogszabály határozza meg azt, hogy mely miniszter látja el ezt a feladatot. Jelenleg a 94/2018 (V. 22.) Korm. rendelet a nemzeti vagyon kezeléséért felelős tárca nélküli miniszter feladataihoz sorolja az állam mint egész képviseletét.

Felhasznált irodalom

A cégjegyzék online verziója. Forrás: https://www.e-cegjegyzek.hu/ (A letöltés időpontja: 2018. 05. 21.)

A civil szervezetek névjegyzéke. Forrás: http://birosag.hu/allampolgaroknak/civil-szervezetek/civil-szervezetek-nevjegyzeke-kereses (A letöltés időpontja: 2017. 06. 12.)

A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny,* 68. évf. 7–8. sz. 333–342.

ADORJÁN Csaba – GÁL Judit (2010): *A gazdasági társaságok átalakulása.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

ADORJÁN Csaba (2016): A végelszámolás jelene és jövője. Számviteli szempontú elemzés. In BODZÁSI Balázs szerk.: *Tanulmányok a gazdasági jog, a pénzügyek és a számvitel köréből.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 9–46.

AUER Ádám – BAKOS Kitti – BUZÁSI Barnabás – FARKAS Csaba – NÓTÁRI Tamás – PAPP Tekla (2011): *Társasági jog.* Szeged, Lectum Kiadó.

AUER Ádám – PAPP Tekla (2017): A corporate governance jelentősége a köztulajdonban lévő gazdasági társaságoknál. *Jogtudományi Közlöny,* 72. évf. 5. sz. 210–219.

AUER Ádám (2013): A felelős társaságirányítás hatása a jogi személyek elméletére. *Jogtudományi Közlöny,* 68. évf. 4. sz. 193–202.

AUER Ádám (2016): A diszpozitivitás jelentősége a társasági jogban. *Magyar Jog,* 63. évf. 7–8. sz. 395–404.

AUER Ádám (2017): A jogi személyiség a közjog és magánjog paradigmájában. Fragmentum. In BODA József – FELKAI László – PATYI András szerk.: *Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 47–56.

BAINTER János (1868): *Az ausztriai általános magánjog alaptanai.* Pest, Kertész Nyomda.

BAKOS-KOVÁCS Kitti (2016): A vezető tisztségviselő jogviszonyának lemondással történő megszüntetése cégjogi, társasági jogi és szerződésjogi megközelítésben a BDT2015. 3416. eseti döntés tükrében. *Polgári Jog,* 12. sz.

[23] A kincstári elméletre lásd: KECSKÉS (1999): *i. m.* 85–93.

[24] Ptk. 3:405. § (2) bek.

BÁNKI-HORVÁTH Mária – BODOR Mária – GÁL Judit – KODAY Zsuzsanna – RÓZSA Éva – VEZEKÉNYI Ursula (2014): *Nagykommentár a cégtörvényhez.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 609–610.

BARTA Judit – HARSÁNYI Gyöngyi – MAJOROS Tünde (2016): *Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben.* Budapest, Patrocinium Kiadó.

BARTA Judit (2014): Gondolatok a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás új szabályozása kapcsán. In MISKOLCZI BODNÁR Péter – GRAD-GYENGE Anikó szerk.: *„Megújulás a jogi személyek szabályozásában". Tanulmányok az új Ptk. köréből.* Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. 82–96.

BESENYEI Lajos – BÍRÓ György (2007): *Személyek joga.* Miskolc, Novotni Kiadó.

BESNYŐ Bernát (1933): *Szászy-Schwarz Gusztáv emlékezete.* Budapest, Katz G. Könyvkereskedése.

BEZDÁN Anikó – VERES József (2010): A nevesített jogi személy belső viszonyai. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica,* 73. Tom. 1–64. Fasc. 155–168.

BEZDÁN Anikó (2006): A lakásszövetkezetek és az új szövetkezeti törvény dilemmái. In NAGY Ferenc szerk.: *Bűnügyi mozaik.* Szeged, A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára. 451–463.

BÍRÓ György főszerk. (2013): *Új magyar polgári jog. Általános tanok és személyek joga.* I. kötet. Miskolc, Novotni Alapítvány.

BOBVOS Pál (2016): *Szövetkezeti jog a Polgári Törvénykönyv alapján.* Szeged, SZTE ÁJK.

BODZÁSI Balázs (2013): A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre. *Gazdaság és Jog,* 21. évf. 6. sz. 8–14.

BOÓC Ádám et al. (2007): *Csődjog.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

BOZÓKY Alajos (1870): *A jogi személyekről.* Nagyvárad, Hűgel Kiadó.

CSÁK Csilla szerk. (2008): *Agrárjog. A Közös Agrárpolitika megvalósulása Magyarországon.* Miskolc, Novotni Kiadó.

CSEHI Zoltán – NAVRATYIL Zoltán (2013): *A személyek joga a 2013. évi V. törvény alapján.* Budapest, Menedzser Praxis.

CSEHI Zoltán (2000): Az alapítvány fogalma régi magyar jogtudósok munkáiban Wenzel Gusztávtól Szladits Károlyig. *Jogállam,* 1–4. sz. 196–210.

CSEHI Zoltán (2006a): *A magánjogi alapítvány. Történeti és dogmatikai alapok.* Budapest, Gondolat Kiadó.

CSEHI Zoltán (2006b): Nagy Ferenc (1852–1928) élete és munkássága. In HAMZA Gábor szerk.: *Magyar jogtudósok 3.* Budapest, ELTE ÁJK.

CSEHI Zoltán (2007): *A civil társadalom szervezeteinek joga Magyarországon.* Budapest, Gondolat Kiadó.

CSEHI Zoltán (2013): A jogi személyek szabályozása az új magyar Polgári Törvénykönyvben. In GONDOSNÉ PUSZTAHELYI Réka szerk.: *A jogi személyek az új Polgári törvénykönyvben.* Miskolc, Novotni Kiadó. 45–86.

CSEHI Zoltán (2014a): *A jogi személyek szabályai a 2013. évi V. törvény alapján.* Budapest, Menedzser Praxis Szakkiadó és Gazdasági Tanácsadó Kft.

CSEHI Zoltán (2014b): Az egyesület. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.

CSEHI Zoltán (2015): A vezető tisztségviselő polgári jogi felelősségének alapjai és irányai az új Polgári Törvénykönyv alapján. In CSEHI Zoltán – SZABÓ Mariann szerk.: *A vezető tisztségviselő felelőssége.* Budapest, CompLex Kiadó.

CSEHI Zoltán (2016): Az új Ptk. jogi személy szabályozásának a kógenciájáról és diszpozitivitásáról. *Polgári Jog,* 3. sz.

CSŐKE Andrea (2015): *Nagykommentár a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvényhez.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.

DARÁZS Lénárd (2009): Az elismert vállalatcsoport uralmi szerződése. *Jogtudományi Közlöny,* 64. évf. 3. sz. 117–129.

DOBROCSI Gábor (2015): Jogi problémák az új Polgári Törvénykönyvben. *Gazdaság és Jog,* 23. évf. 10. sz. 3–6.

DOMÉ Györgyné (1999): A szövetkezetek jogi szabályozásának múltja, jelene és jövője. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica,* Tom. 55. 79–93.

DÚL János (2016): Speciális társaságok öröklési jogi vonatkozásai. In P. SZABÓ Béla – SZEMESI Sándor szerk.: *Profectus in Litteris VIII.* Debrecen, Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. 75–82.

DZSULA Marianna (2016): A vezető tisztségviselő kártérítési felelőssége a jogi személynek okozott károkért. In SZILÁGYINÉ KARSAI Andrea – ELEK Balázs szerk.: *Tanulmányok a Debreceni Ítélőtábla 10 éves évfordulójára.* Debrecen, Debreceni Ítélőtábla. 217–237.

EREKY István (1928): A jogi személyek. *Városi Szemle,* 1. sz. 49.

FAZEKAS Marianna (2007): A közjog alanyai és a Ptk. tervezet. Egy közigazgatási jogász kérdőjelei a Ptk. tervezet jogi személy részéhez. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 9. évf. 5. sz. 17–27.

FÉZER Tamás (2014): Az egyesület. In OSZTOVITS András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja.* Budapest, Opten Kiadó.

FÉZER Tamás et al. (2014): *Jogi személyek a gazdasági forgalomban.* Debrecen, Kapitális Nyomdaipari Kft.

FICSOR Mihály (1993): Közjogi jogi személyek a magyar polgári jogban. *Magyar Jog,* 40. évf. 6. sz. 321–331.

GADÓ Gábor (2004): A vállalatcsoport szabályozása az új társasági törvényben. *Gazdaság és Jog,* 12. évf. 1. sz. 3–5.

GÁL Judit – KISS Gábor – ZARA László (2010): *A végelszámolási eljárás.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

GÁL Judit – VEZEKÉNYI Ursula (2009): *Cégjogi kalauz 2009.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

GÁL Judit (2014): Az új Ptk.-val összefüggő cégjogi változások. *Gazdaság és Jog,* 22. évf. 11. sz. 3–9.

GÁRDOS István – VÉKÁS Lajos szerk. (2014): *3:405. §. A Ptk. kommentárja.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.

GÁRDOS István (2001): A metróper és az állam jogi személyisége. *Jogtudományi Közlöny,* 56. évf. 11. sz. 460–468.

GROSSCHMID Béni (1933): *Fejezetek kötelmi jogunk köréből.* II. rész. Budapest, Grill Kiadó.

HARSÁNYI Gyöngyi (2016): A gazdasági társaságok alapítása. In BARTA Judit szerk.: *Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben.* Budapest, Patrocinium Kiadó.

HORVÁTH László (2014): Gondolatok a civil szervezetek törvényességi felügyeletének lehetséges irányairól. *Céghírnök,* 24. évf. 1. sz. 7–11.

JUHÁSZ László (2016): *A magyar fizetésképtelenségi jog kézikönyve.* 1–2. kötet. Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

KÁROLYI Géza (2014): A gazdasági társaságok közös szabályai. In FÉZER Tamás – KÁROLYI Géza szerk.: *Jogi személyek a gazdasági forgalomban.* Debrecen, Kapitális Nyomdaipari Kft.

KATONA Artúr (1929): *Kereskedelmi jog.* Budapest.

KAUSER Lipót (1948): *A jogi személyekről.* Debrecen, Debreceni Tudományegyetemi Nyomda.

KECSKÉS László (1999): *Magyar polgári jog. Általános Rész II. A személyek joga*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

KECSKÉS László (2007): *Polgári jog. A személyek joga*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

KEMENES István (2000): A jogi személy elkülönült felelősségének 'áttörése'. In TÓTH Károly szerk.: *Tanulmányok Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára*. Szeged, SZTE ÁJTK, Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica et Politica, Tomus LVIII., Fasciculus 1–41. 301–315.

KILÉNYI Géza (2006): A közigazgatási szervek jogi személyiségének problémái. *Magyar Közigazgatás,* 56. évf. 8. sz. 449–468.

KISFALUDI András (2007): *Társasági jog.* Budapest CompLex Kiadó.

KISFALUDI András (2009): A közjogi jogi személy mint magánjogi tabu? In KISFALUDI András szerk.: *Liber Amicorum Studia L. Vékás dedicata. Ünnepi dolgozatok Vékás Lajos tiszteletére.* Budapest, ELTE ÁJK. 165–195.

KISFALUDI András (2013): A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny,* 68. évf. 7–8. sz. 333–342.

KISFALUDI András (2014a): A jogi személy létesítése. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 197–222.

KISFALUDI András (2014b): A jogi személy szervezete és képviselete. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 225–247.

KISFALUDI András (2014c): A jogi személy törvényes működésének biztosítékai. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 248–255.

KISFALUDI András (2014d): A jogi személy átalakulása, egyesülése, szétválása és jogutód nélküli megszűnése. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 256–263.

KISFALUDI András (2014e): Vállalatcsoport. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 264–272.

KISFALUDI András (2014f): A gazdasági társaságok közös szabályai. In VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 305–352.

KOLOSVÁRY Bálint (1911): *A magyar magánjog tankönyve.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata.

KOLOSVÁRY Bálint (1944): *Magánjog. Vezérfonal a magyar magánjogból tartott egyetemi előadásokhoz.* Budapest, Studium Kiadó.

KOVÁCS László (2001): Milyen jogi személy is az állam? *Magyar Jog,* 48. évf. 7. sz. 401–406.

LANDI Balázs (1999): Az alapítvány jogintézményének történelmi gyökerei. *Magyar Jog,* 11. sz. 672–681.

LEHOCZKI Zóra Zsófia (2016): A know-how apportálhatóságával kapcsolatban felmerült kérdések az elmúlt évek bírói gyakorlatának és az új Polgári Törvénykönyv szabályozásának a tükrében. *Céghírnök,* 5. sz. 6–10.

LEHOCZKI Zóra Zsófia (2017): Fogalmi tévedések vígjátéka. A tulajdonjog közvetett tárgyának szerepében: a jogi személy. *Opuscula Civilia,* 3. sz. Forrás: akk.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek/civilisztiaki-intezet/opuscula-civilia (A letöltés időpontja: 2017. 05. 08.)

MÁRKUS Dezső (1907): *Magyar jogi lexikon.* VI. kötet. Budapest, Pallas Kiadó.

MENYHÁRD Attila (2005): A know-how apportálhatósága. In GÖDÖLLE István et al.: *Emlékkönyv Lontai Endre egyetemi tanár tiszteletére.* Budapest, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék. 129–141.

MENYHÁRD Attila (2017): A bizalmi vagyonkezelési szerződés jogi szabályozásának aktuális kérdései. *Fontes Iuris,* 1. sz. 37–43.

MICZÁN Péter (2016): A bizalmi vagyonkezelés nyilvánosságáról. *Iustum Aequum Salutare,* 12. évf. 4. sz. 227–253.

MISKOLCZI BODNÁR Péter (2008): Európai Gazdasági Egyesülés. In HARSÁNYI Gyöngyi – MISKOLCZI BODNÁR Péter – UJVÁRINÉ ANTAL Edit szerk.: *Társasági jog.* Miskolc, Novotni Kiadó.

MISKOLCZI BODNÁR Péter (2014): Az elismert vállalatcsoport az új Ptk.-ban. In MISKOLCZI BODNÁR Péter – GRAD-GYENGE Anikó szerk.: *„Megújulás a jogi személyek szabályozásában". Tanulmányok az új Ptk. köréből.* Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. 146–164.

MOHAI Máté (2015): A felügyelőbizottsági tagok jogosultságai és felelőssége. *Gazdaság és Jog,* 23. évf. 1. sz. 19–22.

MOHAI Máté (2016): A gazdasági társaságok tagjainak helytállási kötelezettségéről. *Magyar Jog,* 7–8. sz. 450–459.

MOÓR Gyula (1931): *A jogi személyek elmélete.* Budapest, MTA Jogtudományi Bizottság kiadványsorozata.

NAGY BARNA Krisztina (2016): A konzorciumi és a szindikátusi szerződés a polgári jogi társaság relációjában, 1. rész. *Céghírnök,* 26. évf. 11. sz. 9–11.

NAGY Ferenc (1906): *A szövetkezetek alapelve.* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.

NAGY Krisztina (2007): *A szövetkezeti társulási forma elméleti alapjai. Jogi ismeretek.* Budapest, Saldo Zrt.

NAGY László (1972): Szövetkezeti típus, ágazat és forma. *Jogtudományi Közlöny,* 27. évf. 10. sz. 491–499.

NOCHTA Tibor (2011): *Társasági jog.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

NOCHTA Tibor (2013): A vezető tisztségviselők magánjogi felelősségének mércéjéről és irányairól az új Ptk. alapján. *Gazdaság és Jog,* 6. sz. 3–8.

NOCHTA Tibor (2014): A könyvvizsgáló felelősségéről. In CSEHI Zoltán et al. szerk.: *(L)ex cathedra et praxis. Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából.* Budapest, Pázmány Press. 339–350.

NOCHTA Tibor (2015): *A gazdaság jogi szabályozása I. A/3. Témakör: A jogi személyek jogával kapcsolatos és a gazdasággal kapcsolatos joganyag.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

NOVOTNI Zoltán (1989): A kodifikált társasági jog mint a magyar polgári jog megújulásának eszköze. *Jogtudományi Közlöny,* 44. évf. 2. sz. 65–73.

OSZTOVITS András szerk. (2015): *A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény kommentárja.* Budapest, Opten Informatikai Kft.

PAPP Tekla (1999): Az apport megítélése a Legfelsőbb Bíróság döntéseiben és a Társasági törvény apportálásra vonatkozó szabályainak hatása a joggyakorlatra. In TÓTH Károly szerk.: *Tanulmányok Dr. Veres József egyetemi tanár 70. születésnapjára.* Szeged, Szegedi Tudományegyetem. 257–267.

PAPP Tekla (2006): A 9. § kommentárja. In TRÓCSÁNYI László szerk. (2006): *A mi alkotmányunk.* Budapest, CompLex Kiadó. 117–120.

PAPP Tekla (2011): Gazdasági társasági formák Magyarországon. Előnyök és hátrányok rendszere. In PAPP Tekla szerk.: *Acta Conventus de Iure Civili,* Tomus XIII., Szeged, Lectum Kiadó. 123–135.

PAPP Tekla (2013a): A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok. In PAPP Tekla: *Opuscula Civilia. Magánjogi látlelet.* Szeged, Lectum. 209–222.

PAPP Tekla (2013b): „Jogi és lénytani személyiség". A grosschmidi jogi személy kategória elemzése a hazai jogfejlődés tükrében. In PAPP Tekla: *Opuscula Civilia. Magánjogi látlelet.* Szeged, Lectum Kiadó. 190–199.

PAPP Tekla (2014a): A jogi személy általános szabályai. In OSZTOVITS András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja.* 1. kötet. Budapest, Opten Informatikai Kft. 359–460.

PAPP Tekla (2014b): Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás,* 2. sz. 150–159.

PAPP Tekla (2015a): A jogi személy Kolosváry Bálint szemszögéből. In BARZÓ Tímea et al. szerk.: *Ünnepi tanulmányok Bíró György 60. születésnapjára.* Miskolc, Novotni Alapítvány.

PAPP Tekla (2015b): A szindikátusi szerződés. In AUER Ádám et al.: *Atipikus szerződések.* Budapest, Opten Informatikai Kft. 224–236.

PAPP Tekla (2017): Timesharing-szerződés – timeshare-rendszer – üdülőszövetkezet. In GELLÉN Klára szerk.: *Honori et virtuti. Ünnepi tanulmányok Bobvos Pál 65. születésnapjára.* Szeged, Iurisperitus Kiadó.

PATYI András (2009): A jogi személyiség egyes kérdései a közigazgatási szervezetben (Létezik-e, s ha igen, micsoda a közigazgatási jogi jogi személyiség?) In CSEFKÓ Ferenc szerk.: *A közigazgatási szervezetrendszer átalakítási kísérletei.* Pécs, A 'Jövő Közigazgatásáért' Alapítvány.

PÁZMÁNDI Kinga (2013): Konszernjog az új Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog,* 7–8. sz. 25–30.

PÁZMÁNDI Kinga (2014a): 3:405. §. In OSZTOVITS András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja.* I. kötet. Budapest, Opten Kiadó.

PÁZMÁNDI Kinga (2014b): Vállalatcsoport. In SÁRKÖZY Tamás szerk.: *A jogi személy.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 84–109.

PÁZMÁNDI Kinga (2017): A kooperációs társulási forma múltja és jelene – az egyesülés szabályozásának sarokpontjai a Polgári Törvénykönyvben. *Gazdaság és Jog,* 25. évf. 4. sz. 9–14.

PESTA János (2015): Társasházak és a civil szervezetek törvényességi felügyeletének (továbbra is) meglévő jogalkalmazási problémái. *Magyar Jog,* 9. sz. 514–521.

PETRIK Ferenc (1993): A jogi személy fogalma és fajtái. *Ügyvédek Lapja,* 32. évf. 4. sz. 1–8.

PETRIK Ferenc (2001): Jogalanyok és jogi személyek az új Polgári Törvénykönyvben. *Magyar Jog,* 48. évf. 10. sz. 577–587.

PETRIK Ferenc (2005): A jogi személyekre vonatkozó általános rendelkezések az új Polgári Törvénykönyvben (kodifikációs javaslat). *Magyar Jog,* 52. évf. 3. sz. 142–152.

PETRIK Ferenc (2008): Egyesület. Közjogi vagy polgári jogi szervezet? *Közigazgatási Szemle,* 2. évf. 2. sz. 26–34.

PIOT, Bernard (1990): Az európai szövetkezeti jog rövid vázlata. *Szövetkezés,* 1–2. sz.

RÉTI Mária (2003): A szövetkezetek és az egyes gazdasági társaságok főbb jellemzői az 1948 előtti magyar jogi szabályozás alapján. In VASS János szerk.: *Tanulmányok Dr. Domé Györgyné egyetemi tanár 70. születésnapjára.* Budapest, Bibliotheca Iuridica.

RÉTI Mária (2013): *Szövetkezeti jog.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.

SÁNDOR István (2015): A bizalmi vagyonkezelési szerződés szabályozásának értékelése a külföldi minták alapján. *Jogtudományi Közlöny,* 70. évf. 1. sz. 49–58.

SÁRKÖZY Tamás (1985): *A jogi személy elméletének átalakulása, vizsgálódás a szervezetek komplex jogalanyiságáról.* Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó.

SÁRKÖZY Tamás (1991): A társasági törvény felülvizsgálatáról. *Magyar Jog,* 7. sz.

SÁRKÖZY Tamás (2001a): *A magyar társasági jog Európában. A társasági és konszernjog elméleti alapjai.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

SÁRKÖZY Tamás (2001b): Jogképesség, illetve jogalanyiság az embertöbbségek, csoportok, szervezetek körében. *Jogtudományi Közlöny,* 56. évf. 1. sz. 1–10.

SÁRKÖZY Tamás (2003): Szervezetrendszerek és a polgári jogi jogalanyiság a társasági, egyesületi és alapítványi jogban. *Gazdaság és Jog,* 11. évf. 9. sz. 31–37.

SÁRKÖZY Tamás (2007*):* Konszernjog, avagy a vállalatcsoportok joga. Új komplex jogterület. *Gazdaság és Jog,* 15. évf. 6–7. sz. 3–8.

SÁRKÖZY Tamás (2008): Szervezetek megszemélyesítése a jogban. Kis modern jogdogmatika. *Állam- és Jogtudomány,* 49. évf. 1. sz. 3–15.

SÁRKÖZY Tamás (2011): Szervezetek jogállása az új Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog,* 19. évf. 3. sz. 3–8.

SÁRKÖZY Tamás (2013a): 3:405. §. In SÁRKÖZY Tamás szerk.: *Polgári jog. A jogi személy, az új Ptk. magyarázata II/VI.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 441–442.

SÁRKÖZY Tamás (2013b): Az új Ptk. jogi személy könyvéről. *Jogtudományi Közlöny,* 68. évf. 10. sz. 461–470.

SÁRKÖZY Tamás (2013c): *Szervezetek státusjoga az új Ptk.-ban. Társasági, egyesületi és alapítványi jog a Ptk. Harmadik Könyve alapján.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

SÁRKÖZY Tamás (2013d): Típusszabadság. Típuskényszer a szervezetek jogi megjelenítésénél. *Gazdaság és Jog,* 21. évf. 7–8. sz. 9–14.

SÁRKÖZY Tamás (2013e): *Vállalati jog. Oktatási segédanyag.* Budapest, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Üzleti Tudományok Intézet.

SÁRKÖZY Tamás (2015a): Még egyszer a Ptk. jogi személy könyve állítólagos diszpozitivitásáról. *Gazdaság és Jog,* 23. évf. 11. sz. 8–14.

SÁRKÖZY Tamás (2015b): Társasági jogunk gazdaság- és jogpolitikai dilemmái a világválságban. In SÁRKÖZY Tamás szerk: *Gazdasági civiljog. Kormányzástan. Sportpolitika.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

SÁRKÖZY Tamás (2016a): A jogi személyek törvényességi felügyeletéről, különös tekintettel a köztestületekre. *Gazdaság és Jog,* 3. sz. 13–18.

SÁRKÖZY Tamás (2016b): A Ptk. jogi személy könyve esetleges felülvizsgálatáról. *Gazdaság és Jog,* 24. évf. 7–8. sz. 3–10.

SÁRKÖZY Tamás szerk. (2014): *Az új Ptk. magyarázata. II/VI.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

SCHWARZ Gusztáv (1906): *A jogi személy magyarázata.* Budapest, Franklin Társulat.

SOBOR Dávid (2014): A vezetői felelősség preventív és reparatív funkcióinak érvényesülése a magyar és a francia társasági jogban. *Magyar Jog,* 6. sz. 350–359.

SOBOR Dávid (2016): A gazdasági társaság fogalma és a Polgári Törvénykönyv alapján formálódó joggyakorlat. Tűnődések egy ítélőtáblai határozat margójára. *Polgári Jog,* 10. sz.

SZALAI Ákos (2015): A gazdasági társaságok jogi személyiségének határai. *Iustum Aequum Salutare,* 11. évf. 1. sz. 5–37.

SZALAY Zsuzsa (2014): A tagkizárás egyes szabályai az új Ptk.-ban. *Kúriai Döntések, bírósági határozatok,* 11. sz. 1196–1204.

SZIKORA Veronika (2000): „A jogi személyek egyes fajtáira vonatkozó különös rendelkezések" sorsa a Polgári Törvénykönyv kodifikációja kapcsán. *Collega,* 2. sz. 45–51.

SZLADITS Károly (1903): *Az egyesületi jogról tekintettel a Polgári Törvénykönyv tervezetére.* Magyar Jogászegyleti Értekezések, XXVI. kötet, második füzet. Budapest, a Franklin társulat Könyvnyomdája.

SZLADITS Károly (1941): *Magyar magánjog I. Általános rész: személyi jog.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata.

THIRY, Bernard (1999): A szövetkezetek és a szociális gazdaság az Európai Unióban. *Szövetkezés,* 2. sz.

TÓTH Róbert (2003): Az európai gazdasági egyesülés. *Céghírnök,* 12. sz. 13–14.

TÖRÖK Gábor (2013): A gazdasági társaságok közös szabályai. *Gazdaság és Jog,* 21. évf. 7–8. sz. 3–9.

TÖRÖK Gábor (2014a): A jogi személy szervezete és képviselete. In SÁRKÖZY Tamás szerk.: *A jogi személy.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 53–68.

TÖRÖK Gábor (2014b): A jogi személy szervezete és képviselete. In SÁRKÖZY Tamás szerk.: *A jogi személy.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 53–68.

TÖRÖK Gábor (2014c): A jogi személy törvényes működésének biztosítékai. In SÁRKÖZY Tamás szerk.: *A jogi személy.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 69–74.

TÖRÖK Gábor (2014d): A jogi személy átalakulása, egyesülése, szétválása és jogutód nélküli megszűnése. In SÁRKÖZY Tamás szerk.: *A jogi személy.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

TÖRÖK Tamás (2003): A gazdasági társaság és a könyvvizsgáló közötti jogviszony. *Gazdaság és Jog,* 1. sz. 3–9.

TÖRÖK Tamás (2006): A vezető tisztségviselő hitelezőkkel szembeni felelősségével kapcsolatos álláspontok. *Polgári Jog,* 11. sz.

TÖRÖK Tamás (2009): A követelés nem pénzbeli hozzájárulásként történő szolgáltatása. *Gazdaság és Jog,* 5. sz. 3–10.

TÖRÖK Tamás (2015): *Felelősség a társasági jogban*. Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

TRÓCSÁNYI László szerk. (2006): *A mi alkotmányunk.* Budapest, CompLex Kiadó.

VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (2014): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.

VÉKÁS Lajos szerk. (2013): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.

VERES József (2000): A szövetkezet jogi minősítése. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica,* 58. Tom. 1–41. Fasc. 563–573.

VILÁGHY Miklós (1971): A Polgári Törvénykönyv felülvizsgálatának elvi kérdései. *Magyar Jog,* 6. sz.

WENCZEL Gusztáv (1879): *A magyar magánjog rendszere.* Budapest, Magyar Kir. Egyetemi Könyvnyomda.

Vákát oldal

Ötödik rész:
A szellemi alkotások joga

Vákát oldal

I. fejezet
A jogterület általános áttekintése és rendszertana

A szerzői jog és iparjogvédelem a polgári jog viszonylag önálló, sajátos területei, amelyek korábban a *szellemi alkotások joga* összefoglaló nevet viselték. E két jogterületre vonatkozóan szintén ismertek az *eszmei javak, eszmei tulajdon* és *szellemi tulajdon* elnevezések is.[1] E megnevezések mind azt fejezik ki, hogy a szerzői jog és iparjogvédelem szabályai az ember által alkotott szellemi termékek létrehozására és azok felhasználására vonatkoznak.[2] Mindkét terület szabályozására jellemző, hogy központi szerepet tölt be az alkotók érdekeinek, a közérdeknek és a nemzetközi együttműködés érdekeinek figyelembevétele.[3] A szellemi alkotások jogának fejlődése a technikai, gazdasági fejlődéssel együtt indult útjára.[4]

A szellemi alkotások jogára vonatkozó hazai szabályozás külön jogszabályokból és a Ptk.-ból mint háttérszabályból áll. A vonatkozó speciális szabályokat az egyes jogterületeken külön törvények adják, az adott terület külön jogszabályi rendelkezései szolgáltatják, a Ptk. pedig háttérjogszabályként funkcionál. Ezt a kapcsolatot fejezi ki a Ptk. 2:55. §-a, amely szerint „E törvényt kell alkalmazni a hatálya alá tartozó olyan kérdésekben, amelyeket a szerzői jogról és az iparjogvédelemről, valamint az üzleti titok védelméről rendelkező törvények nem szabályoznak." A jogszabályok egymáshoz való viszonya tehát úgy alakult, hogy mind a szerzői jogi, mind pedig az iparjogvédelmi jogviszonyokra vonatkozóan találunk külön, önálló jogszabályokat, amelyek a speciális rendelkezéseket tartalmazzák, ugyanakkor a fent is idézett Ptk.-szabály értelmében, ha az adott kérdésben a külön törvények nem tartalmaznak speciális szabályt, úgy háttérszabályként a Ptk. alkalmazandó.

A szerzői jog területe lényegesen homogénebb, egységesebb, mint az iparjogvédelemé, mert míg előbbi az alkotó ember által létrehozott művészeti, tudományos és irodalmi alkotások védelmére hivatott, addig utóbbi önmagában is több területet ölel fel. Az iparjogvédelem ezzel szemben egy olyan gyűjtőfogalom,[5] amelynek tárgykörébe tartozik a műszaki szellemi alkotásokon túlmenően a vállalat- és árujelzők joga is. Az iparjogvédelem területe tehát egy komplex rendszert alkot,[6] amelyben a két nagy csoport (műszaki szellemi alkotások és vállalat- és árujelzők) különválasztását elsődlegesen a csoportba tartozó tárgyak gazdasági jelentősége indokolja.[7]

---

1 Lásd például: Balás P. Elemér (1941): Eszmei javak. In Szladits Károly szerk.: *A magyar magánjog I. Általános rész, személyi jog.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalat. 675–704.

2 Világhy Miklós (1982): *A szellemi alkotások joga.* Budapest, Tankönyvkiadó. 5. Ugyanígy: Csécsy György (2007): *A szellemi alkotások joga.* Miskolc, Novotni Kiadó. 9.

3 Tattay Levente (2001): *A szellemi alkotások joga.* Budapest, Szent István Társulat. 25.

4 Lásd bővebben: Csécsy György (2006): A szellemi alkotások jogának fejlődéstörténete. In Miskolczi Bodnár Péter szerk.: *A civilisztika fejlődéstörténete.* Miskolc, Bíbor Kiadó. 91–112.

5 Tasnádi Emil (1974): *Iparjogvédelmi kézikönyv.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 19.

6 Tattay Levente – Pintz György – Pogácsás Anett (2011): *Szellemi alkotások joga.* Budapest, Pázmány Press. 25.

7 Bobrovszky Jenő (1971): *A műszaki szellemi termékek jogi védelme.* Budapest. 7.

A *műszaki szellemi alkotások* csoportjába tartoznak az alábbiak:
a) szabadalmi jog,
b) használatiminta-oltalom,
c) növényfajta-oltalom,
d) formatervezésiminta-oltalom,
e) topográfiaoltalom.

A *vállalat és árujelzők* jogába sorolható a védjegyjog, valamint a földrajzi árujelzők oltalma.

A szerzői jog területének homogenitása a jogalkotás-technikában is megfigyelhető, hiszen – szemben az iparjogvédelem területével – a szerzői jogot hosszú ideig egy átfogó törvény szabályozta. A szerzői jog jogszabályi keretét elsősorban a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szjt.) képezi, valamint a közös jogkezelés intézményére vonatkozóan egy 2016-ban elfogadott törvény, a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Kjtv.).

A legfontosabb iparjogvédelmi tárgyú törvények hazánkban a következők:
a) 1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról (amelynek ötödik része tartalmazza a növényfajták oltalmának szabályait is),
b) 1991. évi XXXVIII. törvény a használati minták oltalmáról,
c) 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról,
d) 1991. évi XXXIX. törvény a mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalmáról,
e) 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról.

Mindkét területet erőteljes nemzetközi és uniós befolyás éri, amely elsősorban abból fakad, hogy a szellemi alkotások felhasználása, értékesítése országhatárokon is átnyúlhat. Emiatt nemzetközi egyezmények és európai jogforrások biztosítják a szellemi termékek határokon átnyúló védelmét.

A legfontosabb szerzői jogi tárgyú nemzetközi egyezmények és uniós jogforrások a következők:
a) Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló berni egyezmény (1886), Egyetemes szerzői jogi egyezmény (1971),
b) A hangfelvételek előállítóinak védelmére, hangfelvételeik engedély nélküli sokszorosítása ellen létrejött genfi egyezmény (1971),
c) Az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló római egyezmény (1961),
d) WIPO szerzői jogi szerződése, valamint a WIPO előadásokról és a hangfelvételekről szóló szerződése (1996),
e) A szellemi tulajdon kereskedelemmel összefüggő kérdéseit szabályozó egyezmény (TRIPS, 1994),
f) 2014/26/EU irányelv a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről,
g) 2011/77/EU irányelv a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről szóló 2006/116/EK irányelv módosításáról,
h) 2009/24/EK irányelv a számítógépi programok jogi védelméről,

i) 2001/29/EK irányelv az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról,
j) 2004/48/EK irányelv a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről,
k) 2012/28/EU irányelv az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól.

A leglényegesebb iparjogvédelmi tárgyú nemzetközi egyezmények és uniós jogforrások a következők:

a) Az ipari tulajdon oltalmára létesült párizsi uniós egyezmény (1883),
b) Szabadalmi együttműködési szerződés (PCT, 1970),
c) Szabadalmi jogi szerződés (2000),
d) A védjegyek nemzetközi lajstromozásáról szóló madridi megállapodás (1891),
e) Védjegyjogi szerződés (1994),
f) A gyári vagy kereskedelmi védjegyekkel ellátható termékek és szolgáltatások nemzetközi osztályozására vonatkozó nizzai megállapodás (1957),
g) A védjegyek ábrás elemeinek nemzetközi osztályozását létrehozó bécsi megállapodás,
h) 98/44/EK irányelv a biotechnológiai találmányok jogi oltalmáról,
i) 469/2009/EK rendelete (2009. május 6.) a gyógyszerek kiegészítő oltalmi tanúsítványáról,
j) 98/71/EK irányelv a formatervezési minták oltalmáról,
k) 2015/2436 irányelv a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről.

A szerzői jogi és iparjogvédelmi jogviszonyok közös jellemzői:

a) A jogviszonyok alapvetően abszolút szerkezetűek, negatív tartalmúak, azaz a jogosulton kívüli személyek tartózkodásra, nemtevésre, a jogosult jogainak tiszteletben tartására kötelesek. A jogviszony akkor válik relatív szerkezetűvé, ha a jogosult jogait megsértik, vagy ha valamely szerző/jogosult művének/iparjogvédelmi alkotásának felhasználására engedélyt ad.
b) A szerzőnek/jogosultnak kizárólagos joga van az alkotás felhasználására, hasznosítására, valamint a felhasználás engedélyezésére. Ez azt eredményezi, hogy az alkotás felhasználása, hasznosítása csak a jogosult engedélyével történhet meg jogszerűen.
c) A jogosultat a felhasználás, hasznosítás átengedéséért cserébe főszabály szerint díjazás illeti.
d) A felhasználásra az engedélyt szerződéssel lehet megszerezni (a szerzői jogi törvény ezt felhasználási szerződésnek hívja, az iparjogvédelem területén pedig licenciaszerződés az elnevezés).
e) Ha a jogosult kizárólagos jogait valaki megsérti (például engedély nélküli felhasználás, másolás), azzal a jogsértő szerzői jogi vagy iparjogvédelmi bitorlást követ el (ez lehet a jogviszonytól függően szabadalombitorlás, minta bitorlása, védjegybitorlás stb.), ami jogkövetkezményeket von maga után a bitorlóra nézve.
f) A jogok időbeli fennállása nem korlátlan, minden alkotás tekintetében meghatározza a jogszabály azt az időtartamot (védelmi idő), amíg azok oltalom alatt állnak.

Lényeges eltérés ugyanakkor a két jogterület között, hogy míg az iparjogvédelmi alkotás akkor nyeri el a jogi oltalmat, ha azt lajstromozták, azaz nyilvántartásba vették, addig a szerzői jogi oltalom nem függ nyilvántartásba való bejegyzéstől. Ez nem azt jelenti, hogy nincs a szerzőnek semmiféle lehetősége arra, hogy művét nyilvántartásba vetesse, hanem azt, hogy ez nem kötelező. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) önkéntes műnyilvántartást vezet, amelynek részletszabályairól külön jogszabály rendelkezik.[8]

Különleges helyet foglal el a *know-how* jogi védelme.[9] 2018. július 31-én hirdették ki az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvényt, amelynek rendelkezései változást hoztak a korábbi jogszabályi környezetben. Korábban a Ptk. a személyiségi jogok között, a 2:47. §-ban rendelkezett az üzleti titokhoz való jogról és a *know-how*-ról, vagyis a védett ismeretről. Az új jogszabály a nem nyilvános *know-how* és üzleti információk (üzleti titkok) jogosulatlan megszerzésével, hasznosításával és felfedésével szembeni védelemről szóló 2016/943/EU irányelvnek való megfelelést szolgálja.

Az új törvény 1. §-a meghatározza mind az üzleti titok, mind a védett ismeret fogalmát.

Az üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó, titkos, egészben, vagy elemeinek összességeként nem közismert vagy az érintett gazdasági tevékenységet végző személyek számára nem könnyen hozzáférhető, így vagyoni értékkel bíró olyan tény, tájékoztatás, egyéb adat és az azokból készült összeállítás, amelynek titokban tartása érdekében a titok jogosultja az adott helyzetben általában elvárható magatartást tanúsítja.

A jól működő vállalkozások sikerességének alapja, hogy olyan új eljárásokat, módszereket alkalmazzanak, amelyek révén versenyelőnyre tehetnek szert a vetélytársakkal szemben. Természetesen ezeket az ismereteket e vállalkozások üzleti titokként kezelik, s mint ilyet féltve őrzik. A leghíresebb példa a Coca Cola 1886 óta titkos receptje, amelyet jelenleg is 24 órás felügyelet mellett őriznek Atlantában, de a leghíresebb üzleti titkok közé tartozik a Google kereső algoritmusa, a *New York Times* napilap bestseller-listájának összeállítása vagy a McDonald's Big Mac szendvicsének szósza is.

A jogszabály fogalmi meghatározása alapján védett ismeret *(know-how):* az üzleti titoknak minősülő, azonosításra alkalmas módon rögzített, műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, megoldás, tapasztalat vagy ezek összeállítása.

Jellegzetes példa a mobiltelefon-gyártás, ahol a konkurens cég az eredeti telefon vizsgálata után, arra alapozva állít elő egy, a másolthoz nagyban hasonlító okostelefont.

A törvény 2. §-ában további fogalommeghatározásokat, így a jogosult és a jogsértő személyének meghatározását olvashatjuk. *Jogosult* az üzleti titok felett jogszerű ellenőrzést gyakorló személy, akinek a jogszerű gazdasági, pénzügyi, üzleti érdekeit sértené az üzleti titokhoz fűződő jog megsértése.[10] *Jogsértő* pedig az a személy, aki az üzleti titkot jogosulatlanul megszerzi, hasznosítja vagy felfedi.[11]

További lényeges rendelkezése a törvénynek a jogosultakat megillető jogok ismertetése. Ennek megfelelően a jogosultnak joga van az üzleti titok

---

[8] 26/2010. (XII. 28.) KIM rendelet az önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól.

[9] Lásd bővebben: GÖRÖG Márta (2012): *A know-how jogi védelmének alapvető kérdései.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó; CSÉCSY György (1998): A know-how definiálásának problémái. *Magyar Jog,* 12. sz. 740–743.; MIAVEC Enikő – GÖRÖG Márta (2014): A know-how fogalma és jelentősége az innovációs társadalomban. *Miskolci Jogi Szemle,* 9. évf. 2. sz. 18–28.

[10] 2018. évi LIV. törvény 2. § 2. pont.

[11] 2018. évi LIV. törvény 2. § 3. pont.

a) hasznosítására,
b) mással történő közlésére és nyilvánosságra hozatalára (e két jogot nevezzük együtt az üzleti titok felfedésének),
c) egészben vagy részben történő átruházására (üzleti titok jogátruházási szerződés keretében), valamint
d) hasznosításának engedélyezésére más személy javára (üzleti titok hasznosítási szerződés).[12]

Nem minősül az üzleti titokhoz fűződő jog megsértésének, ha az üzleti titok megszerzése a
a) jogosulttól független fejlesztés, felfedezés vagy alkotás,
b) nyilvánosan hozzáférhető vagy jogszerűen megszerzett termék, igénybevett szolgáltatás vizsgálata, elemzése, tesztelése,
c) munkavállalóknak vagy a munkavállalók képviselőinek a tájékozódáshoz és a konzultációhoz való jogának céljából, a szükséges mértékben történik a gyakorlás (kivéve védett ismeret esetén), vagy
d) egyéb, a jóhiszeműség és tisztesség követelményével összeegyeztethető, az adott helyzetben általában elvárható magatartás útján valósult meg.

Szintén nem történik jogsértés:
a) ha a jogszerűen megszerzett üzleti titkot a munkavállaló által a munkavállalók képviselője számára fedik fel, amennyiben a felfedés a munkavállaló vagy a képviselő tájékoztatásához szükséges mértékben történik,
b) ha az üzleti titok megszerzése, illetve az ügyben eljárni jogosult szerv számára történő felfedése jogszabálysértés vagy az üzleti tisztesség általános követelményeibe ütköző magatartás megelőzése, elkerülése, következményeinek elhárítása vagy csökkentése céljából, a közérdek védelmében, a cél által indokolt terjedelemben történik, illetve
c) ha az üzleti titok megszerzését, hasznosítását vagy felfedését közvetlenül alkalmazandó uniós jogi aktus vagy törvény írja elő, vagy teszi lehetővé.[13]

[12] 2018. évi LIV. törvény 3–4. §.
[13] 2018. évi LIV. törvény 5. §.

Vákát oldal

II. fejezet
A szerzői jog

1. A szerzői jog célja, törvényi rendszere

A szerzői jogi szabályozás elsődlegesen a szerzők és más jogosultak érdekeinek és jogainak körülbástyázására törekszik, de oly módon, hogy felállítson bizonyos korlátokat a felhasználók, a társadalom, valamint az információszabadság védelmének jegyében.[1]

A szerzői jogi joganyag rendszerének (törvényi) vázlata a következőképpen foglalható össze: a törvény rendelkezik arról, hogy mely alkotások tekinthetők szerzői alkotásnak, azaz melyek azok a művek, amelyek szerzői jogi oltalom tárgyai lehetnek. A törvény a szerzőt megillető „jogcsomagot" két nagy részre bontja, személyhez fűződő és vagyoni jogokra. A szabad felhasználások szabályai között rendelkezik a jogalkotó arról, hogy melyek azok az esetek, amikor – a főszabálytól eltérően – nem szükséges a szerző engedélyét kérni a mű felhasználásához. Az Szjt. szabályozza továbbá a szerzői joggal szomszédos jogok védelmét is (például előadóművészek, hangfelvétel-előállítók, filmelőállítók), valamint a szerzői és szomszédos jogok megsértése esetén alkalmazható jogkövetkezményeket is.[2]

2. A szerzői jogi védelem tárgya

A szerzői jogi alkotásokról a törvény nem ad egzakt fogalmat, hanem pozitív és negatív feltételek meghatározásával írja körül, hogy mely alkotások állnak a törvény védelme alatt. Pozitív feltételként előírja a jogszabály, hogy a szerzői jog védi az irodalom, a tudomány és a művészet alkotásait.[3] Meghatározza továbbá azokat a minimális követelményeket, amelyeket a szerzői alkotás kritériumának tekinthetünk. Így szerzői jogi védelem alá tartozik az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása, amennyiben a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik. Az egyéni, eredeti jelleg azt jelenti, hogy az alkotás a szerzőhöz fűződő individuális kapcsolat alapján megkülönböztethető más művektől. Ez azt is jelenti egyúttal, hogy az újdonságnak – amely fokozottan megkövetelt az iparjogvédelem területén – itt a szerző szemszögéből kell fennállnia (szub-

---

1 Szjt. preambulum.

2 A szabályozás logikáját és a felhasználás viszonyrendszerét lásd bővebben: Szinger András – Tóth Péter Benjámin (2004): *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz. Az EU csatlakozástól hatályos szabályokkal.* Budapest, Novissima Kiadó.

3 Szjt. 1. § (1) bek.

jektív újdonság).[4] A szerzői alkotás egyéni, eredeti jellege tehát kreativitást és az alkotó egyéni személyiségjegyeinek megjelenését követeli meg,[5] ami azonban műtípusonként eltérő lehet.[6] Adott esetben, egy konkrét alkotás tekintetében szakkérdés az, hogy a mű szerzői jogi értelemben vett alkotásnak minősül-e, rendelkezik-e az egyéni, eredeti jelleggel.[7] Az oltalom ugyanakkor nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől.[8] Összefoglalva tehát szerzői jogi védelemben részesül minden olyan mű, amelynek formáján az alkotó szellemi tevékenységéből fakadó eredetiség jegyei felismerhetők, függetlenül attól, hogy az alkotás milyen esztétikai értékelést vált ki.[9] Az Szjt. példálózó jellegű felsorolást tartalmaz arra nézve, hogy mely alkotások állnak a törvény védelme alatt. Így szerzői alkotásnak minősül különösen:

a) az irodalmi mű (szépirodalom, szakirodalom, tudományos, publicisztikai mű),
b) nyilvánosan tartott beszéd,
c) számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció (szoftver),
d) színmű, zenés színmű, táncjáték, némajáték,
e) zenemű,
f) filmalkotás,
g) rajzolás, festés, szobrászat,
h) fotóművészeti alkotás,
i) térképművészeti alkotás,
j) építő- és iparművészeti alkotás,
k) jelmez, díszlet és annak terve,
l) adatbázis.

Negatív feltételként meghatározza az Szjt., hogy melyek azok az alkotások, amelyek nem nyerik el a szerzői jogi oltalmat még akkor sem, ha egyébként szellemi alkotómunka eredményei. Kizártak az oltalomból

a) a jogszabályok, a bírósági, hatósági határozatok, hatósági vagy más hivatalos közlemények,
b) a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tények vagy napi hírek,
c) valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet (ezek még akkor sem állnak oltalom alatt, ha magas szellemi színvonalat képviselnek),[10]
d) a folklór kifejeződése (viszont ha valaki egyéni, eredeti jellegű, népművészeti ihletésű művet állít elő, az már lehet szerzői jogi oltalom tárgya, például népművészeti ihletésű babák, matyó hímzéses jelmezek).

---

[4] FALUDI Gábor – LONTAI Endre – GYERTYÁNFY Péter – VÉKÁS Gusztáv (2012): *Magyar polgári jog. Szerzői jog és iparjogvédelem*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó. 42.

[5] TATTAY (2001): *i. m.* 68.

[6] Lásd bővebben: POGÁCSÁS Anett (2014): A szerző jelentősége és művével való kapcsolata. Hova tovább szerzői jog? *Iustum Aequum Salutare,* 10. évf. 1. sz. 156.

[7] BH2017. 233.

[8] Szjt. 1. § (3) bek.

[9] BH1980. 332.

[10] BDT2006. 1319.

Az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, a rádió- és a televíziószervezetek, a filmelőállítók, valamint az adatbázis-előállítók teljesítményei *a szerzői joggal szomszédos jogok* elnevezést viselik, amelyek szintén védettek az Szjt. által.[11]

3. A szerző

Szerző az, aki a művet megalkotta.[12] Szerző csak az lehet, aki a mű létrehozatalában aktívan és alkotó jelleggel vesz részt. Így tehát, míg a könyv írója alkotó, szerző, nem minősül szerzőnek a könyv lektora.[13] Szerző kizárólag természetes személy lehet, azonban nem feltétel, hogy az adott személy cselekvőképes legyen, hiszen korlátozottan cselekvőképes személyek is alkothatnak olyan egyéni, eredeti jellegű művet, amely szerzői jogi oltalom alatt áll (például 15 éves festőgéniusz).

Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.[14] Az átdolgozás útján létrejött alkotást nevezzük származékos műnek, amely ha a szerzői jogi kritériumokkal rendelkezik (szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jelleg), szintén szerzői jogi oltalom alatt áll.

Bizonyos esetekben egy adott műnek nemcsak egy szerzője van, hanem több is lehet. Több szerző közös művét közös műnek vagy összekapcsolt műnek nevezzük. A közös mű részletei nem használhatók fel önállóan, így a szerzői jog egyenlő arányban, együttesen illeti a szerzőket (például többen közösen komponálnak egy zeneművet); őket hívjuk szerzőtársaknak. Az összekapcsolt mű esetében a részek önállóan felhasználhatók, így a saját rész tekintetében a szerzői jog önállóan gyakorolható (például tanulmánykötet, amelyben több szerző tanulmánya jelenik meg más-más témában). E művek szerzőit nevezzük társszerzőknek.

Ismeri a jogszabály a gyűjteményes mű kategóriáját is, amely akkor élvez oltalmat, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű. Előfordulhat olyan eset is, hogy a szerző személye nem ismert, vagy ismeretlen helyen tartózkodik. Ebben az esetben alkotását árva műnek nevezzük.

4. A szerzői jogok keletkezése és tartalma

A szerzőt a mű létrejöttétől megilletik a szerzői jogok.[15] A szerzői jog a szerző személyéhez fűződő és vagyoni jogait foglalja magában. A szerzői jogok a szerző életében és halálát követő hetven évig részesülnek védelemben. Ez az úgynevezett védelmi idő, amelyet főszabály szerint a szerző halálát követő év első napjától, szerzőtársak esetében az utoljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani.[16]

---

[11] Szjt. 1. § (8) bek., valamint Szjt. XI. Fejezet.
[12] Szjt. 4. § (1) bek.
[13] *Kézikönyv a szerzői jogok érvényesítéséhez* (2013). Budapest, ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért. 14.
[14] Szjt. 4. §.
[15] Szjt. 9. §.
[16] Szjt. 31. §.

4.1. A szerző személyhez fűződő jogai

A személyhez fűződő jogok a szerző személyéhez tapadnak, és forgalomképtelenek. A szerző nem mondhat le róluk, és nem ruházhatja át őket másra. A személyhez fűződő jogok öröklés útján sem szállnak át. A személyhez fűződő jogok nem szenvedhetnek csorbát abban az esetben sem, ha a mű felhasználása nem engedélyköteles, hanem úgynevezett szabad felhasználás alá esik.[17] A szerzői jogi törvény rögzíti a személyhez fűződő jogokat, amelyek a következők:

a) a mű nyilvánosságra hozatalának joga,
b) a név feltüntetésének joga és
c) a mű egységének védelme.

4.1.1. A mű nyilvánosságra hozatalának joga[18]

A mű nyilvánosságra hozatalának joga azt jelenti, hogy egyedül a szerző határoz arról, hogy műve nyilvánosságra hozható-e. A mű nyilvánosságra hozatala előtt annak lényeges tartalmáról is csak a szerző engedélyével lehet a nyilvánosság számára tájékoztatást adni. Abban az esetben azonban, ha a művet a szerző halála után lelik fel, vélelem szól amellett, hogy a szerző azt nyilvánosságra kívánta hozni. Ez a vélelem megdönthető, hiszen ha a szerző vagy jogutódja ezzel ellentétes nyilatkozatot tett, úgy a mű nem hozható nyilvánosságra. A nyilvánosságra hozatal főszabályának egyfajta kivételeként mutatkozik meg az Szjt. 30. § (5) bekezdése, amely a munkaviszonyban alkotott művek tekintetében azt mondja ki, hogy ha a mű elkészítése a szerzőnek munkaviszonyból folyó kötelessége, a mű átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül.

A mű nyilvánosságra hozatalának joga magában foglalja a visszavonás jogát is. Eszerint a szerzőt megilleti a jog, hogy a már nyilvánosságra hozott művét alapos okkal visszavonja, de ebben az esetben a felmerült kárt meg kell térítenie. Eltérően a nyilvánosságra hozataltól, a visszavonó nyilatkozat esetében a jogalkotó már előír alaki követelményt. A szerző csak alapos okból és írásban vonhatja vissza a mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélyét. Csakúgy, ahogy a nyilvánosságra hozatal esetében, a visszavonás jogának gyakorlásakor is specialitás figyelhető meg, ha a szerző a művet munkaviszonyban alkotta. A visszavonás joga ez esetben korlátozás alá esik, azonban a munkáltatónak kötelessége a szerző nevének feltüntetését mellőzni (anonimitáshoz való jog).

4.1.2. A név feltüntetésének joga[19]

A szerzőt megilleti a jog, hogy a művén és a művére vonatkozó közleményen őt szerzőként feltüntessék. A szerzőt a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni. A név feltüntetése egyúttal azt is magában foglalja, hogy a szerzőnek e minőségét

[17] Lásd: BDT2015. 3392.
[18] Szjt. 10–11. §.
[19] Szjt. 12. §.

senki se vonja kétségbe (úgynevezett szerzői minőség elismeréséhez való jog). A szerző nevét a műve átdolgozásaként, fordításaként létrejött alkotáson is fel kell tüntetni. Ez a jog természetesen megilleti azt a személyt is, aki a mű felhasználásával, annak átdolgozásával egy származékos alkotást hozott létre. Ilyen esettel kapcsolatban mondta ki a bíróság, hogy a műfordítás szerzőjét is megilleti az a jog, hogy művén szerzőként feltüntessék.[20] A névhez való jog egyben jelenti annak negatív irányát is, vagyis a szerzőt megilleti az a jog is, hogy nevét mellőzzék (anonimitás joga).[21]

4.1.3. A mű egységének védelme (integritáshoz való jog)[22]

A mű *egységének* védelme valójában a teljesség, a sérthetetlenség fogalmát jelenti.[23] A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy a mű más olyan megváltoztatása, esetleg a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes. Az integritáshoz fűződő jog a mű és a szerző közötti szoros erkölcsi kapcsolatot fejezi ki, így érthető a jogi norma alapvető rendeltetése is: hogy a szerző műve torzításoktól, jó hírnevet és becsületet sértő változtatásoktól mentesen kerüljön a közönség elé. A szabály indokául az szolgál, hogy a szerzőt a művei alapján ítéli meg mind a társadalom, mind pedig a szakma, aminek következtében a nevének feltüntetése melletti legszentebb joga, hogy a műve úgy kerüljön a nyilvánosság elé, ahogyan ő azt megalkotta, tehát joga legyen arra, hogy „a mű sajátosságait a lehető legjobban megőrizze”.[24]

4.1.4. A személyhez fűződő jogok gyakorlásának szabályai

A személyhez fűződő jogok megsértése esetén főszabály szerint a szerző léphet fel. Ugyanakkor bizonyos esetekben inkább a felhasználó van olyan helyzetben, hogy hamarabb tudomására jut a személyhez fűződő jog megsértése, vagy hatékonyabban tud fellépni a jogsértés ellen (például nagyobb könyvkiadók). Erre az esetre megadja a jogszabály azt a lehetőséget, hogy a szerző meghatározott személyhez fűződő jogainak védelmében a felhasználó is felléphessen, azonban csak akkor, ha erre a szerző a felhasználási szerződésben kifejezetten feljogosította. Tekintettel arra, hogy a szerző halálát követően is fennmaradnak a személyhez fűződő jogok a védelmi idő lejártáig (a szerző névfeltüntetési joga pedig még a védelmi idő leteltét követően is), indokolt, hogy a jogalkotó más személyeket is feljogosítson a személyhez fűződő jogok védelme érdekében való fellépésre. A szerző halála után a személyhez fűződő jog megsértése miatt a védelmi időn belül az léphet fel,

[20] BH1993. 226. (Ennek példáját láthatjuk külföldi szerzők műveinek magyar nyelvű fordítása esetén, például J. R. R. Tolkien *The Lord of The Rings* című művének magyar nyelvű műfordítását Göncz Árpád készítette, akit a könyvek kiadásain ugyanúgy fel kell tüntetni, mint Tolkient.)

[21] Vesd össze a fentebb írtakkal a munkaviszonyban alkotott művek visszavonásáról.

[22] Szjt. 13. §.

[23] GYERTYÁNFY Péter (2014): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó. 138.

[24] BÉRCZES László – GYENGE Anikó – LENDVAI Zsófia (2009): *A szerzői jogi jogsértések esetén alkalmazható jogi eszközökről. Segédanyag a gyakorlat számára.* Budapest, ASVA. 14.

akit a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott.[25] A szerzői névjog védelmének érdekében (a szerző emlékének megsértése címén) a védelmi idő eltelte után a közös jogkezelő szervezet léphet fel.

4.2. A szerző vagyoni jogai

A szerzői jog másik nagy jogcsoportját a vagyoni jogok képezik. A vagyoni jogok főszabály szerint szintén nem ruházhatók át, másként sem szállhatnak át, és azokról lemondani sem lehet. A személyhez fűződő jogokkal ellentétben azonban örökölhetők, és ezekről halál esetére rendelkezni lehet. A vagyoni jogok a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel átruházhatók (felhasználási vagy jogátruházási szerződés útján), illetve átszállnak.[26]

A vagyoni jogokra vonatkozó általános szabályok szerint a szerző kizárólagos joga, hogy a mű egészét vagy valamely azonosítható részét felhasználja, és hogy minden egyes felhasználást engedélyezzen. A felhasználás engedélyezése rendszerint felhasználási szerződéssel történik. A szerző engedélye nem pusztán a teljes mű felhasználásához szükséges, hanem a mű sajátos címének felhasználásához, a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításához (úgynevezett *merchandising*) és az ilyen hasznosítás engedélyezéséhez is.[27]

A szerzőt a mű felhasználásra adott engedély fejében főszabály szerint díjazás illeti meg, amelynek a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. Ezt szerzői jogdíjnak nevezzük. A díjazás alóli kivételeket csak a szerzői jogi törvény határozhatja meg, párhuzamban a már említett szabad felhasználás szabályaival. Ezen túlmenően egyedül a szerző mondhat le a díjazásról, kifejezett nyilatkozattal.

A jogszabály a szerzői műnek minősülő alkotásokhoz hasonlóan a felhasználások fajtáit sem sorolja fel taxatíve, csak azokat a felhasználási formákat szabályozza, amelyek a felhasználás tipikus formáinak minősülnek. Így felhasználásnak minősülnek különösen az alábbiak:

a) többszörözés,
b) terjesztés,
c) nyilvános előadás,
d) nyilvánossághoz közvetítés és nyilvánossághoz történő továbbközvetítés,
e) átdolgozás,
f) kiállítás.[28]

---

[25] Erről lásd bővebben: GÖRÖG Márta (2007): A posthumus személyiségi értékek védelmének egyes aspektusairól, *Acta Conventus De Iure Civili,* 7. sz. 261–269., valamint GÖRÖG Márta (2005): Az elhunyt szerzőhöz kapcsolódó (személyhez fűződő) szerzői jogról. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 7. évf. 4–5. sz. 38–42.

[26] Szjt. 9. § (3)–(6) bek.

[27] Ajánlott irodalomként lásd például: STRIHÓ Krisztina (2015): A merchandising szerződés. In. PAPP Tekla szerk.: *Atipikus szerződések*. Budapest, Opten Kiadó. 346–376.; GÖRÖG Márta (2011): Gondolatok a merchandising jelentéstartalmához, egyes típusaihoz. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 3. sz. 19–29.; TATTAY Levente (2010): A merchandising, a szellemi alkotások jogának interdiszciplináris területe. *Magyar Jog,* 2. sz. 84–93.

[28] Szjt. 17. §.

4.2.1. A többszörözés joga

A szerző kizárólagos joga, hogy a művét többszörözze, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Többszörözésnek minősül a mű rögzítése (véglegesen vagy ideiglenesen) és a rögzítésről történő másolat készítése. Többszörözés (rögzítés) például a nyomtatás, mechanikai rögzítés, hangfelvétel vagy képfelvétel készítése, digitális tárolás.

4.2.2. Terjesztés joga

A szerző kizárólagos joga, hogy a művét terjessze, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Terjesztésnek minősül a mű eredeti példányának vagy többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozatallal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással. A terjesztés magában foglalja továbbá a műpéldány tulajdonjogának átruházását és a műpéldány bérbeadását.

4.2.3. Nyilvános előadás joga

A szerző kizárólagos joga, hogy művét nyilvánosan előadja, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Előadás a mű érzékelhetővé tétele jelenlévők számára. Előadásnak minősül különösen a mű előadása közönség jelenlétében személyes előadóművészi teljesítménnyel (például színpadi előadás, hangverseny, szavalóest), úgynevezett élő előadás alkalmával, valamint a mű érzékelhetővé tétele műszaki eszközök igénybevételével (például film vetítése). Nyilvánosnak akkor minősül egy előadás, ha azon a felhasználó barátain, családtagjain kívül mások is jelen vannak, és a nyilvánosság számára hozzáférhető helyen történik.

4.2.4. Nyilvánossághoz közvetítés joga

A szerző kizárólagos joga, hogy a művét sugárzással a nyilvánossághoz közvetítse, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Sugárzás a mű érzékelhetővé tétele távollévők számára hangokkal és képekkel, vagy más technikai megjelenítésük vezeték vagy más hasonló eszköz nélkül megvalósuló átvitellel. A mű sugárzásának minősül a műhold útján történő sugárzás is, ha a sugárzott műsor a nyilvánosság körében közvetlenül fogható.

4.2.5. Átdolgozás joga

A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.

4.2.6. Kiállítás joga

Képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti és iparművészeti alkotás kiállításához a szerző beleegyezése szükséges. A mű kiállítása esetén a szerző nevét fel kell tüntetni.

5. A felhasználási szerződés

Felhasználási szerződés alapján a szerző engedélyt ad művének felhasználásra, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni.[29] A felhasználási szerződés célja tehát, hogy a szerző (jogosult) engedélyt adjon művének felhasználására, amelyért cserébe díjazást kap.[30] A szerződés alanyai a szerző (jogosult) és a felhasználó. A díj a felhasználási szerződés fogalmi eleme, lényegi ismérve,[31] ami azt is jelenti egyúttal, hogy a felhasználási szerződés fogalmilag visszterhes. Ugyanakkor lényeges annak kiemelése, hogy a felhasználási engedély nem keletkeztet a felhasználó oldalán kötelezettséget a mű felhasználására.[32] A felhasználási szerződés csak kifejezett kikötés esetén ad kizárólagos jogot. A kizárólagos jog értelmében csak a jogszerző használhatja fel a művet, a szerző további felhasználási engedélyt nem adhat, és maga is csak akkor marad jogosult a mű felhasználására, ha ezt a szerződésben kikötötték.[33]

A szerződés formai és tartalmi kellékei:

a) Kötelező írásbeliség, kivéve, ha törvény eltérően rendelkezik (például napilapok, folyóiratokban való írások közzététele esetén).[34]
b) A törvényi rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha a törvény nem tiltja az eltérést.
c) A feleknek a lényeges kérdésekben vagy a valamelyikük által lényegesnek tartott kérdésekben kell megegyezniük. Lényeges kérdések: a mű azonosítása, a felhasználási mód megjelölése, a felhasználási jog ellenértéke. Ha a tartalom nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni (úgynevezett szerzői érdekvédelmi klauzula).[35]

A felhasználási szerződés egy átfogó kategória, amelynek speciális fajtáit külön is szabályozza a törvény: a kiadói szerződést és a megfilmesítési szerződést. Kiadói szerződés alapján a szerző köteles a művet a kiadó rendelkezésére bocsátani, a kiadó pedig jogosult azt kiadni, valamint forgalomba hozni, és köteles a szerzőnek díjat fizetni. A megfilmesítési szerződés a filmalkotás létrehozására kötött szerződés.[36] A felhasználási szerződés

[29] Szjt. 42. §.
[30] *Alapvető tudnivalók a szerzői jogról* (2008). Budapest, Magyar Szabadalmi Hivatal. 16.
[31] BDT2008. 1862.
[32] Lásd bővebben: FALUDI Gábor: (1999): *A felhasználási szerződés.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 72.
[33] Szjt. 43. § (1) bek.
[34] BDT2006. 1467.
[35] Szjt. 42. § (3) bek.
[36] Szjt. 66. §.

általános szabályaihoz képest a kizárólagosság szempontjából is speciális a megfilmesítési szerződés, mert e szerződés esetében (eltérő rendelkezés hiányában) a felhasználó kizárólagos jogokat szerez.[37]

6. A szerzői jog korlátai

Noha a szerzőt megillető személyhez fűződő és vagyoni jogok engedélyezése kizárólagos, ez nem azt jelenti, hogy a szerzői jog korlátlan. Ennek oka, hogy a szerzői jognak nem az az egyedüli célja, hogy védelmet nyújtson az alkotónak, hanem az is, hogy az elkészült mű minél szélesebb körben felhasználásra kerülhessen.[38] A szerzői jog korlátai között tudhatjuk egyrészt a már említett védelmi időt mint a szerzői jog időbeli korlátozását, valamint a szabad felhasználást és a munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó szabályokat.

6.1. A védelmi idő

A védelmi idő egyfajta korlátját képezi a szerzői jognak, hiszen nem lesz „örök időkig" védett a szerzői alkotás, csak addig, amíg a védelmi idő le nem telik (a szerző életében vagy a haláltól számított 70 évig). A védelmi idő vonatkozik mind a személyhez fűződő, mind pedig a vagyoni jogokra, amely szabály alól egyedül a név feltüntetésének joga jelent kivételt, hiszen az túléli a védelmi idő lejártát is.

6.2. A szabad felhasználás

A szabad felhasználás az oktatás, a művelődés és a tudományos kutatás szabadságát és a szabad információhoz jutást biztosítja a szerző engedélyezési jogával szemben.[39] A szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges, így a szerző jogainak legerőteljesebb korlátozását jelenti.[40] Pontosan emiatt bizonyos feltételek együttes fennállása szükséges ahhoz, hogy a szabad felhasználás jogosan gyakorolható legyen, és ne sértse a szerző jogait. Így

a) csak a nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon,
b) nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsíthatja a szerző jogos érdekeit, valamint
c) a szabad felhasználás rendelkezéseit nem lehet kiterjesztően értelmezni.

---

[37] GRAD-GYENGE Anikó (2016): *Film és szerzői jog. A megfilmesítési szerződés.* Budapest, Médiatudományi Intézet. 79.

[38] JUHÁSZ Ágnes (2013): Szerzői jog. In BÍRÓ György szerk.: *Általános tanok és személyek joga.* Miskolc, Novotni Alapítvány. 417.

[39] *Kézikönyv a szerzői jogok érvényesítéséhez* (2013): *i. m.* 128.

[40] BENÁRD Aurél – TÍMÁR István (1973): *A szerzői jog kézikönyve.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 138.

A jogszabály meghatároz néhány nevesített *szabad felhasználási esetkört* is, így például

a) *Idézés:* csak a mű részletének idézését jelenti, a forrás és az ott megjelölt szerző nevének feltüntetésével.[41] Az idézés különleges esete az átvétel, amikor az idézésnél nagyobb terjedelemben kerül átvételre a mű egy része.
b) *Magáncélú másolás:* Természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. Megszorító szabály e körben, hogy teljes könyv, valamint a folyóirat vagy a napilap egésze magáncélra is csak kézírással vagy írógéppel másolható.
c) *Nyilvános előadás:* ha az előadás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és a közreműködők sem részesülnek díjazásban, a színpadi mű előadható művészeti műkedvelő csoportok által, az alkotás iskolai oktatás céljára és iskolai ünnepélyeken, szociális és időskori gondozás keretében, vallási közösségek vallásos szertartásain és vallásos ünnepségein, magánhasználatra, valamint alkalomszerűen tartott zárt körű összejövetelen, valamint nemzeti ünnepeken.
d) Könyvtárak szabadon haszonkölcsönbe adhatják a mű egyes példányait (kivételt képez e szabály alól a szoftver).

6.3. A munkaviszonyban létrehozott alkotások

Speciális esetet képeznek azok a helyzetek, amikor a művet a szerző munkaviszonyból folyó kötelességeként alkotta meg. Ebben az esetben a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg. Ettől a szabálytól a felek írásban eltérően megállapodhatnak. A szerző a munkáltató jogszerzése esetén is jogosult marad arra a díjazásra, amely a felhasználás jogának átruházását követően is megilleti. A személyhez fűződő jogok ilyen esetben is a szerzőnél maradnak, hiszen azok átszállására nincs lehetőség. Ez a szabály a bírói gyakorlat szerint azt is eredményezi, hogy „a munkáltató felperest mint a munkaviszonyban létrehozott mű tekintetében a szerzői vagyoni jogok jogosultját a szerző személyhez fűződő jogai védelmében az igényérvényesítési jogosultság nem illeti meg”.[42] Annyiban korlátozás alá esnek a személyhez fűződő jogok, hogy ez esetben a mű átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül. Ha a szerző a művet később vissza kívánja vonni, ezt nem teheti meg, azonban a munkáltató köteles a szerző nevének feltüntetését mellőzni (anonimitás joga). A vagyoni jogok (tehát a felhasználás gyakorlása és engedélyezése) a törvény erejénél fogva átszállnak a munkáltatóra pusztán már a műpéldány átadásával.[43] A munkaviszonyban elkészített műre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell a közszolgálati, a kormányzati szolgálati, az állami szolgálati vagy a közalkalmazotti jogviszonyban álló személy által alkotott műre is. A munkaviszonyban alkotott művekre az Szjt. mellett háttérszabályként a Munka Törvénykönyve (2012. évi I. törvény) alkalmazandó.

---

[41] A BDT2015. 3392. szám alatt közzétett döntésben mondta ki a bíróság, hogy „[a] szerzői jogi szabályozásnak az információszabadság érvényesülése során annyiban van jelentősége, hogy a mű szabad felhasználását a szerzőség elismerése, a szerző nevének szerzőként való feltüntetéséhez fűződő joga, a mű egységének védelme, az idézés és a forrásmegjelölés szabályai korlátozhatják”.

[42] BH2016. 306.

[43] Szjt. 30. §.

6.4. Az árva művek felhasználásának alapvető szabályai

Árva művekről akkor beszélünk, ha egy mű vagy szomszédos jogi teljesítmény jogosultja nem ismert, vagy az illető ismeretlen helyen tartózkodik, és a felkutatására az adott helyzetben általában elvárható gondossággal, jóhiszeműen elvégzett jogosultkutatás nem vezetett eredményre. A jogosultkutatást abban az országban kell elvégezni, amelyben a művet vagy teljesítményt először kiadták, vagy először sugározták.[44] Ha egy műnek vagy teljesítménynek több jogosultja van, akik között van ismert is, a felhasználáshoz ennek a jogosultnak az engedélye is szükséges. Az árva mű felhasználására a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala ad engedélyt, amely legfeljebb öt évre szól és Magyarország területére terjed ki.[45]

7. A szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelme

A szerzői joghoz kapcsolódó jogok közé sorolhatjuk a szomszédos jogokat és az adatbázisok előállítóinak jogi védelmét. A szomszédos jogok azokat a szerzői alkotásokkal „rokoni" viszonyban álló teljesítményeken fennálló jogokat védik, amelyek a szerzői műveket akár személyes tevékenységgel, akár technikai eszközök útján a közönséghez eljuttatják. Az Szjt. alapján szomszédos jogi védelem illeti meg az előadóművészeket, a hangfelvételt előállítókat, a rádió- és televíziószervezeteket, illetve a filmelőállítókat. A szomszédos jogi jogosultakat szintén megilletnek bizonyos személyhez fűződő és engedélyezési (vagyoni) jogok.[46]

A szomszédos jogok esetében a védelmi idő főszabály szerint 50 év, amely az alkotás első előadását/forgalomba hozatalát követő év első napjától számítódik. Kivételként 70 éves védelmi időt határoz meg a jogszabály a hangfelvételben rögzített előadások esetén.[47] Az adatbázis előállítóját szintén védelem illeti meg, amely alapján az előállító hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy az adatbázis tartalmának egészét vagy jelentős részét kimásolják vagy újrahasznosítsák.[48]

8. Közös jogkezelés

Közös jogkezelésnek akkor van helye, ha a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt egyedileg nem gyakorolható a szerzői és szomszédos jogok engedélyezése és érvényesítése. Ennek érdekében az ilyen esetekben, ahol az egyedi engedélyezés nehezen vagy egyáltalán nem oldható meg, az engedélyezést, a jogok érvényesítését és a díjszabást a közös jogkezelő szervezet végzi (például tipikusan ilyen a zeneszámok rádióban történő lejátszása, ahol lehetetlen lenne minden egyes felhasználást külön-külön, közvetlenül a szerzővel engedélyeztetni). A közös jogkezelésre vonatkozó szabályokat a 2016. évi XCIII. törvény tartalmazza (Kjkt.). A közös jogkezelő szervezet egyesületi formában működik.[49] A jogosult szabadon

[44] Szjt. 41/A. § (1) bek.
[45] Szjt. 41/B. § (1) bek.
[46] Lásd bővebben: TATTAY–PINTZ–POGÁCSÁS (2011): *i. m.* 209–221.
[47] Szjt. 84. §.
[48] Szjt. 84/A. §.
[49] Kjkt. 21. §.

választhatja meg, hogy mely közös jogkezelő szervezetnek ad megbízást szerzői jogai vagy kapcsolódó jogai kezelésére (úgynevezett jogkezelési megbízás).[50] A közös jogkezelő szervezetek feladatai közé tartozik többek között a jogdíjak és a felhasználás egyéb feltételeinek megállapítása, valamint a jogdíjak felosztása az érintett jogosultak között.

9. A szerzői jogok megsértése

A szerzői jog megsértését szerzői jogi jogbitorlásnak nevezzük. Idetartozik minden olyan magatartás, amely a szerző személyhez fűződő és/vagy vagyoni jogait sérti – például engedély nélküli felhasználás, az engedélyen túlterjeszkedő felhasználás, a név feltüntetésének elmaradása, a mű egységének védelmét sértő átdolgozás, a szerzői díjigény megsértése vagy a szomszédos jogok megsértése. Szerzői jogsértés esetén az Szjt. alapján objektív (tehát a jogsértés tényén alapuló) és szubjektív (felróhatóságtól függő) polgári jogi jogkövetkezményeket lehet alkalmazni.

Az *objektív alapú szankciók* alapján a szerző követelheti

a) a jogsértés bíró általi megállapítását,
b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől,
c) elégtétel adását a jogsértő részéről és saját költségén, megfelelő nyilvánosság előtt,
d) adatszolgáltatást a jogsértésben részt vevőkről (előállítás, forgalmazás), üzleti kapcsolataikról,
e) a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését és
f) a jogsértő helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot visszaállítását *(in integrum restitutio)* a jogsértő részéről vagy költségén, végső soron pedig a jogsértéshez használt eszköz, anyag, dolog megsemmisítését, illetve jogsértő mivoltától való megfosztását.
g) *Szubjektív szankcióként* a szerző kérhet kártérítést és sérelemdíjat is. A vagyoni hátrány helyreállításaként kártérítési igénnyel, az Szjt.-ben meghatározott személyhez fűződő jogai megsértése esetére pedig sérelemdíjra vonatkozó igénnyel léphet fel.[51]

[50] Kjkt. 13. §.

[51] Lásd bővebben: BARZÓ Tímea – SÁPI Edit (2016): A sérelemdíj alkalmazhatósága a szerzői jogban. *Miskolci Jogi Szemle,* 11. évf. 2. sz. 55–74.; BARZÓ (2016): *i. m.* 38–50.

III. fejezet
Iparjogvédelem

1. A fejezet felépítése

A tankönyv következő részében elsőként áttekintjük az egyes iparjogvédelmi alkotások fogalmait és alapvető jellemzőit, majd a fejezet végén összefoglalóan foglalkozunk a bitorlás és a licenciaszerződés legalapvetőbb vonásaival amiatt, hogy az iparjogvédelmi alkotások esetében e kérdéseket azonos logika mentén szabályozzák.

2. A műszaki szellemi alkotások

2.1. A találmányok jogi védelme: a szabadalom

A szabadalom a találmányok jogi védelmét hivatott szolgálni, amely egyébként a legelterjedtebb oltalmi forma a szellemi alkotások védelmére.[52] Az alapvető ok, amely miatt a találmányok számára jogi oltalmat rendel a jogalkotó, az, hogy a találmányok a műszaki alkotótevékenység legmagasabb rendű eredményei, és ennek megfelelően fontos szerepet játszanak, és közvetlen hatást gyakorolnak a tudományos és műszaki fejlődésre, ennek következtében pedig elősegítik az innovációt.[53]

2.1.1. A szabadalmaztatható találmány kritériumai

A találmány és a szabadalom kifejezések nem ugyanazt a tartalmat jelölik, hiszen míg a találmány egy új, feltalálói tevékenységen alapuló, iparilag alkalmazható megoldás, vagyis maga a műszaki megoldás, addig a szabadalom a találmány jogi oltalma. A vonatkozó szabályozást a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvényben (Szt.) találjuk. A jogszabály meghatározza, hogy melyek a szabadalmazható találmány feltételei. Ezek a feltételek konjunktívak, vagyis mindegyik feltétel megléte szükséges ahhoz, hogy a találmány szabadalmi oltalmat kapjon. A feltételrendszernek megfelelően *a találmány akkor szabadalmaztatható, ha olyan új, műszaki megoldás, amely feltalálói tevékenységen alapul, és iparilag alkalmazható.*

---

[52] Pintz György (2005): *Találd fel magad! Jó tanácsok szellemi alkotásunk védelméhez.* Budapest, Akadémiai Kiadó. 21.

[53] Bobrovszky Jenő (1978): *A tudományos-műszaki eredmények jogi védelme a szocialista gazdasági integrációban.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 13.

Az egyes feltételek a következőket jelentik bővebben:

a) *Újdonság:* az újdonság követelménye a találmány szabadalmaztathatóságának egyik legfontosabb objektív feltétele.[54] A találmány akkor új, ha nem tartozik a technika állásához.[55] Valójában az újdonság feltételének elméleti alapja az, hogy a feltaláló csak olyan műszaki megoldásokra igényelhet oltalmat, amelyek a társadalom műszaki ismereteit gazdagítják.[56] A szabadalmi oltalom szempontjából az újdonságot világviszonylatban kell vizsgálni, azaz ha az elsőbbség időpontja előtt akárhol a világon, bármilyen módon, bárki számára hozzáférhetővé vált, akkor a találmány a technika állásához tartozik,[57] következésképpen nem felel meg az újdonság kritériumának.

b) *Műszaki megoldás:* e feltétel kiemelése azért lényeges, mert találmány – és később szabadalom tárgya is – csak műszaki megoldás lehet. Akkor minősül a találmány műszaki megoldásnak, ha a találmány által kitűzött célt műszaki eszközök felhasználásával és műszaki úton képes megvalósítani.[58]

c) *Feltalálói tevékenységen alapul:* a jogszabály megközelítése alapján feltalálói tevékenységen alapul a találmány, ha a technika állásához képest szakember számára nem nyilvánvaló.[59]

d) *Iparilag alkalmazható:* a találmány iparilag alkalmazható volta azt jelenti, hogy az az ipar vagy a mezőgazdaság valamely ágában előállítható, illetve használható.[60]

2.1.2. A szabadalmi oltalomban nem részesülő találmányok, megoldások

Akárcsak a szerzői művek esetén, a szabadalmak tekintetében is meghatározta a jogalkotó, hogy melyek azok a műszaki megoldások, amelyek kizártak az oltalomból. Ennek alapján nem minősül találmánynak

a) a felfedezés,
b) a tudományos elmélet és a matematikai módszer,
c) az esztétikai alkotás,
d) a szellemi tevékenységre, játékra, üzletvitelre vonatkozó terv, szabály vagy eljárás, valamint
e) a számítógépi program sem.[61]

Ezen túlmenően nem részesülhet oltalomban az a megoldás, amelynek hasznosítása közrendbe, közerkölcsbe ütközik.[62]

---

[54] HORVÁTH Gyula (1972): *Szabadalomjogi alapfogalmak*. Budapest, Tankönyvkiadó. 32.
[55] Szt. 2. § (1) bek.
[56] PAPP László (2015): *A szabadalmi jogvédelem történeti perspektívái*. Budapest, Gondolat Kiadó. 125.
[57] PINTZ (2005): *i. m.* 25.
[58] ALMAY György – BOGNÁR Istvánné – SÉTHY Imre (1965): *Iparjogvédelem*. Budapest, Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat. 20.
[59] Szt. 4. § (1) bek.
[60] Szt. 5. § (1) bek.
[61] Szt. 1. §.
[62] Szt. 6. § (2) bek.

2.1.3. A feltaláló és a szabadalmas

Ahogyan meg kell különböztetnünk a találmányt és a szabadalmat, úgy el kell különíteni a feltaláló és a szabadalmas személyét is.

A feltaláló a technikai újdonság megalkotója, vagyis az, aki a találmányt megalkotta,[63] a szabadalmas pedig az, aki a szabadalmi jog jogosultja. Ahogyan a szerzői jognál is olvashattuk, hogy alkotó, szerző csak ember lehet, ez a kritérium ugyanúgy fennáll a feltaláló személyében is, vagyis a szerzőhöz hasonlóan a feltaláló is kizárólag természetes személy lehet. Szintén fontos fogalmi elkülönítés, hogy a jogi terminológiában a *felfedező* és a *feltaláló* kifejezések más-más jelentéstartalommal bírnak. Míg a feltaláló (a fenti fogalmi magyarázattal) olyan dolgot hoz létre, alkot meg, amely a természetben nem található meg, addig a felfedező a természetben megtalálható, meglévő dolgokat mutatja be.[64] Bizonyos esetekben a feltaláló és a szabadalmas személye egymástól elválik, mert a szabadalmi jog jogosultja a feltalálón kívül lehet annak jogutóda is.

2.1.4. A találmányból és a szabadalmi oltalomból eredő jogok és kötelezettségek

Tekintettel arra, hogy a feltaláló és a szabadalmas nem feltétlenül ugyanaz a személy, az Szt. külön körben rendelkezik a feltaláló és a szabadalmas jogairól és kötelességeiről.[65] A jogszabály a feltaláló mint a találmány megalkotója oldalán rögzíti annak személyhez fűződő jogait.

a) *A névjog és a feltalálói minőség elismeréséhez való jog:* a törvényi főszabály alapján addig a pontig, amíg jogerős bírósági ítélet mást nem állapít meg, azt a személyt kell feltalálónak tekinteni, aki a szabadalmi bejelentésben eredetileg feltalálóként szerepelt. Olyan esetben, amikor a találmányt többen, közösen alkották, ellenkező megjelölés hiányában egyenlőnek kell tekinteni a feltalálók szerzőségi részarányát. Ez a személyhez fűződő jog tartalmilag azt is magában foglalja, hogy feltalálót a szabadalmi iratokon e minőségében feltüntessék. Hasonlóan azonban a szerzői jog területén megismert szabályhoz, a feltalálót itt is megilleti az anonimitás joga, vagyis az a jog, hogy írásban közölt kérésére mellőzzék nevének feltüntetését a szabadalmi iratokon.[66]

b) *A nyilvánosságra hozatalhoz fűződő jog:* a szabadalmi jogban a nyilvánosságra hozatal személyhez fűződő joga akként jelentkezik, hogy a szabadalmi bejelentés közzététele előtt a találmányt csak a feltaláló, illetve jogutódja hozzájárulásával szabad nyilvánosságra hozni.[67] A nyilvánosságra hozatalhoz fűződő jog sajátosságát mutatja, hogy ez a jog nem kizárólag a feltalálót, de mást (tipikusan a jogutódját) is megilleti.[68]

---

[63] HARGITAI József (2005): *Jogi fogalomtár.* Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó. 477.

[64] PAPP (2015): *i. m.* 97.

[65] CSÉCSY (2007): *i. m.* 101–105.

[66] Szt. 7. § (1)–(6) bek.

[67] Szt. 7. § (7) bek.

[68] VÉKÁS Gusztáv (2012): Iparjogvédelem. In FALUDI Gábor – LONTAI Endre – GYERTYÁNFY Péter – VÉKÁS Gusztáv: *Magyar polgári jog. Szerzői jog és iparjogvédelem.* Budapest, Eötvös József Könyvkiadó. 221.

A szabadalmas jogai és kötelezettségei kapcsán elmondható, hogy a szabadalmi oltalom tartalma magában foglalja a szabadalmast megillető legfontosabb, kizárólagos jellegű jogokat és az őt terhelő kötelezettségeket. Ezek a következők:

a) kizárólagos hasznosítási jog,
b) a találmány feltárása,
c) a szabadalmi oltalom megfelelő hasznosítása,
d) a szabadalmi oltalom fenntartása.

A kizárólagos hasznosítási jog alapján a szabadalmas legfőbb joga az, hogy a találmányt hasznosítsa és másnak erre engedélyt adjon. Az Szt. 19. §-a értelmében a szabadalmi oltalom alapján a szabadalom jogosultjának kizárólagos joga van a találmány hasznosítására. A bírói gyakorlat szerint a hivatkozott szabály taxatíve sorolja fel azokat a cselekményeket, amelyekkel a szabadalom hasznosítása megvalósítható.[69] A kizárólagos hasznosítási jog alapján a szabadalmas bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül

a) előállítja, használja, forgalomba hozza, illetve forgalomba hozatalra ajánlja a találmány tárgyát képező terméket, vagy e terméket ilyen célból raktáron tartja, vagy az országba behozza,
b) használja a találmány tárgyát képező eljárást, vagy másnak az eljárást használatra ajánlja,
c) előállítja, használja, forgalomba hozza, illetve forgalomba hozatalra ajánlja, vagy ilyen célból raktáron tartja, vagy az országba behozza a találmány tárgyát képező eljárással közvetlenül előállított terméket.[70]

További esetkörként úgy rendelkezik a jogszabály, hogy a szabadalmas felléphet azzal szemben is, aki engedélye nélkül a találmány hasznosítására nem jogosult személynek a találmány lényeges elemével kapcsolatos dolgot átad, vagy átadásra felajánl a találmány megvalósítása céljából. E pontnál a jogalkotó által meghatározott további feltétel, hogy ez a személy tudja azt, vagy a körülmények alapján nyilvánvaló az, hogy a dolog a találmány megvalósítására alkalmas, illetve arra szolgál.[71] E szabály korlátját képezi az a helyzet, ha az átadott vagy felajánlott dolog a kereskedelmi forgalomban kapható termék vagy áru.

A kizárólagos hasznosítási jog korlátja. Meghatározza ugyanakkor a jogszabály azt is, hogy mely cselekményekre *nem lesz jogosult* a szabadalmas a kizárólagos hasznosítási jog címén. Eszerint nem tartozik a kizárólagos hasznosítási jog tárgykörébe

a) a magánhasználat céljából végzett, illetve a gazdasági tevékenység körén kívül eső cselekmény,
b) a találmány tárgyával kapcsolatos kísérleti célú cselekmény, ideértve a találmány tárgyát képező termék vagy a találmány tárgyát képező eljárással előállított termék forgalomba hozatalának engedélyezéséhez szükséges kísérleteket és vizsgálatokat,
c) az orvos által rendelt gyógyszernek gyógyszertárban vény alapján történő alkalmi elkészítése és az így elkészített gyógyszerrel kapcsolatos további cselekmény.

[69] BH2014. 141.
[70] Szt. 19. § (2) bek.
[71] Szt. 19. § (3) bek.

A jogszabályban nemcsak a szabadalmast megillető legfőbb jogok katalógusát találjuk meg, hanem az őket terhelő kötelezettségek felsorolását is. Ennek megfelelően a szabadalmas fő kötelezettségei közé tartozik, hogy

a) a találmányt feltárja,
b) azt megfelelően hasznosítsa (bizonyos esetekben a hasznosítás elmaradása esetén szabadalmi kényszerengedély adható),
c) szabadalmi oltalmát fenntartsa.

A találmány feltárása valójában amiatt jelentkezik a szabadalmas egyik fő kötelezettségeként, hogy a társadalom számára ténylegesen hasznos és hasznosítható legyen a szabadalom tárgya. Ennek megfelelően a szabadalmas köteles a találmányt oly mértékben közzétenni, hogy az szakember számára megvalósítható legyen.[72]

A szabadalmi oltalom megfelelő hasznosításának kötelezettsége nagymértékben kapcsolódik az előbb említett feltárási kötelezettséghez, hiszen a szabadalmasnak abból a célból kell feltárnia és hasznosítania is a találmányt, hogy az a társadalom számára kedvező eredményeket produkáljon.

A szabadalmi oltalom fenntartása azt a kötelezettséget takarja, hogy a szabadalmasnak évenként, külön jogszabályban meghatározott fenntartási díjat kell fizetnie annak érdekében, hogy a szabadalmi oltalom fennmaradjon.[73]

2.1.5. Szolgálati és alkalmazotti találmány

A *szolgálati találmány* annak a találmánya, akinek munkaviszonyból folyó kötelessége, hogy a találmány tárgykörébe eső megoldásokat dolgozzon ki. Az ítélkezési gyakorlat szerint „a munkaviszonyból folyó kötelezettség körébe tartozik a megoldás kidolgozása, ha az általában és konkrét vezetői feladat kiosztás eredményeként is a munkavállaló munkakörébe tartozott. A magasan kvalifikált műszaki szakember a munkaköri kötelezettségének tesz eleget akkor is, ha a feladatát az átlagosat meghaladó színvonalon teljesíti."[74] A szolgálati találmányra a szabadalom a feltaláló jogutódjaként a munkáltatót illeti meg.

Alkalmazotti találmányról beszélünk ezzel szemben akkor, ha a feltaláló anélkül, hogy ez munkaviszonyból eredő kötelessége lenne, olyan találmányt dolgoz ki, amelynek hasznosítása munkáltatója tevékenységi körébe tartozik. Az alkalmazotti találmányra a szabadalom a feltalálót illeti meg, a munkáltató azonban jogosult a találmány hasznosítására. Mindkét esetben lényeges ugyanakkor, hogy akár alkalmazotti, akár szolgálati találmányról van szó, a feltalálónak kötelessége a találmányt a munkáltatóval ismertetni, mégpedig a találmány megalkotását követően, haladéktalanul.[75]

Azokban az esetekben, amikor a munkáltató gyakorolja a rendelkezési jogot a találmány felett, a feltaláló oldalán a jogszabály megfelelő díjazásra irányuló igényt rögzít (úgynevezett találmányi díj) azzal a feltétellel, hogy a találmányt értékesíteni fogják.[76]

---

[72] VÉKÁS (2012): *i. m.* 225.
[73] Szt. 23. §.
[74] EBH2003. 948.
[75] Szt. 9–10. §.
[76] Szt. 13. §.

2.1.6. A szabadalom korlátai

A törvény a szabadalmi oltalom korlátai között az előhasználati és a továbbhasználati jogot említi meg kifejezetten, ugyanakkor a jogirodalmi nézőpontok és a rendszer szempontjából a szabadalom korlátjaként fogható fel a szabadalmi kényszerengedélyek intézménye is.

Az előhasználati és továbbhasználati jog. Előhasználati jog illeti meg azt, aki az elsőbbség napja előtt kezdte meg a találmány tárgyának belföldön, jóhiszeműen és gazdasági tevékenysége körében történő előállítását vagy használatát, vagy annak érdekében komoly előkészületet tett. Az előhasználót mindaddig jóhiszeműnek kell tekinteni, amíg nem bizonyítják, hogy az előhasználat a szabadalommal védett találmányt létrehozó feltalálói tevékenységen alapul. Az előhasználóval szemben a szabadalmi oltalom hatálytalan.[77] *Továbbhasználati jog* illeti meg azt, aki szabadalmi oltalom megszűnésének megállapítása és újra érvénybe helyezése közötti időben kezdte meg a találmány tárgyának belföldön, gazdasági tevékenysége körében történő előállítását vagy használatát, vagy annak érdekében komoly előkészületet tett.[78]

Szabadalmi kényszerengedélyek. A szabadalmas alapvető kötelezettsége, hogy szabadalmát hasznosítsa, hiszen a szabadalma alapvetően társadalmi, gazdasági hasznossággal jár. Emiatt a törvény rendelkezik az úgynevezett szabadalmi kényszerengedélyekről. A kényszerengedély (kényszerlicencia) egyik fajtája *a hasznosítás elmulasztása miatti kényszerengedély.* Ennek feltétele, hogy a szabadalmas a szabadalmi bejelentés napjától számított négy éven belül a találmányt az ország területén nem hasznosította, vagy erre komoly előkészületet nem tett, és másnak sem adott hasznosítási engedélyt. Ebben az esetben belföldi székhelyű gazdálkodó szervezet kérelmére kényszerengedélyt kell adni. A szabadalmi kényszerengedély másik fajtája *a szabadalmak függősége miatt adható kényszerengedély.* Ilyenkor a szabadalmazott találmány nem lenne hasznosítható egy másik szabadalom megsértése nélkül (úgynevezett gátló szabadalom). Ebben az esetben a függő szabadalom jogosultjának a gátló szabadalom hasznosítására a szükséges terjedelemben kényszerengedélyt kell adni.[79] Harmadik körben közegészségügyi problémák kezelésére vonatkozóan is adható kényszerengedély.[80]

2.1.7. A szabadalom megszűnése

A szabadalmi oltalom a bejelentés napjától számított 20 évig tart. A végleges szabadalmi oltalom megszűnik, ha

a) az oltalmi idő lejár,
b) a fenntartási díjat nem fizették meg,
c) a szabadalmas az oltalomról lemondott, vagy
d) a szabadalmat megsemmisítették.[81]

---

[77] Szt. 21. § (1)–(3) bek.
[78] Szt. 21. § (4) bek.
[79] CSÉCSY (2007): *i. m.* 120.
[80] Szt. 31–33/A. §.
[81] Szt. 39. §.

Az oltalmi idő lejárta miatti megszűnése: a bejelentéstől számított 20 év elteltével, vagyis az oltalmi idő lejártával a szabadalmi oltalom megszűnik.

A fenntartási díj meg nem fizetése: ha a szabadalmi oltalom a fenntartási díj megfizetésének elmulasztása miatt szűnt meg, az oltalmat a bejelentő vagy a szabadalmas kérésére újra érvénybe kell helyezni. Ez esetben a meghatározott díjat meg kell fizetni.[82]

A szabadalmi oltalomról való lemondás: a lemondó nyilatkozat megtételére a szabadalmi lajstromban feltüntetett bejelentő, illetve szabadalmas jogosult. A lemondó nyilatkozatot a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalához kell intézni írásbeli nyilatkozat formájában.[83]

A szabadalom megsemmisítése: a jogszabály meghatározza, hogy a szabadalmat mely esetekben kell megsemmisíteni. A megsemmisítés a szabadalom keletkezésére visszamenőlegesen hat ki.

2.2. A használati minta oltalma

A használati minták oltalmáról az 1991. évi XXXVIII. (a továbbiakban: Htv.) rendelkezik. A használatiminta-oltalom a találmányi szintet el nem érő műszaki megoldások (kistalálmányok), új elgondolások jogi védelmét jelenti.[84] Használati minta oltalmában részesülhet valamely tárgy kialakítására, szerkezetére vagy részeinek elrendezésére vonatkozó megoldás, ha új, feltalálói lépésen alapul, és iparilag alkalmazható.[85] A használatiminta-oltalom tehát – a szabadalomtól eltérően – kizárólag egy termék műszaki sajátosságaira vonatkozó újszerű megoldás, amely műszaki megoldás a tárgy kialakítására, szerkezetére, részeinek elrendezésére vonatkozik.

Nem részesülhet mintaoltalomban a termék esztétikai kialakítása és a növényfajta. A minta feltalálója az, aki a mintát megalkotta, és ezt a személyt vagy jogutódját illeti az oltalom is. A mintaoltalom a bejelentés napjától számított 10 évig tart, amely időre évenként fenntartási díjat kell fizetni. A *mintaoltalom megszűnésének* esetei:

a) az oltalmi idő lejárta,
b) a fenntartási díj megfizetésének elmulasztása,
c) a mintaoltalom jogosultja az oltalomról lemondott, vagy
d) a mintaoltalmat megsemmisítették.[86]

2.3. Növényfajta-oltalom

A növényfajta-oltalomra vonatkozó szabályokat szintén az Szt.-ben találjuk, a törvény ötödik részében. A növényfajta-oltalom a nevesített növényfajták oltalmát jelenti. Növényfajta-oltalomban részesülhet bármely növénytani nemzetséghez és fajhoz tartozó fajta. A növényfajta-oltalom jogosultja a nemesítő vagy annak jogutóda. A növényfajta nemesítője

[82] Szt. 40. §.
[83] Szt. 41. § (1) bek.
[84] CSÉCSY (2007): *i. m.* 152.
[85] Htv. 1. §.
[86] Htv. 21. §.

az a személy, aki a növényfajtát nemesítette, vagy felfedezte és kifejlesztette.[87] *A növényfajta akkor részesülhet oltalomban, ha megkülönböztethető, egynemű, állandó és új.*[88]

a) *Megkülönböztethető* a növényfajta akkor, ha adott genotípusból vagy genotípusok kombinációjából kifejeződött jellemzőiben határozottan eltér bármely más, az elsőbbség napján közismert fajtától.
b) *Egynemű* a növényfajta akkor, ha egyedei a megkülönböztethetőség vizsgálatánál alapul vett, illetve a fajtaleírásnál alkalmazott egyéb kifejeződött jellemzőikben azonosak.
c) *Állandó* a növényfajta akkor, ha egyedeinek a megkülönböztethetőség vizsgálatánál figyelembe vett, illetve a fajtaleírásnál alkalmazott egyéb kifejeződött jellemzői ismételt szaporítás után is változatlanok maradnak.
d) *Új* a növényfajta akkor, ha a nemesítő, jogutódja vagy bárki más az ő hozzájárulásával hasznosítás céljából a növényfajta szaporítóanyagát vagy terményét nem adta el, vagy azzal más módon nem rendelkezett. Lényeges, hogy ez az újdonságfogalom láthatóan eltér a szabadalmak terén megkövetelt általánosabb megközelítésű újdonságtól, és sokkal specifikáltabb.[89]

A növényfajta-oltalom tartalma – hasonlóan a többi iparjogvédelmi oltalom tartalmához – azt foglalja magában, hogy a növényfajta-oltalom jogosultjának kizárólagos joga van a növényfajta hasznosítására.[90] Ennek keretében a jogosult bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül a szaporító anyagot

a) előállítja vagy újból előállítja,
b) szaporítás céljából előkészíti,
c) forgalomba hozatalra ajánlja,
d) forgalomba hozza,
e) az országból kiviszi,
f) az országba behozza, vagy
g) bármely fenti cselekmény céljából raktáron tartja.

Az oltalom ideje 25 évig, szőlő és fák esetén pedig 30 évig tart.[91] A szabadalmi oltalomhoz hasonlóan a növényfajta-oltalom fenntartására is külön jogszabályban meghatározott fenntartási díjat kell fizetni évente.

2.4. A formatervezési minta oltalma

A formatervezési minták oltalmáról a 2001. évi XLVIII. törvény rendelkezik (a továbbiakban: Ftv.). A formatervezési minta, azaz a dizájn védelme, valamely termék külső kialakításának, megjelenésének, esztétikájának jogi védelmét jelenti. A formatervezési

[87] Szt. 108. § (1) bek.
[88] Szt. 106. §.
[89] KÓKAI-KUNNÉ SZABÓ Ágnes (2013): *A növényfajta-oltalom és a növényfajták nemesítéséhez, termesztéséhez kapcsolódó aktuális jogi kérdések.* Miskolc, PhD-értekezés. 21.
[90] Szt. 111. §.
[91] Szt. 111. §/A. (1) bek.

mintánál tehát a dolog külső formája, esztétikai megjelenése a meghatározó, amelynek gazdasági szempontból is fontos jelentősége van,[92] és a műszaki jelleg másodlagos jelentőségű. Formatervezésiminta-oltalom alá nemcsak az ipari termék, hanem a kézműipari termék is kerülhet.[93] *A formatervezésiminta-oltalom feltétele, hogy a formatervezési minta új és egyéni jellegű legyen.*[94]

a) A minta *újdonsága* azt a követelményt testesíti meg, hogy az elsőbbség időpontját megelőzően azzal azonos minta nem jutott nyilvánosságra.[95]
b) Az *egyéni jellege* pedig azt jelenti, hogy a tájékozott használóra eltérő összbenyomást tesz a minta bármely korábbi mintához képest.[96] Az egyéni jelleg kiemelése valójában azt is mutatja, hogy a formatervezésiminta-oltalom sajátos helyet foglal el: a szellemi alkotások területén, az iparjogvédelem és a szerzői jog határán találjuk, vegyülnek benne a szerzői jogi és iparjogvédelmi jellegzetességek is. A formatervezésiminta-oltalom e sajátosságát hivatott kifejezni az úgynevezett *párhuzamos oltalom* szabálya is, amelynek lényege, hogy a dizájn mint művészeti alkotás egyúttal szerzői jogi oltalom alatt is állhat.[97]

A többi alkotáshoz hasonlóan itt is meghatározza a jogszabály, hogy mikor nem részesül jogi oltalomban az alkotás. Eszerint nem részesül mintaoltalomban a termék, ha

a) a külső jellegzetessége kizárólag a termék műszaki rendeltetésének következménye,
b) valamint ha a közrendbe vagy a közerkölcsbe ütközik.[98]

A mintaoltalom a bejelentés napjától számított 5 évig tart. További 5-5 éves időtartamra legfeljebb négyszer újítható meg. A formatervezési minta maximális időtartama tehát 25 év lehet. Az oltalom a bejelentés közzétételétől kezdődik, de visszaható hatálya van a bejelentés napjára. A bejelentés napjától számított 25 év elteltével az oltalom nem újítható meg.[99] A mintaoltalom megszűnésének esetei:

a) az oltalmi idő lejárta,
b) a mintaoltalom jogosultja az oltalomról lemond, vagy
c) a mintaoltalom megsemmisítése.[100]

---

[92] SIMON Dorottya (2014): A dizájn vs. formatervezésiminta-oltalom gazdasági szerepe. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 9. évf. 6. sz. 5–26.
[93] TATTAY Levente (2013): A formatervezési minták. A szellemi alkotások mostohán kezelt területe. *Gazdaság és Jog,* 21. évf. 2. sz. 22.
[94] Ftv. 1. § (1) bek.
[95] Ftv. 2. §.
[96] Ftv. 3. §.
[97] Ftv. 64. §.
[98] Lásd bővebben: Ftv. 6–10. §.
[99] Ftv. 19. §.
[100] Ftv. 26. §.

3. Vállalat- és árujelzők

Az árujelzők közé sorolható a védjegy és a földrajzi árujelző. Ezek a jogintézmények mind arra hivatottak, hogy bizonyos árukat és termékeket megkülönböztessenek más áruktól és termékektől.[101] A védjegyek és földrajzi árujelzők jogi védelméről az 1997. évi XI. törvény (a továbbiakban: Vt.) rendelkezik.

3.1. A védjegy

A védjegyek jelentőségét mutatja az a tény, hogy kialakulásuknak, fejlődésüknek története hosszú múltra tekint vissza, hiszen az áruk megkülönböztetése nem új keletű törekvés, hanem gyökerei már az ókorban megjelentek, majd a középkorban is alkalmaztak a mesteremberek áruik megjelölésére különböző jelzéseket, ábrákat. Természetesen a védjegyek sokfélesége az idők folyamán a technikai fejlődésnek köszönhetően egyre növekedett, azonban e korai időszakokban is azt a célt szolgálták, hogy tanúsítsák az árucikkek minőségét és jó hírnevét.[102] A védjegy az árun vagy burkolatán alkalmazott jelzés, amelynek rendeltetése, hogy az árut más, hasonló áruktól megkülönböztesse.[103]

3.1.1. A védjegyoltalom feltételei

A jogszabály szerint védjegyoltalomban részesülhet minden grafikailag ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól.[104] A védjegy lehetővé teszi az áru, a szolgáltatás megkülönböztetését a versenytársak áruitól, szolgáltatásaitól, valamint jelzi származását, eredetét, vállalathoz kötődését, minőségét,[105] valamint a védjegy erőteljes verseny- és reklámfunkcióval is rendelkezik,[106] jelentőségük pedig valójában a gazdasági tevékenységek kapcsán mutatkozik meg.[107]

Védjegy lehet például szó, szóösszetétel, beleértve a személyneveket és a jelmondatokat, betű, szám, ábra, kép, sík vagy térbeli alakzat, beleértve az áru vagy csomagolás formáját, szín, színösszetétel, fényjel, illat, hologram, hang, valamint a fenti megjelölések összetétele[108] (például a Zwack Unicum üvegének formája, a Puma márkajelzés vagy a Milka lilája). A védjegyfajtákat lehet csoportosítani egyrészt az alapján, hogy milyen termékekre vonatkozik (áruvédjegy vagy szolgáltatási védjegy), másrészt pedig piaci értékük alapján (jó hírű védjegy, közismert, együttes és tanúsító védjegy).

---

[101] TATTAY–PINTZ–POGÁCSÁS (2011): *i. m.* 297.
[102] ALMAY–BOGNÁR–SÉTHY (1965): *i. m.* 100.
[103] BECK Salamon (1934): *Magyar védjegyjog.* Budapest, Kertész József Könyvnyomdája. 2.
[104] Vt. 1. § (1) bek.
[105] FALUDI Gábor – LUKÁCSI Péter (2013): *A védjegytörvény magyarázata.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó. 31.
[106] PINTZ György (2010): *Védjeggyel a csúcsra!* Budapest, Pintz és Társai. 18.
[107] PINTZ (2005): *i. m.* 85.
[108] Vt. 1. § (2) bek.

3.1.2. A védjegyoltalom kizártsága

Egy megjelölés akkor lajstromozható védjegyként, ha nem állnak fenn abszolút vagy relatív kizáró okok. Míg az abszolút kizáró okokat az árujegyzéktől függetlenül kell figyelembe venni, addig a relatív kizáró okok csak azonos vagy hasonló áruk esetében érvényesülnek.[109] Az abszolút kizáró okok között a jogszabály az alábbiakat nevesíti:

a) ha a megjelölés nem felel meg a törvény által meghatározott feltételeknek (grafikailag nem ábrázolható),
b) ha nem alkalmas a megkülönböztetésre,
c) ha kizárólag olyan formából áll, ami az áru jellegéből következik,
d) ha közrendbe vagy közerkölcsbe ütközik,
e) ha az áru alkalmas a fogyasztók megtévesztésére,
f) ha rosszhiszeműen jelentették be.

A bírói gyakorlat szerint rosszhiszemű a védjegybejelentés például akkor, ha a bejelentő egy olyan megjelölés lajstromozását kéri, amit szellemi apportként más gazdasági társaságba bevitt, és ez a társaság ismertségét megalapozta.[110] Ugyanakkor abszolút kizáró oknak tekinti az ítélkezési gyakorlat azt is, ha a megjelölés, a társadalmi közfelfogás szerint is kizárólag valamely vallási vagy egyéb meggyőződést erőteljesen kifejező jelképből áll.[111]

Relatív kizáró ok például az, ha

a) azonos áruk, illetve szolgáltatások tekintetében a korábbi védjeggyel azonos, későbbi elsőbbségű megjelölés kaphat oltalmat,
b) vagy ha a megjelölés olyan, amelyet a fogyasztók összetéveszthetnek más, korábban bejegyzett védjeggyel.

A védjegyoltalom a bejelentés napjától számított 10 évig tart, és további 10-10 éves időtartamra akárhányszor megújítható. A védjegyoltalom megszűnésének esetei között a törvény az alábbiakat nevesíti. Megszűnik a védjegyoltalom, ha

a) az oltalmi idő megújítás nélkül lejárt,
b) a védjegyjogosult az oltalomról lemondott,
c) a védjegyet törölték,
d) a védjegyjogosult a védjegy tényleges használatát elmulasztotta,
e) a védjegy elveszítette megkülönböztető képességét, vagy megtévesztővé vált,
f) a védjegyjogosult jogi személy jogutód nélkül megszűnt.[112]

3.2. A földrajzi árujelzők

A vállalat- és árujelzők csoportján belül el kell határolnunk a védjegyet a földrajzi árujelzőktől. A földrajzi árujelzőnek szintén tájékoztató funkciója van, de a terméket nem köti

[109] CSÉCSY (2007): *i. m.* 198.
[110] EBH2002. 639.
[111] EBH2001. 422.
[112] Vt. 30. §.

össze a meghatározott gyártóval, hanem elsődlegesen az áru származási helyének, eredetének megjelölésére szolgál.[113]

A földrajzi árujelző terminológiát a jogszabály gyűjtőfogalomként kezeli,[114] hiszen földrajzi árujelzőként a termék földrajzi származásának feltüntetésére használt földrajzi jelzés és eredetmegjelölés részesülhet oltalomban.[115] Rendszertanilag a földrajzi árujelzők körébe sorolható az eredetmegjelölésen és a földrajzi jelzésen túl a hagyományos jelzés, a származási jelzés.

Földrajzi jelzés alatt értjük valamely táj, helység, kivételes esetben ország nevét, amelyet az e helyről származó – e meghatározott földrajzi területen termelt és feldolgozott, illetve előállított – azon termék megjelölésére használnak, amelynek a különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője ennek a földrajzi származásnak tulajdonítható (például magyar paprika). Lényeges, hogy a megjelölés kizárólag a földrajzi kapcsolatra utal, csak közvetve alkalmas az áru minőségének jelzésére.

Az eredetmegjelölés tartalmilag hasonló fogalom, de szűkebb kört jelent, ugyanis közvetlenül utal a földrajzi helyről származó áru sajátos minőségére. A termék tulajdonságait a kérdéses hely jellegzetességei (például természeti feltételek, hagyományok, szakértelem) határozzák meg (például görög feta sajt vagy Egri Bikavér).

Az oltalom a bejelentés napjára visszaható hatállyal a lajstromozáskor keletkezik, és korlátlan ideig tart.[116] Az oltalom alapján a jogosultaknak kizárólagos joguk van a földrajzi árujelző használatára. A földrajzi árujelzőt csak a jogosultak használhatják, arra másnak használati engedélyt nem adhatnak.

4. A licenciaszerződés és a bitorlás szabályai

Ahogy a fejezet bevezetőjében már említettük, a szellemi alkotások terén főszabály szerint a jogosult engedélyével (licenciával) történhet az alkotás hasznosítása. Az iparjogvédelmi alkotások hasznosításának engedélyezésére licenciaszerződés keretei között kerülhet sor. A licenciaszerződés alanyai a licenciaadó, aki a hasznosítás jogát engedélyezi, és a licenciavevő, aki a hasznosítási jogot megszerzi. Főszabály szerint a licenciaadónak a hasznosítási engedélyért cserébe licenciadíj jár.[117]

4.1. A bitorlás

A jogosult törvényben rögzített jogainak megsértése esetén bitorlásról beszélünk. Ezen belül megkülönböztethető

[113] PUSZTAHELYI Réka (2013): Vállalat- és árujelzők joga. A kereskedelmi név védelme. In BÍRÓ György főszerk.: *Általános tanok és személyek joga*. Miskolc, Novotni Alapítvány. 481.

[114] CSÉCSY (2007): *i. m.* 229.

[115] Vt. 103. § (1) bek.

[116] Vt. 108. §.

[117] Lásd bővebben: PAPP Tekla (2015): Licenciaszerződés. In PAPP Tekla szerk.: *Atipikus szerződések*. Budapest, Opten Kiadó. 318–345.

a) szabadalombitorlás,
b) találmánybitorlás,
c) a használati minta bitorlása,
d) a formatervezési minta bitorlása,
e) a védjegybitorlás.

A szabadalmi jogon belül el kell különíteni a *találmánybitorlás* és a *szabadalombitorlás* fogalmakat. Találmánybitorlásról beszélünk, ha a szabadalmi bejelentés vagy a szabadalom tárgyát jogosulatlanul másnak a találmányából vették át. Szabadalombitorlást követ el, aki a szabadalmi oltalom alatt álló találmányt jogosulatlanul hasznosítja. A szabadalmi jogon belül ismert az úgynevezett nemleges megállapítási eljárás intézménye. A nemleges megállapítás a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának hatáskörébe tartozó kérdés,[118] és arra szolgál, hogy ha valaki attól tart, hogy vele szemben szabadalombitorlás miatt eljárást indítanak, kérheti annak megállapítását (az eljárás megindításáig), hogy az általa hasznosított termék nem ütközik valamely, általa megjelölt szabadalomba.[119] Fontos tehát, hogy nemleges megállapítási eljárás csak a bitorlási per megindításáig indítható.[120]

Használatiminta-oltalom bitorlásáról beszélünk, ha valaki az oltalom alatt álló mintát jogosulatlanul hasznosítja.[121]

A *formatervezésiminta-oltalom* bitorlását követi el az, aki az oltalom alatt álló mintát jogosulatlanul hasznosítja. Egy közzétett eseti döntés szerint „A formatervezési mintaoltalom bitorlásának vizsgálata során annak van jelentősége, hogy az adott oltalmi kategória szempontjából tájékozott használóra a kifogásolt – a mintaoltalom tárgyával a rendeltetését tekintve egyező – termék az oltalom alatt álló mintától eltérő összbenyomást tesz-e; rendelkezik-e olyan szembetűnő, meghatározó külső jellegzetességekkel, amelyek azt elkülöníthetővé teszik a formatervezési minta lajstromképi ábrázolásától. E kérdés megítélésében a jelentéktelennek minősíthető megjelenésbeli eltérések nem játszanak szerepet."[122]

Védjegybitorlást az követ el, aki a jogosult engedélye nélkül gazdasági tevékenysége körében használ a védjeggyel azonos megjelölést olyan árukkal, szolgáltatásokkal kapcsolatban, amelyek azonosak a védjegy árujegyzékében szereplőkkel, valamint olyan megjelölést, amit a fogyasztók a védjeggyel összetéveszthetnek a megjelölés és a védjegy azonossága vagy hasonlósága miatt. Számos bírósági határozat van, amelyek a védjegybitorlással kapcsolatos jogvitákban foglalnak állást, ezekből néhány fontosabb példát említenénk. Az egyik határozatban hangsúlyozta a bíróság, hogy „A védjegybitorlás iránt indult perben a kifogásolt megjelölés és a védjegy összetéveszthetősége a megjelölések és az érintett áruk nagymértékű hasonlósága esetén megállapítható."[123] Egy másik esetben a bíróság a védjegybitorlás objektív felelősségen alapuló voltát hangsúlyozta, és kifejtette, hogy a feltételek fennállása esetén a védjegybitorlás megtörténte attól függetlenül megállapítható, hogy a bitorló szándéka a védjegy kifejezett használatára vagy annak jogszerűségére kiterjedt-e.[124]

[118] Szt. 44. § (2) bek.
[119] CSÉCSY (2007): *i. m.* 141.
[120] VÉKÁS (2012): *i. m.* 256.
[121] Htv. 19. §.
[122] BDT2017. 3658.
[123] EBH2011. 2409.
[124] BH2017. 190.

Felhasznált irodalom

Alapvető tudnivalók a szerzői jogról (2008). Budapest, Magyar Szabadalmi Hivatal.

ALMAY György – BOGNÁR Istvánné – SÉTHY Imre (1965): *Iparjogvédelem.* Budapest, Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat.

BALÁS P. Elemér (1941): Eszmei javak. In SZLADITS Károly szerk.: *A magyar magánjog I. Általános rész, személyi jog.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalat. 675–704.

BARZÓ Tímea – SÁPI Edit (2016): A sérelemdíj alkalmazhatósága a szerzői jogban. *Miskolci Jogi Szemle,* 11. évf. 2. sz. 55–74.

BECK Salamon (1934): *Magyar védjegyjog.* Budapest, Kertész József Könyvnyomdája.

BENÁRD Aurél – TÍMÁR István (1973): *A szerzői jog kézikönyve.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

BÉRCZES László – GYENGE Anikó – LENDVAI Zsófia (2009): *A szerzői jogi jogsértések esetén alkalmazható jogi eszközökről. Segédanyag a gyakorlat számára.* Budapest, ASVA.

BOBROVSZKY Jenő (1971): *A műszaki szellemi termékek jogi védelme.* Budapest.

BOBROVSZKY Jenő (1978): *A tudományos-műszaki eredmények jogi védelme a szocialista gazdasági integrációban.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

CSÁK Csilla (2000): Szövetkezeti alapelvek az SZNSZ kongresszusának megfogalmazásában és tükröződésük a magyar szövetkezeti mozgalomban. *Gazdaság és Jog,* 11. sz. 24–27.

CSÉCSY György (1998): A know-how definiálásának problémái. *Magyar Jog,* 12. sz. 740–743.

CSÉCSY György (2006): A szellemi alkotások jogának fejlődéstörténete. In MISKOLCZI BODNÁR Péter szerk.: *A civilisztika fejlődéstörténete.* Miskolc, Bíbor Kiadó. 91–112.

CSÉCSY György (2007): *A szellemi alkotások joga.* Miskolc, Novotni Kiadó.

FALUDI Gábor (1999): *A felhasználási szerződés.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

FALUDI Gábor – LONTAI Endre – GYERTYÁNFY Péter – VÉKÁS Gusztáv (2012): *Magyar polgári jog. Szerzői jog és iparjogvédelem.* Budapest, Eötvös József Könyvkiadó.

FALUDI Gábor – LUKÁCSI Péter (2013): *A védjegytörvény magyarázata.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

FALUDI Gábor: (1999): *A felhasználási szerződés.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

GÖRÖG Márta (2005): Az elhunyt szerzőhöz kapcsolódó (személyhez fűződő) szerzői jogról. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 7. évf. 4–5. sz. 38–42.

GÖRÖG Márta (2007): A posthumus személyiségi értékek védelmének egyes aspektusairól. *Acta Conventus De Iure Civili,* 7. sz. 261–269.

GÖRÖG Márta (2011): Gondolatok a merchandising jelentéstartalmához, egyes típusaihoz. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 3. sz. 19–29.

GÖRÖG Márta (2012): *A know-how jogi védelmének alapvető kérdései.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó.

GRAD-GYENGE Anikó (2016): *Film és szerzői jog. A megfilmesítési szerződés.* Budapest, Médiatudományi Intézet.

GYERTYÁNFY Péter (2014): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez.* Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.

HARGITAI József (2005): *Jogi fogalomtár.* Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó.

HORVÁTH Gyula (1972): *Szabadalomjogi alapfogalmak.* Budapest, Tankönyvkiadó.

JUHÁSZ Ágnes (2013): Szerzői jog. In BÍRÓ György szerk.: *Általános tanok és személyek joga.* Miskolc, Novotni Alapítvány. 395–429.

Kézikönyv a szerzői jogok érvényesítéséhez (2013). Budapest, ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért.

KÓKAI-KUNNÉ SZABÓ Ágnes (2013): *A növényfajta-oltalom és a növényfajták nemesítéséhez, termesztéséhez kapcsolódó aktuális jogi kérdések*. Miskolc, PhD-értekezés.

MIAVEC Enikő – GÖRÖG Márta (2014): A know-how fogalma és jelentősége az innovációs társadalomban. *Miskolci Jogi Szemle,* 9. évf. 2. sz. 18–28.

PAPP László (2015): *A szabadalmi jogvédelem történeti perspektívái*. Budapest, Gondolat Kiadó.

PAPP Tekla (2015): Licenciaszerződés. In PAPP Tekla szerk.: *Atipikus szerződések*. Budapest, Opten Kiadó. 318–345.

PINTZ György (2005): *Találd fel magad! Jó tanácsok szellemi alkotásunk védelméhez.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

PINTZ György (2010): *Védjeggyel a csúcsra!* Budapest, Pintz és Társai.

POGÁCSÁS Anett (2014): A szerző jelentősége és művével való kapcsolata. Hova tovább szerzői jog? *Iustum Aequum Salutare,* 10. évf. 1. sz. 149–162.

PUSZTAHELYI Réka (2013): Vállalat- és árujelzők joga. A kereskedelmi név védelme. In BÍRÓ György főszerk.: *Általános tanok és személyek joga*. Miskolc, Novotni Alapítvány. 478–492.

SIMON Dorottya (2014): A dizájn vs. formatervezésiminta-oltalom gazdasági szerepe. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 9. évf. 6. sz. 5–26.

STRIHÓ Krisztina (2015): A merchandising szerződés. In PAPP Tekla szerk.: *Atipikus szerződések*. Budapest, Opten Kiadó. 346–376.

SZINGER András – TÓTH Péter Benjámin (2004): *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz. Az EU csatlakozástól hatályos szabályokkal*. Budapest, Novissima Kiadó.

TASNÁDI Emil (1974): *Iparjogvédelmi kézikönyv*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

TATTAY Levente – PINTZ György – POGÁCSÁS Anett (2011): *Szellemi alkotások joga*. Budapest, Pázmány Press.

TATTAY Levente (2001): *A szellemi alkotások joga*. Budapest, Szent István Társulat.

TATTAY Levente (2010): A merchandising, a szellemi alkotások jogának interdiszciplináris területe. *Magyar Jog,* 2. sz. 84–93.

TATTAY Levente (2013): A formatervezési minták. A szellemi alkotások mostohán kezelt területe. *Gazdaság és Jog,* 21. évf. 2. sz. 22–25.

VÉKÁS Gusztáv (2012): Iparjogvédelem. In FALUDI Gábor – LONTAI Endre – GYERTYÁNFY Péter – VÉKÁS Gusztáv: *Magyar polgári jog. Szerzői jog és iparjogvédelem*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó. 199–337.

VILÁGHY Miklós (1982): *A szellemi alkotások joga*. Budapest, Tankönyvkiadó.

Jogi rövidítések jegyzéke

16. számú irányelv	a Legfelsőbb Bíróság 1981-es 16. számú irányelve
adatvédelmi irányelv	Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról
Aetv.	2010. évi I. törvény az anyakönyvi eljárásról
Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
Áht.	2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról
Áttv.	2013. évi CLXXVI. törvény egyes jogi személyek átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról

Bpnp. törvény, Bpnp. tv.	2017. évi CXVIII. törvény a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról
Civiltv.	2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról
Civilvhr.	2011. évi CLXXXI. törvény a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról
Ctv., cégtörvény	2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról
Cstv.	1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról
Ebktv.	2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról
Eütv.	1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről
Ftv.	2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról
Gt.	2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról
Gyer.	1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
Htv.	1991. évi XXXVIII. törvény a használati minták oltalmáról
Infotv.	2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról
Inytv.	1997. évi CXLI. törvény az ingatlan-nyilvántartásról
irányelv	Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/943 irányelve (2016. június 8.) a nem nyilvános know-how és üzleti információk (üzleti titkok) jogosulatlan megszerzésével, hasznosításával és felfedésével szembeni védelemről
Kjtv.	2016. évi XCIII. törvény a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről
Mtj.	magánjogi törvényjavaslat
Mötv.	2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól
Pp., új Pp.	2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról
Ptk., új Ptk.	2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
Ptké.	2013. évi CLXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről
régi Pp.	1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról
régi Ptk.	1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
Smtv.	2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól
Szjt.	1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról
Szövtv.	2006. évi X. törvény a szövetkezetekről
Sztv.	2000. évi C. törvény a számvitelről
Taktv.	2009. évi CXXII. törvény a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről
Tdtv.	2013. évi CLV. törvény a támogatott döntéshozatalról
temetkezési tv., temetkezési törvény	1999. évi XLIII. törvény a temetőkről és a temetkezésről
Tpvt.	1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról
Üvtv.	2017. évi LXXVIII. törvény az ügyvédi tevékenységről
Vt.	1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról

Vákát oldal

A Dialóg Campus Kiadó a Nemzeti Közszolgálati Egyetem könyvkiadója.

Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó • www.dialogcampus.hu
www.uni-nke.hu • 1083 Budapest, Ludovika tér 2. • Telefon: (30) 426 6116
E-mail: kiado@uni-nke.hu • A kiadásért felel: Petró Ildikó ügyvezető
Felelős szerkesztő: Kilián Zsolt • Olvasószerkesztő: Sós Dóra Gabriella
Korrektor: Bíró Csilla • Tördelőszerkesztő: Fehér Angéla
Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-615-5920-04-2 (nyomtatott)
ISBN 978-615-5920-05-9 (elektronikus)

ISSN 2630-919X

A tankönyv az államtudományi mesterképzési szakon tanított *Civilisztika I.* tárgy kötelező tananyagaként minden lényeges elméleti és gyakorlati kérdésre kiterjedően, magas színvonalon mutatja be az általános tanok, a személyek joga és a szellemi alkotások joga jogterületeket. A neves szerzőgárda nemcsak a tételes jog ismertetésére vállalkozott sikerrel, hanem a folyamatosan változó joggyakorlat és az újszerű problémák sokasága által képzett útvesztőkben is ügyesen kalauzolja el az olvasót. A könyv a dogmatikai kérdések fejtegetése mellett a bírói gyakorlat bemutatásán keresztül a szerteágazó joganyagból mindenütt a szükségeset és a lehető legtöbbet adva segíti az ismeretek megszerzését és a tanulást.

A tankönyv nemcsak az egyetemi hallgatók számára nyújt hasznos információkat, hanem a polgári jog iránt érdeklődő oktatóknak és kutatóknak is egyaránt.

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című projekt keretében jelent meg.

SZÉCHENYI 2020

Magyarország Kormánya

Európai Unió
Európai Szociális Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE